rare et estimé Vendu f. 8.10. a la vente de mr Bergonius
C'est la seule édition de cette traduction latine qui ait paru voyez D. Clement.

LEONARDI ARETINI HISTORIARUM FLORENTINARUM

LIBRI XII.

Quibus accesserunt

QUORUNDAM SUO TEMPORE IN Italia gestorum

&

DE REBUS GRÆCIS COMMENTARII,

AB INTERITU VINDICATI, NEC non à mendis innumeris repurgati, & ex manuscriptis in lucem editi studio & operâ

SIXTI BRUNONIS, DOBELENSIS.

ARGENTORATI
Sumptibus Lazari Zetzneri Bibliop.

M. DC. X.

ILLUSTRISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO AUGUSTO SECUNDO, DUCI SAXONIÆ,

Landgravio Thuringiæ, & Marggravio Misniæ &c.
Domino suo Clementissimo.

Quàm variæ & discrepantes sapientum, Illustrissime Princeps ac Domine, Domine clementissime, fuerint de ruinis & eversionib. Rerumpublicarum opiniones, ex illorum scriptis, qui ex professo hanc materiam tractarunt, haberi & colligi potest. Alii enim ad certos ortus & obitus stellarum: alii ad singulares Planetarum conjunctiones & oppositiones: alii ad varias Ecclipses & obscurationes luminum: alii etiam olim ad tacitam numerorum virtutem, & latentes vires: alii ad fortunam incerto casu res humanas rotantem: alii ad alias caussas has rationes statuum retulerunt. Verùm nos, illis caussis suo loco relictis, scimus & certò credimus, DEUM stabilire regna, & rursum movere & transferre eadem. Fundantur & minuuntur tunc divinâ providentiâ regna, quando pii, justi & sapientes Principes rebus præficiuntur, sub illorum enim imperio τὰ τοῦ θεοῦ benè se habent: justitia æquabili temperamento administratur, & pax intra subditorum latera se erigit & diffundit. Unde Plato, sapientissimus Philosophus, illas Respublicas beatas & felices prædicat, quæ à sapientibus viris gubernantur. Convelluntur verò & penitùs atteruntur, quando impii, avari, injusti & stulti ad clavum rerum gerendarum evehuntur, qui, dum omnem reverentiam erga DEUM, & leges exuunt, omnem pietatem & honestatem negligunt, in ambitionem, fastum, luxum, & alia infinita scelera se demittunt, subditorum animos à se abalienant, ut postmodum nihil sani aut recti de suis Rectoribus sperantes, omnia confundant & permisceant: quare neq; regentis autoritas, neq; subditorum erga Magistratum reverentia locum suum habere queunt. Et licet id sæpè in Imperiis usu eveniat, luculentiùs tamen in quibusdam Rebuspublicis videre est, quæ dum suam, qua fruuntur, libertatem defendere nesciunt, vel propter τῶν κρατούντων ἀμάθειαν, vel ob subditorum fastum & insolentiam tam varias rerum suarum vicissitudines experiuntur, ut nihil aliud, quàm certum exitium illas maneat. Loquuntur hoc ipsum rudera Atheniensis Reipublicæ. Hac præmaturâ morte Spartanorum imperium deletum & extinctum est: Carthago ipsa ob superius posita Dominorum & subditorum flagitia has calamitates est perpessa: Nec ipsa Roma, caput & compendium totius orbis, se tueri potuit ab istis cladibus & periculis, quemadmodum ex con-

ſpiratione Marii, Syllæ, Catilinæ, Pompeii, Julii Cæſaris & aliorum videre eſt, quæque non ſine ſuſpiriis cogitari aut ſcribi poſſunt. Ipſa Aſia, quæ quondam ob templum Hieroſolymitanum nil niſi ſchola pietatis, doctrinarum ac honeſtatis fuit, penitùs eſt conſumta híſce viciis, quæ cùm in ipſis viſceribus regni ἀναισθήτως ſerperent, nullum finem poſuerunt, antequam hanc florentiſſimam mundi partem in cineres ferè converterent. Et ſi unquam inter præclariſſimas urbes aliqua has fatales rerum mutationes perpeſſa eſt, certè nobiliſſima FLORENTIA pertulit. Nam cum ex ipſis Romanarum factionum diſcordiis prima cunabula & ætatem acceperit, his quaſi innutrita malis, nunquam ab illis liberari potuit, donec ad certum gubernationis cor, & ſtabile fundamentum ſiſteretur, in quo rurſum, tanquam in læto agro florere incœpit, atque etiamnum hodie viret. Quàm varias autem, & miſerandas rerum converſiones, ob accerrimas ſuperiorum contentiones, & deteſtandam inferiorum inſolentiam, ſuſtinuerit, hoc præclarum opus LEONARDI ARETINI, quod publici juris jam fecimus, luculenter docet. Si enim quis attentiùs hunc Hiſtoriarum librum evolverit, is veras everſionum Rerumpublicarum cauſas eruet. Nam cum profligatâ omni pietate & honeſtate, nobiliores ob inſignem ambitionem plebeios deſpicerent, ob luxum immoderatum opprimerent, ob Feſcenninam, qua flagrabant, libidinem contaminarent, ob faſtum vix ferendum conſumerent, & ob inexplebilem avaritiam eorum loculos penitùs exhaurirent, ij impatientiâ tandem fracti, omnem reverentiam erga DEUM & Magiſtratum projecerunt, ad illicita arma profugerunt, & tantas turbas dederunt, quæ poſt acerrimas concertationes, & conflictus varios & dubios, ad extremam internecionem Rempublicam pertraxerunt. Præter alia autem hoc conſideratione & admiratione digniſſimum, Rempublicam hanc Florentinam florentiſſimam non ſolùm à Romanis prima diſſenſionum ſemina accepiſſe; ſed ſemper, ut atteſtatur hic noſter Hiſtoricus, extitiſſe etiam ex Romanis, & eorum Legatis quibusdam, qui inter Patricios & plebem, ſummo ſtudio & datâ operâ illa ipſa foverunt & promoverunt. Solet enim eò quorundam libido prorumpere, ut divinis & humanis legibus poſthabitis, ſuæ ambitionis & luxus modum neque invenire, neq; ſtatuere poſſint. Has verò cauſas fatalium perturbationum hic noſter ARETINUS tam concinno ordine, & dicendi ſvavitate exponit, ut híſce rationibus motus, tam elegans opus, quod varios & multos ludentis fortunæ caſus exprimit & monſtrat, utpote cujus manuſcriptũ inter meos libros hactenus delituit, diutiùs

ſupprimere

ſupprimere noluerim, præſertim cùm ex illuſtri illa Bibliotheca Sereniſsimi ac potentiſsimi ELECTORIS PALATINI &c. Principis ac Domini mei clementiſsimi, alia manuſcripta etiam impetrarim, quæ cum meo conferens, multo ſudore tandem hoc opus quàm maximè politum, & à mendis repurgatum ad editionem perfectiorem maturare, jamq́ in publicum emittere conatus ſum. Tuæ verò Celſitudini, Illuſtriſsime & celſiſsime Princeps ac Domine, Domine clementiſsime, humilimâ ſubjectione hoc quidquid eſt ARETINI commendare volui ac debui. Cum enim pro feliciſsima T. C. inauguratione ad hunc noſtrum Epiſcopatum rectè & ſapienter gubernandum, ſatis luculentum mei voti argumentum dare non potuerim, in ipſò hoc aditu T. C. ad hæc gubernacula laudabiliter capeſſenda ſubmiſsè hoc offero, tenue quidem, ſi ad T. C. conferatur, ſed ſatis difficile, ſi ad caſtigationem corrupti manuſcripti, & hactenus inter Apelliconis tineas cohibiti, componatur: Et quamvis non ſim neſcius, fore quosdam ſciolos, qui, ut pro more omnia carpunt, & nihil rectè factum exiſtimant, niſi quod ipſimet expediunt, etiam hanc meam opellam perexiguam exagitaturi ſint, Patronum huic meo ſtudio quæſivi, ut ſi fortè hoc, quod in lucem prodit, ſugillare auderent T, tamen C. quæ hujus libri promptum ſuſcepit patrocinium, revererentur, quominus inaliorum labores conviciando excurrerent, & omnẽ nigrum ſalem conſumerent. DEUS ter OPT. MAX. C. T. clementer tueatur, regat & defendat, ut omnia conſilia dirigat ad nominis divini gloriam, & hujus Epiſcopatus & Diœceſeos incrementum & ſalutem. Datæ Naumburgi in præcipua T. C. Epiſcopali urbe. Calend. Januarij. Anno. M. DC. X.

Celſit. Illuſtriſſ.
Subjectiſſ.

Sixtus Bruno Döbelenſis Misnic.

AD

SIXTUM BRUNONEM JURISCONSULTUM
Ampliss. Reipub. Naumburg. Consulem.

Quod hactenus deerat, quod expetiverant,
Multi, tenebris abditum librariis,
Ac vix videndum in publico, ut metus fuit:
Hoc SIXTE BRUNO, juris aureum jubar,
Jam publicas. quid autem? ARETINI optimum
Opus, quod olim gesta ab annis plurimis
Domi & foris FLORENTIAE, in se continet,
Et hæc stili elegantioris ambitu
Descripta. Tuq; primus es, qui publicas;
Ergo labore maximo: ast & cum tui
Præstante laude nominis. Factum benè!
(Acclamo jure quod solebat prisca gens)
Factum benè & feliciter! sic ampliùs
Lux additur vetustiori seculo:
Sic eruuntur multa, nosse quæ decet,
Clavum tenentes principem Reipublicæ.
BRUNO, ut coronam vertici dudum tuo
Themis sacrata dedicavit auream:
Sic floream nunc porrigit, fax temporis,
Magistra veritatis & prudentiæ
HISTORIA. sume, flore, & æternum vige!

Faciebam

M. Christianus Becmanus
Bornensis P. L.

LEONARDI ARETINI HISTORIARUM FLORENTINARUM

LIBER PRIMUS.

Lorentiam urbem Romani condidêre à L. Sylla Fesulas deducti. Fuerunt autem hi Syllani milites, quibus ob egregiam cùm in cæteris, tùm in civili bello, navatam operam, pars Fesulani agri est attributa, & Fesulæ unà cum veteribus incolis sedes traditæ. Has civium deductiones consignationesq; agrorum Romani colonias appellabant, quòd videlicet prædia, quæ colerent, quibusque inhabitarent, sedes tradebantur. Quæ autem occasio fuerit novos colonos in hæc loca deducêdi, pro rei notitiâ aperiendum est. Haud multos ante Syllæ dictaturam annos, cuncti fermè Italiæ populi unum sub tempus à Romanis defecêre, indignatione commoti, quòd ipsi unà cum Romanis per singulas expeditiones militantes, laboresq; & pericula pro augendo imperio subeuntes, præmiorum expertes * agebantur. Quare sæpius inter se conquesti, tandem legatis communi de re Romam missis, quasi civitatis membra, honores & magistratus concedi sibi postulârunt. Agitata ea res est per M. Drusi tribunatum, dubiaque spe aliquandiu protracta. Sed cùm tandem eorum postulata rejicerentur, apertè, quasi ab ingratis, rebellârunt, bellumq; gesserunt: quod, quia à sociis gestum est, sociale bellum nuncupatur. In eo demum bello victor populus Romanus, principes rebellandi provincias persecutus, multis illas cladibus afflixit. Sed præsertim in Picentes Tuscosque fævitum. Nam & Asculum, florentissima Picentum urbs, hostilem in modum à Romanis vastata est, & in Tuscis Clusium à solo eversum: Aretinis & Fesulanis, præter belli damna & cædes, magnæ insuper calamitates inflictæ, * per quas publicatis multorum bonis, multisque fugatis, civitates sunt penè habitatoribus inanitæ.

*Florentia urbes à Romanis cōdita. Syllani milites Fesula. Colonia. Qua occasio fuerit novos colonos in hæc loca deducendi. Omnes fermè Italia populi à Romanis defecerunt. * angebantur, Manu scripta Palatina habebant. M. Drusus Tribunus. Sociale bellum Romanorum. Asculum Picentum urbs florentissima vastata. Clusium à solo eversum. * afflictæ. MS. Pal.*

Ea videlicet occasio fuit, & quasi invitamentum, ut Sylla postea dictator hæc potissimùm loca militibus suis tribueret. Per hunc igitur modum à L. Sylla militibus Fesulas deductis, agrisq; viritim divisis, eorum plerique urbem montanam & difficilem aditu, præsertim in illâ securitate Romani imperii, minimè sibi necessariam arbitrati, relicto monte in proximè subjectâ planitie, secus Arni Munionisque fluviorum ripas conferre ædificia, & habitare cœperunt. Novam urbem, quòd inter fluenta duo posita erat, Fluentiam primò vocitârunt, ejusque incolæ Fluentini dicti. Et id quidem nomen per aliqua tempora urbi fuisse videtur, donec crescentibus rebus, & civitate majorem in modum adauctâ, sive corrupto, ut in plerisque vocabulo, sive quòd miro floreret successu, pro Fluentiâ, Florentiam dixêre. Meminerunt horum colonorum Tullius & Sallustius, duo præstantissimi Latinæ linguæ auctores. Tullius optimos fuisse cives Romanos, & fortissimos viros affirmat: sed insperatis ac repentinis divitiis, bello civili, à Sylla locupletatos, modum in sumtibus servare nescîisse. Dum ædificant tanq̃ beati, dum magnis familiis, magnisque conviviis & sumtuosis apparatibus violentius utuntur, in tantum æs alienum incidisse, ut si liberare se velint, rursus foret eis Sylla ab inferis excitandus. Equidem permagnifacio, quòd Latini parens eloquii de ædificiis scribit, ac ex eo speciosa ab ipsis incunabulis fundamenta hujus urbis fuisse conjecto. Et extant sanè, hodieq; permanent vetustorum reliquiæ operum, vel in hac nostri temporis magnificentia civitatis admirandæ: aquæductus, per quem de septimo lapide accepti fontes in urbem ducebantur: & theatri ingentis ad ludos populares tunc extra mœnia positi, nunc intra urbem ipsam privatorũ ædificiis occupari. Templum etiam, in quo nunc baptisterium est, vetustũ sanè ac egregium opus, Marti gentilitas consecravit.

Arnus. Munio: fluvii. Florentia nova urbs unde dicta. Fluentini. Florentia pro Fluentia dicta fuit. Tullius & Sallustius duo præstantissimi linguæ latinæ autores. Reliquiæ operum vetustorum. Aquæductus. Theatrum. Templum Marti consecratum.

Videntur autem hi coloni, sive levandi desiderii causâ, sive amore veteris patriæ, pleraque Romanæ urbis loca ædificiaque æmulari voluisse. Nam & Capitolium sibi fecerunt, & forum juxta positum, eo situ iisdemque regionibus inter se conversa, queis Romanum forum Capitoliumque videmus. Addiderunt thermas publicas, ad populi lavacra; theatrum ad spectacula ludorum. Ex eadem æmulatione templum Martis est, in quem videlicet Deum Romani genus, fabulosâ licet

Capitolium. Forum. Thermæ publicæ.

credulitate, referebant. Usq; adeò vero æmulandi studio provecti sunt, ut etiam minùs necessaria opera majori impensâ non piguerit imitari. Productis ad septimum usq; milliarium arcubus, fontes accepti in urbem ducebantur, qui ut Romæ opportuni, ubi omnis aqua gypso corrupta solo profertur: sic Florentiæ superflui, ubi purissimi latices totâ urbe scaturiunt. Huic publicæ magnificentiæ privata quoque ædificia convenisse crediderim, quamvis in privatis minùs appareat. Nam publicis quidem, ut supra diximus, non contemnendæ reliquiæ attestantur. In his igitur ædificationibus ac cætero vitæ splendore, quem Tullius memorat, occupatos, dum nec futurum prospiciunt, nec parto parcunt, brevi, ut fit, tempore pecuniæ defecerunt. Et simul unica largitionum spes L. Sylla non dictaturâ modò, verùm etiam vitâ abierat. Itaque partim indigentiâ, partim consuetudine præmiorum adducti, novum aliquem motum exoriri optabant. Viri militares & civili bello assueti, quietes esse nullo pacto sciebant, rursus novas dictaturas, & nova belli præmia mente volutabant. Et accedebat æs alienum, acer quidem stimulus & qui timidis etiam animos facere soleat ad orium perturbandum.

Fontes.

Forte per id tempus Romæ L. Catilina res novare aggressus, magnam adversus Remp. conjurationem inierat, in qua multi equestris, multi senatorii ordinis, quidam item patritii generis fuerunt. Tetigitq; suspicio C. Cæsarem, eum, qui postea dictator fuit: tunc autem non privatus tantùm, sed & alieno ære onustus, res novas cupere putabatur. Multa igitur priùs Romæ efficere conatus, ubi tentata parum prosperè succedebant, parte conjuratorum intra urbem, ad patranda illa quæ præscripserat, relictâ, ipse cum reliquis exire, ac foris bellum concitare decrevit. Et primò quidem Præneste nocturno impetu occupare, ibique sedem belli instituere cogitarat; mox verò, ut diligentiùs eam urbem custodiri sensit, mutato consilio pro Præneste Fesulas delegit. Egressus itaq; Româ, & ad hæc ipsa loca profectus, regionem totam bello armisq; involvit. Hoc primum periculum, & ultimum penè discrimen teneræ adhuc urbi & modò conditæ fuit, quod tamen ita evasit, ut commodius equidem posuerim accidisse. Nam Lentulus & Cethegus, aliiq; conjurationis principes, quos Romæ Catilina reliquerat, dum plures secum in societatem facinoris adsciscere conantur, proditi à legatis Allobrogum, & in senatu convicti, ultimo tandem supplicio affecti periêre. Catilina verò, ut hæc audivit, quando spes jam fractæ, & conatus in irritum casuri videbantur, in Galliam fugere conatus est: sed ab exercitibus Romanis circumventus, & fortunam pugnæ experiri coactus, unà cum suis in Pistoriensi agro occiditur. Hæc ego, quanquam pervulgata harum rerum historia sit: tamen quia in hanc regionem, & primordia hujus urbis inciderunt, paucis commemoranda putavi. Enimverò hic motus rerum, ac belli vicinitas ut non nihil detrimenti novæ urbi incussisse; sic veluti quandam salutarem disciplinam hominibus attulisse videtur. *Per aliena namq; pericula, spe novarũ dictaturarum præmiorumq;, quibus ante vehementiùs inhiabant, depositâ; suis contentos esse rebus oportere, tunc primùm didicerunt, & spem in turbatione ponere, vanum ac periculosum esse.* Simul igitur cum animi proposito mutare mores, terreri alieno ære, sua diligenter circumspicere ac perpendere, parsimoniæ & frugalitati operã dare, sobrietatem colere, disciplinam rei domesticæ exercere, luxuriam & prodigalitatem, viam ad perniciem existimare, hæc ipsi facere, hæc liberos edocere. Igitur civitas, emendatis moribus, robustiùs coalescere; & immigrabant frequentes, dulcedine loci amœnitateq; pellecti: surgebant ædificia, soboles augebatur: Crescere tamẽ civitatis potentiam, ac majorem in modum attolli, Romanæ magnitudinis vicinitas prohibebat. *Ut enim ingentes arbores novellis plantis juxtà surgentibus officere solent, nec, ut altius crescant, permittere: Sic Romanæ urbis moles suâ magnitudine vicinitatem premens, nullam Italiæ civitatem majorem in modum crescere patiebatur.* Quinimo & quæ antè fuerant magnæ, ob ejus urbis gravem nimium propinquitatem exhaustæ porro deminutæq; sunt. Quem ad modum enim tunc cresceret civitatis potentia? Neque sanè fines augere bello poterat, sub imperio constituta, nec omninò bella exercere. Nec Magistratus satis magnifici; quippe eorum jurisdictio intra breves limites claudebatur, & hæc ipsa Romanis Magistratibus erat obnoxia. Mercaturæ quoque, si quis forte eam partem ad incrementum civitatis attinere quicquam existimet, non alibi per id tempus; quam Romæ commodiùs exercebantur. Ibi frequentia hominum & venundandi facultas, eorum portus, eorum insulæ.

L. Catilina conjuratio.
C. Cæsar.
Præneste.
Fesulæ.
Lentulus & Cethegus ultimo supplicio afficiuntur.
Salust. de Conjur. Catilina.
Catilina occiditur.
Idem eod. loco circa fin.
Spem in turbatione ponere vanum & periculosum est.
Romana magnitudo prohibet potentiam Florentinorum.
Magnæ urbes ob Romæ propinquitatem deminutæ sunt.
Iurisdictio Florentinorum intra breves limites claudebatur.
Mercatura Florentiæ exercentur.

eorum portoria: Ibi gratia, ibi publicarum favor; alibi neque gratia, neque potentia par. Itaque sicubi quisquam per propinqua loca nascebatur ingenio validus, is, quia domi has sibi difficultates obstare videbat, Romam continuo demigrabat. Ita quidquid egregium per Italiam nascebatur ad se trahens, alias civitates exhauriebat; quod antecedentia simul & secuta tempora manifestissime ostendunt. Etenim priusquam Romani rerum potirentur, multas per Italiam civitates gentesq; magnificè floruisse, easdem omnes, stante Romano imperio, exinanitas constat. Rursus verò posteris temporib⁹, ut dominatio Romana cessavit, confestim reliquæ civitates efferre capita, & florere cœperunt, adeò quod incrementum abstulerat, deminutio reddidit. Quoniam verò de civitatibus Hetruriæ multa dicturi sumus, potissimū * nobis videtur ab ipsis vetustissimis incipiētes, de tota Hetrusca re; qualis ante Romanum imperiū, qualisq; postea fuerit, quàm brevissimè fieri poterit, recensere, & simul illud annectere, postquā pōtētia Romana cessavit, quæ civitates in ea floruerint, quæ capita extulerint, quā potentiā habuerint: ut ex hac notitia & narratione rerum Hetruscarum peritiores instructioresq; ad tempora usq; nostra deducamur.

Roma alias civitates exhauriebat.

* utilissimum MS. Pal.

Ante Romanum imperium Hetruscorum nomen inclytum fuit.

Ante Romanum quidem imperium longè maximas totius Italiæ opes, maximamque potentiam, ac præ cæteris vel bello vel pace inclytum nomen Hetruscorum fuisse, inter omnes antiquissimos rerum scriptores haud ambiguè constat. Origo autem vetustissima ejus gentis ex Mæonia est, unde Lydi multitudine ingenti, ac præclarâ bello manu Italiam navibus advecti, in ea parte, quæ nunc Hetruria dicitur, consederunt, pulsisq; inde Pelasgis, cæterisq; ejus regionis veteribus incolis à Tyrrheno eorum Rege, Tyrrheniam nuncuparunt. Auctâ subinde subole, & potentiâ simul cum multitudine indies crescente, quantum inter Apenninum montem & inferum mare, Tybrimque & Macram fluvios, terrarum clauditur; id totum propagatis finibus tenuére, mox Hetrusci, à sacrifico, ut creditur, ritu, vel à sereni contemplatione cœli, Græcâ linguâ nuncupati, ipsaq; regio Hetruria dicta. Totam verò Hetruscam gentem in duodecim populos divisam fuisse, veteres tradidére, sed eos omnes ab initio Rex unus gubernabat. Tandē ut regia potestas gravior illis visa, ex singulos Lucumones, sic enim Magistratū vocitabant, q̄ cōmuni singulis populis cōsilio totā regeret gentem, creare cœperunt. Eorū unus certo tēpore alijs præerat, ita tamē, ut autoritate & honore, nō potentiâ, Princeps esset. Sub hoc igitur magistratu per longa tempora pari voluntate auctoritateq; XII populorum Hetruria gubernata, *qualis Concordiæ fructus esse solet*, in tantas opes potentiamque accrevit, ut non solùm urbibus passim opportunis locis per eam conditis, virisq; & divitiis intra fines floreret; verùm etiam extra longè lateque dominaretur. Testes ejus potentiæ sunt duo maria, quibus Italiâ, modo Insulæ, cingitur; utraq; sanè non ab alijs populis, quàm ab Hetruscis nominata. Inferius Tuscum, idemq; Tyrrhenū, vetusto gentis nomine; quæ appellatio, ut quibusdam Græcis placet, ab Sardinia in Siciliam obtinet. Superius Adriaticū ab Adria, opido quondam maritimis rebus maximè inclito, quod Hetrusci per ea tempora, ijs quoq; locis dominantes, juxta litus superi maris non longè à Padi ostijs condidêre. Etenim Apenninum transgressi omnia primò cis Padum loca, mox & Transpadanam regionem totam usq; ad Alpes, præter extremum Venetorum angulum, bello & armis subacta Hetrusci possederunt. Inde per tractum Adriatici maris descendentes, magnam ejus litoris tenuerunt partem, pulsis Umbris, gente per eam tempestatē maximâ ac potentissimâ, quorū supra trecēta opida ab Hetruscis debellata fuisse, veteres tradunt historiæ. Cis Apenninū verò per inferiorem Italiæ partem, ad fretum usque Siculum eorum potentia provecta est. Hæc autem per loca frequentibus missis coloniis multæ quidem urbes ab eis cōditæ, multæ etiam, veteribus exactis possessoribus, novo colono repletæ memorantur, quarū veluti indices eorum potentiæ adhuc extant. Ab inferiori quidem Italię parte Capua inter inclitas quondam urbes perpaucas, nominata: A superiori verò Mantua & ipsa quoq; Hetruscorū colonia. Nam ex singulis Hetruriæ populis, quos duodecim fuisse suprà docuimus, singulas colonias trās Apeninū missas cōstat, quarū præcipuæ, fuerunt urbes: Adria, ex qua Adriatico nomē est mari, item Mantua, quæ ex Transpadanis sola nunc extat. Videtur autem hujus gentis potentia vetustissimū quidem initium habuisse, ut pote quæ ante Trojani belli tempora, non aucta modò, verùm etiam pollens florensq; fuerit. Aeneam deniq; Trojâ profugum, cùm à Latinis & Rutulis bello premeretur, ad florentes Hetruscorum opes contulisse sese, ac

Hetruscorum Origo est ex Mæonia. *Lydi.* *Pelasgi.* *Tyrrhenus Rex.* *Tyrrhenia.* *Hetrusci unde nuncupentur.* *Gens Hetrusca in 12 populos divisa fuit.* *Lucumones.* *Per Concordiam Hetruria accrevit.* *Hetruriæ potentia.* *Duo Maria.* *Inferius Tuscum.* *Superius Adriaticum.* *Adria oppidū.* *Padus fluvius.* *Transpadana regio.* *Umbri gens potētissima.* *Umbrorū trecēta oppida ab Hetruscis sunt debellata.* *Capua.* *Mantua Hetruscorum colonia.* *Hetruscæ gentis initium vetustissimum.* *Aeneas Hetruscorum auxilium petijt.*

exinde auxilium petiisse, Virgilius facit. Evandrus enim, cum Aeneæ roganti opē, consilium daret, ac sibi nequaquam tantas esse vires, ut Latinis Rutilisque resistere quiret, docuisset, ad Hetruscos illum destinans, sic inquit:

Virgil. Aeneid. lib. VIII.

Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq; regnis
Jungere castra paro.

Et paulò post idipsum explanans:

Haud procul hinc saxo colitur fundata vetusto
Urbis Agyllinæ sedes: ubi Lydia quondam
Gens bello præclara jugis insedit Hetruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio, & sævis tenuit Mezentius armis.

Quanquam mi alienior à Poëtarum figmentis: sic intemeratior ac purior historia tradit, non Aeneam, sed Turnum bello superatum, ad Mezentiū, & florētes Hetruscorū opes confugisse, atq; inde, adversus advenā Ducē exercitumq; auxilia supplicem implorasse: sed utravis opinio præstiterit, Trojanum ante bellum floruisse Hetruscā rem, fateamur necesse est. Duravit autem incolumis domiq; & foris, usq; ad transitum Gallorū in Italiam, annos post Trojanū bellū circiter sexcentos, post cōditam verò urbē Romā centū ferè & septuaginta: quo quidē tempore Galli maximis peditum equitumq; copiis, Duce Belloveso, Alpes transgressi, aliâq; inde super aliā multitudine per priorū vestigia ex Gallis Germanisq; cōfluente, eam omnem Italiæ partē, quæ nunc Gallia Cisalpina dicitur, Tuscis ademerunt. Novissimi vero omniū Gallorū Senones tractū maritimæ oræ, in quo SenaGallia urbs est, occuparunt. Ab ijs & alijs Gallis opes Hetruscorum attritæ, & intra jugum Apennini, post longa bella, repressæ. Romanorum insuper crescens potentia alia ex parte fines obtundebat. Ita in medio duarum validissimarum gentium constituti Hetrusci bifariā vexabantur. Mansit tamen etiam pòst per aliquot secula robur & autoritas gentis, ut foris imminutæ, sic domi validæ præpotentisq;. Enimvero longè alia ratione cum Romanis, quàm cum Gallis agebatur. Nam adversus barbaras illas & efferatas gentes implacabile bellum fuit Hetruscis. Cum Romanis verò non odio neque acerbitate unquam pugnatum, plus etiam amicitiæ, quàm belli interdum fuit. *Declarant imitationis studia, quæ nemo ab invisis despectisq; assumit.*

Hetrusca res floruit ante bellum Troianum.
Ista gēs duravit incolumis 600 circiter annos post Troianum bellum.
Post cond Urb. Romam 170. an.
Bellovesus Gallorum dux.
Gallia Cisalpina Tuscis adēta
Senones.
Hetrusci bifariam vexati
Hetruscis implacabile fuit bellū adversus Gallos.

Constat autem, Romanos prætextam, & trabeas, phalerasq; & annulos, togas quòque pictas, & palmatas tunicas, currus insuper aureos triumpho decoros, fasces deniq; & lictores, & tubas & sellā curulē, ac cætera omnia regum magistratuumq; insignia ab Hetruscis sumsisse. Nam quod duodecim lictores apparebant, regibus consulibusq; Romanis, id quoq; inde sumtū traditur, quòd, cùm ex duodecim populis Hetrusci constarent, singulos singuli lictores regi dabant. Inde ab Romanis res accepta, nec numerus quidem imminutus est. Hæc omnia, ne quis fortè nosmet nobis blandiri existimet, Græci Romaniq; vetustissimi scriptores tradidêre. Nec imperii tantùm insignia, cæterumq; augustiorem habitū sumserunt ab Hetruscis: verùm etiam literas disciplinamq;. Auctores habere se Livius scribit, ut postea Romanos pueros Græcis; ita prius Hetruscis literis vulgo erudiri solitos. Nam ceremonias quidē ac religionem, & cultum Deorum, qua in arte Hetrusci præ cæteris gentibus excelluisse traduntur, Romani sic ab illis susceperunt, ut tamen priores partes relictas penes auctores ipsos faterentur. Simulatque gravius quicquam Reipub. imminebat, in quo Deûm numina * placanda censerent, Vates & Aruspices ex Hetruria vocabantur. Denique omnis harum rerum cognitio, Hetrusca disciplina, apud Romanos vocitata est. Hæc & hujusmodi inde sumpta probare mihi videntur, Romanos Hetruscam gentem cum observantia quadam admiratos, à qua & ornamenta imperii, & Deorum cultum, ac disciplinam literarum, tria maxima ac præstantissima, sibi publicè privatimque imitanda receperint. Nec pacis quidem artibus admirati sunt gentem: bello autem contemserunt. Probat obsidio urbis Romæ, & obsides Porsenæ traditi: quod post transitum Gallorum in Italiā fuisse, admirabilius est. Nec ob ullum magis quàm ob Hetruscum hostem Romæ trepidatum reperies: neq; Dictatores sæpius dictos. Primus Romanorum Hetruscos bello attigit Romulus ipse, Romanæ urbis conditor; mox & alii ferè omnes Romani Reges, præter Numam Pompilium & Tarquinium superbum, id bellum susceperunt.

Quid Romani ab Hetruscis sumserint.
Plinius lib. 9. c. 39.
Hetrusci singuli regi singulos lictores dederūt.
** Placandum MS. Palat.*
Hetrusca disciplina.
Romani Hetruscam gentem admirati sunt.
Receperunt ab ijs tria maxima.
1. Ornamenta Imperij.
2. Deorum cultum.
3. Disciplinam literarum.
Romulus bello Hetruscos attigit.
Origo belli inter Romanos & Hetruscos.

Fuit autem inter Hetruscos Romanosq; prima belli origo ex hujusmodi causa.

Fidenæ

Fidenæ Tuscorum colonia trans Tyberim fuit, inter Crustumerinum, Romanumq; agrum. Qui eam incolebant Hetrusci, urbem novam sibi finitimam immodicè crescere, suis inimicam commodis rati, prius quàm ad summum planè robur, quod jā inde cernebatur, evaderet, prævenire festinantes, & suis ipsi viribus & propinquis Herruriæ opibꝰ fisi, bellū Romanis, nullâ prius acceptâ injuriâ intulerunt. Populato itaq; Romano agro, ingentiq; abactâ prædâ, cùm fuga agrestium urbem quoq; metu tumultu complesset, Fidenas onusti rediêre. At Romulus, ut has injurias ultum iret, legionibus raptim eductis, infesto agmine, Fidenas contendit. Eo cùm pervenisset, nec moram nec spatium Fidenatibus præbet, auxilium ex Hetruria arcessendi: Sed ipsis adequitando portis, mox & fugam simulando, irâ & indignatione ad pugnam excivit, tantusq; fuit ardor militum & præstantia ducis, ut cùm Fidenates in insidias præcipitati effuso cursu urbem repeterent, victi victoresq; uno impliciti agmine Fidenas intrarent. Captis igitur per hunc modum Fidenis, & præsidio militum ab Romano rege imposito, Vejentes, qui propinquiores ex Hetruriæ populis Fidenatibus erant, cùm indigno consanguineorum casu permoti, tùm etiam quod propinquitatem Romanorum infestam sibi inquietamque putabant fore, armatâ juventute emissâ, discursionem in agrum Romanū prædabundi fecêre. Adversus hos quoq; Romulus, resistēdi ulciscēdiq; gratiâ, legiones eduxit. Hęc prima Romanis Hetruscisq; origo fuit belli, quod tunc leviter * cœptum, leviter etiam terminatum est, mutuis duntaxat populationibus, vastatis agris, parvaque admodum pugnâ, tumultuario magis, quàm justo prælio cōmissa: induciæ in centū annos secutæ.

Fidenæ Tuscorum colonia fuit.
Romulus Fidenates ad pugnā excivit.
Fidenæ captæ. Vejentes.
* actum MS. Palat.
Origo belli Hetruscorum cum Romanis.

Cæterum ex hoc fermè initio, cætera post hoc bella inter Tuscum Romanumque oriuntur, quòd vel exierat induciarum tempus, vel dictis conventisq; non manebatur. Sub Romulo tamen & Numa Pompilio induciæ valuerunt, nullo ab alterutris motu exorto. Tullio mox regnante Hostilio, rursus exarsit bellum ob Fidenatum rebellionem. Defecerant enim Fidenates à Romanis, Vejentes consilii participes impigrè tulerunt opem, & asciverant in occultam belli societatem Metium Suffetium Albanorum Dictatorem. Hic enim principatum Romani populi, cui post Horatiorum pugnam se ex fœdere subdiderat, indignè ferens, clam cum Hetruscis convenit, ut commisso prælio Romanos, quibus per speciem auxilii legiones Albanas conjunxerat, versis signis adoriretur. Infirmi tamen vir animi, nec hostibus, nec suis promissa servavit. Neque enim cum Romanis, quibuscum in arma venerat, Hetruscos invasit, nec rursus, ut promiserat Hetruscis, Romanos adortus est: sed inter spem & metum fluctuante consilio seorsim eduxit suos, quocunq; victoriam inclinare vidisset, & ipse eodem momentò inclinaturus. In ancipiti prælio vicit populi Romani fortuna, & bellacissimi Tullii regis audacia, fusis deniq; pugnâ ingenti hostibus, Fidenas recepit, ac mox, affecto pœnâ Metio, Albam longam evertit. Ancus inde Martius & Priscus Tarquinius Romani reges bellum deinceps Hetruscum ambo susceperunt. Sed de Martio quidem haud ambiguè constat: de Tarquinio autem varia apud scriptores traditio est. Sunt, qui non cum Vejentibus modò, sed cum tota penitus Hetrusca gente, bellum per novem annos gestum à Tarquinio rege, tradant. Sunt &, qui rebus ejus regis enarrandis, quasi nihil fuerit cum Hetruscis negotii, totam rem tacitam intactamq; prætereant. Sed, ut de Tarquinio ambigitur: sic de Servio Tullio certissimum est, eum majori, quàm quenquā superiorum regum apparatu, cum tota Hetrusca gente bello gravissimo & longissimo contendisse. Viginti annos continuatum à Servio id bellum, quidam autores sunt. Me quoq; propensiorē ad credendum belli diuturnitatē facit, quòd per annos quatuor & quadraginta (tot enim regnavit Servius) nullum aliud bellum, quàm Hetruscum, ab eo rege susceptū memoratur, quod tantâ laude gessit, ut cùm prius injussu populi regnasset, vel ejus belli à se gesti fiduciâ de se referri ad populum, & in certo multitudinis suffragio nomen regium cōmittere non abnuerit. In eo tamen bello nec victi Hetrusci, nec aliquæ eorum urbes captæ traduntur, multis duntaxat ultro citroque inflictis cladibus, illud modo effectum, ut videretur superior Romanus fuisse. Hæc, regio dominatu Romæ durante cum Hetruscis gesta.

Numa Pompilius.
Tullius Hostilius.
Defectio Fidenatum à Romanis.
Metius Suffetius Albanorum Dictator.
Metius punitur.
Alba longa evertitur.
Ancus Martius, & Priscus Tarquinius bellum Hetruscum suscipiunt.
Servius Tullius cum tota Hetrusca gente contendit.
Servius regnavit an. 44.
S. Tullius nullum suscepit aliud bellum.
Regium nomen adeptus est.

Exactis deinde regibus, Tarquinius regno pulsus ad Hetruscos, fiduciâ generis, quòd ab iis oriundus erat, supplex confugiens, duos Hetruriæ populos, Vejentes Tarquinienesque in arma concivit, qui Romanum in agrum magnis copiis profecti: cum Junio Bruto, & M. Valerio, cui postea Publicolæ nomen fuit, (hi tum

Tarquinius regno pulsus, ad Hetruscos confugit.
L. Junius Brutus.
M. Valerius cui Publicola nomen fuit.

Prælium atrox. primi anni consules erant.) pugnaverunt: prælium fuit atrox vehemensque ut nullum antè. Utriusque aciei dexterum vicit cornu, in maximâ tamen hominum strage utrinque factâ, creditum est, uno plures ex Tuscis, quàm ex Romanis cecidisse. *L. Brutus in prælio interficitur.* Major autem Romanis inflicta clades, quòd L. Brutus, qui autor regis ejiciendi, in eo prælio interfectus est. Pugnæ certè ea fortuna fuit, ut utravis pars se victam putaret. Denique Romanis, morte alterius consulis, orbatis, plurimaque suorum cæde territis, fugam ad primam lucem parantibus, Hetrusci, priusquam illucesceret, abiêre. *Porsenna Clusinus rex.* Porsenna inde Clusinus rex, ob restituendum Tarquinium, majori apparatu renovavit bellum. Hoc duce Hetrusci Romanos vicerunt, incluserunt, obsederunt, urbem etiam capturi, nisi Horatius Cocles pontem sublicium, *Horatius Cocles. Pons sublicius abrumpitur.* qui unus per id tempus Tyberi supererat, rescindi jussisset. Ostendunt periculi magnitudinem honores à populo Romano Coclitihabiti, non ob victam subactamque hostium provinciam: sed ob id solùm, quòd rumpendi pontis * modum facultatemque dedisset suis. At enim majores, si verà loqui vis, fasque sit, Tyberino debebantur amni: nempe, quam Romana virtus tutari non poterat, Tyberini gurgites urbem servarunt. *Janiculum occupantur.* Hetrusci Janiculo & omnibus eis Tyberim locis occupatis, reliquam urbis partem longâ obsidione pressam tenuere, donec deficiente obsessos * cæterâ spe, in corpus Regis grassandi consilium iniretur, ut cui aperto bello pares non essent, cum clàm per insidias è medio tollere molirentur. *M. Scævolæ manus foculo injicitur.* Hinc illa Scribæ cædes, & M. Sævolæ manus foculo injecta. Nec tamen his tot artibus priùs Hetruscus Rex ab obsidione destitit urbis, quàm obsides, non mares modò *Obsides dantur à Romanis Hetruscis.* verùm etiam fœminas dandi necessitatem expressit obsessis. Dati nobilissimi cujusque nati, fœminæ, etiam virgines: inter quas Valeria, Publicolæ consulis filia, multæque aliæ patritiarum gentium. *Valeria Publicolæ Cos. filia.* Hæc præcipua de populo Romano Hetruscorum gloria fuit, nec cum alio quoquam communis. Nunquam enim alii cuiquam imperatori, vel genti, populus Romanus obsides dedit, ob pacem impetrandam. Ipsi certè Romani ijs, quos vicerant, nihil ferè aliud, quàm obsides imperabant, in quo non solùm cautio pacis; sed & confessio victoriæ contineri putabatur. *Fœdus Romanum cum Porsenna initum.* Fœdus cum Porsenna initum, mutua Hetruscorum Romanorumque beneficia secuta stabilius fecerunt. Nam & excepti amicè hospitaliterque Hetrusci Romæ, qui ad oppugnandam Aritiam cum Arunte regis filio *Aruns Regis filius.* post Romanum fœdus profecti, mox, amisso Duce, redierunt. *Tuscus Vicus.* Hisque vicus in celeberrima parte urbis datus, qui Tuscus propterea dictus est, ac Romanis post aliquot annos benignè à Porsenna obsides remissi. Tarquinius, qui ad eam diem in Hetruria fuerat, aliunde sibi quærere auxilia jussus ad Manilium Tusculanum generum transiit.

* motam MS. Pal.
* obsesso. MS. Pal.

Veientes pacem turbant. Firma hinc pax quiesque Romano populo & Hetruriæ fuit, quam ad extremum Vejentes turbarunt. Hæc enim civitas agrum Romanis finitimum habens, ex communione, ut sæpè fit, discordiis haustis, post varias querelas aliquoties ultro citroque jactatas, tandem aperto certamine cum Romanis contendit. In eo bello, primâ quidem pugnâ Romanos Vejentes * superarunt. Secunda autem pugna atrocissima ferè omnium, quæ unquam memorantur, fuit, in qua Romani, primo prælio ab Hetruscis victi, milites jurare coëgerunt, se, nisi victores, nunquam redituros. *Milites Romani coguntur jurare se nisi victores nunquam redituros.* Itaque hac religione obstrictis animis, obstinatiùs, quàm ante pugnatum est, non sine utriusque partis maxima clade. Interfecti sunt in eo prælio Cn. Manilius consul & Q. Fabius, alterius, consulis frater. *Cn. Manlius Cos. & Fabius interfecti.* Capta etiam Romana castra atque direpta ab Hetruscis; sed mox fortunâ mutatâ pugnæ, à Romanis victoribus recuperata. *Anceps pugna.* Nec quicquam magis ad victoriam obfuisse videtur Hetruscis, quàm nimia festinatio in castris oppugnandis, ad quæ dum properant quasi victores, eorum acies, plus justo exhausta, à Romanis superatur. *Festinatio nimia in castris oppugnandis obfuit Hetruscis.* Rarò tamen unquam incertior atque mobilior fortuna, quàm eo die fuit: Victi procul dubio Romani vicerunt. *Fortuna mobilis.* Tanto denique sanguine victoria constitit, ut, cùm postea triumphus cõsuli offerretur, *lugendum potiùs esse diceret, quàm triumphandũ.* Non minori tamẽ dolore hujus pugnæ casus Vejentes, quàm prioris Romanos affecerat. *Mors Fabiorum. Trecenti sex ex Fabia gente omnes ad unum cæsi.* Itaque accitis reliquæ Hetruriæ auxiliis (nam primo quidem ipsi per se soli pugnârant) vindicabundi in hostem ruentes, trecentos & sex Fabios, ex una familia, qui, apud Cremeram præsidium contra Vejos munierant, cum magna clientium manu,

* Vei. MS Pal.

adquinque

ad quinque millia hominum fuisse traduntur, ad unum interfecerunt. Inde legiones Romanas, quæ cum L. Menenio consule non procul à Cremera castra habebant, eodem impetu aggressi, non solum verterunt in fugam exercitum consulemque; verùm etiam castris exuerunt. Mox fugientes palatosq; non absque magna cæde Romam usque persecuti, Janiculum montem, qui cis Tyberim contra Capitolium maximè imminet, occupârunt, tenueruntque aliquot menses veluti obsessam urbem: Tyberi etiam trajecto, & ad portam Collinam & ad alia diversissima à Tyberi loca sub ipsis Romanis mœnibus pugnas conseruerunt. Tandemque ut antè Porsenna eundem locum tenente, ad extrema digladiandi remedia ventum est. Sic tunc iterum legionibus Hetruscis Janiculum occupantibus, premente urbem fame, necessitas Romanis expressa, ut duo consules, duoque consulares exercitus cum universa juventute Romana, in ipso Janiculo monte ancipiti periculosoque certamine cum Hetruscis confligerent. Nec ita prosper fuit eventus pugnæ, quin alter ex consulibus capitis reus ad populum fieret, quòd malè pugnasset. Denique, ne singula prælia consecter, hæc una Hetruriæ civitas, nunc ipsa per se, nunc & aliarum civitatum viribus adjuta, supra trecentesimũ & quinquagesimũ Romanæ urbis annum bellum extraxit.* Victa interdum præliis, & ipsa sæpè victrix. Extremũ autem, in quo subacta est, nullo communis Tuscæ gentis decreto, sed privato consilio, ipsa intulerat bellum. Itaq; mox prementibus Romanis denegata sibi cæterorũ populorum auxilia fuerunt: indignantibus aliis, quòd, citra commune gentis decretum, suâ ipsi auctoritate bellum movissent, & metu insuper Gallorũ ad sua quosque tuenda retinente. Responsũ deniq;, in communi Tuscæ gentis conventu, Vejis auxilia flagitantibus datum, ipsi per se, quando ita placeret, adversus Romanã vim resistere curarent, nec in eo bello socios periculi quærerent, in quo speratæ ab initio prædæ socium habere nullum voluissent. Hæc Romanis obsidendi Vejos occasionẽ facultatemq; dedêre. Sustinuit tamen, quamvis deserta, suo proprio ac domestico robore aliquam diu bellum, nec, nisi post decem æstates decemq; hyemes cõtinuas circumsessa, nec tunc quidem vi, sed improvisâ cuniculorum fraude expugnata est. Prædæ tantum ex ea una urbe Romani cepêre, quantum ex omnibus superioribus bellis ad eam diem nunquã acceperant. Deniq; cùm supra exercitum fortunæ ejus urbis putarentur, universus populus Rom. publico edicto, quod nunquã aliàs factũ est, ad prædam vocatus. Fuit enim urbs opulentissima atque maxima, eâ situs laude eaque opportunitate, ut sæpè à victoribus cogitatum sit de relinquẽda urbe Roma, & Vejos, tanquam in præstantiorem urbem, populariter commigrando.

L. Menenius Consul.
Romanus exercitus in fugam vertitur.
Duo consules cum Hetruscis confligunt.
Alter ex consulib. fit reus capitis.
* extruxit Ms. Pal.
Occasio obsidendi Veios.
Veiorum expugnatio.
Vniversus Pop. Rom. ad prædam vocatur.

Vejis captis, veluti claustra sibi Romanus patefecerat ad reliquos Hetruriæ populos subigendos. Itaque mox adversus Faliscos & Capenates, quos propinquitas Vejetani belli haud intactos reliquerat, exercitus ducti, eorum urbes sine longo nimiùm certamine, in potestatem Romani populi dedere compulerunt: quod tamen diversis rationibus factum est. Nam Capenatibus quidem per vastitatem agrorum vis expressa dedendi: Faliscos verò admirandæ virtutis specimen in Furio Camillo præstantissimo Romanorum Duce conspectum, ut se sponte dederent, subegit. *Et quos non ignis, non ferrum, non obsidio, non vastitas agrorum flectere potuerat, justitiæ & honestatis splendor inflexit.* Gesta est autem res in hunc maximè modum: Cum populato agro non longè à Faleriis castra Romanorum posita essent, magister quidam ludi, improbæ fraudis mercedem sperans, Principum filios sibi in disciplinam traditos per diversam ab hoste portam, quasi spatiandi gratiâ secum eduxit. Mox alio ex alio conserto sermone, diversis ab urbe tramitibus; stationi Românorum, quæ inter castra & urbem posita erat, se cum discipulis objecit. Captus itaque sponte sua, & ad imperatorem perductus; Falerios, inquit, Imperator, tibi hodie tradidi, quando hos pueros, quorum parentes Principes sunt civitatis, in manus tuas adduxi: Tu huius tanti beneficii memor gratusque erga me esto. Quæ ubi Camillus audivit, facinus improbi hominis despicatus, Tu, inquit, scelefte, ad tui similem te venisse putas, cui turpia non solùm cordi sint, verùm etiam præmio digna videantur? Mihi verò, populoque Romano longè diversa mens est. Colimus enim belli, sicut & pacis, jura, armaq; adversus armatos hostes, non adversus imbelles pueros gerimus. *Ita deniq. Faliscorũ hostes sumus, ut humanâ tamen societate cum eisdem nos esse conjunctos meminerimus. Ego armis, patientiâ, virtute, quæ Romanæ sunt artes, non improbando scelere,*

Adversus Faliscos & Capenates exercitus ducti.
Furii Camilli Romanorum ducis Virtus admiranda.
Magistri ludi scelestum consilium.
Furii Camilli iustitia.

Falerios vincam. Nudatum inde hominem, & manibus poſt terga vinctum, diſcipulis verberandū reducendumq; in urbem tradidit. Ex hoc tanta mutatio Faliſcorum animis injecta eſt, ut, qui modò incredibili odio accenſi, exitium potius, quàm pacem Romanam mallent, nihil aliud, quàm fidem & juſtitiam Imperatoris admirantes, ſeſeatq; urbem in poteſtatem populi Romani tradiderint. Per hunc modū Faliſci ſuperati ſunt. Nec multo poſt Tarquinienſibus & Ceritibus arma illata. Ad Vulſinienſes tandem tranſivit bellum, velut incendium quoddā alia ſubinde loca circum ſumens: Tandem ad intimas Hetruriæ gentes, Cluſinos, Peruſinos, Aretinos (hæ tunc potentiſſimæ civitates erant) penetratum. Hic aliquandiu ſubſtitit vis belli, & curſus victoriæ retardatus eſt. Jam ipſis civitatibus cōmune periculum magis horrentibus, damnantibusq; errorē, quod non Vejos, & Falerios, & Capenas, quæ dudū opida præceperat hoſtis, quando in iis tutandis res quoq; ſua agebatur, ab ipſo initio defendiſſent; ſed negligendo & quieſcendo in conſanguineorum periculis, cùm ſuæ gentis minui vires, tùm hoſtium augeri paſsi eſſent. Et profectò non ambigitur, quin, ſi omnes Hetruriæ populi uno conſilio bellū geſſiſſent, diuturnius ac magnificentius tota Hetruria defendi potuiſſet. Sed ſive Galli accolæ perpetui hoſtes, ſive diſcordia quædam civitatū, ſive fata, cuncta jam ad Romanos trahentia, ſive hæc ſimul omnia fecerunt, ut non unâ conſpiratione ad bellum coirent. Hæc certè cauſa Romanum ſuperiorē dedit, quòd ille & ſuis & ſociorum viribus potens, non totā ſimul gentem, ſed ſingulas civitates pervadebat. Reliquæ verò, ceu ea res ad ſe non pertineret, nec primis quibusq; abſumtis, ad proximos inde periculum foret venturum, otioſas ſpectatrices alienæ calamitatis ſe præſtabant. Neque enim Vejos, cæteris Hetruriæ populis auxilia ferre paratis, tam lentâ * obſidione cepiſſet Romanus, immo nec obſidere quidē auſus eſſet: quippe duobus tantum populis, nec iis quidē maximis, Capenatibus & Faliſcis opem ferentibus, obſidionem penè totam Romani diſſolverunt. *Sed dum integrâ fuit Hetruſca res, nunquā hic animus populis à Diis datus: fractâ verò atq; imminutâ ſerò tandem ſaniora quidem, ſed parum jam profutura conſilia inierunt.* Victa eſt ergò ad extremum multis atq; ingentibus præliis, quorum maximè inſignia fuerunt, unum apud Stutrium, in quo ſexaginta millia Hetruſcorum cæſa traduntur: alterum ad Vadimonis lacum, in quo fractis opibus & fortunâ vetere amiſsâ, in pace potiùs, quàm in armis reliquam ſpem habere cœperunt.

Magiſter Ludi nudatus & manib. vinctus à Camillo diſcipulis verberandus traditur.
Faliſci ſuperantur.
Cauſa qua Romanum ſuperiorem dedit.
* Longâ MS. Pal.
Sexaginta millia Hetruſcorum cæſa traduntur.

Venit autem tota in poteſtatē populi Rom. circiter CCCCLXX. annum, poſt Romā conditam, cùm ab ipſo conditore Romulo bella initium cepiſſent. His autē bellis Romani Duces plurimi claruerunt. Nam & primus Rex, & primus Conſul, ac deinceps ſecuti Reges Conſulesq;, Dictatores præterea quidā, & Tribuni militum ſumma cum induſtria in illis verſari, laudem ampliſſimam meruêre. Sed è Regibus quidem præcipuā ejus belli gloriā alii Priſco Tarquinio, alii Servio Tullio delegant. Ex conſulibus autem M. Valerius Publicola de hac gente primus triumphavit. Inde M. Fabius, P. Servilius, Mamercus Æmilius, A. Cornelius Coſſus, multiq; alii Cōſules, Dictatoresq; magnā ſibi in iis bellis gloriam peperêre. Excellentiſſima tamen omnium gloria fuit M. Furius Camillus, qui Vejos & Falerios ſubegit; & Fabius Maximus, qui extremo ferè tempore multis ac maximis præliis, quantū nemo alter, Hetruſcorū opes afflixit. Romani, quāvis armis ſubactos Hetruſcos, tamen poſtquā ſe ſuaq; in poteſtatē populi Rom. dedidêre, honeſto vocabulo Socios appellarunt.

Hetruria in poteſtatem venit populi Romani.
M. Furius Camillus Vejos & Falerios ſubegit.
Fabius Maximus Hetruſcorū opes afflixit.
Romani Hetruſcos Socios appellarunt.

Remiſſo dehinc bellorum metu, ſecura quidem ab armis Hetruria fuit; ſed veluti marceſſente otio oppugnata. *Eſt enim hoc mortalibus naturâ inſitū, ut viâ ad amplitudinē honoreſq; expoſitâ, facilius ſe attolāt; præcluſâ verò inertes deſideat.* Tunc igitur Imperio ad Romanos traducto, cùm neque honores capeſſere, neque majoribus in rebus verſari liceret, Hetruſca virtus omnino conſenuit, longè plus inerti otio, quàm hoſtili ferro depreſſa. Bis tamen, poſtquam in Romanorū poteſtatē conceſſit, rebellionē publicè molita eſt. Primùm ſub Hannibalis tempore, Ducibus Aretinis: Secundùm ſociali bello, quo Latini & Marſi & Umbri à Romanis defecêre. Prima rebellio jā parturiēs per Aretinorum ſubitā oppreſſionem facilè ſopita eſt: Secunda vulneribus & cruore extincta; Cluſiumq; & Feſulæ graviſſimis incommodis à Romanis afflicta. Fuit autē poſt hæc ſub Romano imperio firmiter & indubitatè, uſque ad Arcadii & Honorii tēpora, annos poſtq; ſubacta fuerat, circiter ſeptingentos. Tunc enim primùm Gothi, Radagaſo & Alarico Ducibus, Italiā pervaſêre, jam ante ab

Hetruſca virtus conſenuit.

te ab Imperatoribus penè neglectā, fatiscentibus certè opibus, & potentia populi Rom. adruinā vergente. Gothos Hunni secuti sunt, Hunnos Vandali, Vandalos Heruli, post hos iterū Gothi, mox Longobardi multis sub Regibus Italiā possidêre.

Possessores Italiæ.

Declinationē autem Romani Imperii ab eo ferè tempore ponendam reor, quo amissâ libertate Imperatoribus servire Roma incepit. Etsi enim nonnihil profuisse Augustus & Traianus, & si qui fuerunt alii laude principes digni, videantur: tamen si quis excellentes viros primùm à C. Julio Cæsare bello: deinde ab ipso Augusto triumviratu illo nefario crudelissimè trucidatos: si postea Tiberii sævitiā, Caligulæ furorē, Claudii clementiā, Neronis scelera & rabiē ferro igneq; bacchantē, si postea Vitellios, Caracallas, Heliogabalos, Maximinos & alia hujusmodi monstra, & orbis terrarū portenta, reputare voluerit, negare non poterit, tunc Romanū Imperium ruere cæpisse, cùm primo Cæsareū nomen, tanquā clades aliqua civitati incubuit. Cessit enim Imperatorio nomini, & post libertatē virtus abivit. Prius namq; per virtutē ad honores via fuit, usq; ad Consulatus, Dictaturasq; & cæteros amplissimos dignitatis gradus facilimè patebat iter. qui magnitudine animi, virtute, & industria cæteros anteibant. Mox verò ut Resp. in potestatē unius devenit, virtus & magnitudo animi suspecta dominātibus esse cœpit. Hiq; solùm Imperatoribus placebāt, quibus non ea vis ingenii esset, quā libertatis cura stimulare posset. *Ità pro fortibus ignavos, pro industriis adulatores Imperatoria suscepit aula. & rerū gubernacula ad pejores delata, ruinā Imperii paulatim dedêre.* Quanquā quid virtutis repulsā quis deploret, ac non potius cōmunem civitatis interitū? Quot enim Reip. lumina sub Julio Cæsare extincta sunt? Quantis principibus civitas orbata? sub Augusto inde, sive id necessariū fuerit, sive malignū, quanta proscriptio? quot absumti cives? quot deleti? ut meritò, cùm tandē à cædibus & cruore cessaret, non clementia illa, sed fessa crudelitas putaretur. Hic Tiberiū, abominandæ mentis hominem, sibi filiū & successorē delegit, qui à suppliciis & tormentis civium nec inter mensas quidē unquā cessavit. Successor Tiberii, Caligula quē non occidit? cujus sanguinē in civitate nō hausit? Claudii post hunc crudelis amentia non ad suū duntaxat, sed ad uxorū & liberorū nutum omnem Romanā nobilitatē trucidavit. Hunc secutus Nero Cæsar cui pepercit? quin nec fratri, nec uxori, nec matri, nec præceptori, nec urbi quidē ipsi pepercit. Quanta sub illo strages civiū? quanta cædes patrū facta est? ut verissimè à quodam sit dictū: *tunc Neronem periisse, cum cerdonibus timendū esse cœperat,* Absumtà videlicet Romanâ nobilitate, plebecula & opifices, in quos sæviret, restabant. Longū foret singulos percurrere; sed tamen eadem omnibus mens fuit, *ut & timerent cunctos, in quibus excellens aliquid conspicarentur, & quos timerent odissent, & quos odissent ferro trucidarent,* donec superante odio metum, ipsi quoq; trucidabantur; ut sic majus illis cum civibus bellū, quàm cum hostibus esset, quod paucis exemplis intelligi licet. Nam Julius quidē Cæsar interfectus est: Tiberio à Caligula manus injectas putant: ipse certè Caligula gladiis suorū peremtus: Claudius fungo boleto ab Agrippinâ uxore necatus: Neronē non febris, sed gladius absumsit: Galba Neronis successor ab Ottone trucidatus est: Ottonē Vitellius prostravit: Vitelliū Romani peremerunt gladii. Idem Domitianū exitus habuit, idē alios, quos enumerare prolixū magis, quàm necessariū esset. Hæ tantæ cædes revolutionesq; rerū utcunq; tādē essent, absq; deminutione & quassatione Imperii esse non poterant. Itaq; paulatim evanescere vires & prolapsa Majestas interire cæpit, ac deficientibus civibus, ad externos deferri. Sed primis quidē temporibus magnitudo potentiæ incōmoda tolerabat. Roma autē, & si intestinis, quæ modò retulimus, affligeretur incōmodis, ab externo tamē hoste tuta perstabat. Postquā verò Cōstantinus amplificatâ Bizantio ad orientem subsedit, Italia & cæteræ occidentales Imperii partes, quasi pro derelictis habitæ, negligi cœperūt, ac Tyrānorū Barbarorūq; invasionibus exponi, qui ceu in vacuā possessionē ruentes, variis temporibus, tanquā diluvia quædā, has terras inundarūt, de quibus quoniā illi multa per Hetruriā gesserunt, & hanc ipsā, de qua scribimus, everterunt urbē, brevi discursu, quantū necessitas flagitat, referemus.

Declinatio Romani Imperii. Cæsareum nomen clades civitatis Romanæ. Libertas Imperatorio nomini cessit. Virtus post Libertatem abivit. Julius Cæsar. Augustus. Tiberius. Caligula. Claudius. Nero. Mors Julii Cæsaris. Tiberii. Caligulæ. Claudii. Neronis. Galbæ. Ottonis. Vitellii. Domitiani. Maiestas Imperii interire cæpit. Constantinus.

Primi omniū Barbarorum, post Imperii sedem Bizantium translatam, Gothi Radagaso & Alarico Ducibus Italiam pervasêre. Gothos antiqui Getas dixerunt, ea gens Scythica est. incoluit autem primùm eam Scythiæ regionem, quæ circa Mæotida paludem ad occasum spectat: Inde productis sedibus circa maris Pontici litus magis consedit. Eam propterea oram scriptores quidam, Geticum litus, appellant.

Primi omnium Barbarorum Gothi Italiam invadunt. Radagasus. Alaricus Dux. Gothos antiqui Getas dixerunt. Gens Scytica. Geticum litus.

Fama eo-

Gothi ab initio formidabiles. Lucullus.

Fama eorum potentiæ antiquiſſima, quippe non vicinas dumtaxat Europæ regiones, ſed Aſiam quoq; populati, jam inde ab initio formidabiles erant. Lucullus Romanorum primus eos bello victos Mœſiâ pepulit: Inde ab Agrippa aliisq; Romanis Ducibus ultra Danubium amnem ſubmoti, ſed propter ingentem multitudinem varia incolentem loca nunquàm penitus ſubacti. Quoties Romana ceſſabant præſidia, populabundi Mœſiam Thraciamq;, & cæteras vicinas provincias conſueverunt irrumpere. Sub Gallo tandē & Voluſiano, Principibus, cum Gothis fœdus eſt ictum, quo mox poſt eorundem Principum mortem intermiſſo atq; neglecto, uſq; ad Diocletiani & Maximiani tempora hoſtes magis, quàm fœderati habebantur. Sub his rurſus Principibus renovato fœdere, magna Romanis ad Parthicum bellum, quod Maximianus ſuſceperat, miſerunt auxilia. Conſtantino etiam adverſus Liciniū gerenti bellum, aliisq; interdum Principibus opitulati ſunt.

Gallus. Voluſianus.

Maximianus Parthicum bellum ſuſcepit.

Hunnorum gens.

Oſtrogotha. Inferiores Gothi.

Valens.

Maximus.

Gothi intolerabiliter premuntur.

Hac igitur cum Romanis amicitiâ conſtitutâ, per multosq; ſervatâ annos, domeſticis cladibus laborare cœperunt. Hunnorum namq; gens, & ipſa Scythica prævalens armis & hominum feritate, Gothos ſuperiora Scythiæ loca incolentes, quos Oſtrogothas vocant, aggreſſa, multis præliis ſuperatos parêre ſibi coëgit. Hoc itaq; metu perculſi inferiores Gothi, cùm Hunnis reſiſtere poſſe nequaquā confiderent, ad Romanorum gratiā converſi, Valentem Imperatorem per legatos rogant, ut eos dudum amicos, ſæpè opitulatos, Danubiū tranſire, ac in Romani ſolo Imperii, quo Hunnorum furorem ſervitutemq; evadant, recipere dignaretur. Suam cladē, non ſine periculo Romanorū futuram, docent, ſe, ſi eos recipiant, in poteſtate Principis manſuros, legibusq;, quas eis dederit, parituros. Valens igitur, & ſi periculoſam rē in tanta Barbarorū multitudine ſuſpicabatur; tamen, ut adverſus Hunnorū potentiam ex ea parte Imperiū cōmuniret, Gothos cum conjugibus & liberis tranſire amnem benignè permiſſos intra Mœſiā recepit. His autem locis Maximū quendā cum aliquot cohortibus præfecit, eiq; mandavit, ut quæ ad uſum victumq; neceſſaria forent, importanda curaret. Per doctos etiam homines religione Chriſtianâ, qua ipſe Princeps imbutus erat, Gothos curavit imbuendos. Sed multitudinem ingentē, & advenā, confeſtim rerū inopia ſubſecuta, intolerabiliter premere cœpit, quam avaritia Maximi quæſtū in cōmerciis procurantis duriùs acerbabat. Hanc itaq; paſſi aliquandiu Gothi, tandem vulgo conqueri, ac fortunas ſuas miſereri cœperunt, & modò improbitatē Maximi, quòd importari non permitteret, modò avaritiam, quòd cariùs venderet, accuſare: Jam ſibi mancipiis, ſupellectiliq; exhauſtis, liberos dumtaxat conjugesq; ſupereſſe, eos jam ipſos à venditoribus expoſci, ſtatim videlicet atq; illi defuerint, ſeſe tanq̄; pecora abductum iri: Præſtitiſſe autem vel Hunnis ſervire, vel pugnando cecidiſſe, quàm vel fame tabeſcere, vel hanc tantam avariſſimorū hominum contumeliam perferre. His & hujuſmodi vocibus vulgo miſerebantur. Reguli erant Gothorū Phritigernus & Alatheus, viri bellaces, otioq; infenſi. Hos cùm ſuopte ingenio feroces, tùm populariū querelis incenſos novarū rerum ſtimulabat cupiditas. Eorū operâ tandem Gothi Romanos invadunt, milites cum Præfecto,* quot aſſequi poſſunt, trucidant. Superatis inde in congreſſione cohortibus, per Mœſiā, Thraciamq;, & ripenſem Daciā fuſi, omnia populantur. Fit provincialium magna cædes, multi in ſervitutem trahuntur. Deniq; Gothi beneficiorum Principis obliti, non jam precariò, ſed veluti propriis Regionibus dominātur.

Phritigernus & Alatheus Gothorum Reguli. Gothi Romanos invadunt.

* Profecto Ms. Palat

Gothi dominantur.

Valens cum exercitu in Thraciam properat. Equites Valentis à Gothis ſuperati cæduntur. Valens Imperator crematur. cum Villula caſa, ad quam deportatus, erat

Per id tempus Valens apud Antiochiā erat, qui ubi hæc audivit, confeſtim, ut tantis reſiſteret cladibus, in Thraciā cum exercitu properavit. Cōmiſſo prælio mala malis aggerātur. Equites enim Valentis à Gothis ſuperati, cùm peditē deſtituiſſent, circūventæ legiones à Barbaris uſq; ad internecionē cæduntur. Valens autem ipſe cùm ſagittâ ſaucius fugeret, & ob dolorem nimium ſæpè equo laberetur, ad cujuſdā villulæ caſam deportatus eſt, quæ mox à Barbaris perſequentibus incenſa, unà cum Imperatore, crematur.

Gothi Victores. Theodoſius in conſortium Regni à Gratiano aſſumitur.

Gothi victores totam vaſtantes Thraciam à Conſtantinopoleos expugnatione ægerrimè repelluntur. Quæ ubi Gratiano Valentis nepoti, qui in occidente regebat Imperium, nunciata ſunt, luctu ſimul ac periculo anxius, cùm de reparando Reip. ſtatu conſultaret, placuit tandem, ut quemadmodum Nerva quondam Trajanum, ſic ipſe tunc Theodoſium virum præſtantiſſimum ex Hiſpania in conſortium Regni aſſumeret. Igitur Theodoſius, unica Reip. ſpes, adverſus Gothicum tumultum Imperator creatus, purpuraque apud Firmium* à Gratiano indutus, ubi in

* Sirinium Ms. Pal.

ubi in Thraciam cum exercitu pervenit, summâ industriâ atque felicitate Gothos superavit, multisque ac ingentibus præliis victos, Thraciâ pepulit. Sed cùm ulterius Barbaros insequeretur, morbo correptus, ægrotare cæpit. Eaque causa fuit Gratiano, ut desperatâ Theodosii salute, cum Gothis pacem firmaret, quam mox & Theodosius ipse morbo liberatus, ob collegæ honorem, sine controversia secutus est, Gothosque ut primo inimicos armis pepulerat: sic postea amicos gratiâ, & benevolentiâ in fide retinuit, eorumque operâ in Reip. necessitatibus sæpè utiliter usus est.

Theodosius superat Gothos.
Gratianus cum Gothis pacem firmat.

Gratiano deinde apud Lugdunium Galliæ urbem, ac post aliquot annos Valentiniano ejus fratre apud Viennam, interfectis, Theodosioque subinde apud Mediolanum vitâ functo, ad Arcadium & Honorium, Theodosii filios, devenit Imperium. Sub his tandem Principibus, Gothorum magna pars novarum sedium avida, Alarico viro impigro sibi Duce constituto, per Pannonias ac Firmium intravit Italiam. Alia item ejusdem gentis multitudo sub Radagaso Duce eadem loca penetravit. Hi duo Gothorum Duces, duoque exercitus uno atq; eodem anno, qui fuit Stilicone & Aureliano consulibus, Italiam ingressi memoriæ produntur. Sed exercituum & Ducum fortuna diversa admodum fuit. Radagasum enim ingenti multitudine Apennini juga transgressum, cùm per Hetruriam barbarico furore debaccharetur, & jam Roma propinquo trepidaret metu, Stilico Honorii dux, vir per eam tempestatem egregius, bellando superavit, tandemque in Fesulani montibus, qui Florentiæ imminent, redactos hostes, & omnium rerū inopiâ maceratos, ita delevit, ut ex ducentis Gothorum millibus (non enim pauciora in Radagasi exercitu fuisse traduntur) nemo incolumis evaderet. Magna pars cæsa, reliqui capti ac venundati. Ipse quoquè Radagasus, cùm suos fractis jam rebus turpi fugâ desereret, captus à nostris & in vincula conjectus, postquam victorum spectacula satiavit, occiditur. Hanc Gothorum stragem, tantamque de hostibus victoriam partam fuisse, octavo Idus Octob. quidam putant, atque ex eo festum diem Florentiæ institutum, temploque idem nomen inditum, quòd videlicet eâ die victoriâ egregiè partâ, maximo Barbarorum metu civitas liberata esset. Nos verò diligentiùs perquirentes, hanc victoriam de Gothis habitam, sub Arcadii & Honorii temporibus, Stilicone iterum & Antemio consulibus, decimo post Theodosii mortem, octavo supra quadringentesimum Christianæ salutis, anno comperimus. De die autem nihil certi potuimus reperire. Quare illa, quæ de institutione festi, & templi vocabulo dicta sunt, in medio relinquantur. Radagasus ergo, & Gothi qui sub illo erant, hunc in Hetruria finem habuêre.

Lugdunium Galliæ urbs.
Valentinianus frater Gratiani.
Arcadius, Honorius Theodosii filii.
Alaricus Dux Gothorum.
Radagasus Dux.
Stilico & Aurelianus Consf.
Radagasus à Stilicone Honorii Duce superatur.
Ex ducentis Gothorum millibus nemo incolumis evasit.
Radagasus occiditur.
Gothorum strages.
Festus dies Florentiæ instituitur.
Victoria de Gothis habita.
ANNO Salutis Christianæ 408.
Gothorum finis in Hetruria.

Alaricus verò aliam Gothorum manum per Italiam rapiens, ab ipso ferè ingressu, castris non procul Ravennam positis, per Legatos ad Honorium missos, sedes ad inhabitandum sibi suisque poposcit, impetravitq; volente Honorio, ut ad eas Galliæ partes, quibus Vandali Alanique imminebant, per favorem, & amicitiam eorum, qui Romano parebant Imperio, proficisceretur. Hoc itaque fœdere cum Barbaris icto, cùm illi in Galliam contenderent, & jam apud Pollentiam urbem, sub ipsis Alpibus exercitum deduxissent, nihilq; hostile metuerent, quidā ex Honorii Ducibus Gothos improviso impetu, contra fidem aggressi, magnam eorum stragem primò ediderunt. Erat profectò militum firmissima spes, omnes Barbarorum copias eâ die tolli posse, quando illi sive contemtu disciplinæ militaris, sive nimiâ pacis fiduciâ, non delecto castrorum loco, neq; aggere & fossâ munito, passim inter jumenta impedimentaq; per agrum jacebant. Itaq; magna prius ab aggressoribus edita cædes, & quacunque pervaserunt, plurimus Barbarorum manabat cruor. Sed major erat multitudo, quàm ut uno impetu trucidari posset. Et jam circa Regem trepida quidem, sed magna convenerat manus. Quo in loco, cùm inter sese, quid agendum foret, quasi attoniti sciscitarentur, tenuisse dicitur aliquandiu suspensos Gothos diei religio. Nam ne quid sceleri deesset, sacrum Paschæ diem, quo minus caveret hostis, ad tantam cædem Honoriani delegerant. Quare Gothi, nefas eo die pugnare credentes, se primò continuerunt à pugna, & sponte suâ, cesserunt hosti. Tandem verò, ut aggressores nihilo segniùs instare, & suos ferociter insequi cōspiciunt, irâ simul & indignatione furentes, veluti cæcâ rabie in hostes feruntur. Illi autē, qui in improvis â duntaxat cæde spē victoriæ posuerāt, ut justa supervenit acies, facilè superantur. Gothi modò victi mutatâ pugnæ fortunâ, repentè

Alaricus.
Pollentia urbs.
Gothi Paschâ die pugnare, nefas credunt.
Gothi victi

repentè victores fiunt; variè diſſipatos Honorianos incredibili cæde proſternunt, cadaveribus & cruore omnia complent. Hinc tumentes irâ, victoriâque elati, juſtam penè rabiem contra noſtros exercent, Omiſſo namque in Galliam itinere, ac pactas ſedes valere ſinentes, infeſto agmine per Italiam ruunt, omnia, quacunque incedunt, latè ferro igneque vaſtantes.

Stilico Gothorum furorem reprimit.

Adverſus hunc Barbarorum furorem Stilico novo exercitu opponitur: is eorum furentes impetus primus repreſſit. Quin etiam bellandi peritia fretus, ſæpè Barbaros incluſit, ſæpè circumvenit, ſæpè contrivit, plenam habiturus victoriam, ſi mens ſana fuiſſet. Sed jam pridem Imperio inhians, has per Italiam clades nutrire cupiebat. Quare Gothos nec vinci, nec vincere patiebatur; ſed occultè quidem illos fovens, apertè autem belli & pacis copiam denegans, cùm abire cuperent, in Italiâ ſuſtentabat. Quæ ubi Honorio patefacta ſunt, Stiliconem cum Eucherio filio, cui ſceleſtè parabatur Imperium, interfici juſſit. Juſtam certè Principis iram, & dignam tanti ſceleris vindictam, acerbiora mox incommoda ſubſecuta ſunt. Gothi enim, ſublato Stilicone, maximo Duce, Romaniſque ob ejus mortem turbatis animis, liberiùs jam per Italiam ruentes, urbem denique illam victricem orbis, quod & ſcripſiſſe pudet, hoſtiliter ingreſſi, præter ſacra loca, quæ Barbari, licet venerabantur, cædibus omnia & cruore fœdarunt. Direpta inde, & quibuſdam locis incensâ urbe, non multos, poſtquam intraverant, dies, cum inæſtimabili prædâ, & magnâ captivorum multitudine egrediuntur. Fuit inter captivos Placidia Galla, Theodoſii filia, Arcadii & Honorii ſoror; quam ex Auguſtalis palatii deliciis per horrida Gothorum caſtra abductam (*adeò ſors cuncta etiam incredibiliter interdum miſcet*) barbarum ſequi Dominum omnipotens fortuna compulit. Egreſſi, Româ Gothi per Campaniam, Lucaniã, Brutios ſimili clade bacchantur. Emenſos Italiæ longitudinem in Siciliam trajicere conantes, æſtus & naufragium ſalutare Siculis rejecit. Conſultantibus inde rursúſne refectis navibus trajicerent, an retrò iter verterent, inter hujuſmodi moras conſultationesque Alaricus apud Conſentiam moritur. Gothi Regis corpus, ne quis vel in mortuum vindictam exercere poſſet, maximo captivorum & militum opere, derivato Baſento amne, in medio alveo cum ditiſſimis hoſtium ſpoliis, & omni regia gaza deponunt, flumenque mox in ſolitum reſtituunt curſum. Captivos poſt hæc Italici generis, vel pro magnificentiâ regii funeris, vel ne quis efferre, docereve locum poſſit, ad unum omnes trucidant. Inde * Athaulfo, Alarici propinquo, ſibi Rege ſubrogato, Romam iterum petunt, & quod reliquum prædæ fuerat, abradunt. Populatâ de hinc Hetruriã, ac cæteris propinquis regionibus afflictis, in Galliam tandem, veluti procella quædam malam ſecum tempeſtatem ferens, abiêre. Capta eſt autem Roma à Gothis anno, poſtquam condita fuerat, milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto: poſtquam verò à Gallis capta fuerat, octingenteſimo. Placidia autem Galla, quam ſupra à Gothis captam abductamque oſtendimus, ab Athaulfo Rege in matrimonium accepta eſt. Hæc etiam poſt mortem Athaulfi Regis, qui Barchinoniæ ſuorum dolo interfectus eſt, Conſtantio, viro præſtantiſſimo conjugata, Valentinianum peperit, qui poſt Honorii mortem imperavit.

Eucherius Honorii filius.
Stilico cum filio Eucherio interficitur.
Gothi Româ egrediuntur cum præda.
Placidia Galla, Theodoſii filia.
Alarici Gothorum regis mors.
** Alias Adaulpho.*
Roma à Gothis capta.
Ab urb. cond. 1164.
Anno Chriſti 414.
Placidia Galla ab Athaulfo in matrimonium accipitur.
Athaulfus à ſuis interficitur.
Conſtantius.
Valentinianus.

Attila Hunnorum Rex.
Attila & Bleda fratres.
Attila potentiſſimus regum antecedentium.

Attila poſthæc, Hunnorum Rex, quanto nullus antè terrore Italiam ingreditur. Hunnorum gentem Scythicam fuiſſe ſupra oſtendimus. Incoluit autem primò ſupra Mæotida paludem, inde, mutatis ſedibus, intra Pannoniam conſedit. Poſt amplificatam potentiam, Imperiúmque ſuper multas gentes longè lateque extenſum, ad Attilam & Bledam fratres, Regnum devenit. Sed Attila, per dolum Bledâ necato, ſolus regnavit. Potentiſſimus quidem omnium Regum, qui ante ipſum fuerant. Parebant enim ſibi immaniſſimæ fortiſſimæque nationes: ipſe quoque truci pavendus ingenio, ad terrorem orbis terrarum natus videbatur. Hic igitur Macedoniâ, Mæſiâ, Traciâ Illyrioque vaſtatis, tandem pervagatâ Germaniâ in Galliam transiit. Addidit viribus dolum. Quod enim Romanos Gothoſque perſequebatur, nè in unum eorum potentiæ convenirent, Romanis per literas oſtendit, ſe Gothos, gentis ſuæ antiquos hoſtes, & veluti fugitivos ſervos, toto orbe perquirere atque ulciſci velle, Romanos rogare, vel arma ſecum jungant ad inimicorum vindictam, vel otioſos ſpectatores ſe præſtent. Gothis verò, ſe adverſus Romanos dumtaxat hoſtilia ferre arma, confirmavit, proinde quieſcerent, aut ſe ipſi conjungerent. Hæc à Romanis Gothiſque deprahenſa, amicitiæ jungendæ cauſa fuere

Attila addidit viribus dolum.

sa fuere. Quare in unum convenientes, Theodoricus Gothorum rex, ac * Etius Patritius, à Valentiniano juniore in Galliam missus; Romanorum Gothorumque exercitus adversus Attilam, conjunxerunt. Quæ ubi Attilæ nunciata sunt, truculentior jam inde factus, omnia vastat, urbes, quot expugnare per Galliam potest, ad solum usque subvertit, templa incendit, igne & ferro cuncta absumit. Committitur tandē prælium maximum atque atrocissimum, in quo supra C LX. millia cecidisse traduntur. In eo prælio Theodoricus Gothorum rex ab Hunnis occiditur: Attila ipse, usque ad castra cum ingenti suorum cæde, fugatur. Ab oppugnatione castrorum mors sui regis Gothos avertit, itaque quasi æquo Marte discessum est, cùm alteri Regem amisissent, alteri castris inclusi se inferiores prælio faterentur. Attila igitur, haud multo pòst tempore, in Pannoniam reversus, cum exercitum reparasset, non jam Galliam, sed Italiam ipsam invadere decrevit. Quare profectus cum Hunnorum & aliarum gentium maximis copiis, Aquilegiam urbem in ipso Italiæ limine obsedit. Diutius obsidio ejus urbis Attilam remorata est: triennio toto circa illam consumto, expugnatur. Ferunt cùm jam Barbaros tædium desperatioque capiendæ urbis cepisset, & infectâ re abeundum putarent; Attilam, speculandi gratiâ, circa urbem obequitantem, animadvertisse, ciconias ex altis turribus pullos efferre. Quod simul atq; vidit, constitit lætus, suisq; ostendens, aspicite, inquit, commilitones, præsciæ futurorum aves filios deportant, & quam perituram sciunt, deserunt urbem. Agite jam nunc mecum, destinata nostræ victoriæ mænia invadite, hæc dies finem laborum, & prædam abundè vobis tradet. His adhortationibus incensi Barbari arma corripiunt, & acriùs solito mænia circumstant. Nec defuit augurio fides. Urbs diu obsessa, brevi expugnatur. Attila captam Aquilegiam, trucidatis civibus, solum adusq; subvertit. Mox inde movens exercitum, Vicentiam, Veronā, Mediolanum, Ticinum pari terrore pervadit, ac post multā opidanorum diripit cædem. Exanimatâ itaq; metu reliquâ Italiâ, victoremq; terribilem horrendo pavore expectante, Leo pontifex maximus *(nondum enim hæc intolerabilis, quam nunc videmus, superbia Pontificatum irrepserat, sed in humilitate & sanctimoniâ præsidebant)* pro salute cunctorum, legatione ad Attilam susceptâ, cùm apud Mincium amnē castra habentem Attilam reperisset, facundus Præsul feritatem victoris orando mollivit, ac ut, omissâ Italiâ, ad propria regna reverteretur, obtinuit. Cogitantē posthæc rursus Imperiū Romanum concutere, variosq; jactantē minas, mors opportuna è medio sustulit. Nam post convivium laxiùs hilariusque celebratum, resupinus cum dormitaret, sanguis è naribus fluens, vitalibus oppletis meatibus repentò necavit.

Theodoricus Gothorum Rex. * alias Aetius. *Etius Patritius.* *Theodoricus ab Hunnis occiditur.* *Attila fugatur.* *Attila Italiam invadit.* *Aquilegia urbs Toto triennio consumto expugnatur ab Attila.* *Augurium.* *Attila Aquilegia subvertit.* *Leo Pontifex.* *Pontificatum superbia irrepsit.* *Mincius amnis.* *Leo Attilæ feritatem mollivit.* *Attila moritur.*

Post Hunnorum feritatem, Vandalorum furor exarsit. Hæc gens ab extremis Oceani Arctoi finibus excita, per multas vagata terras, tandem permissu Romanorum Principum, in Pannoniis consedit. E Pannoniis rursus, Stilicone solicitante, Rhenum transiisse dicitur, biennio ferè antè quàm Roma à Gothis caperetur. Inde aliquot annis in Gallia commorata, in Hispaniam primò, mox in Africā transgressa, circa Hipponem consedit: Nec multò pòst, Carthaginem & plerasq; urbes Africæ occupatas, multos annos detinuit. Cùm hac autem gente Valentinianus Imperator, qui Honorio successerat, fœdus icerat; sed eo mox Romæ à suis interfecto, cùm Maximus quidā, imperio occupato, Eudoxiā Valentiniani uxorem per violentas nuptias, sibi conjunxisset, Vandali ab Eudoxia solicitati, Genserico Rege eos ducente, Italiā navib9 advecti Romā intrarunt, tertio & quadragesimo anno postquā à Gothis capta fuerat. Nihil eorū ingressus ab hostili defuit: capti cives, urbs spoliata, tēpla quoq;, quæ priùs Gothi intacta reliquerāt, à Vandalis direpta. Satiatos demūq; prædâ Vādalos cum Eudoxiâ sive captâ sive receptâ, Gensericus in Africam reduxit.

Vandalorum furor. *Valentiniani fœdus cum Vandalis.* *Valentiniani interitus.* *Maximus.* *Eudoxia Valentiniani uxor.* *Gensericus Rex.* *Vandali Romā intrant.*

Ab has Gothorum, Hunnorumq; & Vandalorū calamitates Odoacer quartus accessit. Hic Toralingorū * & Herulorum magnis copiis in Italiam ductis, cum Orestem Patritium sibi cum exercitu occurrentem, apud Ticinum superasset; & Augustulum mox Romæ ab Imperio, quod post Majorianum & Antemium occupaverat, dejecisset, non solùm Italiam, sed Romam quoq; ipsam possedit. Adversus hunc tertio decimo jā anno Italiam occupantē, Zeno Imperator, qui apud Constantinopolim orientem regebat, Theodoricum Gothorū Regem, jam antè apud se magno in honore habitum, ad liberandam Italiam misit. Erat autem Theodoricus ex his Gothis qui olim in suis sedibus remanentes, Hunnis Attilæq servierant; qui cū valido exercitu Italiam ingressus, Odoacrē primò non longè ab Aquilegia juxta Sontiū

Odoacer. * Alias Torcilingorum. *Odoacer superat Orestem.* *Augustulum ab Imperio dejicit.* *Zeno Imperator.* *Theodoricus Gothorum Rex ad liberandam Italiam mittitur.*

Odoacer occiditur. Theodoricus Romam & Italiam recipit.

amnem, deinde apud Veronam gravi prælio superatum, tandemque Ravennæ obsessum, & ad deditionem coactum, occidit, Romamq; & Italiam recepit cum summa alacritate omnium populorum. Verùm læta hujus principia tristissimos exitus habuêre. Nam post victoriam, multitudine Gothorum undiq; diffusâ, quas receperat urbes, veluti captivas possedit, ut nō liberati ab eo Italiæ populi, sed sæviorē etiā dominum accepisse viderentur. Huic tandem, post multas Italiæ clades apud Ravēnam, defuncto, Attalaricus nepos ex filia puer adhuc cum Amalasunta * matre in regno successit. Attalarico inde mortuo Theodasus, post hunc Vitigis, * post Vitigē * Hildebatus, mox Erarieus, pòst Totila omnium crudelissimus, Regnū obtinuit. Hi omnes Gothorum Reges Italiam tenuêre. Sed adversus Theodasum, quem in ordine tertium Regem fuisse dicimus, Justinianus Imperator (ad hunc enim post Zenonis, & Anastasii, & Justini mortem, imperium devenerat) Belisarium cum exercitu in Italiam misit, ex hujusmodi causa permotus: Amalasunta, Theodorici Regis filia, quam unà cū Attalarico ejus nato, in regno successisse ostendimus, mortuo filio, Theodasum consobrinum suum in consortiū Regni adscitum, Regē creavit: Qui beneficii immemor, haud multò pòst, ut solus regnaret, in Vulsinii lacus insula, ubi domus & thesauri Regii fuerunt, Reginam occidit. Id quidem factū animos Gothorum sic alienarat ab Rege, ut parum à seditione abessent. His igitur cognitis Imperator, tempus liberandæ Italiæ venisse ratus, Belisarium cū exercitu misit, qui postquam in Italiam copias trajecit, Neapolim urbem, partes Gothorum pertinacissimè retinentem, obsedit expugnavitq; non absq; ingenti cæde Neapolitanorum Gothorumq;, qui ab initio obsidionis se urbi incluserant.

Amalthea M S. Pal.
** Vvitigis M S. P.*
** Ildobatus.*
Erarieus.
Totila.
Iustinianus Imperator.
Amalasunta Theoderici Regis filia.
Theodasus Rex creatur.
Amalasunta Regina occiditur.
Belisarius in Italiam mittitur.
Neapolis urbs expugnatur.

Inter hæc Gothorum copiæ adversus Belisarium à Theodaso missæ, cùm in Campania essent, ob eas quas suprà memoravimus, causas infensæ Regi, seditione militari Vitigem egregiæ nobilitatis hominem, & Regiâ stirpe antiquâ natum, sibi Regem creaverunt. Vitiges ergo Rex per hunc modū ab exercitu factus, ut Regnū sibi stabiliret, properè in Hetruriam & Flaminiam copiis reductis, Theodasum occidit. Moxq; Ravennam ingressus, Amaltheæ filiā, Theodorici neptem, Sociā Regni, uxorēq; adsumsit. Dum hæc apud Gothos geruntur, Belisarius felicitate discordiarū fretus, Romæ exercitu admoto, volente populo Romano, intra urbē recipitur. Varia pòst hoc fortuna belli fuit. Vitiges enim compositis rebus nonnunqita prævaluit, ut Belisariū intra urbem Romam diu obsideret; tantâ fame populum Rom. exercitumq; intra mœnia premente, ut ægrè sit urbis sustentata defensio. Sed tolerantia Belisarii cunctas difficultates superavit, adauctisq; tandem copiis obviam Gothis egressus, mira felicitate per Hetruriam & Flaminiam, cum hoste conflixit. Ad extremum verò omnibus Gothorum copiis profligatis, Vitigem apud Ravennam captum simul cum Regina uxore Constantinopolim abduxit.

Vitiges Rex creatur.
Theodasus occiditur.
Vitiges Amaltheæ filiam uxorem adsumit.
Belisarius.
Roma obsidetur à Vitige.
Vitiges cum Regina à Belisario captus abducitur.

Liberata penitùs videbatur Italia, & profectò erat; modò vel parū tēporis ad solidandā victoriā Belisarius impendisset. Sed dū eadem magnitudine animi, quâ hostiū copias vicerat, reliquias contēsit, semina majoris incēdii: & duriorū calamitatum ab eo relicta; vastitatē & ruinam Italiæ brevi tempore pepererunt. Gothi enim, qui per Italiam, præcipuè autē per Transpadanas partes, quæ longiùs abfuerant, à bello remanserāt, ut Belisariū abesse cognoverunt, in unū convenientes, ac se ipsos cohortantes, Hildebadum primò quendam, moxq; Erarieum, ac illis subinde infra bienniū seditione suorum interfectis, Totilam regem creaverunt. Hic reparatis Gothorū viribus, magnoq; conflato exercitu adversus Hetruriæ civitates, quæ post Belisarii victoriā à Gothis defecerant, plus quàm barbaricâ feritate desævit, urbes multas evertit, multas incendit, quasdam omnino cum omni subole delevit. Denique simul potentiâ atq; ingenio ferox, Italiam totam, quæ paulò antè à Belisario liberata gaudio exultabat, duriori servitute rursus oppressit, urbem quoque Romam diu obsessam, hostiliter ingressus, totam diripuit, eversâque murorum parte, civibus aut interfectis, aut in captivitatem abductis, ita vastavit, ut quadraginta ampliùs dies, sine ullo penitus habitatore fuisse, quidam autores sint. Supra decem hæc pestis annos Italiā tenuit, donec per Narsem Eunuchum, à Justiniano cum exercitu missum, bello victus & interfectus est, ac omnes Gothi ad internecionē deleti. Hic fuit Totila, quem ob sævitiam inflictarum cladium, Dei flagellum, quidam appellant, genere quidem Gothus, sed in Italia natus educatusque, de quo monuisse ista voluimus, quòd plerique vulgo secuti famam longè aliter opinantur.

Hildebadus & Erarieus Gothorum Reges interfecti.
Totila rex creatur Gothorum.
Totila Romam hostiliter ingreditur.
Anno urb. cond. 1296.
Anno christi. 546.
Narses Eunuch.
Totila à Narse victus & interfectus est.
Totila Dei flagellum.

Liberatam

Liberatam Gothorum dominatû Italiam, paucis pòst annis, Longobardorum furor oppressit. Ea gens ab extremis Germaniæ finibus, Oceaniq; protinus litore originem traxit. Egressi autē patrio solo novarū sedium quærendarum gratiâ, Ibore & Ajone Ducibus Vandalos, Herulos & Gepidas, aliasq; vicinas gentes, sæpè bellô superàrunt. Mutatisq; frequētur sedibus, tandē intra Pannonias consliterunt. Inde rursus excitos, Italiam venisse, constat à Narse solicitatos arcessitosq;. Nam mortuo Justiniano, cùm Justinus ejus successor Narsē ab administratione Italiæ parum gratæ revocaret, cōmotus injuriâ Narses, creditur barbarorū concitatione, vel sui desiderium, vel certâ vindictam ingratitudinis procurasse. Sophiæ deniq; Augustæ Justini uxori Narsem, quòd erat eunuchus, ad pēsa per cōtumeliā revocanti; talē se illi telam ordiri, respondit, quā donec vivat nō sit expeditura. Hinc odio simul atq; metu anxius Albuinū Longobardorum regē solicitare nō destitit, identidē monens, ut inopibus Pannoniæ ruribus omissis, ad Italiæ opulentiam se suosq; conferret. Albuinus igitur his adhortationibus inductus, Longobardos cū conjugibus & liberis ad iter parat, quo certiùs Italiam retinere in potestate posset, viginti Saxonum millia, item alias barbaras gentes, eâdem spe opimarum sedium pellectas, sibi conjungit. Profectus inde magno agmine virorum, mulierum, puerorum, jumentorum, secus Adriatici sinum maris, quâ planissimus in Italiam aditus est, cum omni suorum multitudine ingreditur. Inde latè diffusus omnia populatur: Venetias atque Galliæ urbes, præterquam, quòd Gothorum cladibus admodum afflictæ erant, pestis insuper recens exinanierat. Itaq; nullo ferè negotio sibi metu aut vi cunctas parere Albuinus compellit. Veronam, Vicentiam, Mediolanum, & alias subinde vicinas urbes capit: Papia verò tres annos obsidionem perpessa, tandem Longobardis deditur. Denique ante Albuini Regis mortem, quem sexto supra triennium mense, postquam Italiam ingressus erat, periisse constat; omnis ferè Italia usque Ravennam & Hetruriam, præter admodum paucas munitissimas arces, in Longobardorum potestatem devenit. Nec ambigitur, quin idem Rex totam penitus subegisset, si vel paucis fuisset annis vita superstes. Perijt autem in medio victoriarum cursu, apud Veronam, dolo uxoris interfectus. Causa ejus mortis in hunc modum traditur: Ante adventum Longobardorum in Italiam, inter Albuinum & Cunemundum Gepidarum Regem grave exarsit bellum. Productis in aciem utrinque copijs, Rex Gepidarum ab Albuino comminus pugnante, occiditur. Profligatis inde Gepidis, eorumque rebus eversis, Rosemundam Regis filiam, præcipuæ pulchritudinis virginem, inter captivos Albuinus abduxit, captusque splendore formæ, paulò pòst eam suscepit uxorem. Erat Albuino, ut Germanorum mos fuit, pro ostentanda virtute, ex Regis à se cæsi calvaria poculum argento auroque addito fabrefactum, eo solennibus cōvivijs ferè, quoties Regina abesset, utebatur. Hilariori igitur cœnâ apud Veronam urbē per id tempus instituta, poculum poscit; dumque Reginā præsentem graviter ferre animadvertit, vino simul & cursu victoriarum superbus, Reginæ propinari, illamq; unà cum patre bibere jubet. Regina dolorem alto premens corde, benigno affatu, quando ita jubeat, Regi paret. Moxq;, velut paternis exagitata furiis, duobus militibus, quorum alterum Regi infensum, alterum amore sui devinctum pereuntemq; sciebat, in consilium facinoris assumptis, per illos in cubiculum clàm receptos, dormientem interficit Regem. Ipsa verò navim ingressa, per Athesin fluvium Ravennam aufugit. Longobardi Albuini corpore Regio funere sepulto, Dephonem * præcipuæ nobilitatis hominem, sibi Regem præfecerunt. Hic fuit & virtute longè inferior Albuino, & naturâ crudelior. Itaque mox eo intra biennium defuncto, per decem ferè annos absq; Rege Longobardi fuere; Ducibus gentis, qui jam variè per urbes Italiæ sparsi erant, ita impigrè bellum gerentibus, ut nunquam sit regia desiderata potestas. Per hos Duces Longobardorum gens alia post alia appetendo loca, Brundusium usque Tarentumque subegit, præter urbem Romam, quam constat in hujus gentis potestatem nullo unquàm tempore devenisse.

Post Gothos Longobardi Italiam opprimunt.
Ibor & Aio Duces Longobardorum.
Iustinus successor Iustiniani.
Sophia uxor Iustini.
Albuinus Longobardorum Rex.
Saxones.
Albuinus omnia populatur.
Verona Vicentia Mediolanū & aliæ urbes ab Albuino capiuntur.
Papia Longobardis deditur.
Omnis ferè Italia in Longobardorum potestatē devenit.
Albuinus dolo uxoris interficitur.
Causa suæ mortis.
Cunemundus Rex Gepidarum ab Albuino occiditur.
Rosemunda Regis filia.
Poculum ex Regis Calvaria fabrefactum.
Athesis fluvius.
* Ab aliis historicis Clephes nominatur.
Dephon Rex præficitur.
Longobardorū interregnum.

Post decennium rursus placuit Regem creari, quòd mox per omne tempus, usque ad Desiderium, qui ultimus eorum Rex in Italia fuit observatum est. Cumq; Gothi primò apud Ravennam sedē Regni statuissent, Longobardi apud Ticinum Regiâ constitutâ, Hetruriam, Flaminiam, Umbriam, Samnium, reliquasque Italiæ regiones per suarum gentium Duces gubernabant. Quatuor supra ducentos annos in Italia dominatam Longobardorum gentem constat, ac multorum Regum

Desiderius ultimus Longobardorum Rex in Italia.
Regnum Longobardicum annos 204. duravit in Italia.

Carolus Magnus Francorum Rex.

successionem per hoc tempus habuisse. Tandem cùm graviores injurias populo Rom. Pontificibusque inferret, Carolus Francorum Rex, cui postea ex rebus gestis Magno fuit cognomen, in Italiam precibus Adriani Pontificis maximi, evocatus, Desiderium Longobardorum Regem post aliquot prospera prælia, apud Papiam obsessum, ad deditionẽ coëgit, ipsoque cum uxore ac liberis in Galliam deportato, atque reliquis Longobardorum Ducibus variè profligatis, gravem ejus gentis dominatum à cervicibus Italorum dimovit. Ob quæ & alia subinde merita, ab Adriano evocatore, multis ac maximis privilegiis ornatus, mox à Leone ejus successore Augustus appellatus, Imperatorium nomen dignitatemque suscepit. Hinc nata est, quæ hodie quoque perdurat, Imperii Romani divisio, aliis in Græcia, alijs in Gallia Germaniaque, nomen Romani Principis usurpantibus. De quo non abs re fuerit, pro cognitione rei, pauca repetere.

Carolus à Leone Augustus appellatus, Imperatorium nomen suscepit. Imperii Romani divisio.

Romanum Imperium à quo institutum.

Romanum Imperium à populo Rom. institutum atque perfectum est. Nam Reges quidem non ita latè possederunt, ut Imperium meruerit appellari. Sub Consulibus, ac Dictatoribus, Tribunisq; militaribus, qui fuerunt libero populo magistratus, & nomen & res emersit Imperii, Africâ penè totâ magnâq; Asiæ parte ultra Armeniam & Caucasum montẽ armis subactâ: Europæ verò Hispaniis, Galliis, Græciâ, Macedoniâ, Thraciâ, aliisq; subinde partibus bello domitis, Rheno & Danubio Imperium terminarunt. Maria insuper insulæq; & litora à Bosphoro in Britanniam cuncta paruerunt. Hæc omnia per quadringentos sexaginta quinq; annos ab unius urbis libero populo perfecta. Externis invictum bellis, intestinæ civilesq; discordiæ oppressêre. Imperatores hinc creari cœpti, quod ante armorum castrorumq; nomẽ fuit, id tanquã intestino vigente bello, intra mœnia inductum, verbo quidem legitima potestas: re autem vera dominatio erat; stipati armorum catervâ, metu servire compellebant cives. Ab his Imperatoribus, Germaniâ & quibusdam provinciis ad Imperium adjunctis, foris quidem potentia non nihil extensa est: domi autem vires Imperii assiduis penè cædibus imminutæ. Sed ab initio quidẽ singuli imperabant. Nerva autem, qui duodecimus ab Augusto successit, primus sibi consortem delegit Imperii, quo postea exemplo duo interdum Principes eodem tempore extiterunt. In partitione tamen rerum usq; ad Constantini tempora præcipua Romæ servabatur autoritas: Post Constantinum verò sedemq; Imperii Bizantium translatam, maximè factitatum est, ut duobus Imperatoribus institutis, alter Romam atq; Italiam; alter Orientem susciperet gubernandum. Sed ferè apud Constantinopolin summa rerum habebatur, qui illic imperabant, sæpè alii sibi adjuncto, Romam Italiamque solebant committere. Jamque ex consuetudine sequestratum, illud Orientale: hoc Occidẽtale Imperiũ vocabatur. Occupãtib⁹ deinde Italiã Barbaris occidẽtale cessavit Imperiũ, nec, post Augustulum illum, quẽ ab Odoacre dejectũ ostẽdimus, quisquàm, ne tyrannicè quidem, per Italiam & occidentem, id nomen suscepit, usq; ad Carolum Magnum, quem à Leone pontifice Imperatorem diximus appellatum.

Imperatores creantur.

Nerva primus sibi consortem Imperij delegit. Principes interdum duo extiterunt eodem tempore. Duo Imperatores instituti.

Imperium orientale. Imperium occidentale. Imperium occidentale quando cessavit.

Inter Augustulum verò & Carolum per trecentos ferè annos Imperium cessavit, quod hinc intelligi licet. Odoacer Toralingorum Rex dejecto Augustulo, tredecim annos Romam Italiamq; possedit. Gothi, qui cum Theodorico Rege Odoacrem oppressêre, sexaginta ferè annos in his locis dominati sunt. Nonnihil temporis Narses intercepit. Mox Longobardi ducentos & quatuor annos tenuerunt Italiam. Post Longobardos à se oppressos fugatosque vigesimo quinto ferè anno Carolus Imperator Romæ creatus obliteratum nomẽ Imperii dignitatemq; resumsit. Enim verò prius etsi bini Imperatores Remp. gubernabant, tamen alter ab altero dependebat, consortesq; ambo erãt Imperij: Post Carolum verò neque consortium ullum, nec ulla penitus remansit cõmunio, divisi animi, divisa item signa. Nam ante Carolum, Imperatores vexillo rubro, quod Populi Rom. antiquum fuit insigne, aquilam auream addiderant: qui postea successerunt Carolo, fuscam aquilã fulvo gestarunt vexillo, quo quidem insigni nullo unquam tempore usus fuerat Populus Romanus. Fuit preterea disceptatio * varia, cùm alii veterem Imperatorum seriẽ, & antiquum succedendi morem servãdum censerent: alii, etsi alienum à jure, tamen quia expediret, novum electionis exemplum à Pontifice introductum, probarent. Nobis autem plurimum videtur referre, Populusne Romanus hortatu Pontificis: an Pontifex ipse injussu populi Imperatorem crearit, Constat enim nullius magis, quàm Populi Romani id munus esse, Nam Pontificatus per illa tempora magis ab Imperato-

Carolus Imperij nomen resumsit.

Signa Imperatorum ante Carolum.

* discrepatio M S. Pal.

Populi Romani munus fuit Imperatorem creare.

ria

riā autoritate pendebat, nec quisquam præsidebat, nisi quem post senatus, cleri & Populi Rom. electionem, Imperatoria cōprobasset autoritas. rerùm hæc censuræ illorum, qui juris Pontificii peritiores habentur, subjicimus. *Pontificatus ab Imperatoria autoritate pendebat.*

Carolo certè ipsi, utcunq; tandem electo, divina porrò humanaq; faverunt, & fuit profectò vir dignus Imperatorio nomine,* & q nō solùm rerum gestarū magnitudine, verùm etiā plurimarum virtutum excellentiā Magnus meruerit appellari. Idē fortissimus atq; mitissimus, summâ justitiâ nec minori sobrietate ad gloriā rei bellicæ, quæ in illo maxima fuit, liberalium artium studia, & doctrinam literarum adjunxerat. Ter in Italiam cum exercitu venit, primo adventu Desiderium Longobardorū Regem apud Ticinum subegit. Secundo, adversus Araisū * Beneventanum Ducē Capuam usq; profectus est: Tertio Leonem Pontificem, à Romanis per injuriam ejectum, in urbem restituit: quo tandem in tempore Imperatorium nomen dignitatemq; promeruit. Bella præterea multa & maxima contra Hunnos, Saxones, Aquitanos, & alias quasdā nationes, per se & Filios ac Præfectos, felicissimè gessit. Hujus successores quidā eā Italiæ partem, in qua Longobardorū Regia fuit, possidentes, se Reges Italiæ nuncuparunt: quorum è numero fuerunt Pipinus Caroli filius, item Bernhardus & Lotharius nepotes, ac Ludovicus Lotharii filius: quorum Lotharius & Ludouicus non solùm Italiæ Reges, sed etiam Imperatores Romanorum fuēre. Sed & alii Caroli successores in Gallia primò, mox & in Germania Romanum, velut per manus traditum gubernārunt Imperium, usq; ad Arnulfum * Germaniæ Regē qui septimus à Carolo successor, & ultimus ejus sanguinis Imperator fuit.

Carolus dignus Imperatorio nomine. ** culmine MS. Pal.* *Carolus cur Magnus appelletur.* ** MS Pal. Arciisū* *Araisus Beneventanus Dux.* *Reges Italiæ.* *Pipinus Caroli filius: alijs Papinus.* *Bernhardus, Lotharius Nepotes.* ** Arnolphum aliis.* *Arnulphus ultimus Gallorum Imperator eius sanguinis.*

Postquam igitur in Germaniam Imperium abiit, ac pauci ex iis in Italia, statione continuâ, plurimi verò adventitiis, cùm erat opus, exercitibus ad tempus morabantur; civitates Italiæ paulatim ad libertatem respicere, ac Imperiū verbo magis, q̄ facto cōfiteri cœperunt, Romamq; ipsā, & Romanum nomen veneratione potiùs antiquæ potentiæ, quàm præsenti metu recognoscere: Deniq; quotcunq ex variis Barbarorum diluviis superfuerant urbes per Italiam, crescere atq; florere, & in pristinā autoritatē sese in dies attollere. Sed in Hetruria quidem, à primis illis Romanorū bellis usq; ad hæc tēpora, civitates multæ, opidaq; magna, quorū priùs fuerat autoritas, interierant. Nā & Ceræ, & Tarquiniæ, & Populonia, & Luna, quæ urbes quondā magnæ juxta litus inferi maris positæ fuerant; & per mediterraneā regionem Veii, quam urbem decennio suprà obsessā à Romanis, ostendimus: Itē Rusellæ, Capenæ, Faleriæ omnino defecerant. Clusiū & Fesulæ parum ab interitu distabant; Florētiā vero quidam ab Attila Hunnorum rege, alii à Totila eversam, inde longū post tempus à Carolo Magno restitutam, prodidēre. Nobis autē satis superq; exploratum est, Attilam Hunnorum Regem nunquàm Hetruriam intrasse: sed ne circa * Mincium amnem, qui ex Benaco in Padum influit, unq̄ progressum. Totilam verò Gothorum Regem contra Hetruriæ civitates, quæ post victoriam Belisarii à Gothis defecerant, desævisse ostendimus. Eo adducor, ut confuso nomine, pro Totila Attilā, à quibusdā acceptum per errorem credam. Incendisse autem Totilæ animum ad delendā hanc urbem, præter novam defectionem, vetus quoq; dolor existimatur: quod videlicet dudum apud eam tot Gothorum millia cum Radagaso Duce occubuissent, itaq; refricante memoriam animo Florentiam tolli voluisse, quâ stante, velut trophæum de sua gente in Hetruria positum, extabat. Hæc si ita sunt, supra ducentos annos; qui inter Totilam & Carolum fuēre, eversam jacuisse hanc urbem necessarium est. Quâ in re illud nōn immeritò quem movebit, si per tam longum tempus vacua populo relicta sit urbs, quibus interea locis cives fuerint asservati? Nam novos quidem ex Romanis habitatores, à Carolo ductos, credere vanissimum est, præsertim tot calamitatibus involutā, atq; ita jam pridem multis cladibus urbe Romā afflictâ, ut supplemēto habitatorum ipsa potiùs indigeret, quàm aliis dare posset. Deniq; ad Ostiam urbē adeò Romanis necessariam, per hæc ipsa ferè tempora, cùm deficerent incolæ, propter vacuitatem Romanæ urbis, colonos è Sardinia positos memoriæ proditum est. Ego igitur magnas quidem inflictas à Totila clades, plurimam cædem factam civiū & eversa mœnia existimo: sed neq; urbem funditùs deletam, neq; per medium illud tempus sine habitatoribus omnino fuisse. Video namq; dives illud ac præcipuum Martis templum, & alia quædam ædificia, supra ætatem Totilæ vetusta, extare, quæ cùm incolumia relicta conspiciam, totam urbem deletam credere non libet, neque hæc ipsa absq; habitatoribus tādiu stetisse. Quare mœnia potiùs à Carolo restituta,

Ceræ. Tarquiniæ. Populonia. Luna. Veij. Rusellæ. Capenæ. Faleriæ. Clusium. Fesulæ. Florentia eversa. ** citra MS. Pal.* *Mincius amnis.* *Ostia urbs.* *Martis Templum.*

& nobilitatem, quæ diffisa munitionibus urbis, frequentia in prædiis suis castella munierat, intra urbem revocatam. Urbem denique ipsam variè disjectam in formā urbis redactam; sed reparatam magis, quàm rursus conditam existimo. Urbes igitur, quæ per Hetruriam perierant, suprà ostendimus.

Florentia. Perusia. Senæ. Pisani dominabantur mari. Florentini terra prævalebant. Perusini magnam potentiā habebant. Senæ splendore urbanarum rerum & familiis nobilitabant. Rusellæ & Populonia evertuntur. Cortona. Lucenses. Volaterrani. Pistorienses. Sutrini Nepesini. Perusinorum antiquissima potentia. Capita Hetruriæ. Perusia. Clusium. Aretium. Pisanorum robur. Pisanorum origo. Senensium nova est civitas. Aretii Clusii & Volaterrarum origo. Tyrrheni. Cortona. Viterbiensium origo.

Ex his verò, quæ per tot adversas tempestates emersæ, ad extremum evaserant, Pisæ, Florentia, Perusia, Senæ, plurimum eminebant. Sed Pisani classe potentes latè mari dominabantur, eò facilius, quòd maritima ex Tuscis urbibus hæc sola remanserat, Tarquiniis, Lunâ, & Populoniâ jam pridem absumtis. Florētini autē industriâ & solertiâ, terrâ prævalebant: Perusini ubertate soli & opportunitate loci crescētes, magnam potentiam habuēre: Senas splendor urbanarum rerum, & familiarum excellentia longè nobilitârunt, & attulerunt potentiæ materiam: Rusellæ & Populonia finitimæ quondam urbes eversæ. Proximi erant Aretini, bonitate agrorum & amplitudine territorii omnibus ferè præstantes: sed inter Florentinos & Perusinos cōstitutis, duarum validissimarum civitatum officiebant potentiæ. Nam Cortona quidem in Aretinorum potestate diu permansit, nomine etiam civitatis amisso, donec haud multò supra nostrā ætatem pristinum locum recuperare promeruit. Hos proximè sequebantur Lucēses, Volaterrani, Pistorienses, Urbevetani, Viterbienses. Nam Sutrinos, & Nepesinos, atq; omnē illam Hetruriæ partē, quæ Romanæ urbi adjacet, ut secūda primò Romanorū fortuna, sic postremò adversa magis afflixerat. Hę igitur civitates memoratu dignæ, post lōgas tēpestates & multiplicia pericula superstites erāt. Sed ex omnib⁹ quos supra memoravimus, Perusinorū antiquissima potētia est. Hæc enim civitas, & ante Romanū Imperiū inter capita Hetruriæ una è trib⁹ nominata, & ad extremū, secundū vel tertiū potentiæ semper obtinuit locum: quod neq; Clusio, neq; Aretio, quæ olim capita quoq; ipsa fuerunt, ad extremū contigit. Nā Pisanorum quidem non antiqua sanè fuit potentia, nec ullam ferè apud veteres hæc civitas habuit autoritatē. Omne ejus robur citra Caroli tempora floruit, mari autem quàm terrâ lōgè nobilius. Nec ejus pristina origo à nostris est, sed à Græcis: eò factum reor, ut florente quondam mari terràque Hetruriâ, nullam ipsam partem autoritatis teneret: eversis autem nostris maritimis urbibus, dominandi susceperit facultatem. Senensium autem novam esse civitatem, Florentini & Aretini veteres agri, ipsis penè Senarum mœnibus contermini ostendunt. Crevit tamen postea, & plurimùm floruit, splendore ac magnificentiâ nulli maximarum non æmula. Aretii verò & Clusii & Volaterrarum vetustissima origo est. Tyrrhenorum ea opida constat fuisse, quos Trojanum ante bellum in Italia floruisse suprà ostendimus. Cortonam, ante etiam Tyrrhenorum adventum, à Pelasgis conditam quidam autores sunt: sed eam, Pelasgis pulsis, mox Tyrrheni habuēre. Viterbienses ab Aretinis ortos vetusta apud utrunque populum fama obtinuit.

** Volaterrano diviso agro. M.S. Pal.*
Concordia inter civitates
** extremo. M.S. Pal.*
** agere. M.S. Pal.*
Inimicitiæ inter Pontifices & Imperatores causæ bellorum fuerunt.

Fuerunt præterea inter civitates per superiora illa tempora cōjunctiones quædā: Florentini, Perusini & Lucenses sese mutuo dilexerunt. Credo, ꝙ hinc Pistoriensis, illinc Aretinus interjectus ager fines cōmunionesq; promiscuas, ex quibus discordiarum materia plerunq; oriri solet, utrinq; sequestrabant. Inter Senenses, itē & Pisanos & Volaterranos divisos agro * cōcordia viguit. Sed hæc vel studia partiū, vel factionū respectus sæpe numero variabant. *Etenim quod cujusq; rationibus aptissimū est, id promtissimè Populi amplectuntur.* Atq; ego puto, per prima illa tēpora post Barbarorū cessationē inter civitates nostras cōcordiā viguisse. Mox verò ut crescere cœperunt, vacuas ab externo * metu, invidia, & contentione, transversas egere. *

Attulerunt autem his bellorum & discordiarum abundantissimū fomitē, crebræ inimicitiæ inter Pōtifices Romanos Imperatoresq; coortæ. Nā Imperiū illud, quod in Carolo Magno maximè propter tutelam Romanæ ecclesiæ fundatū ab initio fuit in Germaniā, ut suprà ostendimus, delatum, tales plerunq; habuit successores, ut ad nullā rē magis, quàm ad persequēdos evertendosq; Pontifices creati viderētur. *Adeò unde salus petita erat, scelus emersit.* Causa ferè inimicitiarum illa suberat, ꝙ ecclesiastica quædā jura hi ut sua retinere, illi antiquatā licentiā usurpare nitebantur. In eos itaq; Pontifices sententiis & cēsuris, quæ sola eorum tunc erant arma, ut severè poterant, animadvertebant, civitates, & Principes adversus illorum vesaniā concitabant, & ne quis eorum pareret edictis, sub gravissimarū denunciatione pœnarum, deterrebāt. Illi contrà armis terribiles aderant, in re ambigua variæ inclinationes animorum his vel illis faventium, reperiebantur.

Sententia & Censura Pontificum fuerunt arma.

Hæc itaque magnis sæpè studiis per Italiā agitata, eò demum cōtētionis processē-

re, ut non solùm civitates singulæ, verùm etiam populi intra una mœnia constituti, vario favore dividerentur. Ita per Hetruriã natæ sũt factiones duæ: Una fautrix Pontificum, Imperatoribus adversa: altera Imperatorio nomini omnino addicta. Sed ea, quam Imperatoribus adversam suprà ostendimus, ex his ferè hominibus conflata erat, qui libertatem Populorum magis complectebantur, Germanos autem barbaros homines, sub prætextu Romani nominis, dominari Italis perindignum censebant. Alia verò factio ex iis erat, qui Imperatorio nomini addicti, libertatis & gloriæ majorũ immemores, obsequi externis, quàm suos dominari malebant. Hinc studia partiũ coorta, magnarũ calamitatũ initia fuêre. Nam & publicæ res contentione & cupiditate magis; quàm bono & honesto tractabantur. Et privatim odia inimicitiæq; in dies crescebant. Ita privatim & publicè simul invaserat morbus, qui primò enutritus contentionibus, tandem exacerbatus odio ac lethifer factus, ad arma & cædes ac vastitatẽ urbiũ, ad extremũ prorupit. Maximè verò huius morbi vis per Federici Secundi tẽpora in Hetruria exarsit. Licet enim ejus avus, qui item Federicus appellatus est, pulsis urbe Pontificibus, contrà eorũ fautores pluribus locis intulerit arma, ac Mediolanũ diu obsessum ad solum everterit, Parmamq; & Placentiã longo afflixerit bello, & quatuor falsos Pontifices contra veros persoverit, ac posteà Herricus pater non minori acerbitate animi desævierit: Tamen quantum ad res Hetruscas attinet, Secundus Federicus principiũ & causam attulit civiliũ externarumq; calamitatũ. Hic paternâ quidem origine à Suevis ortus, maternâ autẽ à Siculis Regibus, anteq̃ ad Imperiũ vocaretur, Siciliæ Regnum cum matre Constantia possidebat, maximè Pontificum Romanorũ tutelâ in eo defensus. Sed postquã, Ottone amoto, ad Imperium assumtus est, confestim avi ac patris vestigia ingressus, per tres & triginta (tot enim regnavit) annos, maximis calamitatibus sedẽ Romanã affecit, tres per id tempus Pontifices persecutus, Honoriũ, Gregorium, Innocentiũ. Privatus autem ad extremum Lugdunensi concilio ac Imperiali & Regiâ potestate depositus, non quemadmodum avus ejus, tandem post multa errata se ipsum humilians, ad gremiũ rediit: Sed & concilia & decreta contemnens, non solùm ea, quæ tenebat, restituere, sed insuper alia occupare perrexit. Siciliã igitur & Apuliam, ac proximas Italiæ partes ex materna, ut diximus, hereditate possidens, ac ex propinquo magis adhærens, civitates Hetruriæ curiosiùs observavit, illas deniq; nudare adversariis, ac suarũ partium facere instituit Hoc ille non solùm in præsentia, verùm etiam in futurum existimavit conducere. Nam quòd filiis abundabat, *ut est mens hominum sibi ipsi nimis assentatrix, & credula*; longam illis in Italia successionem parare constituerat. Id ita demum contingere existimavit posse, si diversæ factionis hominibus per Hetruriã depulsis, amici & fautores ejus haud ambiguè civitatibus præsiderent. Hac itaque mente Hetruriã cum exercitu ingressus, per singulas urbes auxilia subministrando, ac ipse per se & filios adeundo, movendo deniq;, & irritando, ut hi, qui Imperatorias fovebant * partes, adversarios pellerent, effecit. Nec id quidem persuadere difficilè fuit, tumentibus jam pridem animis & multifariam inimicitiis inter cives vigentibus. Quo quidẽ tempore multa intestina prælia, multæ cædes civium, & domorũ incendia, atq; alia, *quæ civilis ira ferre solet*, per singulas ferè urbes perpetrata traduntur. Nec tamen hi, qui pulsi erant, quieverunt; sed castella quædã suarum civitatũ invadentes, ex illisq; cientes bella, cædibus & rapinis omnia infestabant. Adversus hoc Federicus ipse tantorum malorũ auctor, & rogatu civitatum, & suâ ipse sponte, quasi contra Imperii turbatores, & læsæ majestatis reos insurgens, pleraque rebellantia obsedit loca. Et si quibus ex opidis adversa factio pelli non potuit, ea tota opida pro hostibus habuit, ferroq; & igne populatus est. Ita partium studia, quæ priùs civili motu, * & urbanis contentionibus ad id tempus per Hetruriam agitata fuerant, per hujus Federici rabiẽ, ad cædem & sanguinem, ac expulsionem civium & vastitatem urbium compulsa fuêre. Ipse certè tantâ immanitate in his rebus versatus est, ut quosdam diversæ factionis homines captos à se, & in Apuliam sub custodiâ missos, sive ut propriam satiaret iram, sive ut partium suarum hominibus gratificaretur, effossis priùs oculis, membrisque mutilatis, per varia tormentorum genera occiderit. Cujus rei vindicta nequaquàm diu dilata est, cùm & ipse & filii malè perierint, & illa ipsa, quam persecutus fuerat, adversa Hetruriæ factio, armata ad eversionem sui generis potenter affuerit, scelerati sanguinis pœnâ gloriosè exactâ.

Factiones duæ per Hetruriam.
1. *Fautrix Pontificum.*
2. *Imperatorio nomini addicta.*
Studia partium magnarum calamitatum initia fuerunt.
Federicus Secundus.
Federici secundi origo.
Federicus II. 33. an. regnavit.
Honorius. Gregorius. Innocentius Pontifices
Federicus II. filiis suis longam successionem parare constituit.
Federici Secundi gesta.
* favebant, MS. Pal.
Federicus rebellantia obsedit loca.
* modo. MS. Pal.
Federici interitus.

HISTORIARUM FLORENTINARUM,

LIBER SECUNDUS.

PErvagatiorē nobis historiā superioris libri necessitas fecit. Nā neq; tantū opus aggressos originē urbis indictā illibatāq; prætcrire fas putavimus, neq; post illā enarratā statim, sine aliquo nexu rerū, ad propria fuit tēpora siccis, ut ita dixerim, pedibus transeundū. Itaq; brevi discursu longa pervagati tēpora, quæcūq; ad notitiā dicendorū necessaria fuerūt, quasi argumentū pertexentes, uno in libro collegimus, ut neq; civitatū Hetruscarū initia atq; progressus; neq; imperii Romani declinatio, atq; divisio; neq; hæc ipsa, quæ mox omnia quassârunt, studia partiū factionesq;, unde ortum augmentumque habuerint ignota essent: Jam verò non cursu, sed incessu erit utendum.

Florentinus populus gubernacula rerum capessere perrexit.

Post Federici obitū cujus de nefando scelere suprà diximus, Florētinus Populus jā pridè illorū, qui Remp. occuparant, superbiā sævitiāq; exosus, capessere gubernacula rerū, ac tueri libertatē, perrexit, civitatēq; totā, omnēq; ejus statū populari arbitrio continere. Eâ de causâ robustè insurgens, domiq; & foris multa duxerat providendū: Domi quidē, reductâ nobilitatis eâ parte, quæ dudū sub Federico exularat, & beneficio sibi illā cōjunxit, & partē huic adversā, ꝑ hujus reductionē, reddidit imbecillā. Reip. verò gubernandæ duodecim viros, suffragio populi creatos, præfecit, quos ab honoris*antecellētiâ, vulgari quidem nomine, Antianos dixêre. Urbe autē totâ in sex regiones divisa, earū ex singulis magistratus sumebantur, ac cætera omnia Reip. munera. Multitudinē verò urbanā, ꝑ easdē regiones, sub vexillis descripsit, ut esset simul domi præsidiū, si quid contrà nobilitas moliretur, similiq; militiæ, cùm bellū posceret, designatus exercitus. Ab his initiis profectū, mirabile dictu est, quantum adoleverit Populi robur. Homines enim, qui dudū aut Principibus, aut eorū fautoribus,* ut verè dixerim, inservierāt, gustatâ libertatis dulcedine, cùm Populus jā ipse Dominus Auctorq; honoris esset, totis se viribus attollebant, quo dignitatem inter suos mererētur. Igitur domi cōsiliū & industria: foris autē arma fortitudoq; valebāt.

** ad honoris antecellentiā MS. Pal.*
Antiani.
Florentia in sex regiones divisa fuit.
Populi Florentini robur adolevit.
** Favoribus MS. Pal.*

Prima Populi Florentini expeditio adversus Pistorienses.
Pistoriensium eadem conditio quæ Florentinorum.
Corradus Federici filius.
Exercitus cur ductus sit in Pistorienses

Prima hujus Populi, post libertatem receptam, expeditio suscepta est adversus Pistorienses: nec ea quidē ambitione, vel dominādi cupiditate; sed providâ curâ libertatis retinēdæ. Pistoriēsiū enim, per superiora jā indè tēpora, eadē quæ Florentinorū conditio fuerat. Imperatorii nēpe fautores nominis, adversarios pepulerāt: ipsi dominabātur, neq; per mortē Federici statū mutaverāt. Vulgabat verò tunc fama, Corradū Federici Filiū, suscepto Imperatoris nomine, magnas in Germania copias paravisse; Italiā regnūq; paternū haud dubiè petiturū. Ad hujus igitur rei famā excitus Florētinus populus, civitatē tā propinquā durare in partib⁹ sibi periculosū arbitratus, reducere Pistoriēsiū exules, ꝑ factionē dudū pulsos, populūq; ac libertatē in eâ quoq; urbe asserere cōstituit. Hac de causâ in Pistoriēses exercitus ductus est, multū admodū reclamāte eâ civiū parte, quæ fautrix Imperii habebatur. Quin etiā cùm perstaret in ꝓposito Populus, armaq; expediret, signa publica efferret, pleriq; Principes ejus factionis seq recusarūt. Sed nihilo magis ob eā rē profectio retardata est. Ingressi Pistoriensiū fines, cùm obviā fuisset hostis, pugnā cōseruerūt, in qua usq; adeò superior virtute & audaciâ Florētinus fuit, ut ꝓfligatos Pistoriēses magnâ cū strage urbem ad usq; præcipites ageret. Mœnia, finē insequēdi fecêre. Ab hac victoria elat⁹ Populus cū in urbē rediisset, cives, qui sequi publica signa recusarāt, verbis minisq; exagitatos, abire in exiliū cōpulit. Hi ad Senenses Pisanosq; ob partiū studia cōfugientes, illorū sublevati sopib⁹, bellū Florētiæ intulerūt. Ex hoc jā Florētinus Populus adversā Imperio factionē palā adsciscere visus est, & ad favorē ejus planè respicere.

Victoria Florentinorum.
Bellum Florentia illatum ab Exulibus.

Per idem ferè tempus Aretinis, qui dudum sub Federico pulsi exulabant, præbita auxilia sunt, quò in urbem regrederentur, Cōvenerāt enim illi magnâ multitudine apud Rondinem castellum Aretini agri, bellūq; Aretio tumultuosius inferebant, * itaq; eâdem ratione fovendos civitas duxit, quā exules Pistorienses. Quatuor prætereà populi eodem anno in societatem assumpti: Lucenses & Miniatenses odio Pisanorū, Urbevetani & Alcinates, q Senēsib⁹ adversabātur. Cū enim Pisani & Senēses exulibus faverent: auxiliaq; submitterent, pari versurâ illorū inimicos fovere visū est.

**inferre MS. Pal.*
Lucenses.
Miniatenses.
Urbevetani.
Alcinates in societatē assumūtur.
Montarea castellum.
Hostes fugati in Mugellano agro.

Post hæc eodē anno bis exercitus eductus, primùm in Mugellanū agrū, cùm exulū fautores Acciancū magnis copiis obsessuri adventassent: secundò ad Montareā, quo ex castello nuper occupato exules bellum tumultuosius ciebant. Utroq; in loco prosperè gesta res, dispari tamen facilitate. Nam in Mugellano quidē confestim fusæ fugatæq; sunt hostiū copiæ: Mantarea verò per mediā hiemē durâ atq; asperâ obsidio-

ne domita, frustra conantibus reliquis exulū obsessis auxiliū ferre. Captū denique id castellum ad solum diruitur.

Montarca capitur & diruitur.

Eadem anno societas inita est cùm Genuensibus adversum Pisanos, ac magno claroq; animo bellū undiquaq; susceptū. Hæc ferè priori anno digna memoratu gesta.

Florent. exercitus in Pistorienses reducitur.

Proximâ dehinc æstate in Pistorienses, exercitus reductus, cùm hostes superiori prælio fracti sese mœnibus continerent, vastato circa urbem agro ad Titianum consedit. Id castellū quia munitissimum erat, aliquot dies obsidionē pertulit, nec priùs, quàm vi machinarum domitum, in potestatem pervenit. Florentino ad Titianum sedente, Pisani cum exercitu adversum Lucenses congressi, prælium non procul Toporio commiserunt. In eo prælio fracti Lucenses, fugatiq; sunt, magnaque eorum multitudo à victoribus capta trahebatur. Quod postq; in Florentino exercitu auditum est, sociorum dolentes casum, movere illico signa, ac succurrere perditis rebus statuerunt. Profecti igitur, rapto agmine, victrices Pisanorum copias ad Heram fluvium consequuntur. Ibi sistere hostem ac pugnare invitum compellunt. Raro unquā atrociꝰ, quàm eâ die pugnatum tradunt, cùm & Pisanus recenti victoriâ superbus fortiter dimicaret: & Florentinus odio doloreq; incensus obstinatissimè niteretur. Post longum certamen superati ad extremum Pisani terga verterunt, quos profligatos palantesq; secuti victores magnā cædem edidêre: Captivorum ad tria millia cum plerisq; signis militaribus relata sunt: Fuitque ingentis solatii loco, quòd Lucenses captivi, qui modò trahebantur exemti vinculis, multos Pisanorum ipsi ceperunt, ac versâ fortunâ vinctos traxerunt.

Titianum castellum.
Lucenses fracti & fugati sunt à Pisanis.
Hera fluvius.
Pugna inter Pisanos & Florentinos.
Pisani à Florentinis superantur

Per hæc ipsa fermè tempora exules Florentini duce Guidone comite, cui Novello cognomentum fuit, Fighinum ingressi bellum inde tumultuosius inferebant. Quare paulò pòst reductas ex agro Pisano copias, alia rursus expeditio subitanea indicitur: Profectiq; equites peditesq; urbani ad Fighinum castra posuêre. In eo obsidendo, cùm apparatus majores fierent (erat enim id opidum per ea tempora inprimis nobile) orta pacis mentio est, demumq; recepta his fermè conditionibus: ut exulibus reditus in urbem esset, utq; Novello abducere militem sine fraude liceret. Ea fide servata sunt: receptum tamen opidum à Florentinis illicò eversum: opidaniq; ipsi magna ex parte Florentiam traducti, hisq; locus in urbe ad inhabitandum datus, nec multò pòst in partem Reip. æquâ cum aliis civibus conditione recepti.

Dux Guido Comes, cognomento Novellus.
Fighinense bellū.
Fighinum opidū nobile.

Confecto Fighinensi bello, antequam reducerentur copiæ, Alcinatibus opē ferre placuit. Hi enim socii jam pridem à Senensibus obsidione pressi, extremo in discrimine versabantur. Itaq; Fighino profecti per Aretinum agrum ad hostem duxêre. Pugna ingens commissa est non longè ab opido, superatiq; in ea pugna Senenses, magnâ suorum clade terga dare, ac obsidionē solvere coacti sunt. Ita liberatis periculo sociis, exercitus præclaris rebus unâ æstate locis pluribus gestis, in urbē rediit.

Florentini opem ferunt Alcinatibus.
Pugna ingens inter Florentinos & Senenses.
Senenses superantur.

Hoc igitur victoriarū successu elatus Populus, ut primū ver advenit, magnis rursum copiis egressus Pistoriū circum sedit. Pistorienses verò, cùm neq; in se quicquam spei, nec in amicis superesset, ne ad extremā dimicationē perducerentur, cedere tādē Florentinorū voluntati statuerunt. Ejus rei causa legatus cum potestate publicâ missus est, Ildebrandinus Ottoboni filius, vir per ea tēpora magnæ in Rep. autoritatis, cumq; eo Jurisperiti duo ad formulā concipiendā. Hi pacem Pistoriensibus, his conditionibus permisere; ut fœdus & amicitia post hac Florentino Pistoriensiq; perpetua foret, exules omnes Pistorienses in urbem reciperent, bona restituerent, bellum inferrent omnibus, qui Florentini nominis hostes essent, præterquam adversum Pisanos & Senenses, captivi omnes utrinque dimitterentur.

Florentini Pistorium circumsident.
Ildebrandinus Ottoboni filius.
Pax cum Pistoriensibus.

Post hæc rursus Alcinū copiæ reductæ, & commeatus eò delatus, quò socii bello pressi assiduo sustentarentur. Hæc commeatu exposito cùm expeditæ redirent, aliquot hostium castellis in via expugnatis, ditatæ prædâ, in urbem redière. Et jam fervebant animi majora in dies capessere. Itaque secuta mox æstate, quanto nunquàm priùs apparatu in Senenses proficiscuntur. Cùm omnia latè vastarent, castellaq; urbi finitima expugnare adorirentur, conterriti Senenses, pacem quæsiverunt, quæ haud cunctanter illis data est. In ea ita cōvenit, ut Senenses pòst hæc Alcinatibꝰ bellū ne inferrent, neve hostibus Florētini populi sociorūve faverent. Inde Bonitiū copiæ traductæ. Id opidum sine ulla mora Florentinis deditur. Post hæc in Volaterranos transitum est, quæ civitas non satis pacata Florentino nòmini credebatur. Et favisse quondam Pisanis cæterisq; hostibus, ac diversarum partium homines in ea tunc urbe prævalere constabat. Eò igitur cùm perventū esset, quāq; montis altitudo opidiq; conspecta omnem expugnationis adimebat spem, ascendere tamen placuit, & quàm proximè urbi signa ostendere. Id cùm factū esset, ac diffusus miles popula-

Alcinum.
Bonitium Florentinis deditur.
Volaterra civitas.

Volaterrani Florentinos invadunt.

retur, Volaterrani magnâ multitudine ab opido irruentes, repentino impetu Florẽtinos invasêre. Adjuvabat terrorum natura ipsa loci. Declivis enim præcepsq; ab opido descẽnsus est, facilisq; telorũ de superiori parte conjectus, ut primo statim impetu coacti sint Florentini pedẽ referre. *Sed conscia virtutis mens, insignisq; victoriarũ memoriâ, adversissimis etiã locis superare hostẽ in animũ induxit.* Itaq; sese in vicẽ cohortati, facto globo, sursũ versus signa intulerunt. Volaterrani, utpote qui neq; Duce certo, neq; ordinẽ ullo, sed ut quenq; tulerat casus, in hostẽ descenderant, ubi contrà, quàm rati fuerant, dirigi in se aciẽ ac signa inferri viderunt, parumper tolerantes præliũ, referre primò pedẽ, mox effuso protinus cursu ad opidũ refugere. Quos insecuti victores, usq; ad portas, ceciderunt terga. In ipsis verò portarũ angustiis maximè tumultuatũ est, conantibus aliis super alios quàm primùm irrumpere. Tantaq; fuit trepidatio, ut desertã omni præsidio portã mixti, simul victi victoresq; intrarent. Antesignani ad portam subsistentes, grave agmẽ expectarunt, quod postquã advenit, signa illata sunt, & intra urbẽ penetratum. Nulla post hæc fuit dimicatio, Volaterrani enim, ubi captã viderunt urbẽ, abjectis supplices armis ad placandã victoris irã cõvertuntur. Matres familiàs passis crinibus, sacerdotes veneranda manibus sacra præferentes, misericordiã implorabant: Haberent, quando superi ita voluissent, urbis dominatũ, civibus & innocenti parcerent turbæ; culpâ factũ esse paucorum, quod alienas ab utilitate sua partes Volaterrani suscepissẽt, in auctores modò culpæ recidere pœnã oportere. Ea dicentibus haud difficile fuit veniã impetrare. Neq; sceleris enim, neq; acerbitatis quicq̃; Volaterrani admiserant; partiũ modò studia agebantur, eaq; mens civitatis ab initio fuerat, ut reductos mallet, quàm perditos Volaterranos. Itaq; nemo post ingressum violatus est, nemini bona ablata, pauci modò Principes factionis in exilium acti, formaq; Reip. constituta. Ad ea conficienda aliquot dies absumti.

Volaterrani superantur.

Bellum cum Pisanis.

Pisani pacem poscunt.

Post hæc in Pisanos copiæ traductæ sunt. Pisani tanto Florentinorum successu, pugnæ fortunã minimè experiundã rati, sese mœnibus continebant, missisq; in castra oratoribus, pacem & ipsi poposcerunt. Dictæ conditiones duræ quidẽ, multaq; per eam pacem Pisanis ademta, obsidesque ob ea implenda suscepti.

Annus Victoriarum.

Hæc per multa quidem, & egregia, mirabili felicitate unâ æstate à Florentino populo gesta sunt, adeoq; prosper fuit omnium cæptorum cursus, ut is fuerit annus victoriarum nuncupatus. Ex Pisano demum agro læta plaudentiaq; agmina triumphantium more, domum redierunt.

Aedes publicæ Florentiæ ædificantur.

Rostra & iudicia constituuntur.

Eodẽ anno crescente Populi autoritate, ædes publicas, ubi nunc prætoriũ est, ædificare placuit. Cujus rei causâ, cum à locorum Dominis factâ redemptione, solum publicũ effecissent, ædes præstanti magnificentiâ fundaverunt, ac rostra & judicia in his constituerunt, cùm ante id tempus Præsides domibus ferè privatis uti consuevissent: consilia verò populi per templa agitarentur. Ita & foris & domi eo anno Populi majestas exaltata est.

Equites quingenti mittuntur Urbevetanis.

Guido cognomẽto Guerra.

Altero abhinc anno, cùm deesset belli materia domi, Urbevetanis postulantibus missi equites quingenti. Hi cùm forte Aretiũ pervenissent, Aretini Guelfarũ partiũ (jã enim ꝑ favorẽ Florẽtini Populi in urbẽ redierãt) equitatus præsentiâ sublevati, raptis confestim armis diversæ factionis homines, qui per Federici tẽpora rẽp. gubernabãt, urbe pepulerunt. Creditũ est, Guidonẽ cognomẽto Guerra, (is enim præfectus equites ducebat) autorẽ adhortatoremque pellendi fuisse. Et submissa ab eo invadentibus auxilia, & formidinem illatam adversariis, palàm constabat. Eâ re Florentiæ cognitã, etsi non ingratum erat, illarum partiũ homines pulsos esse: tamen verebantur, ne id civitatis consilio contra fidem machinatum crederetur. Erat verò periculũ, quoniã & Pistorii & Volaterris eadem quoq; factio Florentinorũ præsidiis sustentabatur, ne in suspicionẽ versa cuncta, turbaret. Quocirca rem corrigendã rati, indicto exercitu in Aretinos egrediuntur. Cùm ad urbem pervenissent, partim terrendo, partim cohortando effecerunt, ut pulsi Aretio cives ab illis ipsis, qui pepulerant, reciperentur. Ita pacatis rebus fœdus cum Aretinis renovatũ est, & societas in quinquenniũ inita, idq; in fœdere ascriptũ, ut Aretini magistratũ, qui peregrinus eligi consueverat, de Florentinis in triennium susciperent: ꝗ ea de causa tunc provisum est, quò concordia civium servaretur, & quæ redierat factio, sub tutela magistratus, secura perstaret. Susceptus est autem primus Florentinorum ab Aretinis Teglarius Aldobrandini filius Adimar eques Florentinus.

Fœdus cum Aretinis renovatur in quinquenniũ.

Teglarius Aldobrandini filius Adimar, eques Florentinus.

Fœdus cum Senensibus renovatur.

Eodẽ anno fœdus cum Senensibus renovatum est, legati verò admissi Orto Alto-

vita, & Jacobus Ceretanus. In eo fœdere multa ultro citroque conventa fuere, & illud inprimis, ne Florentinus Senensiū, nevè Senensis Florentinorum exules reciperent, néve faverent, &, si postulatum fuit ab alterutrâ civitate; expellerentur. Subsidia invicem exhiberent ad ea, quæ quoquo modo possessa forent, retinenda. Ictum est hoc fœdus apud Donatianum, opidum, legatiq; Senensiū icerunt, Provincianus Ildobrandi filius, Salvanus, & Berengarius Senensis. Ita quietis pacatisq; rebus optimâ inde spe discessum est.

Otto Altovita. Iacobus Ceretanus Legati.

Provincianus Ildobrandi filius. Salvanus. Berengarius.

Per hæc ipsa tempora, cum viderentur omnia pacata, maximaque Florentino populo ex rebus gestis autoritas accessisset, nova rursus turbationū fomenta in Apulia oriuntur. Federico enim superstites filii duo fuerant, Corradus legitimis ex nuptiis, & Manfredus ex concubina, matre cæterū admodū nobili. Hunc, quia ingenio acri, & formâ cōspicuus erat, ac liberalibus studiis ingenuè eruditus, favor hominū plurimus sequebatur, vivensq; Federicus in honore habuit, & moriens Tarētinorū Principē illū reliquit. Ad Corradū verò Regni & potentiæ omnis pertinebat successio. Is igitur nō multò post obitū Federici ex Germania movens, cùm superatis Alpibus in Venetos descendisset, per Adriaticū mare in Apuliā transiit. Ibi cùm Regnū aliquod tēpus administrasset, in ægritudinē incidit adversā, quâ dū curatur, veneno extinctus creditur, medico ejus à Manfredo fratre corrupto. Successorē sibi Corrad' Corradinū filiū, tunc admodùm puerū sub tutela matris in Germania degentē, testamento reliquit. Et quia suspectū habebat Manfredi animū, curā tuendi administrandiq; Regni propinquis uxoris, quos secū è Germania duxerat, quoad filius adolesceret, demādavit. Horū in manibus arces, armaq; ac potestatē summā in Regno reliquit. Quæ cùm intueretur Manfredus, quoniā hæc omnia contra se provisa intelligebat, cōfestim ad ingenium versus, Innocentio Pontifici Romano, qui quondā Federici, postea Corradi persecutione exagitatus fuerat, reconciliatus est, partesq; Romanæ sedis præ se ferens, adeo gratā operā Pontifici exhibuit, ùt nō solū in Principatu à patre suscepto cōfirmaretur; verùm etiā aliis titulis dignitatibusq; augeretur. Pontifex deniq; ipse Manfredi favore sublevatus, fines Regni intrare ausus est, breviq; dejectis Corradini tutoribus, cuncta in suum nutum potestatemque recepit.

Nova turbationū fomenta oriuntur.

Federici filii duo, Corradus & Mā̄fredus.

Manfredus Tarentinorum Princeps.

Corradus Regni successor.

Corradus veneno extinguitur.

Corradinus successor & filius Corradi.

Innocentius Pōtif. Romanus.

Manfredus à Pōtifice in Principatu à patre suscepto confirmatur.

Pontifex Corradini Tutores deiicit.

Cæterùm haud multò pòst Māfredus obortis adversū Pontificē discordiis, ac manifestè dissentiens Luceriæ copias parare, ac bellū movere, cōstituit. Nec Pontifex ipse segnis militē contrahere, & conatū omnē adhibere pergebat. Inter hunc apparatū belli Innocentius Neapoli moritur. Quam veluti oblatā sibi fortunæ beneficio facultatem arripiens Manfredus, ita per vacationē Romanæ sedis vires extendit, ut creatus mox Alexander Pontifex, diffisus Regni negotiis, excederet finibus, ac se in Ananiam cum omni Curialium turbâ reciperet. Missus autem adversus Manfredū legatus, Octavianus, Romanæ ecclesiæ Cardinalis, quanquam prævalidis copiis, insigniq; omniū rerum apparatu; usq; adeo tamen inferior bello fuit, ut magnā de se apud multos suspicionē relinqueret, ne studio partiū quo ex genere inficiebatur (erat enim Ubaldinæ gentis) Manfredo faveret. Deniq; sub hoc legato, sive sponte suâ cedente, sive per vim pulso, plerasq; Regni partes Māfredus occupavit, potensq; inde factus, suo jam nomine regnare incepit. Hujus igitur successū dejectionemq; Pontificis, Pisani Senensesq;, ac cæteri ejus per Hetruriā factionis, adeò lætis percipiebant animis, ut præ gaudio exultare triumphareq; viderentur, impetumque susciperent rerum novandarum.

Luceria.

Innocentius Pōt. moritur.

Alexander Pōtifex creatur.

Octavianus Cardinalis.

Manfredus plerasq; Regni partes occupat.

Quare sequentis anni initio Pisani, spreto fœdere cum Florētinis, sociisq; nuper icto, in agrū Lucensē intulerunt arma, lateq; circa Auserim fluvium omnia popularūt, castella etiā quædā expugnare adorti sunt. Ad hujus rei nunciū, Florētini Lucēsesq; in armis fuerunt, cōjunctisq; unà copiis ad hostē profecti, signis collatis dimicārunt. Præliū atrox fuit: sed tandē impares viribus Pisani in fugā vertuntur. Capti ex his ad tria millia, cæsi autē permulti, multi etiā dum fugerent, vorticibus amnis absorpti periêre. Victores, trajecto Auseri, Pisis copias admoverunt, omniaq; circa urbē ferro igneq; vastantes ad iniquissimā Pisanos * cōpulerunt pacē. Supra illa, quæ in priore fœdere cōvenerāt, Matronæ opidū, cū libero maris littore, aliaq; cōplura castella, multumq; agri, dimittere coacti sunt, & immunitatē Florentinis permittere. Illud præterea victis expressum, ut ponderibus & mensuris, Florentino more, Pisani uterētur. Per hūc modū immaturus Pisanorū impetus tunc repressus est. Fama tamen Man-

Pisani, fœdus cū Florentinis ictū, spernunt.

Auseris fluvius.

Pisani à Florentinis & Lucensib. in fugam vertūtur.

Pisani ad iniquissimam pacē compelluntur.

* Commoverunt Pal. MS.

Matrona opidū.

Pisanorū impetus reprimitur.

men Manfredi indies crescebat; multaque Senenses moliri machinarique ferebantur. Qui rumor cùm increbresceret, timentes Florentini, ne Bonitium ab se deficeret, præsertim cùm incolæ ejus opidi partes omnino diversas præ se ferrent, subitaneo profecti milite, nullo tale aliquid suspicante, Bonitium occupârunt, & parte murorum dejectâ, in potestatem continuerunt.

Bonitium occupurunt Florentini.

Per hæc ipsa ferè tempora Aretini ob easdē suspiciones commodi, arma corripuerunt, egressiq; omnibus copiis Cortonā urbem finitimam, quæ per successum Manfredi minimè quietura credebatur, expugnare adoriuntur. Urbs erat arduo situ & defensorum plena: sed tantus fuit impetus, tamq; audax Aretinorū cæptum, ut pluribus simul locis intra mænia penitraretur. Inde pugna per urbem commissâ, facilè Cortonenses superati sunt, abjectisq; tandem armis, sese victoribus permisere. Aretini arcē in summā urbis parte munitā præsidiis confirmarunt: mænia verò ab inferiori parte urbis quibusdam locis diruerunt, quò rebellandi Cortonensibus adimerent potestatem.

Cortona urbs.

Cortonenses ab Aretinis superantur.

Dum hæc à Florentinis sociisque adversus suspiciones Manfredi providentur, intestina intra urbem oritur seditio. Ea siquidem pars nobilitatis, quæ dudum sub Federico plurimum potuerat, successu Manfredi elata, sese in spem attollere cœpit, jam pridem infensa populo, cùm ob partium studia, tùm quod reductis adversariis se ab Rep. exclusam dolebat. Igitur indignatione saucia, & in spem elata compellare invicem, cohortari, & liberius commonere, ne ea contumelia diutius perferatur, adsciscere homines ejus factionis, captare rumores, ac se indies magis erigere. Hæc cùm suspicionem populi augerent, magistratus ex eo numero Principes quosdam ad se vocat, qui præcepta contemnentes, se suis ædibus continebant, nec magistratui parebant vocati. Præcipui inter hos erant Uberti, genus per ea tēpora longè potentissimum. Id cùm maximè contumax appareret, populares, quorū in manibus Resp. erat, adjunctâ sibi nobilitatis eâ parte, quæ suo dudum beneficio in urbem redierant, corripiunt arma, ac facto agmine, ad expugnandas Ubertorū ædes ire pergunt. Illi jam pridem hæc prævidentes, sese ad prælium comparaverāt, non solum armatorum globo, verùm etiam saxis è superioribus ædium locis impetum populi arcentes. Sed adversus tantam multitudinem frustra conati, demum franguntur: cæsi alii, alii pulsi, nonnulli etiam capti, de quibus est postea suppliciū sumtum. Ex hoc cæterarum quoque familiarum homines illius factionis, populares etiam permulti, studio diversarum partium infecti, omnes denique hi, qui aut ipsi, aut sui, multum sub Federico potuerant urbe tunc ejecti, Senas, quòd per id tempus ea civitas partium illarum fautrix habebatur, populariter confugerunt. Non erat dubium, quin Senensibus ex fœdere, quod triennio ante cum Florentinis ictum fuerat, recipere exules non liceret. Itaque civitas illa expectatione aliquandiu suspensa, ubi Senas convenisse audivit, oratores mittere statuit, qui injuriam quererentur. Missi sunt autem Florentini populi nomine oratores duo, Albicius Trinciavelliæ, Jacobus Gerardi, & quidem ambo peritiam juris habentes, ut, si de fœdere disceptandum foret, jus civitatis tutarentur. Hi Senas profecti, cùm magistratum populumque adiissent, & fœdus recitârunt, & postulârunt, ut exules secundum conventa pellerentur. Senenses verò cùm gratiâ exulum, qui ambiendo rogandoq; multos flectebant, tùm Manfredi fiduciâ reperire exceptiones ac demorari exules, trahere deniq; rem in longū pergebant. Quod postquā à Florentinis satis animadversū est, bellū illis apertè indicitur. At exules, quādo totā belli molē suâ causâ imminere cernebant, ad Manfredū cōversi, respicere Regē, atq; opem illius exposcere. Quod etsi * ante per literas crebrò fecerant: tamē quia parū momenti in literis suspicabantur fore, legatos mittere placuit. Princeps ejus legationis fuisse traditur, eques Florentinus apprimè nobilis, ex familia Ubertorū, Farinatæ illi nomē erat: item alii ex singulis familiis, prout quisq; vel auctoritate, vel rerū gerendarū experientia præstabat, ad id munus delecti, hisque communi omniū exulum cōsensu permissum, ut quæ in rem putarent fore, ea dicenda apud Regem, agendaq; curarent. Profecti ergo magnis itineribus, ad ea loca, in quibus Rex erat, perveniunt: ibi postquàm dicendi tempus illis datum, in hunc modum locutos accepi: Si nulla tecum, præstantissime Rex, neque voluntatis, neque obsequii nobis anteiret conjunctio, sed nunc primùm novi & inauditi homines auxiliū peteremus, dicendū, ut videtur, nobis foret, quid utilitatis esset ad te, postulata si annueres, perventurū.

Seditio Florentiæ oritur intestina.

Ubertorum genus pôtentissimum.

Ubertorum ædes franguntur.

Exules à Senensibus recipiuntur.

Albicius Trinciavellia. Iacobus Gerardi.

À Florentinis bellum Senensib. indicitur, ob receptionem exulum.

* apertè MS. Pal.

Farinata eques Florentinus.

Legatorum oratio ad Regem.

Nos &

Nos & paternâ conjunctione tecum astricti, ac toto animo domui tuæ dediti, Regium limen advenimus, jam pridē noti, fidiq;, nunc etiam, quando fortuna ita vult, ejecti & supplices. Ratio tamē amicitiæ minus valeat, nisi utilitatē manifestissimam ostendamus. Duas esse per Italiam factiones, alteram paterno nomini, totique generi tuo infensam, inimicamque: alteram amicam, & totâ mente addictam, quis ignorat? Nec illud sanè obscurum, qualis per hoc tempus sit earum partium conditio. Profectò si dissimulare non oportet, nec nosmet ipsos blandiendo decipere, post Divi Federici, quam nunquam sine lacrimis recordabimur, mortem, & Pontificis in Italiam reditum, inimicorum animi suprà modum crevêre. Non esse jam contentos rediisse in urbes, sed ad vindictam erigi, & nova moliri, ejectio nostra documento esse potest. Pontificem Romanum habent fautorem: Hujus illi præsidio superbiunt, ad hunc, tanquam ad aliquod columen, omnia eorum consilia factaque referuntur. Tu, quali in te animo Pontifex sit, paulò ante expertus cognoscit: Tuum Regnum suum esse contendit: *Ubi autem de Regno contentio est, ibi fida pax esse nunquam potest.* Ipsi certè adversarii (quod exploratum certumque habemus) te ac domum tuam capitali odio persequuntur, quid à Proavo, quid ab Avo, quid à Patre denique tuo perpessi sint, meminerunt. Ardet nunc in filium ulciscendi libido, * nec se consistere posse arbitrantur, donec progenies vestra in *nostra. MS. Pal. propinquo consistet. Hos tu si crescere ac dominari, & simul te in Italia tutò consistere posse, præsertim adversâ Pontificis voluntate, credis, vehementer erras. In te illi atque in Regnum tuum nunc crescunt, ubicunque crescunt, & ubicunque illis resistitur, illic res agitur tua. Nostris autem (nam id quoque considerare dignum) per singulas urbes vires non desunt: sed perculsi dudum tepent animi, & quodammodo delitescunt, nullius, ut ita loquamur, capitis favore calentes. Etenim caput præter te nullum est, ad quod respicere debeant. Tu dudum in purgando tutandoque Regno tuo occupatus, hoc illis, quod eorum fides & genus tuum polliceri videbatur, præstare supersedisti. Nunc verò summâ tuâ virtute ac felicitate superatis adversariis, stabilitisque Regni negotiis, quoniam domesticum intestinumque incendium extinxisti, jam impigrè ad vicinum extinguendum concurre, ne forsan neglectum à te, vires assumat, ac rursus in tecta tuâ deferatur. *Levis est prudentia, ô Rex, quæ præsentibus tantùm medetur: futura prospicere, atque jam inde contemplari, sapientem decet. Nullus enim morbus, postquam advenit, sine corporis detrimento repellitur: At ne adveniat, tutior & salubrior provisio est.* Quòd si ullo in loco opportuna sit hæc tua providentia, eam profectò Hetruria Florentiaque expostulant: regio & civitas nullo modo abs te negligendæ. Non sine optimâ ratione pater tuus, vir sapientissimus, cùm de longa possessione hujus Regni ad posteros suos transmittenda cogitaret, ut in potestate haberet Hetruriam, maximo semper studio diligentiâque curavit. Videbat enim in hac Pontificum Romanorum cupiditate, totam ferè hujus Regni defensionem ex Hetruriæ statu pendere: hæc siquidem Italiæ pars, urbem Romanam attingens, velut à tergo illi imminet, ut, si tecum sentiat, nullus inde contra te movere se possit. Florentia autem quasi Domina quædam Regionis est, & quacumque inclinat, magnam ejus partem suo velut pondere secum rapit: nec Regionem unquam tecum habere videberis, nec illa ipsa, quæ adhuc in partibus durant, consistent, nisi Florentiam habeas: habebis verò, si nos tuo beneficio Patriæ restituti, in tuo obsequio civitatem tenebimus. Denique nos vetusti fidique amici, qui nuper in Patria florentes, patri atque domui tuæ per omnia bella obsecuti sumus, nunc à communibus inimicis ejecti, opem rogamus, ea petentes, quæ tu ratione utilitatis, etiam non petentibus, nobis ultrò afferre deberes.

Hæc cùm dixissent, ad pedes Regios supplices advolvuntur. Rex assurgere jussos, paucis illos verbis consolatur, & sese propediem ex consilio suorum ad ea quæ postulent, responsurum pollicetur. Expectantibus inde legatis, incertum, *Manfredus ex concubina genitus.* quâ de causa, non satis amplâ spe rem in longū protrahebat. Sunt qui putent, Manfredū se ac sua reputantem, nimiā erga Federicum ac domum ejus affectionē quam in illis cernebat, suspectā habuisse. Nam ipse ex concubina genitus contra suorū voluntatem Regium nomen invaserat. Nec erat ambiguum, quin inter ipsum & nepotem, cùm ille adolevisset, bellum ea de causa esset futurum, itaq; de vendicandâ sibi adversâ factione sæpius cogitasse: alii longo intra regnum bello fatigatum, cùm

jam quietem amaret, *haud libenti animo res novas capeßere voluisse, qui plerunq; ab incepto longius protrahunt.* Quacunq; tandem ratione id ageret, certè neganti propiorē fuisse constat. Nec quicquam ad apertam detrectationem magis, quàm verecundia obstare videbatur. Tandē instantibus legatis per Præfectum respondet: se, etsi multis simul rebus impediatur, tamen ob veterē amicitiam, alam Germanorum equitum illis sub vexillo daturum. Quod postq; legati accepêre, seorsim, ut fit, consultandi gratia in unum coâctis, eorum pleriq; auxilii parvitatē, ceu ridiculū, existimātes, abeundum è vestigio, nec quicquàm ab ingrato Rege suscipiendū censebant. At Farinata, quē inter legatos fuisse diximus, vir prudens & alti animi, nullū id consilium esse ait, *nusquā enim indignationi concedendū, ubi utilitas perquiratur.* Det modo, inquit, suorū aliquos, & vexillū mittat: Nos profectò in eum locū deducemus, ut Regi, si modò ulla regiæ dignitatis tuendæ cura sit, majora mittere auxilia necessitas exprimatur. Traductis celeriter omnibus in hanc sententiā, læto vultu sibi, quæ Rex offerret, placere, gratoq; illa animo accipere respondent, Regiq; mox amplissimis verbis gratias agunt, profectiq; inde cum Germanis equitibus Senas rediêre.

Manfredi Responsio.

Dum hæc ab exulibus geruntur, Florentini jam parato exercitu fines Senensiùm ingressi, cuncta populantur, castella etiam quædam parum munita ex pugnant. Tandem peragratâ regione, cùm obviam nusq; prodiret hostis, ad ipsa propè Senarū mœnia copiis admotis, castra non longè ab urbe posuerunt. Senenses, quod neq; conducto milite per id tempus abundabant, neq; sanè in ipso populo universā pugnæ fortunā experiri satis videbatur tutum, se mœnibus continebant. Levia duntaxat prælia promtissimis utrinq; peditū equitumq; prodeuntibus, inter castra & portā, crebrò cōmittebantur. In hunc modū cùm aliquot dies perstitissent, tempus venisse rati exules, à quo Regis auxilia periculis objectarent, *invitatos benignè Germanos hilariori convivio largâq; vini copiâ, cujus gens appetentissima est, longè perfundūt.* Hinc deditâ operâ repentè ad arma decurritur. Exules ipsi in primis armantur, ac magnū aliquid præclarumq; facinus eâ die in hostē edi posse, pro se quisq; jactat. Cōvenerunt omnes ad portam castris oppositam, quâ mox repentè patefactâ Germani jam, olim calentes, suo ipsi agmine, ne expectatis quidem ullis, acerrimè ruunt, delatiq; ferociter in hostem, non solùm primam stationem turbârunt; verùm etiam munimenta castrorū transgressi, majorem, quàm pro numero, procellā fugamque primo impetu edidêre. Nam & improvisa fuit irruptio, & tantā audaciam non sine majori consilio suspicabantur esse. Itaq; totis castris trepidatum est, & fœda quibusdā locis fuga fieri cœpta. Tandem verò ubi paucitas in medio multorū conspicua fuit, nec alii eâdem alacritate sequebantur, conversi in Germanos alii undiq; circumveniunt, alii Senensibus exulibusq; oppositi, quot subsequebantur, facilè ad portas repellunt. Sed ex Germanis nemo evasit: omnes, cùm aliquandiu restitissent, ad unū oppressi sunt. Vexillū Regis, quod illi secū attulerant, à Florentinis captum pro antiquo gentis odio, & præsentis exultatione victoriæ, omni dedecore afficitur, tractū per contumeliā totis castris, & perversè suspensum. Morati post hæc eodē loco aliquot dies, cùm jam nemo amplius obviā prodiret, Florentiam copias reduxêre.

Florentini Senas obsederunt.

Germani appetentißimi vini.

Germanorum improvisa irruptio, & audacia.

Germani omnes ad unum Senis opprimuntur.

Vexillum Regis à Florentinis capitur.

Eodem anno (nam æstatis magna pars adhuc supererat) exules & Senenses ad Manfredum legatione iterum missâ, casum Germanorum & contumeliā hostium enarrando, animumq; Regis quàm maximè incendendo, majori jam fiduciâ postularunt auxilia. Rex, quòd nonnihil dedecoris sibi inflictum existimabat, & quod spes vindictæ celerrima ostendebatur, Jordanum quendā ex suis Ducibus cum magnis equitum copiis in Hetruriam misit. Horum adventu sublati Senensium & exulum animi, quàm maximas item possunt, copias parant, Pisanos & alias suarū partium civitates auxilia rogant: multi etiam nobiles potentesq; evocantur. Conveniunt omnes copiæ Senis, equites Germani, bellaces viri, ad mille quingentos, peditum ingentes copiæ: præterea Senensium & exulum Florentinorum, evocatorumque magnus equitum numerus. Hoc apparatu quàm celeriter in discrimen pugnæ rem adducere cupiebant, veriti, ne, si longius protraheretur bellum, auxilia Regis, quibus tres dumtaxat menses, nec ultra, commorari in Hetruria præscriptum erat, re infectâ discederent. Itaquè quo maturiùs agant hæc machinantur. Opidum est Alcinum trans urbem Senas diversissima regione à Florentino agro: id, quod amicum fœderatumque Florentini populi erat, obsidere atq; oppugnare Senenses parant, publiceq; ad id opidum expeditio indicitur. Hæc eo consilio fiebant, ut Floren-

Exulum & Senensium altera Legatio ad Manfredum Regem.

Jordanus Dux in Hetruriam mittitur.

Germani equites convenerunt ad mille quingentos.

Alcinum opidū à Senensib. obsidetur.

ut Florentini procul domo exire, ac in sociorum periculis auxilium ferre cogerentur. Florentini verò jam inde ab initio hunc apparatum hostium intuentes, & ipsi se comparárant, & sociis amicisq; ut præsto forent, edixerant. Quid tamen agendum esset, varia inter cives disceptatio erat: alii exeundum totis copiis, & opem sociis impigrè ferendum: alii, quoniam paulò ante ad ipsa propè Senarum mœnia exercitū admovissent, ac satis eo anno Reip. dignitati factum esset, subsistendum in præsentiâ censebant. Ferre autem tàm procul domo auxilium, & ad nutum hostis circumagi, periculosissimum arbitrabantur. Ea rursus sententia, quemadmodum tutior, ita minus speciosa videbatur: peritis tamen rei militaris magis placebat. At contrà magistratus ad exeundum pronior erat. Inclinabat autem ad id consilium cùm gloriæ cupido, tùm falsa proditionis spes. Nam viri quidam ficte compositi in ipsa disceptione rerum ab exulibus submissi, quàm occultissimè Florentiam profecti, cùm se recentes à Senis grandia quædā afferre dixissent, cæterùm taciturnitate opus esse; tandē jurejurando, ne in plures efferant, interposito, magistratibus pandunt: esse complures Senenses cives, eosq; apprimè nobiles, quibus displiceat bellū, ac discordia civitatum. Cæterùm omnem ejus rei culpam penes unum Provincianū salvam existere: eum jam non pro cive sed pro Domino sese gerere, ac proprio privatoque nutu cuncta moderari, favere exulibus ac bellum nutrire, ut per eam occasionem, externis septus auxiliis, dominari civibus possit. Ejus intolerabilem arrogantiam cives amplius pati nolle, itaque conjurasse contrà illum egregios quosdam, quorum sigilla ac literas pro fide attulissent. Eaque de causa missos se ut edicerent, si appropinquent Florentini, & opem ferre velint, se arma confestim rapturos, ac Provincianum ipsum, exulesque opprimere haud cunctaturos. Fore autem peropportunum patrandæ rei tempus, quòd per speciem opis ferendæ sociis, quibus obsidio paretur, citra ullam suspicionem adventare cum exercitu possint. Ad hæc cùm pleraque de secretiori mente hostium, falsa veris miscentes, protulissent, ac sigilla quædam ostentassent, *homines plebeios, ac bellicarum artium ignaros, quales plerunque in magistratu esse solent,* tantâ spe extollunt, ut nec saniora quidem consilia audire vellent, sed advocatâ protinus concione, exeundum totis copiis, & opitulandum sociis pronunciarent. Hæc populus multitudoque gratis excipiebat animis: at illustres viri, & rei militaris periti, quorum magna tùm copia in civitate erat, ut periculosam, & inutilem profectionem improbabant. Itaque variè primùm inter se de consilii temeritate conquesti, tandem una cunctorum sententia placuit Magistratum adire, & quando periculum grandius vertebatur, apertè quid ipsi de tota re sentirent, expromere. Pro cunctis omnium consensu verba fecit Teglarius Aldobrandi filius Adimar, vir disertus, & magnæ per id tempus auctoritatis: qui cum cœtu nobilium, ubi ad Magistratum pervenit, in hunc modum locutus est: Ne excusare quidem libet, nec aut verecundiâ aut ignaviâ deterreri, si Patriæ charitate adducti & invocati consilium exhibemus. Cùm enim vel mortem pro illa subeundam leges imperent, quis levitatem pudoris, si prodesse viderit, extimiscat? Vobis quoq;, fortissimi Præsides, non ingratum esse debet, quicquid sincerâ voluntate affertur. Quippe communis utilitas in medio jacet. *Nemo autem usq; adeò gnarus rerū unquā fuit, quin eidē longè plura ignota, quàm cognita essent. Itaq; si ædificandū quid est, fabros & architectos: si navigandum, gubernatores in consilium adhibemus: In bello autem tantò diligentius id agendum, quantò periculum in illo vertitur majus. Nempe aliarum rerum omnium levissima, ut ita dixerim, jactura est; quoniam malefacta tolli emendariq; possunt: Belli verò errata, præter æternum dedecus, mortes & vulnera, ac eversiones rerum, subsequuntur:* Ea malorum extrema nec tolli nec emendari unquam possunt. Quò maturius à nobis consulendum est, ac eos, qui hujusce rei experimentū quoddam habent, diligentiùs audiendum. Quid ergo! dicet quispiam. tu rei militaris peritiam & bellorum artem profiteris? Nihil loquor ipse de me, quanquam dura temporum conditio, & ejectio quondam familiæ nostræ, me quoque diutiùs, quàm vellem, arma tractare, ac multa variis in locis experiri coëgerunt. Sed sunt in hoc cœtu, quem videtis, præstantissimi viri, ab ipsa adolescentia in armis versati. Hos & usu doctos, & longâ experientiâ callentes, Patriæ charitas impellit, ne in gravi periculo conticescant: &, quoniam singulos prolixum nimis esset, me unum pro universis verba facere jusserunt. Convenêre Senis hostiū copiæ, & Alcinum opidū obsidere parant: Vos exire totis viribus, & auxiliū ferre cogitatis. Altus nempe animus &

Plebis Consilium

Illustrium virorum consilium.

Teglarii Aldobrandini filii Adimaris oratio ad Magistratum.

cœptum audax! Nam quid aliud dici poteſt, tam prævalido hoſte circum ſtrepente? ſed videndum eſt. Dicam equidem audacter, quod Patriæ charitas dicendum ſuadet, ne plus audaciæ, quàm prudentiæ id conſilium habeat. Nam ſi abſque profectione illuc veſtra, ſociorum ſalus tuta eſſe non poteſt, nihil novi afferimus. Cedant enim dignitati & fidei pericula noſtra, & pro ſociorum ſalute devoti in prælium ruamus. Sin autem, & opidum illud citra profectionem noſtram ſervari poſſe conſtat, & has urbanas copias abſque magno diſcrimine illuc duci non poſſe: *tutam ſecuritatem periculoſæ ferociæ cenſemus præferendam.* Docebimus autem utrunq;. Obſidere parant ſocios noſtros: Quid, vos ſimul atque circumſteterint captos etiam, putatis? Num mœnia, num aggeres, num foſſas habent? Num in monte conſtituti, ſitu etjam adjuvantur? Et tempus muniendi providendique legitimum habuêre? *Improviſa hæc fortibus viris periculum afferre ſolent, proviſa verò nunquam.* At longâ obſidione macerabuntur! Id profectò, ut nunc ſunt res, fieri non poteſt. Primò enim Germani à Manfredo miſſi, quibus maximè hoſtis fidit, tres duntaxat menſes commorari in Hetruria juſſi ſunt. Hoc enim tempus, ut vulgatum, ſatis & anxiè quidem exules pepigere: ejus jam media fermè pars tranſacta eſt, obſidione nondum cœptâ. Reliquæ verò copiæ deſcendentibus Germanis nunquam manebunt, neque enim tutum illis eſſet, & ſimul hiems aderit, *quæ paratas etiam, ſtructasq́ obſidiones frãgit.* Quid, ſi vos copias in finib⁹ veſtris, per ea caſtella, quæ proxima ſunt agro hoſtiũ, oſtenderitis? an illos in obſidione permanſuros putatis? ac non potiùs de tutandis ſuis, quàm de oppugnandis alienis cogitaturos? Profectò aut non obſeſſum ibunt, imminentibus copiis noſtris, aut mox irrumpentibus in eorum agrum, revocabuntur. Nec ulla certior, quàm hæc defenſio ſociorum eſſe poteſt. Nam ſi illuc exercitũ ducetis, vobis pariter atque illis incerta pericula imminebunt. Nos quidem non ambigimus, quantum conjecturâ haberi poteſt, quin hoſtes rem in diſcrimen pugnæ adducere quàm maximè cupiant. Stimulat enim pudor ſuperioris offenſæ, & ulciſcendi libido ſolicitat animos, ſimulq; cernunt, niſi priùs quàm Germani à Mãfredo miſſi diſcedant, fortunam pugnæ experiuntur, ſibi poſt hac vincendi ſpem nullam reliquam fore. Ut igitur illis conducit accelerare pugnã: ſic nobis differre. Nam mora illis ſocios, nobis hoſtes detractura probatur. Nec illud ſanè dici poteſt, ut ire * quidem liceat, à pugna verò abſtinere. Si enim in hoſtili fuerimus, nutu illorum pugnandum erit. Quid ergo tu virtuti noſtrorũ diffidis, & Germanos paveſcis? Equidem virtutem noſtrorũ egregiam eſſe ſcio *& ſimul hoſtes non contemnendos duco. Nam vires adverſariorum in conſilio deprimere, id ſe ipſum decipere eſt.* Verùm communis Mars, & omnis fortuna pugnæ anceps: copiæ hoſtiũ tales, quas nemo ſobrius aſpernetur. Hi & mœnia habebunt, & commeatu abundabunt, & pugnabunt, & quieſcent arbitrio ſuo: Noſtros, & commeatus cura, & impedimentorum labor diſtrahet, non muris cinctos, non parietibus tutos: ſed dic noctuq; ad hoſtilẽ impetũ expoſitos; ut etiamſi majori virtute ſint noſtri, tamen rerum ipſarũ iniquitate premantur. An ego igitur uſq; adeò ſtultè audax ſim, ut cùm morã parvi temporis profligaturã hoſtes cernã, malim properando incerta pericula, quàm cunctãdo certã victoriã complecti. Quid ſi, dum apud Alcinũ fuerimus, hoſtis ipſe averſo itinere Florentiã petat? volumus & regionẽ, & urbem illorũ impetu exponere? Ac tunc demum ad vim arcendã redire, cùm populatio agrorum & villarum incendia revocabunt? Enim verò è dignitate Florentini populi fuerit, in agrũ hoſtiũ tranſiiſſe. Satis eſt, arbitror, quòd hac ipſa æſtate illum vaſtavimus, quòd caſtella in eo cepimus, quòd caſtra penè mœnibus Senarum conjuncta habuimus, quòd paratis ad dimicandũ nobis per multos dies nemo obviam prodierit. *Deniq; ego dignitatẽ in victoriã maximã pono: Victoriã autem non tam properatio, quàm cunctatio,* nec tàm ager hoſtium, quàm fines noſtri nobis certiſſimam *pollicentur. Malle autem periclitari, quàm vincere dementiſſimum eſt.* Illud præterea me valde terret, quod equidem non ſilebo, vos autem vereor, quemadmodũ accepturi eſtis. Scitis ſtudia partiũ & civiũ veſtrorũ animos, Principes tantùm diverſæ factionis urbe pepulimus, cæteros ejuſdem animi intra mœnia ſuſtinemus. Si proficiſci libeat, hos ducetis quæſo, an domi relinquetis? Atqui utrâ in parte majus periculũ ſit, dijudicare nequeo. Relicti enim urbem prodere hoſti poterunt: ductis autẽ non tam pectus, quàm terga nobis erunt protegenda. His rationibus adducti, nec exercitũ nunc procul domo ducendũ, nec fortunã pugnæ experiundã cenſemus; ſed armandã juventutem, & per ea loca, quæ proxima

* res. MS. Pal.

Fortuna pugnæ anceps.

proxima sunt agro hostiū, ostendendā, ut sic vel proficisci impediātur ad obsidendū socios, vel profecti per vastationem agrorum & pericula suarum rerum revocentur.

Teglarius igitur, nobilesq; viri, qui cum illo erant, ita monuerunt. Magistratus autem non æquis auribus hanc orationem excepit, utpote quæ imprudentiam ejus arguere videbatur. Ac forte per id tempus Magistratum unà cum aliis gerebat, expeditus quidam, vir ferox ac protervus, *quales nonnunquàm immodica libertas ferre solet.* Is jam pridem recta monentem vix sustinebat, ac mox, ut finis dicendi ab eo factus, vultu & gestu majorem in modum commotus: quin tu, inquit, Teglari quæras, num te metus jam nunc fœdarit. Enimvero Magistratus non pavorem tuum, sed dignitatem Florentini populi intuebitur. Tibi, si præ metu torpet animus, vacationem militiæ damus. Ad hæc Teglarius, nec se vacationē postulare, inquit, nec, si ultrò concedatur, eâ uti velle: Se, quæ meliora putaverit, sincerâ fide, quemadmodū debuerit, pro Patria, monuisse: quacunq; tamen populus iverit, impigrè secuturū. Quin se pro certo habere, eum, qui tàm insolenter verba jactet, nunquàm eò processurum in prælio, quo ipse procedat. Frementibus dehinc aliis, ac sententiā defendere parantibus, Magistratus mulctam statuit, si quis amplius super ea re disceptaret. Et juvabat sanè Magistratus temeritatē Populus ferox, ac multis victoriis superbus, qui non tàm periculis sociorum anxius, nec spe aliquâ oblatâ ductus, quàm ne hostem formidare videretur, exire intrepidus, ac ultrò se certamini cupiebat offerre. Explosâ itaq; meliori sententiâ profectio obstinatè paratur: Amici certiores facti auxilia rogantur. Illud interim agitatū, ducerentúrne in arma cives diversæ factionis, qui in urbe remāserant, an domi relinquerentur. Tutius visū est, magnā eorū partē educere, ne relicti occasionē rerum novarum vacua in urbe nancíscerentur.

Viri ferocis & protervi Responsio.

Profectio à Florentinis paratur.

Postquàm convenerunt socii, & cuncta ad iter parata fuerunt, profecti ab urbe, agrum Senensem ingrediuntur: ibi Aretinorum copiæ magno equitū peditumque numero sese illis conjunxerunt. Sed ante quàm domo proficiscerentur Aretini, cunctos diversæ factionis homines urbe pepulerunt, ne quid per absentiā exercitus, moliri possent. Illud etiā ab iisdē provisum est, ne, quamdiu exercitus abesset, una amplius porta in urbe aperiretur, èx quo constat, eos populariter abfuisse. Florentini igitur cum Aretinis & Lucensibus, cæterisq; sociis, juxta flumē Arbiā, quatuor ferè passuū millibus à Senis, ex ea parte quâ Aretiū iter est, consederunt, intentis maximè Ducibus, an quisquàm civilis motus secundū traditā spem intra urbē oriretur. Senenses primo adventu copias intra mœnia continebant: Mox verò, ut quidā è castris studio partiū ad exules transfugit, atq; illorum hortatu, quo magis acceleretur pugna, in concionē ductus, discordiā civium trepidationemq;, ut ab exulibus edoctus erat, cuncta exaugens, nunciavit: cōfestim magno ardore ab armatis simul inermibusq; pugna deposcitur. Cùm ergo statuissent fortunā prælii experiri, Jordanus, quē à Rege Senas missū ostendimus (is enim summæ rei bellicæ præfectus à Senensibus erat) clausis portis, ne quid efferri posset, aciē intra mœnia silentio struxit, ac cætera quæ agenda erant, pro tempore, sine ullo tumultu præparavit. Ubi verò cuncta satis cōposita videbantur, nec quicquā præter signū proficiscendi expectaretur, volens urbanā multitudinē, quæ pugnatura erat cohortari, cōvocatā in unū sic allocutus est: Ardor flagitatæ pugnæ, ô Senenses! nullâ cohortatione vobis in præliū ituris opus esse ostendit. Attamen unumquenq; vestrûm reputare secum oportet, quibus de rebus certamē sit hodie futurum: sic enim & quanta vincendi necessitas incumbat vobis intelligetis. Non solùm enim de fama & gloria, (*quanquam ista fortibus viris, vel ipsa quidem per se ingentißima sunt*) sed de patria, de libertate, de conjugibus & liberis vestris, de bonis deniq; omnibus, utrum vestra vel in hostium potestate futura sint, paulò post dimicaturi estis. Ea quippe omnia, cùm pugnare cœperitis, in medio jacere campo putandū est: eorū futura, qui fortiùs vibraverint gladios. Cæterum spē optimā atq; firmissimā debetis concipere. Habetis hostes in vestibulo penè urbis, vestro potius quàm suo cōsilio perductos, de quorū trepidatione atq; discordia modò à transfugis audivistis. Eos improvidos, imparatosq; vobis affatim structis paratisq;, insigni, ni fallor, strage occidēdos tradā. Ite igitur mecū fausto pede, atq; uti dignū est, majorib⁹ vestris, utq; patriæ hujus dulcissimæ charitas exigit, pugnatote.

Aretini urbe pellunt omnes diversa factionis.

Arbia flumen.

Jordanus præfectus rei bellicæ.

Jordani oratio ad Senenses.

His dictis, aperiri portam jubet. Prima acies Germanorum equitum fuit: his effusissimo cursu in hostem deferri, &, quàm tumultuariè possent, turbare, præceptum erat. Post hos Senenses equites cum exulibus sequebantur: Peditum multitu-

Pugna Senensiū cum Florentinis & sociis.

do sub vexillis, per eminentiora loca, collesq;, mixta ferè equitibus secundæ aciei contendebat. Conspecti è castris Germani equites, dubitationem primò, mox & tumultum excitarunt, segniùs tamen, quòd nemo ferè de tota re certamen eo die, sed levia magis prælia, ut inter propinquos hostes oriri solent, suspicabatur fore. At postquàm peditem sequi, & aliam super aliam aciem properare cernunt, cognitò hostium consilio ubiq; trepidatur: præcipuus tamen apud Duces pavor, qui secretorũ cõscii, fraudem intelligebant. Et jam hostis aderat infestus, neq; struere aciem neq; affari militem Duces poterant; cœco & incerto tumultu cuncta miscebantur. Germani ferociter in primam statione advecti, magnã primo impetu procellã edidêre, & fuga quædã inde fieri cœpta: turbassentq; latiùs, ni Florentini equites obviã progressi, impetũ Germanorũ egregiè sustinuissent. Eorũ concursu æquata pugna, & adjuvabant fortissimi peditum, ut in tumultaria re, equitibus permixti. Stetitq; id certamen, quoad Senensium exulumq;, ac mox peditum supervenit acies. Tunc pluribus simul locis pugnari cœptum: meliori tamẽ spe Senensis pugnabat. Nam in Florentinorum exercitu propter subitã vim nec struere acies, nec affari militẽ Duces potuerant, fortè potiùs quàm consultò, ut quemq; casus tulerat, ipse sibi quisq; Dux adhortatorq; erat. Resistebatur tamẽ, nec pauciora inferebantur vulnera, quàm accipiebantur: donec transfugia fieri cœpta sunt. Ea primùm Florentinos turbârunt. Nam plerią; diversæ factionis, quos ductos in castra suprà docuimus, sive jam ante corrupti, sive tunc primùm nocendi tempus nacti, fœdo exemplo à suorum acie ad hostes transfugerunt. Tantumq; valuit rabies & certamẽ partium, ut Patriæ decus dignitatẽq; prodere hostibus mallent, quàm sibi cives invisos præesse. Præcipuum tamẽ in ea pugna scelus unius Buccæ Abbatis emicuit. Is natus è familia nobili, cæterùm diversarum in rep. partium, propter signiferum astabat. Signifer erat eques illustris, ex urbana familia, quibus Pactii cognomentum est. Bucca igitur non transfugio solùm, sed & insigni aliquo facinore exulibus gratificari cupiens, Signiferum ponè aggressus, manum quâ tenebat vexillum, improviso ictu abscidit, vexillumq; ipsum, quod modò sequebatur, hostis è cive factus, prostravit. Eo casu turbatâ acie, cum jam nec quibus fidere, nec à quibus cavere oporteret, dignosceretur, fugã equites arripiunt, cedentes magis, quàm superati. Pedites equitum præsidio destituti, crebra etiã inter acies suorum transfugia cernentes, proditione conspectâ & ipsi dilabuntur. Nec ferè posthac alicubi, præterquàm ad signa pugnatũ est. Currus fuit ingenti robore, insigniq; ornatu, in quo vexilla Florẽtini populi prælato hastili sublata, ferebantur. Hunc in cæterorũ fuga, & trepidatione magna civiũ manus, quos Patriæ charitas tangebat, devota circumstetit, decus & gloriã hosti nunquàm sine sanguine relictura. Castigabantq; se ultrò, & invicẽ hortabantur, ne currũ illum, ac signa, per tot jam bella victricia, turpi fugâ desererent, ac tanto dedecore Florentinũ nomẽ dehonestarent: *præstare deniq; pro Patriâ mori, quàm tantæ infamiæ superesse.* His vocib⁹ generosissimus quisq; flectebatur, & fugâ omissâ circa signa subsistebãt. Pleriq; robora ipsa currus complexi, quasi supremis rebus, osculabantur. Itaq; jam pridem aliis locis profligato exercitu, ad currum tamen acriter resistebant, quoad conversis in eos omnibus copiis coronâ ab hoste circundati, cùm undiq; telis impeterentur, magno prius edito certamine ad unum omnes interfecti sunt. Supra tria millia hominum cæsa in ea pugna referuntur: captivi ad quatuor millia ex fuga retracti. Castris & omni apparatu Senenses potiti, cùm finem persequendi fecissent, prælatis hostium spoliis, & longo captivorum agmine, in urbem copias reduxêre.

Hæc ubi Florentiæ audita sunt, horror ac metus civitatem pervasit: publicè mœstitia, privatim per singulas domos luctus, *utq; est proclivior ad malũ suspicio*, vivi simul mortuiq; cõplorabantur. Mulieres in publicũ diffusæ, filios aliæ, aliæ parentes fratresq; velut præsenti funere clamitabãt. Redeuntiũ verò fœdi vultus, ac tristis oculorũ dejectio, nec eos, qui in acie cecidissent, sed vivos se redeuntesq; lugendos monebant. Illos enim functos fato, præstanti mortis genere, pro Patria interiisse: se ludibrio adversariorũ servatos. His querelis cum finẽ demũ fecissent, circumspicere sese, ac intueri reliquam fortunam suam cœpere. Venturos exules cum victore exercitu, ac victoriâ crudeliter usuros nemo ambigebat. Eadem in urbe, quæ in castris extiterat, proditio timebatur. *Nam & plebs facilè cum fortunâ mutat animos*, & diversæ factionis homines, quorum pars quædam remanserat domi, minimè quieturos apparebat. His rationibus relinquere urbem, ac demigrare tutius visum. Inde luctus renovari cœptus, patriam, penates, ac cætera, quæ hominibus charissima

Fuga à Florentinis cœpta.

Pleriq; diversæ factionis à Florentinis ad hostes transfugiunt.

Buccæ Abbatis scelus.

Pactius signifer.

Equites Florentini fugam arripiunt. Pedites dilabuntur.

Supra tria millia hominum cæduntur. Ad quatuor millia capiuntur.

Querela Florentiæ.

Proditio timetur Florentiæ.

ſunt, uno in tempore cuncta relinquentibus. Migraverunt omnes, qui ſtudio partiũ ita inſignes erant, ut ſe, adventante victore, tutos fore deſperarent, plerique conjuges liberosque ſecum traxêre. Maxima eorum pars Lucæ, multi etiam Bononiæ, utraque in urbe hoſpitaliter amicèque recepti conſtitêre.

Non ſum neſcius, à quibusdam magnis viris hoc eorum factum imprudens, timidumq; cenſeri, quod munitam urbem, ac validis cinctam mœnibus, antequam adventaret hoſtis, nullo certamine deſeruiſſent: potuiſſe enim aliquod tempus defendi; *indies autem multa, interdum etiam minimè ſperata ad ſalutem emergere.* Ego illuſtres viros, quorũ poſtea res fortiter geſtæ per totã ferè Italiam claruêre, nunquã ignaviæ imprudentiæq; damnarim, potiùs illorũ conditionem temporũ non ſatis notã repræhenſoribus puto. Novo enim partium ſtudio ferveſcente, eminentiores quidẽ cives in diverſum abierãt: Plebs autẽ incerta, nec tùm longâ poſſeſſione alterutri addicta parti, ad victores ſemper nutabat, nec minùs cives ſuos putabat, q exules erant, quàm qui intra mœnia tenebantur. Quod ſi cũ extremo penitùs, & alieno hoſte, ac nõ cum civibus fuiſſet certamen, cõmune optimatiũ plebisq; periculũ, & obſtinata pro Patria voluntas ad defenſionẽ animos conjunxiſſet. Cives autẽ nuper pulſos regredi in urbẽ, ut maximũ adverſariis, ſic nullũ plebi periculũ afferebat, nec urbs in poteſtatẽ hoſtium venire, ſed in manus civium redire videbatur. Ea de cauſa plebs multitudoq; nec obſidionẽ pati, nec famẽ, aut cætera incõmoda ſubire volebat. Quamobrem expectare hoſtem, ac ſe intra mœnia abdere, nihil erat aliud egregiis viris, quam ſe certiſſimæ neci offerre: Cedere autem, ac ſeſe ad meliorem ſervare ſpem, cùm prudens, tùm animoſum videbatur conſilium.

Ratio cur Florentini cives urbem reliquerint.

Exules paucis diebus ad ſectionem prædæ intermiſſis, magnis equitum peditumque copiis Florentiam profecti, nullo penitus obſiſtente, apertis portis urbem intrârunt. XV. Cal. Octobris ingreſſos Florentiam conſtat, cùm apud Arbiam pridie Nonas Septembris pugnatum fuiſſet, anno Chriſtianæ ſalutis ducenteſimo ſexageſimo ſupra mille. Ex hoc civitas ſtatum mutavit, finemque habuit Potentia ejus populi, qui poſt Federici mortem decem per annos ingenti pollens gloriâ, ac multis victoriis ſuperbus, Remp. gubernârat, *nullâ aliâ re, quàm nimiâ ferociâ culpatus.*

Exules intrant Florentiam. Anno 1260.

Finis potentia Florentinorum.

Poſthac non jam Populi, ſed Manfredi nomine cuncta gerebãtur. Poteſtas intra urbem Guidoni comiti, cui Novello cognomentum fuit, demandata eſt: Jordanus rei bellicæ præerat. Stipendia ex ærario Florentini populi Germanis promebantur. Per idem tempus omnes cives, qui in urbe remanſerant, fidem promittere coacti, in Manfredi nomen juravêre: bona quoque civium, qui demigrârant, publicata, & turres, domusque eorum in urbe agroque everſæ. Legatis etiam ad Manfredum miſſis gratiæ Regi actæ, quòd ejus operâ in Patriam reſtituti eſſent, laudes ampliſſimæ Jordani Ducis ac Germanorũ, qui cum illo pugnârant, additæ, poſtulatũque eſt, uti Ducẽ ipſum cũ equitibus ultra præſcriptũ morari in Hetruria pateretur.

Poteſtas Guidoni demandatur.

Cives Florentini in Manfredi nomen iurare coguntur.

Per hæc ipſa tempora graviſſimum apud Aretinos bellum gerebatur. Cives enim, qui à pugna ſuperfuerãt, in urbẽ regreſſi, quanquàm perditis rebus permagnã impendere ſibi tempeſtatẽ cernebant, conſiſtere tamen in loco, ac tutari ſua ſtatuerunt, erecti maximè in eam ſpem ſitu urbis, qui facilè defendi poſſe videbatur, & rei frumentariæ copiâ quâ plurimũ ea civitas abundabat. Igitur his qui remanſerãt è diverſa factione urbe depulſis, mœnia, ſi quâ in parte minus firma videbantur, repararunt foſſasq; purgarunt. Vallum etiã quibuſdã locis addiderunt. Ad hæc facienda duodecim viri creati, qui unà cum Magiſtratu ſingulis diebus circumirent urbem, & quibus factu opes foret, providerent. Contrà verò cives diverſæ factionis, ab aliis pulſi, Senenſium Florentinorumq; adjuti viribus, urbi terribiles imminebant, proximisq; occupatis caſtellis atrox erat certamen, ac prælia propè quotidiana inter eos committebantur. Hæc eo anno, quo pugnatum eſt apud Arbiã, ferè geſta ſunt.

Bellum graviſſimum apud Aretinos.

Aretini cives, diverſæ factionis pulſi urbi terribiles imminent.

Principio inſequentis anni, legati à Manfredo reverſi, cætera grata Regi fuiſſe retulerunt: ſed de Jordano non ultrà impetrari quiviſſe, quã uti paucos inſuper mẽſes commorandi facultas ei permitteretur. Itaq; voluntate Regis haud ambiguè cognitâ, placuit ante illius deceſſum, Principibus in unum coactis, cõmuni ſentẽtiâ de ſtatu Hetruriæ, deq; partiũ ſtudio conſultare. Conventus ad eã rẽ Emporii indictus eſt, qui locus inter civitates ferè medius habetur. Eò cũ legationes ſingularum civitatũ, ac Principes ejus factionis magnâ frequentiâ cõveniſſent, propoſita eſt Regis voluntas, & quando abeundi neceſſitas Jordano incumbat, ipſi quid agendum

Florentia caput diverſæ factionis in Hetruria.

providendumq; ſit, pro ſalute partiū ſtatuerent. Tractari inde res cœpta, eſt dictæq; variæ ſententiæ pro cujusque animo ac voluntate. Una tamen vox omnium erat: Nulla ex re tantum ſuis partibus, quantum à Florentia periculū imminere. Eam urbem, caput diverſæ factionis in Hetruria eſſe; cives, qui pulſi ſint, nūquā quieturos. plebem etiam ac multitudinem cum diversa factione magis ſentire, & rebellaſſe quondam poſt Federici mortē, & hos ipſos homines tunc quoq; ejectos percupidè revocaſſe, memorabāt. Si quid cōtingat, qualia multa poſſunt, redeātq; iterū, omnia turbaturos. Quare ſi ſalvos eſſe vellēt, ſi partes ſuas omni tēpore ſuperiores fore, ſi nō modò ſe, verùm etiā filios liberare periculis cuperent, Florentiā tollerēt atq; delerent. Ejus enim caſu & ruinâ penitùs obrui diverſam in Hetruria factionem: ſtante verò, prævalituram aliquando, ac exitio partium futuram. Hæc Piſanorum Senenſiumq; legati, hæc cæteri, quot aderant in conventu, ferebant. Et adhærebant pleriq; nobiles, qui per agrum Florentinum arces munitaq; habebant loca, per illius occaſum potentiam ſuam augeri ſperantes. Viciſſetq; tandem ea ſententia, ni unus Farinata contra omniū impetum reſtitiſſet. Hoc uno tum cive Patria ſtetit. Nam cùm eā ſententiam placituram tandem, nec ullum omnino repugnaturum appareret: aſſurgēs gravi & indignante vultu, cùm de his rebus dicere ſe velle ſignificaſſet, expectatione pro viri dignitate factâ, in hunc modum locutus eſt: Nunquam putavi fore poſt Arbienſem pugnam, ac præclaram illam de hoſte victoriam, me ut vitæ pœniteret meæ: at jam pœnitet, &, quòd nō in ipſa pugna oppetierim doleo. *Nihil adeo rerum humanarum ſtabile eſt, & quæ plerunq; læta credideris mœrorem ſubinferunt. Nec viciſſe planè, ut videtur, ſatis eſt; ſed refert plurimùm, quibus cum viceris. Injuriam ab hoſte, quā à ſocio, æquiori perferimus animo.* Nec equidē nunc patriæ casū deploro. Illa, enim utcunq; tandē res ſint, me ſuperſtite nunq̄ tolletur; ſed eorū ſētētias, qui ante me dixerunt, indignor. Scilicet ad hæc convocati eſtis, ut, tollenda an relinquēda ſit Florentia, conſultare deberetis? ac non potiùs, quemadmodum illa ſtet, ac duret, cū cæteris in partibus cogitare. Non didici Rhetorū artes, nec verborum ornamēta, ut hi, qui ante me dixerunt, meditatus ſum: ſed, ut habet vulgare proverbiū, *quēadmodū ſapio, ita loquor.* Dicā igitur apertè quod ſentio. Ego non urbem meā ſolùm, verùm etiā me ipſum, ac meos cives miſeros nimiùm abjectosq; putarem, ſi de illa tollēda vel relinquenda ſtatuere vobis liceret: Sed certè nō licet, nec quicquā tale veſtri arbitrii eſt.

Farinata uno cive Patria Florentia ſtetit.

Farinatæ oratio.

Aretinorum fœdus cum Florentinis.

Nam & nos æquo jure in fœdus venimus, & fœdus ipſum nō pro everſione civitatū, ſed pro conſervatione eſt ictum. Itaq, ſententiæ quidē veſtræ neſcio magis vaniſſimæ, an acerbiſſimæ ſint, utrūq; certè, cùm & ea cenſeant, quæ in veſtra non ſunt poteſtate: & nihil ultrà proficiant, quàm ut acerbitatem animi erga ſocios oſtendant. Atqui probabilius erat, præſertim communi pro ſalute in conſilium vocatos, vetuſta odia ſimultatesq; omittere, nec ſub alio prætextu alienam cladē everſionemq; perquirere. *Nunquam enim non malè conſulit, qui odio conſulit, nec qui nocere ſocio cupit, utilitatem cōmunē proſequitur* Sed queſo quid jā oderitis? urbémne? At quid mali unquā mœnia tectaq; fecerunt? An homines? nos qui intus ſumus, an ejectos? Si nos, jam noſter hic error eſt, qui cum hoſtibus ita coivimus, quaſi cū ſociis: veſtrū autē ſcelus, qui amicitiā ſimulātes, cùm animus eſſet hoſtilis, fœdus nobiſcū iniiſtis. Si ejectos, quid urbē perſequimini? Non enim mœnia pro illis ſtant, ſed cōtra illos: nec eos circumdant, ſed arcent. Itaq; cùm de illa evertenda cogitatis, non adverſum hoſtes, ſed adverſum ſocios cogitatis. Caput eſt, inquis, diverſæ factionis: Erat puto cum illi urbem tenebant: At nunc tenentibus nobis, quid magis diverſæ factionis eſt, quàm noſtrarum partium caput? Nam muri quidem & turres perinde ſunt, ut hi, à quibus tenentur? ipſi per ſe nihil ſentiunt: At populus multitudoq; urbana cum diversa factione magis ſentit. Quid igitur proximo apud Arbiam prælio, cùm magna pars civium ad nos transfugiens in illos arma convertit, ſatis ne oſtendit, magis nobiſcum, quàm cum adverſariis ſentire? Quid, quod ipſi adverſarii ſponte ſuâ deſeruerunt urbem? nonne ſatis indicio eſt multitudini urbanæ diffiſos quòd noſtrarum partium fautricem ſciebant, migrandi conſilium aſſumſiſſe? Deniq; ſit ſuſpecta multitudo, quanquam eſt noſtra. Sed ſit ſuſpecta multitudo: num etiam nos, qui vicimus ſuſpecti aut abjecti ſumus? Et hoc veſtrum remedium eſt, ut urbs, (ne gravius dicā) nulli Hetruſcarū poſtrema, ob hanc ſuſpicionē tollatur. Quis unq̄ iſto modo cōſuluit? Quis tātā acerbitatē, etſi animo * cōcepiſſet, verbis patefacere auſus eſt? Veſtræ ſcilicet ſtabunt urbes, noſtra autē ruet: & vos in veſtris florebitis, nobis autem, qui unà vicimus, hoc præmium erit, ut pro exilio

* non tacitæ MS. Pal.

tunc perpeſſo, nunc everſionem Patriæ omni acerbiorem patiamur exilio? Per Deos immortales! quisquàm ne veſtrûm, ſic me abjectum putavit, ut hæc non dicam, aſſenſurus vobis, ſed æquo animo fuerim auditurus? nempe quòd nuper arma adverſus tuli? At ego inimicos meos perſecutus ſum, Patriam verò ſemper dilexi. An igitur, quam adverſarii ſervabant, ego nunc perdam? Et futura ſecula, illos Patriæ conſervatores, me everſorem nominabunt? Quid hoc infamius dici aut excogitari poteſt? Quid magis puſillanimum, quàm metu hoſtium tua delere? Deniq; quid ego verbis moror? Erumpat tamen digna vox: Ego, quam diu unus è Florentino nomine ſuperfuero, nunquàm patiar, neq; permittam Patriam meam tolli, &, ſi millies mori liceret, millies morti me offeram. Ea cùm dixiſſet è conſilio ſe proripuit. Perculit omnium animos Farinatæ oratio, & autoritas ejus commovit plurimos. Conſtabat enim ſtudio illarum partium neminem unum præſtantiorē eſſe virum, verebanturq; omnes, ne indignatio ejus aliquid cōmuni cauſæ detrimenti afferret. Itàq; ſuppreſſa ſtatim ejus rei mentio eſt, dataq; opera quibusdam gravioribus, ut leniendâ re mitibus verbis in cōſeſsū reducerent. Fuit enim vir celſi animi, & altiora ſemper intuētis, in adverſarios tamē acerbior, quàm civilis modeſtia poſtulabat. In hoc autem periculo Patriæ, vel ſummè laudādus, niſi ipſe idem cauſa, ut in id periculū deduceretur, fuiſſet. Contentione ergo, quoniam exitio partium futura videbatur, omiſsâ, præter domeſticum equitatum, ad mille inſuper equites mercede conductos communi civitatum impensâ alere, ſtatuerunt. His atq; aliis copiis Novellus præficitur, ſummaque Imperii illi demandatur.

Novello demandatur ſumma Imperii.

Diſſoluto inde concilio, Jordanus, uti à Rege præceptū erat, diſceſſit. Novellus autem, quem Præfectum bello diximus, haud multò poſt equitum peditumque copiis, quas è ſingulis populis acciverat, in unum coactis, Lucenſium fines, quòd hi diverſæ factionis erant, ac exules Florentinorum receperant, ingreſſus, circumferendo bello cùm aliquot caſtella cepiſſet, majori tandem apparatu Lucetium aggreditur. Id erat opidum per eam tempeſtatem inprimis nobile. Cùm ab exulibus Florentinis, quorum magna vis in eo tunc erat, itemque ab eius loci opidanis egregiè defenderetur: ac Novellus admotis machinis pertinaciùs inſtaret, magnis coortis imbribus, & ſolum (eſt enim paluſtre) multis locis præpedientibus, menſe ferè circa illud fruſtra conſumto, obſidionem diſſolvit.

Lucetium obſidetur.

Per idem tempus Lucenſes exulesq; Florentini legatione in Germaniā miſsâ, cujus Principes fuerunt ex utraq; civitate ampliſſimi viri, Corradinum, Corradi filium, ad quem Regni Siciliæ pertinere ferebatur ſucceſſio, contra Manfredum concitare tentârunt. Neq; ſanè id negotium temerè, vel contra partium ſtudia ſuſceptū eſt ab exulibus. Nam poſt Regni invaſionem à Manfredo factám, cùm jam planè illius fraudes vaframentaq; detecta eſſent, oratores, Corradini nomine ad Pontificem venerant. Et erat jam conjunctio quædam inita adverſus Manfredum. Quâ fiduciâ legatio eſt tunc in Germaniam miſſa. Principes ejus legationis fuerunt Simon Donatus, & Bonacurſius Adimar, Belincionis filius, equites Florentini. Hi cùm transmiſſis Alpibus, ad ea tandem loca, in quibus puer erat, perveniſſent, opportuna cōparuerunt omnia, præter ætatem. Nam & in Manfredum ardens odium apud matrem propinquosque pueri, & percupidus ad ulciſcendum animus, & potētiæ ſatis. Aetas modò differendum ſuadebat, quæ tenera adhuc, & tantis impar negotiis videbatur. Tempus itaque expectare iuſſi, pleni quidem ingenti ſpe, ſed vacui rebus, legati rediêre.

Regni Siciliæ ſucceſſio pertinebat ad Corradinum.

Coniunctio initur adverſus Mānfredum.

Simon Donatus.

Bonacurſius Adimar Belincionis filius.

Proximo ſubinde anno Florentini, qui Lucæ erant, clam coactis copiis, nocturno & improviſo impetu Signiam occupârunt. Perlatus inde in urbem rumor cives conterruit, veritos, ne opportunitatem loci exules nacti, majorē in modum regionē turbarent. Conſtat autē, nullum ferè circa urbē locum inferendo bello opportuniorem eſſe. Itaque auxiliis properè accitis, obſidere atque oppugnare Signiā pergunt. Ad eā rē cùm machinæ, tormēta, vineæ, ac cætera hujuſcemodi enixiori ſtudio pararētur, magnitudine apparatus cōterriti illi ipſi, q occupaverāt, ſpōte ſuâ reliquerūt.

Anno 1262.

Florentini exules Signiam occupant.

Poſt fugā hoſtiū Signiāq; receptā, Novellus cū iis, quas obſidēdi causâ cōtraxerat, copiis fines Lucēſiū (jā enim matureſcebāt ſegetes) ingreſſus eſt. Cū agros infeſtiùs vaſtaret, Lucēſes cū exulib⁹ ſeſe obviā obtulerūt, neq; multitudine neq; virib⁹ pares. Nā Piſani qdē finitimi populariter ferè in caſtra ad Novellū cōfluxerāt, & ipſe, preter Germanos mercede cōductos, optimū quēq; è civitatib⁹ delectū adduxerat. Commiſſo

Novellus fines Lucenſium ingreditur.

Lucenses & exules in fugam vertuntur. missoitaq; prælio Lucenses exulesq; facilè superati, in fugam vertuntur: Cæsi complures, capti etiam frequentes in adversariorum manus pervenerunt, & commissa in nonnullos fœda crudelitatis exempla. Post hanc pugnã omnia fermè Lucensium castella in deditionẽ hostis accepit. Amisso agro, civibus etiã multis, qui & Arbiensi, & proximo adverso prælio capti fuerãt, in potestate hostiũ constitutis, cùm extrema *Fœdus cum Lucensibus.* cuncta proponerentur, Lucẽses de pace cũ victoribus agere cœperunt. Protracta res est in sequẽtẽ annũ, tãdemq; fœdus ictum, ut pulsis exulibus ipsi in societatẽ fœderis reciperentur, æquo jure cũ aliis civitatibus, utq; cives omnes Lucenses, qui ubicunq; apud hostes captivi forent, gratis remitterẽtur, agerq; & castella, vel eâ vel superiori æstate, adẽta redderẽtur. Has ferè cõditiones pax habuit. Cæterùm transacta res arcanè acceleriter est, nullo penitus exulũ gnaro: itaq; mox insperatò abire jussi, *Exules Bononiã migrant cum conjugib. & liberis.* nec satis tẽporis ad componendas fortunas concesso, fractâ fermè omni spe cũ conjugibus & liberis per proximum Apennini jugum Bononiam migravêre.

Per idem ferè tempus Aretinis qui urbem tenebant, longo assiduoq; bello fatigatis, cùm adversarii, magnis Florentinorum Senensiumq; cõtractis copiis, urgere violentiùs pararent, nec plebs multitudoq; urbana obsidionẽ latura videretur, præstantes studio partiũ cives migrandi consiliũ asumserũt. Quo quidẽ facto diversæ factionis homines in eam quoq; urbem recepti, ut alias Hetruriæ civitates, sic illã sub Manfredi nutu postea tenuêre. Mutato igitur per Hetruriam statu, Florentinorũ ac cæterarum civitatũ exules recèns pulsi, magno Bononiæ numero (nam cis Apeninũ cõsistere vix erat) convenerunt. Ibi cùm aliquod tempus non rei solùm, verùm etiã consilii inopes constitissent, fortuna, divitiarũ simul & gloriæ materiã obtulit.

Mutina intestinis seditionibus iactatur. Mutinensium proxima civitas intestinis seditionibus jactabatur. Duæ erant partes, utraq; armata pellere alterã urbe, aut intra mœnia opprimere nitebatur. Neque causæ dissidii studiaq; partium dissimilia nostris. Quippe eadẽ ferè tabes cuctã pervaserat, conflictabatq; Italiam. Exules igitur ab ea factione quæ idem sentiebat, Mutinã arcessiti, cùm impigrè auxilium tulissent, magno partibus addito momẽto, adversam factionem urbe pepulerunt. Pulsorum præda omnis à Mutinensibus illis concessa, ditari sunt cœpti, armis & equis splendidioribus comparatis, & numero, *Regium Lepidum seditionidem permovit.* undiq; ad famam excitis pluribus, adaucto. Permovit eadẽ seditio & Regiũ Lepidũ, finitimã urbem. Pars enim victoribus congruens armis raptis, Mutinensiũ exemplo pellere adversarios perrexit. Sed resistebant illi latiùs, & erat in his vir procero cor*Casca.* pore, nec minus audaciã manuq; præcellens, Cascam vulgò appellabant. Hic sæpè in adversarios delatus, admiranda fortitudinis facinora edebat, Multis ab eo occisis contritisq;, cæteros formido exagitabat. Vocati igitur ab Reginis Hetrusci, ut nuper Mutinensibus: ita tunc Reginis suarum partium hominibus auxilium attulêre. Pugnâ in foro atroci cõmissâ, unus Casca plurimũ resistebat, & quâcunq; impetũ faceret, suarum viriũ conscios, palantes agebat. Eo deniq; uno stabat adversa factio, nec foro cedebat. Hũc igitur cõspicantes Hetrusci, delectos è suis robustissimos juvenes in eum mittunt. Illi, agentem per forum cuneos Reginorum, uti præceptum erat, Cascã invadunt. Cumq; alios submovissent, ac ipse viribus ferox longiùs à suis pugnaret, conglobati in eum juvenes latera mucronibus exaugent, ac tandem confe*Casca in medio foro necatur. Adversa factio Regio pellitur.* ctum multis vulneribus in medio foro magna occupantẽ spatia prosternunt. Cascâ viro immanissimo necato, statim adversa factio Regio pellitur. Florentinos & aliarũ civitatũ exules, ut Mutinensium nuper, ita runc Reginorum prædâ ditavit. Multæ *Foresius Adimar Dux Hetruscorum ad Regium fuit.* nobilium ignobiliumq; fortunæ illis concessæ; arma, & equos, & pecunias abundè suppeditârunt. Dux Hetruscorum ad Regium fuisse traditur Foresius Adimar eques Florentinus, juvenis quidem, sed admodum bello præstans. Ad Mutinam verò quis eorum dux fuerit, memoriæ proditum non est. Sunt etiam, qui tradunt, manu *Manfredo parent in Hetruria fermè omnia loca.* Foresii Cascam procubuisse, cùm in medio foro congressi, spectantibus suis egregiè dimicassent. Et in Gallia quidem hujusmodi fortuna rebus erat. In Hetruria verò omnia fermè loca Manfredo parebant. Adversa Pontifici factio ubiq; dominabatur Ipse autem Pontifex Manfredi potentiâ conterritus, tenui admodum spe apud Urbevetanos se receperat.

Urbanus IIII. Pontifex. Erat autem Pontifex Urbanus quartus, natione Gallus: Alexandro enim nuper defuncto, hic in Pontificatu Romano successerat, qui cùm occupari pontificalia jura, cunctaq; in deterius labi cerneret, & suo ipse motu, & assiduis exulũ querelis adhortationibusq; impulsus, cùm ad cõprimendã Manfredi potentiã validiori aliquã

aliquâ vi opus fore arbitraretur, unicum tantis futurum malis remedium Carolum Ludovici Francorum Regis fratrem, virum bello egregium, in Italiam advocare, eiq; Regnum Siciliæ, quod à Manfredo occupabatur, justis ac legitimis titulis côcedere statuit. Nullâ igitur solemnitate circa id prætermissâ, legati ad Carolum profecti electionem Regni, & advocationem Pontificis detulere. Nec defuit oblatis Carolus, sed suscepto dejiciendi Manfredi onere, magnas equitum copias summâ vi parare contendit.

Carolus Ludovici Francorum Regis frater.

Per hæc ipsa tempora elatis in expectationem animis, & cœpta Caroli quorsum evaderêt, intuentibus, fulgor, quê Græco nomine Cometen vocant, prægrandibus ac lucentibus radiis per nonaginta ferè dies in cælo emicuit. *Multa, ut est hominũ mos & pleraq; vana, super eo dicta agitataq;.* Et cecinêre vates, & variè, pro cujusq; ingenio, spe vel metu animos affecerunt. Enimverò multa subinde secuta, veterẽ ejus famã, experimento certissimo côprobârunt; *Regna mutare asseverantẽ.* Mutatæ enim post illũ côtinuò res: & Italiæ status omnis novatus: Pontificis mors, Caroli advẽtus, prælĩũ adversus Manfredũ, ipsiusq; Manfredi nex, & côversio civitatũ brevi subsecuta.

Cometes per nonaginta dies in cælo emicuit.

Cometes mutationem Regnorũ denotat.

Cæterùm, ipse Pontifex vix tùm extinctis Cometæ ignibus, è vita migravit. Quæ res primò formidinem incussit, ne cœpta Caroli impedirentur. At enim non modò non obfuit cœptis Urbani mors: verùm etiam illa juvit. Creatus est enim successor, vir, ut ita dixerim, è Caroli sinu. Clementem quartum hunc Pontificem vocavêre, sed ante pontificatum Guido Fulcodii nuncupatus, è provincia quidem oriundus Narbonensi, & secularis, dudum advocationibus clarus, in Regia Francorum ferè nutritus, demumque uxore defunctâ, Narbonensis Præsul, mox Sabinensis Episcopus, Cardinalisque effectus, per omnes dignitatis gradus ad Pontificatum ascendit; vir procul dubio egregius, ac multarum rerum experiẽtiam callens. Hic ergo simul ac Pontificale fastigium suscepit, incredibili favore in Carolum versus, accelerare ejus adventum, ac illi copias amicosque per Italiam parare contendit. Cognitâ hujus voluntate (neq; enim minori odio quàm Urbanus in Manfredum flagrabat) exequi cœpta Carolus properavit. Validis igitur præmissis copiis, quæ per Alpes ac citeriorem Galliam penetrarent, ipse triginta navibus longis Massiliâ solvens, per varias hostium insidias, qui Tyrrhenum mare grandi observabant classe, ad Tyberina incolumis ostia pervenit. Susceptus magno honore à populo Romano, & Senatoriâ dignitate ornatus, adventum copiarum, quas per terram iter facere jusserat, expectabat.

Pontifex Urbanus moritur.

Clemens. IIII. Pontifex creatur.

Guido Fulcodij.

Clemens per omnes dignitatis gradus ad Pontificatum ascendit.

Carolus Senatoria dignitate Romæ ornatur.

Hæc ab initio cernentes Florentini, per adversam factionem domo ejecti, magnam in spem venerant in sua redeundi. Itaq; studio & diligentiâ prævenienđũ rati, per legatos ad Clementem missos, & operam suam contra Manfredum polliciti sunt & ut eos novo Regi commendatos faceret, postularunt. Percontanti Clementi de illorum statu, hæc fermè referuntur: Viros esse militares, grandi numero armis equisq; affatim instructos: hos clientium magnam item sequi manum. Seniorum præterea ac eorum, qui bello gerendo minus apti viderentur, magnum numerum superesse: Hanc totam multitudinem urbibus Hetruriæ à Manfredo suisq;, quod diversa sectaretur, expulsã, in exilio ipso nomen & gloriã sibi per virtutem armaque peperisse: Jam verò in Gallia horum operâ non stetisse solùm Romanæ sedis fautores, verùm etiam depulsis adversariis superiores esse. Pontifex excellentiam virorum admiratus, magnumq; ejus belli momentum in eorum fiducia reponens, oblationem grato se recipere animo, & sibi cômendationẽ curæ fore respondit. Cohortatus deinde ad prosecutionẽ virtutis, quo eos sibi partibusq; suis magis conjungeret, Insigne suæ gentis propriũ illis perpetuò ferẽdum donavit. Ea est imago rubentis aquilæ, cæruleum draconem unguibus prementis. Id tunc insigne de Pontifice susceptum exules habuerunt in eo bello, hodieq; habent, Duces partiũ optimarum collegio, postquam redierunt, publicè apud urbem instituto. Tunc igitur & suâ ipsi sponte, & Pontificis hortatu se egregiè præparãtes, Guidonẽ, cui Guerra cognomẽtũ fuit, virũ consilio simul manuq; præstãtem, sibi Ducẽ præfecerunt, ac ubi primùm Regis copias appropinquare cognitum, obviam illis in agro Mantuano profecti, Gallos in admirationem decoris sui converterunt. Ornati siquidem armis, equisq; & cæteris, quibus militares insigniuntur viri, etiam inter Gallos longè conspicui erant.

Florentini exules Clementis operam suam contra Manfredũ pollicentur.

Florentinorum exulum status.

Pontifex exulum oblationem recipit.

Exules Florentini à Pontifice Insigni donantur.

Guido exulum Florentinorum Dux.

Suscepti igitur benignè à Præfectis Regiis, & unà iter facere rogati, quòd Hetruria

truria

Hetruscorum adventus est Carolo gratiss.

Caroli Regis Oratio ad Hetruscos.

Guidonis Responsio ad Regem, Hetruscorum nomine.

Duæ res ad fidem belli plurimum valent. 1. Hostis odium. 2 Præmia victoriæ.

Florentinorum exulum odium in Manfredum.

Federicus Manfredi proavus.

Herricus filius Federici.

Federicus. II. Manfredi pater.

Concilia Lugduni celebrantur adversus Fredericum II. Pontifex Italia profugus.

truria validis adversariorum præsidiis tenebatur, & simul quòd in ea implicari bello haud quaquam Galli volebant, per Flaminiam atque Umbriam, Romam petiêre. Gratissimus fuit Carolo Hetruscorum adventus, ut pote qui primi ex Italicis sese illi conjunxerant: Et accedebat Pontificis commendatio gravis, & Ducum, qui cum illis iter fecerant, fidei simul, virtutisq; testimonium Itaque benignè eos allocutus Rex, amplissimis verbis gratias egit, quòd suos per ignota loca, & impacatas regiones iter facientes, egregiâ virtute industriaque adjuverint: Enim verò magna ab se præmia expectare eos debere, modò felicitas adsit, quàm pietas, & justitia, & profectò vires suæ, amicorumque, certissimam pollicentur. Se quidem ita animatum domo venisse, ut nomine duntaxat Regio contentus esse velit: Cæterùm opes ac victoriæ præmia iis, qui secum militaverint, partiturum.

His atque hujusmodi verbis cùm tandem finem Rex fecisset, Guido, quem sibi præfecisse Hetruscos diximus, in hunc modum locutus est: Etsi nostrum erat, ô Rex, tibi potiùs gratias agere, quàm te nobis: tamen & humanitatem tuam libenter agnovimus, & eam cum fortitudine ac cæterarum virtutum [illegible]arum cumulo, adjunctam esse gaudemus. Nos quidem sævitiâ Manfredi patri[illegible] pulsi sedibus, non quanta ardor est exhibere in medium possumus, & hæc ipsa, quæ restant, corpora & lacertos præstare magis, cùm tempus posceet, quàm nunc intempestivè ostentare juvabit. Tibi autem gratias agere & habere nos convenit, quòd vagis errantibusque tanquam salutare sidus nobis cælitùs affulgens, viam ac spem remeandi domum, quàm primò non cernebamus, aperuisti. Tua enim summa virtus stragem hostium nostrorum, ac per eorum ruinam, reditum nobis in Patriam certissimum pollicetur. Pro te igitur, ne dum quòd paucorum dierum iter Duces tuos prosecuti, qualemcunq; operam impendimus, sed ne cùm in vulnera quidem, ac ferrum ruerimus, satis fecisse tibi, ac tuis in nos meritis existimabimus. Atqui duæ, uti nos putamus, res ad fidem belli plurimùm valent: Commune hostis odium, & expetita victoriæ præmia, utrinque accommoda. Hæc duo Florentinis, cæterisque Tuscis, qui tua signa in hoc bello secuti sunt, convenire videmus. Neque enim fuit, nec esse debuit adversus ullum unquam majus, & ardentius odium, quàm nobis est in Manfredum. Quippe non solùm has recentes, quas nuper ab eo perpessi sumus, clades, sed damnatam in visamque stirpem. & patris, avique, & proavi injurias in filio persequimur. Hæc enim scelesta nefandaque familia, ab extrema Germanorum barbarie exurgens, fortunatos tranquillosque per id tempus Hetruriæ populos, ad vulnera, & sanguinem, ac vastitatem urbium perpulit, nec ullas jam multos annos calamitates vidimus, quarum hinc non fuerit semen & causa. Verùm hæc communia mala, & ab utraque factione, si modò non funditùs desipiant, pariter deplorandа. Illud proprium nostrarum partium, quòd nunquam Pontifices Romanos hęc familia persecuta est: Quin nobis quoque, qui eadem sectabamur, fuerint ab eisdem persecutoribus clades inflictæ. Federicus hujus proavus, qui Suevorum primus nomen Romani Principis falsò indutus, quàm nefaria molitus sit, non ignorare te credimus. Sensit Italia non Romanum Imperatorem, quem ille falsò mentiebatur, sed novum Hannibalem adventasse. Qui cùm Mediolanum urbem inclitam, ac maximū Romani Imperii ornamentum, hostis & barbarus evertisset, sparsit per Hetruriam venenata malorum semina, cùm civili dissidio per singulas urbes facto, malos foveret, bonos persequeretur, Secutus est hujus acerbitatem Herricus filius, qui ad scelus paternum summam ipse ingratitudinem addidit, post Regni munus liberalissimum persecutor acerrimus factus. Successit in hæreditatem scelerum alter Federicus, hujus Manfredi pater. Is quid adversus Pontifices molitus sit, memorare quid attinet? Narrant enim & narrabunt, quàm diu memoria hominum manebit, concilia adversum illius vesaniam Lugduni celebrata, cùm Pontifex Italiâ profugus vix ultra flumen Rhodani tutum, ad damnandam hujus perfidiam, locum invenerit. Hæc tibi nota sunt, Rex, & cùm tuæ Domus laude conjuncta. Sed quid adversus nostrarum partium homines putas illam sævitiam per hæc tempora edidisse, cùm quanto magis irritaretur, tanto adversus Pontificis fautores illius rabies atrociùs insæviret? Pulsi tunc urbibus nostri exularunt: castellis & arcibus, quibus se receperant, obsessi sunt. Qui vel fortunâ aliquâ belli, vel longâ obsidione in ejus manus pervenerunt, barbaram illius crudelitatem experti, per varia & inaudita supplicia vitam amisere. Sunt multi in hoc cœtu, quem vides, quorum ille parentes

parentes aut fratres, aut agnatos necârit, qui nunc arma tecum ferentes, eadem illa in filio supplicia deposcunt. Affulserat tandẽ post hujus mortem parumper fortuna nobis: restitutos in patriam Manfredus iterum dissipavit. Itaque illud satis certum exploratumque est, nos nunquam quietem habituros, nisi hæc Familia funditus deleatur. Quare & veteri odio, & præsenti spe quietis ita nos ardere in Manfredum puta, ut omnis acceleratio ad ejus perniciem segnis ac tarda nobis videatur. *Solet verò nonnunquàm mentes hominum solicitas reddere præmiorum suspicio*, quoties is qui plus potest, sine gravi jactura exolvere promissa non valet. Absunt hæc à desiderio præmiorum nostrorum: Nos ea sequimur præmia, quæ nihil commoditati, nihil potentiæ tuæ detractura sunt, sed vim ac robur allatura. Non enim agri, neque urbes hostium bello captæ, sed reditus in Patriam nobis præmium sit. Sic autẽ statuimus: Et tua in Regno potentia nos in Hetruria servabit: & ipse velut murum habebis ad vim, si qua unquàm Regno tuo immineat, ab ea parte propulsandã. Summâ igitur erga te fide hos fore homines persuade, quos & commune hostis odium, & communis utilitas tibi conjungit. Illud verò, tanquam summam addidisse volumus, ut tanti finito bello nos feceris, quantum in ipso promereri conspexeris. Devotos certè & addictos tibi utcunque habebis.

Manfredus iterum dissipavit Florentinos.

Hæc oratio magis acceptos Regi exules fecit, ac majori fiduciâ in familiaritatem admisit. Paratis omnibus, quæ ad bellum oportuna fuerunt, cum his copiis, quas è Gallia duxerat, item cum Tuscis exulibus, ac aliis Latini nominis, qui aut spe præmiorum, aut partium studio sequebantur, fines Regni secus Casinum ingreditur, custodiâ aditus, quo facilè arceri ab ingressu poterat, ignaviâ hostium neglectâ. Germanum deinde opidum expugnare aggressus, magnâ virtute militum id cepit. Eo in loco Tuscorum virtus primùm conspicua fuit. Suo namque conatu per fossas & aggerem evadentes, inprimis causa opidi capiendi fuêre

Oratio Guidonis facit exules Regi acceptos.

Carolus Rex Casinum ingreditur.

Germanum opidum capitur.

Expugnatione hujus oppidi conterritis cæteris, finitimæ quædam urbes ad victorem defecerunt. At Manfredus contractis undiq; copiis statuit in Samnio hosti occurrere. Quòd postquam intellexit Carolus, dimicandi cupidus Samnium petit, nec ullâ inde morâ, simul atq; in conspectum venit in aciem primus eduxit. Nec detrectavit pugnã Manfredus, sed eductis & ipse in aciem suis, fortunæ se obtulit. Antequam pugnari cœptum esset, speculanti hostium agmina Manfredo, una seorsim acies prospecta est, equis & armis egregiè structa: Erat huic suus Dux, suũq; Vexillũ: signa Põtificis haud sibi jã incognita discernebat. Signifer eâ die fuisse traditur Corradus Magnimontanus eques Pistoriensis, vir procul dubio pace belloq; egregius: Dux autem Guido cognomento Guerra, celsi vir animi, ac propè singularis. Perquirenti ergò à suis, quorũ virorũ id agmen esset? Florentinorũ Tuscorumq; reliquorũ qui diversa sectantur, esse respondent. Enimverò ubi sunt, inquit, alterius factionis homines ex eâdẽ Hetruria, in quos ego tanta beneficia dudũ contuli? Cùm adesse negarentur, permotus ingratitudine simul ac ignaviâ hominũ, illa (inquit) acies, Tuscos exules ostentans, nisi victrix hodie esse nõ potest, Nã si ipse vicero, illos, quàm adversarios eorum, mihi conjunctos malim. Ad suos inde reversus signũ prælio tubâ dari jussit. Concursum est acriter ab utraq; parte, pugnaq; diu anceps fuit, Germanis pro Manfredo, Gallis Tuscisq; pro Carolo enixè dimicantibus. Nec milites solũ; verùm etiam Reges ipsi cõminus pugnantes, plurima eo die discrimina pro victoriâ subière. Post longum certamen, Caroli fortuna, & militum virtus superavit: profligatisq; Germanis Manfredus pugnans occiditur. Hanc pugnam non longè à Benevento commissam constat, quinto fermè anno postquam apud Arbiam pugnatũ fuerat. Præter magnam cædem multi nobiles, ignobilesq; captivi in victoris manũ devenêre, inter quos Jordanus, qui bello Hetrusco Dux fuerat, & Petrus Ubertus eques Florentinus, qui ambo in provinciam à Carolo missi, longo carcere vitam finiêre. Reliqua Caroli expeditio, redigendis urbibus Regni in potestatem, fuit, quas circumferendo bello, nulla jam obsistente, brevi perdomuit.

Manfredus in Samnio hosti occurrit.

Corradus Magnimontanus signifer.

Guido Dux cognomento Guerra.

Pugna inter Carolum & Mãfredum.

Caroli fortuna & militum virtus superat.

Anno 1265.

Manfredus pugnans occiditur.

Iordanus Hetruscorum Dux.

Petrus Vbertus.

Dum Florentini exules Carolum secuti circa hoc tẽpus militiæ terunt, Novellus ac cæteri diversæ factionis Principes, qui Florentiam tenebant, Caroli victoriâ majorẽ in modum conterriti, jamq; adversariorũ potentiã formidantes, cõtrahere sese, ac de solito partium ardore multum indies remittere cœperunt: Et simul exulum quidam, qui per agros ac propinqua degebant loca, in spẽm erecti, convenire in unum ac novis rebus animũ intendere. Plebs solicita, & propter crebra tributorum

Novellus.

onera dominantibus infensa, motum aliquem rerum affectabat, liberæ jam multitudinis voces præsentia incusantis vulgò jactabantur. Quæ cùm indies augesceret, placuit Novello cæterisq; ejus factionis Principibus, glisccentem populi motũ consilio prævenire, ac sub specie pacis concordiæq; civilis, imminentibus malis cõmodè occurrere. Re igitur ad populum delatâ, conformandum civitatis statum, & homines diversæ factionis, qui nullius mali suspecti in urbe remãserant, in partẽ Reip. recipiendos censent. Ita; triginta sex viris ex utraq; factione delectis negotium datur, ut quæ pro optimo civitatis statu agenda forent, ea statuere providereq; curarent. Insuper, quò magis æquitas appareret, potestas atq; jurisdictio in urbe ad duos simul Præsides, viros religiosæ militiæ, Cathalanum & Lodoringum, defertur, quorum alter Novello suisq;, alter diversis partibus haud dubius habebatur fautor. His Florentiam accitis potestas jurisdictioq; Populi nomine commissa est, & unà cum triginta sex viris, quos supra delectos ostendimus, deposito partium studio, communi tranquillitati studere sunt jussi. Crebræ ab his cõsultationes habitæ, & quædã nõ inutilter constituta, quorum illud præcipuum, ut artium quibusdam honestioribus collegia essent, utq; vexilla signaq; haberent, ac novi quoties quid in urbe oriretur populares cujusq; collegii in unũ concurrerẽt. Ea res quanq̃ parva primò visa, tamẽ Populum à dominantibus ad libertatem traducebat, arma capere, & ad suũ quemq; locũ convenire jubens. Itaq; hæc ubi deprahensa sunt, nobilitatem urere cœperũt, nec deerant jam, qui aperta murmura suspicionesq; jactarent. Accessit insuper illud quòd stipendia equitum publicè à Novello petita, nõ ita, ut mos erat, statim promerẽtur. Quibus rebus majorem in suspicionem adductus, Principes familiarũ nobilium, quæ suarũ partium erant, ne sub umbra pacis majora quædã se adversus moliri paterẽtur, cõmonefacere cœpit. Ipse auxilia amicorũ properè arcessivit, Germanos paratos, armatosq; circa se esse iussit. Ex his coortâ seditione, nobilitas jã pridem infensa, prior arma corripere, ac pulsis triginta sex viris Rẽp. in suã potestatẽ redigere statuit. Initium motus à Lambertis factus. Hi enim è proximis ædibus cum armatorum manu egressi, in forum novum (ibi namq; triginta sex viri tractandis rebus cõveniebant) primi impetum fecerunt. Eorum clamore dissipato collegio, cùm alius aliò perfugisset, civitas repentè in armis fuit. Plebs quidẽ ac multitudo omnis urbana ad Trinitatis convenit: Novellus autem cum omni ferè nobilitate suæ factionis, ac Germanorum equitatu, auxiliaribusq; amicorum, ad Martis ædem. Ibi cùm aliquanto constitisset, plebemq; ad Trinitatis esse audiret, profectus inde recto itinere adversus Populum aciem direxit. Nec plebs quidem detrectavit certamen; sed obviam impigrè se obtulit. Verùm multitudo lapidum, quæ instar grandinis è turribus ædibusq; pluebat, cœptam inhibuit pugnam. Eo namq; periculo commotus, suos Novellus revocavit, ac per eandem, quâ venerat, viam, ad Martis ædem reduxit. Ibi cùm singula reputaret, minimè sibi tutum arbitratus est, irriatâ ac inimicâ multitudine, nonnullis etiam nobilium abalienatis, intra eadem mœnia noctem operiri. Itaq; inde rursus movens signa, ad eas ædes, in quibus Cathalanus & Lodoringus erant, profectus, claves portarum, quoad egrederetur urbe, postulavit. Præsides è fenestris clamitantes, hortabantur eum ni be nequaquam excedere, ac se motum illũ Populi sedaturos, promittebant. Verùm tanta suspicio invaserat animum, ut cuncta ad suam suorumq; perniciem interpretaretur. Clavium igitur potestas ubi facta est, præconem altâ voce percontari jussit, an Germani omnes adessent? Cumq; responsum esset, adesse: rursus, an auxiliares omnes? cumque id quoq; responsum fuisset, signiferum incedere jussit. Ita profectus ab ædibus Præsidum pone theatrum vetus, & Stradii templum ad portam bovariam, quâ primùm Arnus influebat urbem, cum omni suorum multitudine ac pleraq; nobilitate suæ factionis, egreditur.

Mox lævum tenens iter circumdatâ urbe, in viã Pratensem descendit, nec quicquã cõmoratus, eâdem die Pratũ se contulit. Ibi sublato jam metu errorẽ suũ recognoscens, jamq; cõsiliũ damnãs, quòd ipse suiq; magnis præsidiis suffulti, urbẽ nullo pellente reliquissent, serâ pœnitentiâ, si quâ posset, emendare aggressus est. Quare postridie cum omnibus copiis ad urbem revertitur. Hesterno tumultu concussâ civitate portæ adhuc clausæ erant. Cives, quibus id muneris injunctum, desuper excubabant: Qui cùm adventum Novelli suorumq; ad populum detulissent, multitudo statim armata ad eam portam cucurrit. Ab his repulsus Novellus, cũ neq; vi neq; precibus regredi in urbem posset, frustra aliquot horis circa mœnia consumtis, Pra-

Triginta sex viri ex utraq; factione deliguntur.
Præsides duo: Cathalanus Lodoringus.
Seditio Florentiæ oritur.
Initium motus fit à Lambertis.
Novelli & nobilitatis pugna cum plebe.
Novellus claves Portarum postulat.
Novellus cum nobilitate Florentia egreditur.
Arnus fluvius.
Pratum.
Novellus cum suis copiis ad urbem revertitur.
Novellus urbe repellitur.

tum copias reduxit. At populus jam sui juris gubernationem Reipub. haud ambigue nactus, civitatem in antiquum popularem morem stabilire constituit. Ejus rei gratiâ de duodecim viris creandis loco veterum Antianorum tunc primùm institutum est, & opportuna consilia ad res graviores decernendas constituta. Nec duo posthac Præsides, quasi diversâ Reip. curâ, sed unus duntaxat potestatem dictionemque juris Populi nomine exequebatur.

Florentia in antiquum popularem modum restituitur.

Exules omnes revocantur.

Firmato jam Reip. statu, & in antiquum popularem modum restituto, quòd nobilitas fermè tota aberat, maximum profectò civitatis ornamentum, ad decorandam illustrãdamq; civitatem, revocare omnes exules, & in sua quenq; restituere placuit. Id ad tranquillitatem quoq; pertinere visũ, ne fortè exclusi per vim aliquid molirẽtur: lege itaq; ad populum latâ omnibus civibus, qui vel dudũ post Arbiensis pugnæ casum, vel nuper cum Novello abscesserant, remeandi in urbem est potestas permissa.

Exules qui Carolum secuti fuerant redeunt.

Consilium Populi sedandi discordias.

Novello Foresius Adimar gener datur.

Donati cum Vbertis affinitate conjungũtur.

Redierunt hi, qui Carolum secuti fuerant, sexto, postquam exulaverant, anno; magna fortium virorum manus, ac multis bellis exercitata, plaudente admodũ Populo, & equos & arma ac cætera militaria in juventute reduce, quasi robur quoddam Reip. intuente. Cupiens autem Populus discordias, inimicitiasq; nobilitatis, si qua posset, omnino sedare: sic enim non præsenti modò, sed futuro etiam tempore putavit tranquillæ civitati esse licere, crebra providit matrimonia inter factionum Principes ad vinciendam necessitudinem contrahi. Itaq; & Novello Comiti, Foresius Adimar gener est datus: Et Donati cũ Ubertis affinitate conjuncti. Multæ præterea in cæteras familias necessitudines inductæ, quo discordiæ illarum in perpetuũ sopirentur. Id autem quo magis faceret Populus, eo inductus est, quòd olim per nuptiarum repulsam initia fuerant malorum in civitate coorta. Licet enim antea quoque studia partium ob favorem, ut supra docuimus, Imperatorum Pontificumq;, & divisiones civium, inde jam cœperant: tamen addidit his impetum quendam, & quasi procellam nuptiarum infausta repudiatio. Id autem (ut pro notitiâ rerũ superiora quædã repetamus) tale aliquid fuisse traditur. Bondelmontes fuit eques Florentinus per eam tempestatem, ut videtur, inprimis splendidus: huic inimicitię graviores fuêre cum Ottone Arrigi filio Fifanti, è familia item nobili. Otto validis propinquitatibus subnixus, præcipuè Ubertorum, Lambertorumq;, potentissimarum per id tempus familiarũ, juvabatur: Bondelmonti verò & ipsi per se valido, quidam insuper potentium favebant. Cùm has inimicitias longius demum progressuras, palàm esset, insurgentibus bonis viris pax tandem recipitur: Quin etiam, quo stabilior esset, affinitate nuptiisq; firmatur; sponsa Bondelmonti receptaq; nepte Ottonis ex sorore. Res unà cum pace vulgata fuerat, & jã pro confecta, opinione omniũ habebatur, diesq; dicta erat ad nuptiarum solemnia, apparatusq; ad eam rem propalam facti. Enimverò hanc affinitatem conjunctionemq; fautores quidam juvenes nequaquã probabant. Itaq; per eos ipsos dies matrona quædã è Donatorũ ædibus, cum fortè domesticorum sermone affinitatem carpentium, ea cognovisset, juvenem familiariùs compellatum objurgare cœpit, quòd longè nobilis imparem sibi genere formâq; uxorem accepisset, inconsultè nimium atq; investigatò: Nempe ego tibi, inquit, vel cupientissimè hanc tuis asservabam nuptiis, filiam ostendens ætate nubilem, formâ egregiam. Percussêre illicò juvenis pectus celsioris puellæ vultus & admonitio mulieris. Itaq; ceu furiis quibusdam agitatus, cùm ea secũ reputaret ac formam formæ, familiamq; familiæ conferret, posteriora oblata constituit anteferre. Reversus itaq; postridie ad mulierem; adhuc tempus, ô matrona! inquit, est perperàm facta corrigendi: Ego enim divortens ab illa, cui nihil præter jacturã penè me astringit, tuam, si ita vis, ritè suscipiam. Nec mora audaci cœpto, muliere annuente, eo ipso tẽpore, quo primæ futuræ erãt nuptiæ, secundæ parantur. Otto igitur & repulsæ Parentes, agnatis necessariisq; in unum vocatis, facinus indignum contumeliamq; enarrant: Ab se quidem neq; verbo neq; facto quicquam admissum, quòd illius mentem vel leviter modò abalienare potuerit; id totum superbiam atq; contemtum esse. Ea cum propè lacrimabundi exponerent, fidemq; propinquorum implorarent, permoti, majorem in modum vindicandam esse contumeliam statuerũt. Erant sanè hi permulti nobiles, à quibus cum de vindictæ modo agitaretur, Lambertus Musca occidendum censuit, *rem factam*, ut vulgari habetur proverbio, *caput habere* dictitans. Eo ab aliis quoque per indignationem consilio sumto, dies & locus

Initium mali fuit nuptiarum repulsa.

Bondelmontes eques Florentinus.

Vbertorum & Lambertorum potentissima familia.

Pax affinitate nuptijsq; firmatur.

Lambertus Musca.

ad cædem memorabiles quærebantur. Pascha potissimùm visum est in tempore: ædes verò puellæ, cujus spreverat nuptias, pro loco delectæ. Itaque paschatis die, cùm è veteri ponte albo aquo albâque, ut traditur, amictus veste juvenis descenderet, egressi conjurati ab ædibus Amideorum, (ibi namque ex constituto paulò antè convenerant) illum circumsistunt, abjectumq; ex equo multis vulneribus conficiunt. Interfuerunt huic cædi Uberti & Lamberti quidam, & alii puellæ propinqui: plurimùm tamen ipsius Ottonis manu perpetrata est. Cecidit verò non longè à Martis signo, quòd è veteri sublatum templo ad pontem collocatum extabat: Idq; in calamitate civitatis quidā notarunt. Percussores statim post cædē, globo facto, in Amideorū ædes se receperunt. Rumor verò per urbem diffusus prodici solemnitate, & hominum superbia, Populum commovit. Nam etsi error fuerat; deserendis nuptiis pœna legibus constituta erat pecuniarum promissarum jactura: Cædi verò ex conjurato homines incivile videbatur. Denique occisi cognati affinesque in unum coëunt: nec nobilitas solùm, verùm etiam plebs incerto scinditur favore. Hinc odia civium irritata vehementiùs exarsêre, ut non jam civili modestiâ, sed vulneribus & sanguine summa perdendi pereundique cupidine certaretur.

Bondelmontes Ottonis manu occiditur.

Hæc igitur in civitate dissidia ex nuptiarum repulsa considerans orta Florentinus Populus, contrariis remediis curare tentavit: Itaq; restitutis nuper in urbem civibus, auctor extitit novarum affinitatum inducendarum. *Enimverò major erat morbus, quàm ut ex hujusmodi medicamento sanitas illi posset afferri.* Licet enim ab initio magnam spem lætitiamq; præberent, tamen paulò post irrito conatu provisa apparuêre. Neq; concordia diu stetit: Nam prævalentibus longè his, qui cum Carolo vicerant, aliamq; factionem, non secus ac victam despicientibus, formido simul & indignatio adversarios agitabat, præsertim cùm plebs quoq; memor Arbiensis pugnæ, ac vulneris Reip. tunc accepti, autores tantæ cladis ac transfugas cives, qui decus Patriæ Senensibus prodidissent, liberis jam detestationibus maledictisq; lacesseret. Accessit his suspicio ingens, quòd crebra fama haud ambiguè vulgabat, Corradinum Corradi filium, nepotem Federici ingentes copias in Germania parare, Regni pro recuperatione paterni in Italiam transiturum. Ad cujus spem adventus Pisani Senensesq; ac cæteri ejus factionis, modò Caroli victoriâ fracti, haud segniter erexerant animos. Et solicitatum ab his Corradinum circumferebant, earumque fiduciâ opum inniti. Itaque, quasi novarentur antiqua partium vulnera, neutra factio satis alteri confidebat.

Concordia Florentiæ non diu stetit.

Corradinus Corradi filius Nepos Federici in Germania ingentes copias parat.

Interea Carolus Regni jam compositis rebus, cùm ad securitatem suam plurimùm pertinere judicaret, Pisanos Senensesq;, ante Corradini adventum, in suā potestatē traducere; Præfectum quendam è suis cum equitatu in Hetruriam misit. Postulatum hoc à Florentinis civibus, Regis amicis, quidā autores sunt, eorumq; precibus adductum Regem copias suas in hæc loca misisse. Equidem vel Florentinos, vel alios contendisse id ab Rege non inficias eo: Cæterùm utilitatis rationem, ne Suevis, Regnum Siciliæ velut hereditarium repetentibus, favor aliquis in Hetruria resideret, Regem permovisse magis crediderim. Erat illa equidem communis suspicio, nec Regis modò, verùm etiam Pontificis. Cum enim permagni rerum motus ab Hetruria pervenire consuevissent, nequaquam negligendas eas partes Romano Pontifici visum est. Itaq; ad comprimendum omnem exinde motum, novo quidem exemplo, sed admodum necessario, gubernationem Hetruriæ, quasi ab Imperio recisam, sibi ac Romanæ sedi Pontifex reservavit. Id autem eo tolerabilius fuit, quòd nemo per id tempus præsidebat Imperio, & ex autoritate Romanæ sedis factum non ambitiosè constabat, sed rebus ipsis vehementer flagitantibus. Rerservatâ igitur Hetruriâ ejusq; gubernatione Pontifici, Carolus tanquam Vicarius illi præficitur. Atq; ob has causas permotus Rex, quasi justo quodam Imperii titulo, equitatum primò in Hetruriam misit. Adventantibus itaq; Regiis copiis, cives qui nuper sub Rege militaverant, Ducem ipsum, atq; Gallos militiæ cognitos, unà cum tota factione, quæ ob victoriam Regis in Patriam ac Remp. redierat, gratulandi recipere parant. Contrà verò adversarii conterriti, pridie quàm hæ copiæ Florentiam intrarent, sponte suâ egressi abiêre, tertio ferè postquam exules redierant, mense.

Carolus in suam potestatem Pisanos & Senenses traducere cupit.

Pontifex sibi gubernationem Hetruriæ reservat.

Imperio nemo præsidebat.

Carolus tanquam Vicarius Hetruriæ præficitur.

Hoc itaq; dissidio cùm partium renovata studia essent, rursusq; certamen futurū appareret, cives qui in urbe remanserant, eximiâ in Regem * benevolentiâ accensi, quem autorem reditus sui, & protectorem salutis haud falsò prædicabant, plenum

* in Rege. MS. Pal.

plenum civitatis arbitrium illi permiſerunt. Malateſtam Verruchianum Principem ejus familiæ, quæ poſtea plurimùm floruit, à rege Præfectum Florentiæ per ea tempora comperio: Summæ tamen hic præerat rei, ac Regio nomine dominatum exercebat. Nam juri quidem dicendo vindicandisq; delictis minores præerant Magiſtratus. Bellum mox à civibus, qui exierant, adverſus urbem inferri cœptum, & quidem pluribus locis: tumultuoſiùs tamen ab Hillaro; circumque ea loca hoſtis imminebat. Nec latrocinia modò clandeſtina, ſed prædę quoque palàm abactæ. Augebaturque concurſu multitudo, ut jam penè juſti exercitus inſtar haberetur.

Malateſta Verruchianus præfectus Florẽtiæ.

Latrocinia clandeſtina.

Adverſus hanc creſcentem indies manum, etiam uſque ad mœnia urbis infeſtantem Populus Florentinus egreſſus, cum hoſtis intra munimenta vi & armis cõpuliſſet, caſtellum ſubinde ipſum expugnare aggreditur: quod etſi erat munitiſſimum, tamen annitentibus civibus, qui militiæ gloriam ſibi vendicabant, ac virtutem oſtentantibus ſummâ vi capitur. Ingens exulum manus in eo caſtello oppreſſa eſt: maxima verò eorum pars in ipſo expugnationis ardore per iram cæſa: ſed præſertim in nobilitatem ſævitum. Alia inſuper caſtella, priùs quàm Florentiam rediretur, extorta, & captivi quidam abducti, è quibus Gerius Volonianus cum quibusdam agnatorum, in parte publicarum ædium truſus, diuturnâ captivitate maceratus eſt. Inde carceri nomen inditum, non à conditore, ut Tulliano Romæ carceri; ſed ab eo qui captivus aſſervatus eſt Voloniano dicto.

Ingens Exulum manus opprimitur.

Gerius Volonianus, diuturna captivitate maceratur.

Carcer Volonianus.

Reverſo in urbem exercitu ac diverſæ factionis hominibus, qui nuper ante copiarum Regis adventum demigraverant, hoſtibus judicatis, exorta eſt inter cives haud parva contentio. Hi enim, qui dudum poſt Arbienſem pugnam exularant, adverſariorum ſibi bona poſtulabant. Fuerant enim tunc eorum domus in urbe ſimul agroq; dirutæ, prædiaq; vaſtata: in quorum compenſationem nunc eorum ipſorum bona, qui tunc vaſtandi diruendiq; autores fuerant, depoſcebant. Quâ in re nulla cùm modeſtia eſſet, ſed qui plus poterat, plus habere niteretur, placuit ad Regis arbitrium rem deferri. Causâ cognitâ ſtatuiſſe Regem perhibent, ut è bonis eorum, qui hoſtes judicati eſſent, civibus, quorum olim domos villasque evertiſſent, pro cujusq; exiſtimatione damnorum ſatisfactio eſſet. Ea de causa duodecim viri ad rẽ creati cuncta examinarunt, & in libellos redegerunt. Ita reſtitutio petita eſt. Quod reliquum erat bonorum exulum, partim in Remp. verſum, partim collegio Guelfarum partium attributum eſt.

Contentio inter cives Florentinos oritur.

Videtur autem & Pontifex, & Rex, non ſine causa augendæ extollendæque hujuſce factionis ſtudioſi fuiſſe. Quippe Romanus Pontifex à Manfredo ſuisq; multifariam injurias olim perpeſſus, & tunc maximè Corradini formidans adventum, hos homines, quorum fidele obſequium & conſtantem erga ſe Romanamq; eccleſiam animum experimento cognoverat, cunctis temporibus prævalere cupiebat: & Rex fortitudinem, fidemq; eorum militiæ expertus, pro veteri amicitia, & quod diverſam factionem in Hetruria obrutam volebat, immodico complectebantur favore. Itaque illud primò per hæc ipſa tempora conſtitutum quidam putant, ut ea civium pars collegium, gubernatoresq; publicè delectos haberet, ut eſſent, quibus commodorum ejus præcipua ſemper cura diligentiaque incumberet. Ego verò, & diu ante hoc tempus fuiſſe Duces partium in civitate comperio, idq; publicis annalibus multis extat locis. Et quidem aliquandiu obſervatum eſt, ut non cives, ſed peregrini Duces eligerentur, viri nobiles domi, & qui eaſdem in ſuis civitatibus ſectarentur partes. Itaq; Lucam Sabellum, Bertuldum Urſinum, Thomam Severianum ſuo quenq; anno Ducem Guelfarum partium Florentiæ fuiſſe legimus. His cives à factione delecti in conſilium dabantur. Sed poſtea ad cives negotium rediit, & plures ſimul Duces creari cœpti ſunt, cùm antea unus duntaxat Dux ſingulis annis eſſe conſueſſet. Id collegium maximam in urbe habet autoritatem, & velut cenſuram quandã in cives exercet; ut qui notatus fuerit, alienus ab omni honore publico habeatur. Sed hæc ſuis tẽporibus narrabuntur: nunc hactenus dixiſſe abunde ſit.

Pontifex & Rex ſtudioſi factionis fuerunt.

Duces partium in civitate Florentina.

Duces peregrini eliguntur.

Lucas Sabellus. Berduldus Urſinus. Thomas Severianus.

Duces Guelfarũ partium Florentiæ.

Cives ſimul Duces creari cœpti ſunt.

Eodem anno bellum adverſus Senenſes renovatum eſt, properantibus Florentinis Arbienſem cladem ulciſci. Itaque Præfectum Regis ſecuti, cuncta circa Senas infeſtiùs popularunt. Cùm verò maximus pugnandi ardor eſſet, hoſtem ne populationibus quidem atq; incendiis, quæ paſſim ante oculos oſtentabantur, ad pugnam pellicere valuerunt. Sed cùm iis eſſet locis exercitus, nunciatum eſt, exules magnâ manu ad Bonitium conveniſſe. Itaq; eò confeſtim verſa eſt totius belli moles. Nam

Bellum adverſus Senenſes renovatur.

Exules magna manu ad Bonitium conveniunt.

Præfectus Regis & Florentini retrò ad Bonitium moverunt castra. Et Pisani Senensesque ita demum à se pestem aversuros existimantes, si alibi hostis distineretur, defendere Bonitiũ totâ vi, ac exules, qui intus erant, omni ratione statuerũt consovere: ita juxtà pertinaciter atque impigrè utrinque incumbentibus, ut eo appareret toties belli discrimen versari. Præfectus quidem & Florentini primo ac subitaneo impetu expugnare Bonitium adorti, cùm & naturâ loci egregiè muniti, & structurâ hostium facilè repulsi essent, stativis ante opidum positis obsidere perrexerunt. Exules autem & suo ipsi robore, & magnis Pisanorum Senensiumque adhortationibus cõfirmati, nõ minus alacriter resistebant, præsertim cùm per crebros internuncios certiores fierent à Senensibus Pisanisq;, opis ferendæ gratiâ copias ingentes parari. Is rumor per castra quoque diffusus effecit, ut ex civitatibus, quæ erant in tutela Regis (jam enim frequentes sese illi conjunxerant) auxilia vocarentur. Rex quoque ipse tractus eo certamine in Hetruriam venit. Iter ejus ex Viterbio Aretium primò, inde Florentiam fuit. In utraque civitate summo applausu civium, nec ullo genere honoris non impenso, receptus, in castra inde se contulit. Primo Regis adventu opidani legatione ad eum missâ lenire mentem Regis nitebantur. Postquam verò alieniorem senserunt, ac rem penitus ad vim spectare: machinas adduci, præsidia circa opidum communiri, ex formula sic egerunt. Injuriaris, ô rex: sive enim tuo nomine vim affers, Imperium Romanum, cujus possessio sumus, indignè offendis: Sive Imperii, cujus te vices gerere in Hetruria asseris, fidos & benè meritos injuriâ lacessis. Responsum postquam ex formula disceptare placet, Imperii nomine ista gerimus. Proinde si possessio Imperii estis, nos exercitumque nostrũ intra mœnia suscipite: Sin pactionibus tergiversamini, ut rebelles jure ulciscimur. Ita diremta colloquia sũt, & oppugnatio incepta. Regi apprimè rei militaris perito, & vel eximiis Ducibus comparando, nullum oppugnandarum arcium genus fuisse ignotum, crediderim. Sed repugnabat natura ipsa loci, qui vel de industria ad omnem vim arcendam factus videbatur. Sublimi atque præciso undique ferè aditu opidum imminebat: Quâ verò collis ad opidum jungebatur, contra eum locum non turres modò; verùm etiam stationes armatorum oppositæ omnem vim hostium perfacilè dimovebant. Irrito igitur conatu cùm oppugnatio languesceret, Rex diuturnâ incubatione domitare hostem constituit, nec prius abscedere, quàm Bonitium caperetur. Quare obsidione vehementiùs intentatâ, ex amicis civitatibus magnâ multitudine confluente opidum undique cinxit, & præsidia pluribus locis communivit. Tandem cùm omnis spes obsessis ademta esset, ac jam necessaria deficerent, Bonitium Regi deditur quarto, postquam Rex advenerat, mense, his qui intus erant, incolumibus abire pactis.

Bonitium obsidetur.

Exules resistunt alacriter.

Bonitium Regi deditur.

Inde per mediam hiemem movens Rex, cum Florentinis, ac cæteris amicis Pisanos ingreditur fines. Capta ab eo in his locis aliquot castra, portus etiam expugnatus, & turres quæ portui imminebant eversæ. Populato inde circa Pisas agro, Lucam (ea tunc civitas amicissima Regis erat) se recepit. Refecto paucis diebus exercitu, postulantibus Lucensibus, Mutrone obsedit. Id castellum non vi, sed astu captum à Rege est. Simulatis enim cuniculis, quasi mœnia eversuris, noctu magna vis ruderum importata, ante oculos obsessorum per dies egerebatur. Quare illi conterriti, cùm jam intrare mœnia falso decepti metu existimarent, arbitrio Regis se permiserunt. Per hunc modum Rex munitissimum castellum recepit: Receptum autẽ Lucensibus tradidit.

Luca civitas amicissima Regis.

Mutro Castellum astu capitur.

HISTOR

HISTORIARUM FLORENTINARUM,

LIBER TERTIUS.

ES qui secutus est annus, turbulentos habuit motus. Cùm enim esset in Hetruria Rex, ac omnes civitates, quæ priùs Federici, mox & Manfredi sectatæ fuerant partes, præter Senenses & Pisanos in suam fidem voluntatemque traduxisset, hos & ipsos domitare pararet; duo sub idem ferè tempus afferuntur nuncii, altero Corradinus Italiam Tridentumq; jam pervenisse: altero in urbe Roma atque Siciliæ motus rerum haudquaquam contemnendi, & civitatum procerumq; defectus nunciabantur. Rerum novarum causa hæc fuerat. Hispani erant duo Regii generis, Arrigus & Federicus. Hi adversus fratrem, Regnum in Hispania obtinentē, infensi, tandem extorres Patriâ exularunt, collectâq; virorum manu, quando adversus fratrem se nihil proficere existimabant posse, in Africam transgressi, Tunetæ apud Regem longo tempore meruerunt. Ibi prædâ simul stipendiisque ditati, cùm de communibus tandem fortunis consultarent, placuit, ut Arrigus (is enim major erat natu) cum omni pecunia ac cætera gaza in Italiam trajiceret, Sardiniæ Regnum à Pontifice maximo petiturus. Delatus igitur è Carthaginis portu, cùm secundum consilium Italiam Pontificemque adiisset, fautore utitur Carolo, qui nuper victo Manfredo flagrantissimâ apud Pontificem gratiâ prævalebat. Et erant sanè Arrigus fratresque arctissimo consanguinitatis gradu, maternâ Carolo stirpe, conjuncti. Quamobrem & necessitudinis jure & procurationis beneficio inductus, petenti Carolo magnam pecuniæ vim Arrigus mutuat. Sed dum Pontifex de Regno deliberat, & Regis gratiâ concedere parat, ortis in urbe Roma seditionibus, civibusque ad arma ruentibus, ad sedandas eas tempestates, à Romanis Arrigus deposcitur, ac ex Viterbio (ibi nam tunc Pontifex degebat) Romam vocatur, Senatusque potestas, volente Populo, illi tribuitur.

Hispani duo Regii generis. Arrigus. Federicus.

Arrigus Sardiniæ Regnum à Pontifice petit.

Seditio Romæ oritur. Arrigus ad sedendam seditionem deposcitur.

Pacatâ itaque urbe, cùm veluti Dominatum jure partum, nullo respectu Pontificis, exerceret, ac majora quædam moliri videretur, Pontifici simul atque Regi in suspicionem venit. Ob id intermissum Sardiniæ negotium est à Pontifice, & Carolus repetenti mox pecunias, ne majores ad nocendum facultates illi adessent, bono consilio haud quaquàm reddebat. Cœperat Arrigus jam inde ab initio contrariam Pontifici Caroloque factionem magis fovere: utramque tamen intra urbem æquitatis simulatione continebat. Ut verò suspicionem Pontificis Carolique advertit, alienus extemplo factus, Pisanos & Senenses, ac cæteros ejus factionis homines occultè solicitare cœpit, ad Corradinum item mittere, favoremque suum, fratrisque, ac Romanam urbem, si adveniat, polliceri. Magnum hostes momentum in utroque reponebant. Itaque ad Federicum Corradus Capitius Neapolitanus Regni tunc exul, cum una Pisanorum navi missus est, literas ferens ab Arrigo fratre, ut cunctis posthabitis, ex Africa in Siciliam ad res novandas trajiceret. A Corradino etiam frequentes ad Siciliæ Populos, & ad paternos amicos literas Regio nomine scriptas detulit.

Arrigus Pontifici Caroloq; factionem contrariā fovet.

Corradus Capitius Neapolitanus, exul Regni.

Maturatâ igitur re, Federicus & Capitius in Siciliam transeunt, ducentos milites Hispani generis, totidem Germanos, quadrigentos verò Tuscos secum traduxêre. Ibi spargendis Corradini literis, & majoribus quàm attulerant profitendis, brevi admodum tempore Siciliam ferè totam, præter Syracusas, & Messanam, & Panormum ad defectionem compulerunt. Et simul Romæ, ubi de Siciliæ motu auditum est, Arrigus non ultrà cunctandum ratus viros amplissimos Principes civitatis, qui Guelfarum partium erant, ad se in Capitolium evocatos, coronâ armatorum circumdat. Ex his Nepoleonem & Matthæum Ursinos, summâ gratiâ homines, summâque nobilitate, confestim, ne quis motus in urbe suscitetur, extra urbem captivos delegat: Johannem verò & Lucam Sabellos, in Capitolii carcere asservat. Diversæ autem factionis hominibus licentiam, impunitatemque permittit. Ita repentè mutatis rebus, eodem penè tempore de Corradini adventu, ac de Romanæ urbis motu, Siciliæque

Federicus & Capitius in Siciliā transeunt.

Sicilia ad defectionem compellitur.

Syracusæ. Messana.

Arrigus Nepoleonem & Matthæum Ursinos extra Romam captivos delegat.

Iohannem & Lucam Sabellos in carcere asservat.

defectu Rex certior factus, ancipitique perculsus malo, Senensium Pisanorumque curam omittere, ac, veluti ad domesticum extinguendum incendium, properare coactus est. Relictâ igitur parte equitatus in Hetruria, ne, Corradino veniente, civitates, quæ in fide erant, præsidio vacuæ forent; reliquæ omnes copiæ à Rege contrahuntur, & per Brutios atque Lucanos, itemque per Siciliam ad inhibendas defectiones præsidia submittuntur.

Præsidia ad inhibendas defectiones submittuntur.

Per idem ferè tempus Pisani viginti quatuor naves longas ad populandam maritimam oram, solicitandasque civitates adversus Carolum dimisêre. Edictumque erat; ut cùm litus Italiæ satis lustrassent, exulesque (magna illorum vis eâ in classe vehebatur) suis locis exposuissent, in Siciliam ad Federicum & Capitium pervaderent; auxilio partium, si quid expediret, futuræ. Corradinum in Italiam venientem supra decem Germanorum millia usque Tridentum prosecuta sunt. Inde; seu pecuniarum inopiâ, seu quòd satis virium sibi affore in Italia propter studia partium existimabat, ad tria millia delectorum equitum retentis, cæteram multitudinem domum remisit. Ipse Tridento profectus, secus Athesin fluvium, Veronam pervenit: Inde ad dexteram flectens in Ligures duxit. Nam recto quidem itinere haud quaquam petere Hetruriam tam exiguis copiis ausus est, Bononiensibus & Reginis & Mutinensibus & aliis quibusdam civitatibus cum Carolo & Pontifice sentientibus; populisque Hetruriæ Apennini juga obsidere paratis, & transitu Germanos arcere. Quare Ligures petens, cùm ad litus inferi maris descendisset, ipse quidem cum paucis mari delatus: copiæ verò per Lunensem agrum pedestri itinere Pisas venêre. Paucis hinc diebus ad quietem sumtis, cum Pisanis ac cæteris suæ factionis, qui ad eum ex omni Hetruria, quantum ad neminem unquam gratulabundi convenerant, Lucensium ingreditur fines. Erant Lucæ Regii equites, quos in Hetruria ob hoc ipsum suprà ostendimus à Rege relictos, & præterea Florentinorum cæterarumque civitatum ingentes equitum peditumque copiæ. Hi omnes obviam hostibus egressi, ad duo ferè passuum millia, quasi pugnaturi constiterunt. At Germani & cæteri, qui cum Corradino erant, adversam aciem intuentes, se ad pugnam comparatunt. Flumen è proxima fluens palude acies dirimebat. Hoc dum utrique ut alteri priùs transeant expectant, spatio diei frustra consumto, cùm nihil aliud quàm sese invicem conspexissent, irritâ morâ demum abscessêre.

Pisani naves longas ad solicitandas civitates adversus Carolum dimittunt.

Corradinus in Italiam venit.

Athesis fluvius.

Corradinus haud multò post Pisis movens per Florentinum agrum, Bonitium pervenit, paucisque diebus circa ea loca moratus, cum omnibus copiis Senas contendit. At regiis equitibus, quos præsidii causâ relictos in Hetruria diximus, hoc propositum erat, ut æquis ferè itineribus, cum hoste per amica vadentes oppida, suis facerent animos, & hostes à populationibus cohiberent. Itaque ut Senas pervenisse Corradinum intellexêre, ex Florentino agro Aretium (nam ea tunc civitas in regiis partibus vel fidissima erat) transire pergunt. Cumque Varicum pervenissent, Florentinorum equitatu comitante Præfectus Regis, quasi satis virium in se esset, dimissis Florentinis equitibus, & offerentibus ultrà prosequi, repudiatâ operâ cum suis, Aretium versus ire perrexit. At hostes id futurum suspicati, Ducibus Florentinis exulibus decem ferè passuum millibus ab Aretio insidias locant. Iter est perangustum inter sinistros montes, atque Arni ripas, varioque connexu vallium aptissima insidiis loca. Eò cùm regii equites neque explorato, neque satis composito agmine descendissent, hostes repentè signo dato, à fronte & à tergo simul invadunt. Occupatur pons à Germanis, &, quod facile erat transitu, Regii arcentur: Alii simul terga premunt: alii desuper tela convolvunt. Ita in medio circumventi, cùm nusquam perrumpere valerent, nec ullus ad ostentandam virtutem locus esset, brevi opprimuntur. Toto ex equitatu regio, parva admodum pars, quæ ante detectas insidias pontem transierat, evasit: Reliqui omnes aut eo in loco cæsi sunt, aut captivi Senas abducti.

Corradinus Bonitium pervenit.

Aretium in regiis partibus fidissima erat.

Varicum.

Pons à Germanis occupatur.

Regii equites opprimuntur.

Hanc victoriam hostis magnificentiùs extollendo, cùm id latè famâ, literisque vulgasset, multos mortales quasi quodam futuri eventus præsagio, à Regis favore, ad hostem deflexit. In Regno tamen magis, quàm in Hetruria rebelliones secutæ, sive quòd hi constantiores sunt populi, sive quòd

Hæc victoria multos à Regis favore ad hostē deflexit.

præsentes victoriæ non pluris eam putabant, quàm esset. Cæterùm nec imminens Corradini terror, nec oppressio regiarum copiarum aliquas Hetruriæ civitates à fide Regis avertit. Quin etiam Aretini ipsi, quorum in oculis penè facta cædes, & profligatio erat, in partibus Regis constantissimè perseverarunt.

Aretini in partibus Regis constanter perseverant.

Inter hæc Pisanorum viginti quatuor naves, quas dimissas suprà ostendimus, omnia circa Cajetam, ac reliquam maritimam oram populatæ, cùm multis in locis exules, ut commodum erat, exposuissent, multaque ad rebellionem concitassent, tandem in Siciliam navigarunt.

Caieta.

Corradinus aliquot dies Senis commoratus, demum inde movens, per Rusillanum & Viterbiensem & Sutrinum agrum, ante faciem Pontificis, qui per id tempus Viterbii erat, Romam pervenit.

Corradinus Romam pervenit.

Atqui præmiserat ad eum Pontifex monens, ac sub gravium comminatione censurarum edicens, ne Regnum Siciliæ, quod ad Romanam spectaret sedem, néve Carolum ab eadem sede appellatum Regem impeteret; satis superq; esse, quod Pontifices Romani pro sua dudum beneficentia à majoribus ejus ingratissimè perpessi essent. In ipsum tandem Pontificis mandata spernentem latæ erant censuræ, quas adolescens sublimi animo usque adeò contemsit, ut ante Pontificis oculos exercitum ducere, & hostilia cuncta ostentare non dubitarit.

Corradinus adolescens Pontificia mandata contemnit.

Romæ appropinquantem Populus Romanus armatus obviam progressus, summâ omnium ordinum gratulatione Imperatoriâ transvectum pompâ in Capitolium perduxit.

A Romanis Imperatoria pompa transvectus in Capitolium perducitur.

Ibi cùm non modò Principes, verùm etiam omnes cujusque generis studiis partium incensi, ex Hetruria & Umbria, ac reliqua Italia convenissent, paratis omnibus, quæ ad bellum opportuna erant. Quod per Casinum aditus in Regnum Caroli præsidio teneri nunciabatur, per Tiburtinum Albanumque agrum finem Regni ingressus est. In his autem locis Carolum suis copiis, licet admodum disparibus, obviam habuit. Nam Corradinum quidem præter tria Germanorum millia delecta, insuper magna procerum manus ex Liguribus & Tuscis, præterea ex Umbris & Picentibus & Sabinis, non Principes modò ejus factionis; verùm etiam multitudo ingens studio partium incensa, item Romani cives earundem partium sequebantur. His accedebat Arrigus Hispanus cum haud contemnenda manu, magnoque militum numero mercede conductorum.

Arrigus Hispanus.

Carolus verò, apud Messanam, quæ per id tempus mari terrâque oppugnabatur, per maritimam Regni oram, multis in locis copias necessariò dispersferat: in Hetruriam quoque partem equitatus miserat.

Messana oppugnatur mari & terra.

Magna tamen animi fiduciâ iis, quas habebat, copiis ad hostem ductis, non procul ab eo castra metatus est. Ibi cùm multitudinem ac robur hostium, viresque examinaret suas, artis & ingenii opus fore statuit. Nam aperto quidem certamine non superare modò; sed ne resistere quidem hosti se posse confidebat. Consilio maximè ad eam rem usus dicitur Alardi cujusdam senis, viri nobilis, domi ac in re militari apprimè docti, cujus hortatu Rex ex omni suarum exercitu octingentos equites delectos, insciis hostibus, proximo sub colle continuit: reliquam verò multitudinem in planitiem dimisit, præfecto quodam è suis Regio ornatu sic, ut Rex ille crederetur.

Carolus utitur consilio Alardi Senis cujusdam instruenda acie.

Ipse non longè ab his, quos post collem reservârat, paulò sublimiori de loco pugnam spectaturus constitit. Corradini Duces cùm aciem struerent, Ligures & Tuscos & Hispanos in fronte collocârunt: Germanos circa signa in subsidiis posuerunt. Ut igitur pugnari cœptum est, Tusci & Hispani & Ligures ingenti ardore Regias turmas aggressi, magnam stragem ediderunt; nec longo tempore illorum impetus sustineri potuit. Sed postquam antesignanis rejectis, ventum est ad intima Regis agmina, & Præfectus regiis ornatus insignibus, ad terram prostratus, clamantibus cunctis; Regem esse captum: Germani quoq;, & hi, qui in subsidio erant, ne expertes victoriæ forent, sese pugnæ admiscuerunt.

Præfectus regiis insignibus ornatus, ad terram prostratur.

Ita profligatis hostibus, cùm passim fuga effusissima fieret, victor quoq; insequendo propellendoq; dissipatur.

Lusus Fortunæ.

Nullum jam in campis densum agmen, nullum in subsidiis robur manserat: vagus miles, & prædæ intentus, quasi certissimus victor exultabat. Maxima pars fugientes insecuta sese à conspectu longè abstulerat. Tum Rex circum ductâ repentè delectorum acie in campum descendit, structo ipse ac denso agmine sparsos invadit, multis subitâ vi oppressis, aut in fugam versis, in ipsa signa Corradini fertur, ac uno momento dissipat. Corradinus ceu miraculo attonitus, cum è victore victus inopinatò factus esset, cum paucis inde comitibus aufugit.

Corradinus è victore victus factus aufugit.

git. Rex suos ab insequendo continuit, sed densum conglobatumque tenens agmen redeuntes ab insectatione suorum hostes, integer fessos, & structus incompositos excipiebat. Per hunc modum oppressis hostibus, plenâ tandem victoriâ potitus est. Corradinus die noctuque continuatâ fugâ Romam pervenit, & à Guidone Ferretrano, quem proficiscens ad bellum Romæ in præsidio reliquerat, exceptus est. Populus quoque Romanus non invitus illum recepit, insciâ adhuc plebe cladium receptarum: Sed mox advenantibus Romanis civibus diversæ factionis, qui ab Arrigo dudum pulsi, cum Rege in pugna fuerant, Ducibus Ursinis & Sabellis civitas confestim in armis fuit. Quamobrem metuens Corradinus relictâ urbe Asturam incognitus petiit, eo consilio, ut inde Pisas navigaret. Circum ea captus loca Regi deditur. Nec multò post Neapolin ductus ex sententia civitatum, quarum Syndicos ad judicium de captivo statuendum, Carolus toto ex Regno contraxerat, securi percussus est, primo adhuc ætatis flore, & adolescens potiùs, quàm vir. Percussi sunt item cum eo Dux Austriæ ejusdem ferè ætatis, & Gerardus Pisanus, qui Tuscorum Dux in prælio fuerat. Arrigus verò Hispanus cùm è prælio aufugisset, in agro Reatino captus, ac Regi traditus, jure quodam consanguinitatis, è pactione ejus qui tradiderat, vitam retinuit, perpetuâ tamen captivitate damnatam. Post hæc in Sicilia, cæterisque Regni locis omnia in potestatem Caroli rediêre.

Carolus potitur victoria. *Guido Ferretranus.* *Corradinus captus Regi deditur.* *Et Neapoli securi percutitur.* *ANNO. 1268.* *Federicus Dux Austriæ capitur.* *Gerardus Pisanus Tuscorũ Dux.* *Arriges Hispanus Regi traditus vitam retinet.*

Dum ea gerebantur apud Regem, Hetruria quievit, magnâ præsidiorum parte absente, & animis in eventum prælii omnium versis. Verùm ut peracta res est, & Corradinus oppressus, ad bellum domesticum versæ mentes copias parare, ac redintegrare certamina perrexerunt. Itaque proximâ post prælium æstate Senenses exulesque Florentini, qui Senis erant, omnibus copiis profecti Colle opidum juxta Elsam fluvium obsederunt. Id, cùm Florentiæ nunciatum esset, confestim equites pedites que eò properare, ac sociis opem ferre jussi sunt. Cùm aliquantò ante solis occasum ad ea loca equites pervenissent, diversâ ab hostibus regione, opidi intra mœnia recepti, peditum agmen, quod tardiùs incedens, non priùs, quàm alterâ die affuturum erat, expectare constituerant. At hostes ob hoc ipsum conterriti, primâ luce retrò moverunt castra. Id verò cùm trepidantiùs agerent, spem rei benè gerendæ præbuerunt equitibus. Itaque capta repentè sunt arma, nec ultra peditem expectare placuit: sed egressi magno ardore hostem trepidũ, cedentemque invadunt. Opidani quoq; prosecuti, & specie multitudinis & clamore juvârunt. Ab his versi in fugam Senenses profligantur, nec dubitatur, si pedes affuisset, quin acerbissima illa clades Senensium numeraretur. Equites tamen ipsi, quantum maximâ potuerunt, editâ cæde neminem ferè captivum servavêre.

Colle opidum obsidetur. *Elsa fluvius.* *Senenses in fugã profligantur.*

Eodem anno Ostina à Florentinis obsessa. Occupaverant id castellum exules, qui è prælio aufugerunt: mox cùm arctiùs premerentur, noctu deserto loco evadere tentantes, cùm incautè id facerent, non fefellerunt custodes, itaque insurgente clamore magna ex parte aut capti, aut interfecti sunt. Haud multò post reductas ab Ostina copias, Lucensibus postulantibus, quoniam adversus Pisanos ducere parabant, equites pedites que auxilio missi, usque ad Pisarũ mœnia cuncta popularunt, & castella quædam circa Auserim fluvium ceperunt. Pax deinde cum Senensibus ex diutino bello recepta. Illi enim, cùm spes nulla jam amplius superesset, ad Caroli gratiam conversi Præfectum ejus intra urbem acceperunt, pacemque fecerunt cum Florentino Populo. Inter cæteras conditiones pacis illa fuit, uti Senenses Florentinorum exulum neminem Senis, Senensíve in agro esse, morarí ve paterentur. Ea de causa quidam exulum Senis abeuntes, Casentinatem cùm sese in agrum conferrent, capti per media loca, & Florentiam ducti sunt, moxque de illis supplicium sumtum. Inter hos fuit Actiolinus Farinatæ filius eques Florentinus patre genere que illustris.

Ostina à Florentinis obsidetur. *Pax Florentinis cũ Senensib. initur.* *Pacis conditiones.* *Exules Senis abeunt.* *Actiolinus Farinatæ filius.*

Eodem anno circiter Calendas Octobris, duabus noctibus, & luce mediâ continuatis imbribus, flumina mirandum in modum supra solitam magnitudinem excreverunt, pleraque egressa alveis circumjacentia inundarunt loca. Fluvius Arni factus auctior, cùm magnam vim materiæ, trabesque exsectas, & arbores revulsas radicitùs turbulento vortice deferret ad pontem, qui est ad Trinitatis ædem,

Inundatio miranda. *Pons ad Trinitatis ædem subvertitur.*

ædem, transversus impegit: Tumentibus mox aquis, & quia eo tenebantur obice, per urbem redundantibus instar diluvii cujusdam, omnia complevit. Tandem majori aquarum vi, disjecto ponte, impetus in alterum inde pontem delatus, simili ruinâ illum quoque subvertit. Ita è quatuor pontibus, qui ripas Arni intra urbem jungebant, duobus eversis, purgato demum alveo, aquæ cesserunt.

Alter Pons simili ruina evertitur.
Quatuor pontes, ripas Arni intra urbem jungunt.

Annum insignem multis rebus insigniorem fecit Pontificis mors, & contentio mox inter Patres secuta, quæ tantâ obstinatione agitata est, ut propè biennium Tusci * pertinaciter obdurarent. Ob eas Patrum discordias, adversa factio rursus in spem erecta, multa per Hetruriam moliri dicebatur: Pisisque, & apud Bonitium magnam vim hominum, diversa sentientium, convenisse: ne apud Senenses quidem quietas esse res, multos enim spe novarum rerum apertè jam fremere. Accedebat ad hunc metum absentia Regis necessariò futura, quoniam Ludovicus Francorum Rex, Caroli frater, magnâ paratâ classe, qua in Africam trajiceret, Carolum rogaverat, ne communi Christianorum causæ deesset. Harum itaque suspicio rerum ad curam Hetruriæ Regem pertraxit conantem prius quàm proficisceretur, impendentes rerum motus consilio prævenire. Quare Romam petens, autoritatem Senatus jampridem sibi demandatam, sed quodam tempore intermissam, resumens, Gebellinos in ipsa urbe primùm afflixit. Mox in Pisanos conversus, quibus infensissimus credebatur, quòd per superiora tempora inimicissimo in Regem fuerant animo, quòd naves ad procurandas defectiones civitatum miserant, quòd pecuniis & militibus Corradinum foverant: ob ea cùm putarent omnes, ne eversione quidem Pisarum satiari Regis animum posse, Florentini & Lucenses perpetui Pisanorum hostes, quasi ad certissimum illorum exitium secuturi Regem, se alacriter comparassent, contra spem ac vota hominum, facilè pax est à Rege Pisanis concessa. Nam simul atque tetigit Hetruriam Rex, legati Pisanorum præsto affuerunt, mandatis sese obtemperaturos offerentes. Mari etiam, quo per id tempus prævalebant, benignè operam polliciti; sic obviam eundo, & promptè offerendo, Regis flexêre mentem, ut non solùm non persequeretur eos in præsentia; verùm etiam fœdus in futurum coiret. Id Regis factum multorum animos offendit: neque latuit Regem, ab omnibus ferè amicis improbatam ejus lenitatem, erga tam sævos quondam hostes fuisse.

Pontificis mors.
Contentio inter Patres.
* MS. Pal. trusi:
Adversa factio erigitur, ob Patrum discordias.
Ludovicus Francorum Rex, Caroli Frater.
Carolus Romæ autoritatem Senatus resumit.
Gebellinos affligit.
Florentini & Lucenses perpetui Pisanorum hostes.
Pax à Rege Pisanis conceditur.
Pisani mari prævalebant.

Proximo anno, vere primo, pax inter Florentinos & Pisanos facta est, præsentibus ac jubentibus Regis legatis. Fuerat enim bellum cum his post Corradini adventū, nec sanè conditiones multæ dictæ, nec libentibus animis pax recepta: sed ne Regis autoritati refragari viderentur. Quare properans, contrario aliquo facinore, querelas amicorum tollere, Bonitium præcipuam adversariorum sedem, quod in opidum tota ex Hetruria homines diversæ factionis, vel civitatibus ejecti, vel Regis adventum formidantes, se recipere consuerant, per Guidonem Præfectum suum obsidendum, evertendumque curavit, neque tamen ita gratuitò, ut non pecunias ob eam rem Præfectus exigeret. Promiserunt, Florentini populi nomine, Rogerius Malespina, & Clericus Pactius, equites Florentini: ea post eversum opidum, Præfecto flagitante, persoluta est. Incolis autem (magna enim pars illorum voluntaria remanserat) sub ipso monte locus ad inhabitandum concessus.

Pax inter Florentinos & Pisanos.
Bonitium præcipua adversariorum sedes.
Bonitium evertitur.
Rogerius Malespina.
Clericus Pactius.

Ex illo jam tempore mutatam rerum conditionem reperio apud Senenses, ac diversâ factione succumbente, in societatem, amicitiamque Florentini Populi, non dissimili partium studio, devenisse. Pacatis igitur civitatibus, quandiu sedes Romana vacavit, quieta omnia per Hetruriam fuêre.

Senenses in societatem populi Florentini deveniunt.
Sedes Romana vacat.

Rex autem, post Ludovicum fratrem, in Africam profectus, bellum unà gessit, prosperos certè habiturum successus, ni mors immatura Ludovicum oppressisset. Illius interitu cœpta tandem expeditio, ad irritum rediit: pactiones tantùm & tributa quædam, quo honestior esset pax, à barbaris extorta.

Ludovicus moritur.

Reversio inde Caroli in Italiam fuit, & quidem cum omni Procerum manu. Nam & Philippus Ludovici filius, qui post obitum patris Regium nomen susceperat, & alia Procerum multitudo Carolum secuta, per Italiam transiit. Hi etiam tunc discordes Patrum animos, & sedem vacuam offenderunt. Tanta siquidem erat pervicacia, ut eos neque Dei metus, neque hominum preces, neq;

Philippus Ludovici filius Regium nomen suscepit.

Christiano-

Christianorum querelæ ab obstinatione, & certamine dimoverent. Ad extremum verò post longas expectationes, quia inter se convenire non poterant, extra collegium respicientes, Theodaldum Placentinum, per id tempus in Syria commorantem, Romanum Pontificem designârunt; qui mox Gregorius decimus nominatus est. Is per literas è Syria arcessitus, ac summâ omnium gratulatione Viterbii inunctus, cùm haud multò pòst Hierosolymæ recuperandæ gratiâ, concilium apud Lugdunium, Galliæ urbem, indixisset, constituto tempore Viterbio movens, comitante Rege ac magnâ Procerum manu, Florentiam venit. Susceptus summâ lætitiâ, nec minori veneratione, cùm amœnitate urbis delectatus in illa resedisset, amor cœpit, si quâ fieri posset, studia partium ac discordias civium sedare, ejectosque dudum, cum bona venia illorum, qui urbem tenebant, reducere. Id suopte ingenio à Pontifice optatum, intenderant insuper exulum preces, qui se in Pontificis autoritate reponentes, illius ad pacem invocabant clementiam. Suscepto igitur negotio, Pontifex ante omnia de hoc ipso cum Carolo egit, ac ubi Regem non repugnaturum intellexit, Magistratus Principesq; civitates magno numero ad se vocatos, in hunc modum traditur allocutus: Cùm ad curandas hominum infirmitates discipulos suos Magister ille supremus dimitteret, in quamcunque domum intrarent, pacem domui dicere præcepit. Et nos igitur, quanquam immeriti, ad hujus muneris successionem vocati, sic in mandatis ambulasse credemus, sic præceptum Domini, cui non parere nefas est, adimplesse, si hanc vestram urbem ingressi, pacem illi edicamus. Nam quid agat quis, vel ad obedientiam majus, vel ad utilitatem hominum condecentius? *Constat enim nec domum, nec civitatem salvam esse ullam posse, si pax exulet, discordia insit.* Unde ex eodem sacrario illa quoque sunt promta: *Omne regnum in se divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.* Equidem jam antea discordias, & seditiones hujus populi audiens, mecum ipse horrebam, & nunc, cùm hanc urbem vestram inspexi, ac propriùs morbo admovi manum, vehementiùs horreo, misereorque, vos prudentes quondam homines in tantam amentiam esse prolapsos. Etenim per immortalem illum, & ineffabilem Deum! quid sibi volunt hæc partium studia? quid contentiones istæ civiles? quid inextinguibile odiũ, ac penè væsanus malevolentiæ ardor in proximos, in cives, in consanguineos vestros? *Est hominum quidem puerilis stultitiæ annos supergressorum, consilii sui, præsertim in re majori & seriâ, rationem aliquam probabilem reddere:* Vos, quæso, utrâ tandem ratione factum vestrum defendere potestis? divinâne an humanâ? *Atqui si divina inspicitis præcepta, nihil est ferè, quod diligere magis debeatis, quàm proximos:* Vos capitaliter eos odistis. Si humana, nihil magis quàm Patriam: Vos impiè illam evertitis. *Neq; enim Patria quicquam est aliud, quàm civitas: neque civitas aliud quàm cives ipsi, quos qui pellit, qui necat, qui persequitur, proximos odit, Patriam vastat.* At unde ista væsania? unde hic tantus manat furor? Causam profectò non levem, non contemnendam; sed gravissimam urgentissimamque subesse oportet, quæ ad tam nefaria mentem voluntatemque perpellat. Quæ nam est igitur hæc tam præpotens, tamque perurgens causa? Juvat enim audire, immò doleo audivisse. Quod Guelfus est (inquit) aut Gibellinus: nomina ne ipsis quidem qui illa proferunt, nota. In his non nobilitas modò, *verùm etiam fatua plebs, cujus nec interesse quicquam potest, insanit, ac pro ut hujus vel illius factionis est, ita alterius nomen in opprobrium jactat, & capitali persequitur odio.* Ea nimirum causa est, cur cives necantur, domus incendũtur, evertitur Patria, sititur proximi sanguis. O puerilem stultitiam! O amentiam non ferendam! Gibellinus est: At Christianus, at civis, at proximus, at consanguineus. Ergo hæc tot & tam valida conjunctionis nomina Gibellino succumbent? Et id unum atque inane nomen, (quod quid significet, nemo intelligit) plus valebit ad odium, quàm ista omnia tam præclara, ac tam solida, & expressa ad charitatem? Neque verò magis ego vos, quàm illos repræhendo. Nam utrisque idem est error, & querelæ ratio par. Utraque enim factio, dum potuit, cives pepulit, domos incendit, proximorum sanguinem concupivit: altera alteram sæpiùs ulta est, & ab irato Deo, quasi flagellum quoddam ad affligendum alterutros vicissim traditum. Cùm igitur in his, quæ superiori tempore à vobis factitata sunt, insignis stultitia, væsanus error, eversio Patriæ, ac divinæ simul, humanæq; legis contemtus non cernatur modò, verùm etiam palpetur, quid est jam tandem hominum ad extremum perditorum? nonne contraria facere velle, quàm ad huc fecistis? Resipiscite igitur ali-

quando

Theodaldus Placentinus Romanus Pontifex designatur & Gregorius X. nominatur.

Concilium apud Lugdunium indicitur.

Pontifex Florentiam venit.

Pontifex conatur discordias civiũ sedare, & exules reducere.

Pontificis Oratio ad Magistratus Principesq; Florentinos.

Guelfus.

Gibellinus.

quando, & hæc partium studia pestifera quidem, ac detestanda, oblivione sempiternâ delete. Sit pro odio charitas, pro malevolentia dilectio, pro eversione status, pro pernicie salus. Ecce enim illi ipsi quos urbe ejecistis, prævenientes pacem petunt, ac deposito inani partium furore, memoriâque omni præteritorum deletâ, concordibus vobiscum animis vivere cupiunt: Id illi nunciant, id ultrò suppliciter exposcunt. Quomodo igitur pax etiam ad mundi hujus inanem fastum gloriosior & honorificentior esse potest, quàm vobis Remp. obtinentibus pacem ab illis peti, ac vestro beneficio in urbem reduci? *Nempe in alterutris injuriis extrema quæque acerbissima est:* Si itaque illi accepti recens vulneris memoriam deponere parati sunt, quid vos, qui id vulnus intulistis, facere decet? nonnè multò proclivius memoriam omnem injuriarum obrutam velle? Denique quoniam hæc vestra partium studia pro Romanis Pontificibus, contrà eorum inimicos, suscepisse asseveratis, ego Romanus Pontifex hos vestros cives, etsi hactenus offenderint, redeuntes tamen ad gremium recepi, ac remissis injuriis pro filiis habeo: Et vos ergò in nostra causa, non plus quàm nos ipsos velle par est. Quare si bellum pro nobis suscepistis, pro nobis etiam pacem suscipiatis.

Hæc Pontificis oratio, etsi multitudini grata, præstantibus tamen viris, quibus tunc Resp. nitebatur, onerosa fuit. Itaque placuit, quando perardua videbatur res, non protinus ad eam è vestigio respondere, sed dictis sententiis, & in consilio re discussâ. Igitur maturè ex placito civium ad hæc se responsuros affirmantes, ex auditorio abierunt, coactoque postridie consilio, in quo optimus quisque ex nobilitate, plebeque haud cunctanter affuit, de hoc ipso refertur. Dura sanè omnibus ac minimè tuta videbatur exulum reductio, & indignabantur plerique, conturbatâ penè naturâ rerum, & in contrarium versâ, id patrocinium pro inimicis adversus amicos à Pontifice susceptum. Denique & negare postulata, & conqueri apertè placuit. Reversi ergo ad Pontificem, magnâ civium frequentiâ, cùm ante illius faciem mœsti procubuissent, unus ex his, cui mandatum fuerat, in hunc modum locutus est: Postulatio tua, gloriosissime Pontifex, eò nobis onerosior fuit, quò tibi magis obtemperare optamus. Quidquid à nobis refragabitur, in cujus reverentiam superabit; magnitudo periculi voluntatem. Oramus verò, eadem ut æquitate nos fideles, devotosque, aures audiant tuæ, qua adversarios persecutoresque audierunt. Porro, etsi magna laus est parcere hosti, nunquam tamen æquum fuerit eos, qui adversus te arma tulerint infesta; & eos, qui pro te pugnantes proprium fuderint sanguinem, in eodem gradu meriti collocare. *Denique nihil indignius aut perversius esset, quàm sic inimicos protegere, ut amicos impugnes.* Multa igitur in oratione tua admirati, eo vel maximo stupore commoti sumus, quòd, quasi tibi ignotum esset, quid sibi vellent hæc partium studia, flagitasti, & quasi damnatam rem ac nomina, ne ipsis quidem qui illa proferunt nota, insectatus es. Nempe si pugnare pro Romana Ecclesia, si defendere Pontifices adversum persecutores, furor ac dementia vocitanda sit, nihil est quod dicamus: Sin autem pium & gloriosum omnibus, ac præcipuè tibi videri debet, quo ore quæsumus Pater! studia partium nostrarum, qui semper hoc egerunt, pestifera detestandaque appellas? Utrum partes nostras non pro Romana Ecclesia contra Imperii assertores stetisse dices? vel favorem Ecclesiæ impendisse stultum simul ac damnatum esse? Atqui stetisse nos pro Ecclesia, præterquàm facta, literæ quoque Pontificum, quarum infinitus penè numerus in publicis servatur archivis, cohortationum & commendationum plenæ, testantur. Nec sanè tam exigua fuerunt merita nostrorum, ut quæ acerbissimis illis temporibus contra Federicum & Manfredum gessimus, quæque ab illis ob favorem Ecclesiæ passi sumus, tam facilè debuerint memoriâ excidisse. An igitur favorem Ecclesiæ impendisse nefarium est? ac eodem gradu nos, qui pro illa, contra persecutores, arma tulimus, & adversarii nostri, qui impia Ecclesiæ intulerunt arma, collocandi sumus, atque eodem crimine, quod non sine gemitu te dicentem audivimus, partes nostræ illorumque damnandæ? Nam quod quæris, divinâne an humanâ ratione factum nostrum defendere possimus? nos & divinâ, quòd Pastori cælitùs nobis præfecto obtemperavimus, ejusque persecutoribus restitimus: & humanâ, quòd vim vi repulimus, & quod nefarios cives è civitate dejecimus. At proximos odisse, con-

Pontificis oratio multitudini grata, præstantibus autem viris onerosa.

Responsio Florentinorum ad Pontificem.

tra præceptum est: Noli quæso nos ad hanc scrupulosam vivendi normam vocare. Aliter enim cœlum, aliter terra regitur. *Porro ne prædecessores quidem tui, quanquàm sanctissimi, percutientibus maxillam unam, juxta præceptum Domini, alteram porrexerunt:* Sed restiterunt viriliter adversus Federici Manfredique plagas, & cùm resistere ampliùs desperarent posse, ne in altera percuterentur, trans Alpes usque aufugerunt. Nam de Patria quidem satis legibus exemplisque majorum cautum est: *malos cives in numero civium non esse habendos.* Sed nomina videlicet, & ipsa inania, nos commovent: Non sumus ita leves, neque tam ignari rerum, ut verbo digladiandum putemus. Quinimmò id ipsum, quod tu magni facere videbaris, unde nomina ipsa factionum dicantur, parvi admodum momenti apud nos est. Quid enim refert, unde quidque dicatur? Res planè ipsæ, ac facta nos commovent. Pulsi dudum urbe majores nostri exularunt, dura supplicia de illis sumta: Lacerati alii duris pœnis, alii effossis oculis, longo & implacabili carcere vitam amisere: Nobis deinde per scelus ac proditionem fractis dirutæ domus, villæ incensæ, vastati agri, necati quicunque in potestatem adversariorum pervenerunt. An hoc de verbo cuiquam certamen videri potest? ac non potiùs de vita & sanguine? Voca hos, ut libet: rem ipsam attendimus. Nec si nomen ipsum ignotum est, facta quoque nobis illorum sunt ignota, & quæ dudum fecerint, & quæ facturi sunt, si potestatem nanciscantur. Nam quod prævenientes pacem petunt, quodque memoriâ præteritorum deletâ concordibus nobiscum animis vivere ultrò & suppliciter exposcunt, una atque eadem respondendi vera, & simplex ratio est. Errat profectò bonitas tua, beatissime Pater, si illorum verbis credendum existimat. *Fortuna quidem illis mutata est, animus verò idem permanet.* Credamus ergo illorum verbis, si non aliâs ipsi nos credentes fidentesque apud Arbiam simul cum Patria prodiderunt: Pacem petentibus annuamus, & intra mœnia recipiamus, si non isti ipsi intra mœnia retenti, tempus nocendi contra fidem observârunt. An verò, quòd tunc nullo impellente, præter insitam acerbitatem fecerunt, nunc extremâ plagâ exulceratos, quam, ut à te disserebatur, acerbissimam esse constat, non existimabimus esse facturos? Non est ita. Plerique enim plus quàm oportet offensionis * memoriam servant, nec quisquã inimico, & læso non stultè se credit, *quoniam hominum voluntates obscuræ sunt, verba & frons persæpè mentiuntur.* Itaque non tam hujus inanis, ut tu modò vocitabas, fastus nobis est cura, quàm salutis nostræ, nec tàm gloriam affectamus illorum ex reductione, quàm ex rejectione, securitatem. Quod autem extremo in loco tua, quasi validissimum habuit, oratio, si bellum pro vobis suscepimus, pro vobis quoq; pacem suscipere debere: quanquam in eo autoritas tua nos admodum frangit: tamẽ vide, ne æquum sit, cùm in extrema odia & gravissimas inimicitias conjeceritis, tunc pacem nobis periculosam indicere, ac illis ipsis quos offendimus, salutem nostram ut credamus, postulare. Quare si pax duntaxat petitur, ut pro vobis bellum suscepimus: sic etiam pacem suscipere non abnuimus: Sin, ut in urbem quoq; recipiantur; curam salutis nostræ nimiùm abjecisti. Neque enim par fuerit, te illos ad gratiam, & nos, intra mœnia recepisse. Nam tibi quidem quid periculi receptio illa afferre potest? Nobis verò quid non potest intra una mœnia futuris? Sed quid nos, aut de æquitate causæ, aut de meritis nostris differamus, quos tu resipiscere * jubes, & contraria facere, quàm adhuc fecerimus. O incredibilem temporum mutationẽ! O spem fatuam nostram! An cùm Innocentius, cùm Urbanus, cùm Clemens, Romani Pontifices, antecessores tui, nos adhortationibus, & literis ad persecutionem adversariorum impellebant, cùm signa dabant, quæ armati sequeremur, *cùm opera nostra non solùm gloriosa mundo, verùm etiam Deo accepta prædicabant, laudibus extollebant, quisquàm putasset, fore aliquando; ut Romanus Pontifex nos pro his factis resipiscere, * contraria facere, quàm adhuc fecimus, commoneret?* Non possumus dicere non eandem esse sedem, (est enim una & perpetua) sed illud dicimus, *nos ab Romana sede in fraudem compulsos, quòd, ad quæ instanter hortata fuerit, ea nunc acriter reprahendit & damnat.* Tu autem, Pater, vide etiam atq; etiam quid agas. Multa quidem tempus affert, variæq; vicissitudines rerum serpunt, nec, si nunc persecutoribus caret Ecclesia, in futurum quoque carituram exploratum habes. Veniet profectò tempus, in quo studia faventium improbasse nequaquam conducet, ac resipiscent forsan plures, quàm tua lenitas debeat optare.

* infensionis. MS. Pal.

* respicere. MS. Pal.

* respicere. MS. pal.

Magistra-

Magistratus quidem, & cives qui ad Pontificem venerant, ita dixere: Pontifex autem nihilominus in proposito permansit. Denique urgere atq; monere non prius destitit, quàm in se arbitris sumtis * ad res componendas, pacem pronunciavit inter cives, gravissimis in ejus pacis transgressores constitutis poenis. Ad tollendam verò suspicionem eorum, qui urbem tenebant, complures ab exulibus jussit fidei servandæ gratiâ obsides tradi. Ea cùm perfecisset, basilicam dedicavit Gregorianam, quæ est trans Arnum, juxta supremum pontem. Nam & ipse, quam diu Florentiæ diversatus, ædibus resederat Mozianis ei Basilicæ finitimis. Lætatusq; suâ tandem operâ pacem esse factam, literas in parietem ejus basilicæ, hujus pacis memorationem continentes, incidi non abnuit, quæ hodie quoque in eo loco extant. Hæc tamen omnia, plus in præsentia spei, quàm in posterum successus habuêre. Cives enim qui graviter tulerant adversariorum in urbem reditum, haud multò post hæc suspiciones fingere, rumorem spargere, occultè quædam machinari. Deniq; tantum terrorem illis, qui per foedus redierant, incussêre, ut consistere non ausi, sponte suâ demigrarent. *Ita longos Pontificis in pacandâ civitate labores brevis adversatio irritos fecit.* Quæ cùm postea resciret, usque adeò indignè tulit, ut non solùm obsides ab exulibus traditos è vestigio restitui juberet; verùm etiam transgressores graviter multaret, Populoque & urbi interdiceret Sacris. Huic interdicto ferè per triennium civitas obnoxia fuit. Nec facilè dixerim, major obstinatio in Pontifice, an contumacia fuerit in civibus. Neque enim Pontifex, quamvis multùm rogatus, interdictum sustulit: neque præstantes in Rep. cives eo conterriti mutaverunt sententiam.

Pontifex in proposito permanet.

* ipse arbiter sumtus. MS. Pal.

Ædes Mozianæ.

Pontifex Populo & Urbi interdicit Sacris.

Maior obstinatio in Pontifice, quam contumacia in civibus.

Altero dehinc anno Bononiæ seditionibus exortis diversa factio urbe depellitur. Eo studio partium equites profecti, cùm jam appropinquarent, egressi contra Bononienses, nec sibi esse opus auxilio dixerunt pulsis adversariis, nec in urbem recipere Florentinos velle, ne majoris turbationis materia oriretur. Ita palàm spreto civitatis subsidio, non sine indignatione Florentiam rediêre.

Bononiæ seditiones oriuntur & diversa factio urbe depellitur.

Diversa eodem anno apud Pisanos fortuna fuit. Illi enim iisdem seditionibus agitati, Johannem Galluræ Judicem cum parte civium pepulerunt. Is ad Florentinos Lucensesque confugiens, studio partium in societatem susceptus, copiisque adjutus, acre bellum intulit Pisanis. Sed hic haud multo post morbo interiit.

Pisani seditionibus agitantur. Johannes Galluræ Iudex urbe pellitur.

Postero de hinc anno Ugolinus comes cum omni reliquâ factione Pisis per seditionem pulsus, & ipse quoq; ad Lucenses Florentinosq; confugit, & in societatem receptus est. Magnus hic rerum motus Pisanis fuit, propterea quòd non in urbe modò, verùm etiam per agrum magna multitudo Ugolinum sectabatur. Itaque Florentini & Lucenses in spem erecti, exercitum parare, ac exules Pisanos fovere statuerunt. Cùm omnia parassent, magnis equitum peditumque copiis fines Pisanorum ingressi, non solùm populaverunt agrum: verùm etiam castella quædam Pisanorum ceperunt: quod indignationem Pontificis auxit. Nam ille paulò antè præceperat civitatibus, nihil inter se hostile moliri, sed ad suum arbitrium controversias referre: Itaque dolens, poenas contemni à se dictas, multo vehementiùs irritatus est.

Ugolinus Comes Pisis per seditionem pellitur.

Pontifex vehementius irritatur.

Per hæc ipsa tempora synodus apud Lugdunum celebrata, multaque à Pontifice provisa, ad propositum illud suum recuperationis Hierosolymæ pertinentia. Nam & cum Græcis quibusdam foedus est ictum, & quidam ejus gentis errores improbante concilio sublati. Et Rodulfus jam pridem ad Romanum delectus Imperium, sub ea conditione receptus, ut proximo inde anno in Italiam transiret.

Synodus apud Lugdunum celebratur.

Rodulfus ad Romanum Imperium deligitur.

Secuta est Pontificis reversio, qui eodem ferè itinere, quo profectus erat, repetivit Italiam. Ergo superatis Alpibus, cùm in citeriorem Galliam primò, mox in Hetruriam descendisset, & jam Florentiæ appropinquaret, etsi non deerat suspicio ingens apud Principes civitatis, ob superiorem indignationem; tamen reverentiæ magnitudo, & sanctitatis opinio usq; adeò prævaluit, ut, omissis cæteris respectibus, omnis multitudo urbana obviam profunderetur. At Pontifici erat propositum ab ingressu urbis abstinere: Itaq; non longè à porta deflectens iter, ex via Bononiensi, quâ tunc adventabat, in Aretinam viam contendit. Forte Arnus per eos dies factus auctior majorem sese objecit, quàm uti vado transmitti posset. Eâ vi coactus est Pontifex, contra propositum animi, per pontem iter facere, urbisq; partê transitu attingere, nec quicquàm moratus continuò egreditur, duobusq; passuū millibus

ab urbe viâ Aretinâ diversatus est. De interdicto autem tollendo nihil ab eo impetrari potuit. Tantùm, dùm per urbem iter fecit, gratiam & benedictionem civibus exhibuit: egressus verò iisdem, quibus prius censuris, ob noxiam reliquit civitatẽ. Inde postridie movens Aretium petiit: eò cùm pervenisset, haud multos post dies morbo correptus gravi è vita migravit, tertio Idus Januarii, quarto ferè anno postquam sedere inceperat. Fuit autem vir optimus, & procul dubio sanctissimus, ingentis quidem animi contra Christiani nominis inimicos, & qui Sacræ recuperationem terræ semper meditaretur, ad eamque unam rem Christianos omnes, positis inter se contentionibus, intendere debere censebat. Ea de causa fiebat, ut studia partium, quæ plerique Romani Pontifices antè foverant, ipse quidem propellere longè detestarique videretur. Sepultus est Aretî summâ cum veneratione, multaque circum illius corpus miracula, postmodum subsecuta, fidem ejus sanctitatis indubiam præbuêre.

Pontifex gratiã & benedictionem civibus exhibet.

Pontifex Gregorius X. moritur.

Post novendiale sacrum inclusi Patres, Innocentium quintum Pontificẽ creaverunt. Hic inter primas gratulationes interdictum Gregorianum contra Florentinos positum benignè sustulit, civitatemq; ad sedis Apostolicæ gratiam recepit.

Innocentius V. Pontifex creatur.

Gregorianũ interdictum cõtra Florentinos sustulit.

ANNO. 1272.

Proximâ dehinc æstate Florentini & Lucenses magnis equitum peditumque copiis fines Pisanorum ingressi sunt. Fossa erat interim munitionis causâ manu facta, quæ regionem secans in Arnum procurrebat. Hanc Pisani crebris per eam propugnaculis ad vim hostium propellendam excitari tutabantur. Cùm ad eam ventũ esset, ac sæpius tentata, incassum transitio foret, quoniam lata & profunda fossa, desuper tutelis firmata, hostes facilè repellebat. Una tandẽ pervadendi via animadversa est, per ipsum fluvii alveũ secus fossæ caput. Itaq; contractis eò repente copiis, equites primò, mox pedites transiêre. Inde ad lævã conversi, Pisanos pluribus locis sparsos, ad tutelam fossæ, repentino impetu pervadunt. Turpis fuga hostium passim fuit, nec priùs finis insequendi factus, quàm ad ipsa Pisarum mœnia pervenerunt. Florentini & Lucenses post victoriam longo captivorũ agmine, multaq; præda, victricibus copiis ad ipsam fossam, unde Pisanos dejecerant, reductis, stativa posuêre, nihil inde nõ hostile cõtra Pisanos moliẽtes. Dum his esset in locis Florentinorũ exercitus, Valascus quidam Hispanus à Pontifice missus in castra pervenit, induciasq; indixit ex Pontificis autoritate. Idem quoq; apud Pisanos ab eo factum. Post hæc mediũ se cum interposuisset, castigando atq; monendo pacem extorsit. Conditiones in ea dictæ, ut Pisani Ugolinum comitem, cæterosq; exules in urbem reciperent, bonaq;, quæ ante exilium possedetant, integra redderent. De aliis verò omnibus, quibus de controversia esset, in Pontificis arbitrium consenserunt. Ita ab armis tunc discessum est.

Florentinorum & Lucensium victoria in Pisanos.

Valascus Hispanus ex Pontificis autoritate inducias indicit.

Pax cum Pisanis.

Ugolinus Comes in urbem recipitur.

Per hos ipsos dies Innocentius Pontifex Romanus, qui apud Aretium nuper assumtus fuerat, Romæ decessit, sexto ferè postquam sedere inceperat mense. Eo defuncto apud Lateranum inclusi Patres, Adrianum creaverunt. Is fuit genere Italus patriâ Genuensis. Hoc etiã intra paucos dies Viterbii defuncto, Johannes XXI. creatur, genere Hispanus, qui & ipse sexto post coronationem mense, apud Viterbium casu testudinis periit. Ita quatuor Pontificibus intra biennium defunctis, tandem Nicolaus tertius ad Pontificatum assumitur, vir præstantissimus, ex gente Ursina. Hic etsi familiâ studio partium vel præcipuâ ortus, Regi tamen privatim infensus erat, quòd nuper mortuo Romæ Innocentio, cùm ad deligendum Pontificem inclusi de more Patres convenissent, præsidens conclavi Rex Gallicos Patres contra Italos vel impudenter foverat: ex quo magna nostrorum in se contraxerat odia. Eâ igitur indignatione accensus Pontifex, & simul qui majorem potentioremque esse putabat, quàm libertati expediret, multa in suo Pontificatu molitus est, quo Regiam amplitudinem nimis elatam, deprimeret. Nam & Vicariatum Hetruriæ, quem Ecclesia Regi commiserat, exinanivit, & Senatoriã urbis potestatem, quam ad eam diem continuârat Rex, coëgit dimittere: Constitutione insuper editâ, *ne, cuiquam Regi, aut Regiâ stirpe oriundo, senatoriam, aliamvè dignitatem Romæ habere liceret:* per quam nota inurebatur Carolo & Arrigo Hispano, qui proximi fuerant Senatores. Ut quoq; Romana sedes minùs operâ indigeret Regis, Bertuldum Ursinũ propinquum suum turmas equitum alere jussit, sub prætextu urbium recuperandarum, quæ per id tempus à Guidone Feretrano Principe diversarum partium, in Umbriâ occupabantur. Discordias quoque, & simultates civitatum Hetruriæ,

Innocentius Pontifex Romæ decedit.

Adrianus Pontifex creatur.

Iohannes XXI. Pontifex eligitur.

Pontifices quatuor intra biennium moriuntur.

Nicolaus. III. ad Pontificatum assumitur.

Pontifex molitur Regiam amplitudinem deprimere.

Bertuldus Ursinus.

per

Latinus Legatus Pontificis.

per quas fautores partium, & infinitam pecuniarum materiam Rex captare solebat tollendas, sopiendasque curavit per Latinum legatum, virum religiosum, ac præcipuæ autoritatis. Igitur tertio anno Pontificatus Nicolai, Latinus Florentiam veniens, magno honore à civitate receptus est. Mittebat illum Pontifex gratiâ inimicitiarum publicè, privatimque tollendarum. Præter industriam legati, quæ in prensandis hominibus, hortandisque plurima fuit, illa quoque res non mediocriter suffragata creditur ad pacem, quòd nobilitas per id tempus acerbis inter se inimicitiis conflictabatur, armatæque familiæ per urbem longis agminibus incedebant, pugnæque & vulnera crebrò committebantur, non sine trepidatione tumultuque civitatis. Itaque hac deformitate rerum fastiditi cives, ac planè fatigati, à desiderio reducendorum exulum non penitùs abhorrebant. Nec porrò nobilitas resistere poterat, cùm integra non esset, & quod alteri renuerent, id alteri sequendum vel de industria suaderent. His de causis factum est, ut longè faciliorem viam Latinus ad res componendas haberet, quàm dudum eadem in causa, atque re Gregorius habuisset. Exhortatus ergo homines, cum autoritatem Pontificis publicè privatimque interponeret, tandem civium pacem, ac reductionem exulum fieri, obtinuit. Quo autem major firmitas paci inesset, advocatâ concione, cùm multitudo omnia complesset, ipse sublimi de loco profatus, longâ oratione, commoda pacis explicuit, eamque velut salutarem acceptandam, servandamque suasit. Conditionibus deinde ex arbitrio pronunciatis, syndicos exulum assurgere jussit, publiceq; inspectante populo in mutuos amplexus civium devenire. Ad tollendas verò suspiciones multos utrinque vades ultro citroque dari jussit. Forma quoque Reip. gubernandæ ab eo noviter instituta est, creato Magistratu quatuordecim virorum mixtorum ex utraque factione, qui pro tempore præessent civitati, publicis compositis negotiis, privatas subinde inimicitias tollendas curavit, pacatis familiis tam ejusdem factionis inter se, quàm diversarum, ubicunque privata odia, ob cædes aut vulnera, subessent. Ea quò magis rata forent, affinitatibus ultro citroque contractis homines censuit obligandos. Monumenta verò damnationum in publicis archivis contra exules per superiora tempora reposita, non cancellanda modò, verùm etiam unà cum libris tollenda providit, quò penitus earum rerum deleretur memoria. Bona quoque exulum, quæ vel à fisco ex publicatione, vel à privatis per potentiam tenebantur, illis, quorum fuerant, uti restituerentur, effecit. Ex hoc jam tempore diversa factio magnâ multitudine in urbem rediit, præter quosdam Principes, quibus Concordiæ gratiâ reditus est ad tempus aliquod dilatus. Fuerunt autem hi circiter sexaginta ex præcipuis familiis diversæ factionis, quibus circa urbem Romam exilii locus pro voluntate Pontificis destinatus est. Illud præterea additum, ut castella quædam circa urbem in Pontificis custodia essent, utque Magistratus Florentiæ Pontifex ad biennium ex arbitrio daret. Ea cùm perfecisset legatus, ingenti prudentiæ famâ non immeritò partâ, abiit relictâ civitate pacatâ & concordi, quam impacatam discordemque susceperat.

Latinus Florentia civium pacem ac reductionem exulū obtinet.

Forma nova Reipub gubernandæ à Latino instituitur.

Magistratus 14. virorum creatur.

Castella quadā circa urbem sua in potestate Pontifex reservat.

Cæterùm ex hac providentia legati, & simul ex revocatione Vicariatus, de quo supra mentionem fecimus, Rex dominatum Florentiæ omninò dimisit, liberaque jam civitas, & sui juris facta, à quatuordecim viris gubernabatur. Hic rerum status ferè biennium duravit, nec dubitatur, si is Pontifex vixisset diutiùs, quin longè magis ea forma Reip. fuerit duratura. Igitur quatuordecim viris ex utraque factione Remp. gubernantibus, primo quidem anno quieta omnia domi forisque fuerunt, nec quicquàm memoriâ dignum per id tempus accidit. Secundo quoque anno quies domi viguit, *foris autem multa, ceu nubila in sereno coorta, futuræ tempestatis formidinem incussêre.* Causæ verò turbationum hæ suberant. Nicolaus, de cujus animo erga Regem suprà diximus, proximo autumno apud Suriam arcem septem millibus passuum à Viterbio, cùm reficiendi sui gratia eò secessisset, subitò apoplexiæ morbo correptus, & officio linguæ destitutus, paucos post dies migravit è vita.

Rex dominatum Florentiæ dimittit.

Nicolaus Pontifex Apoplexia correptus, moritur.

Quo sublato, cùm de successore deligendo inter Patres agitaretur, assumti nuper (à Nicolao *) Cardinales, Italicum: altera verò factio, & ipsa per se potens, & ab Rege sublevata, atq; impulsa, Gallicū cupiebat. Aliquot menses cùm eo modo concertassent, neq; de Pontifice convenire possent, Viterbienses infensi Ursino generi ex superiori dominatu, seditione factâ, ad arma ierunt, novosq; sibi

** Non erat in. MS. Pal.*

Certamen inter Patres in eligendo pontifice.

Viterbienses duos Vrsinos Cardinales abducunt.

Magistratus pulsis veteribus creaverunt. Inde cæco, amentiq; furore, conclave, quo Patres inclusi erant, irruentes, duos Ursinos Cardinales per vim detractos, non sine contumelia abduxerunt. Abductus est etiam cum his Latinus ille, quem legatum nuper Florentiæ pacis autorem fuisse, suprà monstravimus. Sed hic postmodū conclavi redditus est: Duo autem Ursini privato carcere detenti. Quo facto, altera Patrum factio præpotens, ac planè victrix, quem cupiebat, Pontificem habuit.

Martinus IIII. Pontifex creatur.

Rodulfi Præfecto, Florentini & Lucenses parere amplius nolunt.

Miniates opidū.

Rodulfus Florētinis & Lucensibus bellum cōmovet.

Piscia opidum obsidetur.

Piscia ad solum evertitur.

Creatus est igitur Martinus quartus, natione Gallus. Hic usque adeò Regi cōjunctissimus fuit, ut omnia sibi debere videretur. Ex hac itaque conjunctione & præsentiâ Regis, qui paulò pòst gratulatū ad Pontificem decurrerat, civitates Hetruriæ, quæ dudum in partibus fuerant, rursus ad Regem inclinari cœperunt, ejusque nutum in cunctis respicere. Quare Præfecto Rodulfi Imperatoris, quem ille post ablatum Regi Vicariatum, volente Pontifice, quasi redditum Imperio, in Hetruriā miserat, Florentini & Lucenses parére amplius noluerunt. Ob eam rem comminari ille primò, & multas proferre: mox ubi cognovit parvipendi, collectâ manu quâdam Germanorum equitum Miniate ex opido, quam veniens in Hetruriam sibi arcem sedemq; delegerat, bellum adversus Florentinos Lucensesque commovit. Hæc res studia partium, quæ jam extincta videbantur, iteratò incendit. Itaque non multo post in suspicionem conversi Pisciam opidum Lucensis agri, cujus incolæ ad diversas partes inclinare videbantur, Lucenses Florentinique simul junctis copiis obsederunt. Cùm obsessi de conditionibus agerent, Florentinique mitiorem partem amplexi, recipiendas suaderent; objurgati sunt à Lucensibus, quòd mixti ex utraque factione, pristinam illam vim animi, in tuendis partibus, amisissent. Ita sublatâ reconciliationis spe Piscia oppugnatur, captaque tandem ad solum evertitur.

Sicilia tota à Rege defecit.

Guido Feretranus.

Priores artium Florentiæ creantur.

Per hoc ipsum tempus Sicilia tota à Rege defecit, & simul per Flaminiam, atque Umbriam. Guido Feretranus Princeps diversæ factionis multa audere molirique ferebatur. Ob hæc omnia, cùm jam planè studia renovari partium cernerentur, cunctaque suspicionibus redundarent, Florentini consortium diversæ factionis hominum, qui in administranda Rep. dudum recepti fuerunt, amovendū censuerunt. Quare quatuordecim virorū officio, qui mixti ex utroq; genere, civitatem regebant, antiquato, Priores artium creavêre. Tres ab initio creatos constat, postea sex, inde duodecim, mox octo, quòd suis quidem temporibus apparebit. Nec tamē hujus Magistratus nomen tunc primò in Rep. repertum est. Constat enim annalibus octoginta fermè annis, ante id tempus, Priores artium in Rep. fuisse; sed postea omissum, ac penè obliteratū, tandē hoc tempore amplificatâ potestate, resumtū est.

Priores artium cur dicantur.

Primi Priores artium.

Bartholus Bardius, Iacobi equitis filius.

Roßus Bacarelli.

Salvius Clari Hieronymi.

Duodecim apparitores,

Sex viatores.

Tempus huius Magistratus bimestre fuit.

Populare autem maximè id genus administrandi esse, vel ex nomine isto intueri licet. Quòd enim potentes quidam plus nimio turbationis optare videbantur, ad pacatum tranquillumq; genus hominum, non tam bellis, & contentionibus, quàm negotiis in pace gerundis intentū, civitatis translata est gubernatio. Atq; ob id Priores artium dicti, quia non ex rapacibus neq; seditiosis, sed ex frugali, pacatoq; hominum genere, ut cujusque exercitia erant, suffragiis Populi anteferebantur. *Nam qui inertes sunt, ex aliorum bonis nutriantur oportet.* Hunc Magistratū, nomenq; hodie quoque in civitate durare, trigesimo atq; octavo supra centesimum anno, signum fuerit, non absq; optima ratione excogitatum fuisse. *Nam quæ damnosa sunt, etsi non homines, at tempus, experientiaq; rerum magistra redarguit, nec diuturna fore permittit.* Primi tunc omnium Priores artium creati fuerunt Bartolus Bardius, Jacobi equitis filius, ex familia nobili, & inprimis locuplete; Rossus Bacarelli, Salvius Clari Hieronymi. Hi publicis ædibus inclusi, nec aliud quicquam, quàm de Rep. cogitare jussi sunt, & sumtus ex publico eis præbiti, cùm cæteri omnes ante id tempus Magistratus, domum suam redire post negotia consuessent. Duodecim apparitores illis à Populo dati, sex viatores ad convocandos cives, totidem ad cætera obeunda ministeria. Tempus autem hujus Magistratus bimestre constitutum est, quod hodie quoq; servatur. Post hos duplicatus est numerus, & sex pro tribus suffragio civium suffecti: In sex enim regiones divisâ civitate singulos ex singulis ad Prioratum sumi placuit.

Imbres aßidui.

Annonæ caritas.

Eodē anno imbres assidui, circiter Idus Decēbres, cōplures dies noctesq; cōtinuati, omnia penè urbis loca inundârunt, ab his cùm sementes dilutæ, ac solo abrasæ, interiissent, confestim ademtâ spe futurarū messiū, annonæ caritas est cōsecuta.

Per

Per idem tempus Caroli Regis filius, novis rebus Siciliæ excitus, ad patrem è Gallia properans, cum quadam manu equitum Florentiam venit, nec minori applausu receptus est, quàm si pater urbi dominaretur.

Eodem quoque anno Caroli auxilio missi equites urbani sexcenti apparatu insigni, qui Regi in Siciliam trajicere festinanti circa Rhegiũ Calabriæ oppidum sese conjunxerant, & in obsidione Messanæ, aliisque subinde locis, fideliter simul strenuèque suam operam navârunt. *Rhegium Calabriæ oppidum.*

Res postulare videtur, ut de rebellione Siciliæ, ac de cæteris quæ eidem acciderunt Regi, discursu brevissimo referamus: præsertim cùm ejus res adeò sint cum civitatis rebus connexæ, ut magnoperè intersit illum cognoscere, & auxilia eò missa quibus ex causis evocata, quibùsve locis obsecuta fuerint, non aliter, quàm per eorum explicationem queat intelligi. Post victum Corradinum, recuperatamque Siciliam, cum civitates, quæ dudum Capitii & Federici victu rebellaverant, in Regis fidem potestatemque rediissent, Præfecti ad eas gubernandas viri Gallici, feroces naturâ, atque superbi, innumeras Siculis inferebant clades, tãtaque erat gubernatorum petulantia, ut non jam liberorum hominum, sed mancipiorum loco Siculi haberentur. Pro levissimis rebus, ac sæpè pro verbo liberiùs emisso, supplicia aderant crudelissima. Delatorum plenæ erant urbes, laquei & secures in levissimis habebantur pœnis. Adhæc avaritia Gallorum inexhausta, & auri cupido insatiabilis, nocentes pariter innocentesq; pervadebat, nec ullus rapinarũ erat modus: Divitiæ pro crimine majestatis læsæ habebantur, ut quisque amplissimo erat patrimonio, ita in periculum acerrimè vocabatur. Id genus hominum rebellionis autor fuisse, id maledixisse Regi, id Corradini imaginem domi habuisse, accusabatur. Jacturæ fortunarum jam in consuetudinem venerant, optabiles quidem, modò supplicia excarnificationesq; cessarent. His accedebant libidines nõ majorũ modò, verùm etiã ministrorum, in uxores & filias Siculorũ, sine ullo respectu aut verecundia, ut quidq; placitum fuerat. Hanc durissimam servitutem aliquot annis perpessæ civitates, *tandem superante patientiam magnitudine injuriarum, in furorem vertuntur.* Initium rerum novarum à Panormitanis factum: Hi enim diem festum extra urbem agentes, cùm à Gallis eò profectis arma explorarentur, ac eo prætextu sinus mulierum, papillasque attrectarent, * concitâ ob eam fœditatem seditione, Gallos lapidibus primò, mox armis persecuti, omnes interfecerunt. Rumor deinde Panormo in alias civitates delatus, eodem exemplo ad arma, & cædem populos excivit. Ita per totam Siciliam trucidati Galli, cùm ardor eorũ petulantiæ proprio sanguine extinctus esset, nõ solũ divitias malè coarcervatas; sed corpora insuper Siculis reliquere. *De rebellione Siciliæ.* *Viri Gallici Siciliæ civitatibus præficiuntur.* *Gallorum avaritia.* *Libidines in uxores & filias Siculorum.* ** Obtrectarent. MS. Pal.* *Panormitani omnes Gallos interficiunt.* *Galli per totam Siciliam trucidantur.*

Rex per id tempus in Hetruria erat, qui auditâ Siculorum defectione magnis itineribus in Regnum contendit: eò cùm pervenisset, copias undique contrahit: Florentinos ac cæteras civitates amicas auxilia rogat: Ipse apud Rhegium, quâ proximè est transmissio in Siciliam, constitit: ibi copias venientes excipit, quæque opportuna sunt ad transitum parat. Erat perdifficilis transmissio, propterea, quòd omnes fermè Regis naves in Siciliæ portibus navalibusque asservabantur, quæ tunc rebelles cuncta tenebant. Itaque contractis ex omni maritima Italiæ ora navibus, Messanam, quæ proxima erat, traductis copiis obsidere incepit. Vehemens ejus urbis oppugnatio fuit, nec remissior sanè eorum, qui obsidebantur in resistendo audacia. Nam & Rex in hac una urbe, quam primò circumsederat, * judicium de se fieri apud alios Siciliæ populos haud falsò existimabat, utque res ea successisset, ita ab aliis quoq;, aut formidari se, aut contemni. Et Mamertini contrà victoris iram pertimescebant, Gallorum superbia, crudelitasque ante oculos versabatur, cui fœditati honestam profectò mortem censebant præferendam. Rege circa Messanam habente castra, bellicumque terrorem Siculis ostentante; civitates crebris legationibus ad Petrum Arragonum Regem missis, sibi ut subveniret, precabantur: Regnum Siciliæ ad illum pertinere docebant, quoniam uxor ejus Constantia, Manfredi quondam Siciliæ Regis filia esset, ad quam, consumtâ virili prole, haud dubiè Regni pertineret successio: Possessionem verò civitates unanimiter & cupientissimè offerre: Jam verò Manfredi mortem ulcisci, ad quem magis, quàm ad generum nepotesque spectare? *præsertim cùm idem sit interfector, idem occupator Regni, idem civitatum vexator, quæ pati ut ludibrio habentur, contra decus sit Regii nominis.* His tandem vocibus *Messana obsidetur.* ** circum steterat. MS. Pal.* *Mamertini.* *Petrus Arragonum Rex.* *Constantia Manfredi Siciliæ Regis filia.*

permotus Rex Siciliam capessere constituit. Et adjuvabat celeritatem ejus cœpti quòd ipse paulò antè magnâ paratâ classe in Africam trajecerat, afflictisque magnâ strage Barbaris, & opido in litore expugnato, non longè à Sicilia victorem exercitum classemque habebat. Profectus igitur ex litoribus Africæ cum Panormo applicuisset, receptus summâ gratulatione à Panormitanis, Rexque Siciliæ appellatus; structis de cætero navibus Messanam petere contendit. Carolus, quòd prævalere hostem classe intelligebat, ac periculosum arbitrabatur, totâ Siciliâ adversante in illa includi, & commeatus penuriâ urgeri, dissolvendam obsidionem, ac in Italiam remeandum statuit. Id Regis consilium ubi per castra innotuit, tantus repentè concursus ad mare factus est, properantibus cunctis ne in postremis trajicerent, ut non multùm à fuga, & desperatione res illa distare videretur, tentoria, & machinas, & apparatum omnem in castris relinquerent. Vix dum traducto exercitu, hostium classis advenit. Carolus autem, quia non decertandum in præsentia; sed aliâ ratione gerendum existimabat bellum, copias dissolvit, & auxilia amicorum domum remisit. Sed classis dum abiret, per speculatores hostium conspecta, ab Arragonibus invaditur, ex ea aliquot naves, in quibus Pisanorum triremes fuerunt quatuor, ex fœdere nuper ad Carolum missæ, capiuntur, & Messanam ducuntur. Equites verò Florentini à Rege dimissi domum rediêre incolumes quidem, prænterquàm quòd tentorium publicum ex more Duci eorum traditum, in illa fuga in castris apud Messanam amiserant, quòd à Mamertinis captum, diu inter spolia asservatum est.

Rex Siciliæ summa gratulatione à Panormitanis recipitur.
Carolus in Italiam remeare statuit.
Carolus copias dissolvit.
Pisanorum triremes quatuor capiuntur & Messanam ducuntur.
Florentini tentorium amittunt.

Altero dehinc anno domi quies fuit (nec lacessitis bello, nec lacessentibus *) Nam & Præfectus Rodulfi nuper in Hetruriam missus, qui Miniate ex opido bellum cœperat inferre, non consequentibus viribus ab incepto destiterat, & missi ad Carolum equites domum remeârant. Itaque ad lætitiam conversis animis, ludi quidam insignes eo anno per urbem dati, & apparatus magnifici vicatim propè exhibiti, viri unum in morem vestes plerique albas induti, mulieres quoque omni sumtuositate ornatus, compitalia exercuêre.

* In MS. Pal. non exant.

Compitalia exercentur.

Sequitur post hunc annus insignis multis rebus. Eo anno fœdus ictum est cum Genuensibus. Superaverant enim illi paulò ante Pisanos navali prælio, & reliquias belli persequebantur. Quamobrem credebatur Pisanorum nomen omne posse deleri, si Genuenses quidem mari, Florentini autem & socii, terrâ adorirentur. Et profectò causæ suberant legitimæ ad bellum, quòd illi post pacem non satis pacatè in Lucanos finitimos se habuisse, Rodulfique Præfecto bellum nuper inferenti, cohæsisse arguebantur. Ad hoc igitur icto fœdere Florentini & Lucenses, cæterique socii constituto tempore profecti, ad ipsa propè Pisarum mœnia posuerunt castra. Genuenses autem mari aderant quadraginta longis navibus. Hæ terrestres maritimæque copiæ cuncta igne ferroque populatæ sunt. Post multiplices illatas clades exercitus discessêre, eo proposito, ut proxim dehinc æstate majori apparatu, mari terraque, rursus coirent ad Pisas obsidendas. Cùm itaque salus nulla Pisanis super esse videretur, Ugolinus comes, qui Florentia ex pace nuper redierat Pisas, locum, adversarios criminandi nactus, quod obstinatâ quadam perversitate Florentinos Lucensesque sibi inimicos infestosque reddidissent, quibus cum amicè erat vivendum: Quid, inquit, profuit hæc pervicacia, ut propè omnium finitimorum diversas tàm cupidè arriperemus partes? Ego quidem ut mari propagandum populi Pisani Imperium; sic terrâ vicinas civitates benevolentiâ, & charitate putabam continendas. Id profectò majoribus nostris sapientissimis viris placuisse video, qui Corsicam, qui Sardiniam, qui Baleares insulas procul sitas, Imperio subjicientes suo, Lucam in vestibulo penè urbis nostræ positam, intactam reliquerunt. Hi verò contrà præclari gubernatores nostri molestissimas simultates domi parantes, nullâ probabili ratione perpetuos nobis hostes à terra imminere procurarunt. Et nunc quoque mea sententia est, Florentinos esse pacandos. Nec sanè id videtur difficile, si ejus rei naturam penitùs discernamus. Etenim quibus de rebus nobis atque illis contentio est? De Sardiniæ dominatu? an de insularum aliarum possessione? At id ne in cogitationem quidem eorum unquam venit. An certare nobiscum volunt de rerum maritimarum potentia? At id

Fœdus ictum cum Genuensibus.
Genuenses superarunt Pisanos.
Pisa obsidetur à Florentinis Lucensibus cæterisq; socijs.
Ugolinus Comes.
Ugolini Sententia in Florentinis pacandis.
Corsica.
Sardinia.
Baleares insulæ.

At id quidem curæ illis nunquam fuit. An quòd agro nostro indigent, quem colant, ex quóve alantur? Satis ipsi quidem superque habent agri, neque nostrum requirunt, neque exposcunt. Quid est ergò, quod nos cum illis in contentionem deduxerit, præter inane quoddam partium studium, leviter corrigendum, si paucorem rabiem, qui hac inimicitiâ nos superfluo onerârunt, comprimamus. Hæc ab illo haud falsò jactata metus imminens comprobabat. *Apparatus ad Pisas obsidendas* Septuaginta quidem naves longas parare Genuenses ferebantur: A terra verò magnos delectus equitum peditumque haberi, ut proximâ ætate Pisas obsiderent. Id formidantes Pisani cùm una salus videretur, si Florentini à societate Genuensium averterentur, Ugolino comiti, quòd is Florentinorum sociorumque amicus, & studio partium similis habebatur, adhæserunt. Ille, ubi mentes civium ad se traductas vidit, diversæ factionis capita deturbat, ac suo jam nomine civitatem gubernat, ad hoc ipsum auxilia Florentini Populi implorat. *Ugolinus suo nomine Pisas gubernat.* Ea mutatio rerum Florentinos deflexit. Itaque reliquo bello, quod proximâ æstate ad Pisas gestum est, nequaquàm interfuerunt, contenti mutatione rerum, & amicâ factione, pro inimica urbi præfecta. *A Genuensibus & Lucensibus Pisanis bellum infertur.* Quare à Genuensibus tantùm, qui cum septuaginta navibus longis constituto tempore affuerunt, & à Lucensibus, qui perseverârunt in fœdere, bellum est postea illatum. Nec dubitatur si Florentinus in fœdere permansisset, extremam fuisse perniciem illam Pisanis futuram.

Florentina Pomœria perducuntur. Eodem anno producta urbis pomœria sunt, & nova subinde mœnia longè majori ambitu designata, celeberrimisque viis, Casentinati, Bononiensi, Pratensi, Pistoriensi opera portarum egregiè instituta. *Secunda Productio Mœnium.* Ea verò secunda, an tertia productio fuerit, haud equidem certissimum dixerim. Plurimi tamen existimant secundam fuisse, cùm prima de templo Martis ad Thermas publicas, ac theatrum vetus complecterentur mœnia: Inde productum constat pomœrium, hinc ad ripas fluminis, illinc ultra sacras Laurentii ædes. Tertiò longè progressum est, ut suprà diximus, quibus in locis nunc mœnia portæque existunt. Trans Arnum verò prima ædificatio fuit circa vetustum pontem, suburbana ædificia, & villæ hortis permixtæ. Inde mox vici tres facti, duo secus Arnum supra infraque pontem, tertius relictâ à ponte viâ. *Vici tres Florentia.* Hi vici diu absque munimento publico fuerunt, ac propterea frequentes in his locis turres privatim factæ, quò tutò habitari in illis posset. Tandem & hi mœnibus cincti, collesque supernè munimentis appræhensi. His quoque in locis mox crescentibus incolis, ædificiisque subinde adjunctis, pomœrium productum est, longè majori ambitu quàm prius, portæque magnifici operis tres factæ, celeberrimis trans Arnum viis, *Portæ tres.* Pisanâ, Senensi, Aretinâ.

Carolus Rex moritur. Eodem anno Carolus Rex moritur, vir procul dubio egregius, longè tamen belli artibus quàm pacis insignior: res siquidem à se præclaras armis gestas, impunita suorum licentia, in pace fœdavit, ac nimio despectu ad rebellionem coëgit. *Caroli Victoria duæ.* Duabus præcipuis in Italia victoriis auctus, alterâ quâ Manfredum, alterâ quâ Corradinum superavit. Sed utrasque secutæ rebelliones, minùs esse lætas permiscerunt. Ad extremum capto filio, Siciliaque amissâ, in medio turbationem maximarum interiit apud Foggiam Calabriæ opidum.

Guilgelminus Aretinorum Præsul castrum Cæciliæ occupat. Altero dehinc anno Guilgelminus Aretinorum Præsul castrum Cæciliæ admodum naturâ munitum in finibus Aretini agri, Senas versus, occupavit, præsidioque militum imposito, novis rebus Senenses conterruit. Itaque contractæ eò properè Senensium copiæ, & à Florentinis missi equites peditesque castrum circumsedêre. Varia de hinc oppugnatio, & usque in mensem quintum protracta obsidio, quæ tam valida fuit, affluentibus undique auxiliaribus turmis, ut Præsul Aretinorum, etsi coactas ipse quoque ostentarat copias, tamen apparatus magnitudine absterritus, ferre suis auxilium non sit ausus. Fame tandem oppugnati, qui intus erant, deserto per noctem castro, fugâ sibi consuluerunt: sed eâ cognitâ per hostes, magna pars intercipitur. Ipsum verò castrum, ne quando propter egregiam ejus loci opportunitatem similia tentarentur, ad solum usque Senenses everterunt. *Castrum Senenses ad solum usque evertunt.*

Princivallis Fuscanus. Per hoc ipsum tempus Princivallis Fuscanus ab Rodulfo in Hetruriam missus parere sibi civitates postulabat: consensisse ejus missioni Honorium Pontificem Romanum, qui nuper Martino successerat, vulgò ferebatur. *Honorius Pontifex Romanus successit Martino.* Et dedita opera, quo mi-

quo minus abhorreret animi, ut Italus genere, & studio partium non alienus legaretur. Is cùm Florentiam intrasset, & prece magis, quàm auroritate niteretur, plus valuit respectus causæ publicæ, quàm privati generis. Itaque ut aliis, ita & huic parere civitas noluit. Quare post paucos dies Florentiâ egressus, Aretium petiit. Ibi quoque cùm eadem postulasset, neque alteram factionem trahere in sententiam potuit, quòd à nomine Imperii abhorrebat: neque alteram, quoniam nomen familiæ Tuscanæ, ex qua ipse ortum ducebat, suspectum partibus habebatur. Ita ab utrisque spretus, tandem abivit.

Legato Reducti Florentia parere noluit.

Legatus spretus abit.

Proximo post hunc anno semina gravissimarum turbationum Aretii coorta, finitimas civitates in suspicionem primò, mox in apertum bellum, compulêre. Haud multò quidem ante id tempus Aretini, exemplo Florentinorum permoti, Priorem artium sibi creaverunt, virum quendam popularem, ac nobilitati maximè infestum: Guelfo huic nomen fuit. Is armata multitudine castella quædam Aretinorum per nobilitatem priùs occupata, repetere: mox quia dicto non parebatur, obsidere cœpit. Nonnulla verò ex his pertinaciùs resistentia tandem vi capta expugnataque ad solum æquavit. Præcipuè tamen Pactiorum & Ubertinorum potentiæ infestus, quorum castella pluribus locis cùm evertisset, tandem Civitellam obsedit, in qua Guilgelminus Præsul, homo diversarum partium, & Aretini Populi inimicus, residebat. Eo in loco dum exercitus esset, Principes nobilitatis, qui primò ob studia partium variè inter se diffidebant, veriti, ne, si opidum ductu, auspicioque Prioris expugnaretur, in nimiam plebs evaderet potentiam, à se quoque usurpata reposceret: eo metu anxii, & simul invidiâ plebis commoti, reconciliatis inter se animis, ac seditione in exercitu factâ, Duce Rainaldo Bostole ad hostes transfugerunt. Ob eam rem obsidio statim soluta est, ac exercitus domum reductus.

Turbationũ semina Aretij oriuntur.

Aretini Priorem artium crearũt, Guelfum.

Pactiorum & Vbertinorum familia.

Civitella obsidetur.

Principes nobilitatis ad hostes transfugiunt.

Rainaldus Bostoles Dux.

Nec multò pòst omnis nobilitas unà cum Præsule, contractis undique suis amicorumque viribus, Aretium intravit, impetuque in Priorem artium facto, cùm illum fractâ ac depulsâ plebe, corripuisset, evulsis per contumeliam oculis, fœdum spectaculum suis civibus dimisit. Urbem verò ac publicarum rerum curam inter se partiti gubernabant: Bonos & graves è plebe viros urbe dejecerant. Nec tamen is status rerum diutuinus fuit: *Nam peculiare nobilitatis malum, superbia & ambitio, conflictare dominantes cœpit.* Itaque suspicionibus coortis Guilgelminus Præsul unà cum Ubertinis & Pactiis, ex quibus ipse oriundus erat, cæterisque Aretinorum familiis ejus factionis impigrè raptis præveniens armis, nobilitatem cæteram urbe deturbat: Ipse per gentilium agnatorumq; favorem sublevatus, tyrannidẽ invasit. Erant duæ factiones Aretio pulsæ: una ex plebeis, qui Priorem artiũ secuti fuerant: altera ex nobilitate per fraudem postmodum ejecta. Hi omnes in unum coeuntes castella Rondine, Sabinum, & alia quædam circa urbem munita loca occupârunt, bellumque ex his Aretio intulerunt. Mox quia non satis per sese existimabant posse, ad Florentinos legatione missâ, cujus Princeps fuit Domitianus quidam è familia veteri, opem supplices precebantur. Addiderunt & orationem precibus, ex vetustate amicitiarum, ac simili studio partium collectam. Nullam esse Florentino populo, si antiqua repetantur, neq; vetustiorem, neque diuturniorẽ societatem, quàm cum ea parte Aretinorum, quæ nunc à communibus inimicis ejecta, supplex in ejus fidem patrociniumq; cõfugit. Cum hac enim parte statim post Federici mortem fœdus, societatemq; initam esse à Florentinis, tunc primùm ex longa servitute sese in libertatem vindicantibus. Hac eâdem parte Reip. gubernacula tenente (quo quidem anno pugnatum fuit apud Arbiam) bis equites peditesque Aretinorum Senensem agrum cum Florentinis ingressos: In ipsa verò Arbiensi pugnâ plures propè cæsos fuisse Aretinorum acervos, quam ullius sociæ civitatis. Post longum deinde exilium ac fractas opes, Carolum Regem subsidio partium cælitùs demissum, vix ab ulla per Hetruriam civitate receptum esse priùs, ab Aretinis. Copias inde suas & Corradino venienti opposuisse, ac in tanta trepidatione cunctorum, cum propè in oculis suis cædi exercitum Regis conspexissent; tamen in fide unà cum Florentinis constantissimè perseverasse. neq; postea obsidendo Bonitio, neq; aliis locis, ubi de studio partium ageretur, suam aut operam, aut præsentiam defuisse. Nunc eosdem se Aretio pulsos, non tam vi

Præsul cum nobilitate Aretiũ intrat.

Aretio duæ factiones pelluntur

Rondine Sabinũ castellum.

Exules Aretio bellum inferunt.

Domitianus exulum princeps.

Exulum Aretinorum oratio ad Florentinos.

contrariæ

contrariæ factionis civium, quàm exterorum: Guilgelminum siquidem potentiam omnem ex clientelis ac finitimis tyrannis diversarum partium coëgisse, seque domesticâ seditione plebis nobilitatisque laborantes, partim vi, partim perfidiâ pepulisse. Orare, uti pro veteri amicitia, proque diuturna cōjunctione non patiantur eos ab se frustra auxilium petere. Nam utilitatis quidem rationem minimè se explicare velle, cùm apud homines loquantur prudentissimos, & qui probè norint, quantum intersit, diversam factionem, an amicam urbi illi præesse, præsertim cùm Pactii, & Ubertini, & hujusmodi homines quietis simul, libertatisque hostes in eâ dominentur, quibus cum haud dubium sit, bellum tandem Florentino populo esse futurum. Cæterum referre, utrum nunc tenentibus amicis circa urbem castra, & opportunitatem maximam præstare valentibus, an postea illis jam perditis, bellum sit suscipiendum.

Movit oratio mentes, quippe vera esse constabat, quæ ab legatis dicebantur. Itaque responsum illis datum est: Populum quidem Florentinum bono esse animo, verùm & sociorum sententiam illis esse expectandam, quos ad hoc ipsum è vestigio convocarent. Accitis deinde sociorum Legatis, reque in consilio discussâ, constituerunt, Aretinos exules, ut pote vetustos amicos, in communem societatem suscipere, usque opem ferre, quoad in urbem, atque in sua restituerentur. Ad hoc ipsum renovato fœdere octingentos equites illis decrevêre. Horum quingentis è vestigio traditis, reliquos sese, cùm res exigeret, missuros polliciti. Recepto igitur sociorum equitatu, Aretini exules, cùm ipsi quoque equitem peditemque satis magno numero armassent, per singulos ferè dies, usque ad Aretii mænia crebris incursionibus infestabant. Quare & hi, qui urbem tenebant, diversarum item partium auxilia postulare coacti sunt. Ob eam causam omnes Florentini exules, qui ubicunque terrarum erant, eò concurrerunt, præter hos quoque ex Umbria, & Picentibus studio partium insignes complurimi. Ita certamen atque bellum ex integro nascitur.

Florentinorum responsio.

Omnes Florentini exules concurrunt.

Eodem anno bis incendia Florentiæ coorta: primum in Cerretanorum ædibus, deinde aliud longè majus, quo Circulorum domus crematæ sunt, ingenti cum jactura prædivitis familiæ. Honorius quoque Pontifex Romanus per hoc ipsum tempus decessit, biennio postquàm sedere inceperat.

Florentiæ incendia uno anno bis oriuntur.

Cerretanorum & Circulorum ædes cremantur.

Honorius Pontifex obit.

Proximo dehinc anno cura in Aretinum versa bellum. Nam auxilia diversæ factionis eò contracta Florentinum ac Senensem agrum subitis incursionibus reddebant infestum. Tandem proficisci totis viribus, & simul exules Aretinorum in societatem receptos fovere, simul eorum, qui intra urbem erant, petulantiam rescindere placuit. Ea de causa magni delectus Florentiæ habiti sunt: Senensium verò ac sociorum aliorum copiæ ingentes arcessitæ. Ex his omnibus confectus est ingens equitum peditumque numerus. Signa militaria aliquot dies antè, extra urbem promta, tempusq; profectioni cōnstitutum pridie Calend. Jun. quod ubi advenit, signa moventes, Aretinum versus, per superiorem Arnum contenderunt. Nec insignior apparatior ve exercitus, nec omnibus rebus instructior post Arbinesē pugnam emissus ferebatur. Cùm in fines Aretinorum pervenissent, Leonam & alia pleraq; circa Ambram fluviū castella ceperunt, eorū plurima in deditionē accepta, nonnulla etiam vi expugnata. Inde copiæ Laterino admotæ. Id opidū Arno supereminet, octo passuū millibus ab Aretio, naturâ loci satis munitū. Circa illud stativis positis, cùm circumvallare opidū cœpissent, & appareret, pertinaciùs incubaturos: Lupus quidam exul Florentinus, qui cum aliqua manu in præsidio erat, conterritus magnitudine apparatus, paciscitur, uti cū suis abire incolumi liceat. Ita deducto præsidio opidum tradit. Florentini ergò & socii post Laterinū captū, inde jā structi, ad hostē duxerunt, proximèq; contra Aretiū positis castris, crebra prælia in portis ipsis commiserunt, omniaq; circa urbē igne, ferroq; hostilē in modum vastârunt. Ad VIII. Calendas Quintiles * nō procul à porta, ludicrū, equorū cursu certantiū, præmiumq; de more, ut domi eâ die fieri consuevit, ab illis editum est. Inter eos verò ludos procella subitò coorta, in ea parte castrorum, ubi Senensium tendebant copiæ, sic vehementer inflavit, ut magnam partem tabernaculorum vesano quodā impetu stridoreq; glomeraret. Id præsagium futuræ cladis Senensium fuit, quod

Exercitus insignis.

Leona capitur.

Lupus exul Florentinus.

Laterinum Florentinis traditur.

* Sextiles MS Pal.

Ludicrum, equorum cursu certantium, editur.

paulò

paulò poſt ex re ipſa intellectum eſt. Nam confectis his rebus cùm abire placuiſſet, Florentini eodem, quo prius venerant, itinere: Senenſes autem diversâ regione, viâ Senenſi remeabant. Eorum itaq; diſceſſum conſpicientes Aretini, qui intra urbem erāt, invadere Senenſium agmen ſtatuerunt. Itaque poſt eos quàm citatiſſimè egresſi quatuor ferè paſſuū millibus ab urbe conſequuntur. Ibi vertere ſigna retrò, ac decertare invitos compellunt. Sed ubi manus conſerere cœperunt, & eques equiti, pedes pediti congreſſus rem comminùs gerere, pugna erat atrox, & clamor ingens, variæq; fluctuationes, & cædes annitentibus utrinq; edebantur. Tandem ſuperati Senenſes, omiſsâ reſiſtendi ſpe, in fugam vertuntur. Magna eorum ſtrages per iram & indignationem ſuperioris vaſtationis, à victoribus * edita eſt. Qui verò eorum à cæde ſuperfuerunt, maxima ex parte capti ſunt, & Aretium ducti. Florentini verò nihil penitùs eorum ſentientes, necubi intermiſſo itinere Laterinum pervenerunt. Ibi cùm paulò pòſt deletas Senenſium copias cognoviſſent, quanquam graviter eos angebat ſociorum caſus, & jactabant quidam, ad comprimendam Aretinorum inſolentiam, exercitum eſſe reducendum: tamen vicit eorū ſententia, *qui tuta magis, quàm ſpecioſa ſuadebant.* Itaq; parte equitatus Laterini relictâ, quæ Aretinorum cohiberet impetum, reliquas omnes copias Florentiam reduxêre.

Pugna Aretinorum cum Senēſibus.

Senenſes ſuperantur.

* Non erat in MS. Pal.

Bellum apud Piſanos exoritur.

Ugolinus comes Ugolinum Gallura iudicem Piſis pellit.

Ugolinus comes in carcerē traditur.

Florentini cum Piſanorum exulib. Piſis bellum inferunt.

Dum ea geruntur in Aretinis, alia inſuper bellorum materies apud Piſanos exoritur. Ugolinus enim comes, cujus mentionem ſuprà fecimus, Ugolinum Galluræ Judicem, hominem & ſtudio partium & conſanguinitate ſibi conjunctum, Piſis pepulit. Ipſe malo conſilio cum diverſarum partium hominibus in gratiā rediit, à quibus non multò poſt ea captus, in carcerē traditus. At Ugolinus Galluræ Judex, cæteriquc Piſani cives per factionem ejecti, ad Lucenſium Florentinorumq; opes confugientes, cauſa fuerunt fœderis inter civitates renovandi. Itaque eodem anno auxilia equitum, peditumque à Florentinis miſſa, unà cum Lucenſibus agrum Piſanum intrarunt: Ibi conjunctis Piſanorum exulibus bellum Piſis intulerunt.

Area circa Baptiſterium Florentia exaltatur.

Hera fluvius.

Eodem anno Florentiæ exaltata eſt circa Baptiſterium area, & lateritio opere cōſtrata, cæmentis de induſtria congeſtis, quo reliquæ urbis ſuperficiei par eſſet, pecuniâ ad eam rem perficiendam ex ærario promtâ. Pontis etiam ad Heram fluviū (id enim caſtellum in Florentini populi ditionem paulò antè pervenerat) arx & turres inſigni opere communitæ, civesque ad ejus cuſtodiam loci, bini cum militari præſidio deſtinati.

Carcianum.

Exules Aretini Florentinorum operē implorant.

Inter hæc Aretini ob victoriam de Senenſibus habitam majorem in modum elati, caſtella, quæ ab exulibus tenebantur, magnis copiis oppugnabant. Cùm itaque Carcianum circumſediſſent, atq; id caſtellum omni apparatu urgerent, cæteris quoque caſtellis eadem vis immineret, exules Aretini difficultate rerum commoti, Florentiā oratum mittunt, ne ſe extremo in periculo cōſtitutos, in hoſtiū manus pervenire patiantur. Commota ob id civitas, mittendas iterum copias in agrū Aretinum decrevit: non tamen tanti apparatus, quanti priore expeditione facti. Quod enim obſeſſi ægrè ſuſtinere oppugnationem credebantur, ob id magis properare, nec auxilia ſociorum expectare placuit. Itaque urbani equites ad octingentos, mercede conducti ad ducentos, peditum verò ad quatuor millia in hoc ſubitaneo exercitu fuêre. Has copias cùm adventare ſenſiſſent Aretini, obſidionem diſſolverunt, revocatiſque in urbem copiis, & multitudine confeſtim armatâ, certiſſimo dimicandi propoſito, obviam hoſtibus progreſſi ſunt, atque ubi in conſpectu fuerunt, aciem ſtatuunt, poteſtatēq; pugnādi faciunt. Florentini, quia prævalere illos multitudine intelligebant, Laterini copias continebant, tantùm militem de ſuperiori loco, conjunctum penè mœnibus opidi oſtentabant, in planitiem verò non deſcendebant. Itaque irritâ tandē expectatione abſque ulla pugna diſceſſum eſt. Sed Aretini quoq; abceſſerunt, parte copiarum Bibienam tranſmiſsâ, Caſentinati viâ uſque ad Seva fluvium tumultuoſiùs profecti, tantum terrorē incuſſerunt, ut Florentiæ intra mœnia trepidaretur. Ob eam rem copiæ confeſtim revocatæ.

Aretini obſidionem diſſolvunt.

Bibiena.

Flumen Arni urbem inundat.

Eodem anno circiter Idus Decembris continuis imbribus auctum flumen Arni totam ferè inundavit urbem: quædam etiam adjacentia ædificia ejus impetu corruerunt.

Varicum oppugnatur.

Collina.

Nec multò pòſt Aretini magnis copiis profecti ad Varicū fecerunt caſtra, opidumq; oppugnarunt. Inde pars copiarum tumultuoſius delata Collinam ad uſque prædabunda pervenit. Eo de loco (neque enim plus quàm ſeptem paſſuum millibus

bus Florentia abest) quàm magna possunt incendia ostentant. Hoc tumultu in suspicionem versæ mentes, cùm præsertim manus quædam exulum Florentinorum cum Aretinis venisse diceretur, verentibus Principibus civitatis, ne quid arcani subesset mali, juventutem obviam exire cupidam intra mœnia continuêre. Quare hostes licentiùs vagati, post magnas demum illatas clades, prædamque abundè captam, qui circa Varicum erant, revertuntur.

Per idem tempus Pisani studio partium inducti, Guidonem Feretranum, jussu Pontificis, in Gallia exulantem crebris arcessitum literis, sibi Ducem præfecerunt, quo Lucensibus cæterisque ejus factionis, Ugolinoq; Galluræ judici exulibusque aliis nuper ejectis, à quibus lacessebantur bello, resisterent. Ugolinum verò comitem, quem suprà captum, & in carcerem trusum ostendimus, cum duobus filiis, totidemque nepotibus, unà in turri simul clausis, subtracto protenus cibo, fame necaverunt, ad eam immanitatem nihil ob aliud, quàm ob studia partium, impulsi. Cæterùm ea res Lucensium sociorum suspicionem adauxit, & parare vires animumq; in futurum certamen coëgit. Ita cuncta vicissim Hetruria studiis partium erecta conflictabatur.

Guidonem Feretranum Pisani sibi Ducem præficiunt.

Ugolinus Comes, cum duobus filiis & totidem nepotibus fame necatur.

HISTORIARUM FLORENTINARUM

LIBER QUARTUS.

Iam appetebat ver, & una omnium cura in Aretinum versa erat bellum. Florentini quidem pro crebris incursionibus, ostentatisq; nuper urbi incēdiis: Senenses verò pro calamitate prælio acceptâ properabant ulcisci: Lucēses antiquâ partiū voluntate Florentinis conjuncti: adhoc Pistorienses, Volaterrani, Pratenses, aliiq; socii sequebantur. Cives præterea ejusdē factionis Aretio pulsi, qui frequentia circa urbem castella occupârant, & in societatem Florentinorū recepti erant: Hi omnes inter se fœderati bellū inferre properabāt. Cōtrà verò Aretini diversæ factionis, qui intus erāt, quibus Guilgelminus Presul ferè dominabatur: Ad hoc Pactii, Ubertini, Tarlati, præpotentes Aretinorū familiæ, cumq; his Bonus Feretranus, multiq; præterea nobiles ex Umbria & Picentibus studio partium tracti, omnesq; Florentini exules, Aretii convenerant, bellum & ipsi ex diverso gesturi. Apparatus ferè omnium civitatum ad id bellum factos, demoratus est Caroli filii adventus. Is enim, fervente nuper inter Carolum patrem, ac Petrum Arragonum Regem, qui Siciliam invaserat, bello, captus navali prælio apud Neapolim fuerat à Roggerio classis hostium Præfecto, à quo cùm in Siciliam devectus esset; Constantia quondam Manfredi Regis filia, accitis singularum civitatum syndicis ad sententiam de captivo ferendam, cum omnes pœnam capitis adversus eum decrevissent, ipsa quasi beneficio suo morti ereptum in Hispaniam misit, & honesto carcere asservavit. Ita callido consilio civitatum odia in Carolo accendit, ob damnationem filii, & ipsa sibi humanitatis clementiæq; laudem insigniùs comparavit.

Florentini cum fœderatis bellum inferre properant Aretinis.

Guilgelminus Præsul Aretinis dominatur.

Aretini, & Pactii Ubertini, Tarlati præpotentes familiæ, Bonus Feretranus, & nobiles ex Umbria & Picentibus, exulesq; Florentini bellum ex diverso cupiunt.

Petrus Arragonū Rex.

Caroli filius à Roggerio capitur, & honesto carcere asservatur.

Mortuo deinde patre Carolo, juvenis è carcere certâ pactione dimissus in Galliam transiit. Inde mox Italiam adventare nunciabatur, Pontificē aditurus, & Regni paterni gubernacula suscepturus. Hujus adventus exspectatio Florentinos, Senensesq;, & alios socios detinuit, cupientissimâ nobilitate, cum ille advenisset, præsenti obsequium exhibere. Venit ille tandem circiter Calend. Majas, Florentiamq; ingredienti magnificè sunt honores impensi. Inde cùm, paucos dies commoratus, Senas versus abiret, fama ingens fuit, Aretinos magnas equitum peditūq; paravisse copias, ut iter facientem in agro Senensi adorirentur. Quod postquam Florentiæ auditum est, etsi Carolus ipse turmâ suorum equitum confisus, nihil pro sua tutela postulasset: tamen equites urbani extemplo arma capere jussi, usq; ad extremos Senensium fines grato obsequio prosecuti fuêre. Inde mox reversis, confestim in Aretinos expeditio indicitur, & socii certiores facti convocantur. Signa verò militaria, quo maturiùs conveniret miles, extra urbem depromta, apud Ripolim viâ Aretinâ

Caroli filius Florentiam venit.

In Aretinos expeditio indicitur.

aliquot dies continuêre. Cum verò jam convenissent copiæ, & cuncta ad iter parata forent, consilio Duces habito, contra omnium expectationem transire Arnum, & Casentinati viâ ad hostem ducere statuerunt. Præerat autem copiis Amerigus Narbonensis, quem Carolus, ut expertem bello, Florentinis sociisque Ducem reliquerat, & cum eo sex cives egregii ad hoc ipsum delecti. Superato monte cum circa Puppium descendissent, quoniam id erat opidum Novelli comitis, quem in hostium fuisse semper numero constabat, & tunc etiam apud Aretinos eodem studio partium versabatur, sub ipso opido castris positis longè lateque, ut maximè possunt, regionem populantur. Aretini primum rectâ viâ copiarum adventum expectabant: Sed postquàm ex fuga, & trepidatione hominum pecorumq; in Casentinati hostes adesse cognovêre, & circa Puppium cuncta ferro, igneque vastari, confestim omnibus equitum peditumq; copiis Aretio profecti, Bibienam venerunt. Fuisse autem traduntur Aretinorum octo millia peditum, equitum verò non ampliùs nongentis. Ducebat autem Guilgelminus Præsul, & Bonus Feretranus, & alii quidam præstantes diversarum partium viri, qui per id tempus rei militaris peritissimi habebantur. Cùm in conspectum venissent, nec ferè plus mille quingentis passibus inter se castra distarent, Aretini, etsi longè impares numero copiarum, tamen confisi virtute suorum, primi flagitârunt pugnam. Nec Florentini quidem detrectârunt certamen; sed prælio se impigrè obtulerunt. Cùm ergò pugnâ decernere statuissent in proxima planitie (Campaldinum incolæ vocant) sese ex composito comparârunt, & acies utrinq; struxerunt. Florentini primâ fronte equitatū omnē, quo admodū prævalebant, post hunc peditū robur collocârunt, extenso longiùs utroq; cornu, ut si opus foret, equitatū cōplecterentur. Scutatos verò, & sagittarios per cornua ipsa ab utraq; parte dispofuêre. Præter has duas, subsidiariam aciē extra ordinem unā ex Pistoriensibus, & aliis sociis, quibus Cursius Donatus eques Florentinus præerat. Aretini verò eodem modo tres & ipsi acies fecerunt, primam equites, mox aliquo intervallo pedites: Insuper extraordinariā aciē, cui Novellus præerat comes. Erat inter Duces exercitus Florentini Populi Verius Circulus, è familia nobili, & ipse summis divitiis, magnâq; prudentiæ virtutisque famâ. Is cum suæ tribus antesignanos equites, qui primi hostē pervasuri essent, legere ex officio cogeretur, sese primum legit, etsi tunc ex crure ægrotantem; insuper filium, & nepotem: cæterorum autem neminem se lecturū esse dixit: verùm qui patriam amarent, eos sponte suâ profiteri debere. Ejus viri eximium præstantemque in Remp. animum admirati cives, pleriq; verecundiâ adducti, id sibi munus ultrò depoposcerunt, cum prius multi, ut grave periculosumq; detrectare, niterentur. Ita ad centum quinquaginta antesignani equites facti, & in his viginti ad equestris ordinis dignitatem tunc primùm assumti. Ut igitur sonuêre tubæ, & clamor ad cœlū tolli cœptus est, antesignani equites, qui ab utraq; parte aciem præcedebant, concitis infestiùs equis, veluti procella quædam sese mutuò pervasêre. Atq; primo statim congressu tanta fuit hostium vis, tantusq; ardor, ut magna pars Florentinorum equitum posterneretur: reliqui verò in fugam versi, recipere se ad majorem aciem coacti sunt. Hoc igitur prosperum antesignanorum certamē magno clamore prosecutus reliquus Aretinorum equitatus, in ipsam majorem aciem delatus est, tanto quidem ardore, ut impetus ejus sustineri nequiverit, pulsusque campo Florentinus equitatus compelleretur ad peditem refugere. Ea res metum primò, mox victoriam peperit Florentinis. Dum enim cedentes persequitur Aretinorum equitatus, peditum suum longè dimisit. Itaq; evenit posthac, ut Aretinus nullo in loco integer pugnaret, sed alibi eques, alibi pedes cum integro hoste congrederetur. Sustinuit enim Florentinum equitatum acies peditum, quæ dextro sinistroque, ut suprà monstravimus, cornu refugientem equitem complexa sagittis & hastis, & omnifariam telorū genere apertis lateribus incessebat hostes. Acerimum itaq; certamen eo in loco excitatū est. Aretini verò primo in impetu victoriam reposuerant: quare summâ vi annixi dissipare Florentinorū agmē nitebantur. Sed tutabatur pedes, ad quem sese equitatus receperat, eratq; fluctuatio quædam, & motus incertus prementium simul ac renitentium. Et jam pedestris Aretinorum superveniebat acies, quæ relicta ab equitibus suis cum illi cedentes persequerentur, nondum sese pugnæ miscuerat: Ea si equitibus suis conjungeretur, inclinare ad Aretinos victoria haud dubiè videbatur. Inter hæc Cursius Donatus, qui extraordinariæ præerat aciei.

Amerigus Narbonensis Dux Florentinorum.

Puppium opidum Novelli comitis.

Guilgelminus Præsul & Bonus Feretranus Duces Aretinorum.

Cursius Donatus.

Verius Circulus Dux Florentini populi.

Antesignani 150. equites.

Pugna inter Florentinos & Aretinos.

Florentinorum equites prosternuntur.

Pelluntur Cāpo.

Cursius Donatus causa Victoriæ.

aciei, intellecto suorum periculo, etsi præceptum fuerat, ne injussu Ducis prælium iniret, tamen perniciosum ratus ultrà differre: adoriamur (inquit) commilitones, hostium equitatum, priusquàm pedes eorum se immisceat pugnæ. *Neq; verò me in tanto discrimine civium meorum aut præceptum Ducis, aut pœna deterret.* Si enim vincimur in acie illa, morituro non ultrà formidanda est pœna: Sin, ut spero, vicerimus, tunc Pistorium veniat, qui supplicium de nobis sumere volet. His dictis cùm aciem concitasset, ex transverso hostem invadit. Ab hac maximè acie victoria parta creditur Florentinis. Nam hostes à tergo violentiùs percussi, retrò jam respicere coacti sunt. Et qui primò ægrè resistebant, remisso hostium impetu in illos incubuêre, & interclusus à suo peditatu, equitatus hostium perfacilè opprimebatur. Novellus autem comes, aciem cui præerat, non item in auxilium suorum adduxit, sed ubi implicatum vidit equitum agmen, Princeps fugam arripuit. At Guilgelminus Præsul cum ante peditum staret aciem, multique suaderent, ut profligatis jam equitibus ac victoriâ ad hostes inclinante, ipse Bibienā se reciperet, vitamq; à periculo tutaretur, interrogasse dicitur, num & peditem tutò reducere posset? Cùm negaretur peditem servari posse, *mors inquit, communis mihi & pediti sit: ego quos in periculum duxi, nunquàm destituam.* Ita redintegratâ pugnâ hostes acriter invadit, nec multò post prælians occiditur, peditesque nudati equitum præsidio, tandem superantur, ac multâ cæde opprimuntur. Ceciderunt in ea pugna Aretinorum supra tria millia, & in his Guilgelminus Præsul & Bonus Feretranus, & alii quidam insignes diversarum partium viri. Capti insuper ad duo millia. In Florentinorum quoque exercitu insignes quidam viri, qui primo illo equestri certamine corruerunt, desiderati sunt. Dantes Alapherii poëta in epistola quadam scribit, se in hoc prælio juvenem fuisse in armis, & ab initio quidem pugnæ, hostem longè superiorem fuisse, adeò ut à Florentinis multum admodum timeretur: Ad extremum autem victoriam partam esse, tantamque inimicorum stragem in eo prælio factam, ut penè eorum nomen ad internecionem deleretur. Constat autem tertio Idus Junias pugnatum fuisse apud Campaldinum, eâdemque die atque horâ Florentiæ nunciatam esse victoriam. Cum enim Priores, curis ac vigiliis anxii, per meridem indulgerent somno, fores majori vi pulsatæ crepuerunt, & vox festinantis audita: Surgite, nam hostibus superatis victoriam habuistis. Ad eam vocem cum se læti extulissent, apertis foribus gratulabantur. It fama confestim per urbem, & concursus fit civium gratulantium, turbæ atria publica compleverunt. Sed quærebatur auctor, nec ullus extabat: quare is rumor quasi vanus, nulloque probatus auctore tunc quidem concidit. Noctè verò insequenti cùm ab exercitu veri tandem nuncii advenissent, modumque & tempus commissi prælii enarrarent, compertum est, victoriam fuisse partam, eâdem illâ horâ quâ Prioribus quiescentibus fuerat nunciata. Quod etsi mirabile videtur, tamen aliàs quoque legimus contigisse. *Nec sanè alienum est credere, divinum numen, quâ benignitate victoriam præstat, eâdem per famam ocissimam favore propitio illis ipsis, quibus faverit, nunciare.* Nam & Macedonico quidem bello, Persâ Rege pugnâ superato, pari miraculo victoriam Romæ nunciatam legimus. Et per Domitiani tempora in grandi suspicione civitatis partam apud Germanos victoriam, Romæ eo ipso die fama certissima divulgavit. Multa sunt præterea hujuscemodi tradita, si fortè in eo genere verbositatem consectari libeat, & exempla nostrorum simul, externorumque colligere.

Novellus fugam arripit.

Guilgelmini præsulis constantia.

Guilgelminus prælians occiditur.

Victoria Florentinorum contra Aretinos.

Bonus Feretranus cadit in pugna.

Dantes Poeta in hoc prælio fuit juvenis in armis.

Aretinorum nomen in prælio cum Florentinis penè ad internecionem deletur.

Victoria eadem die atq; hora Florentiæ nunciata est miraculo quodam.

Florentini post victoriam profligatos fugientesque persecuti Bibienam Aretinorum opidum eodem impetu ceperunt. Finitimis deinde castellis partim vi, partim voluntate in potestatem redactis, eversisque Bibienæ mœnibus octavo post victoriam die, Aretium versus, copias duxêre. Ea tarditas causa fuit, ne urbe potirentur. Nam si protenus, victoriâ partâ, eò copias traduxissent, capi profectò Aretium potuit, nullis firmis præsidiis, & magnâ trepidatione urbem premente. Sed mora interposita confirmavit animos, pavoremque ademit, & simul dilapsi prælio milites variis itineribus domum redierant, ut jam urbem tutari valerent. Cum ergò Aretium pervenissent, castris apud veterem domum positis oppugnare urbem aggrediuntur, ab ea parte, quâ nondum mœnibus cincta, sed vallo tantum & fossis munita erat. Ejus rei gratiâ cum turres ligneas pluribus locis confe-

Bibiena à Florentinis capitur.

Aretium oppugnatur.

cissent, magnum terrorem intulerunt hostibus. Tantaq; fuit potiundi spes, ut duo ex Prioribus novo quidē exemplo ad urgendam oppugnationē in castra proficiscerentur. Ab his adhortati milites ac, planè incensi, per singulos fermè dies impetu facto fossas complere, vallū rescindere conabantur. Tandē cùm augesceret periculū, ægréq; jam resisteretur, Aretini noctem obscurā atq; ventosām nacti, eruptionem subitò fecerunt, facibusq; in turres ac machinas conjectis, omnes cremaverūt. Quare desperatâ expugnatione, cuncta priùs circa urbem populati, castellisq; frequentia (namq; ad eos defecerāt) præsidio militū cōmunitis, Florentiā copias reduxere.

Redeunti exercitui obviā effusa civitas, nullū genus honoris prætermisit Ducibus militibusq; tribuere. Deniq; triumphali pompâ per urbē transmissi, parmam & galeā Guilgelmini Præsulis spectaculo civiū prælatas, in antiquo Martis templo, quasi opima spolia suspenderūt, quæ hodie quoq; visuntur. In publicis autē ejus victoriæ monumētis ita scriptū est, quod Gibellinos apud Campaldinū profligassent. Id ex eo adscriptum est, quòd Aretini exules fœderati, & socii in eo bello affuerant. Quâ de causâ honestius visum est, Gibellinos superatos scribere, quàm Aretinos, ne pars quoq; illa Aretinorum, quæ socia & amica, & studio partium conjuncta fuerat, notaretur. *

Guilgelmini Præsulis parma & galea triumphali pompa praferuntur.

Gibellinos superatos esse in monumentis scriptum fuit.

* necaretur. MS. Pal.

Non multò post reductas Aretio copias, Lucensibus exulibusque Pisanis auxilia rogantibus, missa peditum duo millia, equites quadringenti. Lucenses cum his & aliis sociorum auxiliis fines Pisanorum ingressi, cuncta igne ferroq; populârunt, castella insuper quædam vi capta, ad solum everterunt. Inde vicum Pisanorum expugnare adorti, cùm magnos impetus ad mœnia ejus opidi fecissent, opidanis egregiè repugnantibus, ab incepto destiterunt.

Eodem anno extremum ferè per autumnum rursus in agrum Aretinum copiæ reductæ sunt, ex hujusmodi causa: Post afflictas opes vastatosque hostiliter agros, Tarlatus quidam Aretinus, vir & genere & divitiis clarus, gubernationē susceperat: Ejus potentiam, ut fit, perosi quidam in illum conjurârunt, & per occulta colloquia reducere in urbem exules, ac Florentinorum auxilia recipere intra mœnia constituerant. His arcanè solideq; compositis, cùm dies constituta jam adesset, subitanea profectio à Magistratu indicitur, & candelâ ad portam accensâ, ante illius consumtionē * equites gravi sub multa jubentur exiisse. Igitur properè exeuntibus copiis, cum inclinante jam sole proficiscerentur, Varicū de prima vigilia pervenerunt. Ibi, quod reliquum erat noctis ad quietem sumto, posterâ die Civitellā (id enim castellum Aretini exules tenebant) se citato agmine contulerunt, ut proximâ nocte, quēadmodum constitutum erat, urbem intrarent. Rem maturè compositā, effectumq; habituram inopinatus turbaverat casus: ex conjuratis siquidem unus, protecto * ædium ruente, confractus graviter corpus, extremo vitæ tempore, totā rem atq; ordinē sacerdoti nudaverat. Sacerdos verò periculosum sibi ratus, rem tam atrocē silere, patefecit eam Principibus civitatis. Ita conjuratione oppressâ, res ad irritū recidit, & urbs, cognito Florentinorum equitum adventu, solertiùs est custodita. Quāobrem paucis diebus Civitellæ commorati equites, irrito labore domum rediêre.

Tarlatus Aretii gubernationem suscipit.

* consummationē MS. Pal.

Civitella.

* proiecto. MS. Pal.

Domi quoq; eodem anno res innovatæ, ac Vexillifer justitiæ tunc primū creari cœptus, qua de re altiùs ordientes pro cognitione rei pauca superiùs repetemus. Nam cùm duæ sint historiæ partes, & quasi membra, foris gesta & domi: non minoris sanè putandum fuerit domesticos status, quàm externa bella cognoscere. Florentiæ igitur admodum vetusta, atque, ut ita dixerim, primæva videtur nobilitatem inter plebemque contentio. Fuit hæc eadem (credo) aliis civitatibus, sed hæc nescio, quomodo robustiores vigentioresque familiarum stirpes, tanquàm fœcundissimo in agro satæ, altiùs increverunt. Et plebs animis erecta, potentioribusque infensa id unum habuit concordiæ vinculum, nobilitatis metū. Cùm enim inferioris potentiæ homines, magnitudini illorū pares esse non possent, ac sæpè * injuriæ contumeliæq; imbecillioribus inferrentur, unica prospecta est resistendi via, si Populus unà sentiret, neminis injuriam pateretur, privatim inflictas contumelias publicè vindicaret. Studia Reip. capessendæ hinc nimirum sunt populo coorta: hinc nobilitatis depressio. Ita demū enim Populus se salvum esse posse existimavit, si ipse Remp. gubernaret, ne nobilitas supra potentiam propriā Reip. quoque abuteretur potentiâ, vel ad inferendas clades, vel ad inflictas, quo minus ulcisceretur, prohibendū. Hoc certamen diu incerto exitu conflictavit civitatem, utque est huma

Vexillifer iustitia primum creatur.

Historia Florentina dua sunt partes: Foris gesta, & Domi.

Concordia vinculum apud Plebem.

* spe, MS. Pal.

est humanarum vicissitudo rerum, hi modò, illi quandoq; prævalebant. Nonnunquàm etiam mixti ex nobilitate & plebe Magistratus sumebantur, usque ad Priores artium. Priores maximè gubernandi genus populare fuit, neque tamen ab initio merum. Lex enim inertes tantùm repellebat, nobilem verò non inertem, esse non vetabat: una ferè simul cum Prioribus ad tutandum Reip. statum artium signa conventusque sunt restituta, quò armati cives, cùm opus foret, concurrerent, ac præsentem civitatis statum, si res exigeret, tutarentur. Juri autem dicendo in civitate duo præerant Magistratus, alter cum potestate legitima ad causas & judicia: alter populi defensor. Quia verò contingebat, maleficia per nobilitatem committi, ad quorum punitionem Magistratus accedere non audebat, quoniam stipati catervis suorum, nobiles ab ipso quoque Magistratu formidabantur, & vexati pulsatiq; apparitores frequenter redibant, sicque justitia impediebatur. Ad eam rem tollendam, corrigendamq; Vexilliferum justitiæ creare placuit.

Florentia modò plebs quandoq; Nobilitas prævaluit.

Priorum gubernatio.

Duo Magistratus Florentiæ præerant iuri dicendo.

Creatus est igitur primum septem annis, postquam Priores artium fuerant constituti. Ejus electio Prioribus commissa, tempusque Vexillifero justitiæ definitum est mensium duorum. Additum est in lege, ut de plebe duntaxat legere eum liceret, utque consiliarios haberet quatuor, præfectos duos, pedites armatos mille, è totâ plebe vicissim descriptos, ex tribu videlicet Scradiana ducentos, totidem ex Transarnina: ex reliquis autem quatuor tribubus singulis centum quinquaginta. Horum descriptio annua erat, & quoties vocarentur armati adesse, ac vexillum justitiæ sequi jubebantur. Additum est præterea in lege, ne quis ex nobilitate inter mille pedites legeretur, ne impediret, ne verbis minacibus uteretur, adversus transgredientem pœnâ graviter constitutâ. Vexillifer promere vexillum per legem non poterat, nisi jussu Magistratus. Nec unà cum Prioribus tunc habitabat, nec quicquam ferè aliud autoritatis habebat, nisi quòd Princeps mille armatorum erat, ad justitiam in potentiores, si illi parere Magistratui recusarent, exequendam.

Electio Vexilliferi.

Tribus Scradiana. Transarnina.

Eodem quoque anno primùm in civitate constitutum est, ne quisquam, qui Prior fuisset, foretve intra triennium, ab eo tempore quo Magistratum abierit, sumi ad Prioratum rursus posset, cùm antè quidem nulla lex vetaret, sed pudor tantùm homines à petitione compesceret. Id interim tempus, quoniam lege vetatur, vetitum vulgò nuncupatum est. Causa verò legis fuit, ut pluribus ad honores pateret via, neque ob gratiam aut potentiam continuaretur. Ea tamen lex magis necessaria fuit sortitionibus Magistratuum, quàm petitionibus. Hæc domi forisque eo anno gesta sunt.

Prior intra triennium ad Magistratum reassumi non poterat.

Tempus vetitum.

Proximâ deinde æstate Florentini ante maturationem segetum, suas sociorumque contractus copias rursus in Aretinos duxêre, sperantes longis bellis, calamitatibus, ac ternâ jam frumenti amissione fatigatos, manus tandem esse daturos. Hac igitur intentione profecti Aretio copias admoverunt. Sub ipsas urbis portas crebris præliis commissis, cùm nihil ad extremum profecissent, nec ullus intra urbem motus ad res novandas suscitaretur, ad vastationem agrorum conversi, omnia circa urbem hostiliter populati sunt, nec segetes modò, verùm etiam vites & arbores: demum vastatis omnibus atque incensis, Calentinati viâ remeantes, castella quædam Novelli comitis expugnare adorti, pleraque everterunt. Inde Florentiam exercitus reductus.

Florentini rursus copias in Aretinos ducunt.

Omnia circa urbem hostiliter populantur.

Eodem anno Florentini & Lucenses, & aliæ sociæ civitates, renovato Genuensi fœdere contra Pisanos copias duxere. Genuenses mari aderant, classem habentes navium longarum (quadraginta *). Ab his innumeræ propè clades terrâ marique sunt illatæ Pisanis. Cùm enim hi terrâ, illi mari convenissent, nihil resistere poterat. Itaque & Liburnum, proximum portui opidum ab his captum est atque incensum. Et portum ingressi, turres ejus everterunt. Onerarias insuper naves lapidibus gravatas, in ipsis faucibus portus dimisêre, quo illius usus receptusque impediretur. Inde cùm in sua quique discessissent, Florentini secus Heram fluvium redeuntes, castella quædam per ea loca Pisanis ademerunt, & præsidio militum munierunt.

** In MS. Pal. omissum.*

Pisanis innumeræ propè clades inferuntur.

Liburnum capitur, & incenditur à Genue[nsi]b[us].

Hera fl[uv]ius.

His peractis rebus, cùm Florentiam exercitus rediisset, Guido Feretranus, qui per ea tempora Dux Pisanorum erat, castella ipsa improviso impetu adortus, pari facilitate, quâ amissa fuerant, pleraq; recuperavit. Quod postquam Florentiæ au-

Guido Feretranus Dux Pisanorum.

ditum est, equites peditesque rursus egressi, Volaterras usque rapto agmine contenderunt: Ibi cognitâ amissione castellorum, & hostium recessu, non ultrà profecti rediêre.

Guido, Pontem quem Florentini occuparant, capit fraude.

Altero mox anno Pisani Duce Guidone Feretrano pontem ad Heram fluvium, quem Florentini per superiora bella occupatum egregio muniverant opere, arcemq; super imposuerant turribus fossisq; inexpugnabilem, nocturnâ ceperunt fraude. Cum enim Præfecti castello, cives duo hi erant, partim avaritiâ, partim ignaviâ, vix tertiam partem militum sub vexillis haberent, & hi ipsi qui aderant, confisi munitionibus, negligenter obirent munera vigiliarum, ea res per hostem cognita, ad tentandam fraudem invitavit. Itaque Guido Feretranus eâ spe tractus per silentium illò copias duxit, ad octavum Calend Januar. * nactus ex industria, ventosam & gelidam noctem, quò minus vigiles intentè custodirent. Ubi verò ad fossas, quibus arx circumdabatur, latas quidem, & aquarum plenas, devenit, lintre, quam ea de causa jumentis advexerat, in aquam demissâ milites ad ulteriorem aggerem trajecit. Inde scalis in proximam evadentes turrim, nemine penitus sentiente, cùm satis magnus numerus introisset, custodes, somno graves Præfectosque ipsos, nil tale suspicantes, invaserunt, magnâ parte eorum interfectâ, reliquis verò captis, ponte & castello munitissimo potiuntur.

** Iuniar. MS. Palat.*

Hujus amissionem loci, cum ob eximiam opportunitatem ad bellum, tum ob verecundiam sociorum Florentinus Populus graviter tulit. Itaque irâ & indignatione accensus, bellum contra Pisanos, veluti proprium suscepit, cum antea Lucensium magis id bellum auspiciis gereretur, Florentinus tantùm submittere auxilia solitus esset. Sed tunc, quasi ad eos vindicta spectaret, Florentini ipsi per se in maturo ad huc anno fines Pisanorum cum exercitu ingrediuntur. Ibi vastando per iram agro, expugnandisque infestiùs castellis, dum minabundi contendunt, tanti subinde imbres multos dies continuarunt, ut superantibus aquis, vi ipsâ Ducibus militibusque abeundi retrò exprimeretur necessitas. Reductis igitur copiis expectare placuit maturitatem segetum, ac tunc demùm in hostes reverti. Itaque omnibus edictum est, tunc ab armis discederent, Calendis verò Juniis rursus adessent.

Florentini contra Pisanos bellum veluti proprium suscipiunt.

Imbres continuati Florentinos repellunt.

Gentilis Vrsinus Dux Florentiæ.

Interea apparatus insignes facti, atque Dux ad id bellum delectus, Gentilis Ursinus, vir egregius bello, ac studio partium eximius. Is Florentiam cum aliqua manu equitum Romanorum Campanorumque adveniens, copias omnes Florentinorum duxit in Pisanos: Sociæ quoq; civitates ob studium Florentinorum auxilia misêre. Ingressi Pisanorum fines, cum hostis nusquam prodiret, quàm proximè Pisis admoverunt copias. Nec usquam tanta pugnandi aviditas Florentinis fuit. Quippe sic ardebant animi ob fœdam amissionem munitissimi loci; ut etiam in ipsis hostium portis discrimen pugnæ subituri, vel cupientissimè deposcerent.

Guido Feretranus ad certamina parum audax.

Erat intra urbem Guido Feretranus, vir ut calliditate quidem, & astu profundissimus artifex: sic ad aperta certamina parum audax. Is quanquam equitatu peditatuque abundaret, (nam præter urbanos ad octingentos equites mercede conducti intra mœnia erant, Populi verò multitudo ingens) tamen nedum in aciem prodire, sed ne eruptionem quidem ullam facere tentavit. Quare aliquot dies circa Pisas commorati, quando etiam confessione hostium apparebat, detrectare eos pugnam, nec dimicandi potestatem facere velle, omnia circa urbem ferro igneque populati, retrò moverunt castra. Post hæc pervagati licentius agros, cunctisque hostiliter vastatis atque incensis, tandem copias reduxêre, prælio quidem nullo contra Pisanos cõmisso, cæterum eâ opinione, & alacritate hominum, ut hostes pro victis haberentur, ob apertam detrectationem pugnæ, ac patientiam fœdissimæ vastitatis.

Fundamenta infinitarum novitatum Florentiæ iacta. Respub. forma instituta. Nobilitas non satis aquam societatem exercet.

Circa finem ejus anni fundamenta primùm jacta sunt infinitarum domi novitatum; ac forma Reip. quâ jam trigesimo supra centesimum utimur anno, tunc primùm instituta. Aretino enim, ut supra diximus, bello cum prosper finis esset impositus, ac victoria inde parta majorem in modum auxisset civitatem, mox & Pisano bello haud dubiè superior Florentinus haberetur, majora de se Populus sapere cœpit, ac ab externis bellis ad intestinam libertatem respicere. Nobilitas enim, quæ ad eam diem Princeps in civitate fuerat, non satis æ-

quam

quam societatem cum populo exercebat, præpotens siquidem opibus, & animis, plus quàm liberæ civitati conveniret, elata, haud facilè temperabat ab injuriis inferendis. Homines longis stipati clientelis, & multis, ut par erat, propinquitatibus subnixi, imbecillos honestâ veluti servitute premebant, frequentes ab his pulsatos mediocris fortunæ homines, frequentes bonis spoliatos, prædiis ejectos fuisse constabat. Quæ etsi interdum vindicare pergebat civitas, tamen & favore propinquorum immodico sustentabantur, & horrebant homines eorum injurias deferre, veriti potentiam familiarum, & cædes ac vulnera plus, quàm jacturam patrimonii formidantes. Nec sanè plenam ad servitutem plebis quicquam aliud obstare videbatur, quàm quòd nobilitas ipsa inter sese variè divisa, æmulatione & invidiâ concertabat.

Nobilitas inter sese invidia concertat.

Hanc igitur deformitatem & labem Reip. tollere aggressus est vir unus, (per eam tempestatem *) magnitudine animi, & consilio pollens, Janus Labella, claris quidem majoribus ortus, sed ipse modicus civis, & apprimè popularis. Is seorsim primò cum singulis questus de potentia nobilitatis, segnitiem patientiamque Populi increpabat, quòd singulorum injurias tolerando, non intelligeret, universis simul turpissimam servitutem impendere. *Perstultum quidem putare, ad se quoque vim non esse perventuram, cùm domitis quibusque primis, ad alteros subinde vis tanquam incendium transeat. At enim occurrendum esse jam, nec ut plus crescat, patiendum. Adolevisse id certè malum, nondum tamen ita roboratum, ut medicari non possit: Quòd si ultrà negligant, ac alteros alteri respiciant, frustra tandem auxilium contra inveteratam pestem optaturos.* Hæc & istiusmodi jactando, atque iterando, studia hominum incendit, mentesque erexit ad Remp. capessendam. Assurgentibus ergo Popularibus, ac ejus cœpto faventibus rem ad Magistratum detulêre. Tandemque multitudine plebis advocatâ, cum de hoc ipso consultaretur, ac variæ sententiæ pro cujusque ingenio dicerentur, assurgens ipse in hunc maximè modum proposita de re coràm disseruit: Semper ejusdem mentis sum, ô cives, & quanto magis de Rep. mecum ipse cogito, tanto in hac magis firmor sententia; necessarium fore aut superbiam præpotentium familiarum retundere, aut libertatem omnino amittere. Eò quidem res deductas cerno, *ut patientia vestra & libertas stare simul non possint*: utram verò ex his retinere debeatis, neminem sanæ mentis dubitaturum crediderim. Nec porrò me præterit, quanto cum periculo meo sim ista dicturus: *Verùm boni civis esse nequaquam arbitror, dum Patria consilium poscit, in propriam utilitatem intuitum retorquere; ac ex suo privato commodo publicis consiliis moderari.* Dicam igitur liberè, quod sentio. Mihi quidem videtur libertas Populi duabus rebus contineri, Legibus scilicet atque Judiciis. Quoties enim illa duo plus possunt in civitate, quàm singuli cives, libertas servatur: Quoties autem reperiuntur, quibus leges & judicia contemnere liceat impunè, actum quidem esse putandum est de libertate. Quid enim tibi liberum fuerit ab iis, qui, si modò libeat, possunt absque judiciorum metu, in te atque in tua violentas manus injicere? Considerate nunc demum conditionem vestram, ac nobilitatis facinora vobiscum percurrite: tunc mihi dicat aliquis, liberane civitas sit, vel jam pridem oppressa? Id verò faciliùs respondebit, si vel in urbe, vel in agro vicinum aliquem ex illo potentium globo habuerit. Quid enim usq; adeo nostrû est, quod illi non concupiverint? Aut quid concupiverunt, quod non mox persequantur? aut quid persequuntur, quod non per fas & nefas se debere consequi putent? Ne corpora quidem nostra, si vera fateri volumus, jam libera sunt: pulsatos cives, possessionibus ejectos, incendia, rapinas, vulnera, deniq; & cædes complurium per hosce annos commissas à potentioribus meministis. Horum verò facinorum autores, patratoresque partim sic aperti, ut infitiari non curent, partim sic manifesti, ut nequeant infitiari, ante oculos versantur nostros, & quos carcer ac supplicium coercuisse debuerat, hos catervis armatorum stipatos magnificè per urbem incedere videmus, & nobis jam, & Magistratui formidandos. Hanc igitur mihi libertatem quisquam vocabit? *Et quâ aliâ conditione Tyranni utuntur quàm ut occidant, ut pellant, ut auferant, quæ libitum est, sine judiciorum metu?* Quòd si unus ejuscemodi in singulis civitatibus libertatē perimit: quid in nostra à tot simul evenire existimandū est? Oppressi, credite mihi, jam pridem sumus, & libertatē spe-

*In MS. Pal. omissa.

Janus Labella Reipub. deformitatem tollere aggreditur.

Jani Labellæ oratio ad cives de Rep. reformanda.

Libertas duabus rebus continetur, Legibus & Iudiciis.

Florentinæ nobilitatis facinora.

Tyrannorum conditiones.

ciosam inani verbo, servitutem revera turpissimam, sustinemus. Sed hæc ita esse, dicet quispiam, nemo ambigit: At remedium te, non deplorationem, flagitamus. Hujus ergò tam fœdæ servitutis depulsio unde sumenda est, non admodum cognitu difficile reor. Ut enim ex legum judiciorumque lapsu interiisse libertatem videmus: sic ex eorum ipsorum ejectione vobis illa revivisset. Quare si libertatem cupitis (*cupere autem pariter, ac vitam, omnes debemus*) illa duo vobis in suam autoritatem restituenda sunt, & omni nixu diligentique firmanda. Et leges quidem vobis multæ sunt de vi, de cæde, de latrociniis, de injuriis, de cæteris denique maleficiis coërcendis. Has itaque leges singulari notâ contra potentiores innovandas censeo, & alias insuper adjungendas. *Cùm enim malignitas hominum dietim crescat, novâ insuper prospicientiâ opus esse quis ignorat.* Sed illud inprimis necessarium puto, ut delictorum pœnæ contra potentiores augeantur. *Ut enim, si quis gigantem ac pusillum hominem ligare velit, non eodem (credo) vinculo uteretur, sed gigantem quidem non nisi catenis, aut rudentibus; alterum verò chordâ vel loro putaret compescendum:* Sic pœnæ, quæ legum vincula sunt, longè fortiores contra grandes istos, & potentes constituendæ videntur. Nam quæ nunc sunt in legibus, eos non tenent. Unum præterea his adjungo, ut proximi atque familia eisdem pœnis obligentur. *Semper enim participes maleficii gentiles agnatosq; fuisse putandum est; quorum fiduciâ quis elatus maleficia commiserit.* Judiciorum autem vim duo maximè impedire solent, probationum difficultas, & exequendi defectus. Nam & testes formidant contra potentiores deponere, quo uno metu cuncta penè judicia subvertuntur: & si quando probatur, Magistratus exequi horret. His nisi provideritis, scitote, vos nullam Remp. habituros. *Nam quid prodest leges vel optimas in civitate esse, si judicia irritentur?* Primùm igitur testium difficultatem resecandam censeo, ac famam ipsam contra potentiores admittendam. Cùm enim maleficium esse patratum constet, & publica vox hominum finitimorum, agri denique ipsi, & saltus, à potentiori aliquo factũ clament, non mihi anxias probationes quærat Judex, quos novit metu potentiæ deterreri, & fama ipsa illi satis esto. Ad exequendi verò difficultatem, quæso, animos advertite. Quippe majus quiddam esse cerno, quàm homines opinentur, nec tàm à Magistratu, quàm à Populi robore dependere. Si enim Populus, quemadmodum decet, præstantiam in Rep. retinere volet, executio judiciorũ etiam contra potentissimos facillima erit. Sin alios admirabitur, & supra se putabit, Magistratus simul rostraq; tepescent. Ea nimirũ res dudũ animadversa, depræhensaq; effecit, ut Vexillifer justitiæ crearetur, cujus ego vim tam brevi antiquatam esse admiror. *Sed stultũ est, ut arbitror, cùm Populus ipse remissus ac negligens fuerit, vicarios ejus conqueri, non acres fuisse.* Et simul tam multa tunc omissa fuerunt, ut inchoata potiùs res, quàm perfecta videretur. Ego igitur Vexilliferi autoritatem censeo majorem in modum esse roborandam. Itaque primum illud decerno, ut non mille armati, ut ante, sed quater mille toto vicissim è Populo descripti Vexillifero tribuantur. Deinde Vexilliferum ipsum, unà cum Prioribus, publicis ædibus collocandum esse dico, ut præsens querelas civium intueatur & sentiat, præstoq; sit Reip. necessitatibus: *ne, si domi degat, aut non maturè intelligat, aut privatorum intercessionibus, quod hactenus factum scimus, illius opera retardetur.* Tertium insuper & hoc ipsum tunc prætermissum adjungo, ne quisquàm è potentioribus, etiamsi artificio se contexerit, ad Prioratum sumi possit, ne favendi reis, impediendiq; justitiam habeat facultatem. *Satis enim superq; illorum potentia per se ipsa onerosa est, nisi insuper publicâ potestate armetur.* Ita legibus, quæ passim jacebant, erectis, pœnisq; acrioribus adversus potentes constitutis, judiciisq; roboratis; cessare illos à tyrannide compelletis, vel certè, si effrenes esse pergent, tanquam pestiferam corporis partem, ac sanitatem minimè recepturam, ferro igneque exterminabitis, positâ hac nimiâ superfluâq; patientiâ, quæ videntes sentientesq; vos in servitutem perducit. Dixi ferè quæ salutaria Reip. & simul nobis necessaria puto ad libertatẽ. Quæ, si difficilima factu essent, ac magno labore, magnisq; sumtibus comparanda: tamen propter utilitatẽ suadere capessenda.* Nunc autẽ cùm sint facilia, & in manibus reposita vestris, quis usque adeò dissolutus erit, ut malit per injuriam turpiter servire, quàm per jus & honestatem par cæteris fore? Majores nostri, ne Imperatoribus quidem Romanis servire sustinuerunt, quanquam & titulum prætendentibus, & dignitate hominũ servitutẽ honestante: Vos vilissimis hominũ servire sustinebitis? Illi cædes ac vulnera, & patrimoni-

Fama loco probationis est.

* compescenda, MS. Pal.

& patrimoniorum jacturas, ac infinitas penè contentiones pro dignitate, & præstãtia subierunt: Vos præ metu & ignavia, quos vobis subesse decet, eos sponte vestra Tyrannos vobis superponetis? Nec pudet Populum unum, id est, multitudinem tantam fortium virorum, quæ omnes finitimos virtute bellicâ superavit, & mille hostium perfregit cuneos, eam domi reversam hujus vel illius familiæ potentiam pertimescere, ac despectum superbiamque illorum, qua veluti mancipia jam premimini, tam ignavè perferre? Dicendi finem faciam, ne me longiùs abripiat impetus. Nam & objurgare Populum reverentiâ præpedior: & hanc degenerem patientiam vestram reminiscens, æquo animo præterire non valeo. Vos tantùm quæso jam, ut libertati vestræ salutique consulatis.

Magno afsensu audita est oratio, & laudarunt omnes celsam viri præstantiam. Ita inflammatis cunctorũ animis lex perfertur contra potentiores familias, quæ ordinamenta justitiæ vocitarunt, propterea quòd quemadmodum illæ subderentur justitiæ, certâ viâ & ordine constitutum est. Quæ verò forent potentiores familiæ, adversus quas ferebatur lex, subinde exprimitur. Fuerunt intra urbem duo de quadraginta familiæ per eam legem annotatæ: Extra urbem verò complures, quæ prædiis suis consistentes haud æquam vicinitatẽ cum imbecillioribus exercebant. Potestas etiam Prioribus tradita, alios quoque, si eis videretur, annotandi. Ita perculsâ nobilitate, potestas & arbitrium Reip. ad Populum rediit. *Lex contra potẽtiores familias fertur.* *Reipub. Florentinæ potestas ad populum redit.*

Proximis deinde comitiis Janus ipse legis autor, jubente populo, ad Prioratum assumitur. Is unà cum collegis Vexilliferum justitiæ creavit, & in consessum recepit. Primus omnium post hanc legem Vexillifer justitiæ fuit Baldus Ruffulus, vir nequaquam segnis: sed qualem prima illa tempora flagitabant, ad reprimendos potentiores, autoritatemque Populi asserendam. Hic, nunciatâ cæde plebei hominis à quodam ex his familiis, quæ notatæ fuerunt, perpetratâ, confestim prodiens cum Vexillo populares in arma excivit, secutâq; multitudine ædes Gallorum (ex eâ nãque familia erat, qui cædem fecerat) circumstetit, gentilesq; & agnatos homicidæ persecutus, extorres Patriâ egit, ædes diruit, prædia vastavit. Ex eo tantus terror injectus est nobilitati, ut non minùs jam formidarent populares, quàm ipsi quondam fuerant à popularibus formidati. *Janus ad Prioratum assumitur.* *Baldus Ruffulus Vexillifer justitiæ post novam legem primus creatur.* *Gallorum familia.* *Terror iniicitur nobilitati.*

Constitutâ per hunc modum Rep. domi, externam ad quietem versæ mentes, de pace cum Pisanis agere cœperunt. Fuerant enim Pisani longo jam bello plùs, quàm dici queat, afflicti; atque ita vires eorum contritæ, ut diutiùs resistere posse nequaquàm viderentur. Sed ne nobilitas, quæ bello clarescere solebat, per occasionem militiæ aliquid moliretur, & plebs nusquam à Reip. custodia abscederet, pacem potiùs visum est, quàm bellum expedire, teneris adhuc legibus, & Reip. statu nondum solidè stabilito. Legati duo ea de causa missi, Melior Guadagnius, & Arrigus Paradisius, cum Pisanorum legatis Pistorii convenerunt. Difficilior ejus pacis conventio fuit: quia socii omnes, inprimisque Lucenses, & Ugolinus Galluræ judex pacem longè improbabant, victoriam in manibus esse putantes. Sed pervicit Florentinorum voluntas, paxque tandem proximo dehinc anno perfecta est, sociis quoque omnibus eam pacem recipientibus, ne sine Florentinis cogerentur bellum supra vires proprias sufferre. Conditiones hujusmodi dictæ, receptæque, ut Pisani Ugolinum Galluræ judicem, cæterosq; Pisanos cives ejus factionis, qui per id tempus exulantes, Lucensibus se, Florentinisq; conjunxerant, in urbẽ atq; in sua omnia reciperent. Captivos ejus factionis quotcunq; haberent ex civibus aut clientibus, liberè dimitterent, ac esse in urbe morarive paterentur æquo jure cum aliis civibus. Mœnia & arcẽ pontis ad Heram fluviũ, quem nuper Florentinis abstulerant, funditùs everterent. Guidonem Feretranum, ejusq; cõmilitones, & socios Pisis dimitterent. Magistratũ, qui urbi justitiæq; præesset, biennio Pisani deligerent, nõ ex aliis civitatibꝰ opidísve, quàm quæ in societate Florentinorũ Lucensiũq; fuissent ad bellũ Pisis inferendũ. Additũ præterea est, ne ex his locis damnatũ exulẽ ejectũve quenquã deligerent: Florẽtinis perpetua apud Pisanos importandis, exportandisq; rebus, mari terraq; immunitas foret. Si Guelfus & Lottus Ugolini cõitis filii, quẽ Pisani fame necaverãt, eo in fœdere adscribi vellẽt, licere illis intra sextum mensem. Id si facerent, eandem illis conditionem fore, quæ Ugolino Galluræ Judici, cæterisque ejus factionis circa restitutionem in urbem, liberationem- *Melior Guadagnius & Arrigus Paradisius Legati.* *Ugolinus Galluræ Iudex.* *Pax cum Pisanis perficitur.* *Guelfus & Lottus Ugolini Comitis filii.*

Pecciole castellum. liberationemque captivorum, ut suprà expressum est. Hæ Pisanis conditiones dictæ. Florentini Pecciole castellum reddere Pisanis promiserunt. Pax certè fuit honorificentissima omnium, & tanquàm victis impositæ leges. Sed evenit Pisanis, quod in ancipiti malo evenire plerunque solet. Antè fœdus enim pericula belli prospicientes, eáque formidantes, pacem facere properârunt: Post fœdus autem ictum, cessantibus jam belli periculis, pacis pericula solùm intuebantur. Redire exules in urbem, Magistratum ex hostibus præesse sibi, periculosum existimabant: Crudelitas nuper in Ugolinum comitem expressa, & filiorum reditus ac potentia ante oculos versabantur. *Feretranus.* Hoc igitur metu anxii, nec Feretranum dimittebant, ut convenerat in fœdere, neque captivos liberabant. Turres solùm & mœnia ad Heram fluviũ diruere cœperant; verùm ita segniter & otiosè, ut appareret, eos de pace simul belloq; cogitare. Ea cunctatio cùm longiùs traheretur, Ugolinus Galluræ Judex, per literas Florentiam missas querebatur, neq; captivos dimitti, neq; sibi aliisq; exulibus facultatem remeandi Pisas fieri, neq; impleri cætera, quæ Pisani spospondissent. Itaq; videret Florentinus Populus, ne circumveniri socios, ac derisui fore adversariis patiatur. *Rogerius Ugonis Albici. Cambius Ildebrandini Bellintionis.* Ob eam suspicionem oratores missi duo, Rogerius Ugonis Albici, & Cambius Ildebrandini Bellintionis. Hisque mandatum est, ut se Pisas conferrent, peterentq; conventa ex fœdere adimpleri. Cùm illa essent perfecta, tunc Pecciole illis traderent, promissione ab his receptâ, erga incolas ejus castri se benignè amiceque habituros, nec illis in fraudem versuros, quòd Florentinorum sociorumque in eo bello favissent partibus. Profecti oratores, cùm apud Pisanos mandata peregissent, moverunt studia hominum ad ea, quæ in fœdere convenerant, adimplenda. Itaq; paulò pòst per literas renunciârunt, proclamatum esse Pisis, reditum exulibus patere: Mœnia & turres ad Heram fluvium magna ex parte eversa fuisse, & quod superest assiduo jam opere demoliri: ac cætera esse impleta omnia, præter captivos, qui nondum libertati forent. Convenisse autem, ut illis positis apud Heram, traditisque, ipsi Pecciole redderent intra dies octo, vel captivos eodem in loco restituerent. Ità demum recepti sunt captivi ex fœdere, & Pecciole *Pecciole Pisanis redditur.* redditum Pisanis. Magistratum autem ex Colle opido fœderato Pisani tunc delegêre, *Colles opidum.* ut convenerat in pace. Per hunc modum finis bello Pisano tunc impositus est.

Altero dehinc anno, nihil dignum memoriâ foris gestum reperio. Nam & Aretini exules, conspectâ Florentinorum voluntate, pactiones quasdam, duras sanè & asperas, cum his qui urbem tenebant, inierant, ac redditis quibusdam castellis ipsi, in exilio, sub reductionis spe irritâ, remanserunt. Itaque neque contra Pisanos, propter recentem pacem: neque contra Aretinos, ob exulum desperationem, eo anno quicquam gestum est. *Pontifices duo creantur.* Annus tamen insignis fuit duobus Pontificibus Romanis subinde creatis: *A Patribus Cælestinus.* Cælestino Perusiæ à Patribus suprà biennium jam inclusis, mox sexto ferè post mense eo se abdicante: *A Cardinalibus Bonifacius.* Bonifacio octavo, apud Neapolim à Cardinalibus in Pontificem assumto.

Basilica sanctæ Crucis ædificari incipitur. Per idem ferè tempus basilica sanctæ crucis in ea, quâ nunc est, forma ædificari Flotentiæ cœpta est, cùm priùs breve admodum eo in loco sacellum foret, longè dispar ab illa, quam nunc videmus, magnificentia.

Florentiam intestinæ discordiæ concutiunt. Externam mox pacem intestinæ discordiæ secutæ civitatem concussêre. *Janus Labella in exilium pellitur.* Janus enim Labella post legem contra nobilitatem latam, malevolentiâ potentiorum, & invidiâ parium agitatus, tandem in exilium pulsus est, non dissimili exemplo, ac cæterorum hominũ, *qui beneficiis ingratorum Populorum fundamenta suæ stabilitatis collocârunt*. Gesta verò est res in hunc modum. Rixâ inter agnatos familiæ nobilis coortâ, quidam è minima plebe homo, dum alterutri favet, excepto lethali vulnere, oppetierat. Hic etsi non satis constabat cujus manu cecidisset; tamen ejus delicti fama in autorem certum jactabatur. Cùm igitur hic, seu gratiæ, seu innocentiæ fiduciâ ad Magistratum venisset, ac se præsens purgaret, tandem absolvitur. At plebs, quæ jam erecta vindictam cædis expectabat, ubi absolutum sensit, iram à reo in judicem vertit, raptisque confestim armis ad ædes Jani Labellæ multitudo convenit, eum videlicet patronum libertatis, autorem legis, vindicem tyrannorum succurrere adversus potentiam nobilium, sordesque corrupti Magistratus clamitabat. Janus hunc motum plebis neque comprimere studuit, cùm facilè id posset, nec rursus sese Ducem illis præbuit: sed ad Priores ire monuit, ac vexillum justitiæ sequi. Non tamen

tamen paruit multitudo, sed protinus à Jani ædibus ad prætorium oppugnandum perrexit. Ibi incensis, refractisque foribus, non prius destitit, quàm violentiâ & rapinis, fœdo quidem exemplo, sese contaminarit. Hic populi furor, quoniam ibi ab initio convenerat, ex ædibus Jani Labellæ manasse videbatur. Et movebat plerosque invidia, quòd esset ad hunc potissimùm urbanæ multitudinis facta concursio, quòdque patronus libertatis fuerat appellatus. Denique carpere potentiam hominis, criminarique non nobilitas modò, verùm etiam plebei quidam cœperunt, & quanquam in cæteris adversi, in hoc tamen uno pari voluntate cõspirantes. Cæterùm diversis rationibus, nobilitas quidem, ob leges in se promulgatas, hominem malè oderat: populares autem, etsi periculum Reip. simulabant, nulla tamen alia re, quàm invidiâ, torquebantur. Igitur proximis comitiis ferocissimo quoq; ad Prioratum assumto, Janus ipse de vi publica accusatur, quòd multitudinem armatam privato consilio domi habuisset, quodq; eadem multitudo illius jussu prætorium oppugnasset. Ob eam accusationem civitas confestim erecta, atq; solicita animis, pro tanto rerum motu, in diversum abiit. Nam plebs quidem, ac omnis multitudo urbana rem pergraviter ferebat, & concurrebat frequens ad Jani ædes, parata pro illius salute ferro decernere, hortabaturq;, uti bono asset animo, nec inimicos invidosque metueret. Tantum enim vis, tantumq; potentiæ Florentina plebe inesse, ut eâ sibi conjunctâ terrori ipse potiùs inimicis esse debeat, quàm ab illis terreri. At nobilitas contrà implacabili odio in illum exarserat, venisseq; tempus vindictæ existimabat, quæ cum per se multum posset, addità popularium manu, Priorumq; autoritate, inexpugnabilis videbatur. Certamen procul dubio futurum erat maximum, si ad manus ventum esset: Sed non permisit Janus civile bellũ sui causâ moveri. Cedamus, inquit, potiùs inimicorum calumniis, & locum invidiæ permittamus. Me quidem, judiciorum autorem assertoremq;, nemo unquam dixerit vim contra judicia paravisse: Nec meo quisquam exemplo civis adversus publicã autoritatem capiet arma. Innocentia mea, & beneficia in Populum collata benè de reditu sperare jubent. Ita amicissimum quemq; complexus, urbe excessit, absensq; capitis damnatus est. Damnati sunt item cum eo Taldus frater, & Rainerius nepos, ædesq; & prædia eorum vastata. Ex hujus viri exilio, quanto Populus, in se ipso divisus, factus est imbecillior, tantum nobilitati spes, & animi creverunt: quod non multò post clarè ostendit.

Ianus accusatur de vi publica.

Ianus non permittit civile bellum sui causa moveri.

Ianus capitis damnatur.

Taldus frater Iani.

Rainerius nepos.

Tertius jam intrârat annus post Remp. in arbitrium populi redactam. Nobilitas verò indignè ferens leges contra se latas, præsertim cùm indies magis experiretur, se potentiâ simul, autoritateq; spoliari, premiq; ab iis, quos ipsa paulò ante premere exagitareq; consuevisset, tandem sibi prospicere cœpit. Quæ cùm intelligeret, vulnus acceptũ ex propriis discordiis initium fomentaq; sumsisse, redintegrare animos primò, inde cõmuni cõsilio rebus suis mederi statuit. Itaq; sublatis inter se, quibus jam perierat, odiis, in gratiã redierunt principes familiarũ, pacemq; fecerunt ex diuturnis certationibus. Inde mox de cõmuni salute cõsultantes, decreverunt Magistratũ adire, & palàm cõqueri de legis iniquitate, ad extremũ autem quoquo modo adniti. Cœtu igitur sui ordinis facto cùm Priores adiissent, tolli contra se duriùs constituta postularunt. Plebs autem simul atq; nobilitatẽ cœtus agere conspexit, studio retinendi juris erecta perstabat, rata (id quod erat) nobilitatem ad extremũ vi esse conaturam. Suspicionibus igitur & certaminibus coortis, quando his quidem obtinere, illis verò negare propositum erat, tandem itur ad arma, & magno tumultu per urbem discurritur. Nobilitas equis insignibus stragulâ veste ornatis, ut ejus tẽporis magnificentia, & dedita gloriæ belli ætas consuerat, suarum quisq; familiarũ insignibus magnâ multitudine convenerat. E prædiis quoq;, & clientelis evocata peditum ingens manus, facinorosorum insuper, & audacium hominum turba, militare simul consueta. Cum his copiis nobilitas tribus urbis locis constitit, rata per hunc modum faciliùs urbem discurrere, & plebem, ne se moveret, distinere posse. Una stetit acies apud Martis templum: altera apud forum novum: Tertia trans Arnum, apud superiorem pontem. Plebs autem & ipsa raptis armis in unum convenerat, & frequentia per vias ad prohibendam equitum vim impedimenta conjecerat, saxis insuper telisque & domos communiverat. Tantusq; fuit apparatus populi, ut nobilitas spe vincendi dubiâ invadere nõ auderet, sed in illis ipsis, quibus cõvenerat locis, armata structaq; perstaret. Tandem intercedentibus bonis viris, pacemq; suadentibus

Nobilitas sibi prospicere incipit.

Tumultus inter nobilitatem & plebem.

Nobilitas tribus Urbis locis consistit.

1.

2.

3.

Plebs in unum convenit.

dentibus arma deposita sunt, à nobilitate, paucis admodum eorum, quæ prius statuta fuerant, abrogatis: & ea magis ex autoritate Priorum, quàm ex Populi voluntate. Tunc igitur ab armis discessum est. Cæterùm animi civium armati manserunt, nec unquam post hac cessatum vel à popularibus nobilitatem deprimere, vel à nobilitate, conari pro recuperanda dignitate. Prioribus, qui tunc erant, Populus succensuit, quòd nobilitati favissent, itaq; in abeuntes Magistratu convicia sunt dicta, & illa ipsa pauca, quæ nobilitati condonârant, paulò pòst in pristinam normam revocata sunt.

Prioribus convicia dicuntur.

Agitatum præterea est, plebe annitente, de Jano Labella in urbem revocando, quòd is solus civis ad conterendam nobilitatis vim unicè natus videbatur. Et fecerat planè desiderium ejus conspecta nuper in nobilitate audacia, & attentata legum abrogatio. Cùm igitur de illo revocando agitaretur, adversarii ad Bonifacium Pontificem confugerunt. Illi per literas Magistratui Populoque præcepit, ne Janum Labellam, neve Taldum fratrem aut Rainerium nepotem ab exilio revocarent, néve ad dignitatem aliquam vel honorem admitterent, neu in urbem reciperent. Ea si contrà fieret, autores, adjutoresque, civitatem denique totam, gravissimis obligavit pœnis. Causa in literis exprimitur, quoniam ille sator discordiarum inter cives fuisset. Eas ob literas reductio Jani impedita est. Ita civis benè meritus, à Populo ipso, cujus autoritatem contra potentiores asseruerat, ingratè desertus, in exilio diem obiit.

Pontifex Bonifacius Magistratui præcepit, ne Ianus Taldus aut Rainerius revocetur.
Ianus in exilio diem obiit.
Civis bene meritus.

Per idem ferè tempus renovata societas est inter civitates, fœdusque denuò ictum. Nec multò pòst aliud fœdus initum est cum Perusinis, & in amicitiam societatemque recepti, multa sibi auxilio promisêre.

Versus dehinc ad magnificentiam Populus, regionem simul & urbem decorare aggressus, medio fermè spatio inter Aretium ac Florentiam duo condidit opida, ut forent simul ornamento, simul belli præsidio. Et alterum quidem in sinistra Arni ripa situm, cui nomen dedêre à patrono civitatis: alterum trans Arnum à dextra fluminis parte, quod Francum appellarunt. Intra urbem verò, quoniam ædes, quibus tunc Priores inhabitabant, neque publicæ, neque dignæ Florentino Populo videbantur, & formidabantur sæpè à Prioribus ob potentiam nobilitatis; his de causis ædificium publicum insigni magnificentiâ, atque fastigio ædificare statuerunt. Locus ad hoc delectus est eminentissimus cis Arnum, inter Scradii templum, ac theatrum vetus. Ejus ædificandi causâ privatarum ædium redemtio facta est à dominis locorum, multisque emtionibus cùm solum publicum effecissent, dirutis privatis ædificiis, Palatium fundârunt. Area verò quæ circumstat Palatium, magna ex parte Ubertorum fuit, quorum jampridem dirutæ ædes, purgatis tandem ruderibus soloque æquato aream in usum publicum præbuêre. Jacta sunt autem ejus palatii fundamenta biennio ante millesimum trecentesimum annum, turrisq; egregiâ magnitudine in illo erecta. Nova pòst hæc urbis mœnia ædificare adorti, quæ priùs designata magis fuerant, quàm cœpta, ab inferiore Arni ripa, viâ Pistoriensi longo & sinuoso ambitu, ad superiorem usque ripam, perpetua mœnia cum insigni turriũ altitudine produxerunt, ut non solùm muniretur urbs, verùm etiam ornaretur.

Florentia duo condidit opida.
S. Iohann: opidum.
Francum opidũ.
Scradii templum.
Palatium fundatur.
ANNO 1298.

Carcer quoque per hæc ipsa tempora ædificari cœptus est, ad portam Gibellinum in solo Ubertorum: ejus ambitus quadrato fermè spatio muris undiq; cinctus, intusque distinctio facta tricliniorum diætarumque. Ad eum ædificandum primo statim tempore quinque millia æris publici decreta sunt. In his conficiendis biennium ferè consumtum.

Carcer ædificatur.

Per idem tempus Bononienses Ferratiensesque bello jam pridem conflictati, arbitrium pacis concordiæque in Florentinum Populum contulêre. Earum civitatum autoritas quia à Romana sede pendere credebatur, visum est non absque Pontifice Romano quicquam agere, sed eo præsente atque volente. Ita missi ad Pontificem ejus rei gratiâ oratores septem, mixti ex nobilitate plebeque, Rainerius Bondelmontes, Burnetus Burnelletius, Bingerius Tornaquincius, Albicius Corbinellus, Baldus Agulio, Gentilis Altovita, Borgus Rinaldi. Hi ex autoritate Pontificis, Florentini Populi nomine pacem inter populos ex arbitrio pronunciarunt.

Rainerius Bondelmontes. Burnetus Burnellotius. Bingerius Tornaquincius. Albicius Corbinellus. Baldus Agulio. Gentilis Altovita. Borgus Rinaldi, Oratores.

Sequitur pòst hæc annus Christianæ salutis trecentesimus supra mille, in quo Jubilæus à Bonifacio Pontifice institutus est, cum incredibili concursu fidelium populorum.

ANNO 1300.
Annus Iubilæus à Pontif. Bonifacio institutus.

In eo

In eo rursus anno nova turbatio Florentinos pervasit, ac nescio an maxima omnium superiorum, initio hujus mali in hunc modum coorto. Genus erat Pistorii per eam tempestatem admodum florens, nec divitiis modo, verùm etiam virorum multitudine conspicuum: vulgò Cancellarios nominabant,ab autore ejus generis ita vocitato. Hujus familiæ homines, natis inter se discordiis, in diversum abierant, jamque inimicitiæ graves & rixæ ad plagas usque, & vulnera, manus impulerant, fœdati proximorum sanguine, atque polluti per varios favores totam diviserant civitatem, vulgoque, ut fit, nominibus inditis hi Albi, illi Nigri appellabantur. Cùm ob eas sectas in extremum penè discrimen Pistorium devenisset, susceptâ civitatis curâ Florentini, quo id malum apertè jam erumpens, si quâ posset ope, comprimeretur, capita factionum amovenda, quoad refrigesceret impetus, factu optimum judicârunt. Itaque deditâ operâ ambæ partes Florentiam deducuntur. Enim verò ea res non tam Pistoriam purgavit, quàm Florentiam infecit. Nam simul atque Florentiam pervenerunt homines nobiles, multisque ac magnis affinitatib' in ea subnixi, à propinquis hospitio variè suscepti, ac mox favore sublevati, easdem quoque incendii faces in proximam civitatem injecerunt. Ea quidem labes nobilitatem primò irrepsit, aliò aliis favente, nec ulla fuit domus paulò insignior, quæ non bifariam scinderetur. Inde quoniam hujusmodi controversiæ in Rep. tractandæ sæpius erant, in populares quoque, veluti tabes aliqua, diffusa eò validiùs exarsit, quò ampliorem Florentiæ quàm Pistorii fuerat materiam consecuta. Igitur divisa civitas, divisæ domus, divisæ familiæ, fratres quoque reperti sunt, quorum alius alia sentiret. Ita factio illa, quos vocitabant Guelfos, anceps discinditur, duæque factiones ex una consurgunt.

Turbatio nova Florentinos invadit.

Pistorii genus florens.

Cancellarii.

Albi.

Nigri.

Alborum & Nigrorum secta Florentiam infecit.

Guelfi.

Erant jam pridem contentiones quædam inter Circulos & Donatos, ex vicinitate, quâ se penè intra urbem, extraque, in prædiis contingebant, exortæ. Ad eas incendendas aptissima fuit discordiarũ flamma Pistorio allatarum. Nam ea Pistoriensium pars, qui Nigri vocabantur, plurimum apud Donatos diversata, immodico familiæ ejus favore, ut propinqua & hospitio suscepta, juvabatur. Ea res effecit, ut quicunque Albis favebant, ad Circulos jampridem notos, Donatorum adversarios, se conferrent. Ita his aut illis omnes cohæserunt. Et Circulorum quidem familia erat ad pacem aptior, tranquilli homines, maximis præditi divitiis, civili moderatione, & innocentiâ: Donatis autem vetustior nobilitas, mediocris opulentia, belli aptior natura, quàm pacis artibus. His contentionibus cùm tota civitas divisa esset, cladesque inde proventura haud dubiè timeretur, veriti Duces Guelfarum partium, ne ob hanc divisionem, inter suos homines coortam, Gibellinorum factio in civitate resurgeret, ad Bonifacium Pontificem confugerunt, monstratoque periculo flagitârunt, ut huic nascenti malo autoritate occurreret. Pontifex intellectâ re, Verium Circulum, principem ejus familiæ, ad se vocatum multis verbis cohortatus est, ut depositâ contentione in gratiam rediret cùm Cursio Donato principe familiæ Donatorum. Neque enim dubitare se, reconciliatâ inter eos gratiâ, cæteros quoque fore secuturos. Ad hæc, multa licet pollicitus, flectere hominem nequivit, asserentem, se adversus neminem prorsus inimicitias exercere. Ita per Verium stetit, quo minùs res interventu Pontificis componerentur: quod ad magnum sibi erratum plerique imputârunt. Mentem certè Pontificis non mediocriter offendit, præsertim cùm adversarius ejus Cursius paulò ante hoc ipsum à Pontifice rogatus, se totum in potestate sua respondisset futurum. Simultatibus igitur in dies crescentibus, fortè fortuna Calendis Majis juvenes utriusque familiæ per urbem de more equitabant, comitatum habentes æqualium, & amicorum equitum circiter trecentos. Cum in areâ, quæ est ad Trinitatis ædem, mulierum choream festum diem celebrantium inspecturi, utrique constitissent, torvè se conspicientes primò, mox quia mixtis erant equis, alteri alteros urgentes, rixa tandem exoritur, & gladiis apertè geritur res, quædam utrinque inferuntur vulnera. Uni etiam Circulorum (Recoverino illi nomen fuit,) in ea rixa nasus abscinditur. Fit subitò concursus hominum alterutris faventium, non sine tumultu, & trepidatione civitatis, ægreque tandem pugna dirimitur. Natis hinc jam gravioribus odiis, armata pars utraque longis agminibus per urbem incedebat, & tota civitas erecta, ac solicita, gravissimo in metu versabatur.

Contentio inter Circulos & Donatos.

Nigri Donatorũ favore juvantur.

Albis Circuli favent.

Circulorum familia ad pacem aptior.

Verius Circulus princeps eius familiæ.

Cursius Donatus princeps familiæ.

Recoverino ex familia Circulorum nasus abscinditur.

Matthæus Ostiensis à Pontifice Florentiam mittitur ad sedandos Circulorum & Donatorum motus.

His de caufis Pontifex non ultrà cunctandum ratus, Legatum fuum Florentiam mifit Matthæum Oftienfem. Is cùm urbem intraffet, liberum fibi arbitrium tradi poftulavit, quo Remp. ftabilire, fimultatesq́; tollere commodiùs poffet. Circuli & factio eorum per illa tempora multum in Rep. prævalebant, itaque veriti, ne voluntas Legati ad adverfarios inclinaret, operam ejus in conftituenda Rep. afpernati funt. Itaque decedens urbe Legatus interdicto illam fubjecit.

Contentiones graviores ortæ.

Secutæ dehinc graviores contentiones. Nam haud multò poft cùm pars utraque armata funeri mulieris nobilis adeffet, è contraria regione fe minabundi afpicientes, gladios ftringere, ac invadere alterutros voluerunt. Ob eam rem animadverfam trepidatio exorta eft multitudini, quæ ad funus convenerat, & fuga pafsim per urbem facta. Ipfi tamen illo in loco non depugnârunt, fed interventu feparati, diverfis viis domos fuas rediêre. Circuli eâ die concurfu factionis fuæ

Circuli Donatos invadere ftatuunt.

adjuti, Donatos invadere ftatuerunt. Et aderant cæterarum familiarum homines, qui nuper unà cum illis ad Trinitatis ædem aut vulnerati fuerant, aut grauiter offenfi. Hi non clam, neque per infidias, fed quafi juftam ad pugnam profecturi, equis cataphractis infidentes, peditum multitudine circumfusâ, Donatorum ædes adierunt. Illi auditâ vi, quæ contra fe parabatur, apud Curfii ædes convenerant, & acciverant amicorum manum, factoque armatorum globo, venien-

Donati confidũt Curfii virtute.

tes adverfarios non inviti expectabant, confifi præcipuâ Curfii virtute; cujus tanta erat conftantia, & magnitudo animi, ut eo præfente adverfariorum conatus omnes facilè fe arcere poffe arbitrarentur, quod & planè accidit. Nam ubi eò pervenerunt adverfarii, ac magno clamore faces, & arma inferre cœperunt,

Curfius aciem Circulorum frâgit.

ruens non minori impetu in eos Curfius aciem venientium perfregit, multisque vulneribus rejectos terga vertere ad extremum coëgit.

His ergò & hujufmodi crebrò emergentibus, tota civitas erecta, fufpicionibus, rumoribusque obnoxia erat. Crimina verò, & delicta interdum vindicabat, interdum etiam multitudine delinquentium fubfiftebat. Circuli tamen, eaque pars civium, qui Albi vocabantur, longè plus poterant in Rep. Priores quidem, & Magiftratus plurimum ex illorum numero legebantur. Igitur adverfarii graviter id ferentes, ac fæpius inter fe quefti, demum confultandi gratiâ in Trinitatis æde convenerunt. Interfuerunt ei confilio quidam è Ducibus partium optimarum. Ibi multis dictis, agitatisque fumma confilii tandem fuit,

Summa confilij Circulorum.

Pontificem adire, poftulareque uti Principem aliquem Regii generis Florentiam mittere curaret, ad ftatum civitatis componendum. Id confilium, quia privatim erat habitum de Rep. confeftim ubi refcitum eft diverfæ factionis homines carpendo, atque indignando, ad Magiftratum, quafi confpirationem adverfus Remp. libertatemque Populi, initam detulêre: Ipfi verò per fpeciem imminentis periculi ex agro, clientelisque armatorum ingentem numerum contraxerunt. Contrà verò alia factio, & ipfa fefe munierat, (& collecta armatorum manu, quos è prædiis item agroque evocarat, *) Magiftratus, Prioresque adiens minabunda reclamabat. Cùm igitur illi quidem confpirationem initam contra Remp. Hi autem vim, & arma publicè contra leges fumta, puniendum effe clamitarent, & utraque pars armata Magiftratibus minaretur, confufio erat, & dedecus in Rep. & neque leges, neque pudor quicquam valebant.

** Ista in MS. Palatii non reperiebantur.*

Confufio & dedecus in Repub. Florent.

Dantes Poeta in numero Priorum erat.

Erat per id tempus in numero Priorum Dantes poëta, qui offenfus confilio illo, quod de evocando Principe aliquo in urbe habuerant, cùm id planè ad everfionem libertatis pertinere exiftimaret, in diverfam partem inclinare ferebatur. Quod autem ingenio & eloquentiâ inter collegas eminebat, voluntatem ejus unius nutumque omnes maximè fpectabant. Is igitur hanc deformitatem labemque Reip. abominatus, commotus etiam minis, quæ contra Priores jactabantur, collegis fuadet, uti animos capeffant, Populum pro libertate, ac tutela Reip. in arma excitent. Eo facto cùm principes utriusque factionis ponere arma compuliffent, tumultus autores dejiciendos urbe amovendosque cenfuerunt; quafi eorum præfentiâ tranquillitas Reip. turbaretur. Ergo Curfius Donatus, quem principem confilii fuiffe, & poftea ftipatum armatorum catervâ per urbem incefsiffe, Prioribusque comminatum fuiffe conftabat, publicatis bonis in exilium agitur. Cæteri verò ejus factionis pecuniis multati, ad tempus

Dantis Confiliũ.

Curfius Donatus in exilium agitur.

Cæteri eius factionis relegantur.

ad tempus relegantur. Fuerunt autem hi Sinebaldus Donatus Cursii frater, Rubeus Tosa, Giaginotus Pactius, Gerius Spina: hi omnes equites per eam tempestatem insignes, ac suarum familiarum principes, & cum his agnati quidam, & proximi singulorum satis magno numero, ex ea parte, qui Nigri dicebantur, in agrum Perusinum relegati sunt, & consistere illic jussi, donec à Populo vocarentur.

Ex altera verò factione multati pecuniis & relegati fuerunt Gentilis & Torrigianus, Circuli equites, & agnati quidam ejus familiæ; Bascherius Tosa, Baldinatius Adimar, Naldus Lotti filius, Gerardinus, Guido Chavalcantis, Johannes Malespina. Hi Serazanam eodem modo ire jussi, & revocationem Populi expectare. Cæterùm hæc pars citò revocata est sub prætextu gravioris zeli, ex quibus Guido Chavalcantis morbo confectus interiit. Haud multò postea, quàm reversus est, vir Philosophus, & imprimis bonarum artium studiis per ea tempora eruditus.

Cursius postquam urbe aufugit, nullum intermisit tempus, quin ad Pontificem se conferret, ut ea quæ consultata fuerant sedulò adimpleret. Ubi verò ad Pontificem pervenit, instando atque rogando, illius mentem incendere non cessabat. Et erat facundus vir, lætâ atque hilari fronte, & in tractandis agendisque rebus admodum sagax: His artibus tandem effecit, ut Pontifex ad rem Florentinam emendandam, mentem animumque converteret. Cùm itaque Siciliam, quæ contra Romanæ sedis voluntatem ab Arragonibus occupabatur, recipere Pontifex statuisset, & in Hetruria quoque multa forent emendanda, Carolum Valosianum, Regis Francorum fratrem, evocare in Italiam perrexit, multa promittens atque ostentans, quò ille venire non cunctaretur. Hæc eo anno foris domique gesta.

Proximo dehinc anno Pistorienses adjuti ab ea parte, quæ Florentiæ prævalebat, Nigros expulerunt urbe, domosque eorum diruerunt. Autor novarum rerum Pistoriensibus fuit Andreas Gerardinus eques Florentinus, qui Pistorium missus præerat civitati. Is ut erat Florentiæ Albarum partium, eam quoque Pistorii factionem avidè complexus, arma corripere jussit. Mox vocatis adversariis, cùm illi metu armorum deterriti, non parerent, domos incendit, ac subvertit, bona diripuit, hostes judicavit.

Lucæ quoque eadem pestis factionum convaluit: itaque per eundem favorem insurgentes Albi Ducibus Interminellis, pellere Nigros tentaverunt, & Obitium quendam diversæ factionis primarium hominem interfecerunt. Sed Nigri raptis confestim armis, non se solùm tutati sunt, verùm etiam adversarios pepulere. Ita malum succrescens per singulas civitates spargebatur.

Eodem anno, circiter Calendas Septemb. fulgor, quem Cometen dicunt, in cœlo apparuit. Nec multò post adventus Caroli Valosiani in Italiam secutus est, qui cùm ad Bonifacium Pontificem tunc Ananiæ residentem magno procerum comitatu venisset, receptus ab eo splendidè, ac titulis honestatus, magnam spem attulerat rerum præclarè gerendarum. Ad Siciliam igitur invadendam apparatus fieri placuit, quò proximo vere in eam trajiceretur. Interea verò dum hiems obstat, ad placandam Florentiam, à Pontifice missus est. Is ergo cùm Romam peteret, ac inde Florentiam venturus nunciaretur, variæ consultationes ab his, qui Reip. gubernacula tenebant, habitæ sunt, variæ insuper curæ, ut magis ac magis appropinquaret, susceptæ. Erat omnino hujus adventus toti factioni eorum, qui Albi dicebantur, molestissimus. Nam pulsis adversariis eorum autoritate Resp. nitebatur, & nihil innovati conducebat. Sed contra impellebat Pontificis simul ac Regiæ domus autoritas, quibus obviare ac resistere, præsertim eos, qui Guelfos se haberi vellent, inter nefaria putabatur. Et accedebat perhumana Caroli pollicitatio, non nisi commodum & pacem eorum ipsorum, hoc adventu suo, quærere affirmantis. Quibus tandem adducti rationibus, qui Remp. tenebant, recipiendum in urbem censuerunt. Ingredienti denique honores magnificos, solemnesque impenderunt, Magistratibus obviam euntibus, & juventute ludicra equorum hastiliumque exhibente: Ingressus est autem Florentiam die ipso Calendarum Novembrium: Nec multò post concionem petens astantibus Magistratibus, & Populi multitudine, se pacis causâ venisse confirmavit: id quo perficere posset, liberam ad hoc potestatem sibi per Populū con-

Sinebaldus Donatus Cursii frater. Rubeus Tosa. Giaginotus Pactius. Gerius Spina. Ex Alborum factione relegantur Gentilis. Torrigianus. Bascherius Tosa. Baldinatius Adimar. Naldus Lotti filius. Gerardinus. Guido Chavalcantis. Iohannes Malespina. Serazana. Pars Alborum revocatur cito. Guido Chavalcantis interiit. Cursius Pontificem adit Sicilia ab Arragonibus contra Pontif. voluntatem occupatur. Carolus Valosianus Regis Francorum frater in Italiam per Pontificem vocatur. Pistorienses Nigros expellunt urbe. Albi Lucæ Nigros pellere tentant. Obitius interficitur. Nigri se tutati Albos pellunt. Cometes in cœlo apparuit. Caroli Valosiani adventus. Anania. Carolus Valosianus ad placandam Florentiam à Pontifice mittitur. Caroli adventus factioni Alborū molestus est. Respub: autoritate Alborum nititur. Carolus recipitur in urbem.

cedi oportere. Postquam id quoque permissum est, iure jurando edixit, se rectè pacateque sine cujusquam injuria potestatem illam habiturum. Sed illo mox è concione abeunte, publicâ potestate susceptâ, milites ejus armati prodierunt, cùm in ipso urbis ingressu, aliisque superioribus diebus inermes circa se habere consuesset. Ea res præsertim repentina & insueta, speciem Tyranni magis præbuit, quàm principis. Itaque suspicionibus coortis, itur confestim ad arma. Maxima pars Populi ad Priorum ædes convenit, obices multis in locis per vias opponuntur. Sed apud nobilitatem, & plebem magna erat dissensio, & multiplica quædam voluntatum, opinionumque confusio, aliis mutationem Reip. optantibus, aliis formidantibus. His curis anxii neque Ducem neque propositum certum ullum habebant.

Caroli milites armati prodierunt.

Populus it ad arma.

Cùm in hoc tumultu civitas esset, Cursius Donatus cum aliqua manu urbem accessit. Ingressus nova mœnia cùm veterum murorum portas clausas, obseratasque offendisset, circumdatâ urbe ad Fesulanam portulam, devenit ædibus suis vicinam. Cùm fores perfringeret, amici ejus re cognitâ concurrerunt, portâque intus refractâ gratulabundi susceperunt. Ille postquàm ingressus est, cumulata suorum manu ad Priorum ædes profectus (diversæ factionis hi erant) confestim publico deturbat, exutosque potestate in privatam redigit formam. Carolus verò, dum hæc agerentur, milites suos circa se continuit, neque ob ea, quæ nunciabantur, unquàm commotus est, non cùm portas effringi, non cum Priores pelli, non postea cùm totam urbem incendiis rapinisque misceri sentiret. Nam post Priores ejectos, eadem illa manus quæ Cursium secuta fuerat, per se jam ipsa suo motu per urbem diffusa, cædes & incendia pluribus locis perpetravit, quæ patiendo Carolus, totam rem composuisse creditus est, non sine gravi querela eorum, quibus paulò antè pacem quietemque juraverat.

Cursius Donatus in tumultu ad urbem accedit.

Carolus Cursii facta permittit.

Eadem quoque clades per agrum vagata latiùs, à nullo genere maleficii temperavit: crematæ locupletum hominum villæ, homicidia pluribus locis facta, rapinis & vulneribus omnia fœdata.

Post aliquot dies posita sunt arma, & novi Priores subinde creati, qui reliquũ temporis adimplerent.

Priores novi creantur.

Per hoc idem tempus Legatus, de quo supra diximus, Florentiam rediit. Eo autore & adjutore pax facta est inter Circulos & Donatos, aliasque familias utriusque factionis. Conanti deinde Legato gubernationem Reip. communem utrique facere, Cursius, & hi, qui cum illo sentiebant, (& ob recentem reditum *) plus poterant, parere Legato in ea re noluerunt. Itaque, uti prius Alborum, sic postea Nigrorum facto offensus, urbi interdixit, atque abivit. Quâ Legati asperitate etiam priùs inter familias composita, visa sunt, irritari; *itaq. nec privata quidem pax inter publica duravit odia.* Nam haud multo pòst Simon adolescens, Cursii filius, Nicolaum Circulum equitem rus iter facientem secutus, non longè à porta, Casentinati viâ invasit. Erant utrique comites aliqui, & pugnatum est egregiè ab utrisque. Tandem pugnæ hic exitus fuit, ut Nicolaus interficeretur: Simon verò ipse accepto lethali vulnere proximâ nocte expiraret. Ob hæc facta, cùm rursus odia gravissima suscitata essent, & in peius quotidiè laberentur res, stante adhuc in urbe Carolo, summa tandem calamitas in apertum prorupit. Quidam enim principes diversæ factionis contra statum Reip. conjurasse dicebantur, & Petrum quẽdam Ferantis, unum ex proceribus Caroli ad res novandas magnis pollicitationibus pellexisse. Horum sigilla proferebantur, pacta conventa legebantur: Rem tamen plerique compositam fictamque putaverunt. Alii invitatos deceptosque à Gallo existimabant fuisse. Ob eam conjurationem seu fictam seu veram, tres nobilissimi & potentissimi cives in periculum vocabantur, Baldinatius Adimar, Naldus Gerardinus, Bascherius Tosa. Tangebat quoque ea suspicio Verium Circulum, ac cæteros ejus familiæ homines, quorum opera & consilio id factum promissumque fuisse inimici jactabant. Hi omnes ad Magistratum vocati, cùm, adversariorum metu, parére non ausi, profugissent ex urbe, absentes damnati sunt. Nec posthac modus aliquis fuit in damnandis, pellendisque civibus diversæ factionis, bonisque eorum vastandis.

Pontificis Legatus Florentiam redit.

Pax inter Circulos & Donatos.

* Non habebant MS. Palati.

Legatus Alborũ & Nigrorum facto offensus urbi interdicit, & abit.

Simõ adolescens Cursii filius Nicolaum Circulũ invadit.

Nicolaus Circulus interficitur.

Simon Cursius expirat accepto vulnere.

Conjuratio principum diversæ factionis contra Rempubl.

Petrus Ferantis.

Baldinatius Adimar.

Naldus Gerardinus.

Bascherius Tosa.

Verius Circulus.

Per hæc ipsa tempora, Dantes poëta in exilium actus est, ob eam, quam suo Prioratu, contraxerat invidiam, cujus supra mentionem fecimus. Erat autem per id

Dantes poeta in exilium agitur.

tempus

tempus ad Pontificem orator, concordiæ gratiâ, missus. Sed mox novis exortis rebus, pulsisque ex urbe civibus ejusdem factionis, cùm ipse reus postularetur, absens damnatus est, domusque ejus direpta, prædia vastata. Qui Albas secuti erant partes, per hunc modum pulsi exulârunt. Carolus quinque mensibus Florentiæ commoratus, tandem abscessit, in Siciliam transiturus.

Albas partes secuti, pulsi exulare coguntur.

Proximâ dehinc æstate Florentini & Lucenses, conjunctis in unum copiis, Pistorium obsederunt, quod nuper pulsis, ut docuimus, adversariis, Albi duntaxat urbem tenebant, ac eò Lucensium Florentinorumque exules magno se numero contulerunt. Dum circa Pistorium essent Florentinorum copiæ, manus quædam exulum superiore Arno bellum tumultuosius commovit, quo non vicina modò, verùm etiam remotiora infestabantur loca. Ob eum tumultum duæ partes earum copiarum, quæ Pistorium missæ fuerant, confestim in superiorem Arnum traductæ, non pepulerunt modò hostem æquis locis, verùm etiam castellum quod occupatū fuerat ab exulibus, recuperârunt; non sine ingenti detrimento eorum, qui se illo recluserant.

Pistorium obsidetur à Florentinis & Lucensibus.
Albi tenent Pistorium.

Inde contra Ubaldinos exercitus ductus, quòd hi receptis exulibus quibusdam ex castellis bellum haud segniter inferre cœperant. His quoque in locis res prosperè gesta est, ac fugatis dejectisque hostibus omnia circa Apenninum loca & Mugellanum agrum, quæ hostis tenebat, vastaverunt.

Ubaldini.

Inde mox circa Gravem fluvium traductæ copiæ Alliarium & Acutum castella (quæ & ipsa defecerant, *) in potestatem reducta everterunt. Copiæ victrices eo anno omnibus ex locis benè ac feliciter gestis rebus Florentiam rediêre.

Graves fluvius.
Alliarium & Acutum castella evertuntur
* Non erant in. MS. Palatin.

Circa finem hujus anni ob easdem seditiones Florentini quidā cives ex præcipuis familiis intra urbem capti, quasi contra Remp. conjurassent, supplicio afficiuntur. Quo metu & alii complures in suspicionem vocati, sponte suâ abierunt, absentesque damnati sunt.

Florentini cives ob seditiones supplicio afficiuntur.

Cùm esset sic status rerum urbanarum, ac omnia suspicionibus intra mœnia redundarent, exules per eam occasionem, coactis, undique suis amicorumque viribus, & à Bononiensibus, quæ civitas & ipsa jam hauserat studia factionum, adiuti, magnas copias equitum peditumq; confecerunt. Cum his copiis in agrum Mugellanum descendentes, regionem occupârunt, sperantes se alia ex aliis appetendo loca, urbem tandem, invitis adversariis, intraturos. Et vulgo jactabant, eos, qui in urbe erant, ob novitates domi exortas, nunquam ausuros obviam exire. Hæc seu credulitas, seu jactantia, multum admodum illis obfuit. Nam simul atque Florentiam ipsorum adventus nunciatus est, civitas confestim in armis fuit, & Lucensium cæterorumque sociorum auxilia evocarunt, quæ cùm properè advenissent, præsidio satis valido, ne quis motus suscitaretur, domi relicto, reliquas omnes copias ad hostem duxêre.

Exules per id tempus ad Pollicianum castra habebant, qui, adventu Florentinorum Lucensiumque cognito, cum præter opinionem, urbem, in quâ metu novarum rerum distineri putabant, reliquisse ausos in se valentiùs ruere viderent, tanta repentè in castris trepidatio est coorta, ut magna pars auxiliorum è vestigio dilaberetur, ac exules ipsi desperatis rebus arriperent fugam, impedimentis omnibus amissis, nonnulli etiam abjectis armis. In hac fuga quidam exulum capti Florentiam ducuntur; In his fuit Donatus Alberti filius, vir in Rep. magnæ autoritatis, & Inarcus Ruffolus, ejus frater, qui primus Vexillifer justitiæ fuit & alii præcipuarum familiarum, de quibus plerisq; civitas supplicium sumsit.

Pollicianum.
Exules fugam arripiunt.
Exules capti Florentiam ducuntur.
Donatus Alberti filius.
Inarcus Ruffolus primus Vexillifer justitiæ

Proximo dehinc anno Florentini & Lucenses, conjunctis inter se copiis, rursus Pistorium obsederunt. Cùm mœnia dumtaxat tutaretur hostis, nec fortunam prælii tentare vellet, nihil aliud profectum est, quàm ut agri hostiliter vastarentur.

Pistorium rursus obsidetur à Florentinis & Lucensib.

Caritas eo anno ingens annonæ fuit, & sustentata multitudo est importato externoque frumento, curam adhibente civitate, ut è Sicilia, atque Calabria supra viginti septem millia modiorum Florentiam adveherentur, pecuniis ad hoc ipsum largiter contributis.

Annonæ caritas ingens.
E Sicilia atq; Calabria super 27000. modii Florentiam advehuntur.

Cùm & bello & fame civitas premeretur, intestina insuper oritur seditio, haud minor sanè pestis, quàm duo superiora incommoda. Cursius enim Donatus post reditum in urbē, ac pulsos diversæ factionis homines, non satis gratiæ sibi existimabat à civibus suæ factionis referri, multosq; inferiori virtute honoribus accumulari, se

Florentia bello & fame premitur.
Seditio intestina oritur.

autem præteriri, ac nomen suum velut antiquari, pergraviter ferebat. Hác igitur indignatione permotus, quo res novas suscitaret, autor erat, ut pecuniarum publicarum, quas magni quidam in Rep. viri non absq; infami administratione tractaverant, ratio posceretur.

Pecuniarum publicarum ratio poscitur.

Hoc ipsum, & diversæ factionis homines, quot aut occulti, aut sustentati in urbe remanserant, & alii, quicunq; præsentem civitatis statum vel invidiâ potentiorum, vel injuriâ oderant, malevolentiâ potiùs, quàm bono aliquo publico flagitabant. Itaq; nullis opinantibus repentè conjunctio facta est inter eos homines & Cursiū Donatum ad rationem deposcendam. Ea postulatio apertè erat contra illos, qui per id tēpus Remp. gubernabant. Et addixerat se postulationi Lottarius Præsul, vir magnæ autoritatis, cæterum satis sinceri in Remp. animi.

Lottarius Præsul.

Postulatio quidem honestam speciem prætendebat: sed vexatio, dejectioq; gubernatorū Reip. & novarum rerum semina quærebantur. Ea res intellecta (neq; enim erat obscura) ad resistendum postulationi cives animavit.

Postulationi resistitur.

Contentio tandem ad arma prorupit. Hinc populares ejus factionis, quæ post adventum Caroli Valosiani Remp. gubernabant: Inde Cursius Donatus alienior factus, cùm antea princeps ejus factionis esset: Hunc omnes, qui præsentem Reip. statum vel occultè vel palàm graviter ferebant, sectabantur. Crebra ab his prælia intra urbem commissa. Priores enim, ac populares ejus factionis arcem tenebant, & armatorum multitudine aditus tutabantur. In hos crebri impetus ab adversariis facti sunt, cædesque & vulnera pluribus locis commissa. Confluxerant namque in urbem rusticorum turbæ, reorumque ac damnatorum, ac præterea latronum & sicariorum multitudo ingens, homicidiis rapinisque omnia fœdabantur.

Prælia crebra intra urbem committuntur.

Homicidiis & rapinis omnia fœdantur.

Multos dies cùm ea pestis viguisset, nec modus aut finis ullus turbationibus cerneretur, & utraque pars obstinatè perstaret in armis, tandem unicum per id tempus remedium supervenit Lucensium multitudo civium. Hi verò utrum suopte ingenio commoti pro sociorum salute, an rogati postulatique advenerint, non satis exploratum est mihi: Verùm magno illos numero venisse Florentiam constat, magnasq; equitum peditumq; copias adduxisse, ut cuivis parti adhærerent, ad illā haud dubiè victoriam inclinarent.

Lucenses Florentiam veniūt.

Intra mœnia recepti, partim rogando, partim minitando cùm prælium diremissent, per præconem suo nomine edixerunt, uti damnati, ac facinorosi urbem purgarent, nemo rapinam, nemo cædem, aliúdve maleficium patraret. Inde ad pacandos civium animos conversi, novos Magistratus creari per Populum suaserunt, ac Reip. constituerunt statum. Duodecim Priores tunc primùm creati sunt, cùm anteà sex duntaxat creari mos esset: idque altero quoque bimestri servatum est. Lucenses compositis Florentiæ rebus, bonum ac sociale operati opus, abiére.

Lucensium suasu novi Magistratus creātur.

Priores 12. creantur.

Per hæc ipsa tempora Benedictus Pontifex Romanus, qui Bonifacio paulò antè defuncto successerat, auditis Florentinorum discordiis, Legatum ad pacandam Hetruriam Florentiamq; delegit Nicolaum Pratensem Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, virum sagacem, atque industrium: qui etsi res compositas à Lucensibus cognovisset; tamen complura superesse ratus, & præsertim reductionem exulum mente cogitans, Florentiam venit, tribus ferè mensibus postquā Lucenses abierant. Ingressus urbem, cùm arbitrium liberum postulasset, sibi haud difficulter concessit civitas, sentiens adhuc morbi reliquias nequaquam contemnendas intra viscera remansisse, quibus medelam cupiebat afferri.

Benedictus Pontifex.

Nicolaus Pratensis Roma. Eccles. Cardinalis ad pacandam Florentiam à Pontifice deligitur.

Legatus igitur prospectâ sagaciter naturâ civium, cùm multifariam civitatem divisam, principem tamen divisionem inter nobilitatem & plebem animadverteret, partes animo complexus est plebis, sentiens id genus hominum minùs pertinax adversus reductionem exulum, minus acre studiis partium reperiri. Confestim igitur huic factioni adhærens, multa providere ac moliri cœpit, quo nobilitatis frangeret animos, plebis verò autoritatem, dominatumq; assereret: sic enim obnoxiam sibi futuram multitudinem, & nutum ejus secuturam arbitratus est.

Legatus adhæret Plebi.

Considerans igitur nobilitatem per se ipsam haud multum posse, nisi clientelis & amicitiis plebeiorum hominum ad eos concurrere solitorum, juvaretur: Plebeios autem ipsos haud imbecillos fore, si injuriæ singulis illatæ ad multos pertinerent, unico utrique rei consilio prospicere festinavit. Eâ de causâ solerti quidem ingenio autor fuit viginti societates in urbe creandi, in quas plebem distribuit universam. Harum societatum TransArnina tribus continuit quatuor, totidem Scradiana, reliquæ deinceps tribus singulæ tres. Ita viginti

Florentina Plebs in Viginti societates distribuitur.

Transarnina Tribus.

Scradiana tribus.

ginti societates intra urbem factæ. Singulis verò societatibus Signiferi: singulis Præfecti, hisque vexilla sunt tradita, variis distincta insignibus, quo quisque sua & internoscere aspiciens, & cōsequi posset. Mandatumq; his est, ut, quoties opus foret, cum vexillis prodirent, & armatam quisque suam adduceret societatem. Designatio autem societatū per vicos, Parœciasq; est facta, civesq; omnes è plebe descripti, pœna gravissima constituta, si universi in armis non essent, nec vexilla sua, quoties illa prodirent, sequerentur. Tempus Signifero constitutum fuit mensiū sex, & illud additum, ne quisquam ex nobilitate in societatibus censeretur, neu se immisceret, néve domo abiret, dum vexilla promerentur. Si quis è plebe homo à potentioribus illo tempore invaderetur, Signiferum societatis, ex qua is foret, auxilium ferre lex jubebat, ac vim armis repellere. Si quis è nobilitate plebeium occidisset, ad vindictam, proximo agnato societatem assistere, pecuniâ, si opus foret, ac propinquus egeret, communi societatis impensâ persequendam vindictam statuebat. Si plebejus plebejum invaderet, aut occideret, nullæ erant partes Signiferi, neque societatis. Ex quo apparebat, & popularium societates esse solùm, & contra potentiam nobilitatis constitutas solùm. Ferturque vox illa Legati, cum societates creasset, non jam posthac recipiendam fore plebei hominis vocem, contra potentiam nobilitatis conquerentis, cum quivis è plebe longè plures habeat injuriarum vindictæq; consortes, quàm ulli ex familiis, modò societatum jura institutaque servarent. Eodem ferè ordine extra urbem quoq; per Florentinum agrum vexillationes quædam sunt institutæ, magis ne quisquam ex his locis ad nobilitatem concurreret, quàm ut per mutuam sese opem agricolæ tutarentur.

Singulis societatibus signiferi, præfecti & vexilla traduntur.
Leges societatum.
*parochias M S. Pal.
Vexillationes instituuntur extra urbem.

Roborato plebis statu, ac multitudine in suum favorem traductâ, Legatus jam tempus maturum adesse ratus, ea quæ cogitaverat, adimplendi, traductionem exulum aggreditur. Ejus rei causâ liberum ab exulibus arbitrium (nam civitas antè concesserat) postulavit, exulum pluribus locis conventibus actis. Summa tamen omnium ad eos, qui Aretii erant, referebatur: ibi namque Verius Circulus, & omnis illa factio ingenti multitudine resederat, Ducemque suarum partium sibi constituerat Alexandrum Romenæ comitem, consiliariosque & præfectos ex sui corporis civibus. Hi ergo publicâ deliberatione arbitrium potestatemque rerum suarum permiserunt Legato. Fuit in eo consilio Dantes Poëta, unus è Præfectis, & Petrachæ, postea incliti Poëtæ futuri pater, qui ambo simili æstu partium ejecti Florentiâ, Aretii exulabant, ubi & Petracha ipse mox natus est. Accepto exulum decreto Legatus, syndicis quoque eorum arcessitis, propositum intentat, reductionem simul & concordiam enixè aggreditur. Rem per se difficilem, longè difficiliorem faciebat, quòd ille universam rationem exulum reducendorum ingrediebatur. Hi autem partim erant Albi, recens pulsi: partim Gibellini, quorum sanè durior erat causa, difficultatesque maximæ oriebantur, vel restituendorum bonorum gratiâ, vel inimicitiarum privatarum. Quod si Albis solùm reducendis conatum diligentiamque Legatus adhibuisset, haud difficulter ea res videbatur effectum, quem optaverat, habitura. Sed ille magnitudine animi, & favore multitudinis elatus, dum utrumque simul assequi vult, neutrum assecutus est. Adhæserant tamen familiæ quædam potentiorum Legato, postquam propositum ejus cognoverunt, ac ejus factum vehementer juvabant. Populares etiam multi, pacis avidi, ejus cœpto favebant, quorum ille fiduciâ erectus nitebatur.

Legatus reductionem exulum aggreditur.
Aretii, exules, Verius Circulus, & omnis illa factio resedebat.
Alexander Romena exulum Dux.
Dantes Poeta Petrarchæ pater.

Missi ergo ab exulibus syndici, cum Florentiam venissent, ac frequentem consultationem apud Legatum agerent, resque boni profectò exitus spem habere videretur, nova repentè turbatio exorta cuncta priùs composita dissipavit. Civibus enim, nihil minùs, quàm tale aliquid suspicantibus, repentè nunciatum est, maximâ exules multitudine, jussu Legati, adventare, quasi urbem concedētibus, repugnantibúsve civibus intraturos. Id cū pluribus simul ex locis nunciaretur, trepida civitas arma sumsit, ac magnis in suspicionibus versabatur: Legatū verò, parùm sincerum hominem, ac fictè compositū formidabat, multi etiā subdolā ejus versutiā criminabantur. Enimvero Legatus se constantissimè purgans neminē à se vocatū fuisse exulū perfāctè asseverabat; totā rē ab adversariis, & malevolis pacisq; & quietis publicæ hostib⁹ quādā arte cōpositā querebatur. Atq cōstabat li-

Turbatio nova exoritur.
Legatus se purgat constantissime.

teras, Legati nomine scriptas, exules accepisse: Sed an veræ vel fictæ fuerint literæ, ambigebatur. Nec deerant, qui prædicarent à Principibus nobilitatis, reditum adversariorum graviter ferentibus, ad pariendas turbas falsò literas fuisse submissas. Nos, utrum illorum verum fuerit, in medio relinquimus. Sed qui exulum nomine advenerant, conterriti eâ novitate, è vestigio abierunt. Ita negotium pacis interruptum est. Legatus quoque, ut suspicionem minueret, tunc relictâ urbe, Pratum concessit; opidum ingressus cum eadem postulasset (nam Pratenses quoq; iisdem seditionibus agitabantur) nihil ad extremum proficere valuit. Quin etiam dum acrius urgeret, insurgente factione, Prato expellitur. Quare Florentiam reversus, expeditionem contra Pratenses indixit. Ad eam rem, cum voluntarios milites rogaret, & profiterentur multi, copiæque jam in urbe crescerent, suspicio iterum coorta est, ne sub alio prætextu militem cogere, ac res novare aggrederetur. Itaque adversantibus civibus, & arma ponere jubentibus, conatus Legati in irritum redierunt. Eâ tandem indignatione permotus, Florentiæ simul ac Prato interdixit: ipse irrito labore ad Pontificem rediit.

Pacis negotium interrumpitur. Pratum opidū. Praten es inde seditionibus ac Florentini agitantur. Legatus Prato expellitur. Legatus Florentiæ Prato interdicit.

Pons ad Carariam corruit.

Eodem anno pons, qui ad Carariam dicitur, nimio pondere multitudinis quæ ad ludos incubuerat spectandos, corruit. Erat verò per id tempus non quemadmodum nunc lapideus est, sed sublicius. Ejus ruina multos afflixit.

Recessum Legati magnæ contentiones secutæ fuerunt: Pars enim quædam nobilitatis, stante nuper in urbe Legato, sese illi conjunxerat, ac reductionem exulum intemperanter concupisse visa fuerat. Erat verò ferè ex iis familiis, quæ ad Albas partes inclinare putabantur, ea de causa cæterarum familiarum in se contraxerat odia. Ut ergo abiit Legatus, reliqua omnis nobilitas in illos surrexit, præter Curtium Donatum, qui amicis infensus contra naturam suam quiescebat. Hos, popularium quoque duæ insignes familiæ, Nigrarum partium assertrices, sectabantur Junii & Medices. Crescentibus igitur contentionibus, pugna tandem conseritur Principium verò pugnæ ortum est apud Circulorum Garbensium ædes: Mox à privatis ædibus in forum delata, cum ergo novum inter vetusque forum, & circa porticum frumentariam pugnarent, & invicem modò pellerent, modò pellerentur; Nerius quidam Abbas, qui suorum inimicus è tota Abbatum familia in urbe restiterat, & contra Circulos, atque alios hujus factionis, in pugna stabat, contemplatus Boreæ vim in adversarios perflantem: fax & malleoli afferantur, inquit, jam ego hos cum domibus propriis extorres agam. Nec mora, delatum ignem in gentilium agnatorumque ædes injecit, quæ non longè à porticu frumentaria sitæ fuerunt. Inde cum eâdem face discurrens ad caput veteris fori, Caponsaccorum ædes incendit. Is ignis inter missilia, ac tela vires assumens, flatu insuper Boreæ adjutus, latè pervagatus est, domos & singula carpendo apprehendit. Tabernæ venalium rerum magni precii in his erant locis, eas cum ignis invaderet, vel incendio cremabantur, vel à prædonibus diripiebantur. Urbs eodem tempore ardebat, & vicarim oppugnabatur, non secus ac si hostis intrasset. Quo minus homines ferre opem poterant, eò latius vagatus inter duo fora primùm & circa porticum frumentariam omnia consumsit. Inde rursus vires assumens, usque ad Arnum pervenit, nec prius finis cremandi est factus, quàm supra mille & septingentas ædes uno incendio conflagrarint. Medicatum fuisse ignem vulgo creditum est: nec equidem abs re susceptam credulitatem existimàrim, cernens etiam nunc admirabilem, ac propè stupendam illius vim, in parietes etiam ipsos ac lapides, quod reliquiæ monstrant, sævientem. Ob hujus incendii damna, pars illa, quæ Circulis favebat, succubuit, absumtis Cavalcantum, Gerardinorumque, & Pulcrorum ædibus, quibus ea factio plurimum nitebatur, & vicinis etiam, qui unà sentiebant, eversis.

Nobilitatis Albis surgit. Junii & Medices Nigrarum partium assertrices. Pugna oritur apud Circulorum Garbensium ædes. Nerius Abbas ignem in gentilium agnatorum ædes incendit. Caponsaccorum ædes incenduntur. Florentia ardet & vicatim oppugnatur. 1700. ædes uno incendio conflagrant. Medicatus ignis. Pars quæ Circulis favebat, ob incendii damna succumbit.

Cedentibus igitur victis, & civitate ad aliquem modum compositâ, novum rursus periculum, novaque turbatio exoritur. Legato enim, de quo supra diximus, sinistra admodum, ac perversa referente, cum de suis ipse facinoribus tacens aliena facinora in crimen vocaret, ac Pontifici, qui illum miserat, quasi ejus honor spretus esset, ac despicui habitus, veluti faces quasdam indignationis admoveret, commotus Pontifex duodecim potentissimos eâ tempestate cives, principes ejus factionis, quæ tunc urbē tenebat, corripiēdos statuit. Eos igitur cū ad se citas-

Nova turbatio ex Legati relatione exoritur. Pontifex duodecim cives corripiendos statuit.

se citasset, varia consultatio fuit: & contemnere simul, & parére formidabant, quod in altero famæ, in altero status periculum versaretur: famæ, si, quasi delictorum conscii, non irent: status, si per eorum absentiam motus aliquis in urbe suscitaretur. Omnibus tandem pensitatis, & ad honestatem, & ad magnanimitatem, potiùs visum est Pontificem adire. Quare profecti omnes, ut vocati erant, viri amplissimi principes civitatis, Cursius Donatus, Rubetus Tosa, Gerius Spina, ac cæteri potentissimarum familiarum supremi, honestum ac decentem comitatum ducentes, Perusiam, quòd ibi tum Pontifex residebat, pervenerunt.

Cursius Donatus, Rubeus Tosa Gerius Spina Pontificem citati adeunt.

Cum Pontificem Patresque adiissent, ac purgandis diluendisque criminibus intenderent; Nicolaus Pratensis, quem Legatum in Hetruria fuisse docuimus, inter hæc dolum commentus, exulibus clam perscripsit, uti repentè Florentiam invaderent: Nullum quidem tempus rei patrandæ aptiùs fore, cū principes omnes diversæ factionis de industria evocati abessent, quibus detractis, ne ausuros quidem esse reliquos cives manum contrà attollere, maximâ præsertim multitudinis parte, (quod pridem experimento viderit) illorum reditum affectante.

Nicolai Pratensis Legati dolus.

Hanc exhortationem avidè complexi exules, cum alii aliis celeriter significassent, constitutâ die Florentiam versus undiquaque contendere, ita improviso atque secreto, ut nil præsentiretur, ita magnâ multitudine, ut cuncti expavescerent. Fuerunt enim peditum supra novem millia, equites verò ad mille septingentos.

Exules Florentiam versus undiquaq; contendunt.

Hæ copiæ, magnâ ex parte Aretinorum Bononiensiumque fuerunt, quæ civitates iisdem infectæ partibus, Albis favebant. Cum igitur vergente jam in occasum sole, non procul ab urbe viâ Bononiensi primæ exulum copiæ apparuissent, civitas repentè in armis fuit, vigiliæque eâ nocte propè vicatim actæ. Addebat terrorem debilitas urbis, quæ nondum absolutis novis mœnibus, & antiquis propter spem novorum neglectis, non satis valida contra oppugnationem putabatur. Exules primâ luce bifariam partitis copiis, ad primum ferè lapidem, Bononienses in subsidio reliquêre: Ipsi verò cum Aretinis ad urbem descendentes, nullo negotio nova transgrediuntur mœnia.

Exules transgrediuntur nova mœnia.

Inde levia quædam prælia commissa sunt, in quibus superante multitudine, cum cives dimovissent, ad lævam tenentes iter, non longè à servorum templo patentiori loco aciem struxerunt. Signo dato, cum ad vetusta mœnia discurrissent, contra viam gladiariam, & portulam, quâ via illa claudebatur maximè impetum fecerunt. Eam cùm repulsis defensoribus perfregissent, ingressi antesignani usque ad Martis templum prælientes pervenerunt, & vexilla quædam intra portam illata, magnum terrorem præbuerunt civibus.

Usq; ad Martis Templum exules perveniunt.

Nec ambigitur, quin eodem impetu, si secuta fuisset acies, exules illa die victores fuissent. Sed cunctando extra portam, ac exitum pugnæ expectando, concurrendi, ac se conglobandi, civibus facultatem præbuêre. Itaque concursu postea ad eum locum facto, quo hostem intrasse clamabatur, sese cohortantes cives, invadentesque extra portam dejecerunt.

Florentini, Cives invadentes exules extra portam dejiciunt.

Sunt, qui putent, exules non sat unanimes fuisse ad urbem invadendam, & Albos Gibellinorum vires expavisse. Nam quâ ratione à viris militaribus, ac bellorum expertis omissum fuerit vel aciē totam primo impetu irrumpere, vel, cùm uno in loco pugnaretur, aliis subinde locis admovere? Jam verò Bononiensium copias, quæ in urbe conspectæ magnum terrorem afferre potuerunt civibus, quo tandem consilio procul ab urbe reliquerunt? Hæc & hujusmodi errata suspicionem præbent, quasi mallent quidā exulum urbe non potiri; sed aciem dumtaxat admovere, quo ipsi per pactionem reciperentur. Nam pulsos nuper cives, quos vocabant Albos, non tā voluntas, quàm necessitas Gibellinis conjunxerat, nec si facultas esset, passuri sese invicem videbantur. Et relictam de industria, procul ab urbe Bononiensium putant aciem; quoniam illa maximè cum Ubaldinis & aliis Gibellinæ factionis hominibus venisset. Ego verò, quid animi habuerit unusquisque exulum, haud facilè existimo quenquam esse dicturum. Verùm hæc, & hujusmodi *errata, in re militari evenire*, *non alienum puto, ubi non unus Dux, sed multi Ductores præsunt, nec miles est, qui post signa ingreditur*, sed collectitia turba nominis * unius imperio consueta: quæ omnia tunc aderant. Nam & multi æquales inter se Duces erant, & manus tumultuaria, atque nova. Bononienses simul atque repulsos, qui urbem intraverant, cognovere, & nunciabant quidam aciem quoque

* neminis M S. Pal.

Bononienses Exules qui urbem intraverant: abeunt.

extra portam esse profligatam, confestim signa moventes, abiere. Qui verò ante portam in acie stabant, cum à prima luce ad meridiem constitissent, siti atque calore fatigati, labascere jam pridem cœperant. Itaque postquam abiisse Bononienses audiverunt, quasi deserti à suis, è vestigio secuti sunt, tantâ trepidatione, ut fuga magis, quàm profectio videretur. Pauci ex civibus post eos egressi, quosdam postremo agmine interfecerunt: reliqui ea ipsa, quâ venerant viâ, remearunt. Cùm superato colle in agrũ Mugellanũ descenderent, obviam illis fuerunt Pistoriensium copiæ, quas Tolosanus Ubertus Florentinus eques, & ipse exul, eadem ex causâ adducebat. Erant autem equites trecenti, pedites verò circiter octingentos. Ab his Tolosanus cognovit, quid actum esset, & quid spei superforet: itaque converso itinere Pistorium reduxit.

Tolosanus Ubertus.

Per eosdem ferè dies, quibus hæc ab exulibus attentata sunt, Benedictus Pontifex Romanus vitâ decessit, magnæque sunt Patrum discordiæ in eligendo secutæ. Itaque cives nuper ad Pontificem evocati, cognitâ Legati fraude, & apud Patres conquesti, Florentiam illicò redierunt. Versi dehinc ad Remp. statumque civitatis roborandum, quoniam apparebat magna superesse certamina, societatem renovârunt cum aliis Hetruriæ Populis, qui easdem per id tempus sectabantur partes. Hi fuerunt Lucenses, Volaterrani, Senenses, Pratenses, Geminianenses, Collenses, Tifernates, quos Castellanos vulgo dicunt. Omnes hi simul uno fœdere colligati, Ducem sibi præficere aliquem majoris autoritatis statuerunt, cujus auspiciis bellum inferrent.

Benedictus Pontifex vitâ decessit.

Florentini societatem renovant cum aliis Hetruriæ populis. Hi fuerunt. Lucenses. Volaterrani. Senenses. Pratensis. Geminianenses. Collenses. Tifernates vulgo Castellani dicti.

Robertus erat per id tempus filiorum Caroli Regis in Italia maximus, insigni jam tunc indole, ac magnæ spei juvenis: hunc deligere Ducem placuit. Ejus rei gratiâ missi Neapolim oratores duo, Rainerius Foresii, & Borgus Rinaldi. Iverunt & à Lucensibus Senensibusque oratores alii, qui Regem primò, mox juvenem allocuti, tandem illius adventum in Hetruriam impetrârunt, hujusmodi conditionibus, receptisque, uti Robertus in Hetruriam veniret, exercitum Florentinorum sociorumque ductaret: Nullam in urbibus opidísve potestatem haberet: In exercitu verò animadvertendi in eos, qui non parérent, sibi jus esset. Si pecuniâ damnaret, ærario civitatis opidíve, cujus damnatus civis opidanúsve foret, applicaretur: annum integrum in Hetruria gerendo bello perstaret, nec inde abiret, nisi aut evidens periculum Regni paterni aut Pontificis jussus moram ejus impediret. Contrà verò Florentini sociique stipendia equitibus, quos adduxisset, in menses singulos darent, sibique & familiæ diurnam pensionem. Harum pecuniarum maximam omnium partem Florentini ex fœdere conferebant, proximam Lucenses, pauciorem Senenses, perexiguam deinde Pratenses, Tifernates, Geminianenses & Collenses.

Robertus Caroli Regis in Italia, filius. Rainerius Foresii. Borgus Rinaldi. Robertus Dux deligitur.

His ergo compositis, proximi anni vere primo, Robertus in Hetruriam venit, ducens equites non amplo quidem numero; sed viros nobiles ad bellum delectos. Civitates jam consilio habito Pistorium obsidere constituerant, quòd ea urbs per id tempus ab adversariis tenebatur, Florentinisque, & Lucensibus bellum assiduum inferebat. Igitur postquam Florentiam venit Robertus, coactum paulò post exercitum in Pistorienses duxit. Venerunt alia ex parte Lucenses magnâ multitudine, ac se Florentinis cæterisque sociis conjunxerunt. Castris non longè positis, cum undique Pistorium cinxissent, expugnare urbem aggrediuntur: sed resistebatur acerrimè ab his, qui in urbe erant, Pistoriensibus. Et aderant Florentinorum exulum non contemnenda manus, & conducti equites mercede, circiter trecentos. Hi cum urbem egregiè defenderent, ac ob eam rem longior intercessura videretur mora, Florentini & socii obstinatis animis vallo & fossâ urbem circumdarunt, castellisque & turribus opportunis locis muniverunt, ut nemo ingredi, egredíve posset. Crebra verò quotidie prælia inter mœnia urbis, fossasque committebantur.

Robertus in Hetruriam venit.

Roberti exercitus in Pistorienses ducitur.

Florentini & socii vallo & fossâ Pistorium cingunt.

Dum ea geruntur apud Pistorium, Clemens Pontifex Romanus (is enim Benedicto nuper defuncto in Pontificatu successerat) hortatu Nicolai Pratensis, duos simul Legatos in Hetruriam misit. Hi quartum ferè mensem, postquam obsidio cœpta fuerat, cum in castra venissent, Roberto Duci, exercituique ex autoritate Pontificis edixerunt; uti ab armis discederent, obsidionemq; dissolverent: his nisi

Clemens Pontifex Romanus. Duo simul Legati in Hetruriam mittuntur à Pontifice.

nisi parerent, censuras gravissimas protulerunt. Robertus dicto Pontificis audiens fuit: id enim ab initio nominatim exceperat. Cæteri quoque Populi longiorem militiam veriti, destiterunt: Florentini solum, & Lucenses obstinatis animis obsidionem persecuti sunt, conscii: non tàm ex animo Pontificis, quàm ex procuratione adversariorum præcepta illa comminationesque prodire, ac paulò antè in Principibus experti civibus, *nihil neque firmi, neq; sinceri curiam habere.* Ea indignatione Legatorum præcepta contemnere, nec tantis laboribus cœptam, protractamque obsidionem dissolvere, statuerunt. Legati, quoniam dicto non parebatur, in Florentinorum Lucensiumque Præsides sententiam tulerunt: urbibus autem eorum interdixerunt sacris. Robertus igitur relictâ apud Pistorium maximâ parte equitatus, quem veniens in Hetruriam duxerat, ipse tenui comitatu in provinciam primo, mox in Galliam transiit, Pontificem pro assumtione gratulatum. Florentini verò, & Lucenses in obsidione perseverantes urbem arctius indies presserunt. Milites, ne longiori afficerentur militiâ, vicissim mutabantur, ut novi veteribus, & integri succederent fessis. Ad undecimum usque mensem protracta obsidio est. Tandem, cùm jam necessaria deficerent, qui obsidebantur, turbam mulierum, & inutilium bello hominum exigere cœperunt. Sed hi cum ad munitiones pervenerant, non minus acerbè à militibus, qui stabant pro vallo, in urbem rejiciebantur. Ita longitudine belli domiti Pistorienses, in potestatem venerunt, exulibus qui intus erant incolumibus pactis: civibus autem impunitate concessâ.

Legati urbibus interdicunt sacris.

Florentini & Lucenses Pistorium arctius indies premunt.

Postquam urbe potiti sunt Florentini, & Lucenses, mœnia undiquaq; diruerunt, fossas compleverunt, agrum & regionem inter se partiti sunt. Urbi verò afflictæ, ac semirutæ communiter imperitârunt. Captum est autem Pistorium V. Idus Aprilis, anno Christianæ salutis trecentesimo sexto supra mille, cum superiori Majo obsideri cœptum esset, finemque habuit Pistoriense bellum.

Pistorium capitur.

Anno salut. 1306.

Pistoriense bellum finem habet.

Haud multò post reductas Pistorio copias, Florentini in agrum Mugellanum profecti, Accianicum obsederunt. Id erat castellum Ubaldinæ gentis, & situ loci & structurâ murorum longè munitissimum. Causa obsidendi illa fuit, quòd maxima vis exulum eo in castello consederat; à quibus non terrores modò, verùm etiam damna finitimis inferebantur. Tribus mensibus omni conatu Florentinus circa illud commoratus, tormentis maximè & cuniculis oppugnationem tentavit. Verùm conatus omnes in irritum casuri erant, aspernante munitissimo loco; nisi suspicio inter principes ejus familiæ coorta, certatim compulisset ad deditionem faciendam. Quare pecunia ex promissa castellum tandem receptum est, & ad solum eversum. Incolarum autem pars in subjectam planitiem * redacta, & opidum ibi conditum, quod postea Scarpariam vocitarunt.

Accianicum à Florentinis obsidetur.

Causa obsidendi.

Accianicum deditur, & ad solum evertitur.

* materiam M S. Palat.

Scarparia opidum.

Eodem anno Magistratus noviter creari in urbe cœptus est contra nobilitatem, quem Executorem justitiæ dixerunt. In hunc Magistratum magna pars ejus curæ, quæ prius ad officium Vexilliferi justitiæ pertinebat, translata est. Et quô gratiæ metusque abesset suspicio, peregrinum sumere placuit, & quidem extra Hetruriam oriundum.

Executor justitiæ noviter creatur.

Societates etiam Populi eodem anno renovatæ, unâ detractâ ex tribu Scradianae: eo factum est, ut prò XX. societatibus decem & novem instituerentur. Ac secuti tunc primum vexilla cives ante diem octavum Calendas Sextiles transmiserunt.

Societates Populi renovant.

Per hæc ipsa tempora Nepoleonem Ursinum Romanæ Ecclesiæ Cardinalem Clemens Pontifex in Italiam misit, ad discordias Hetruriæ componendas. Hujus enim Legatio eodem autore manasse creditur, quo superiorum Legatorum. Nicolaus enim Pratensis nuper his contentionibus, imbutus, vel acerrimum patrocinium apud Pontificem agebat pro exulibus reducendis. Gratiâ verò maximâ apud Clementem poterat, quoniam ejus Pontificis electio ex sinu consiliorum suorum fluxisse credebatur. Nam inclusi nuper apud Perusiam Patres, cum magnis inter se discordiis certarent, hujus præcipuâ calliditate in Burdegalensem Archiepiscopum consenserunt, cui mox Clementi placuit appellari. Ea de causa recenti gratiâ potens, ubi priores legati re infectâ redierunt, Nepoleonem fiduciâ quadam generis, in Hetruriam persuasit legandum. Ille igitur Pontificis jussu Lugduni movens, cum superatis Alpibus in Italiam pervenisset,

Nepoleo Ursinus Cardinalis à Pontifice mittitur ad componendas discordias Hetruriæ.

Patres in eligendo Pontifice inter se discordiis certant.

pervenisset, ac jam Hetruriæ propinquaret, præmissis Florentiam nunciis adventum suum Populo significavit, & sibi parari locum in urbe petiit. Frequenti super ea re consultatione habitâ; cum varia variis placerent, tandem vicit eorum sententia, qui non recipiendum in urbem censebant, ob superiorum exempla legatorum, à quibus auctæ fuerant potius civium discordiæ, quàm aut deminutæ, aut sublatæ.

Nepoleo Legatus à Florentinis recusatur. Cesena.

Nepoleo igitur à Florentinis recusatus, Cesenam se contulit. Inde cum frustrà sæpius rem tentasset; & principes quosdam civitatis coërcere, metu censuræ, niteretur, non parentibus civibus interdicto urbem subjecit. Sed cum minimum eâ quoque re proficeret, quoniam assueta jam pridem civitas longè aspernabatur, vi & armis conandum ratus, parare copias, ac bellum inferre constituit. Ea de causa principio sequentis anni Cesenâ movens per Sarsinatem agrum superato Apennini jugo Aretium venit, quòd eam urbem ad bellum inferendum, parandasque copias aptissimam judicabat. Receptis ab Aretinis præter Florentinorũ exules, qui ad eum undiq; confluxerant, magnũ insuper equitum numerum, non ex Hetruria modò, verùm etiam ex Latio, & Sabinia, & Umbria contraxit.

Legatus exules vi reducere, & Florentiam ingredi cupit.

Cum his copiis ingredi Florentinum agrum, exulesque vi reducere constituerat. At civitas cognito Legati consilio, copias impigrè paravit, & socios, amicosq; rogavit auxilia, quibus undique affluentibus cum aliquantò superior copiarum multitudine videretur, minimè expectandum putavit, quoad Legatus fines ejus intraret, sed

Ambra fluvius. Florentini Gargonsam circumsident.

obviam profectas in agrum Aretinum copias misit. Hæ per Ambram fluvium euntes, superato ad extremum colle, Gargonsam circumsederunt, quòd in eo castello paulò antè exules Florentini magnos conventus egisse dicebantur, & consilia iniisse in urbem redeundi. Quare honestum magis visum est, copias eò ducere, quàm si contra legatum ipsum, nullâ prius lacessiti injuriâ, conarentur.

Florentiam versus Legatus exercitum ducere contendit.

Dum circa Gargonsam moratur Florentinorũ exercitus; & oppugnationi intẽdit Legatus omnibus copiis Aretio profectus, diversâ ab hoste regione, Casetinati viâ Florentiam versus ducere contendit. Ejus rei tanta repentè trepidatio civitatem pervasit, ut qui domi remanserant, confestim exercitum revocarent; & qui in exercitu erant, auditâ profectione hostium sine ullo ordine proriperent se atq; abirent.

Legatus Aretium copias reducit.

Legatus cum in media jam esset via, reversionem Florentini exercitus cognovit, quare & ipse mutato consilio Aretium copias reduxit. Moratus post hæc aliquantò circa ea loca, cum spe vanâ pacis destineretur, tandem nullâ notabili per-

Legatus imperfecta re in Galliam abit.

fectâ re in Galliam abiit. Civitas gravibus censuris obnoxia remansit, nec absolutionis spes in præsentia suberat, nec sanè apud cives petendi voluntas. Contumaciter enim maximè per id tempus degebant, experti *Pontificum voluntates insinceras planè, nec tam pro ratione, quæ perpetua est, quàm pro eorum, qui præsidebant, cupiditate mutari.* Et accedebat indignatio; quòd cum ipsi fautores Romanorum Pontificum fuissent: illorum tamen patrocinium ingratè quidem, ac perversè pro inimicis stare cernebant.

Florentini ecclesiasticis personis grandia tributa superponunt.

Quamobrem & ipsi quoque dolore conciti; quoniam belli sumtus; culpâ ecclesiasticorum hominum, provenire existimabant, grandia ecclesiasticis, religiosisque locis, personisque tributa superposuere. Eorum tam acerbè facta per id tempus exactio est, ut plus cladis inferret vexatio exactorum, quàm persolutio ipsa pecuniarum.

Quies est ab externis bellis. Domi seditiones graves.

Proximo dehinc anno quies fuit ab externis bellis: domi autem seditiones insuper coortæ graves, & à civibus arma sumtâ ex hujusmodi causa. Cursium Donatum jam pridem alieno fuisse animo in cives suæ factionis diximus. *Videtur porrò id maximè periculosum in præstantibus viris, quòd virtutis meritorumq; suorum conscii, arroganter potius requirere honores, quàm ambitiosè petere sustinerent: At Populorum ea ferè natura est, ut rogantibus & ambientibus magis concedant.* Ea contentio ad arma plerumque, & civile bellum prorumpere consuevit, cum & præstantes viri adversus ingratitudinem civium suorum conciti, impetum animi regere nequiverunt; & cives superbiam, ac fastidium summorum virorum cavillati, non jam pro civibus, sed pro tyrannis gerere criminantur, quod tunc Florentiæ accidit. Neque enim priùs cessatum est; vel à Cursio indignatione provehi; vel à quibusdam civibus illius superbiam, inquietudinemque accusari, quàm ad arma, & sanguinem, ac civile dissidium res prorupit.

Cœperat enim jam pridẽ Cursius motum omnẽ Reip. non cunctanter arripere

ut

ut in postulandis rationibus publicarum pecuniarum suprà monstravimus. Eò fiebat, ut quicunq; magnis in Rep. viris infensi resistere vellent, omnes ad ipsum, tanquàm ad patronum calamitosorum, prohibitoremque injuriarum concurrerent. Ille verò palam loqui, insectari, protegere, denique lacessere non formidabat. Per has quidem artes nomen ejus viri, quod nobilitatis columen esse consueverat popularc jam, & plausibile factum erat. Et delectabat plebem excelsa quædam, & invicta magnitudo animi, quâ cæteris omnibus illâ tempestate præcellere, imminereq; videbatur. Ipse quoq;, hac sublevatus aurâ, novas res crebrò suscitare, tela promere, armatorum catervas domi habere, adversarios deterrere pergebat. His rursus in civitate sic prævalebat, ut cunctos, & autoritate, & potentiâ superaret. Crescentem indies virum, multaque molientem adversarii tandem, quasi tyrannidis affectatorem criminari cœperunt, occasione freti, quòd ille haud multò priùs defunctâ uxore, affinitate novâ Uguitionem Fagiolanum, hominem potentem domi, ac diversarum partium vel præcipuum assertorem sibi socerum adscivisset. Hanc igitur affinitatem, statim ubi de illa auditum est, carpentes adversarii, perinde quasi immineret libertatis periculum, arma properè invaserunt. Ille vim contra se parari sentiens, arma corripuit, & vicinas domui suæ partes cõmunivir. Sed plebis animos ab eo averterant inimicorum voces, missa profectò auxilia venire à socero asserentes, quibus Remp. occupaturus esset. Itaq; convenit apud eum non multitudo quanta solebat: sed familiarium duntaxat, & amicorum manus, quâ etsi exiguâ fretus, se contra vim Populi tutabatur, nec Magistratui parebat vocanti, formidans inimicorum calumniam contra se jactatam. Magistratus igitur inimicorum vocibus, rumoribusque exagitatus, quoniam ille haud quaquam parebat, armis etiã se tutabatur, quasi reum damnavit, adeo judiciorum ordine intermisso, ut eodem die accusatum, eodem citatum, eodem condemnatum fuisse constet. Ad sententiam mox exequendam ire placuit, ac Populi manus ad eam rem ex ordine justitiæ arcessita, quæ postquam apud eum convenit, Magistratus à prætorio movens, præeunte Vexillifero justitiæ cum multitudine armatorum & societatibus, item sub vexillis sequentibus, populari impetu domos Cursii adierunt. Ille nihil magis deterritus, omnem vim Populi parvâ ipse manu distinere audebat. Et muniverat aditus non armatâ modò acie: verùm etiam impedimentis, quo faciliùs ruentis in se multitudinis impetum arceret. Ad ea loca postquam Magistratus pervenit, aliquot horis acriter pugnatum est. Tandem redundante multitudine Populi, & cuncta undique complente, effractis proximorum domorum, hortorumq; parietibus, cùm alii aliunde intra munitiones penetrassent, qui contrà stabant, omissâ defensione, aufugerunt: Cursius ipse cum paucis egressus urbe Casentinati viâ fugam arripuit. Verùm, missa post eum confestim equitum turma, non longè ab urbe fugientem consequitur, & præliando sistere compellit. Ita circumventus inimicorum multitudine, demùm occiditur. Interfecti sunt & alii cum eo, totaque illius factio profligata. Hunc finem habuit Cursius Donatus, vir procul dubio egregius, cæterùm inquietior civis, quàm bonæ Reip. conveniret. Fuisse verò suspicionem, vel calumniam potiùs, quòd de tyrannide objiciebatur, vel ex hoc intelligi licet; quòd apud collegium partium optimarum nunquam ejus nomen, ut inimicum, vel adversum fuerit annotatum, cùm in cæteris hujusmodi damnatis id fieri consuesset, quódq; agnati & familia nil deminutâ gratiâ in civitate remanserũt, nec multò pòst illius necem ulti sunt, tanquam privatam injuriam publicâ manu factam.

Cursii nomen populare & plausibile fit.
Cursius Donatus Tyrannidis affectata criminatur.
Uguitio Fagiolanus socer Cursii.
Cursius Magistratus vocanti non paret.
Cursius uno die accusatur, citatur & condemnatur.
Cursius cum Magistratu pugnat.
Cursius fugam arripit.
Cursius occiditur.
Tota factio Cursii profligatur.

Per idem ferè tempus Aretini Tarlatum genus, sic potens opibus, ut penè dominaretur seditione factâ pepulerunt, & Guelfarum partium homines, qui jam diu exularant, in urbẽ revocarunt, quibus Remp. capessentibus celeriter pax & societas inita est cum Florentino populo, ac superiori contentioni finis impositus.

Aretini Tarlatum genus pellunt. Guelfarum partium homines revocant
Societas inter Aretinos & Florentinos initur.

Principio insequentis anni ortis apud Pratenses seditionibus, altera factio opido pellitur. Eam rem in tàm propinquo loco minimè ferendam censuit Florentinus Populus; sed patrocinio suscepto pulsos restituit. Constabat verò eam turbationem Pistorienses quoque finitimos commovisse; qui non has modò, sed & quascunque rerum novarum occasiones percupidè arrepturi videbantur, infensi maximè Lucensium dominatui, in quos & veteri odio, & recenti dolore, incendebãtur. Itaque id veriti Lucenses (eos namque & Florentinos urbem partitos diximus) delendum funditùs Pistorium censebant, & Florentinos ad eam rẽ pro-

Apud Pratenses seditio.

Pistorienses mœnia diruta reficiunt.

vocabant. Sed prævaluit mansuetudo apud Florentinum Populum, misertusq; antiquorũ sociorum casum, non modò non cõsensit Lucensium iræ, verùm etiã Pistoriensibus fecit animos ad se tutandum. Itaque demto Florentinorum metu, *non viri modò, sed & fœminæ, & pueri, & religiosi, omnis deniq; sexus, atq; ætatis, die noctuq; operi incumbentes, fossas purgare urbis, ac diruta nuper mœnia festino reficere conatu aggressi sunt*: summâ deniq; vigilantiâ & labore urbem ad aliquem modum communitam à Lucensibus defenderunt. Ita Pistorium in suã rediit potestatem. Nec facilè dixerim majori ne animo Florentinus Populus eam urbem ceperit, an dimiserit.

Pistorium in suam redit potestatem.

Tarlati Aretio pulsi in urbem redeunt.

Eodem anno bellum contra Aretinos renovatum est. Tarlati enim diversæ factionis principes, quos superiori anno pulsos Aretio diximus, operâ maximè Uguitionis Fagiolani in urbem redierunt, & diversarum partium homines, qui nuper reversi fœdus cũ Florentino Populo renovarant, improvisò egressi, post multã cædẽ ejecerunt. Ea de causa missæ confestim equitum peditumq; copiæ in agrum Aretinum, exulibus conjunctæ, magnas regioni intulerunt clades, incendiisque & rapinis cuncta fœdarunt. Ita bellum ex integro renascitur.

Bellum inter Florentinos & Aretinos ex integro renascitur.

Florentini auxilia mittunt contra Venetos Legato Romanæ sedis.

Civitati restituuntur sacra.

Peridem tempus Legato Romanæ sedis contra Venetos bellum gerenti, auxilia equitum Florentini miserunt. Id suóne ipsi motu, an rogatu illius fecerint, quo gratiam reconciliationemque promererent, haud satis compertum habeo. Cæterùm is Legatus paulò pòst Venetis magno fusis prælio, beneficentiæ memor, interdictum sustulit, & civitati restituit sacra. Hoc tandem modo reconciliata urbs in gratiam rediit.

Contentiones inter Geminianenses ac Volaterranos.

Eodem anno copiæ in fines Volaterranorũ deductæ, gravissimas contentiones inter Geminianenses, ac Volaterranos pro finibus agrorum coortas, de quibus jam simul digladiabantur, removerũt, ac limites agris ex arbitrio posuerunt, ne ampliùs de his ambigeretur.

Tifernatibus Florentini opem ferunt.

Cortona.

Extremo ejus anni, equites trecenti ac pedites circiter sexcentos Florentiâ profecti, per medios Aretinorum fines iter facere perrexerunt, ut Tifernatibus sociis & amicis, qui per id tẽpus ab Aretinis premebantur, opẽ ferrent. Audax cœptũ, ac penè temerarium finem habuit prosperum. Nam cùm relicto ad lævam Arno in viam Perusinam descendissent, & Cortonam versus iter facerent, Aretini raptis post eas copiis, quia paucitatem spernebant: nullo neque ordine neque Duce, sed solâ voluntate, ut quisque celeritatis habuit, delati sunt. Ita rari, & imparati ruentes, aliquot eâ die detrimenta susceperunt. Et ceciderunt præcipui nominis duo, Vannes Tarlati filius è familia nobili; & Uguitio Gerardinus exul Florentinus. Signa militaria Aretinorum tria victores capta retulerunt.

Vannes Tarlati filius.

Uguitio Gerardinus Exul Florentinus.

Carolus Rex secundus decedit.

Ad Robertum filium Regnum pervenit.

Carolus Rex secundus hoc anno decessit. Regnum ad Robertum ejus filium pervenit.

Aretium expugnatur.

Herrici oratores Florentiam veniunt.

Proximâ de hinc æstate Florentini, & socii cõtractis undiq; copiis in Aretinos duxere. Cùm in agrũ Aretinũ pervenissent conjunctis Aretinis exulibus, apud domum veterẽ posuerunt castra. Inde crebris prœliis urbẽ aggressi expugnare nitebantur. Dum apud Aretium esset Florentinorum exercitus, oratores Herrici, nuper ad Imperium delecti, Florentiam venerunt. Hi cùm publicum sibi auditorium postulassent, Priores civitatis vocato amplissimorum civium consilio, dicendi quæ afferrent, fecerunt potestatem. Oratores pleraq; oratione in laudandis, tollendisq; virtutibus novi Principis absumtâ, cum verborũ grandiloquentiâ divino simul, humanoq; consensu provectũ tantæ dignitatis ad fastigium demonstrassent, tria subinde proposuerunt. Adventum ejus in Italiam cum validissimo, tremendoq; exercitu ex junctissimis * illis, asperrimisq; nationibus, proximo tempore futurum. Esse præterea sui propositi Florentiam adire, pacis cõstituendæq; urbis causâ. Itaq; parari sibi receptum jam inde cõmonuêre. Insuper molestum esse Principi, Aretinos bello premi, cùm, si quid ab illis secus, quàm deberetur, admissum fuisset, ad ipsum potiùs deferendum judicem, & sic vindictam exposcere conveniat, quàm propriâ autoritate ultũ ire: Quapropter jubere, uti discedant ab armis, Aretinosq; ultrà prosequi desistant. Responsum est oratoribus datum in hunc maximè modum: Lætitiæ cunctis esse debere talis Principis, qualẽ ipsi prædicent, assumtionem. Quod verò nuncietur ejusdem in Italiam transitus cum ferocissimarum gentium exercitu, id porro vix credibile videri, Imperatorem Romanum tantam vim Barbarorum in Italiam quasi in hostilem terram, adducere. *Convenire quidem Romano Principi, Italos contra Barbaros*

Tria ab Oratoribus proponuntur.

* invictissimis MS. Pal.

Responsum oratoribus datum.

Barbaros, non Barbaros contra Italos secum trahere. Sperare tamen se, quâ moderatione, quâ justitiâ esse dicitur, benè cuncta provisurum. Quod autem sibi Florentiæ parari jubeat, super ea re ita provisurum Florentinum Populum, uti saluti, dignitatiq; suæ expedire, censebit. Exercitum verò Aretium misisse, ut Aretinos cives, socios & amicos Florentini Populi, quos diversa factio immaniter pepulisset, in urbem restituerent. Hujus tam justi operis causâ neminem sibi succensere posse, præsertim cùm ea factio, quæ urbem teneat, pacem fregerit, & ultro intulerit bellum, & ad tyrannidem, eversionemq; ejus civitatis manifestè contendat: Justum Principem si eam rem cognoverit, laudaturum esse potiùs Florentinorum factum, quàm repræhensurum. Sed expectare, quoad illi deferantur querelæ, in eo certissimam fore sociorum perniciem, quibus postea, etsi cupiat Princeps mederi, non possit.

Aretium oratores proficiscuntur. Accepto responso oratores Aretium profecti, ante quàm urbem intrarent, in castra pervenerunt. Ubi quoq; ex Principis autoritate cū eadem præcepissent, tantū abfuit, ut dicto pareretur, ut etiam in ipsorum oculis solito infestiùs cuncta hostilia contra urbem intentarent. Et oratores quidem novi Principis in hunc modum abiêre. *Oratores novi Principis abeunt.* Florentini verò aliquandiu circa Aretium commorati, tandem cum vanum appareret expugnationē tentasse, præsidio apud Turritã, duobus ferè passuum millibus *Turrita.* ab urbe, opportunissimo loco communito, Aretinisq; exulibus in eo relictis, ut inde bellum inferrent, ipsi vastato circa urbem agro, omnibusq; vicis exustis, Florentiam copias reduxêre.

Herrici fama crescit. Herrici famâ per id tempus in dies magis crescebat, variiq; rumores afferebantur: Et jam ex Germania in Galliam transiisse asseverabant, circaq; Rhodanum Lemanumq; lacum audiendis civitatum legationibus, comparandisq; copiis quas traduceret, immorari. *Rhodanus. Lemanus lacus.* Legati verò frequentes ab Italia ad illum currebant, exules Florentini, quoscunq; non impediebat egestas, ad eū confluere dicebātur. In hac suspicione civitas, quid agendum foret, consultabat. Erant quibus optimū videretur, legationem mittere, ne Principis majorem in modum alienaretur animus. Inclinare quidem illius mentem haud difficile fore, præsertim pecuniarum indigentem, quas ab exulibus sperare nequaquam possit, *Barbarorum animos cupiditate, & auro singula metiri.* Aliis periculosum id consilium videbatur, quoniam nomen ipsum Imperii alienum, inimicumq; suis nationibus esset, neq; cōduceret pacis reconciliationisq; autorem illum assumere, missioq; ipsa Legatorum hanc præbere ansam videretur. Præterea si receptum in urbem petat, quod antè autores sui denunciarunt, negaturíne sint Legati, an concessuri? Atqui si negaturi sint, ad manifestam indignationem: si concessuri, ad manifestam perniciē mittere. Nam si urbem introeat, quis temperaturum confidat? Hujus deliberationis cum utraq; pars rationē haberet probabilem, utraq; suo tempore pervicit. Nam ab initio prævaluit eorum sententia, qui mittendam legationem censebant. Itaq; non delecti modò oratores, verùm etiam apparatus omnes facti. Ad extremum mutata sententia, & non mittere decretum. Inclinavit autem maximè ad id consilium Roberti Siciliæ Regis cognita voluntas, qui inimico esse animo in Herricum ferebatur. Itaq; perinde quasi ageretur de partiū studiis, huic inhærendū, illi repugnandum esse statuerunt. Robertus autē ipse haud multò pòst Florentiam venit: Redibat autem à Pontifice tunc in Gallia commorante à quo nuperrimè defuncto patre Carolo concessionem Regni, coronamq; susceperat. *Robertus regnum & Coronam à Pontifice suscipit.* Is igitur & suâ gratiâ, quòd antea Pistoriensi bello propensissimâ cognitus fuerat benevolentiâ in Florentinos, & paterno simul, avitoq; favore, summis honoribus à civitate recipitur. Confirmandis civium animis contra novi Principis terrorem, simultatibusq; tollendis mense ferè integro Florentiæ commoratus, societatem, fœdusq; renovandi autor fuit civitatibus adversus Herrici potentiam, & se missurum auxilia, cùm tempus expeteret, pollicitus est. *Robertus autor est fœdus renovandi adversus Herrici potentiã.*

Hostes præsidium expugnare adoriuntur. Dum hæc Florentiæ geruntur, Aretini exules, qui in præsidio contra urbē munito relicti erāt, quotidianis propè incursibus usq; ad Aretii mœnia infestabāt. Horum assiduam vexationem non ultrà ferendam hostes rati, præsidiū expugnare adoriuntur. Cum fortiter ab exulibus resisteretur, neq; capi præsidium posset, fame, & obsidione pervincere constituerunt, putantes (id quod erat) non multum commeatus intra munitiones teneri, sed dietim ferè ex proximis castellis, quæ ad exules defecerant, importari. Hac igitur fiduciâ circumsistentes præsidium obsidebant, telisque, & machinis impugnabant. Ob id periculum sociorum missa rursus à Florenti-

Florentini obsessos liberare pergunt.
Exules ad Florentinum equitatum desertis munitionibus evadunt incolumes.

nis auxilia equitum: cùm ex amicis opidis peditem coëgissent, liberare obsessos pergunt. Cum jam appropinquarent præsidio, & hi qui obsidebant, sese unum in locum conglobassent exules desertis munitionibus incolumes ad Florentinum equitatum evaserunt. Ita liberati periculo, in proxima castella deducuntur: Hostes quoq; incenso ac diruto præsidio redierunt in urbem. Et bellum quidem ab Aretinis exulibus acriter inferebatur: Florentini verò auxilia submittebant. Interdum quoque majoribus copiis profecti, usque ad Aretii mœnia, infesto agmine, populabantur.

Ad Herricum exules Florentini concurrunt.
Dantis Poëtæ epistola contra Florentinos.

Cæterùm ab hoc Aretino bello major insuper cura, mentes hominum avocabat. Herricus siquidem, superatis Alpibus, in citeriorem Galliam descendisse nunciabatur, & quidquid ubiq; fuerat exulum Florentinorum, ad illum concurrisse, adeò spe firmâ victoriæ, ut jam inde bona inimicorum inter se partirentur. Extat Dantis poetæ epistola amarissimis referta contumeliis, quam ipse hac inani fiduciâ exultans, contra Florentinos, ut ipse vocat, intrinsecos scripsit. Et quos ante id tempus honorificentissimis compellare solebat verbis, tunc hujus spe supra modum elatus, acerbissimè insectari non dubitat: Quod equidem nec levitati, nec malignitati præstantis ingenio, & doctrinâ viri tribuendum puto, sed tempori *Est enim naturæ proximum, ut victores cum aliquâ increpatione verborum ulciscantur.* Ille verò in hoc deceptus, quod se jam inde putabat victorem. Exules ergò Florentini certâ spe tenebantur: civitas autem suspensa metu comparandis societatibus, delectibusq; habendis, opidisq; firmandis magno opere intendebat. Harum verò conficiendarum rerum facultatem maximam præbuit implicatio hostis, annum ferè totum circa Mediolanum, & Cremonam, & Brixiam, commorantis.

Mediolanum.
Cremona.
Brixia.
Provisio circa exules reducendos.

Principio insequentis anni salutaris provisio facta est à civitate circa exules reducendos. Cùm enim magna civiũ multitudo exularet, ac diversa multorum conditio esset; cuncti tamen ad Herricum, desiderio reditus cohæsuri viderentur, ad minuendam eam manum placuit decreto publico revocare eos, quorum nec insigne odium in præsentem Reip. statum, nec periculosa reductio foret. Prioribus igitur potestas à Populo tradita, uti unà cum XII. viris à se delectis nominationes facerent eorum, qui reducendi ab exilio viderentur, paciq; & concordiæ civium providerent. Fuit tunc in numero Priorum Baldus Agulio jurisperitus. Is privatim odio in quosdam accensus, *ut est id genus hominum subtile, ac maleficum*, depræhendit, posse etiam in beneficio Populi locum esse nocendi, si non ii nominarentur, quibus dabatur beneficium, sed ii, & ipsorum genera quibus adimebatur, ut sic perpetua illis nota inureretur. Hac itaq; mente formulã provisionis sic instituit, ut & reditum ab exilio, & cætera pacis, concordiæq; beneficia omnibus tribueret, præter eos, qui exciperentur. Ita in prima legis parte, quâ beneficium datur, neminem expressit: In secunda verò qua adimitur, nomina singulorum, & familias longo & sinuoso ordine per tribus annotavit. Ea res posteris temporibus multis nocumento fuit.

Baldus Agulio jurisperitus.
Formula Provisionis.

Exules revocati in urbem redeunt.
Pars rejecta remanet in exilio.

Exulum igitur pars beneficio Populi revocata in urbem rediit: Alia pars rejecta in exilio remansit. In ea fuerunt omnes jam inde post primi adventum Caroli ex prioribus illis seditionibus exules, quorum nemini penitùs lex prospexit. Et præterea recens pulsi, quos vocitârunt Albos; Horum longè mitior erat causa. Deniq; nõ studio partium contra istos, sed privatis ferè simultatibus certabatur. Itaque horum pars tunc restituta in urbem rediit: pars verò omninò rejecta, in qua Circulorum Adimariorum & Tosingorum vel Guelfissimarum quondam gentium aliqui remanserunt. Filii præterea Baldi Ruffoli, quem primum Vexilliferum justitiæ fuisse ostendimus: Fratres insuper & nepotes Jani Labella, Dantes Alagerii, Palmerius Altovita, & alii permulti ex nobilitate & plebe, quos nominare longum esset.

Societas renovatur inter Florentinos, Lucenses, Senenses, Pistorienses, Volaterranos, Tifernates, Bononienses, Horum omnium Princeps Rogerius Siciliæ Rex.

Posthæc renovata societas est inter civitates, Fuerunt autem hæ: Florentini, Lucẽses, Senẽses, Pistorienses, Volaterrani, & cæteri qui in superiore societate nominantur. Accesserunt Tifernates & Bononienses, & horum omnium Princeps Robertus Siciliæ Rex. Hi omnes unanimiter fœderati bellum contra novum Principem apertè susceperunt.

HISTORIARUM FLORENTINARUM

LIBER QUINTUS.

COmmorante adhuc in citeriori Gallia Herrico, Florentini & socii Bononiam copias misêre, ut adventum ejus, si fortè ab ea parte transire in Hetruriam conaretur, pro viribus, impedirent. Ille peractâ circa Brixiam obsidione, cùm singulis ferè civitatibus singulos Præsides imposuisset, circiter Idus Octob. in Ligures transiit. Illic omni honore susceptus, tres ferè menses, dum hiems defæviret, Genuæ hibernavit. Inde Tyrrhenum ingressus mare cum XXX. navibus longis, quas ei Genuenses Saonensesq; paraverant, circiter Nonas Martias Pisas devenit. Nec Florentini sociiq; interea segnes. Nam ubi per Ligures iter facere cognoverunt, nuper auxilia Bononiensibus missa in Lunensem traduxerunt agrum, ut ex ea parte venienti obsisterent, finesq; Lucensium tutarentur; Dum Pisis moratur Herricus, crebras incursiones in Lucensem, Miniatensemq; agrũ Præfecti ejus fecerunt. Sed neque pugna ulla memoratu digna in his locis commissa est, neq; opida ulla grandiora capta. Ipse paratis quæ paranda fuerant proximi anni principio (is erat annus duodecimus supra millesimum trecentesimum) Pisis profectus juxta litus inferi maris Romã versus ire cõtendit. Quacunq; incedebat, studia partiũ ingentesq; rerũ motus suscitabantur. Ut enim quæq; civitas divisa per factiones erat: ita illius appropinquatio alios spe, alios metu, concitabat. Itaq; Viterbiũ ingressus est pulsâ diversâ factione, eoq; præcupidè intromisso & apud Urbevetanos diversâ fortunâ freti ejus fautores, dum res novas attentant, prævalentibus adversariis urbe pelluntur. Romæ quoq; seditiones, & tumultus majorem in modum augentur. Robertum enim Siciliæ Regem magna pars Romanorum civium sectabatur, præcipuæ verò autoritatis Ursinum genus, opibus & gratiâ longè potentissimum. Et miserat eò Robertus Johannem fratrem, cum valida equitum manu, qui Ursinis, cæterisq; ejus factionis conjunctis Capitolio & Janiculo, & Adriani mole, cunctisq; trans Tyberim locis & Vaticani occupatis, arcere ab ingressu Herricum suosq; constituerant. Altera verò factio Imperatorii fautrix nominis, Ducibus Columnensibus Aventinum, & Cælium, & Quirinalem montes, ac totas Exquilias cum Viminali & Suburra tenebat, crebraque inter eos prælia committebantur. Ob has contentiones aliquot dies Viterbii commoratus, tandem Romam petens, quia rectà introire urbem non dabatur, per Milvium pontem traductis copiis, portâ Flamminiâ ingressus est inde mediâ vadens urbe, in Aretino posuit castra.

Herricus singulis civitatibus singulos Præsides imponit. *Herrici iter.* *ANN. 1312.* *Viterbium.* *Romæ seditiones & tumultus augentur.* *Robertum magna pars Romanorum civium sectatur.* *Ursinum genus opibus & gratia potens.* *Johannes Roberti frater.* *Mons Aventinus.* *Cælius.* *Quirinalis.* *Exquilia.* *Viminalis.* *Suburra.*

Florentini auditis certaminibus, quæ Romæ parabantur, ne communi partiũ studio deessent, equites quingentos, & pedites mille in signi apparatu Romã misêre. Miserunt & Senẽses & Lucenses, & alii socii, ut vires cuiq; animique fuêre. Romæ verò crebra prælia commissa sunt. Quippe cum intra unius urbis mœnia tantæ copiæ, sibique invicem adversariæ clauderentur, ac Populus ipse Romanus intra se divisus, ut cuiusque factionis erat, his vel illis inhæreret, eveniebat singulis, ferè diebus, ut per vicos & compita pugnaretur. Id certamen tribus ferè mensibus duravit. Tandem verò cum ad basilicam Vaticani, in qua mos erat coronandi Principes, advenire Herricus nequiret; quoniam hostis potentior longè ab his locis arcebat, contra decus Imperii cedens, Laterani coronam assumsit, pauloque pòst relictâ urbe indignabundus Tybur se contulit. Erat Imperator pro illatis sibi Romæ impedimentis, quantum vix dici potest, adversariis infensus: Præcipuè tamen in Robertum Regem, ac Florentinos, ut principes injuriarum, illius ardebat animus. Robertum ulcisci è vestigio non videbatur posse, defesso milite, ac longis contentionibus afflicto: Itaque in Florentinos conversus, per Sabinos, & Umbros ducens, Hetruriam ingreditur. Inde per Perusinum & Cortonensem & Aretinum agrum Florentiam petere contendit. Dum id molitur iter, universi exules, qui ubiq; terrarum erant, ad eũ confluxerunt. Florentini simul atq; vergere in se totam belli molem intellexêre, revocatis properè copiis, novoq; insuper delectu habito contra hostem misêre, jubentes, ut à prælio quidem abstinerent, regionẽ tantum, & opida

Romæ crebra prælia committuntur. *Duravit certamen mensibus tribus.* *Basilica Vaticani.* *Herricus infensus est Roberto Regi & Florentinis.* *Sabini.* *Umbri.* *Herricus Florentiam petit.*

Varicum ab Herrico expugnatum. Varicum deditur. tutarentur. Imperator, quo primum die Florentinorum fines intravit, non longè à Varico metatus castra, expugnare opidū aggreditur. Triduo cūtinuata oppugnatio est, & acerrimè pro mœnibus fossisque dimicatum: Tandem fatigatis opidanis, humilitatique murorum diffisis, opidum deditur. Cætera subinde opida eodem terrore capit. Ancisam inde ventum est. In eo loco Florentinorum copiæ obviam missæ *Ancisa.* constiterant. Cùm igitur in conspectum venisset hostis, copiasque adesse cognosset, struxit confestim aciem, dimicandique his fecit potestatem. Florentini pugnæ fortunam minimè experiundam censebant, satisque putabant fore, si hostem detinerent: Itaque intra munitiones se continentes, iter quod est inter flumen, & opidum, nitebantur. Cum neq; dimicandi potestas, neq; transeundi fieret, propterea quod imminens viæ castellū præruptis rupibus facilè transitu arcebat, doctus ab exulibus Imperator, per proximos ad lævā montes difficilimis saltibus traducere cœpit. Quod cùm vidissent, qui Ancisæ erant, veriti ne ipsi post terga ab hoste relinquerentur, signa illicò moventes, citato agmine, Florentiā versus ire cōtenderunt. Eos superiori de loco cōspicati hostes, (jā enim pars quædā opidū prætervecta erat) magno impetu invadūt. Saltus erat admodū impeditus, & undiquaq; strepebat hostis, superiori de loco pugnaturus adventabat. At Florentinis nequaquā propositū fuerat pugnâ decernere; sed rapto agmine ad urbem pervenire: itaque ubi ruere in se hostem sensère, confestim verso agmine retulerunt pedem. Accelerata paulo magis est receptio, ut fuga protinus videri posset. Et fuit auxilio propinquitas opidi, ne insignis illâ die acciperetur calamitas. Nec sanè magnus cæsorum, aut captivorum numerus fuit: verùm ita fractæ mentes, quasi ad extremum victi essent. Imperator prætervectus Ancisæ opidum, relictisque post se Florentinorum copiis, non longè ab eo loco nocte illâ consedit, apud vicum, Padule nuncupatum. Postridie verò luce primâ movens, ingenti terrore ad urbem duxit, nec longè à porta Casentinati viâ posuit castra, doctus ab exulibus, eam urbis partem minus esse munitam, propterea quòd nondum absolutis novis mœnibus, vetustisq; neglectis, vallo tantùm, & fossâ ab ea parte urbs claudebatur. Trepida quidem, primo sub adventu, civitas fuit, increbescente rumore, copias omnes nuper contra hostē missas apud Ancisam deletas fuisse. Et sanè præsentia hostis, ac suorum absentia fidem sinistro rumori videbatur afferre. Nam quo tandem pacto, nisi oppressi, tulissent ad vacuam præsidio urbem hostem venire? Itaque & luctus privatim, & publicè metus cunctos pervaserat. Sumsit tamen arma Populus, & ad tutandas eas urbis partes, quas contra hostis constiterat, sub vexillis concurrit. Ibi distributa loca, regionesque defendendæ singulis societatibus attributæ: Vallum neque die, neque noctu internullo opere instauratum est, ex omni genere contignationis, turres & propugnacula debilioribus locis excitatæ, armatisque hominibus completæ. Imperator ab oppugnatione urbis, incertum, qua de causa abstinuit; cùm, si primum sub adventum trepidâ adhuc civitate, rumore profligationis suorum consternatâ, tentasset, vix resisti potuisse credatur, præsertim absentibus copiis, & murorum tutelâ ab ea parte deficiente. Sed cunctando, ac differendo, cives animos resumsère, simulque copiæ post tergum relictæ, biduo pòst diversis itineribus redierunt, quorum adventu sublatis lætitiâ animis, minas jam hostium longè aspernabantur. Imperatorem verò suæ & ipsum spes retinebant. Post adventum siquidem ejus, & castra apud urbem posita, infinita pænè vis hominum ex Florentino agro ad eum confluxerat, nec solùm Imperatorii fautors nominis; verùm etiam cæteri permulti, sive metu, sive novarum cupiditate rerum sese illi conjunxerant. Nam & Ancisa, quod opidum præsens nequiverat obtinere, confestim post recessum copiarum ad Imperatorem defecit, ac cæteri fermè omnes Populi, qui Arnum superiorem accolunt, se ultrò dederunt. Per Mugellanum quoq; Casentinatumq; agrū multi rebellarant, omissaq; urbe, castra hostiū frequētabant, & cōmeatū exercitui deferebāt. Intra urbē quoq; permulti cives, præsenti Reip. statui infensi, favere hostibus credebantur. Inter hæc sociorū auxilia opportunissimè supervenerunt, Lucensium tria millia peditum, equites sexcenti. Senensiū totidem equites, peditum duo millia: aliorum quoque sociorum pro cujusque facultatibus, ex quibus factus est magnus equitū peditumq; numerus. Castra verò intra urbē contra hostiū castra, quo die noctuque præstò foret defensor, per infrequentia ædificiorum

Florentini verso agmine referūt pedem.

Padule vicus.

Florentia trepidatur sub adventu Herrici.

Populus contra Herricum arma sumit.

Ad Herricum infinita pene vis hominum confluit.

Ancisa ad Imperatorem deficit.

Florentinis auxilia sociorum superveniunt.

ciorum loca posuerunt. Intus armati cives sociiq; perstabant. cæteræ verò urbis partes sic tranquillæ erant, ut ne sentire quidem obsidionem viderentur. Dies continuos apud Salvianum templum Imperator habuit castra, procul ab urbe, non amplius trecentis passibus. Tandem cùm frustra teri ab eo tempus appareret, & quotidie magis in urbe crescerent amicorum auxilia, pridie Calend. Novemb. de tertia vigilia fermè retro castra movit, ac transmisso Arno duobus passuum millibus ab urbe super Emam fluvium castra fecit. Qua nocte hostis recessit, cùm ex more tabernacula incensa à militibus, & vasa concremata essent, civitas tota excita eo tumultu in armis fuit: Ubi verò abire hostem cognovit, tacita resedit, lucemque armata expectavit.

Henricus Imperator apud templū Salvianum castra habet.

Ema fluvius.

Henricus Florentia recedit.

Posterâ mox luce egressi equites, prælium leve cum equitatu hostium commisêre. Hostis inde secundis castris ad Casianum pervenit viâ Senensi, octo millibus passuum ab urbe. In his locis cùm esset Imperator, Pisanorum auxiliares ad illum venerunt, peditum tria millia, equites verò quingenti: Genuensium quoque sagittarii expugnationibus utilissimi ad mille. His copiis iterum confirmatus apud Casianum obstinatus consedit.

Imperator apud Cassianum considet.

Florentini posthac suburbiis ea ex parte, quæ ad hostem versa erat (jam enim ædificia longè se extenderant) communitis, sociorumque auxiliaribus remissis, ipsi per se gessêre bellum. Hinc discursiones crebrò factæ ab hostibus, leviaque sunt prælia frequenter commissa: signis tamen collatis nunquam pugnatum est, verùm incendia, & clades multipliciter attriverunt agrum, sementesque eo anno impeditæ, annonæ caritatem protendebant futuram.

Supra duos menses apud Casianum Imperator habuit castra, & quidem per mediam hiemem. * Demum Cassiano profectus Bonicium petiit. Eò cùm pervenisset, pulchritudinem opportunitatemque montis admiratus, opidum in eum locum restituit, unde à Carolo Rege fuerat ante dejectum: In eoque opido quod reliquum erat hiemis hibernavit. Nec hiberna sanè illi quieta fuerunt, cùm à Senensibus, & Collensibus, & Geminiatiensibus finitimis Bonicio Populis lacesseretur sedulò, & ipse ultus in eorum fines omnifariam bella, & clades inferret.

** MS. Pal. urbem.*

Henricus Cassiano profectus Bonitium petit.

Per hoc tempus Florentini, jam pridem vastato circa urbem agro, frequentibus verò opidis, quæ nuper ad Imperatorem defecerant, bellum urbi inferentibus, hosteque ipso prævalido obstinatoque incubante, ac, ut fama erat in proximum annum valentiùs incubaturo, magnitudine periculorum coacti sunt ad Robertum Regem, ejusque opem respicere. Oratores ea de causa missi duo, Jacobus Bardius eques Florentinus, è familia nobili; & Dardanus Acciajolus, vir per id tempus magnæ in Rep. autoritatis. Hi Senas primò, inde Perusium profecti, utraque ex civitate legatos sibi conjungi suaserunt. Et supervenerunt Lucensium, Bononiensiumque legati omnes ad Regem unà profecti, quanto in periculo forent civitates Hetruriæ docuerunt, subvenirique postularunt. Rex placidè, commendatâ Tuscorum fide sese Ducem futurum civitatibus, ac venturum in Hetruriam, si modò per negotia Regni liceat, pollicitus est: Interim verò Petrum fratrem cum equitatu præmissurum. Ea res Florentiæ sedulò nunciata erexit cunctorum animos, & afflictis in rebus lucem quandam optimæ spei visa est attulisse. Sed turbavit paulò pòst hanc ipsam lætitiam pecuniarum flagitatio. Rex enim pro his, quæ mittebantur, copiis trimestria exhiberi stipendia postulabat. Eorum præstatio multas magnasque difficultates continere videbatur. Primò enim ærarium publicum, longis erat sumtibus inanitum: patrimonia verò singulorum crebrâ, & importunâ tributorum pensione exhausta. His accedebat, quòd Perusini, & Bononienses, & Lucenses, qui longiùs aberant ab hoste, non perinde sese oneribus offerebant. Ita ad Florentinos modò tota pensio recidebat. Quærebatur hoc ipsum à Rege mutuum: sed negabat constanter, apparebatque in ea re sanè durior. His de causis dilatus est copiatum adventus. Parte denique pecuniarum equitibus persolutâ, reliqua expectabatur. Quod, cùm in longum traheretur, hostisque indies formido augesceret, nihil potiùs tantis ut in malis visum est, quàm plenum urbis Regem in imperium transferre. Facto igitur Populi decreto, in quo potestas, uti è Rep. existimarent, Prioribus dabatur, Priores consilio priùs

Florentini coguntur ad Roberti Regis opem respicere.

Iacobus Bardius. Dardanus Acciaiolus.

Robertus Rex se Ducem futurum civitatibus pollicetur.

Robertus Rex pro copiis qua mittebantur postulat stipendia.

Priores Florentinorũ gubernationẽ Regi in quinquennium tradunt.

Traditionis conditiones.

habito, gubernationem dominatumque civitatis Regi in quinquennium autoritate publicâ tradiderunt. Traditio autem ipsa his verbis facta: Cernentes belli pericula prementia nunc, & in posterum imminentia, ut Populus Florentinus, urbsque & ager in viam salutis reducatur, solenni deliberatione habitâ, Robertum Regem Siciliæ rectorem, protectorem, gubernatorem, & dominum civitatis Populique Florentini in quinquennium deligimus. Conditiones verò hæ adjectæ: Rex per se ipsum præsens, vel per aliquem ex fratribus, filiisvè civitatem gubernabit, exulem nullũ restituet; Populum suis uti legibus permittet, Prioratus officium, uti nunc est, ita posthac fore in civitate patietur. Hæc nominatim excepta: cæterorũ fermè omnium Rege est potestas permissa. Decretum hoc electionis Jacobo & Dardano oratoribus, tunc Neapoli commorantibus, offerendum Regi transmiserunt. Rex lætus audivit recepitque. Primum Regis factum non magna ex re, benevolentiam sibi civium ingentem paravit. Cùm enim Priores ipsi, qui autores nominandi deligendique Regem fuerant, immunitatem sibi fratribusque, & parentibus, cæteraque privilegia quædam præter Populi scitum excepissent, Rex aliis comprobatis, quæ in decreto continebantur, hoc unum ita rejecit, ut Priorum ipsorum impudentiam, pravitatemque vultu & verbis detestaretur. Ex hoc Regis laus apud cives crevit, quasi justi Principis, nec ad gratiam magis, quàm ad honestatem proclivis. Et civitatis quidem negotia sic traducebantur.

Decretum electionis oratoribus offerendum Regi, transmittitur.

Iacobus, Dardanus oratores.

Roberti Regis laus apud Cives crevit.

Legati Federici ad Herricum Imperatorem veniunt.

Societas & affinitas initur ab Herrico cum Federico Siciliæ Rege.

Fœdus contra Robertum.

Imperator autem cùm Bonitii esset, Legati Federici, qui per id tempus Siciliam tenebat, ad eum venerunt, novam belli materiam afferentes, de qua paulò superiùs repetita dicemus. Nuper dum Romæ esset Herricus, ac permultæ sibi intra urbem molestiæ inferrentur, societas simul, & affinitas ab eo inita est cum Federico Siciliæ Rege. Id quidem procuratum de industria fuerat, quo Robertum ulciscerentur, Regnoque spoliarent. Ea siquidem unica peragendi via est visa, si Federicus assumeretur socius, ac tam validæ potentiæ in unum coirent. Federicum vetusta Siciliæ controversia, sæpiusque jam tentata dejectio inimicissimum faciebat Roberto. Convenerat autem in eo fœdere, uti proximâ æstate terrâ marique Roberti Regnum invaderent, cujus rei gratiâ pecuniæ quædam à Federico fuerant conferendæ. Legati igitur tunc Bonitium venientes, pecuniasque à Rege tulerunt, ac postularunt ex fœdere, ut se contra Robertum præpararet. Ob eorum adventum Legatorum novæ subinde curæ, novaque certamina suscipiuntur. Imperator, cùm multa sibi providenda forent, ac ejus rei gratiâ Pisas redire statuisset, Bonitio quidem & his locis Brancham Scolarium exulem Florentinum: Ancisæ verò ac superioris Arni opidis Guidonem. Caprariam Pisanum vicarios præfecit, & gubernare populos jussit. Ipse haud multò pòst Pisas profectus, novas inde copias è Germania convocat: classem Genuensibus permagnam imperat. Dum hæc expectat, contra Robertum Regem, ac Florentinos cæterasque socias civitates edicta gravissima imponit, multos etiam insignes per eam tempestatem homines ab adversariis æmulisq;, ut cuiq; libuit, nominatos sententiis annotat. Interea quoq; ne torperet otio miles, per Præfectos ejus, viros militares, bellicarumque rerum gnaros, quotidiana quoque prælia cum Lucensibus finitimis exercebat.

Brancha Scolaris Bonitio perficitur.

Guido Capraria Ancisæ

Edicta contra Robertum Regem, Florentinos & socias civitates Imperator impònit.

Prælia quotidiana cum Lucensibus exercentur.

Florentinorum copia Lucam transmittuntur.

Lucenses maximas calamitates accipiunt.

Eâ de causâ proximi anni principio Florentinorum copiæ Lucam transmissæ, quam diu in his locis belligeratum, auxilio sociis fuere. Calamitates in eo bello maximæ à Lucensibus receptæ sunt. Præter continuas enim incursiones, castella insuper quædam Lucensium expugnata, ab hostibus capiuntur. Miniatensibus quoque non dissimiles inflictæ clades. Exercitu classeque paratis, cùm tempus constitutum profectioni adesset, præmissis navibus septuaginta (tot enim sibi paraverant, ut cum Federici classe jungerentur) ipse Pisis movens, circiter Nonas Augusti, non satis prosperâ valetudine iter ingressus est, ducens per Miniatensẽ & Florentinum agrum. Inde non longè à mœnibus Senarũ prætervectus, apud Apertum montem, Florentinâ clade nobilitatũ locum, posuit castra. Ibi ingravescens ad Maceretarias aquas divertit. Cùm nihilo relevarent aquæ, rursus inde movens ad Bonconventum castra fecit. Hoc demum in loco superante morbo corruit, ac paucis pòst diebus è vita migravit, in medio cursu rerum maximarum, & certè Roberto Regi admodum formidatus. Quippe Federici copiæ jam in Regnum ejus traductæ, Rhegium urbem, quæ contra Siciliã maximè opposita est occupaverant. Duæ insuper

Maceretariæ aquæ.

Herrici Imperatoris obitus Anno 1313.

Federici copiæ Rhegiũ occupant.

insuper validissimæ classes tota litora complebant, quibus, cùm anxiè resisti posse videretur, addito hujus viri tam acris, tamque obstinati adventu, in summum discrimen res adducebatur. Sed bellorum eventum nemo satis prædixerit. *Quippe communis Mars, ut ajunt, magniq; sæpè terrores, parvis momentis in irritum redierunt.*

Bellorum eventus prædici nequit.

Corpus Herrici magno suorum luctu, Pisas relatum est, exercitusque omnis solutus. Classis etiam Genuensium & Federici, ac jam traductæ citra fretum copiæ, auditâ Imperatoris morte, domum irritæ redierunt.

Herrici corpus Pisas transfertur.

Qui cum Herrico per Hetruriam conspiraverant, eos maxima de spe non minorem in metum inopinatus converterat casus. Præcipua tamen Pisanos formido pervaserat, finitimis Lucensibus, Florentinisque ob accepta recens detrimenta graviùs irritatis. Itaque ad curam salutis propriæ conversi, Ducem quærebant, cujus ductu, auspicioque imminentibus resisterent malis. Uguicio erat Fagiolanus, vir eâ tempestate inprimis acer: ad rei militaris peritiam moderatio quædam animi, & consilium, ne in pace quidem aspernandum, accedebat; præterea studio partium vel Pisanis par. Hunc evocare placuit, summamque rerum uni sibi committere. Susceptâ igitur civitatis curâ, Uguicio ad octingentos equites Germanos ex his copiis, quæ nuper cum Herrico militaverant, ingentis pollicitatione mercedis ad se traduxit, ac cætera, quæ providenda erant, solertissimè curavit. Inde Lucenses, bellum ipse prior occupans, sic acriter infestare cœpit, ut quæ antea fuerint perpessi bella, ludi planè jocique viderentur, usus belli inferendi certissimâ ratione, ut non semel aut iterum quotannis apparatu facto in hostem exiret; quod superioribus ferè bellis fieri consueverat: sed in armis persistens, Pisis ipsis pro castris adversum Lucam, propter finitimam propinquitatem uteretur.

Pisani Ducem quærant. *Vguicio Fagiolanus.* *Vguicio civitatis curam suscipit.* *Lucenses infestat.*

Lucenses verò eodem ferè tempore, quo Florentini, jus ac potestatem sui Roberto tradiderant. Quæ res, tanquam translata in alterum cura, multùm admodum illos ad studium belligerandi reddebat segniores. Nihil denique neque enixè, neque fortiter ab illis gerebatur: opem tamen ferebant socii, nec Lucensibus deerant. Verùm, quid proderat ea res? Quàm diu enim majores sociorum copiæ Lucæ convenerant, Uguicio se Pisis continebat, quietemque de industria simulabat: Ubi verò abierant, fines hostium pervadebat. Ita magnitudine tandem incommodi perturbatos, quando cæteræ deerant viæ, ad iniquissimam Lucenses compulit pacem: in qua multum agri, & pleraque munita loca Pisanis dimiserunt, exulesque omnes diversæ factionis in urbem receperunt.

Lucenses Roberto potestatem sui tradiderunt. *Vguicio quietem simulat.* *Vguicio Lucenses compellit ad iniquissimam pacē.*

Hæc pax initio ferè alterius anni, ex quo Herricus decesserat, firmata est, multùm admodum contradicentibus Florentinis, & cladem proventuram jam inde vaticinantibus. Cùm ergo exules secundum pacem, Lucam rediissent, quantum nunquam priùs, intestina oritur seditio ex bonorum repetitione, ob quæ, cùm ad arma tandem itum esset, & intra urbem pugnaretur, & alteri Florentinos, alteri Pisanos advocarent, anteveniens Uguicio, ab ea parte civium, qui suo beneficio redierant, in urbem admittitur. Quo facto altera civium pars Lucâ depellitur: Germani verò & Pisani, qui cum Uguicione intraverant, ubi victores fuêre, ad prædam conversi, totam diripuerunt urbem, nec minùs amicorum bona, quàm inimicorum in prædam venêre. Hic profectò ludus fortunæ mirificus fuit, ut Pisani in metu ac desperatione rerum suarum Lucâ potirentur, quam tot prosperis antè rebus ne sperare quidem ausi fuissent.

Exules Lucam redeunt. *Seditio intestina Lucæ.* *Lucenses urbe pelluntur.* *Pisani in metu & desperatione rerū suarum Lucâ potiuntur.*

Lucenses urbe pulsi, castellis quibusdam circa Nebulam fluvium, & per inferiorem Arnum occupatis, ad Florentinorum opes se totos converterant. Nam Regem incusare quidem haud falsò licebat, ejusque vel incuriam vel segnitiem carpere. Nec eos sanè fefellit spes. Erecta siquidem civitas ob sociorum calamitatem, suscepto confestim patrocinio, ad bellum incubuit. Prima fuit cura exules subitaneo tutari milite, ne victoris impetus uno eodemque cursu trepidis in rebus castella ipsa, quibus sese receperant, abducerent. Quare missæ eorum statim copiæ opidanis simul exulibusque fecerunt animos ad opida retinenda. Post hoc ad robustiorem apparatum versi, non de repellendo solùm, sed de inferendo etiam bello cogitabant. Hujusce rei caput visum est ante omnia cum Rege de auxiliis

Nebula fluvius.

de auxiliis agere, ac Ducem petere, qui bello gerendo præesset. Cùm igitur ea de causa Legatos ad Regem misissent, permotus Rex his rebus, quæ Lucensibus acciderant, vocibus etiam Legatorum compulsus, Petrum fratrem cum equitum manu in Hetruriam misit. Hic Florentiam proximo Sextili ingressus est, juvenis summâ gratiâ, & populari favore mirum in modum acceptus. Cum de Pisano, Lucensique cogitaretur bello, magna insuper formido, veluti à tergo imminens, consilia perturbabat. Factio enim, quæ Aretium tenebat, palam hostis erat, partibusque adversa: & lacessitam, ante Herrici adventum, & postea cum illo sensisse non ambiguum erat.

Petrus frater Roberti Regis in Hetruriam mittitur.

Denique Aretinorum & Lucensium ratio par, atque eadem esse videbatur. In utraque enim civitate hostes dominabantur: socii verò, & amici, & earundem sectatores partium exulabant. Illud modò intererat, quòd Lucensium recentior erat clades, graviorque ab ea parte hostis Uguicio cum Pisanis imminebat. Itaque ne bellum Aretinum eò conversos intentosque impediret, studia pacis adhibere placuit: quod quidem negotium Petrus Regis frater primùm ferè omnium in Hetruria suscepit, perfecitque tandem, iniquâ licet exulibus conditione: sed tamen eo tempore necessariâ.

Aretinorum & Lucensium ratio par.

Hostes dominantur cives verò apud Aretinos & Lucenses exulãt.

In fœdere conventa hæc fuere, ut Roberto Regi gubernatio dominatusque Aretii in quinquennium traderetur; eâ tamen exceptione, ne quos exules reducere, neve arcem ædificare, aut præsidium habere in illa posset: publici reditus civitatis forent, nec ex his quicquam Regi poscere, capereve liceret. Civitas quaterna auri millia singulos in annos Regi daret: ipse protegeret bello, in pace tutaretur. Per hoc fœdus nomen tantùm, & pecunias Rex suscipiebat, gubernatio autem civitatis illis ipsis, qui primò tenuerant, relinquebatur. Quin etiam deligendi Magistratus curam, ac potestatem Guidoni Præsuli Aretinorum è familia principe ejus factionis, ac Gerio Spinæ equiti Florentino, Rex ex fœdere permisit. Hi quandiu regia duravit potestas, Magistratum in annos singulos Aretinis qui præforet, regio nomine delegerunt.

Fœdus cum Aretinis.

Guido Præsul Aretinorum.

Gerius Spina.

Post fœdus cum Aretinis ictum universa, quæ per superiorem Arnum sub Herrici adventum rebellaverant, præcisâ resistendi spe, ad Florentinos rediêre. Ita quietis omnibus ab Aretinis, Pisanum dumtaxat bellum restabat.

Rebelles ad Florentinos redeunt.

Dum hæc à Florentinis, Regeque providentur, Uguicio nihil intentatum adversus hostes relinquebat. Post captam enim direptamque Lucam terribilior inde factus, opidis, quibus se receperant exules, infesto quotidie impetu pervadens, nec requiem, neque cessationem ullam dabat. Inde mox in alios atque alios traductis copiis, Pistorienses, Miniatenses, Volaterranos omnifariam belli cladibus atterebat. Tandem majori vi Catinum adortus, frequentia circum illud præsidia communivit. Ipse verò modò præsens obsidionem urgebat, modò relictis præsidiis cum parte copiarum agros hostium pervadebat, ut simul obsidere, simul bellum alibi gerere, nec ullis deesse locis videretur.

Vguicio terribilior efficitur post captam Lucam.

Catinum obsidetur.

Durante apud Catinum obsidione, cùm obsessi magis indies premerentur, Philippus alter Roberti Regis frater, proximâ dehinc æstate Florentiam venit: cujus adventu, sublatis lætitiâ animis, copias undiquaque contrahere, ac, ad obsessos liberandum, ire placuit. At Uguicio auditâ vi, quæ contra se parabatur, copiis non modò suis omnibus, verùm etiam amicorum impigrè contractis, ad Catinum obstinatiùs consedit. Florentini igitur, & socii circiter Nonas Sextil. Florentiâ profecti, ad hostem contenderunt. Ducebat autem Philippus Regis frater. Erat quoque in exercitu Petrus alter frater, quem primò Florentiam à Rege missum ostendimus: sed quoniam is minor erat natu, summa rei apud Philippum habebatur. Transgressi Pistoriensem agrum, finesque Lucensium ingressi, postquam in conspectum venerunt hostium, castra non longè ab illorum castris posuere. Uguicio munitionibus suos continebat, satis pro gloria existimans, si contra tantos conatus, invitis adversariis, in obsidione perstaret. Itaque levia modò prælia inter utraque castra per singulos fermè dies committebantur: ad totius verò pugnæ non descendebatur discrimen. Cùm aliquot dies in hunc modum perstitissent, Uguicio commotus suspicione rerũ novarũ, quæ Lucæ per ejus absentiam suscitari nunciabantur, castra retrò movere constituit,

Philippus Roberti Regis frater.

Petrus Roberti frater alter.

Vguicio in obsidione perstat.

tuit, si posset quieto hoste, sine pugna: sin impediretur, fortunam prælii tentaturus. Structâ itaque per noctem acie, primam sub lucem incensis tabernaculis movere signa, iterque ingredi cœpit. Quod simul atque è castris Florentinorum animadversum est, confestim rumor attollitur, & fugere hostes conclamatur, totis denique castris repentè consurgitur. Cùm ex hoc palàm esset, absque pugna abire nequaquam ei licere, Uguicio versis repentè signis castra ferociter invadit. *Vguicio castra ferociter invadit.* Senenses & Collenses ab ea parte stationem habebant: In hos nondum satis paratos prima hostium delata acies, turbavit latè, ac terga dare protinùs coëgit: Inde munitiones transgressa, ad intimas castrorum partes dimicando pervenit. *Turbat Senenses & Collenses.* Cùm totis fluctuaretur castris, Uguicio in perturbatos, Germanorum equitatum immittit: ipse cum cætera multitudine subsecutus premebat. *Germanos premit.* A Florentinis verò primo quidem concursu egregiè pugnatum est. Quanquam enim subita res nec struendæ aciei, nec alloquendi militem dabat facultatem: tamen ad eam partem, quâ major erat tumultus concurrentes, primam hostium aciem, quæ avidiùs insecuta fuerat, totam obruerunt: *Florentini egregiè pugnant.* Sed postquàm Germanorum equitum procella supervenit, prostratus fortissimus quisque, aut vulneratus, patefacere aditum hostibus cœpit. Uguicio ipse quadrato agmine sequebatur, nullumque aut se colligendi spacium, aut reparandi certaminis dabat. Ita post multam cædem, fuga passim fieri cœpta. Ceciderunt in ea pugna Florentinorum, sociorumque supra duo millia, & cum his Petrus Regis frater, Carolusque Philippi filius; *Florentini fugâ capiunt.* prætereа ex nobilitate Florentina optimus quisque fortissimusque oppetiit. *Ceciderunt Petrus Regis frater.* Cæteri dissipati, ut quemque casus tulit, aufugerunt. Multi etiam in ipsa fuga proximis paludibus mersi periêre. *Carolus Philippi filius.* Philippus amisso fratre, ac filio, inter fugientes evasit: quoniam febri eâ die oppressus, nec se prælio miscuerat, nec ullum præstiterat Ducis officium. *Philippus fugiens evasit.* Uguicioni quoque non incruenta fuit victoria. *Vguicioni victoria cruenta.* Nam & Franciscus ejus filius, qui antesignanis præfuerat, in hoc prælio interfectus est, & tota fermè acies prima oppressa. *Franciscus Vguicionis filius interficitur.*

Post hoc prælium qui obsidebantur, desperatis jam rebus, Catinum victori dediderunt. *Catinum Vguicioni deditur.* Funestata prælio adverso civitas, non tam ipsa providebat, quàm Regem intuebatur, sperans illum pro tanto suorum luctu ad ultionem properaturum. Rex autem sive sapientiâ, sive mollitie quadam, non satis pro voluntate hominum movebatur. Itaque non deerant, qui carpere palàm Regem insectarique auderent. Denique & culpâ suorum Ducum acceptam cladem, & alium quærendum Principem robustioris animi, prædicabant.

Quam indignationem paulò pòst majorem in modum adauxit Novelli cujusdam adventus, quem Rex præficiendum bello in Hetruriam misit, parvo admodum comitatu, ac, in tanta clade Regiæ domus, contemnendo. *Novellus à Rege bello perficiendus in Hetruriam mittitur.* Igitur principio insequentis anni, crescente in Regem odio, Novellum remiserunt, quatuor ferè mensibus posquam Florentiam venerat, & Dux alter, ac Princeps quærebatur. *Novellus remittitur.* *Dux ac Princeps alter quæritur.* Erant qui Philippum Caroli Valosiani filium è Gallia vocandum: Erant etiam, qui Regem non alienandum, nec post effusum suorum sanguinem, ingratè repudiandum, censerent. *Philippus Caroli Valosiani filius.* Ex his contentionibus inter cives agitatis factiones duæ resultarunt; una Regii fautrix nominis, altera adversatrix: quibus certantibus inter sese, nulla ad bellum adhibebatur provisio. *Inter cives duæ resultant factiones.*

Cæterùm in hisce malis unica fuit salus, apud hostes quoque coorta dissensio, Pisani siquidem Uguicionis magnitudinem post victoriam metuentes, de abjiciendo illius jugo, securi jam ab hoste, cogitabant. *Dissensio apud hostes.* Ea res ab illo cognita effecit, ut ipse quoque ab hostium persecutione mentem atque animum in cives converteret. Jamque præstantiores quidam Pisanorum ab eo proditionis insimulati, suppliciоque affecti perierant: *Pisani præstantiores ab Vguicione supplicio affecti, pereunt.* cæteri verò perculsi metu, illius dominatum supportabant inviti. Ipse verò exire in hostem, Pisanosque sine præsidio relinquere non satis audebat. Id respirationem, requietemque belli Florentinis dedit, magisque in ea re fortunæ beneficio, quàm ullâ proprii consilii providentiâ fruebantur. *Florentini fortunæ beneficio fruuntur.*

Neque

Vguicionis Fagiolani res non fuere diuturnæ. Neque verò Fagiolani res, *ut cætera violenta, diuturnæ fuerunt.* Post longas enim suspiciones tandem Pisis Lucâque simul excidit. *Castrutius juvenis nobilis.* Castrutius erat juvenis apprimè nobilis in ea factione, quæ nuper beneficio ipsius, Lucam redierat, manu audaciâque primarius: ætas ac generis favor sublimem reddebant. Hunc cædem rapinasque Lunensi in agro molitum, Neruis Fagiolanus capi jusserat, trususque in carcerem, pro admissis supplicium expectabat: Id verò Lucenses usque adeò graviter ferre videbantur, ut appareret, nunquam supplicium hujus hominis perpessuros. *Conventicula Pisis aguntur.* Jam conventicula cœtusque totâ urbe agebantur. Cùm ea res non dubiè ad rebellionem spectaret, Neruis ad patrem re celeriter delatâ, provideri monuit. *Vguicio Pisis egreditur.* Quo nuncio excitus Uguicio, confestim cum equitatu Pisis egressus, Lucam versus ire contendit, eâ mente, ut pœnâ de reo sumtâ, decussisque rerum novarum autoribus, Pisas è vestigio remigraret. At Pisani postquàm egressum viderunt, optatam occasionem nacti corripiunt statim arma, portas claudunt, ædes ac familiam ejus igne, ferroque adoriuntur. Advolat Pisanæ defectionis fama ad Lucenses: corripiunt & illi arma, ædes communiunt, impedimenta per vias jactant. Hæc eò intentiùs agunt, quòd illum in suam perniciem intelligebant venisse. Quibus tandem contertitus Fagiolanus, cùm à tergo, & à fronte præclusus, nullam obtinendi spem superesse videret, recepto modò filio in Lunensem abiit agrum.

Vguicio Pisanis triennio præfuit. Triennio ferè Pisanis Uguicio præfuit. In hoc brevi tempore multis, ac præclaris gestis rebus ad extremum, tanquàm fortunæ ludo, jactatus, unâ atque eadem die, utriusque civitatis imperium amisit.

Vguicio una die Pisis Lucaq; excidit. *Pisani apud Regem se excusant, omnemq; culpam in Fagiolanum referunt.* Proximo dehinc annò Pisani legatione ad Regem missâ fratris, ac nepotis casum suppliciter deplorârunt, culpam omnem facti in Fagiolanum referentes. Se quidem ab initio sui tutandi causâ, quod fas & jura permitrunt, illum sibi præfecisse, atque eò usque illius imperio lætatos, donec icto cum Lucensibus fœdere, se ab illorum injuriis vindicassent. Quidquid posthac accesserit, id quidem Fagiolani jàm esse, non Pisanorum: hominem durum atque sævum, lites ex litibus, certamina ex certaminibus serentem, nihil de Pisani commoditate populi, plurimum de propria tyrannide cogitasse. Quòd Luca direpta fuerit, quòd amici Regis pulsi, ejusdem facis atque incendii esse. Implicatum deinde ab illo de industria bellum obsidione Catini, & crebrâ in Pistorienses Volaterranosque incursione: Facta ejus viri quàm sibi displicuissent, exitum docere, quòd non prius se quieturos putassent, quàm raptis contra illum armis urbe pepulissent: Obsecrare, ut iram, si qua fortè Regium in pectus ea ob facta altiùs descendit, cognitâ veritate leniret, Pisanisque rogantibus, pulso tandem Tyranno, malorum omnium turbarumque autore, pacem daret.

Pisani Regem ad pacem flectunt. Hac oratione Regem, nec quidem priùs asperum, ad pacem flexerunt. Conditiones dictæ, ut captivi omnes Florentinorum, sociorumque dimitterentur: Immunitatem, ut prima in pace convenerat, Florentinus Pisis haberet. *Lucensibus pax datur.* Lucensibus quoque iisdem conditionibus * pax data: illud modò additum in fœdere, uti castella omnium Lucensium, quæ exules tenebant, illis ipsis, quorum in manibus erant, remanerent. Pax ferè ab omnibus improbata est, ut à Rege mollioris animi contra decus sui nominis concessa: Sed præsertim Florentinis molesta fuit, cupientibus Catinensem ignominiam ulcisci. *Florentinis pax hæc molesta est.* Verùm, ne regiæ autoritati derogare viderentur, ægrè ad extremum ratam habuêre.

** MS. Pal. seditionibus.*

Florentini proficiscentes in expeditionem qualia arma deferre debeant. Eodem anno constitutum est, ut, qui in expeditionem proficiscerentur equites, hæc arma deferrent: calvariam, galeamque insuper cristatam, thoracem, manicas, femoralia, ocreas, omnia ex ferro: hoc ex eo provisum, *quia levis armatura multis nocumento fuisse superiori adverso prælio videbatur.* *Levis armatura multis nocumento fuit.*

Roberti Regis gratia Florentiæ vacillans, redintegratur. Per hoc tempus gratia Roberti Regis ob varias incursationes Florentiæ vacillans, operâ maximè unius Præfecti redintegrata est. *Rex Guidonem comitem Florentinis præfecit.* Post indignationes enim superiori tempore coortas, Rex Guidonem comitem urbi præfecit. Is quoniam finitimus ac penè civis, nec solùm morbos civium: sed causas etiam originesque cognôrat, ad pacandam civitatem animum intendit. *Inimicitiæ familiarum supra quinquaginta in civitate vigent.* Supra quinquaginta capitales inimicitiæ familiarum ex nobilitate, plebeque in civitate vigebant; quæ omnes per hujus providentiam, adjuvante Rep. sublatæ sunt, & quasi ex bello pax esset, arma deposita.

Has

Consensio publica Florentiis sequitur privatas amicitias.

Has privatas civium amicitias mox publica insuper consensio secuta est, cùm omnis antè dissensio in Rep. ex privatis simultatibus oriretur. Itaque tranquilla omnia publicè, privatimque hujus præcipuè diligentia effecit. *Nihil est tam hebes, quod non beneficentiâ moveatur.* Civitas enim nuper infensa, beneficio Præfecti rursus in Regem conversa est: & qui paulò antè de abrogando Imperio ante finitum tempus cogitabant, repentè mutati in triennium prorogârunt.

Cremonensibus & Parmensibus exulibus subsidia mittuntur.

Eodem anno Cremonensium exulibus tradita auxilia sunt à civitate, & Parmensibus subsidia quædam missa, quò adversariis resisterent.

Regi Genuæ commoranti auxilia mittuntur.

Altero post hunc anno, neque domi, neque foris gestum quicquam memoriâ dignum reperio, præterquam, quòd missa Regi auxilia sunt tunc Genuæ commoranti. Genuensibus enim nuper civili dissidio agitatis, alterius factionis homines armis prævalidi adversarios expulerant, ac in Regis manus se, urbemque tradiderant. Pulsi verò ad suarum partium fautores per Galliam & Liguriam confugientes, vi in urbem redire conabantur. Id certamen Regem eò traxerat, præsensque ipse bellum administrabat. Missa igitur tunc his de causis Florentinorum sociorumque auxilia, Regi multis in locis usui fuere. Contentio autem ita crevit, ut non Ligures modò, sed cis Alpes Gallia studio partium scinderetur, ac Hetruria mox eundem secuta motum, bella gravissima integraret.

Iohannes Pontifex Romanus se certaminibus admiscet.

Admiscuit se quoque his certaminibus Johannes Pontifex Romanus, qui cùm Regi, suisque faveret, litem antiquam contra fautores Imperii renovavit. Cùm igitur tanquam incendium quoddam dilataretur bellum, ac Genuæ, simul & per Galliam certaretur: Florentini verò magna eò auxilia submisissent, ad impediendam eam manum adversarii Castrutium (is enim post ejectum Fagiolanum Lucæ dominabatur) excitarunt, magnisque pellexerunt præmiis, uti rupto fœdere bellum adversus Florentinos suscitaret in Hetruria. Castrutius ergò biennio fermè post pacem, nullâ ipse priùs lacessitus injuriâ, infesto agmine Florentinum agrum ingressus, Emporium usque populabundus pervenit, & quædam munita loca improviso cepit impetu. Ob hunc tumultum mille equites nuper à Florentinis in Galliam missi, domum confestim revocati sunt. Auxit quoque in Hetruria suspicionem, quòd Guido Præsul Aretinorum, per factionem sublevatus, Aretii susceperat dominatum. Is erat vir egregius quidem: sed è familia diversarum partium, ac maximè Florentino nomini adversa. Itaque hujus sublevatio ab iisdem impulsoribus, quibus & Castrutianum bellum fluxisse credebatur. Castrutius, cùm è Gallia Florentinorum equites operâ maximè suâ revocatos gauderet, quò potentiam magis audaciamque ostentaret suis, coacto exercitu Genuam versus ducere cœpit, ut non solùm detractione hostilium copiarum, verùm etiam sui præsentiâ partibus opitularetur. Florentini autem, quò vice versâ illum revocarent, haud multò post ejus profectionem fines Lucensium ingressi, magno tumultu Lucam circumsederunt: quo tandem metu Castrutius retrò respicere, copiasque reducere è vestigio compulsus est. Sed Florentini, ubi hostem ex reditu appropinquare senserunt, populato infestiùs agro Fucetium se recepêre. Castrutius verò simul atque reversus est, ad eos duxit, nullam confligendi moram, si per illos liceret, facturus. Sed neque propositum fuerat pugnâ decernere Florentinis, neque eam ob rem ingressi fuerant hostium agrum; sed ob revocandum hostis iter, quod jam planè assecuti cùm essent, nil aliud in præsentia flagitabant.

Castrutius Lucæ dominatur. *Castrutius Florentinum agrum ingreditur.* *Guido Præsul Aretii suscepit Dominatum.* *Castrutianum bellum.* *Florentini Lucensium fines ingrediuntur.*

Dum in his locis uterque exercitus constitit, cùm palus tantùm, nec ea quidem lata, dirimeret castra, tandem irritâ expectatione sine prælio est digressum: eâ tamen opinione hominum, ut in congressu ipso, collationeque castrorum hostis superior haberetur, nec tantum copiarum multitudine, quantum audaciâ & decertandi cupiditate. Tunc igitur non prosperâ satis famâ cùm digressum foret ab hoste, Florentini quo id emendarent, bello valentiùs incumbentes, bifariam adoriri statuerunt, rati per hunc modum faciliùs domitari hostis audaciam posse, si duplici bello idem sub tempus distraheretur. Quamobrem proxima æstate partem copiarum Lunensem in agrum misére ad Spinettam Principem ejus Regionis, qui à Castrutio per superiora vexatus tempora, & castellis, possessionibusque exutus, armis sua repetebat. Cum hoc

Castrutius congressu superior habetur. *Florentini bifariam Castrutium adoriri statuunt.* *Spinetta princeps regionis Lucensis.*

Victolinum à Florentinis obsidetur. igitur icto foedere, partem copiarum ad eum misêre. Ipsi verò cum reliquis copiis alia ex parte profecti, agrum Lucensem ingrediuntur, & ad Victolinum castra metati, obsidere id castellum * perrexerunt. Et præmissa quidem in agrum Lucensem manus, cum sese sociis conjunxisset, hosti permagna intulit detrimenta, cunctaque priùs in his locis recuperavit amissa: Victolinum autem obsidebatur infestè. At Castrutius, quanquam bipartito adoriretur hoste, non ea de causa se quoque distrahendum putavit, neque sese suasque vires disciditi sed coactis in unum copiis ad Victolinum duxit, certissimo pugnandi animo, si hostis non detrectaret. Nostri, cognito Castrutii adventu, quia longè præstare equitatu intelligebant, veriti ne commeatus intercluderentur, desertâ Victolini obsidione, retrò moverunt castra, & se suis finibus receperunt. Hos è vestigio secutus hostis, cùm castra castris admovisset, pugnamque jactantiùs flagitaret, simulatâ pugnandi in posterum voluntate, apparatibusque ad speciem factis, per mediam noctem frustrati hostem, Fucetium se incolumes receperunt, copiasque omnes intra opidum induxerunt. Eò quoque Castrutius secutus, aciem ante opidum struxit, & classica in conspectu occinere fecit. Demum quia pellicere ad pugnam nequibat, omnia circa opidum igne ferroque populatus est. Inde in cætera Florentinorum sociorumque conversus loca, terribilis imminebat. Ob id revocatæ è Lucensi agro copiæ redierunt, & castella ibi de hoste capta, post recessum earum pari facilitate Castrutius recuperavit. Ita conatus civitatis ad bellum eo anno adhibiti, contrà quàm creditum est, ad extremum reciderunt. Nam nec Lunensi in agro quicquam perfectum est, & ad Victolinum cæterisque locis, ubi majores copiæ fuerunt, longè superior quam unquam hostis apparuit.

**MS. Pal. Castrum.*

Florentini Victolini obsidionê deserunt.

Fucetium.

E Lunensi agro copiæ à Florentinis revocantur.

Eodem anno magnitudine belli commota civitas duodecim viros primùm creavit, qui Prioribus in consilio adessent, cùm illi haud satis sufficere tantæ rerum moli viderentur. Creatus est autem is magistratus anno XXI supra millesimum trecentesimum: idque postea perpetuò in Rep. servatum est. Turres etiam quædam, & murorum partes eo anno perfectæ.

Florentiæ, 12. cives creantur qui Prioribus in consilio adsint. ANNO 1321.

Proximo dehinc anno Pistorienses assiduis belli calamitatibus à Castrutio vexati, pacem cum illo fecerunt, antiquâ Florentinorum societate desertâ, ad quam impediendam cùm frequentes Legati à Florentinis mitterentur, *pervicit falsa utilitatis ratio, ut quieti potiùs, quàm honestati consulerent.*

Pistorienses cum Castrutio pacem faciunt.

Per idem fere tempus rumor fuit, Castrutium partem copiarum per agrum Senensem Aretium transmittere. Et simul apud Senenses res novæ timebantur ex duarum potentissimarum gentium Tolomeorum, & Salimbenium inimicitiis, quæ totam diviserant civitatem. Itaque missa properè Senas auxilia, trepidis in rebus populum confirmârunt. De copiis verò Aretium missis falsus rumor fuerat allatus. Non enim copiæ ullæ, sed Magistratus tantùm, qui peregrinus eligi consuevit, ex urbe Luca Aretium transierat; is quia comitatior ingrediebatur, rumorem præbuit falsarum copiarum.

Tolomeorum & Salimbenium potentissima gentes.

Eodem anno Guido Aretinorum Præsul, de cujus novo dominatu suprà diximus, armatâ multitudine Fronzolæ arcem Puppio imminentem obsedit, cepitque. Inde positis ad Voconianum castris expugnare opidum nitebatur. Causa verò hujus conatus erat, quòd incolæ ejus opidi diversarum partium habebantur, & superiori certè bello Florentinis, exulibusque Aretinis semper cohæserant. Cùm igitur his de causis obsiderentur, opidani, missis Florentiam nunciis, subveniri sibi precabantur. Florentini verò, etsi detrimentosum putabant, ad bellum Lucense, Aretinum simul adjungere: tamen ne deessent fidelissimorum hominum precibus, & simul quia existimabant, Præsulem, si id opidum cepisset, majora inde moliturum, ferre auxilium decrevere. At primò subitaneâ manu equitum, Casentinatem in agrum ad spem obsessorum præmissâ mox convocatis sociis majores copiæ parabantur. Sed præsul inter hunc apparatum die noctuque obsidionem urgens, opidum ante cœpit, * ad solumq; evertit. Itaq; intermissi apparatus Florentiæ sunt, & Præsul ipse post eversum Voconianum nihil ultra molitus Aretium copias reduxit.

Guido Aretinorum Præsul Fronzolæ arcem obsedit, & capit. Puppium. Voconianum.

Florentini auxilium ferunt incolis opidi Veloniani.

Guido Velonianum capit & ad solum evertit.

**MS. Pal. antecedit*

Cùm hinc Aretinorum suspicio, illinc bellum Castrutianum urgeret, jamq; è sociis Pistorienses defecissent, placuit ad inspiciendos reliquorum animos exercitum

citum indicere. Igitur quasi magna quædam res arcana subesset, omnes copiæ ad Nonas Quinctileis in armis fore jubentur, & auxilia sociorum arcessuntur. Convenerunt frequentiùs socii, quàm unquam antè, adeòque invaluit studium, ut peditum, equitumque permulta millia ad præscriptum convenirent: quæ res sic animos civium erexit, nihil ut jam formidarent; sic adversarios conterruit, ut audito hoc apparatu, cùm, cujus gratiâ cogeretur, ignotum esset, & alii Pisas, alii Aretium, alii Lucam prodi circumferrent, omnes sibi metuere, invigilareque cogerentur. Sed auxilia sociorum collaudata paulò pòst, quasi rebus non procedentibus, domum remissa sunt.

A Florentinis auxilia sociorum arcessuntur.

Per extremum ejus anni Johanne Romano Pontifice rogante, Florentini rursus auxilia equitum in Galliam miserunt. Implicatis enim Rege simul & Pontifice Genuensi bello, cùm de communi studio partium ageretur, tota cis Alpes Gallia mirum in modum fluctuabat. Nec bellum quidem Hetruscum alienum ab illo putabatur. Nam est Castrutium inimici Regis Pontificisque pepulerant, ad bellum in Hetruria concitandum: Et Guido Aretinorum Præsul, etsi non apertè inferebat bellum; tamen multa quotidiè moliri adversus amicos, sociosque Florentini populi cernebatur, & à favore planè diversarum partium hominum totus pendere. Missa igitur tunc in Galliam auxilia iisdem rationibus impetrarunt, ut proximâ secuturâ æstate Genuenses cum classe in Lucensem agrum descenderent: Florentini verò & socii omnibus copiis alia ex parte eundem agrum pervaderent: fore enim, ambobus uno tempore Lucam adorientibus, ut Castrutius ipse opprimeretur. Cùm ad eam rem apparatus fierent, Præfectus quidam foro Julianorum equitum, qui vel integerrimâ fide ad eam usque diem apud Florentinos stipendia faciebat, corruptus pecuniâ, ad Castrutium transfugit. Id quidem factum multorum turbavit animos, nec tam pro subtracta copia (non enim supra ducentos equites Præfectum in transfugio secuti fuerant) quàm quod de corruptela cæteri formidabatur exercitus. Ob eam rem irrumpere (uti constitutum fuerat) in Lucensem agrum supersederunt, & apparatus ad id factos dissolverunt. At Castrutius ob hoc ipsum elatus, cum iis, quas resistendi causâ paraverat, copiis, ultrò jam in hostilem profectus ad Fucetium posuit castra. Inde transmisso Arno, in Miniatensem Topotianumque agrum duxit, belli cladibus & terroribus cuncta involvens. Post hæc magno applausu Lucam rediit; his in hostem editis, quæ hostes sese facturos minabantur.

Iohannes Romanus Pontifex.

Gallia cis Alpes fluctuat.

Genuenses in Lucensem agrum descendunt.

Præfectus quidã corruptus pecunia ad Castrutiũ transfugit.

Castrutius elatus.

Fucetium.

Dum à Castrutio ista geruntur, Guido Præsul armatâ Aretinorum multitudine Fagiolam, & alia quædam castella filiorum Uguicionis obsedit. Causa verò obsidendi fuit, quòd illi, etsi studio partium similes; tamen dominatum ejus Præsulis haud æquo animo videbantur perferre. Guido igitur, ubi plerasque illorum arces asperis quidem in locis subegit, (sunt enim in finibus Aretini agri circa Apennini jugum) reducto exercitu Rondine circumsedit. Id opidum in fide Florentini populi erat, jam inde à superioribus bellis: itaque opidani statim ab initio obsidionis, missis Florentiam legatis, subveniri sibi postulârunt. Movebant cunctos optimorum, ac fidelissimorum hominum preces: sed implicata Castrutiano bello civitas, ne alias insuper lites ab Aretinis concitaret, neque ferre opem, neque rursus negare ob verecundiam audebat. Itaque inter spem metumque protracti Rondinenses, aliquot mensibus obsidionem pertulere: Tandem ubi sese urgeri indies magis viderent: nec ulla sibi auxilia præstabantur, seque & opidum Aretinis reddiderunt.

Fagiola à Guidone obsidetur.

Obsidendi causa.

Guido Rondine circumsidet.

Rondinenses Florentinorum auxilia postulant.

Rondine Aretinis redditur.

Eodem anno Castrutius præter omnium expectationem cum exercitu profectus, non longè à Prato minabundus consedit. Ob repentinum ejus adventum, cùm tumultus major concitus fuisset, ac fuga agrestium passim fieret, Prato quoque metueretur, Florentini justitio indicto, tabernisque tota urbe clausis, populariter ferè sunt contra illum egressi, ut essent intra paucas inde horas in armis peditum supra XX millia, equites verò urbani ad duo millia. Hæc omnis multitudo raptim Pratum deducta, contra hostem opposita stetit. Castrutius apud Areolum vicum habebat castra: qui postquàm tantam multitudinem tam subitò adversus se venisse conspexit, etsi longè impar tantis

Pratum.

Florentini populariter fere contra Castrutium egrediuntur.

copiis erat; tamen simulatâ fiduciâ, quasi in crastinum pugnaturus, hostem distinuit. Mox per noctis silentium, transmisso Umbrone amne, per agrum Pistoriensem abiit, nec priùs intermisit iter, quàm ad Serram opidum se recepit. Cum exorta lux, vacua hostium castra patefecisset, variis apud Florentinos sententiis certatum est. Plebs enim ac urbana omnis multitudo sequendum è vestigio hostem censebat: Nobilitas autem sive indignatione adversus plebem, sive quòd experta, & bellorum gnara in subitaneo collectitioque milite non multum spei collocandum putabat, reducendis tunc domum copiis, & alio, si videatur, tempore sociis convocatis, apparatuque solenniter facto, vadendum in agros hostium suadebat. *Cùm varietas sententiarum discordias induxisset*, ac plebs fidem nobilitatis; nobilitas verò temeritatem ac væsaniam plebis incusaret, odia graviter exarsêre. Itaque mittere Florentiam placuit, & ad Priorum voluntatem rem integram referre. Ea relatio in urbe quoque apud eos, qui domi remanserant, contentiones accendit, variantibus sententiis non Priorum modò, sed & aliorum civium, donec insurgente puerorum multitudine, ac minimâ de plebe turbâ per forum & compita exclamante, profectio decernitur.

Castrutius simulatâ fiducia Florentinorum copias distinet. Umbro amnis. Serra opidum. Variæ plebis & Nobilitatis sententiæ in persequendo hoste. Sententiarum varietas discordias inducit. Profectio Florentiæ decernitur.

Profectus est igitur exercitus incredibili multitudine. Nam præter urbanam turbam, quæ totam se ad id effuderat, ex agro passim omnes eo properabant, & sociorum auxilia frequentissima ad primum adventum hostis percita * supervenerant. Cum circa Fucetium pervenissent, & nobilitas, quæ dissuaserat, tantummodo sequeretur signa; curam verò ac studium commeatus cæterarumque rerum autoribus profectionis relinqueret, nec opportunè quicquam ageretur, re ipsa jam vanitatem cœpti arguente, suscepta temerè expeditio irritatur. Itaque tantæ simul copiæ nec hostile intrârunt solum, nec quicquam omninò perfecerunt: sed pleni incusationum injuriarumque alii alios culpantes, domum reversi sunt. Domi quoque contentiones vehementissimæ ab exercitu haustæ ex data exulibus fide. Sub primum enim Castrutii adventum cùm Prato imminere nunciatum esset, ac prælium in futurum crederetur, exulibus promissa reductio est: si modò in castris armati contra hostem adessent. Ob eam rem ingens manus exulum in castra confluxerat. Ortis mox inter cives discordiis, & usque Fucetium exercitu perducto, cùm inde Florentiam malè concordes remearent, injecta exulibus suspicio est, ne promissa eis servarentur: nec deerant qui commonefacerent, ut sibi ipsis prospicerent. Quamobrem commoti exules ante venire exercitus reditū statuerunt. Itaq; sub vexillo celeriùs profecti, ad urbem contenderant, eo consilio, ut armati ingrederentur. Civitas discordiarum, contentionumque exercitus gnara, statim atque venire exules nunciatum est, verita ne ad res novandas essent præmissi, sumsit arma, ac venire in urbem prohibuit. Quare exclusi exules ante portam consedêre. Tandem posterâ die, cùm reliquus exercitus adventaret, veriti civium vim, retrò abiêre, Pratique consistentes rogare jam inde verbis cœperunt, quod antè flagitaverant armis. Ejus rogationis gratiâ octo exulum Legati fide publicâ in urbem venerunt. His nobilitas favebat: Nam & erant quidam inter exules ex præcipuis familiis, & magna clientium manus hominum facinorosorum, queis plurimùm nobilitas utebatur. His de causis favor erat nobilitatis in reducendis exulibus propensissimus. Priores quoque, qui autores pollicendi fuerant, repræsentandum exulibus promissum, neque fraudandos, frustrandosque homines publicâ fide clamitabant At plebs infensa, partim consuetudine obtrectandi, partim irâ turpiter reducti exercitus, postulationem adversabatur.

*Exercitus Florentinorum proficiscitur incredibili multitudine. * MS. Pal. parata. Fucetium. Expeditio temerè suscepta irritatur. Exulibus promittitur reductio. Exules Florentiam armati ingredi cupiunt. Civitas arma sumit. Exules veriti civium vim retrò abeunt. Octo exulū Legati in urbē veniunt. Nobilitatis favor in reducendis exulibus.*

Denique cùm his de rebus Magistratus referret, introducti exulum Legati hujuscemodi orationem habuêre: Si aut de exilio nostro, aut de conditione singulorum disserendum foret, alia nobis dicendi ratio, aliaque oratio præponeretur. Nunc autem cùm, qualescunque tandem ipsi simul, talibus promiseritis, simplex admodum postulatio nobis sufficiet. Fidem publicam, quam sub adventum hostium nobis spospondistis, nunc demum, illis amotis, omniq; terrore depulso, præstari nobis flagitamus. In hac verò postulatione nostra si quis fortè subsistit, necesse est eò adduci, quòd aut promissum neget, aut à nobis impletum: aut quòd, etiamsi utrumq; factum sit, tamen servanda non esse promissa civitatis contendat.

Legatorum Exulum oratio. Legati fidem publicam sibi præstari flagitant.

Horum

Horum duo prima docere nostrum erit: Tertium in vestra æquitate, ac in civitatis pudore repositum est. Quanquam quis est, qui de horum aliquo ambigere possit? Quis nescit promissum? quis non publicatum? quis non ita proclamatum, ut non Florentiæ modò, sed per finitimas quoque urbes vox civitatis exaudiretur? Atque in rebus agendis, quandoque alterius ad alterum promissio fit, secreta quidem ac minimè vulgata, quæ etsi est æquè servanda; potest tamen à multitudine ignorari. Hìc autem nihil est cur civis ignoret, quod in civitate factum peregrini etiam sciunt. Sed quid in eo moramur, quòd & Priores viri clarissimi fatentur, & civitas conscia veritatis, non negat? Illud credo est dubium, in castris ne fuerimus adversus hostem, quæ fuit conditio promissioni adscripta: Id nos & literis, sigillisque vestrorum Ducum, & mille insuper testibus docemus. Et quis fuit in exercitu civium vestrorum, cui ulla modò sit Patriæ cura, qui nos non viderit in fronte contra hostem collocatos? qui non præliandi cupidos? qui non pro victoria devotos? cùm pro tanto beneficio in nos collocato, etiamsi oppetendum foret, vix satisfactum merito de nobis vestro putaremus: Nos enim vitam pro Patriæ victoria (ni hostis fugere, quàm experiri virtutem maluisset) non forti modò, verùm etiam libenti animo impensuri eramus, ac neque corporibus, neque animabus nostris parsuri. Post fœdam verò illam, degeneremque hostis fugam, & confessionem timoris, signa publica secuti, quocunq; duxerunt Duces vestri, nusquam discessimus. Quod si Duces ipsi non eò profecti sunt, quò proficisci optatis, quis nobis id succenseat? *Neq; enim nostrum erat Ducibus præcipere, sed eorum præcepta spectare & sequi.* Quod si desiderium certè nostrum valuisset, etiam hodie solum hostile calcaremus. Quare cùm & promissum & à civitate, & à nobis, quæ in conditione fuerunt, impleta constet: vos jam quid fides vestra, ac gravitas exigat, videtote. Nam nos quidem in hac parte loqui pudor impedit, *cùm injuriosum sit, vel dubitare solùm de civitatis fide.*

Postquàm Legati exulum auditi sunt, curia excedere jussis consultari est cœptum. Nobilitas fermè omnis, & Magistratus servandam fidem publicam suadebant, & cùm precibus exulum, tùm propinquorum intercessionibus permulti movebantur. At quidam ex his, qui in consilio aderant, vir severitatis priscæ, cùm tandem locum dicendi nactus esset, ita fertur dixisse: Si reductionem tantummodò postulassent exulum Legati, nihil equidem plus eorum postulationi, quàm tabellam, mei testem judicii respondissem. Nunc autem cùm eo spectet oratio illorum, ut & notam finitimis promissionem jactent, & dedecus, perfidiamque civitatis redarguere pergant, non tabellâ respondere sat est: sed & voce quoq;, eorum calumnia videtur refutanda. A civitate promissam reductionem ajunt: Quo tandem modo? Quia Priores, inquit, promiserunt, publicârunt, proclamârunt, ut etiam finitimi exaudirent. Mitte quæso hanc verborum pompam, ad solidum, ut ita dixerim, accede. Fateor promissum à Prioribus: à civitate tamen promissum nego. Date veniam quæso, optimi Præsides. *Consulendi enim facultas libera esse debet,* nec ego quicquam minuo ex majestate vestra, sed majestatem populi adversus calumniam defendo. Nego inquam, esse idem Priores ac civitatem; nec idem sanè eorum decreta valere. *Legibus enim sic Reip. gubernatio à majoribus nostris temperata est, ut civitas quidem sine ulla exceptione omnia possit*: Priores verò ea tantùm, quæ civitas permisisset. Quæro igitur, nunquid Prioribus permissa sit reductio exulum? Respondebunt ipsæ leges, non esse permissam. Quâ ergo de re decretum solenne, si à Prioribus fieret, invalidum esset, ea de re nudâ pollicitatio valida erit? Et si decretum foret, nemo servaret: promissum autem nisi servetur, civitatis fama lædetur? *Naturâ ita comparatum est, ut factum sit, quàm promissum, longè robustius.* Quorum igitur factum civitas sine ullo dedecore habere irritum debet, eorum promissum nisi ratum habuerit, quæ tandem infamia erit? *Majores nostri in finiendo exilio non Magistratus nutum, sed populi decretum spectari voluerunt*: Multis denique locis rem discussam, & comprobatam esse prius. Magnum, credo, visum est, atque arduum, *ut quem civitas ut facinorosum, ac malum civem abjecerat, is paulò post reduceretur ut bonus.* Tum ut metu homines à maleficiis deterrerent, difficultates permaximas reductioni opposuerunt, ut præter publica populi decreta, consensus etiam inimicorum spectare-

Viri cuiusdam qui in consilio erat sententia.

Priores & civitas non est idem.

Civitas potest omnia.

Priores ea, quæ civitas permittit.

tur. Quæ omnia mehercle salutaria ad civium quietem, stabilita legibus, usu comprobata, moribus inveterata, isti unâ promissione evertenda putant, nec in uno aut altero exulum, sed in universa penitus multitudine. At in exercitu fuerunt, contra hostem steterunt armati! Non hoc quæro, fuerint in exercitu: sed illud quæro, reducendíne sint secundum leges? hoc tu priùs mihi jus proba, ego tibi quod reliquum est, perquàm facilè concedam: Quandiu verò id à te probatum non sit, etsi millies in exercitu fueris: nihilo magis censebo reducendum. Etenim si fuisse in exercitu tanti per se ipsum existimari debet, ut etiam contra leges sint exules reducendi; quid dabimus, quæso, civibus nostris, qui nullo priùs admisso, nec cujusquàm noxa rei eodem in exercitu populariter affuêre? Atque adhuc cò spectat oratio mea, ut etsi omnia cum laude sint ab exulibus facta: tamen reducendì non videantur. Quid si post eam promissionem armati contra Patriam venerunt? si obsederunt portas? An hujus populi memoriâ tàm citò excidisse putant, quo die illi, relicto post se exercitu optimorum civium ad Patriam, quam defensoribus vacuam reperire existimabant, occupandam, expugnandamque properârunt? Adeò parum apud eos interfuit inter civem & hostem, quos nisi portæ ac mœnia arcuissent, non verbis, ut nunc, sed vulneribus, & armis fuisset à nobis disceptandum. Et hi, nisi reducantur, fore civitatem in dedecore, audent dicere: qui, si reducerentur, maximum esset dedecus civitatis. Ego igitur, ut sententia breviter mea complectar: reducendos nequaquam censeo, vel quia invalida fuit promissio, vel quia, si valida esset, illi novo crimine, quo minus reduci debeant, effecerunt.

Cùm hæc pro exulibus, contraque exules dicta essent, Magistratus, quò voluntas singulorum eliceretur, tabellas consultoribus dari jussit, quæ cum non satis prosperè exulibus responderent, & urna jam sæpius incassum circumlata homines fatigasset, dimissum consilium est, magna cum eorum querela, qui utcunque promissum esset, repræsentandam exulibus fidem publicam suadebant.

Cives, an exules reducendi sint, dissentiunt.

Exules vi redire in urbem constituunt.

Cùm igitur dissentire inter se cives in ea re haud obscurum esset, vocesque liberiùs jactarentur, exules sumto ex favore animo, vi redire in urbem constituerunt. Ad hoc securium magna vis præparatur, & tempus locusque facinori deligitur. Tempus maximè illis placuit, intempesta nox: locus autem Fesulana porta, per quam effractam irrumpere parabant. Quæ ubi maturè composita sunt, dato inter se signo, pluribus ex locis ad urbem venerunt. Sed res permultis nota, clam esse non potuit, itaque occaso sole, cùm ejus rei fama incidisset, murmur

Vigiliæ tota nocte aguntur, & arma sumuntur.

primò fuit, mox & arma sumta, vigiliæque totâ nocte per urbem actæ, & singulis portarum turribus faces cum præsidib. armatorum impositæ. Quare adventantes paulò post exules cum detectam fraudem cognovissent, irrito cœpto abiêre. Fuit autem exulum numerus supra mille quingentos. Rem ab exulibus compositam non sine consensu nobilitatis creditum fuit, & certè pro vero habitum. Quocirca post repulsos exules, agitatum est de conjuratis puniendis, in quibus cùm universa nobilitas in periculum vocaretur, nec punire omnes, nec impunitos relinquere placuit: sed in principes tantùm ejus motus animadvertendum fore. Hos nemo cùm privatim accusare auderet, concione populi advocatâ, inaudito hactenus exemplo inductum est, ut singuli, quem maximè putarent fontem ex nobilitate, schedulis adscriberent sine autore, sine nomine. Quibus tandem receptis, lectisque, compertum est, nomina trium nobilitatis principum à pluribus delata: Amerigi Donati, Teggiæ Frescobaldi, Lotteringi Gerardini. Hi vocati ad Magistratum sub fiducia paruerunt. Interrogati autem de conjuratione, requisitos quidem se ab exulibus dixerunt, assensum tamen nunquam præstitisse. Ita non quasi conjurassent, sed quasi non patefecissent duobus millibus æris singuli eorum multati, ad breve insuper tempus relegantur. De cæteris verò conniventibus oculis transitum, ne infinita discordiarum inter cives susictaretur materia. Ex hoc popularium studiis ad Remp. tuendam erectis, minora vexilla, quos Pennones vocant, majoribus adjunxerunt, & in populum dederunt, experti * nocturno illo tumultu percommodum incidere, ut manente vexillo pars aliqua societatis in opportuna loca sub minoribus signis mitti posset.

Exulum numerus supra 1500.

De conjuratis puniendis agitatur.

Sontem ex nobilitate Populi schedulis adscribunt.

Nomina trium nobilitatis Principum deferuntur:

Amerigi Donati, Teggiæ Frescobaldi,

Lotteringi Gerardini.

Conjurati ad breve tempus relegantur.

Pennones.

* MS. Pal. exemti.

Magistratuum sortitio instituitur.

Per hoc ipsum tempus sortitio Magistratuum instituta est, cùm antea semper

electio

electio per ſuffragia obtinuiſſet. Ea mutatio, etſi parva tunc res, opinione hominum, viſa ſit; maximam tamen inclinationem Reip. attulit, mutatâ penitus gubernandæ civitatis formâ. Sortitio autem per hunc modum inſtituta: Prioribus & collegiis data poteſtas, ut eorum civium, qui digni eo munere viderentur, nomina ſchedulis ſcripta comprobataque loculo includerent. Inde, cùm tempus adesſet Magiſtratus deligendi, tunc ſorte nomina promerentur, cujus depromtum nomen eſſet, is foret Magiſtratus, niſi lege vetaretur. Vetitum autem erat, ſi aut intra triennium eundem geſſiſſet, aut ſi frater cognatsúve aliquis in Magiſtratu eſſet. His caſibus unde promtum nomen eſſet retrudebatur.* Prima ſortitio in triennium & ſex menſes conſtituta, resque ipſa probavit utilem eſſe hanc legem ad tollendas civium contentiones, quæ per procurata crebrò oriebantur ſuffragia. Sed quantum in illo prodeſt, Reip. tantum obeſt, vel etiam magis, quòd indigni plerunque ad Magiſtratum ex ſortitione ſumuntur. Neque enim pari diligentiâ providetur præſenti officio & multis ſecuturis. *Sed remota quidem illa & an futura ſint minimè certa, hebetiori intuemur oculo: præſentia verò acriter & argutè*. Extinguit præterea virtutis ſtudium: quia ſi ſuffragiis certandum foret, & apertè in periculum famæ veniendum, multò magis ſeſe homines circumſpicerent. Morem igitur primum longè probabiliorem, utilioremque Reip. fuiſſe non ambigo, quo & populus Romanus ſemper uſus eſt in Magiſtratibus creandis. Florentiæ tamen hic ſortitionis mos tunc primò inductus, ad noſtra uſque tempora devenit, popularitate quadam in Rep. ſervatus.

Modus ſortitionis.

* MS. Pal. recludebatur.

Sortitio quantū Reip. prodeſt, tātum etiam obeſt.

Populus Romanus uſus eſt ſortitionibus in Magiſtratibus creādis.

Dum hæc domi geruntur bella, interim ab hoſtibus inferebantur graviſſima. Caſtrutius enim, vir ingenio acri, in Florentinum agrum quotidianas propè incurſiones faciebat. Altera verò ex parte Guido Aretinorum Præſul, impigri & ipſe vir animi ſocios amicosque Florentini populi cunctis belli cladibus infeſtabat. Qui, cùm opida pleraque Aretini agri, quæ dudum unà cum exulibus in ſocietatem Florentinorum devenerant, expugnaſſet, nonnulla etiam funditùs diruiſſet, * majora jam inde audens, Tifernum urbem ſociam, & amicam Florentini populi, vi & armis invaſit, pulſisque diverſarum partium hominibus, poteſtati ditionique ſuæ civitatem ſubegit.

Caſtrutius Florentinum agrum incurrit.

Guido Aretinorum præſul ſocios amicosq; Florentini populi, belli cladibus infeſtat.

* MS. Pal. dimiſſa.

Tifernum Guidonis poteſtati ſubagitur.

Ob eam rem Peruſini, & aliæ quædam finitimæ civitates, quæ ſibi pérgravem Aretinorum vicinitatem ſuſpicabantur fore, novam ſocietatem cum Florentinis inierunt pro Tiferni recuperatione. Societas ea in triennium conſtituta eſt.

Societas nova pro Tiferni recuperatione.

Per extremum ejus anni, Caſtrutius magnam rem auſus, in ſua penè audacia corruit. Fucetium erat opidum nobile in fine Lucenſis agri. Id Florentini per ſuperiora bella traditum in poteſtate continebant, eaque per id tempus ſedes erat belli adverſus Caſtrutium & Lucenſes. Cum itaque cunctas, ut par erat, vias pro abducendo eo opido Caſtrutius ſcrutaretur, tandem proditores ſibi magnâ comparat pecuniâ. Inde procelloſâ nocte, quò minus ſentiretur, profectus, ut compoſitum erat antiqua poſte, quam ad hoc ipſum proditores demoliti fuerant, ingreditur, habens equites delectos non amplius centum quinquaginta, pedites verò circiter quingentos. Cùm opidum pervadere, locaque occupare opportuna cœpiſſet, exciti opidani arma corripiunt, factoque ſuorum globo fortiter repugnant. Raro unquā atrociùs quàm eâ nocte præliatū ferunt: atq; ea conditio fuit pugnæ, ut neutri ad ſummum prævalerent. Nam neque Caſtrutius pervincere quasdam opidi regiones potuit, neque opidani illum ſuis locis expellere. Primam ſub lucem ſubſidia proximis è caſtellis, re per noctem ex ignibus cognitâ ſupervenerunt, quæ alacri clamore ab opidanis excepta in Caſtrutianos feruntur. Ille ubi nova ſupervenire auxilia cognovit, jactis per vias impedimentis, ſeſe in ſuperiori parte opidi ſepſit, ibique adventum ſuarum copiarum, quas majores arceſſiverat, expectare conſtituit. Verùm fatigatus nocturno prælio miles, ubi majoi impetus, & integri feſſum urgerent, locum tutari non potuit. Itaque tranſgreſſi municiones fœdam cædem edidêre. Caſtrutius ipſe dum cominus pugnar, accepto in faciem vulnere, aufugit: eorum verò, qui ſecum intraverant, multi cæſi plures etiam capti, reliqui ſeſe ex opido præcipites dantes evasêre. Hæc domi foriſque eo anno geſta.

Caſtrutius in ſua audacia corruit.

Fucetium.

Caſtrutius proditores ſibi comparat pro abducendo Fucetio.

Prælium Fucetii in Caſtro.

Subſidia ſuperveniunt opidanis.

Caſtrutius accepto vulnere aufugit.

Principio inſequētis anni nulla ferè primò res acta, quàm equites, ut in fœdere

Amerigus Donatus Cursii filius.

* aberant in MS. Pal.

convenerat, Perusinis traditi, quo adversus Aretinos bellum inferrent. Dux ex sententia civitatis his equitibus præfectus est Amerigus Donatus, Cursii filius, eques Florentinus. Miserunt & Senenses, & Bononienses, & aliæ civitates, quæ erant in fœdere. Conditio ejus belli ista fuit, ut ferè ad Tifernum, (circumque ea * loca) belligeraretur: inter Florentinos verò, & Aretinos tacito quodam consensu quies esset, nec aut hi, aut illi alterutrius agros invaderent. Ita auspicio magis Perusinorum contra Aretinos bellum gerebatur: auxilia tantummodo, ne deessent causæ, à Florentinis submissa.

Suspicione Pistorienses ad Castrutium deficiant.

Non reperiebatur in MS. Pal.

Non erant in MS. Pal.

Novellus.

Carminianum opidum.

Per idem tempus gravis suspicio civitatem habuit, ne Pistorienses ad Castrutium deficerent. Philippus erat Tydicius magnâ vir potentiâ, qui Dominatum Pistorii affectabat, eamque ob causam Præfectum Regis multis jam ante (injuriis *) lacessitum, excedere urbe compulerat, (mox à civibus revocatum, * cum Pistorium versus iter faceret *) privatâ latronum manu spoliandum, vexandumque curavit, ratus per hujuscemodi injurias Præfecto illatas, Regem quasi infensum civitati in suspicionem venturum, cives autem in se atque suas omninò converti. Hac igitur mente cùm ea perfecisset, Novellus, quem nuper ad Florentinos Rex cum manu equitum miserat, commotus indignitate flagitii Carminianum, Pistoriensis agri opidum, repentino impetu invasit. Quod postquàm Pistorii auditum est, nulla fuit mora quin Castrutius arcesseretur. Ille verò præstò affuit Pistoriensibus opem laturus; quo territi metu Florentini reddere Carminianum eos ipsos, qui invaserant, compulerunt.

Philippus tyrãnidem invadit.

Sed haud multò post Philippus Castrutii favore fretus, tyrannidem invasit, fœdusque cum illo apertè conjunxit: bellum tamen Florentinis nullum inferebat, sed quasi medius ita perstabat, ut alterutrius videretur potentiam formidare. Cùm ergò tergiversaretur, & ad hos modò, modò ad illos inclinaret, neutri parti fidus, sed omnibus suspectus habebatur. Tanta verò Pistorii opportunitas erat ad bellum, ut utrique magnoperè illius commodo moveretur.

Sortitio nova Priorum & Magistratuũ instituitur.

Nardus Bordo.

* MS Pal. Berdo.

* MS. Pal. absentem.

Michael Nardi frater.

Rixa inter præsides & Priorum apparitores exoritur.

Præses Nardum & ejus fratrem damnat.

Domi quoque eodem anno res innovatæ; & superiore, quã primò factã diximus, antiquatâ, nova est sortitio instituta, non Priorũ modò, sed & minorũ Magistratuũ. Ex hac mutatione in Rep. qui antè plurimum potuerant, ii minùs validi remanserunt, magnaq; ut fit, invidia ob priorẽ eos potentiã agitabat. Nardus erat Bordo * unus è principibus, qui antè Remp. gubernârant, huic cùm dies apud Magistratum dicta esset, & causæ pervertendi cupidiùs quærerentur, Priores, quò illum periculo eriperent, gratiâ ut fit hominis, per legationis speciem dimiserunt, quasi Reip. causâ abesset. * Cum Præses nihilominus damnare pergeret, nec ullam absentis rationẽ haberet, Michael hujus frater, & cum eo apparitores Priorũ, pro tribunali adeuntes Reip. causâ absentem allegabant, ex Priorumq; autoritate damnare prohibebant. Ibi, cùm verbis certaretur, rixa tandem exorta est inter Præsidis, Priorumq; apparitores. Fit civium concursus, & alterutris faventium atria complentur. Pervicit tamẽ obstinatio Præsidis, nec absentem modò damnavit, verùm etiam fratrem, qui cum apparitoribus Priorum ad tribunal venerat, relegavit ad tempus. Quosdam etiam è Prioribus, quod huic reo favissent, gravissimâ pòst multatione afflixit.

Philippus Pistoriensiũ Tyrannus peperit, quod diu parturierat.

Pistorium Castrutio traditur à Philippo.

Florentinorum copiæ omnes opprimuntur.

Raimũdus Cardonius Dux.

* MS. Pal. Raimũdus, sed idem est.

Altero de hinc annò Philippus Pistoriensium Tyrannus, quod diù parturierat, aliquando tandem peperit. Cùm enim haud multo post priùs ad Florentinos conversus eorum auxilia in urbem recepisset, inito mox cum Castrutio fœdere, intromissisque per noctem copiis, Pistorium illi tradidit. Quo facto omnes Florentinorum copiæ, quæ auxilii causâ intra urbem fuerant, opprimuntur. Hujus verò rei nuncius ubi Florentiam perlatus est, Priores è publico, quod fortè eâ die agebatur, convivio assurgentes, profectionem subitaneam indixêre, nondum proditionis gnari: sed putantes aliquam urbis partem adversùs Castrutium defendi. Ita Pratum usque rapto agmine profecti, eo tandem in loco perditas res Tyranni fraude cognoverunt. Inde quoniam vanum erat conari, Florentiam revertuntur. Posthæc majori nixu cogere exercitum, ac mittere in hostem placuit. Apparatus ad hoc non magnificè solùm, verùm etiam celeriter factì. Dux exercitui præfectus est Raimundus * Cardonius, qui magnos antè exercitus suo auspicio in Gallia ductaverat, ubi post res bello egregiè gestas, tandem adverso prælio à Mediolanensibus captũ redemtumq;, Florentini Castrutiano bello delegerant Ducẽ, casusq; ita tulerat, ut altero post defunctum Pistorii

die, cum manu quâdam equitum Florentiam pervenisset, præsentiâque & autoritate mentes hominum extulisset ad bellum valentiùs capessendum. Cum igitur res subita, & improvisa festinato indigere videretur, Dux cum parte equitatus Pratum se properè contulit, reliquas verò copias ad eum convenire jussit. Cum omnes convenissent, movens inde Dux, structâ atque compositâ acie ad hostem pervenit. Castrutius fortunam pugnæ experiri non ausus, intra mœnia suos continebat, satis existimans fore, si urbem tutaretur. Quod exploratum cùm esset, ad vastationem conversi, omnia circa urbem hostilem in modum popularunt, motis etiam sæpius de industria castris, quo nulla regionis pars remaneret incolumis. *Castrutius intra mœnia se cōtinet.*

Post hæc retrò profecti Titianum circumsederunt, aliquot dies circa illud commorati, vineas agere, machinas instituere, cuniculosque deducere cœperunt. Ea cuncta jussu Ducis vel enixè fiebant, quo mentes hostium eò maximè converterentur. Ipse tamen longè alia cogitans, Præfectum arcanè instructum cum parte equitatus de prima vigilia dimittit, & occupare transitum paludis jubet. Eadem ipsâ nocte quo magis avertat hostem, aliam equitatus partem, circa Pistorii mœnia magno cum tumultu prædatum mittit. Agrum Lucensem à Pistoriensi agro à superiori quidem parte montes asperrimi dirimunt Appennini dorso connexi, aditusque fermè arcibus tenentur: altera verò ex parte palus latissima, & impeditissimo ubique gurgite, præter unum aut alterum aditum, in quo se admodum coarctat, planitiem interfecat. Hæc rursus arcta castellis præsidiisque hostes tutabantur. Ad hæc igitur loca improvisò occupanda missus Præfectus, cum Fucerium pervenisset, pontem ligneum de industria paratum, ad arcta paludum nocte defert, ignaroque hoste copias traducit: de hoc ipso Ducem certiorem facit. *Titianum circumsederunt.* *Præfectus copias Raimundi per pontem ligneum traducit.*

Raimundus, ubi hæc intellexit, magnâ perfusus lætitiâ, confestim signa movit, desertâque protinùs oppugnatione, vestigia Præfecti secutus antè, penè quàm hostis sentiret, cum omnibus copiis paludem transmisit. Inde Cappianum proximum castellum expugnare adortus, octavo ferè post cœptam oppugnationem die, in deditionem accepit. Post hæc Falconium exercitu ducto (id quoque castellum paludi adjacet) pari tenore capit. Cùm fama Florentinis prospera indies vulgaret, & hostis jacere premique videretur, amici sociique opitulandi studio conciti, eò decurrerunt. Senenses enim supra ducentos equites, quos ab initio miserant, totidem alios equites, & sagittarios sexcentos oppugnationibus utiles adjunxerunt. Miserunt & præcipuæ Senarum familiæ, suo privatim nomine, equites ducentos. A Perusinis quoque, & Bononiensibus, & Volaterranis, aliisque sociis auxilia eodem rumore excita supervenerunt. Ex quibus omnibus permagna equitum copia in exercitu erat, peditum verò ad viginti millia. Florentini captis proximis trans paludem arcibus, demùm ultra profecti Topalsium obsedêre. Id castellum, præterquam quòd fossis, & turribus munitissimum erat, quingentorum insuper militum præsidio tenebatur. Stativis igitur circa illud positis, cum oppugnatio longiùs traheretur, exercitus palustri humore, ac insolitâ cœli gravitate confectus, ægrotare cœpit, passimq; languentiũ catervas erat inspicere, moriebanturq; * frequentes: missionẽ verò pleriq; valetudinis causâ flagitabant. Ea primò res vigorem exercitus Florentini populi attrivit. Permansit tamen in obsidione Dux, & quavis difficultates superare constituit. Obsessos verò cùm munitio egregia, tum multò magis Castrutii spes, & præsentia sustentabat. Nam ille ubi à Ticiano subitum discessum nostrorum, transmissasque paludes intellexit, irâ * simul, & dolore anxius, Lucam redire constituit. Pistoriensibus igitur cunctis, de quorum fide ambigebat, profectione indictâ, nobilitatem omnem ac optimum quemque è plebe secum adduxit: ad tuendam verò urbem alias suorum copias dereliquit. Ipse transgressus montium fauces per Nebulam fluvium, brevissimo itinere hostes antevenit, mediumque inter Lucam & Florentinum exercitum, dextra ex parte, collem excelsum occupavit, ex eoque ad paludem, militari opere, fossam deducere aggressus est. Amicorum præterea undiquaque auxilia rogat, neque die neque noctu agere multa, conarique desistit. Interea quo hostes averteret, crebras incursiones à suis, qui Pistorii remanserant, in Pratensem, Florentinumque agrum fieri providebat, incendiisque *Cappianum expugnatur.* *Falconium capitur.* *Senarum familiæ.* *Topalsium obsidetur.* *Florentinorum exercitus ægrotare incipit.* ** MS. Pal. moreban turq;.* *Obsessos munitio & Castrutii præsentia sustentat.* *Ticianum.* ** cura in MS. Pal.* *Nebula fluvius.* *Castrutius Amicorum auxilia rogat.*

incendiisque, & rapinis cuncta misceri. Adversus eam manum ducentos equites Bonononienses, qui auxilii causâ venerant, retinere circa urbem placuit, hominesque ex agro adjungere, qui parati, intentiq; incursionem hostium observarent. Itaque aliquoties antè feliciter ausi Castrutiani, tandem cùm licentiùs agerent, circumventi à Bononiensi equitatu, concursu etiam agrestium oppressi, penè ad internecionem occiduntur.

Castrutiani ad internecionem penè occiduntur.

Hoc detrimento accepto, rursus Castrutii spes debilitari est cœpta, simulq; obsessi ubi fractas Castrutii vires, deletasque copias in agro Florentino, quâ unâ spe maximâ tenebantur, cognoverunt, rebus jam diffisi castellum dediderunt, incolumes inde abire pacti.

Florentinorum consultatio.

Recepto Florentini castello munitissimo, præsidioque imposito, quid jam agendum foret consultabant. Erant quibus optimum videretur exercitum reducere, præsertim morbis gravitateque cœli laborantem, & longâ difficilique militiâ per æstatis autumnique ferventissimos ardores, insalubribus locis confectum, missione etiam multorum à Duce concessâ deminutum. Nam postquam diutius in his locis commoratum esset, multi vel tædio castrorum, vel metu valetudinis adversæ, commeatum à Duce postulaverant. Ea planè res perfacilè concessa, majorem in modum attenuaverat castra, quæ prospicientes quidam, graviores exercitum reducendum suadebant. Alii jactantiâ magis quàm ullâ probabili ratione ducti, non priùs reducendum victorem (exercitum *) prædicabant, quàm Lucæ mœnia pulsassent. Hæc tandem, quæ minus sapiens, cæterùm ferocior ac jactantior erat, ad extremum vicit prævaluitque sententia. Cùm ergo Lucam petere statuissent, Dux postridie signa movens, ad Sextianam paludem fecit castra. Biduo in his locis commoratus, cùm ad superiora contendere loca statuisset, cohortem præmisit, quæ septa intercisaque complanaret: huic centum non amplius equites in præsidio attribuit.

** In MS. Pal. non hab.*
Sententia minus sapiens prævalet.
Sextiana palus.

Castrutius ubi adventare cohortem sensit, superiori de loco partem equitatus in illam mittit: concurrunt equites, qui in præsidium ierant cohortis, præliumque equestre in subjecta valle conseritur, non magnum ab initio, sed tempore augescens. Quod enim propinqua erant castra, continuò plures ad strepitum vociferationemque præliantium concurrebant. Pugna fuit egregia sine ullo pedite, ac supra tres horas sic acriter dimicatum: ut miscerentur sæpè acies totæ, ac invicem profligarent, profligarenturque. Tandem Castrutius ipse cum reliquo omni equitatu repentè in pugnam descendit, qui cùm de superiori loco impetum procellamque dedisset, ac longè numero præstaret, premere jam Florentinorum equitatum cœpit. Raimundus quoque cum reliquo equitatu ad ipsa jam septa pervenerat, aliquantò infra eum locum, ubi pugnabatur, conjectusque in difficiles aditus, cùm haud facilè expedire agmen posset: superati interea equites, qui adversus Castrutium dimicabant, terga dederunt. Ne detrimentum in fuga acciperetur, propinquitas majoris agminis ad septa ipsa expectantis, effecit. Cæterum in prælio optimus quisque aut interfectus est, aut graviter vulneratus; capti etiam complures. Hosti quoque non incruenta fuit victoria, multis suorum amissis, & ipso quoque Castrutio Duce, dum comminùs pugnat, vulnerato. Post hæc ad speciem commorati, cùm utrinque tubæ canerent, tandem nocte diremti in sua quique castra rediêre.

Pugna Florentinorum cum Castrutio.
Florentini adversus Castrutium dimicantes terga dant. Victoria cruenta.
Castrutius Dux in prælio vulneratur.

Hoc prælium Florentinos longè segniores, quàm antea, reddidit, ad studium concertandi. Contrà verò hostis spe sublatus, victoriam meditari, copiasq; amicorum instantiùs arcessere, præsertim Mediolanensium Principum: quorum equitatus in agro Parmensi bellum per id tempus gerere ferebatur. Igitur favore partium, ac præmiorum pollicitatione obtinuit, ut Actius Vicecomes, juvenis & naturâ acer, & multis bellis exercitatus, cum octingentis equitibus Apenninum transcendat, ac Lucam, quàm ocissimè possit, approperet. Interim non insolito astu providit, ut quædam circùm opida per falsas proditionis spes Ducem exercitumq; demorentur, arcanè colloquia apud primores sererent: quibus factum est, ut Dux falsâ delusus spe, malo quidem consilio, in his copias locis contineret diutiùs. Sed cùm fama adventare Actium vulgaret, Florentini primò falsum rumorem credere ab hoste diffusum. Enimvero ubi exuperasse Apennini jugum, & jam Lucæ

Actius Vicecomes.
Dux falsâ deluditur spe.

Lucæ appropinquare cognoverunt, retrò moventes castra Topalsium rediêre. *Topalsium.* Muniendo eo castello cùm diem integrum absumsissent, motis postridie signis Fucetium versus remeabant. Hæc primum sub ortum solis agebantur.

Eo die Actius cum equitatu venturus erat in castra. Itaque dolens Castrutius Florentinorum copias sine pugna abire, speratamque victoriam in ipso articulo è manibus præterlabi, ipse cum suis è colle, quem occupârat, descendere, ac impedire agmen, distinereque constituit. *Castrutius Florentinorũ copias sine pugna abire dolet.* Id cùm ardentiùs faceret, magnam nostris difficultatem injecit, & quasi incertos consilii reddidit: properarént-ne abire? At id, præterquam quod turpe & dedecoris plenum, insuper quoque periculosum videbatur. Starent ac resisterent? At novi equitatus formidabatur adventus, qui si hosti adjungeretur, desperationem penitùs afferebat. In his difficultatibus vicit id consilium, quod magis decorum videbatur, conversisque in hostem signis (quæ unica erat salus) profectionem intermiserunt. Et levia quidem prælia statim committi sunt cœpta. *Prælia levia cũ Castrutianis cõmittuntur.* Duces verò quasi mox totis agminibus conflicturi, se ad pugnam comparabant. Castrutius tamen è colle non penitus descendebat: sed minabundus, & quasi mox aggressurus rem in longum protrahebat. Inter hæc Actius cum equitatu supervenit, qui cùm se Castrutio junxisset, nulla fuit mora quin signa inferrent. *Actius se Castrutio iungit.* Florentini, etsi adventus novi equitatus turbabat animos: tamen aciem struxerunt, & ad fortunam prælii se pro tempore comparârunt. Acies triplici subsidio firmata fuit. *Acies Florentinorum triplici subsidio firmatur.* Cæterùm in congressu qui in fronte stabant fortissimè dimicârunt. Sed ubi pugna ad secundam pervenit aciem, Præfectus Raimundi, qui eidem præerat aciei, sive ignaviâ, sive proditione (nam utrumque de illo proditum est) referre illicò pedem, ac signa convertere cœpit. *Raimundi Præfectus pedem referre incipit.* Ea res non agmen, quod ab eo ductabatur, solùm; sed tertium quoque, quod in subsidio stabat, trepidare, ac de fuga magis, quàm de victoria cogitare perpulit. Ita prementibus hostibus tandem omnes profligantur. *Florentinorum copiæ omnes profligantur.* In hac pugna non multi cecidere, ob breve admodum certamen. In fuga verò longè majora sunt detrimenta suscepta. Nam Castrutius misso confestim equitatu, transitum paludis, qua evadendum fuerat, occupaverat: his, qui in præsidio pontis erant, sponte suâ deserentibus. Ibi oppressi permulti mortales, capti etiam complures: Raimundus ipse Dux cum filio, impedimentaque omnia in potestatem victoris devenêre. *Raimundus Dux cum filio in potestatem Castrutii devenit.*

Victor triduo ferè in his locis commoratus, amissa priùs castella recuperavit, spoliis mox, captivisque Lucam missis, ipse cum omnibus copiis Pistorium rediit. Inde Florentinum agrum magno terrore ingressus, sextâ post prælium die apud Signiam castra fecit. *Signia.* Opportunitas ejus loci, qui bello urbi inferendo aptissimus est, studia civium commoverat ad Signiam muniendam. Ea de causa equites peditesque eò missi in præsidio erant: qui postquam adventare Castrutium intellexêre, præsentiâ victoris conterriti, diffisiq; munitionibus aufugerunt. *Signia capitur.* Hostis captâ Signiâ secundis inde castris ad Piretolam constitit, duobus passuum millibus ab urbe. *Piretola.* Mox ad mœnia profectus, cuncta tumultu, ac terrore complevit, refugientibus in urbem agrestibus, & pecora simul parvosq; natos pavore insolito, quasi perditis rebus, unà trahentibus. Structâ contra portam acie, nemo cùm obviam prodiret, ad vastationem conversus, quidquid villarum ædificiorumque fuit ab ea parte, incendit. Ludicrum etiam cursus edidit à solito civitatis carcere Piretolam versus: primum equites, inde pedites, mox scorta decurrerunt. *Tria ludicra eduntur.* Horum singulis certaminibus singula pallia sericea victori proposuit. Triduo apud Piretolam hostis habuit castra. Inde in viam Pratensem deflectens, regionem amœnissimam insigni villarum celebritate à mœnibus penè urbis ad Marinam fluvium uno tenore vastavit. *Marina fluvius.* Trans Arnum posthæc missis copiis per proximum Signiæ pontem à sinistra fluvii ripa usque ad urbem ac lævos montes omnia Populatus est. Ea cùm perfecisset, onustum prædâ militem, inæstimabilique rapinâ locupletatum, Lucam reduxit, ut promissam Actio pecuniam solveret. *Castrutius inæstimabili rapina locupletatur.* Fuit autem summa auri XXV. millium, quæ cùm ex fide persoluta esset, Actius militibus suis in unum vocatis, Exegimus, inquit, commilitones rem præclaram: Amico enim nostrarumque partium homini suis in periculis opem strenuam ferentes, unaque cum illo adversus hostem dimicantes, facilem ac locupletem victoriam *Actii oratio ad suos milites.*

nacti,

nacti, gloriam belli cum opulentia prædæ conjunximus. Nunc autem tempus est per eandem, quâ venimus viam in Galliam remeandi. Quod ita læto faciemus animo: si non jam Castrutio, sed mihi Duci vestro concedetis, ut nostro ipsi nomine unam modò diem Florentina mœnia pulsemus. Civitas enim est non diversarum modò partium: sed nostro quidem generi, atque familiæ peculiariter inimica. Quoties illa adversariis nostris submisit auxilia? quoties inimicos fovit? ut etiam hujus vexilla ex Mediolanensi arce spectare cogeremur. Quare agite nunc! parenti generique, & mihi vestram operam navate. Cernat Florentinus è muro Actium Vicecomitem injurias parentis suasque ulciscentem, ac discat parciùs nocere generi nostro) * Ad hæc lætum clamorem cum tota simul agmina extulissent, collaudatâ eorum fide, postridie in armis esse jubet, ac primâ luce movens Signiam rediit: Secuti sunt etiam Castrutiani milites, tùm ob gratiam juvenis, tùm ob prædarum cupiditatem. Apud Signiam nocte unâ commoratus, posterâ die structâ insigniter acie ad urbem venit. Ibi cum se, vexillaque è proximo ostentasset, nemine obviam prodeunte, in ipso fluminis alveo per multas commoratus horas, & ludicris quibusdam militari more factis, inclinante jam sole Signiam rediit. Mox inde profectus Lucam primò, pòst in Galliam transiit.

In MS. Pal. non erat.

Actius ad urbem venit.

Actius in Galliã transit.

Castrutius omnes copias circa Pratum deducit.

Castrutius omnia ferro igneq; populat.

Post Actii discessum Castrutius jam ipse per se copias omnes circa Pratum deduxit. Cum frustra ejus opidi oppugnationem tentasset, ad vastationem conversus, omnia ferro igneque populavit. Novem fermè diebus circa Pratum consumtis, Signiam cum exercitu regressus, ultra citraque Arnum infesto agmine rursus portas adusque discurrit, ac si quid incolume fuerat à priori vastitate, incendit. In tanta civitatis clade, illud etiam turbabat, quòd multitudo agrestium cum pecoribus, & semirapta supellectile, in urbem refuga, per vias passim complebat omnia. Hanc sive ob insolentiam urbis, sive ob anxietatem incommoditatemque rerum suarum morbus invaserat. Malique hujus contagio cives etiam apprehenderat, & moriebantur multi, & plena ægrotantium cuncta cernebantur. Caritas quoque annonæ consecuta est, raptis aut incensis frumentis, ac spe in futurum deterrimâ. Augebat insuper civitatis metum, quòd vulgo ferebant Guidonem Aretinorum Præsulem magno cum exercitu è superiori parte ad urgendam obsidionem esse venturum. Rogatumque à Castrutio multis nunciis constabat, veterem Aretinorum cladem apud Campaldinum acceptam memorante, ac tempus ad delendam inimicorum potentiam ostendente, fore quidem, si ille superiori de loco adventaret, ut Florentia undique obsideretur: Multitudinem verò populi absque importato victitare non posse.

Morbi contagio cives apprehendit.

Caritas annonæ.

Campaldinum.

Viri creantur, ad mœnia urbis inspicienda.

Nerius Angeli filius Albertus.

Ianus Landi filius Albitius.

In arce Fesulana præsidium communitur.

Alterum præsidium ad Miniatis ædem.

Marina fluvius.

Conblate opidũ.

In MS. Pal non erat.

Ob hunc obsidionis metum viri creati sunt duo, ad mœnia urbis cæteraque munimenta inspicienda, instaurandaque: Nerius Angeli filius Albertus, & Janus Landi filius Albitius. Ab his vallum aliquot locis factum. In arce etiam Fesulana, ne eam occuparet hostis, præsidium communitum est: alterum quoque præsidium in colle urbi imminente ad Miniatis ædem. Cæterùm neque preces neque monita Castrutii Guidonem Præsulem movere potuerunt, sive quod ejus odium in Florentinos minimè acerbum erat, sive quod Castrutii gloriæ invidebat, sive quod ejus magnitudinem formidabat. Castrutius certè semper præ se tulit, prædicavitque per Præsulem stetisse, quo minùs Florentia malo domita caperetur. Tunc autem per se bellum gerens omnia vastationibus, incendiisque fœdavit. Post hoc per Marinam fluvium transire in agrum Mugellanum conatus, cùm ab accolis, concursu ad Conblate vetustũ opidum facto, (transitu *) arceretur, circa fluvium diffusus, hominum pecorumq; magnâ coactâ prædâ, nocte unâ in his locis commoratus est. Id Florentiæ nunciatum cùm esset, missi equites ducenti & peditum duo millia, fauces ipsas fluvii, quâ redeundum erat, præoccupare constituerunt. Quod si fecissent, videbatur hostis evadere non posse. Sed Castrutius parvo anteveniens spatio, cum omni præda, ac longo captivorum agmine prætergressus est. His peractis, cùm quantum nullius antea, regionem afflixisset, relicto apud Signiam satis grandi præsidio, Lucam rediit. Ibi suorum operum ostentator speciem quandam triumphi egit: apud Signiam quoque monumentum victoriæ numum percussit.

Castrutius speciem quandam Triumphi agit. Numum Victoriæ monumentũ apud Signiam percutit.

Guido Præsul Aretinorum Laterinum obsidet.

Dum hæc à Florentinis Castrutioq; geruntur, Guido Aretinorum Præsul magnis equitum peditumque copiis Laterinum obsedit. Causa verò obsidendi ista fuit. Pontifex Romanus commotus ob Tiferni occupationem à Præsule Aretinisque nuper

nuper factā, cum frustra adversus eos minas censurasq; exercuisset, eandem Cortonam antiquum opidum à Præsulatu Aretinorum abscidit, ac propriu illi Episcopum dedit Rainerium Beordi filium è familia nobili. Is ergò cùm indemnitione civitatis procurasse abscissionem ejus opidi videretur, tanta repentè indignatio apud Aretinos coorta est, ut domos Ubertinæ gentis, ex qua is erat, everterent, & castella, quæ ab illis tenebantur infesto milite pervaderent. Cùm itaq; Laterinates, propter vicinitatem gentis, ad favorem ejus inclinare viderentur, & aliæ quoque indignationis causæ subessent: ad illud obsidendum cum multitudine Aretinorum profectus Præsul, tandem opidum cepit, & ad solum evertit.

Posthæc Sabinum exercitus à Præsule traductus: In id opidum nulla jam Cortonæ injuria, sed partium ducebat studium. Admotis itaque copiis cùm Sabinum quoque obsedisset, ac tandem expugnasset, pari tenore ad solum evertit.

Eodem anno per extremum ferè autumni tempus Castrutius per proximos agnatosq; captivorum de pace cum Florentinis agere cœpit. Ejus rei causâ cùm parentes propinquiq; multa per gratiam conarentur, ac per se quisq; operam navaret, in suspicionem venere, ne per speciem pacis colloquia proditionis quærerentur. Itaque suppressa ejus rei mentio est, salubrique civitatis decreto provisum, ne cui proximo agnatóve captivi alicujus arcis, aut opidi custodiam liceret committi. Ne autem aperto bello vagari licentiùs quiret hostis, unum apud Conblate, alterum apud Bonum montem præsidia communiverunt, ac stationibus militum firmârunt, quo nec per Mugellanum agrum, quod jam prius tentaverat: nec per Gravem fluviū pervadere posset. Vectigalibus quoq; adauctis novos pecuniarum reditus, novumq; delectum habere constituerunt. Præterea in his difficultatibus, ne inferiores beneficentiâ viderentur, Bononiensibus gravi tunc bello laborantibus, ducentorū equitum misêre subsidium. Ita jam demto metu, majori cum animo res à civitate gerebantur.

Inter hæc hostis reductis copiis Murlum opidum non longè à Prato obsidere constituit. Ejus rei gratiâ cum exercitum admovisset, machinis, & cuniculis, ac omni expugnandarum artium apparatu pervincere adortus est. Erant in præsidio milites centum quinquaginta, duoque cum his Præfecti è nobilitate Florentina, Johannes Adimar, & Rainerius Pactius. In his tanta providentia ac magnitudo animi fuit, ut hostiū conatus longo tempore frustrarentur. Castrutius ergò sæpè incassum expugnationem adortus, cum immorandum esse videret, quædam circum opidum præsidia communivit: cuniculos verò in ipsam arcem agere perrexit. Crebrò insuper adortus per diem plurimùm, nonnunquā etiā noctu, nec spatiū somni, nec ullam requietem obsessis dabat. Quare tandem lassitudini militum timentes Præfecti, quod magni murorū ambitus assiduâ incubatione tuendi erant, re Florentiā nunciatâ subvenire postularunt. Id cùm negligenter fieret, hostis interea de præsidio in præsidium fossam, vallumq; circūduxit, ac omnē ferendæ opis spem obsessis præcidit. Durante apud Murlum obsidione, Castrutiani milites, qui apud Signiā erant, Florentinum agrum assiduis incursionibus infestabant: Demū Pisanâ viâ discurrentes, cùm ad ipsas penè urbis portas magno tumultu devenissent, irritati majorē in modum cives, in eosq; egressi quatuor passuū millibus ita præcipites egerūt, ut effusâ semper fugâ uterentur, nec ullâ arte, præterquā celeritate pedū, evaderent. Ex hoc hostes appropinquare urbi formidârunt: sed remotiora vexantes loca omnifariam belli clades inferebant. Obsessi verò apud Murlum indies magis premebantur, ac jam partem murorum cuniculi quassarunt. Quæ cùm in præsentia forēt gravia, & in futurū graviora timerentur, ad extremum jam auxilium respiciens civitas, Carolum Roberti Regis filium in Hetruriā evocare, ac ei civitatis Imperiū tradere cōstituit. Hujusce rei gratiâ Legati quinq; creati, Franciscus Scala, Alexius Renutius Donati duo, alter Acciaiuolus, alter Pirucius, Philippus Bartholi filius. Hi decretum populi ferentes, cùm ad Carolum venissent, Alexius (is enim scientiâ juris clarus eâ tempestate habebatur) Quod faustum, inquit, felixq; sit tibi, Carole, parentiq; tuo, nobisq; omnibus, Florentinus populus te in decennium his conditionibus dominū gubernatoremq; civitatis deputat. Conditiones inde ex pagella recitatæ sunt, non dissimiles his quæ fuerant dudum in traditione Regi descriptæ, nisi quòd hîc certùs pecuniarū militūq; modus erat præscriptus: Ibi verò cuncta Regis arbitrio permissa. Juvenis igitur ex sententia patris civitate susceptâ, sese copiasq; parabat, proxi-

Pontifex Romanus Cortonam à Præsulatu Aretinorum abscindit. Rainerius Beordi filius Episcopus datur Cortonæ. Ubertinæ gentis domus evertuntur. Cortona capitur & ad solum evertitur. Sabinum expugnatur. Castrutius de pace cum Florentinis agere incipit. Præsidium unum apud Conblatem alterum apud Bonum montem cōmunitur. Graves fluvius. Murlum obsidetur. Iohannes Adimar, Rainerius Pactius, Nobiles Florentini. Apud Murlum obsidio durat. Castrutii Copiæ Urbi appropinquare formidant. Carolus Roberti Regis filius in Hetruriam evocatur. Legati, Franciscus Scala, Alexius Renutius, Acciaiuolus. & Pirucius Donati, Philippus Bartholi filius. Oratio ad Carolū. Carolus civitatem suscipit.

Castrutius Murlum summa vi oppugnat. mâ æstate in Hetruriam transiturus. Castrutius verò, dum hæc agebantur, Murlum summâ vi oppugnabat. Jamque murorum partem cuniculi everterant: reliquas verò machinæ quassârant. Defessis militibus ac vulneratis, nulla cùm ratio durandi superesset, opidum Castrutio deditur, iis qui intus erant, incolumibus abire pactis. *Murlum Castrutio deditur.* Murlo recepto hostis moenia refecit, ac præsidio militum communivit.

Petrus Gallus Florentinorum præfectus. Per hæc ipsa tempora Petrus quidam Gallus, copiis Florentinorum Præfectus cum suæ gentis hominibus, qui apud hostem militabant, clam tractatu habito necē *Petrus necem Castrutii, & Signiæ receptionem agitat.* Castrutii, ac Signiæ receptionem multis ac magnis pollicitationibus agitabat. Ea res demum patefacta sortiri effectum nequivit. Cæterùm captis plerisq; autoribus, suppliciòq; affectis ita turbavit Castrutii exercitum, ut cuncta suspicionibus implerentur. Et auxit mox eum timorem, quòd Petrus cum subitaneis equitibus, solito audaciùs, ad Signiæ portas accessit. *Suspicio & Timor Castrutii exercitum invadit.* Itaq; ipse duobus peditum millibus, equitibus verò septingentis Pistorio movens, Signiam petiit. Ibi amotis è præsidio iis, de quorum fide dubitabatur, cum his copiis Florentinum agrum ingressus, viâ Senensi Casianum usque pervenit, & quo dolorem augeret, incendia latè exercuit. *Casianum.*

Jam fama vulgarat Caroli Regis filii apparatum, nec ambiguum erat illius adventū proximâ æstate esse futurum: quam rem secum agitans Castrutius Signiam deserere statuit. Antè tamen quàm id faceret, quo metus suspicio abesset structo a- *Piretola.* gmine ad Piretolam venit. Ibi aliquantò commoratus, nemine prodeunte obviam, *Castrutius Signiam deserit, & incendit.* reductis Signiā copiis postera die opidum incendit, copiasq; à Signia Carminianum traduxit: Ea posthac sedes fuit belli. Inde Pratensem Florentinumq; pervadens agrum, cuncta belli cladibus reddebat infesta.

Principiò insequentis anni Castrutius, quo Petrum Florentinorum Præfectū *Castrutius Petri Florentinorum præfecti tentatam proditionem ulcisci cupit.* pro tentata nuper in se proditione ulcisceretur, hęc machinatur. Ratus enim, ut nuper Signiam, sic etiam alia opida fraude tentaturum, homines subornat, qui clā cum Gallo serant colloquia, & re arcanè compositâ tradere Carminianum paciscantur. Gallus ad hæc naturâ pronus, cum desertam ab hoste Signiam ob sui unius putaret factum, cupidè magis, quàm cautè, in re periculosa incessit. *Pactus enim proditio- ** MS. Pal. accessit.* nem sine ullo consilio, ipse unus conscius, cum aliquâ (delectorum manu *) ad re- ** In MS. pal. omissa erant, sed addenda.* cipiendum opidum profectus, in insidias ad hoc ipsum institutas præcipitatur. Ibi repentè circumdatus ab hoste, ac tandem, cùm resisteret, profligatus cum multis *Petrus Gallus capitur & securi percutitur.* suorum capitur, quem mox Castrutius ad se ductum securi percuti jussit. Eam ob rē accelerata Caroli evocatio est, atq; iteratò Imperium illi decretum. Conditiones insuper quædam largiores additæ: Ducenta auri millia in annos singulos durante eo bello Florentinus populus exhibebit, stipendia insuper equiti conducto, & pediti: Horum numerus erat ad sex millia militum. Oratores cum his conditionibus ad accelerandum illius adventum missi, Alamanus Acciaiuolus, Spinellus Primerani, Petrus Nardi. *Alamanus Acciaiuolus. Spinellus Primerani. Petrus Nardi.*

Signia reponitur. Eodem anno Signia reposita est, quam superiori anno Castrutius everterat. Et quo habitatoribus cōpleretur, data cunctis immunitas est, qui in eā coloniā migrarent. *Tributorum inexhausta pensio.* Inexhausta quidem erat per id tempus tributorum pensio: ob ea fugienda (onera *) complusculi id se in opidum contulerunt. ** In MS. Pal. non erat.*

Pontifex Legatum in Hetruriam mittit Iohannem Vrsinū Rom: ecclesiæ Cardinalem. Per idem tempus Pontifex (Legatum *) in Hetruriam misit Johannem Ursinum Romanæ Ecclesiæ Cardinalem. Is ergo Pisas mari advectus: Inde Florentiam petens, Caroli adventum, qui eodem ferè tempore ingressus in Hetruriam ferebatur, expectavit. Carolo autem complusculos dies Senis mora fuit ad componendas familiarum discordias, civitatemq; in suum arbitrium redigendam. Quod cùm tan- ** MS. palat. non habebant.* dē ex sententia perfecisset, mense ferè post Legati ingressum Florentiam venit. Sa- *Carolus Florentiam venit.* tis constat, neminem unquam ante (quod quidem memoriā extaret) tanto procerum comitatu, tantâq; insigni pompâ in Hetruriam venisse. Cæterùm in bello gerendo, nequaquam ferventi animo depræhensus est, seu id tarditate mollitieq; naturæ, seu à patre monitus, nequaquam ita se strenuum præbere visus est, ut magnitudo nominis, copiarumq; poscebat. Tantis igitur viribus apud Florentiā crescentibus, cùm Regis simul, Pontificisq; robur, supra quàm ferri posset, insurgere videretur, conterriti diversæ factionis principes sibi prospicere perrexerunt, solicitati maximè à Galeazio * Viceecomite Mediolanensium tyranno, qui jā pridē à Pontifice, Regeq; lacessitus bello, Castrutianū in Hetruria tumultum concitarat, & crescere adversariorum potentiam haud quieto spectabat animo. Is igitur solicitando, atque *Principes diversæ factionis sibi prospiciunt.* ** MS. Pal. Galeacio.* *Galeazius Vicecomes Mediolanensium Tyrannus.* ** MS. Pal. movendo.*

monendo

monendo * tandem autor fuit, ut principes diversæ partium factionis, contrario insurgentes nixu, Ludouicum Bavariæ Ducem, ad Imperatoriam dignitatem electum, in Italiam evocarent. Erat jam pridem Ludouicus Pontifici Romano infensus, quòd ille nuper ob favorem Genuensi Gallicoq; bello inimicis præstitum, Pontifex indignum pronunciârat Imperio, & censuras in illum severissimè exercuerat. Igitur ubi de mente Italicorum certior factus est, superatis confestim Alpibus Tridentum pervenit, ut præsens de re proposita cum proceribus loqueretur, modumq; sui transitus tempusq; componeret. Tridenti igitur indicto conventu Mediolanensium, Mantuanorum, Veronensiumq; tyranni: alii quoq; ex Gallia & Hetruria principes ejus factionis ad eum convenerunt, magnisq; demum pollicitationibus effecerunt, ut omisso in Germaniam reditu, copiis verò evocatis Italiam, Romamq; pervadat. Ea res famâ rumoreq; populorum diffusa, mentes omnium erexit, ac futurâ, ut fit, expectatione suspendit.

Ludovicus Bavariæ Dux Imperator electus, in Italiam evocatur. Ludouicus Tridentum pervenit. Conventus Tridenti Mediolanensium, Mantuanorum & Veronensium Tyrannorum.

Igitur in sequentis anni principio Ludouicus contractis ad aliquem modum copiis, Tridento movens, per dexteros mõtes Brixiã primò, inde Mediolanũ pervenit. Ibi, ut mos est, magno cõcursu hominũ per manus Guidonis Aretinorũ Præsulis coronatur. Hũc enim Põtifex Romanus ob Tiferni, de quâ supra diximus, invasione primò censuris vexatũ, quoniã & censuras & Pontificẽ cõtẽnebat, tandẽ omni dignitate privârat, in ejusq; locũ Bosum quendã Ubertini generis Præsulatus titulo substituerat: quâ indignatione, ac simul studio partiũ incẽsus cùm Aretinis dominaretur, magno equitatu ad Ludovicũ accesserat. Nec erat ferè per id tempus major incendii fax. Hujus igitur manibus tunc apud Mediolanũ Ludouicus coronatus est,

Ludovicus per Manus Guidonis Aretinorum Præsulis, coronatur apud Mediolanũ. Bosus Vbertini generis præsulatus titulo substituitur.

Post coronationem verò mora longior fuit pecuniis comparandis, quarũ non avidissimus tãtùm sed etiam indigentissimus erat. Atq; eo in genere hic primùm illius improbitas patefacta est. Cùm enim operâ maximè Galeazii Vicecomitis in Italiam arcessitus esset, ac, summo cũ honore Mediolani receptus, usq; adeò perversè ingratus fuit, ut pecuniarũ cupiditate, Dominatu eũ spoliaret, & in carcerẽ truderet. Actiũ verò hujus filiũ, quẽ Castrutiano prælio interfuisse diximus, ac Luchinũ * fratrẽ unà captos ad redemtionẽ sui magnâ pecuniâ compelleret. Imposito deinde Mediolanẽsibus novo Præside, ac XXIIII. civibus in consilio adjunctis, cùm speciem quandam libertatis subostentasset, quasi collati beneficii precium, ingentem pecuniarum vim ab illis extorsit.

Ludovicus avidissimus & indigentissimus pecuniarum. Galeazius Vicecomes in carcerem truditur. Actius & Luchinus fratres unà capti, ad redemtionem sui compelluntur.

* Lucinium. M.P.

Mediolanensibus novus Præses à Ludovico imponitur.

Dum hæc in Gallia geruntur, Carolus & Florentini adversus Castrutiũ paratas copias, circa maturationẽ segetũ, in hostes misẽre. Nõ enim profectus est in exercitu Carolus: sed Florentiæ remanens Novellum quendã è suis Proceribus exercitui præfecit. Is igitur cũ exercitu profectus, prima nõ longè à Signia fecit castra, triduoque in his locis commoratus est, nemine penitùs gnaro, quas hostiũ partes foret invasurus. Demũ noctis silentio movens, tabernaculis etiã quò minus sentiret hostis, ad speciẽ relictis, per sinistrã Arni ripã Fucetiũ pervenit. Inde subitaneo põte transmissis paludibus ad opidũ ejus regionis munitissimũ (Montẽ incolæ vocant) copiis omnibus cõtẽdit. Expugnationẽ ejus aggressus cùm certatim equites peditesq; niterentur, ac sine ulla sui cura per fossas ac prærupta evadentes loca, scalas mœnibus admoverẽt, multitudoq; sagittarũ, tanquàm nimbus quidã, hostes vulneraret, tandem nudata defensoribus mœnia capit. Opidani ex primis mœnibus in secunda refugerunt. Nã triplici muro opidũ circundabatur. Verùm secunda quoq; eâdẽ virtute expugnata, capiuntur. Restabat arx. Ea minimè tunc tẽtanda est visa: sed ad prædam opidanorũ versi milites, cùm rixæ, contentionesq; inter domesticos conductosq; orirẽtur, qui minus poterãt, ignẽ injecerũt. Id pluribus locis factũ omnia cõpræhẽdit, ut nemo ferè cujusquã ætatis, aut sexus eo ex opido superforet. Nã & latẽtes flãma, ruinaq; domorũ: & depræhẽsos gladius, iraq; absũsit. Qui in arce erãt dierũ octo inducias pacti, ni intra eos dies opẽ attulisset Castrutius, arcẽ dẽdere promiserunt. Ea de causa Castrutius ad ea loca profectus, cùm procul à Florentinis editiori loco constitisset, atq; impar esset numero copiarũ, ferre auxiliũ suis nequaquam est ausus. Ita arx tandem ab his, qui intus erant, pactione deditur. Florentini potiti integrè opido, mœnibus propugnaculisq; reparatis, præsidiũ in eo posuerunt. Inde ad hostẽ profecti, nec lõgè ab eo castra metati, pugnæ se obtulerunt: quã cum detrectaret Castrutius, ac intra munitiones (suos contineret, *) triduo cõmorati, retrò moverunt castra, transmissisque paludibus, & agrum Pistoriensem ingressi, Arteminũ

Carolus & Florentini paratas copias adversus Castrutium mittunt. Carolus Novellum quendam exercitus præficit. Mons opidum. Sagittarum multitudo tanquam nimbus hostes vulnerat. Rixa inter milites. Arx Montis opidi Florentinis pactione deditur.

* Copias detineret. MS. Palatin.

Arteminum obsidetur.

obsederunt. Id quoq; Castellum per ea tempora munitissimum erat. Aliquot dies circa illud commorati, tandē incredibili virtute expugnare adorti sunt. Cùm egregiè resisteretur, ingenti materiæ vi circa muros congestâ, incensâq; vallū simul, portaq; crematur: neq; die, neque noctu oppugnatione intermissâ, qui intus erant desperatis ad extremum rebus, incolumes abire pacti, castellum dedidêre.

Carminianum.

Cupientes posthæc eodem vincendi ardore Carminianum adoriri, Carolus Florentiam revocavit, certior factus de Ludouici adventu. Ille enim post Mediolanensium principes deceptos, pecuniasq; exactas, cum cæterorum principum Tyrannorumque animos ab se ob id alienatos sentiret, conventum iteratò indixit Urceis in opido Brixiensis agri. Ibi vel purgato, vel attenuato crimine, erectis iterū animis Hetruriam petit, superatoque Apennini jugo cùm omnibus copiis per agrum Lunensem Pisas versus adventabat. Ob eam rem exercitus à Carolo tunc Florentiam revocatus est.

Ludovicus Urceis conventum indicit

Ludovicus Pisas versus adventat

Castrutius Ludovicum honore summo excepit.

Castrutius ubi appropinquare Ludouicum intellexit, obviam cum equitatu profectus, summo honore illum excepit, donisq; & muneribus magnificè fovit. At Pisani, etsi primo illius adventu in Gallia lætati fuerant, legatosq; suos in primo illo conventu ad eum miserant: tamen postea vel hominis improbitatem, avaritiamq; formidantes, vel contentionem Romanæ sedis, contra quàm hic apertè nitebatur, perhorrentes, excludere portis omninò statuerunt. Itaq; dudum coronatione ejus nunciatâ, focos & cætera lætitiæ exultationisq; indicia fieri Pisis vetuerant, & tunc illo appropinquante, urbem communiverant, Germanosq; equites mercede apud se militantes, ob generis suspicionem, ablatis equis pepulerant urbe. Deniq; si vi conaretur, vocare auxilia Caroli Florentinorumq; cogitabant. At Ludovicus, si ab ea civitate vel unica (per Hetruriam*) Imperatorii nominis fautrice reprobaretur, gravissimum sibi ad cætera conficienda ratus, curam maximè verterat in Pisanos, nec quicquam intentatum relinquere constituerat: quo suæ illos adjiceret potestati. Misit igitur oratores, qui Pisanum alloquerentur populū, benignisq; pollicitationibus conciliarent animos. Sed ii, qui Remp. tenebant, sapientissimi & gravissimi viri, mobilitatem plebis veriti, eos in urbem recusarunt admittere. Restabat igitur vi conari. Sed inerat periculum, ne ad Carolum Florentinosq; confugientes, auxilia inde quærerent, apertèq; desciscerent. Horum igitur mediam quandam placuit viam tentare per Guidonem Arctinorum Præsulem, cui publica cum Pisanis erat amicitia, an à proposito divelli possent. Præsul igitur legatis Pisanorum, principibus civitatis ad se fide publicâ vocatis, apud Liberam factam opidum, colloquium instituit. Deniq; post multa ultro citroq; agitata, res huc redibat: Pisani sexaginta auri millia novo Principi dare promittebant, ut inde abiret, nec eos bello adoriretur: in urbem verò uti reciperent nullâ suasione poterant adduci. Eâ conditione per Ludovicum repudiatâ cum Legati re infectâ Pisas reverterentur, Castrutius trajecto confestim Auseri fluvio (nam castra Ludovici cis amnem erant) Legatos contra fidem eis datam intercipit: Et Ludovicus simul atque captos Pisanorum Legatos cognovit, subitaneo impetu trajecto amne Pisis copias admovit.

Pisani Ludovicum portis excludere statuūt.

* In MS. Pal. non erat.

Ludovicus Pisanos suæ potestati adjicere conatur.

Pisani Ludovici oratores in urbem admittere recusant.

Guido Legatis Pisanorum colloquium instituit.

Pisanorum Legati conditiones Ludovici repudiant.

Auser fluvius.

Castrutius Legatos intercipit.

Legatorum captivitas contentiones parit.

Cæterùm ea captivitas Legatorum magnas in exercitu contentiones peperit. Guido enim Præsul ad dedecus sui nominis pertinere arbitratus Legatorū oppressionem, quos ipse datâ fide in colloquiū jussu Principis evocasset, injuriam sibi à Castrutio inflictam vociferabatur. Non enim tam Pisanos, quàm suam fidem esse violatam. Peracta deniq; inter eos contentio est, cognoscente Ludovico. Præsul legatos Pisanorum liberandos, remittendosq; in urbem clamitabat, apertèq; præ se ferebat hanc injuriam non esse laturum. Castrutius minimè se mirari ajebat, si ille hostes vinci doleret. Ex matre siquidem Florentina genitum, neutra ex parte integrum esse, itaq; hos sectari, illis favere. Ut enim generis diversitatem: sic animi inconstantiam miscuisse. Neq; verò hæc ejus vacillatio, inquit, nova est, nec primum nunc depræhensa. Nam quòd Florentia stat, ac non malo domita jam pridem concidit, hic unus est causa. Urbem enim adverso prælio fractam, cùm ipse ad portas urgerem; multitudo autem inclusa, nec frumentum haberet, nec famem diutius tolerare posset, & obsideri, & capi nullo negotio potuisse, si hic (à me quæsitus, rogatusque ad urgendam obsidionem è superiori parte *) venire voluisset. Eam tunc rem ab hoc desertore, proditoreq; suarum partium recusatam, has nunc molestias novo Principi afferre. Atq; ut Florentiam tunc esse salvam voluit, ita nunc Pisanos in potestatem

* Hoc non habebant MS. Pal.

tem

tem venire permolestè fert, tu inquit, Princeps non quid Guido Præsul velit, sed quid tibi conducat spectare debes. At hæc Præsul: Se quidem sui generis nequaquã pœnitere. Nec sanè ignotum esse posse Castrutio, cùm ille nuper apud Aretinos egenus, & miser sustentamenta vitæ ab eodem genere reportarit. Ad obsidẽdam verò Florentiam ea de causa non venisse, quia tunc sibi pax fuerit cum Florentinis, quam salvâ fide frangere non licebat. Se ita semper animatum fuisse, *ut juris jurandi religionem fidemq́, etiam hosti datam putaverit conservandam*. Neq; enim, inquit, si tu Castruti ut proditor, & improbus pacem Florentinis fregisti, ego quoq; frangere debui. Nam Pisanorum quidẽ facto nil magis obstitit, obstatq;, quàm tui unius præsentia. Jam enim certè scio Principi huic portæ illæ paterent, nisi te omnium fraudium, proditionumq; autorem Pisani vererentur. Hæc & hujusmodi altercantes Ludovicus separavit, & ad Castrutii favorem apertè inclinare visus est. Aggressus igitur obsidionem Pisarum, urbem undiquaq; cinxit, ac, mense ferè toto circa illam commoratus pactione tandem recipit.

Ludovicus Pisas obsidet, cingit & tandem pactione recipit

Guido à Ludovico discedit.

Per hæc ipsa tempora Guido Aretinorum Præsul, ob superiorẽ indignationẽ, à Ludovico discessit, quasi negotiis in Aretinos vocantibus, cùm per maritimã iter faceret, apud Nigrũ montem correptus morbo interiit, vir magnus quidẽ, atq; gloriosus, nisi (quòd *) adversus Pontificẽ rebellis: quẽ tamen errorẽ ante obitũ recognovisse: ac si vita suppeteret, pro eodem Pontifice adversus hostes militaturum se promisisse, quidam literis tradidêre.

Guido morbo interiit.

* MS. Palatin.

Post hujus mortem Petrus cognomento Sacon, hujus Guidonis frater tyrannidem Aretinorum excepit. Ludovicus receptis Pisis duobus ferè mensibus ibi commoratus est, pecuniis exigendis ac cæteris parandis, quæ ad iter pertinebant. Constituerât enim non Romam solùm petere: verùm etiam Roberti Regnum invadere. Sed dum Pisis moram trahit, à Castrutio rogatus Lucam primò, mox inde Pistorium accessit, ut Florentiam ex propinquo videret. Reversus Pisas, cùm omnia tandẽ parata forent, iter per maritimam regionem Romam versus ingreditur, habens equitum, peditumq; pergrandem exercitum. Castrutius, cùm sibi quoq; eundũ foret, præsidio mille equitũ Lucæ relicto, ipse cũ quingentis equitibus, ac mille sagittariis post Ludovicum secutus Viterbii se cum illo conjunxit. Carolus verò quàm diu hostium copiæ Pisis constitêre, cũ suis ipse copiis Florentiæ cõmoratus est: Sed ubi Ludovicũ, Castrutiumq; arripuisse iter cognovit, Florentinis in concionẽ vocatis, necessitatem profectionis suæ ostendit, ac Philippum quendam è suis Præfectis cum mille equitibus in præsidio se relinquere pronunciavit. Cohortatus deinde cives ad fortitudinem, & constantiam, cum cæteris copiis Senas primò, deinde Perusiam, pòst in Regnum abivit. Romani jam pridem * audito Ludovici adventu in seditione gravissima versabantur. Et prævalebat factio Regi, Pontificique adversa: Ab ea tandem receptus in urbem Ludovicus haud multò post magno applausu populi coronatur. Cæterum nullus in coronando solitus ordo, nemo Legatus, nulla Pontificis autoritas affuit. Imposita est illi corona (populi nomine *) à Sciarara Columnensi, Principe diversæ factionis, in cujus rei memoriam ipse, posteriq; ejus antiquum gentis insigne coronam addidêre, *quasi præclarum fuerit sceleratè fecisse*.

Petrus cognomento Sacon Guidonis frater.

Ludovicus Romã ingreditur,

Castrutius Viterbii se cum Ludovico conjunxit, Viterbium.

Carolus Philippũ è suis præfectis Florentiæ relinquit.

Perusia.

* primo M. Pal.

Seditiones Romæ.

Ludovicus Romæ coronatur nullo servato ordine.

* MS. Pal non hab.

Ludovico populi nomine corona imponitur à Sciarra Columnensi. Sciarra ad insigne sua gentis coronam addidit.

Castrutio quoque permaximi Romæ sunt honores impensi, nec à Ludovico solùm, qui cuncta illi eximia tribuebat: sed à populo etiã Romano. Unus post Principem hic spectabatur, ad unum hunc omnia referebantur consilia: Hic deniq; unus erat, à quo res tota pendere videretur. Concursus maximi tota ex Italia Romã fiebant. Omnes enim qui Pontificem oderant, vel studio partium diversa sequebantur, exultanti lætitiâ properabant, jamq; Roberti Regnũ tanquam partium caput pervadendum, occupandumq; dictitabant. Et viriũ certè armorumq; sat esse videbatur, apparatusq; ea de causa propalam fiebant. Versis igitur in Principem animis, ac omnium sermone illius famam celebrante, splendida, memorabilisq; res in Hetruria gesta, mentes in se animosq; convertit. Philippus enim, quem Præfectum copiis, Florentiæ relictum ostendimus, rem magnam audacemq; adortus est, Pistoriũ capere, secutus in ea re duorum exulum cohortationem, qui locorum gnari intromittere copias promiserunt. Igitur scalis machinisq; in Pratensi arce secretò fabricatis, ubi tempus rei gerendæ visum est, Philippus cum equitibus, primis ferè tenebris Florentiâ egressis, Pratum concessit, nemine Florentinorum civium, præter unum, gnaro, Simonem Rosam, splendidum equitem è suprema nobilitate, quem in

Castrutio Romæ maximi honores impenduntur.

Concursus maximus ex Italia Romam.

Roberti Regnum pervadendum dictitatur.

Philippus præfectus rem audacem adoritur.

Simon Rosa splendidus eques è suprema nobilitate.

partem hujus consilii jam pridem susceperat. Cum Pratum venisset, sumtis celeriter machinis profectioneque indictâ cum duobus peditum millibus, equitibus sexcentis ad Pistorii mœnia illâ ipsâ nocte pervenit. Ibi exules per glaciem (asperrima namque erat hiems) fossas transgressi partem murorum maximè, neglectam scalis ascenderunt, ac centum ferè milites secutos exceperunt. Complures quoq; pedetentim transgressi fossas, mœnia perfodere aggressi sunt. Dum ista fierent, Præfectus fortè vigilum ambitâ cæterâ urbe, in hæc ipsa loca devenit: cum ut fit, custodes excitaret, depræhenso strepitu, accurrit, clamoremque extollit. Ad eam vociferationem experrecti qui loco vicini erant, rem senserunt, celeriterque diffusus per urbem clamor, homines exercitavit. Philippus inter hæc ponte super fossas injecto frequẽtes transmiserat, & simul mœnia, jam binis locis effracta, transitum non pediti modò, verùm etiam equiti dabant, ipseque Philippus jam introïerat, summâque constantiâ rem exequebatur. Quin etiam, qui pro mœnibus erant in proximam evadentes turrim, custodibus vi oppressis ignem in subjectam conjecerant portam, quo facilior multitudini foret ingressus. Erant Pistorii in præsidio milites Castrutiani circiter septingentos. Hi, cùm ingressum hostium ex clamore sensissent, trepidi primò convenerunt, voluntatem civium ac proditionem formidantes. Sed postquam cives integris animis corripere arma adversus ingressores viderunt, spem bonam complexi, parte suorum apud forum relictâ, cæteri ad arcendos hostes cum multitudine civium properârunt. Prælium atrox fuit quantum nunquam antè. Tandemque prævalentibus Castrutianis ad fracturas usque ipsas murorum, qui ingressi fuerant, repelluntur, multique cõterriti excedebant urbe, multi etiã eorũ, qui pro mœnibus stabant, quasi re desperatâ locum deserentes, ad suos, qui extra urbem constiterant, refugerunt. Eratque incertitudo quædam & vacillatio per fossas, & præpedita loca, aliis intrare, aliis evadere properantibus. Sed restituebat prælium ipse Dux, qui cum turma equitum ante fracturas ipsas consistens, ubi appropinquabat hostis, procellam equestrem in eos dabat, ac pedem referre compellebat. Ita sæpius fluctuante prælio, cùm acriter tamen Castrutiani pugnarent, prævalituri que tandem viderentur, portâ interim crematâ, atque refractâ multitudo equitum peditumque irrupit, tubætum & classica militumque clamor majori tumultu ab ea parte exaudita, Castrutianos fregêre. Quare paulatim cedentes in forum revertuntur. Ibi susceptis Castrutii filiis (duo quidem erant) ad arcem, quam in extrema urbis parte communiverat, aufugerunt. Cives autem omisso certamine domos suas reversi posuerunt arma, victoremque discurrere per urbem passi sunt, nec posthac nisi ad arcem præliatum est, & quidem non sine periculo eorum, qui vicerant. Philippus enim vestigia secutus hostium, contra ipsam arcem signa constituerat: Milites autem ad prædam dilapsi, Ducem nudatum penè omnibus copiis dereliquerant. Eam igitur paucitatem conspicati hostes, eruptionem subitò faciunt, magnoque ruentes impetu non multum abfuit, quin Ducem ipsum signaque opprimerent: nec usquam eâ nocte majori periculo res stetit. Nam profligatis qui cum Duce remanserant, cæteros per urbem sparsos (prædæque intentos *) opprimere nullum erat negotium. Sed egregiâ virtute Ducis hostium vis sustentata est: & simul aurora jam affulserat, milites que intellecto periculo ad signa recurrebant. Quare desperatis ad extremum rebus, Castrutiani relictâ penitus urbe, arce quoque ipsâ desertâ, aufugerunt. Urbs tota à militibus direpta est sine ulla exceptione, amicarúmne partium an inimicarum quis esset: à civium tamen corporibus temperatum.

Exules Pistorii muros scalis ascendunt.

Philippus præfectus Pistorium intrat.

Castrutiani milites hostes ad arcendos properant.

Castrutiani prævalent, & ingressos repellunt.

Multitudo Philippi præfecti militum irrũpit, & Castrutianos frangit.

Castrutii filii duo.

Milites Ducem nudatum relinquunt omnibus Copiis.

Hostes eruptionẽ faciunt.

*M. Pal non hab.

Castrutiani Pistorium & arcem relinquentes aufugiunt.

Post hæc Philippus compositis ad aliquem modum rebus, decimo ferè pòst die Florentiam rediens, tanto honore susceptus est, ut triumpho similis ejus ingressio videretur, societatibus cum vexillis obviam prodeuntibus, magistratuque & cæteris ordinibus certatim se ad ejus honorem effundentibus. At Castrutius postquam amissum Pistorium cognovit, (celeres enim nuncii mare delati, neque die neque noctu intermissâ navigatione triduo rem ad eum tulêre) ad Ludovicum profectus gravissimè questus est, quod se pericula sua providentem Romam invitum traxisset. Inde festinato recessu cum his quas adduxerat copiis (erant hæ sexcenti equites delecti, & mille sagittarii) Pisas versus redire properavit. In itinere ipso, quoniam solicitudo animi tarditatem corporis antecibat, relictis post se copiis, ipse cum duodecim comitibus, die noctuque fagitatis

Philippus Florentiam redit.

Castrutius Pistorium amissũ cognoscit.

equis,

equis, per infesta latrociniis vias Pisas pervenit. Ibi præsentiam suam ostentans, animumque afflictis addens rebus, cætera in fide continuit. Posthæc contractis copiis in agrum Pistoriensem profectus, Murli in arcem, quæ media inter hostes relicta erat, frumentum simul præsidiumque induxit. Lucam mox Pisasque regressus Remp. Pisanorum suo pro arbitrio, quasi communi utilitate id exigente, administrabat, pecuniasque ad bellum inde sumebat.

Murli arx.

Ludovicus inter hæc nefariam rem aggreditur, falsum Pontificem Romanum facere privatâ suâ sententiâ, Johanne XXII ejusdem sedis vero antistite: quod ludibrium barbari væsanique hominis sacra fidelium Ecclesia nequaquam recepit: tantum fautores quidam ejus perfidiæ receperunt, qui meritò ab unitate fidelium sequestrati sunt. Addixerunt se quoque huic furori complures apostatæ rebellesque religionum, ac omnis sentina reproborum clericorum. Ipse verò falsus Pontifex sibi Cardinales creavit, ac cætera veri Pontificis officia æmulatus, Ludovicum in Imperio confirmavit. Ita falsus Imperator falsusq; Pontifex sibi invicem autores dignitatis fuerunt, altaria sacrasq; urbis sedes mutuò prophanantes.

Ludovicus nefariam rem aggreditur. Falsum Pontificem Romanum facit.

Pontifex falsus sibi Cardinales creat.

Dum ea Romæ geruntur, Castrutius neque diem neque horam intermittens, cùm omnia sagaci scrutaretur animo, tandem in spem venit Pistorii recuperandi. Afferebant verò ei spem hujuscemodi causæ: Post captū direptumq; Pistoriū, cùm urbs planè rebus omnibus spoliata fuisset, contentio quædam inter Philippum Caroli Præfectum, & Florentinos erat coorta. Jubebat ille frumentum, cæteraque ad ejus urbis tutelam necessaria Florentinos publico sumtu inferre. Illi verò non sibi, sed Carolo quæsitam urbem Pistorium respondebant. Se quidem ducenta auri millia præstare in annos singulos certâ pactione promisisse, quæ jam planè essent persoluta; nec esse æquum, supra id, quod semel conventum, pactumque sit, populum onerari: Magis verò illum ipsum, qui urbem Pistorium omnibus rebus exuerit, necessaria ad ejus tutelam resarcire debere. Quid enim indignius, quàm cùm ipse vacuefecerit, prædam quidem sibi habere, jubere autem alios replere? Philippus contrà: Jure belli parta militum esse consuesse. Satis profecisse videri, quòd hosti illam suo periculo ademisset: prædam verò quam miles ceperit, ut jam restituat, petere, ingratissimum simul iniquissimumque videri. His contentionibus neque frumenti quantum sat erat importabatur, neque cætera opportuna fiebant. Castrutius ergò gnarus istarum rerum, cùm hostium contentiones lucrum existimaret suum, exercitu Pisanis Lucensibusque indicto, magnis repentè copiis Pistorium obsedit. Erat intra urbem Simon Tosa eques Florentinus à Philippo relictus, habens in præsidio milites circiter mille, & cum his equites trecentos, præterea cives Pistorienses ejusdem factionis. Cum his urbem egregiè tutabatur, interdumque eruptione factâ hostes invadere, ac turbare opera non dubitabat. Alia verò manus equitum Prati consistens sæpè Castrutianos pervadebat, ut neutra ex parte sibi quies esset. Castrutio unica spes erat in commeatus defectu; docto, intra urbem duorum non amplius mensium annonam inesse. Itaque omissâ per vim expugnandi curâ, ad hoc unum intendebat, urbem undique cingere, ac facultatem commeatus obsessis auferre. Florentini verò etsi justâ quidem, cæterùm damnosâ indignatione fuerant prius commoti: tamen ubi Castrutium tantis copiis Pistorium circumsedisse viderunt, serò quidem meliora susceperunt consilia. Nec jam ullus sumtuum, aut pecuniarum erat respectus, ultrò facere omnia, pecunias affatim promere, *& qui priùs parvo in dispendio renitentes fuerant, magna jam dispendia volentes subibant: quæ est fermè natura populorum.* Igitur impigrè contractis copiis equitum ad tria, peditum verò supra viginti millia coëgerunt. Frumentum præterea, & commeatum summo labore, summâque impensâ parant per vim & arma Pistorio inferendum. Philippus omnibus affatim paratis, cùm Prati convenire copias jussisset, inde profectus ad hostem duxit, nec longè ab illo metatus castra, prælio rem decernere flagitavit. Castrutius verò, etsi minimè tentandam sibi fortunam pugnæ constituerat: tamen simulatâ re, quasi pugnaturus foret, aliquandiu hostem spe vanâ detinuit. Interim verò, neq; nocte intermisso opere, munire castra, oportuna subinde loca fossis arboribusq; excisis præpedire contendebat. Quod cùm tandē animadverterent Florētini, per vim conādū rati, structâ cōfestim acie, crebros post hac impe-

Castrutius Pistorium recuperare conatur.

Contentio inter Philippum Caroli præfectum & Florentinos.

Castrutius Pistorium obsidet.

Simon Tosa egregiè Pistorium tutatur.

Castrutius Florentinos, quasi pugnaturus foret, vanâ spe detinet.

Florentini vi perrumpere conantur. tus ad munitiones hostium facientes, perrumpere conati sunt. Conantes verò fossæ impedimentaq; prohibebant, & arcebant præsidia armatorum pro fossis vallóque ab hoste disposita. Tandem frustra conati, cum neque pellicere ad pugnam, neque pervadere munitiones valerent, inopes consilii residebant. Ita complures *Florentini inopes Consilii residunt.* dies frustra moratis tandem abscedere placuit, ac Pisanum Lucensemque agrum invadere, si fortè eâ re deterritus hostis suarum metu rerum ad solvendam obsidionem queat compelli. Quò autem speciosior esset discessus, structâ in conspectu acie tubas canere jusserunt, & ad prælium hostes provocarunt. Postquam nemo extra munitiones prodibat, signa moventes, pars quædam Pratum reversa, ubi cum frumento ac cætero commeatu restitit ad omnem motum hostis intenta: alii Pisas versus profecti infesto agmine portas ad usque pervenerunt. Fuerunt etiam, qui agrum Lucensem ingressi, eundem Lucæ terrorem inferrent. Castrutius ob hoc nihilo magis obsidionem dissolvit, ratus (id quod erat) præter damnum prædamque nihil periculi subesse, quando non tàm spes, quàm desperatio hostis ad ea loca ducebat. At hi qui Pistorii obsidebantur, absumto jam omni, *Pistorium Castrutio deditur.* quod intus erat, frumento, cùm fames premeret, suosque paulò antè frustra conatus re infectâ abire, conspexissent, desperatis ad extremum rebus Pistorium dedunt, tertio ferè postquàm obsideri cœptum fuerat, mense. Præsidium incolume ex pactione deductum est. Fama quidem Castrutii nulla unquam ex re tantum enituit, *Castrutii fama enitet.* quantum ex hac una obsidione. Admirabile porro visum est, longè adeò paucioribus copiis circa urbem magnam per loca plana circum fusis, & intus simul extraque oppugnatis, industriâ solùm, ac scientiâ rei militaris ita perstitisse; ut adversariorũ conatus omnes, impetusque arceret, ac victor tandem urbe in oculis penè tantarũ hostium copiarum potiretur.

Florentinis periculum novum nunciatur. Fractis civium animis ob Pistorii amissionem, ac bellum ex propinquo magis quàm unquam horrentibus,* periculũ insuper novum tremendumq; nunciatur. ** M.P. horrendum.* Ludovicus enim frustra tentato contra Robertũ Regem progressu, tandem Româ *Tudertum.* abiens in Hetruriam redire constituerat, eoq; animo Tudertũ usq; iter fecit, ut palàm dictaret se Florentiam petere. Eratq; ad eum concursus exulum, & omnifariam ad- *Ludovicus Florentiam invadere conatur.* versariorum. Res tota sic ferebatur composita, uti Ludovicus cum exercitu per Perusinum Cortonensemque veniret Aretium. Inde paratus structusq; Florenti- *A tribus locis Florentini invaduntur.* am invaderet, Castrutius è diversa regione victor à Pistorio cum omni suorum manu superveniret: Ubaldini verò, ac cæteri diversæ factionis Tyranni, qui circa A- *Periculum Florentinis imminet.* penninum incolunt arces, aliâ rursus manu per Mugellanum agrum discendentes, ab ea quoque parte obsidionem urgerent. Erant hæc formidolosa, ac plena solicitæ expectationis, ita ut plerisque nullam superesse spem à periculo videretur. Quip- ** hostis MS. Pal.* pe vel Castrutius ipse per se satis robustus hostes * terrere poterat. Quid addito Ludovici exercitu, atque præsentia cum omni inimicorum cœtu? Exanimatâ ** spectante. M.P.* igitur metu urbanâ multitudine, ac futurum anxiè expectante, * horror primò *Horror attonitos habet cives Florentinos.* velut attonitos habebat cives: mox se respicientes, ultroq; cohortantes nihil facere providereq; omiserunt, quo ab imminenti periculo servarentur. Igitur Varicũ cæte- *Varicum communitur.* raq; superioris Arni opida, quæ ad Aretinos spectant, affatim communire, ac validis præsidiis firmare placuit. Ad hoc binos per singula opida Florentinos cives cum manu militum sagittariisque posuêre. Idem factum est per alia castella, quorum aut de fide, aut de imbecillitate timebatur. Urbis insuper munimenta undique instaurata: Admoniti præterea socii, ut quasi ad extremũ opus, quanta maximè pos- *Florentini forti animo discrimen expectant.* sint, auxilia mitterent. His provisis forti jam animo discrimen expectabant, futurũ certè maximũ, ni Dei benignitas avertisset. Ludovicũ Tuderti aliquot dies cõmoratũ, cùm omnia jam ad iter in Hetruriã parata essent, novæ coortæ spes ad inferum *Siculorum classis.* mare diverterunt. Classis enim Siculorum, quæ Regnum Roberti invadere con- *Petrus Federici Regis filius.* stituerat, tardiùs comparata, demùm eo tempore advenit, cùm jam Ludovicus cœptum Regni negotium omisisset. Præerat autem classi Petrus Federici Regis filius, erantque cum ea classe naves Genuensium exulum, qui Regi adversaban- *Ludovicus Viterbium redit.* tur. Hi omnes, cùm ad Tyberina ostia pervenissent, cognito Ludovici ex urbe discessu, per nuncios illum multis precibus arcessiverant. Ea de causa Tuderto profectus Viterbiũ rediit, relictò, ibi Pontifice atq; impedimentis, ipse cum equitatu de- *Cornetum.* lecto Cornetũ (ibi năq; præstolabatur classis) profectus est. In colloquio magis querelæ effusæ, quàm ulla provisio aut reparatio facta. Illi frustra paratã classẽ magnãque vim

que vim pecuniæ incassum absumtam. Hic tarditatem adventus, ac res simul spesque suas ob id frustratas, querebatur. Ad reditum autem in Regnum, quod illi postulabant, mussare videbatur, fatigato milite, ac urbe Româ, quæ statim post illius discessum amicos fautoresq; illius dispersat, adversante, aditibusq; in Regnũ firmo Regis præsidio custoditis. Ludovicum igitur à cogitato in Florentinos impetu hujusmodi causæ vel averterunt, vel certe retardârunt. Castrutiũ autem per hæc ipsa tempora mors opportuna oppressit. Post receptum enim Pistorium, & quibus erat opus firmatum, cùm Lucam ad cætera paranda rediisset, in valetudinem incidit adversam, ac post paucos dies è vita discessit. Causam verò hujus morbi ex labore castrensi immodico, nimiaque corporis animique fatigatione provenisse putant.

Ludovicus avertitur à cogitato impetu in Florentinos.
Castrutius moritur.

Obiit quoq; per idem ferè tempus Galcazius Vicecomes, qui dudum in Medioianenses cæterasque Galliæ civitates amplum, ac Regno simile tenuerat Imperium. Is enim post res amissas, ac perditas opes, ad Castrutium confugerat, ac in Pistoriensi obsidione cum illo fuerat. Ibi contracto morbo Pisciæ in opido è vita decessit.

Galeazius Vicecomes obit, Piscia.

A Castrutio filii duo superstites relicti, Arrigus & Galeranus: eos, qui tenera adhuc ætas tantæ moli impares reddebat, sub matris amicorumque tutela pater dimiserat. Hi igitur celato obitu Pisas novis copiis occupârunt, veriti ne Pisani re cognitâ rebellandi consilium sumerent. Neque vana erat suspicio. Nam Pisani dominatum Castrutii haud satis æquo ferebant animo, facultatem omnem arrepturi. Decursâ igitur urbe, à populo aliquot locis fuso, cùm dominatum vi & armis adolescentulis confirmassent, tunc demum patefacta mors, &, funus omni magnificentiâ peractum. Nuncjus de Castrutii obitu ad Ludovicum pervenit, cùm adhuc in colloquio classis esset. Ex hoc mutato repentè consilio omnibus posthabitis curis per maritimam Pisas contendit. Ita imminens civitati periculum non tàm humanâ ope, quàm divino est beneficio sublatum.

Arrigus & Galeranus Castrutii filii.
Castrutii filii Pisas occupant.
Funus Castrutii peragitur.

Florentiæ auditus Castrutii obitus inter spem ac metum vix credibilis videbatur. Mox ut magis ac magis confirmatus est, versis in lætitiam animis non jam de repellendo, sed de inferendo bello, cogitabant. Hoc enim uno acerrimo sublato hoste, & Ludovicum jam, & cæteros longè comtemnebant. Igitur eductis repentè copiis expugnare Carminianum adorti, in quo satis validum erat præsidium, cùm signo dato unum sub tempus ad mœnia subiissent, incredibili tandem virtute munitiones transgressi opidum expugnarunt, & usq; ad arcem cum magna hominum cæde pervicerunt. Arx deinde octo continuos dies machinis, balistisque oppugnata est, nec diuturnã promittebat moram inclusorũ in ea hominum multitudo, quãvis magnõ vim annonæ brevi consumtura. Verùm, quia advenisse jam Pisas Ludovicus ferebatur, ne quid forte novi emergeret, pacti cum his, quæ asportare singuli possent, incolumes abirent: & paucâ insuper pecuniâ equitibus additâ receperunt arcem. Ludovicus ubi Pisas advenit, summâ gratulatione populi receptus quo benevolentiam sibi conciliaret, ac spem dominatus Castrutianis auferret, Tarlatum equitem Aretinum, fratrem Guidonis Præsulis, cui amicitiam cum Pisanis & odium adversus Castrutium fuisse diximus, civitati præfecit. In cæteris quoq; non satis placato corde in Castrutii filios videbatur esse. Quamobrem illi primò timentes Lucæ portas claudebant, nec quenquã ab illo proficiscentẽ intrare urbem patiebantur. Demũ lenitâ irâ, cùm adolescentiũ mater, grandia ferens munera, Pisas ad eum venisset, natosq; suos illius fidei cõmendasset, Lucã proficiscitur. Ibi per ejus præsentiã insurgente plebe, ac tyrannidẽ Castrutianorũ incusante, gubernationẽ adolescẽtibus ademit, & quendã è proceribus suis Lucæ Præsidẽ imposuit, simulq; magnam pecuniæ vim Pisanis Lucensibusq; imperavit, quasi mercedem tyrannidis sublatæ.

Florentini ob Castrutii obitum lætantur.
Carminianum expugnatur.
Arx etiam recipitur.
Tarlatus frater Guidonis præsulis Pisanis præficitur.
Tarlatus Lucæ præsidem è proceribus suis imponit.

Dum hæc in Hetruria geruntur, Carolus Roberti Regis filius morbo correptus, apud Neapolim obiit diẽ, civesq; illius imperio liberi Remp. ex integro capessentes, bonâ jã spe gubernationi incubuerunt. Et sanè jam pridẽ odio fuerat Apulorũ, Campanorumq; avara cupiditas, cuncta ad rem pecuniariã referentiũ. Quanquã profuit in multis Regiæ domus favor: attamẽ (quod negari non potest) inexhausta quædam pecuniarum materia Florentia illis fuit. Ut si quis à Carolo primo Siciliæ

Carolus Roberti filius apud Neapolim diem obit.

Rege ad hunc alterum, quem modò diximus, Carolum pecunias numeret, supra fidem supraque modum videatur populum unum tantis oneribus suffecisse. Igitur liberam tunc cives Reip. admininistrationem complexi, quæ necessaria fuerant, providerunt: Magistratuum sortitiones ex delectis comprobatisque hominibus in biennium destinatæ, consilia duo rebus majoribus decernendis constituta, alterum merum populare: alterum mixtum ex nobilitate & plebe; quod commune vocitatum est. His, simulac Vexilliferis (societatum *) tempus taxatum est mensium quatuor, cùm primò sex durare consuesset.

Consilia duo Florentiæ constituuntur.

* Non erat in M. P.

Per hoc ipsum ferè tempus coortâ in Ludovici exercitu seditione, ad octingentos Germani equites ab eo defecêre, qui Pisas egressi cum Lucam occupare constituissent, parvo temporis momento, re antè cognitâ, prohibiti januâ sunt. Exclusi itaque Lucâ, ac spe frustrati, cuncta circa urbem loca hostili rapinâ fœdaverunt: mox in proximum evadentes collem apud Cerulium, munitum quondem à Castrutio locum, stativa posuerunt; gravis profectò vicinitas, & amicis pariter inimicisque formidata. Hi, missis Florentiam Legatis, fidem operamq; suam pollicebantur. Frequenter de his rebus consultatum est, tandemq; res infecta relicta, illâ maximè ratione, quod periculosum credebatur, Germanis hominibus, & sub hoste militare solitis, rem civitatis committere. Cæterùm horum transfugium ac diuturna iisdem in locis incubatio, maximarum posthac novitatum semina pepererunt. Ludovicus enim horum discessu solicitus, lenibus primò verbis iram Germanorum placare nixus: ubi duriores sensit, Lucæ, cui illi imminebant, (timeri *) Præsides mutare, Castrutii filios amovere, omnia deniq; suspicionibus replere perrexit. Tandem verò convenit, ut Accius Vicecomes in paternam tyrannidem ob hoc ipsum restitutus, postulatas ab his pecunias exsolveret. Hujus rei gratia Legati quidã Germanorum cum Accio profecti sunt, militum nomine pecunias excepturi. Verùm hi ipsi Legati ubi pecunias susceperunt, & fidem & commilitones valere sinentes, diverso itinere in Germaniam abiêre. Ita spe frustratâ res ad irritum recidit, castraq; iisdem locis Germani tenebant, Ludovico infensi, ac nocendi occasionem expectantes.

Seditio in Ludovici exercitu.
Germani equites octingenti à Ludovico deficiunt.
Cerulium
Germani equites Florentinis fidem & operam pollicentur.
Ludovicus Germanorum iram placare nititur.
M. P. non hab.
Accius Vicecomes.
Legati suscipiũt pecunias & in Germaniam abeunt.

Per extremum hujus anni Castrutii filii, quos in privatam formam redactos à Ludovico diximus, militibus centurionibusq;, qui sub patre militaverant, magno numero coactis, Pistorium occupare conati sunt. Præsidium Ludovici intra urbem erat, non tamen ita validum, ut esset pertimescendum. Ingressi itaque Pistorium Castrutiani, cum pleraque improvisò pervasissent loca, insurgentibus civibus urbe pelluntur.

Castrutii filii Pistorium occupãt.
Castrutiani Pistorium ingressi, à civibus urbe pelluntur.

Eodem anno conjuratio Florentiæ depræhensa est facinorosorum hominum, qui incendere urbem, ac prodere hosti cogitaverant. Res tota ita composita ferebatur, ut constitutâ nocte quatuor urbis locis de industria incensis, dum ad illa restinguenda intenti cives essent, conjurati portam effringerent, hostemq; ad hoc ipsum ex composito paratum, arcessitumque reciperent. Id excogitatum compositumq; fuerat per id tempus, quo Ludovicus & Castrutius venturi ad urbem credebantur. Et perminima de plebe homines ad facinus patrandum comparata manus, repertæque sunt ædes aliquot malleolis constipatæ, quo promtiùs, validiusque corriperentur incendia. Quare supplicio de proditoribus sumto, civitas conquievit.

Florentiæ coniuratio deprahenditur.
Supplicium de proditoribus sumitur.

HISTO-

HISTORIARUM FLORENTINARUM,

LIBER SEXTUS.

PRincipio insequentis anni Ludovicus, quoniam Germani equites, qui ab eo transfugerant, omnibus cœptis cogitatisque suis obsistere videbantur, nec promissæ ab Accio pecuniæ comparebant, quò his prospiceret incommodis, transire in Galliam statuit. Relicto itaque Pisis falso Pontifice, cum omni hæreticorum apostatarumq; sentina; ipse cum his, quæ supererant copiis, superato Apennini jugo per agrum Parmensem descendit in Galliam. Atque hæc omnia sic ab eo gerebantur, quasi propediem Pisas ad Pontificem redituro. In Gallia verò majora longè, quàm putabat, impedimenta offendit. Accius enim illius perfidiam in paterna dudum eversione expertus, parére noluit adventanti: sed Mediolano cæterisque opidis longè exclusit. Quare bello est in his locis necessario implicatus. In Hetruria verò post ejus discessum, varios casus, variosq; eventus res susceperunt: Germani siquidem quos in colle imminenti Lucæ diximus consedisse, haud multò post ejus transitum in Galliam, Marcum Vicecomitē, quem à Ludovico missum pro obside retinebant, sibi Ducem præfecerunt Hujus maximè operâ atq; ingenio freti tandem Lucam occupant, intromissi per arcem à veteranis, qui custodiæ præerant. Mox per Legatos Florentiam missos obtulerunt eam se urbem dedere velle. Duo ab his postulabantur: Stipendiorum antiquorum dissolutio: ea summa erat auri millia circiter octoginta. Secundum pro Castrutii filiis præcipua quædam. His namque ut amicitia erat paterna cum Marco Vicecomite, & ingressum Germanorum in urbem Lucam, odio præsentis dominatoris, curasse videbantur.

Ludovicus in Galliam descendit.

Accius Ludovico adventanti parere noluit.

Germani Marcū Vicecomitem sibi Ducem præficiunt.

Luca occupatur.

Florentinis Luca offertur.

Re igitur Florentiam delatâ variè consultatum est à civitate. Erant, quibus (sine ulla cunctatione *) suscipiendam à Florentino populo Lucam, ac pecuniam Germanis exolvendam: Erant etiam, qui totam hujusmodi oblationem repudiandam censerent. Oberantq; utilitati publicæ simultates privatæ. Quod enim præcipui quidam cives ferebantur autores, repertoresq; hujusce facti Germanis fuisse, horum successibus renitentes adversarii contrà pugnabant. Cùm igitur de his ad populum Magistratus referret, ac variæ pro cujusq; ingenio dicerentur sententiæ, propiusq; ad repudiandum res inclinaret: Pinus Tosa eques Florentinus, qui unus ex autoribus fuisse Germanis ferebatur, in hunc modum sententiam dixit. Si quēadmodum leges domi, spectatissimi cives, quas tempus experientiaq; rerum magistra, inutiles arguit, sic etiam detrimentosa foris consilia corrigere vobis liceret; non multum aut mihi, aut alteri cuiquā patriæ amatori in hac deliberatione vestra putarem laborandū. Quippe tempore ipso comprobante quid factu sit optimum sequeremini. *Nunc autem ea quoniam est natura rerum propositarum, ut malè suscepto consilio pœnitere nil prosit: Omnes & anniti & conari oportet, quo Reip. commodū amplectamur.* Res enim hæc, ni fallor, permagna agitur, & in qua plurimū referat hoc, vel illud eligatis. At me quidem aut error habet ingens, aut permulta simul ad suscipiendam Lucam vos hortari videntur, quæ cum ante oculos posita sint, miror esse quosdam, qui se hoc videre, intelligereq; dissimulent. Ipse breviter, quæ intueri videor, singulatim discurram. Utilitatem Lucæ susceptio vobis duplicem affert: Nam & sedes illa per vos occupata hostibus non patebit, & ipsa vobis contra hostem peropportuna erit. Scitis enim quot bella per hosce annos, gravia quidem, & aspera pertulistis, ea omnia ab his, qui Lucam tenuerunt, vobis esse illata. Hæc igitur facultas ademta hosti permagnam Reip. nostræ securitatem pariet, nocendique cupidos longiùs submovebit; ut jam ab ea parte nihil sit ampliùs formidandum. Nulli verò nobis, neque animis inimiciores, neque opibus infestiores sunt, quàm Pisani. Nil porrò opportuniùs ad eos comprimendos, quàm Luca urbs finitima penè in vestibulo eorum posita, ut, sive inferendum adversus eos, sive repellendum sit bellum, permagnam exinde opportunitatem ad utrumvis habeamus. Age verò ipsa per se quanta potentiæ erit accessio, pulcherrimā munitissimamq; urbem, tantū agri, tot opida, tot arces in potestatem vestram devenire? Quid autem gloria, & amplitudo nominis,

* MS.Pal, Non hab.

Pini Tosæ equitis Florentini oratio in Luca suscipienda.

Vtilitas duplex in suscipienda Luca.

*MS. pal. nec opibus nec potentia penè par.

nominis, majestasque Florentini populi quantum augescet, si civitas, dudum nostræ opibus & potentiâ penè par * vobis subjiciatur? Equidem ut istâ communi vitâ moribusq; hominum utor: ita illis me moveri fateor, quæ bona apud homines putantur, extendere fines, imperium augere, civitatis gloriam splendoremq; extollere, securitatem utilitatemq; asciscere: quæ nisi expetenda dicamus, & cura Reip. & pietas in patriam, & tota penè hæc vita nobis fuerit pervertenda. Hæc si illi, qui suscipiendam vobis dissuadent, contemnunt, ac pro nihilo censent, novas porrò vivendi normas in vitam adducunt: Sin illa probant, ac in bonis existimant, hanc suscipiendam putent necesse est, unde tot simul bona commodaque proveniunt. Mihi quidem divino quodam beneficio hæc oblata facultas nobis videtur, ut ex qua urbe primò Fagiolanus, postea Castrutius non sine clade nobis intulerunt bellum, eam nunc urbem sine periculo, sine vulnere potestati nostræ subdere valeamus. Quod si hanc facultatem nobis oblatam nunc prætermiserimus, deinde à quibusdam hujus populi adversariis Luca suscipiatur, bellumque inde, tumultusque insurgat: quis non meritò nos culpabit? quis non carpet? quis non justas ignaviæ pœnas subire nos dicet? quod dum liceret illam accipere, tàm socordes ignavique fuerimus. *Damna, ô cives! & incommoda omnia gravia sunt: sed illa maximè, quæ nostrâ proveniunt culpâ. Nam suâ quidem ignaviâ incidere in mala, præterquam quod damnosum, turpe insuper est, ac sibi ipsi, qui commisit, acerbum. Itaque sapientes culpam modò ab hominibus præstandam putant: eventum autem rerum non præstandum, illud enim nostræ: hoc verò fortunæ potestatis est.* Duo contra hæc dici maximè video. Nam sunt, qui satis vos habere, monentes id, quod est, tuendum censeant, & nec impensis nec cœptis sese novis onerandum: Alii susceptionem ejus urbis non improbant quidem, sed absque ullo impendio venturam demum in potestatem nostram arbitrantur. Hi divinare mihi videntur: superiores verò longè aberrare. Tuendum quod est, solum censent: Quasi verò ista susceptio non pro tutela fiat eorum, quæ possidemus, aut superiora bella inde nobis illata, non in periculum hæc ipsa amittendi conjecerint. Non eàdem isti mente in patrimonio proprio, ac in Rep. versantur. Patrimonium quidem semper augere quærunt, atque in eo die noctuque anhelant: Reip. verò acquirere interdicunt. *Populus Romanus parens noster, nunquam orbis imperium nactus esset, si suis rebus contentus nova cœpta, impensasq; refugisset.* Nec sanè idem propositum est homini publicè & privatim. Nam publicè quidem magnificentia proposita est, quæ in gloria amplitudineque consistit: privatim verò modestia & frugalitas. Itaque qui de Rep. consultant, grandiorem animum, celsiusque propositum assumere debent, nec tam de impensis & laboribus, quàm de gloria splendoreque cogitare. At sine ullo impendio ad nos deveniret. Quàm vereor ne, si nunc non acceperimus, * longè post hæc majora, & frustra quidem, impendere cupiamus. *Occasionem poëtæ tradunt crines à fronte proferre,ponè verò calvitiem habere, ut dum te adit apprehendere queas: sin verò neglexeris, nullam post ansam nanciscare.* Hæc ego metuo ne nobis eveniant, cives, si nunc fortunæ ad nos conversæ munus, facultatemque non apprehendamus. Mea igitur sententia est, Lucam sine ulla mora suscipiendam, & hanc facultatem nobis oblatam nullo modo negligendam esse, *cùm susceptio nobis utilitatem, securitatemq;, & gloriam afferat: rejectio autem periculum, & infamiam comminetur.*

*accipimus. M. P.

Pini Tosæ sententia in suscipienda Luca.

Cives Pini consilium negligunt.

Pinus quidem ita: cives autem partim invidiâ, partim tributorum formidine id consilium neglexerunt, vanâ opinione detenti, quasi Luca tandem ad eos nullis foret pecuniis perventura. Itaque post longas consultationes res infecta dimissa est, malo admodum consilio civitatis.

Luca à Florentinis demittitur.

Pistorienses pacē à Florentinis quærunt.

Murlum.

Carminianum.

Arteminum.

Iacobus Stroza eques Florentinus.

Peridem tempus Pistorienses Ludovici rem in deterius labi cernentes, pacem à Florentinis quæsiverunt, quæ illis vel cupienter concessa est. Per eam pacem exules fermè omnes Pistorium rediêre. Præterea Murlum per eandem pacem Florentinis restitutum, & Carminianum, Arteminumq; Pistoriensis agri castella, ut Florentini retinerent, concessum. Quoq; pax ea stabilior esset, quatuor ex præcipuis Pistoriensium familiis equestri dignitate à populo Florentino insigniti sunt. Insignivit autem populi nomine Jacobus Stroza eques Florentinus ad hoc ipsum cum potestate publica Pistorium missus, donoq; his dati in singulos aurei numi quingenti. Insuper ludi equestres grandiori magnificentiâ ob eam pacem Florentiæ celebrati. Hanc

Pistoriensium

Pistoriensium pacem proxima Lucensium castella, quæ sunt circa Nebulam amnem consecuta sunt, interponentibus sese Pistoriensibus pacemq; suadentibus. Pisani quoq; sub idem ferè tempus ad libertatem spectantes, repellere Ludovici jugum perrexerunt. Ejus rei causâ Marco Vicecomite cum Germanorũ aliquâ manu clàm arcessito, & intra urbem recepto, arma populariter corripiunt, depulsoque demum Tarlato Præside cum omni Ludovici præsidio Remp. liberatã suo jam ipsi auspicio gubernârunt. Ita mutatis undiq; rebus Hetruriæ status novabatur.

Nebula amnis.

Tarlatus Præses Pisis depellitur.

Marcus Vicecomes ob navatam Pisanis operam magnificè ab illis donatus, haud multò pòst Florentiam venit, receptusq; eximiè, ac publicè honoratus, negotium Lucense iteratò induxit, propositis iisdem conditionibus, quæ ab initio fuerant civitati oblatæ. Eas ob res consultatio iterata eundem, quem primò habuerat exitum, habuit. Itaque Marcus ad extremum re infectâ cum paucis equitibus in Galliam abiit. At Germani Lucæ relicti cùm pecunias quærerent, eamque urbem non secus atq; mercem quandam licitationi offerrent, tandem ad Pisanos rem detulêre. Nec verò cunctati sunt Pisani illam capessere. Quippe jampridem soliciti, ne tam finitimâ urbe potiretur Florentinus, haud cunctanter pecunias solvere, urbemq; suscipere paciscuntur. Id postquam Florentiæ auditum est, nulla mora, quin bellum inferretur Pisanis, quod post præsidium Ludovici ejectum tacito magis consensu, quàm aperta pace fuerat intermissum. Ea de causa profecti equites peditesq; ad Pisarum usque mœnia, repentino impetu pervasêre.

Marcus Vicecomes negotium Lucense iteratò inducit.

Marcus in Galliam abit.

Pisani Lucam capessunt.

Sub idem ferè tempus Catinum opidum, quod nuper in fidem Florentini populum devenerat, ad hostes defecit, opidani siquidem pulsis Florentinæ pacis autoribus, Castrutianisque militibus (adhuc enim ingens per ea loca supererat veteranorum manus) receptis, subitò extulerunt bellum. Cùm cætera quoque illius regionis opida eundem secutura motum viderentur, mittere confestim copias placuit. Dux autem his præfectus est Amerigus Donatus Cursii filius, eques Florentinus, qui cum ingenti equitum peditumque manu ad ea loca profectus, rebelliones suo adventu compescuit, nec multò pòst Victulinum eadem meditatum, interceptis Principibus, qui per colloquia profecti ad hostes fuerunt, occupavit. Inde Catinum circumsistens urgere cœpit impigrè adeò atque infestè, ut neque commeatus importari, neque ingredi quisquam, aut egredi quiret. Inter hæc Pisani, spe potiundi Lucâ ob coortas difficultates exclusi, pacem cum Florentinis fecerunt. Conditiones ferè dictæ eædem, quæ fuerant in priori pace. Sæpius deinde tentata Lucæ deditio cùm à civitate rejiceretur, Spinulæ, tandem Genuensi, viro nobili, divitiisque supra privatum modum abundanti, susceptâ pecuniâ Germani illam tradidêre, venientemq; cum præsidio in arcem validissimam, quam in ea urbe Castrutius muniverat, induxêre. Spinula igitur receptâ urbe, civibusq; in suam voluntatẽ benignè traductis, pacem agere cupiebat. Florentinis autem longè diversa erat mens. Spes enim simul cupidoq; incesserat Lucâ potiundi: namq; nec Pisanos nuper tulerant se ingerentes, neq; tunc Spinulæ factum æquo ferebant animo. Quamobrem rejectâ pacis flagitatione Catinum acriùs premere, aliaq; Lucensis agri castella ad defectionem hortari, auxiliaq; rebellantibus * polliceri, cœperunt. Spinula igitur & Lucenses cùm se bello haud dissimulanter impeti viderent, audendum aliquid rati, in proximum castellum, quod fortè per eos defecerat dies, copias educunt. *Affuit fortuna cœptis.* Multa cum inimicorum cæde castellum ipsum vi expugnatum receperunt. Inde gratulabundi Lucam reversi opem ferre obsessis ad Catinum statuunt. Adhæc majora equitum auxilia convocare, ac peditem cogere, magnasque ad eos copias ex Gallia venire à Ludovico rumor erat. Ob eum rumorem validioribus præsidiis obsidionem firmare placuit, atque ita Catinum circummunire, ut, quamvis potentissimus adventaret hostis, undiq; tamen excluderetur. Ad hæc verò non tàm Catini utilitas, quàm generosa quædam celsitudo impellebat animi, *quod magnum aliquid de se ipsis opinantes alienum protinus à dignitate existimabant, si hosti concedere viderentur.* Hujus igitur rei causâ longum atque anxium opus aggrediuntur.

Catinum opidum ad hostes defecit.

Amerigus Donatus eques Florentinus Dux præficitur.

Victulinum occupatur.

Catinũ urgetur.

Pisani pacem cum Florentinis faciunt.

Lucæ deditio sæpius tentatur.

Spinulæ Genuensi Luca tandem à Germanis traditur.

Florentini Spinulæ factum iniquo ferunt animo.

Catinum acrius premitur.

* M. P. rebellationibus.

Fortuna affuit cœptis.

Catinum circum munitur.

Catinum est opidum in monte edito, planitiesq; sub eo meridiem versus patescit, cæteris verò ex partibus undiq; colles cingunt. Florentini igitur per planitiem primò, quod ab ea parte maximè accessus erat hosti, fossam latam profundamque diduxerunt, aggeremque post eam atq; vallum crebris cum turribus propugnacu-

Catinum opidum describitur.

Florentini fossã deducunt.

lisque extruxerunt. Fossam autem ipsam aqua ex flumine derivata explebat. Externus verò fossæ ager truncis, ac præacutis arborum ramis crebro multiplicique inter se nexu dispositis, & ab stipite sub terra dimissis muniebatur. Erat hujus fossæ longitudo passuum millia circiter sex, atque ita ab radicibus montium reducta, ut inter eos, ac vallum castris spatium sat esset. Inde per colles munimenta producentes opportunis locis occupatis, recisisque aditibus & castellis, præsidiisque impositis undiquaque Catinum cinxerunt, ut esset hic ambitus castrorum munitionumque supra duodecim millia passuum. Mirifica certè res, ac vel apud Romanum populum memoranda.

Catinum undiquaq; cingitur.

Hostes parato exercitu cum ex Gallia equitatus supervenisset, Lucâ profecti ad opidum Pisciam consistêre. Inde proximâ arce, cui Uzano nomen est, occupatâ, ex eo rursus loco per superiores colles irrumpere conati, Florentinorum concursu ad eas munitionum partes facto repelluntur, ac irrito cœpto pedem referre coguntur. Sæpius posthæc improvisò conati, cùm eodem modo prohiberentur, majores subinde copias parant: Ad superiorem equitatum quingentos equites Germanos belli expertes adjungunt: Peditum verò multitudinẽ ex Pisano Lucensique agro, vel præmiorum pollicitatione, vel studio partium maximam cogunt. Cùm satis parata essent, non clam, nec per colles, sed apertis, campestribus locis ad munitiones pervenerunt. Florentini toto castrorum robore ad ea conversi loca contra hostes stetêre, atque ita primo die castra sunt facta, nihil ut præter vallum fossamq; interesset. Hostes pugnâ decernere cupiebant, idq; jactabundi flagitabant. Florentini verò neque deducere copias ex præsidiis munitionum poterant, ne tantus dudum labor susceptus irritaretur: neq; pugnandũ existimabant, nisi integro milite. Itaq; satis putabant, si, munitiones tutando, hostium impetũ conatumq; repellerent. Igitur hostes ex composito armatâ multitudine, & fortissimo quoq; milite cohortato loca distribuunt, partes consignant, unoq; impetu pluribus simul locis succedunt ad munitiones oppugnandas. Eodem ferè ordine Florentini ad tutandũ festinant, & clamor ingens utrinq; attollitur. Sed, qui subibant hostium non sagittis modò, & tragulis, sed saxis quoq;, & vallo propugnaculisque terrebantur, * & cùm ad aggerem ventum erat, acutis ramis sese induebant, fossæ quoq; altitudo, & aqua conspecta omnem conatus adimebat spem. Quibus difficultatibus repulsi, tandem omissâ per vim irrumpendi curâ, ad ingeniũ convertuntur. Erat fossæ, ut diximus, longitudo per planitiem circiter sex millia passuum: Caput autem ab ea parte, quæ Pistorium versus aspicit à colle, qui est sub castello Serra incipiebat. Id quò magis aberat ab hoste, eò custodiebatur minus. Hostes igitur, re per exploratores cognitâ, partem copiarum per noctem dimissam ea improvisò loca invadere jubent. Ipsi autem quo magis à suspicione divertant, primâ luce ad munitiones succedunt, & majorem, quàm nunquam conatum de industria ostentant. In hanc pugnam intentis omnium animis, copiæ hostium, quas per noctem missas diximus, repentè ex insidiis (egressæ *) munitiones invadunt, nactæq;* locum defensoribus vacuũ, intrò penetrârunt. Inde ad lævam secus vallum discurrentes, fugã trepidationemq; edidêre. Delatæq; in proximũ præsidium, brevi momento expugnant, Præfectum ejus Jacobum Medicem, Florentinum equitem, capiunt, prædam ingentem nanciscuntur. Lucenses, qui ad alias munitionum partes Florentinis oppositi stabant, ubi suorũ ingressum cognovêre, omissâ oppugnatione, citato agmine ad ea loca contenderunt, quo per priorũ* vestigia penetrarent. Simulque Florentini re intellectâ omnem confestim equitatum ac levis armaturæ militem effuso cursu eò dimisêre. Cætera verò acies structa, & composita secus vallum æquis fermè regionibus cum hostium acie procedebat: Sed equitatus à Florentinis præmissus interiori, atq; eò compendiosiori viâ profectus longè antevenit, prælioq;* cum his, qui intraverant, hostib⁹, implicatur. Et succedebat prælio levis armaturæ miles, qui equitibus permixtus rem eâ die gessit egregiè. Ab his pulsi tandem hostes, qui munitiones intraverant, ad Catinum refugerunt. Reliqua verò Florentinorum acies ad munitiones concurrens, facilè eas turata est à cætero hostium ingressu. Ita pars una hostium inclusa: reliqua exclusa remansit.

Piscia opidum. Uzanum arx occupatur. Florentini repellantur. Florentinorũ pugna cũ hostibus.

** feriebantur. M.P.*

Serra castellum.

** aderat in MS. Pal.*
** namque MS. Pal.*

Iacobus Medices Florentinus eques capitur.

** priora MS. Pala.*

** præliũmq; MS. P.*

Secutis post hæc diebus, acerrimum fuit certamen, cùm ab externo hoste summâ vi munitiones oppugnarentur: intus verò inclusi idem sub tempus ab opido acriter invaderent. Adversus eam vim Florentini bifariam partiti copias, resistebant,

Florentini bifariam partiti resistunt hostibus.

resistebant, ut equitatus cum aliqua peditum manu ab radice montium repugnaret, cæteræ verò copiæ munitiones ab externo tutarentur impetu: pugnabaturque eodem tempore à fronte & à tergo, & simul turres munitionesque toto ambitu tutandæ erant, in quibus cum magna necessariò distineretur manus, summum in periculum res veniebat, & quo magis sperabant hostes, eò acriùs nitebantur. Sed contra hæc omnia incommoda peropportunum remedium fuit, quòd intellecto periculo tota penè civitas se in castra diffudit. Ita multitudine virorum suppeditante spem conatus hostibus ademêre.

Pugnant à fronte & à tergo.

Spinula igitur Lucensium Dux multos dies frustra conatus, retrò tandem movit castra ad opidum Pisciam. Obsessi verò cùm antea necessariorum angustiâ laborabant, tùm addito novarum copiarũ adventu majori inopiâ premebatur. Afferebat desperationẽ recessus suorum: erumpendi nulla penitus videbatur facultas: expectare autẽ, ac diuturniorẽ experiri morã, defectus cõmeatuũ prohibebat. Quib* ad extremũ difficultatibus victi deditionẽ facere constituunt, pacti, ut incolumibus abire sibi liceret, deducto veteri novoq; præsidio vacuum Florentinis opidum reliquêre. Per hunc modum Catinũ receptũ est, longo quidẽ certamine, sed admodũ glorioso. Agmina penè triumphantia in urbem, coronatiq; fronde milites domum ad conjuges & liberos suos eximiâ omnium gratulatione redierunt.

Pisciam opidum.

Catinum Florentinis vacuum relinquitur.

Consultatũ post hæc de Catino evertendo, pervicitq; tandẽ eorum sententia, qui retinendum censebant, propter eximiam ejus opportunitatem ad bellum.

Haud multò post reductas in urbem copias Bugianum (quod antea castellum in potestate Florentini populi fuerat) ad Lucenses defecit. Cùm ejus rei causâ majores copiæ subitò advenissent, egressi repentè opidani cum adventitio milite vicum ei castello subjectum invadere perrexerunt. Erat in eo aliquantulum copiarum, quæ ubi fraudem opidanorum, ac novum clam præsidium receptum vident, raptis confestim armis non solùm egregiè tutati sunt locum: verùm etjam fractos hostes magno sui detrimento persecuti sunt. Multa jam suadere videbantur Lucam ipsam obsideri, atque capi posse: primum, quod ipsi per se Lucenses imbecilli sanè atque impares erant, præsertim civitate divisâ, magnâque exulum manu in hoc ipso bello Florentinos sectante. Externi verò nulli videbantur opem laturi. Nam Pisani quidem novâ pace obligati, nihil contrà molituri credebantur.

Bugianum ad Lucenses deficit.

Ludovicus autem Romani nominis invasor, unica partium spes, fractus ac debilitatus Gallico bello tandem in Germaniam trans Alpesque abierat, falsusque Pontifex ab eo Pisis relictus post Pisanorum rebellionem ad verum Pontificem ductus veritatem agnoverat: nihilque supererat (in præsentia *) quòd videretur formidandum. Quas ob res Florentini magnâ spe versi ad bellum, non jam levia consectari, sed Lucam ipsam caput atque arcem belli obsidere constituunt. Ad hoc ubi satis omnia parata, structaque sunt visa, egressi in arma contra hostes duxêre. Ac primum Cerulio, Viminariaque, ac cæteris imminentibus Lucæ arcibus occupatis, inde mox descendentes urbi ipsi admoverunt castra, primò ab una urbis parte mox crescentibus copiis, & amicorum auxiliis confluentibus, alia subinde appetendo loca undiquâque illam cinxêre. Cùm durior indies redderetur obsessorum conditio, nec futuri spes præsentia sublevaret mala, Spinula rebus diffidens modò pactiones tentare cum Florentinis, modò alienum refugium circumspicere, scrutari deniq; omnia indagariq; incepit. *Magnam in bello vim habet fortuna, ut nihil tàm exploratum videri possit, de quo non ante supremum sit eventum rei dubitandum.* Obsessis enim tunc penitùs fractis, & quò se verterent, nescientibus, cùm neq; spes, neque consilium superesset, fortuna ipsa, quod nemo prius suspicari poterat, subministravit auxilium. Joannes erat Boëmiæ Rex, Herrici ejus qui dudum Imperator in Hetruria decesserat, filius. Hunc aliis de causis Italiæ finibus propinquantem Brixiani seditione domesticâ advocarunt. Qua de causâ Brixiam cum equitatu ingressus, (haud multò post *) Bergomates quoq; vicinos eâdem fermè ratione suscepit, ac per amicos paternos vires extendit. Ad hunc igitur Spinula & Lucenses legatione missâ Lucam dedidere. Ille opem ferre obsessis, periculoque liberare pollicitus est. Id etsi armis agendum existimabat: tamen viam primò humaniorẽ ingressus, Legatos Florentiã misit, qui sui juris esse Lucã docerent, ac benignè postularent obsidionem dissolvi. Quod negatum cùm esset, ad vim conversus & arma, copias

Ludovicus Romani nominis invasor.

Falsus Pontifex ad verum Pontificem ductus veritate agnoscit.

* Ms. Pal. non hab.

Florentini Lucam obsidere constituunt.

Cerulium. Viminaria. Lucæ castra admoventur.

Spinula pactiones cum Florentinis tentat.

Lucensibus obsessis fortuna auxilium subministrat.

Iohannes Boemiæ Rex, Herrici imperatoris filius.

Brixia.

* M S Pal. non hab.

Iohannes Rex Bergomates suscepit.

Eidem Regi Luca deditur.

párat, expeditionem in Hetruriam indicit. Florentinos, præterquam quod inopinata res turbabat animos, illa insuper afficiebat cura, quòd ortâ nuper in castris seditione conducti milites nullâ Ducis reverentiâ, cædes & incendia fœdè patraverant. Ob quæ suspecti simul, contumacesq; nec ipsi se Duci, nec Dux illis se satis credebat. Et jam transfugia quædam ex castris facta erant conductorum. Quamobrem periculosum rati expectare hostem, ubi appropinquare Præfectus Regis cum equitatu nunciatus est, obsidione missâ, copias reduxêre, quinto ferè mense postquam obsideri fuerat cœptum. Per hunc modum primus Florentini conatus populi ad Lucam plenus dudum bonâ spe, in irritum recidit, ac majora subsecuta certamina dispendiis & periculis mali pœnas consilii à populo exegerunt. Aliquot dies postquam Lucam venerat Regis Præfectus, Florentinum populabundus ingreditur agrum, habens equites ad mille ducentos, peditum autem ad duo millia. Temeraria procul dubio res, attamen sortita successum. Cùm enim faciliter intercludi possent, triduò agros populati magnas inde prædas abegêre.

Florentinorum ad Lucam bona spes in irritum recidit.

Johannes Rex accipit Parmam Rhegium Mutinam sese ultro dedentes.

Per idem ferè tempus Johannes Rex Parmam, & Rhegium, & Mutinam Galliæ urbes, se ultrò dedentes, accipit. Ita propinquior potentiorq; factus indies magis formidabantur.

Colloquium Regis & Legati Romanæ sedis.

Proximo dehinc anno plurimum aucta suspicio est ob colloquium congressumque Regis & Legati Romanæ sedis, qui Bononiæ præerat: in quo perquàm amicè sese receperant contra omnium expectationem, ut non modò non succenseret Legatus Regi pro occupatis Galliæ civitatibus: verùm etiam sibi gratias videretur habere. Et secuta mox convivia, arctæq; amicitiæ signa moverunt hominum mentes, & in suspicionē verterunt, *quibus est de rebus, quò clariores sint, paulò altius repetendū.*

Bellum Galli cum originem traxit à Genuensi bello.

Robertus Rex.

Pontifex Romanus sese admiscet Genuensibus certaminibus.

Bellum Gallicum, originē traxit à Genuensi bello. Pulsi enim dudum Genuâ cives diversarum partium, se ad Mediolanenses contulerant, eorumq; freti opibus, redire in urbem conabantur. Altera verò factio, Roberto Rege advocato, sese & urbē illi dediderat, cujus freta viribus cōtra adversarios repugnabat. Admiscuit se tūc his certaminib⁹ pontifex Romanus, Legatūq; suū misit in Galliā. Crescēte igitur Romanę sedis potētiā, ita cōplures annos gerebatur bellū, ut appareret, merá partiū studia in illo versari. Robertus enim Rex, Florentiniq;, ac tota illiusmodi factio Legato in Galliā, Legatusq; ipse, cū opus erat, in Hetruriā submittebat auxilia. Mediolanenses autem, Veronensesq;, & Mantuani, cæteriq; Imperii fautores contrà nitebantur.

Post discessum igitur Ludovici ex Gallia, Legatus Bononiæ consistens, Mutinā & Rhegium, & Parmā, quæ dudū urbes ab eo defecerant, gravissimo urgebat bello: quo metu hæ civitates sese Johanni Regi dediderunt. Secuta ergò colloquia, & amicitiæ signa Regem inter Legatumq;, cùm antè his de causis crederentur hostes, querelas simul suspicionesq; peperêre. Robertus enim Rex, quòd paternā inimicitiam adversus Johannē exercebat, Legati factū indignabatur: Florentini verò ob ereptā è faucibus penè Lucā, & antiquā Herrici pātris obsidionē, infensissimi erant. Eòdēq; modo per Galliā, Mediolanenses, Veronēses, Mantuaniq; principes, Legati veteres hostes, Johannem, etsi à stirpe suarum partium fautorē, tamen ob hanc ipsam Legati conjunctionē, suspectum habuêre. Ita cōtra penè naturā rerum cōjunctio quædam animorum inita est inter principes Galliæ, Robertumq; Regem, & Florentinos, contra Johannem & Legatum, quæ haud multò pòst hos ipsos omnes in unum & apertum fœdus conjunxit.

Coniunctio animorum initur inter principes Galliæ, Robertum Regem & Florentinos contra Iohannem & Legatum.

Pistorienses potestatem civitatis Florentinis tradiderunt.

Pistorienses ut subiecti sunt habiti.

Per idem tempus Pistorienses arbitrium, potestatemq; civitatis Florentino populo tradidêre, cōmoti ob discordias civium, quòd ii, qui dudum pulsi à Castrutio per Florentinā pācē redierāt in urbē, plus pôsse adversarios, permolestè ferebant, videbanturq; ob eā indignationē res novas moliturí. Quare pręvenientes familię dudum in Florentina pace honoratæ, dedendi protinus urbem auctrices fuere, neque posthac ut fœderati, neque rursus ut subditi: sed ut subjecti Pistorienses sunt habiti, etsi ad speciem jus deligendi Magistratus, cæteraque istiusmodi liberi populi simulacra eis in deditione reservata sunt.

Barga opidum ab hostibus obsessum.

Eodem anno Bargam opidum Lucensis agri, quod in potestate Florentini populi erat, obsederunt hostes. Eam obsidionem quo dissolverent, Florentini cum exercitu ingressi Lucensem agrum ad Cerulium castra fecêre, sperantes metu Lucæ obsidionem deserturos. Cùm nihilo magis ob id moverentur, omnibus copiis Bargam petiêre. Hostes munitissimis castris se circa opidum continebant, atq; ita reci-

derant

derant aditus, ut importari nil posset: Pugnā verò detrectabant. Quare frustrati à spe opis ferendæ, nostri domum irriti rediêre. Bargaq; paulò pòst inopiâ frumenti Lucensibus redditur.

Barga Lucensibus redditur.

Altero dehinc anno crescente Legati suspicione, quoniam Johannes, relicto in Italia equitatu, cum Carolo ejus filio ipse trans Alpes ad majores cōparandas vires abierat, magno consensu fœdus initum est. Fuerunt in eo fœdere Veronensium, Mantuanorumq; tyranni: Præterea Accius Vicecomes, qui nuper Castrutiano bello Florentina pulsaverat mœnia, tantumq; indignatio potuit & utilitatis spes, ut acerrimi quondam hostes in unum amicitiâ societateq; jungerentur. Conditiones verò adscriptæ hę: totis ut viribus, cùm opus esset, sibi invicem opitularentur: Interim verò belli gerendi causâ equitum tria millia in armis haberent. Horum Florentini sexcentos conferrent, totidem Robertus Rex: Mastinus autem Veronensium tyrannus octingentos, Accius Mediolanensium sexcentos: Ferrariensium principes (nam hi quoq; in fœdus venerant) ducentos, totidem Mantuanus.

Fœdus novum initur.
Conditiones fœderis.
Mastinus Veronensium Tyrannus
Mantuanus.

Legatus per hæc ipsa tempora Ferrarienses bello persequebatur, castraq; habebat apud Argentam opidum, qui ubi initam societatem à Florentino populo cum hostibus intellexit; irâ & indignatione commotus, oratores Florentiam questum misit. Hi consumtâ pleraq; oratione, veteribus inimicitiis refricandis, damnandoq; fœdere, ab illo ut se disiungeret * civitas, postularunt. Ad hæc responsum est: Florentinum quidem populum Romanæ sedis fautorem inprimis fuisse, atq; eo magis indignari, si quis adversariorum suorum ab sede illa foveatur. Nec verò cuiquā admirationi esse debere, si adversus Johannem Herrici filium, quem & paterna vetus inimicitia, & nova Lucæ injuria infestū reddat, sese putaverint muniendos. Sub hoc respōso oratores dimissi. Et constabat plus intelligi à civitate, quā verbis exprimeretur. Nam conciliatus quidem Pontifici Johannes Rex, per Francorum Regem, quem arctissimo cōsanguinitatis attingebat gradu, credebatur, hoc totum Italiæ cœptum non invito Pontifice adoriri.

Argenta opidum.
Legatus ob fœdus initum indignatur.
** adiungeret. MS.P.*

Per hoc tempus Carolus Johannis filius Lucā accessit, fuitq; metus, ne majori aliquâ re invitatus Apenninum transiret. Cæterùm paucos dies Lucæ cōmoratus, audito patris reditu, in Galliam properans, Parmæ illi occurrit. Venerat cū Johanne haud magnus equitatus, verùm optimus quisq; & belli cupidissimus ex Germania & Gallia, plurimumq; viri nobiles, & principes quidā cum illo advenerant. Sed ex civitatibus, quæ ante discessū in fide erant Regis, per mediū hoc tempus Brixiam, & Bergamum Mastinus averterat: Accius verò Ticinum abstulerat: Ticini tamen arx tunc etiā à suis tenebatur. Quare profectus Ticinū Rex ferre obsessis auxiliū tentavit. Sed ita fossis castellisq; circum muniverat * Accius, ut nihil ad extremum Rex proficere posset. Itaq; populato infestiùs Mediolanensi agro, Parmam copias reduxit.

Carolus Iohannis filius Lucam accedit.
Brixia.
Bergamum.
Accius Ticinum abstulit.
** Communiverat MS.Pal.*

Legatum apud Argentam opidum habuisse castra diximus: nec longè ab his Ferrariensium constiterant copiæ. Prælio itaq; commisso profligati sunt Ferrarienses è unusq; è principibus eorum Nicolaus, eo in prælio captus.

Ferrarienses in prælio profligati.
Nicolaus princeps capitur.

Propius deinde admotis castris Ferraria obsidebatur. Ad hanc obsidionē præter victrices copias magna Bononiensiū multitudo, & cuncti Flaminiæ proceres Legati jussu coierant in castra. Ferraria ita secus Padū amnem sita est, ut mœnia penè fluvio abluantur. Statim infra urbē scissus gurges insulā facit, in quā vetustū fuit opidū. Id opidum cū à Ravennatibus impeteretur bello desertū creditur, & trans amnem multitudo traducta urbē cōdidisse. Hostes igitur primò in ea insula contra urbē: post hæc transmisso amne mœnibus admoverūt castra, valloq; & fossâ muniti terribiles assidebant. Fracti jam antè prælio Ferrarienses, urgente ad portas hoste, gravissimo in discrimine versabantur. Ob hoc igitur sociorum periculum Florentini auxilia mittere constituerant. Sed inerat difficultas maxima, quòd neq; per Flaminiam neq; per Bononiensem agrum, omnia tenente Legato: neq; rursus per Mutinensem, aut Parmensem, Regis impedientibus copiis, transmitti auxilia poterant. Ne tamen deessent sociorum saluti, longo anfractu per Genuēsium, & Mediolanensium fines, copias mittere statuerunt. Tantum longitudo itineris breviores modò copias fecit, delectiq; solū missi equites quadringēti, cumq; his profecti * duo ex nobilitate præstantissimi per ea tempora juvenum, Franciscus, Pallæ filius, Stroza, & Ugo Vieri filius, Scala. Hi Genuam primò, inde pedestri itinere Mediolanum pervenêre, urbēq; ingressi sunt, sub vexillo Florētini populi, nō cōquerente modò Accio Vicecomite;

Ferraria obsidetur.
Flaminiæ proceres.
Ferrariæ situs.
Florentini Ferrariensibus auxilium mittunt.
** præfecti MS pal.*

verùm etiam omni liberalitate ob viam prodeunte. Ex Mediolano Veronam petentes, recepti sunt pari magnificentiâ à Veronensium tyranno. In hoc tandem loco, quia reliquus cogebatur exercitus, aliquamdiu constitêre.

Johannes cum Legato de communi bello consultat.

Per hæc ipsa tempora Johannes Bononiam ad Legatum profectus, cùm de cōmuni bello consultarent, statuit quàm primū, cum omni equitatu ad urgendā obsidionem se in castra conferre. Ea de causa Rex parte copiarum præmissâ, ipse Parmā reversus est ad cætera comparanda. Hæc res impulit auxilia sociorum, quæ Veronæ coacta erant, ut prævenire maturarent. Veronâ igitur profecti equites, Ferrariam ingressi sunt, nec ulla posthac fuit mora, quin castra adorirentur. Armatâ ergò multitudine urbanâ, omnibusq; paratis, cum duabus simul portis eruptionē fecissent, castra hostiū adoriuntur. Naves etiā, quarū ad triginta habebant, per flumen ad castra oppugnanda dimittūt.* Florentini, multis id munus detrectantibus, eam sibi partē in distributione locorum susceperant, ut pone * castra aggrederentur. Et conjunxerāt se his Veronensium equitū ad centū quinquaginta, & in his pleriq; Florentini exules, qui antiquo partium æstu jactati, apud Veronēses tyrannos, tanquā in portu aliquo tranquillitatis, constiterant. Hi omnes, circumdatis hostiū castris, è diversa ab urbe regione, vallum repentè invadunt, ac minus ab ea parte intento * hoste, quāquam difficillimo aditu, intra munimenta penetrârunt. Atq; fortuna ita fuit, ut non longè ab eo loco vexilla Regis, equitatumq; ab eo præmissum in castra ostenderent. Lætati igitur eam potissimùm pugnam sibi oblatam, in qua præter communē causā, privata insuper ultio exposcenda esset, cohortati suos in vexilla Regis feruntur. Regii equites præliorum gnari pugnam fortiter exceperunt. Certamen atrox fuit, atq; aliquandiu ita pugnatum, ut neutram in partē inclinaret victoria. Sed præcipua eo die pugnandi laus, penes Duces ipsos Florentinorum fuit: cùm ambo pari ardore in prima versarentur acie, viri militares, & magnâ domi famâ, extendere factis gloriā properabant, magisq; exemplo, quàm verbis adhortabantur suos. His bonis artibus impigrè freti, tandē hostes exsuperant, ac referre pedē compellunt, simulq; refracta pluribus locis munimēta castrorū pervaduntur. Additur præterea terror hosti, quòd cùm magna effusaq; esset fuga, ad ulteriorē fluminis ripam pons nimio pondere delapsus est. Quo facto omnis hostium equitatus, & maxima peditum pars intercipitur. Per hunc modū victoria Ferrariensibus sociis parta cū magna adversariorū strage.

** M S. Pal. mittuntur.*
**pene. M S. Pal.*
Florentini exules.
**invento M S. Pal.*
Regii equites præliorum gnari.
Florentini magis exemplo quam verbis suos adhortantur.
Florentini hostes exsuperant.
Hostium equitatus intercipitur.
Victoria Ferrariensium.
Flaminia deficit à Legato.

Ob hanc victoriam cuncta paulò pòst Flaminia defecit à Legato, & Bononiæ ita trepidatum, ut, nisi Johannes Rex cum equitatu advenisset, populus arma fuisset capturus: illius præsentia res novas compescuit.

Castrutii filii, obsides, clàm arripiunt fugā.

Eodem anno rex Lucam subitò accessit hujusmodi causâ pertractus. Cùm ob adversum præliū afflictæ Legati simul Regisq; opes viderentur, Castrutii filii, quos obsidum loco Rex secum habebat, clàm arreptâ fugâ, ex clientelis paternis magno numero coacto, Lucā subitò ingressi sunt, urbemq; in suā potestatem redegerunt, præter arcem, in qua præsidiū erat Regis. Ea res effecit, ipse ut Rex duobus ferè millibus equitum Lucam properè accederet. Ibi pulsis adolescentibus, urbeq; receptâ, magnam vim pecuniæ Lucensibus imperavit, &, quasi pertæsus Italiæ, trans Alpes abire constituit. Lætam victoriā civitatem diluvium aquarum penè submersit. Circiter enim Calendas Novemb. quatuor diebus, totidemq; noctibus continuato imbre, incredibili aquarum multitudine, amnes per Casentinatem, Aretinumq; agrum egressi alveis, instar æquoris omnia texêre. Inde passim descendentibus, cum Seva quoq; fluvius, inundato Mugellano agro, plenâ decurreret valle: Arnus autem nullis neq; ripis, neq; terminis coërceretur, omnia supra urbem loca complentur. Ea vis aquarum in muros perlata urbis, partem illorum ad orientem versam prostravit. Inde urbem quasi captam, expugnatamq; discurrens, trepidis ac fugientibus civibus cunctam occupavit, ut ad templum Martis supra dimidium Porphyrearum columnarum, humilioribus verò locis supra XII. pedes altitudo ascenderet. Nec prius increscere destitit aquarum moles, quàm ad occidentem quoq; non capiente jam urbe aquam, mœnia subvertit. Tunc demum egesta vis, & decrescere pelagus cœpit. Tres urbis pontes dejecti, & proxima secus fluvium ædificia, multæq; per urbem domus concidêre.

Diluvium aquarum Lucæ.
Seva fluvius.
Aquarum vis muros prostravit.
Tres urbis pontes ab aqua dejecti.
Novus metus Florentiæ à Nobilitate incidit.
Nobilium familiæ robustissimæ trans Arnum fuerunt.

Cessante aquarum metu, cùm homines velut attoniti remansissent, novus iterato metus incidit à nobilitate. Robustissimæ trans Arnum familiæ nobilium erant: pontes autem disjecti eas separaverant, ut jam duæ urbes ex una factæ viderentur. Et rixæ quædam coortæ suspicionem augebant. Ob hunc metum pontes duo rati-

bus facti, quo transarninæ plebi, si opus foret, succurreretur. Tunc demum timeri desitum est.

Eodem anno Florentinorum sociorumq; oratores communi de re apud Hericem in Liguribus convenêre. Movebat autem, quia Legato gravi plagâ perculso, Johanneq; Rege trans Alpes relictâ Italiâ digresso, prosperis secundisq; rebus, de prædâ jam inter socios oriebatur contentio, discordiam paritura, ni obviam iretur. Itaque prospicere * jam inde, & antevenire placuit. Re igitur discussâ ita tandem cōvenit, uti Cremona Mediolanensi, Parma Veronensi, Rhegium, Mantuano, Mutina Ferrariensi, Luca Florentino destinaretur. Hæc bonâ fide procuranda adjuvandaq;, quoad urbes istæ in potestatem venirent. Bellumq; post hac acriùs cœptum.* Prima hostium ruina ab eo, qui caput fuerat malorum omnium, Legato incepit. Hic erat vir Gallus intolerabili superbiâ atq; fastidio: Et auxerat naturæ vitiū prosperitas fortunæ, nihil ut jam minus ferendum, quam ejus protervia videretur. Cùm ergò Ferrarienses captâ post prælium Argentâ, Bononiensem in agrum copias traduxissent, lateq; omnia vastarent, cives per eam occasionem sumtis armis verterunt impetum in Legati satellites: quibus variè per urbem oppressis, ipse trepidus in arcem munitissimam, quam sibi construxerat, refugit. Bononienses arcem obsessam die noctuq; oppugnabant. Quæ cùm Florentiæ essent audita, etsi populus nō invito animo hanc Legati ruinā * percipiebat; tamē vicit humanitatis respectus, ut pro reverentia sedis Romanæ de Legati salute cogitarent. Ita missi cōfestim Bononiā oratores quatuor, & cū his equites trecēti, ex Mugellanoq; agro magnus peditū numerus. Hi rogādo atq; monēdo sequestres tandē fuēre, ut Legatus, redditâ civibus arce, incolumis abiret. Id tantâ difficultate impetratū, ut aliquot dies adversus corū preces resisterent Bononienses, & post rē impetratam, cùm extra mœnia Legatū deducerent, vix à populi impetu in eum ruentis defendere illius salutem potuerint. Magnâ demū vi Florentiā perductus, mox Pisas, inde mari delatus, ad Pontificem abiit.

Florentinorum sociorumq; oratores communi de re convenerunt.
Contentio de præda inter socios orta.
** MS. Pal. prosperè*
** repertum MS. Pal.*
Bellum acrius incipitur.
Legatus caput omnium malorū.
Legatus refugit.
** MS. Pal. iniuriam.*
Florentini pro reverentia sedis Romanæ de Legati salute cogitant.
Legatus ad Pontificem abit.

Altero dehinc anno Florentini Lucam obsidere constituerant, atq; ita convenerant, ut ex sociorū copiis, quę circa Parmam erant in castris, pars Apenninū transiret ad Lucæ obsidionē perurgendā. Hæc itaq; auxilia expectantibus, Florentinis insidiæ in castris ad Parmam deteguntur. Equites enim Germani pecuniâ corrupti, seditionem in exercitu facere, ac Mastinum cæterosq; Duces, qui præerant castris, interficere constituerant. Hoc à Legato, quo injurias ultum iret, procuratum credebatur. Igitur eâ re detectâ, pleriq; Germanorum Parmam trasfugêre, turbatioque ista effecit, confestim ut Parmæ solveretur obsidio, deficientibusque auxiliis, Luca quoque quo minùs obsideretur, impedimento fuit.

Florentini Lucam obsidere constituunt.
Equites Germani pecunia corrupti seditionem faciunt.

Per hoc tempus marmorea turris, quæ est ad Reperatæ templum, fundari cœpta est, architectata quidē à Jotto, insigni per eam tempestatem pingendi magistro. Is & fundamentis jaciundis præfuit, & formam, qualem nunc videmus, præstanti magnificentiâ operis designavit.

Turris marmorea fundari cœpta est.
Iottus insignis pingendi magister.

Eodem anno copiæ sociorum, duce Mastino Veronensi in agrum Parmensem reversæ, obsidionē ex integro inchoarunt: Fuitq; in his Florentinorū equitatus ex fœdere cōstitutus. Aliæ insuper copiæ circa Lucā deductæ cuncta belli terroribus infestabant. Ob hæc Johannes Rex, qui in Galliā ulteriorē abierat, quò imminens Lucę periculū depelleret Regi Francorū dono illā dedit. Ipse autē Rex, accitis Florentinis civibus, quorū multitudo ingens in regno ejus negotiabatur, donationem factā ostendit, suāq; esse Lucā protestatus est: proinde abstineret Florentinus ab inferēdo bello. Ea res Florentiam à negotiatoribus perscripta, nequaquā retardavit populi cœptum: Nec planè Rex ipse rem persecutus est, certior factus à Roberto Rege, Lucam ad Johannem nunquam jure pertinuisse: * sed sua dudum, cùm esset à Fagiolano primum, mox à Castrutio occupata.

Mastinus Veronensis Dux.
Parma obsidetur à socus.
Iohannes Rex Lucam Francorū Regi dono dat.
** pervenisse MS. Pal.*

Hoc anno Johannes Pontifex Romanus è vita migravit: in ejus locū Benedictus successit. Proximâ dehinc æstate, fervente in Gallia bello Parmaq; obsessa, novū rursus bellū in Hetruria cōcitatur. Aretinorū enim post mortē Guidonis Præsulis, Petrus cognomēto Sacon acceperat dominatū. Hic fuit vir bello quidē admodum pr[illegible]ns, ad urbanas verò cōversiones nō satis aptus. Cùm tamē opes à fratre partas su[illegible] nō solùm tenuit eas armis: verùm etiā extendit, præcipuè tyrannis, & his q[illegible]i partiū infestus, quos castellis arcibusq; exutos, lōgè lateq; dispersèrat. Florētini cū [illegible] pacē agebāt, intēti Lucēsis belli curis: Perusini verò pro occupato dudū

Iohannes Pontifex Romanus moritur.
Benedictus Pontifex succedit.
Novum bellum in Hetruria concitatur.
Petrus Sacon dominatū accipit post Guidonis præsulis mortem.
Florentini cum Petro pacē agūt.

L 4

Conjunctio arcana inter Perusinos & Tyrannos à Sacone eversos.

Tiferno ita se habebant, ut odia potiùs occulta, quàm apertum superesset bellum.

Rebus in hunc modum se habentibus, arcana quædam conjunctio fit Perusinos inter & tyrannos à Sacone eversos, quorum longè Princeps adversarius erat Nerius Fagiolanus, ejus, qui dudum Pisas Lucamq; renuerat, filius. Is ergò, acceptis clā copiis, nullo tale aliquid suspicante, Burgum (id est opidū secus Tyberim XIIII * millibus passuum ab Aretio) per proditionem invadit. Cùm arx nihilominus præsidio teneretur, Sacō re audità cò raptim copias duxit, opiq; * ferendę intetus omnia rimabatur. Inter hæc Perusini (ut compositum erat) omnibus repentè copiis viâ Cortonensi, quæ est à Burgo diversissima, in agrum Aretinum supervenêre. Quod postquā à Sacone intellectū est, omisfsâ Burgi curâ Aretium rediit. Ibi armatâ populi multitudine, & sub signis structâ, certissimâ dimicandi spe ad hostes contendit. Nec Perusini quidē detrectarunt certamē, sed ut pote viri fortes, se ad pugnā cōparârunt. Ubi autem signo dato concursum est, anceps atroxq; prælium fuit. Tandē superantibus Aretinis, & animis viribusq; prævalentibus, Perusini multâ suorū cæde in fugā vertuntur, quos turbatos prostratosq; persecuti victores, magnam ediderunt stragem, ac viginti ex hostibus signa eo prælio capta retulerunt. Inde agrum Perusinum ingressi, non longiùs ab urbe, quàm duobus passuum millibus fecerunt castra, omniaque circum mœnia igne ferroque popularunt.

Nerius Fagiolanus Princeps.
Burgum opidum Nerius invadit.
* XXIV. MS Pal.
* opisque MS. Pal.
Saconis certamē cum Perusinis.
Perusini ab Aretinis in fugam vertuntur.

Florentini autem, cognito Perusinorū casu, memores pristinarum amicitiarū, confestim auxilia equitū illis misêre, quibus ex gravi conflictatione sustentati sunt. Nec multò pòst Genuensium auxilia quædā Saconi missa (erat namq; sibi uxor Genuensis) dum prope urbem Pacatæ faciunt iter juventutis concursu invaduntur, armisq; & impedimentis direptis iter retrò vertere coguntur. Ita civitas, etsi nondum apertum susceperat bellum: partes tamen Perusinorum animis præferebat, quæ multum valuit ad cursum victoriæ capessendum. *

Florentini auxilii equitum Perusinis mittunt.
Genuenses Saconi mittunt auxilia.
Pacata urbs.
* MS Pal. comprehendum.

Per idem ferè tempus Parma jam pridem oppugnata, cùm amplius resistere nequiret, ad extremum capitur: eam, ut convenerat in fœdere, Mastinus suscepit.

Parma oppugnata capitur.
Parmam Mastinus suscipit.

Mutina quoq; ac Rhegium paulò pòst eodem tenore in victoris manum devenere. Una restabat Luca, Florentinis belli præmiū destinata, eademq; semper quasi fato quodam novi certaminis inexhausta materia, Lucæ siquidem causâ in Gallicum bellū se conjecerant Florentini: ejusdem Lucæ causâ aliud rursus bellum adversus Mastinum susceperant. Lucæ etiam causâ Pisanum postea bellum exarsit, de quibus jam dicere aggrediemur.

Mutina ac Rhegium capiuntur.

Tres erant fratres Ruffi Parmenses, nati summo loco, quibus Johannes Rex Parmam & Lucam abiens reliquerat gubernandam. Horū duo coacti bello cùm Parmam tandē dedissent, multa ultro citroq; pacti sunt, & illud inprimis, ut is, qui Lucæ præerat frater certâ pactione Mastino illā dimitteret. Id factum non repugnantibus Florentinis fuerat, ductis vanâ spe, quòd faciliorē hanc fore viam arbitrabantur, si rē in suam fidem Mastinus suscepisset; præsertim cùm fratres illi in ejus potestate essent futuri. Ipse verò tyrannus palàm dictitabat, Florentinis sese id negotium facessere. Eorum quidē auxilia omnibus victoriis obsidionibusq; per Galliā affuisse: Cæteros verò socios præmia belli consecutus. Florentinū populum unū restare, cui Luca ex fœdere debeatur. Id non magis ad populi Florentini studium, quàm ad fidem suam cæterorumq; sociorum pertinere. Hæc & hujusmodi prædicanti fides adhibita erat, eo magis, quo consona vero honestoq; profari videbatur. Itaq; illi permissum negotiū est, cujusq; ab opere civitas dependebat. Re igitur aliquanto protractâ, Lucā, dante illo, qui tenebat, fratre, Mastinus suscipit, ac suo præsidio communit. Florentini missis confestim ad eum Legatis secundum promissa Lucam postulârunt. Tyrannus autē (primò) benignis affatibus, dum rem cū Ruffis fratrib9 cōponit, exigui tēporis morā ne gravatē ferant, postulat. Mox eo transacto, cùm Legati instarēt, difficultates alias reperire, Ruffis fratrib9 debitam à Rege pecuniā dicere, magnas insuper impensas ab iisdē factas, quas resarciri oporteat. Pro his omnibus summā promit auri, trecenta sexaginta millia. Quâ in re licet improbitatē tyranni impudentissimè versari cernebat Florentinus populus: tamen desiderio potiundæ Lucæ adductus, eā sūmā tradere paciscitur. In quo maximè admiretur quis hujus populi mentē in utrāq; partē nimis proclivē. Pro quâ enim nuper, offerentibus Germanis, ac propè rogantib9, parvā dare pecuniā recusarat: pro eadē paulò pòst intolerabilē auri summā recusanti, ac propè denegāti tradere nitebatur. Nam neq; hoc ipsum pactū conventumque

Ruffi Parmenses tres fratres.
Lucam Mastinus suscipit.
Florentini Lucam postulant.
Mastini improbitas in postulandis impensis.
Florentini populi mens nimis proclivis.
Tyrannus Legatorum Florentinorum desideria frustratur.

tumq; servavit tyrannus: sed alia ex aliis quærens diffugia, turpi perfidiâ Legatorum desideria frustrabatur. Venerat enim in eam spem, ut existimaret, Lucâ retentâ, Hetruriæ civitatibus dominari posse. Hos illi animos faciebant latissimæ per Galliam opes, quibus nemo ejus sęculi Tyrannus par fuit: frequentes præterea adulatores, quibus dominatorum atria sunt referta: Multa * etiã Tusci generis exules, novarũ rerũ avidi, excitabant. His accedebat facultas, quod ex Parmensi in Lucensem agrũ brevis est transitus, & Apennini ferè dorso conjuncti fines, quâ facilè copias posset transmittere. Finitimos quin etiã Pisanos ob studia partium, vetusq; in Florentinos odium, putabat causæ non defuturos. Hæc meditantẽ frustrãtemq; animadvertens Florentinus populus, Legatis tandẽ mandavit, ut questi protestatiq; injuriã discedãt. Id cùm fecissent Legati, Tyrannus quasi lucrum arbitratus, si omnia turbarentur, quas Lucæ habebat copias, repentè in agrum Florentinum prædatum misit. Ita rupto fœdere bellum Lucense ex integro nascitur. Florentini, etsi contentio magna proponebatur, ac jam defessos novum excipiebat bellum, neq; conciderunt animis, neq; quicquam remiserunt pristinæ dignitatis, sed acrius vehementiusq; se attollẽtes, non trepidè, nec turbulentè, sed maturo singula providebant consilio. Pecuniis enim comparandis decemviros cum potestate publica: sex verò ad consilia belli præfecerunt. Inprimis quoq; illud provisum, uti Legati ad Accium Vicecomitem, cæterosque Gallici belli socios mitterentur, qui & arguerent Mastini perfidiam, & opem illorum adversus eam fraudem implorarent.

* multi MS. Pal.

Legati Florentinorũ Luca discedunt.

Bellum Lucense ex integro nascitur.

Florentinorum maturum consilium contra Mastinum.

Societas quoq; cum Perusinis ac Senensibus renovata est, verentibus (id quod erat verisimile) ne Sacon ob tradita Perusinis auxilia se Mastino conjungeret. Copias verò apud Catinum, & Fucetium bipartitò quasi in stationes distribuerunt, ne hostium equitatus, qui satis validus erat Lucæ, in Florentinum posset agrum licenter discurrere. Inter hæc Perusini, sociorum auxiliis freti, agrum Aretinum magnis copiis intrârunt, cuncta igne ferroq; vastantes. Conjunxerunt quoq; se illis Aretinorum exules, multas magnasque clienteles in agro habentes.

Societas à Florentinis cum Perusinis ac Senensibus renovatur.

Perusini agrum Aretinum vastant.

Hinc defectiones quædam opidanorum * fieri, & in deterius labi res cœperunt. Fregit autẽ plurimũ Aretinorum animos Tiferni amissio. Huic urbi Rodulfus præerat Tarlatus, eques Aretinus, præsidiũq; habebat nõ cõtẽnẽdum. Verùm eorũ impiorũ, qui in præsidio erãt, corrupti pecuniâ quidã prodere hostibus urbẽ paciscũtur. Hujus arcani autor deductorq; fuit Nerius Fagiolanus, taliũ quidẽ rerũ vel solertissimus artifex, quæ ubi satis cõposita sunt, accitis Perusinorum copiis noctu ad Tiferni portas accessit. Ibi à proditoribus, qui pro mœnibus excubabant, receptus, urbe potitus est: Rodulfo post nocturnũ prælium, quo frustra pellere hostẽ nixus erat in arcẽ refugiente, quæ & ipsa mox unà cũ illo capitur. Per hunc modũ Tifernũ amissum est. Sacon autẽ in castella, quæ sũt circa Ambrã * fluviũ (ea nãq; rebellaverãt) cũ exercitu profectus, quędã illorũ expugnata receptaq; subvertit: reliqua verò ejusdẽ regionis: Bucinũ, Galatrone, Leolinũ, ac cætera his finitima Aretinorũ castella sese ob ancipitẽ belli metũ Florẽtinis dedidère. Hæc eo sunt anno in Hetruria atq; Gallia gesta.

* opidorũ MS. Pal.

Rodulfus Tarlatus eques Aretinus.

Perusini per proditionem Tiferno potiuntur.

Tifernum amittitur.

* Vnũm è MS. Pal. Arnum.

Ambra fluvius.

Bucinum Galatrone. Leolinum aliaq; castella sese Florentinis dedunt.

Proximo de hinc anno Florentini statim veris initio bellum Aretinis apertè indixerunt. Mox hinc Perusini, inde Florentini magnis exercitibus agrum Aretinum ingressi, simulque circa urbem in unum conjuncti crebra in portis ipsis commiserunt prælia, ac latè omnia vastaverunt.

Per hoc ferè tempus rumor increbuit, Mastinum ad octingentos equites per Flaminiam Farsinatemque agrum Aretium mittere. Et erant, qui ad forum populi * jã pervenisse asseverarent. Ejus rei causâ copiæ à Florentinis in Flaminiã missæ, conjunctis Bononiensiũ auxiliis, ne qua Mastini equitatus transire posset observabant. Sed & Lucę qui erat hostiũ equitatus incursionibus nonnunq̃ factis in Florentinũ agrũ, turbabat sanè accolas, ab illo & illata dãna pleraq; & accepta. Cũ itaq; pluribꝰ locis misceretur bellum, ac penè tota Hetruria fluctuaret, Mastiniq; potẽtia formidaretur, placuit in Galliã, si qua fieri posset, bellũ trãsferre. Id unũ maximè omniũ salutare ab initio perspectũ cõsultatumq; in Rep. fuerat. Cæterũ Legati ad Principes Galliæ missi cu singulos adissent neminẽ pellicere ad bellum cõtra Mastinũ potuerãt, nõ q̃ amarẽt eũ homines, sed quòd ejus potentiã formidarẽt. Demũ ad Venetos cõversa civitas quos & finitimos Tyrãno, & nõnihil læsos, infensosq; illius potẽtiæ intelligebat, multis adhortationibꝰ tãdẽ obtinuit, in societatẽ ut venirẽt (belli *) Ob eã societatẽ Florẽtinorũ statim copiæ quædã ad ea loca trãsmissæ, pariq; itẽ numero à Vene-

Florentini bellum Aretinis indicunt.

* MS. Pal. Popilii & rectè.

Hetruria tota bello fluctuat.

Mastini potentia formidatur.

* MS. Pal perfectum.

Veneti in societatem belli cum Florentinis veniunt

* MS. P. non hab.

tis

Tarvisinus ager.

tis addito, in Tarvisino primùm agro bellum adversus Tyrannum commoverunt.

Ruffi fratres à Mastino rejecti sunt. Pontremulum opidum. Ruffi fratres in fœdus Venetorum & Florentinorum recipiuntur. Petrus Ruffus Lucæ detrimenta posse inferri, ostendit. Præfecti Lucensis calliditas: Cerulium.

Dum hæc in Venetis geruntur, Ruffi fratres, de quibus Lucam Parmamq; accepisse Mastinum diximus, rejecti ab eo, & contra fidem exagitati in opido Pontremuli obsidebantur. Hi ad Florentinorū Venetorumq; opem conversi, in fœdus recipiuntur. Ex his Petrus Ruffus vir præstans in re militari Florentiā veniens, ostēdit, si sibi copiæ darentur, posse Lucæ detrimēta inferri, obsidionemq; suorū simul dissolvi. Acceptis igitur octingentis Florentinorum equitibus, magnoq; peditatu addito, Lucā perivit; nec longè à mœnibus castra metatus per singulos dies infestissima portis inferebat signa. Hæc eo proposito fiebāt, quò hi, qui in castris erant ad Pontremulū, Lucæ auxilium ferre coacti, obsidionē dissolverent: quod tamen ipsum assequi non potuit, impeditus calliditate Præfecti, qui Lucæ præerat. Is enim, cùm Ruffi propositum animadvertisset, cum omnibus ferè copiis egressus, apud Cerulium consedit: qui locus Florentinum versus agrum maximè spectat. Ex eo loco se cùm de industria ostentaret, commeatumq; impediret, vi ipsâ est assecutus; ut Dux Florentini exercitus omissâ Lucâ retrò duceret copias. In reducendo autem, quoniā sub ipso hoste transeundum erat, præliū committitur. Fossa erat jam pridē bello Castruciano facta, à monte in paludem, aditum secans. Ad eā præmissi equites, fossam oppugnarunt, ac demum vi transgressi præsidia hostium, quæ ibi tutelæ gratiâ fuerant, in fugam verterunt. Inde profligatos insecuti, neq; ratione ullâ, neq; consilio: sed temerè atq; incautè ad castra usq; hostium delati sunt. Quorum periculum cùm animadverteret Ruffus, receptui cani jussit, & pòst eos misit, qui ex præcepto revocaret. Sed illi victoriâ elati, & prælio calentes, cùm neq; tubam, neq; monitorem exaudirent, circumventi repentè ab hostibus ita conciduntur, ut pauci eorum effusâ retrò fugâ evaderent, reliquis aut captis aut interfectis. Vexillifer antesignanorum, qui princeps fuerat illius temeritatis, in portis penè castrorum hostium occiditur, vexilloq; hostes potiti sunt. Quâ victoriâ elati omnibus confestim copiis in reliquam Florentinorū aciē magno impetu magnoq; clamore descēderunt. Ruffus interrito animo suos cohortatus ruentes in se excipiebat hostes. Etsi primo quidē impetu, quoniā è monte in subjectos delati quasi procellā dabant, parūper mota acies retulerat pedē: Mox tamē æquato prælio cùm acriter pugnaretur, hostes superātur, & in fugam vertuntur: quos Ruffus insecutus, magnū eorum numerū occidit, cōplures etiam cepit, & in his Mastini Præfectum, qui Dux fuerat copiarum. Post prælium unâ nocte iisdem locis victores commorati, posterâ Fucetium, inde Florentiam rediêre.

Præfecti Lucensis prælium cum Florentinis. Florentini Lucensos in fugam vertunt. Florentini circumventi ab hostibus conciduntur. Vexillifero occiso hostes Vexillo potiuntur. A Ruffo hostes superantur & in fugam vertuntur.

Nec multò post victoriam Ruffus, poscentibus rebus, in Venetos profectus, summā belli adversus Mastinū de sociorū sententia recepit, gessitq; cū summa constantia & moderatione. Prima ejus militia ad Tarvisium fuit: quo in loco cùm hostes variè perculisset, in Patavinum inde agrum traductis copiis per palustria, impeditaq; loca improvisus advenit. Patavinum per id tempus Mastinus tenebat, copiasq; in his locis habebat ingentes, quas tamen in Ruffi adventu sic intra munitiones cōtinuit, ut pugnæ fortunam experiri non pateretur; sperans à populationibus cohibendo, & commeatus impediendo, citra ullum periculum sese hostem aversurum. Ruffus igitur detrectantibus pugnam hostibus, magnâ difficultate per interrupta itinera cum exercitu profectus ad Bogolentam posuit castra. Eum locum acri consilio Ducis electum constat, quòd fossam secus habet navigabilem, per quam commeatus possit afferri, nec amplius septem passuum millibus Patavio abest, loco idoneo ad bellum inferendum. Ibi stativis, vallo & fossâ in antiquum morem, communitis, nullam requiem permittebat hosti, sæpè improviso impetu portas ad usq; discurrens: sæpè signa inferre audens, sæpè ingressum attentans: quibus rebus adeò mentem simul viresq; Tyranni fregit, *ut, qui paulò antè de occupandâ Hetruriâ cogitarat, tunc solicitus esset, de patrio solo retinendo.*

Ruffus adversus Mastinum bellum recipit. Tarvisium. Patavium Mastinus tentat. Bogolenta. Ruffus nullam requiem permittit hosti. Tyranni mens frangitur.

Dum hæc in Venetis geruntur, Aretini indies magis premebantur, cū ad Perusinum bellum, per se magnum, Florentinum insuper bellum accessisset, Tiferno Burgoq; amissis, crebrâ etiam Castrorum rebellione factâ, cives Saconem adeunt, rogātq; uti eū civitatis misereat. Se quidē & durasse hactenus, & durare paratos; modò spes aliqua, & ratio belli gerēdi ostēdatur. Sin desperata sint omnia, prospiciat aliquādo urbi de se nō improbè meritæ, & pacē, si nō bonā, attamē aliquā cōditione civitatis præstet. Ea cùm egissēt cives, in suspicionē Saconis venerūt. Itaq; stipatus armatorū catervis nō cives jā minus, quàm hostes formidabat, & quasi desperatis reb' animum

Aretini premūtur. Aretini Saconē adeunt ut eum civitatis misereat.

animum cœperat ad conditiones traducere. Cùm Perusini & Florentini, per se quisque, affectarent, ac in eo planè infida societas esset, Saconem plurimæ ad Florentinos causæ magis inclinabant. Primum, quòd belli principia odiorumque acerbitates sibi cum Perusinis erant: Deinde quòd plerique ejus inimici se illis conjunxerant: quibus instigantibus vix arbitrabatur fore, ut ulla sibi conventa servarentur. Hæc verò in Florentinis leviora omnia. Et accedebat illa quoque ratio inprimis valida, quòd ipse Florentinâ matre ortus è familia nobili, permultos propinquitate Florentiæ contingebat: quod plurimum videbatur ad securitatem ejus attinere. His de causis ad Florentinos magis inclinatus est. Ipsi verò, quia clandestinos tractatus ea de re habitos cum Sacone à Perusinis cognoverant, recipere conditiones festinârunt. Summa verò conventorum hujusmodi fuit: Florentinus populus jus arbitriumque Aretii in decennium haberet; Sacon, agnatíve omnes Saconis Florentini cives imposterum forent; castella & prædia, quæ privatim habuissent, uti priùs possederant, ita possiderent. Præter hæc autem Saconi tradita XL. auri millia: Insuper decem & septem millia Aretinis mutuata, quæ conducto militi solverentur. Ita Tyrannus improbus pecuniam militibus, quos ipse in cervices conduxerat civium, etiam post finitam tyrannidem, à civibus ipsis exolvendam providit. Quæ verò ipse quasi precium venditæ patriæ accipiebat, pro se retinuit.

Saco ad Florentinos inclinatur.

Conventa inter Florentinos & Aretinos.

Post fœdus XII. ex primariis civibus Florentiâ missi urbem suscipere cum summa populi gratulatione. In Aretinis enim (quemadmodum & in aliis Hetruriæ civitatibus) factiones erant duæ, earumque adversatrix Imperii fautrixque Ecclesiæ (quos Guelfos dicimus) fuit major procul dubio, ac potentior multa per secula suo nomine Remp. gubernavit. Declarant societates cum Florentino populo antiquissimæ sanè, confestim post Federici Imperatoris mortem, initæ, quæ usq; ad Arbiensem pugnã duravêre. In ipsa verò Arbiensi pugna (in qua Guelforum nomẽ in Hetruria penè deletũ est) constat publicis annalibus, Aretinos cũ Florentinis prælio interfuisse, ac plures ferè cæsos Aretinorum acervos, quàm illius * sociæ civitatis.

Florentini Aretium suscipiunt.

Factiones duæ in Aretinis civitatibus.

Guelfi.

In Arbiensi pugna Guelforum nomen deletum fuit.

* MS.Pal. ullius

Caroli post hæc nomen ab Aretinis statim receptum fuit, & in partibus ita perseveratum, ut neq; terror Corradini, neq; hostium victoria, & cædes amicorum de mœnibus propè conspecta à fide partium dimoveret.

Caroli nomen ab Aretinis recipitur.

Ortâ deinde post multos annos seditione inter nobilitatem & plebem, operâ maximè Guilgelmini Præsulis factio hæc Guelforũ Aretio pulsa se Florentinis cõjunxit, communiq; robore iis, qui in urbe remanserant, intulerunt bellum. Quo tẽpore commisso apud Campaldinum prælio, Guilgelminus est interfectus.

Aretii seditio oritur inter nobilitatem & plebem.

Guilgelmini Præsulis opera Guelforum factio Aretio pulsa, se Florentinis conjunxit.

Campaldinum, Guilgelminus interficitur.

Post hujus Præsulis mortem Tarlatum genus præpotens opibus, gubernationem civitatis suscepit. Eo Remp. tenente, factio illa expulsa variis temporibus in urbem restituta est, nunquam * tamen integra: sed aliàs alii, principibus solùm, ac majoris potentiæ hominibus in exilio relictis. Susceptâ igitur à populo Florentino urbe, & exules omnes redierunt, & factio illa dudum pessumdata se confestim erexit, ac jam demto Tyranni metu liberis vocibus gratulabantur. Ut verò in constituenda Rep. Priores populi, ac Vexillifer justitiæ creati sunt (quorũ * officiorum ne nomina quidẽ Tyrannus esse in civitate passus fuerat *) tãta repentè lætitia est coorta, vix ut lacrimæ præ gaudio tenerentur. Ita lætis tunc animis Aretini primùm in Florentini populi jus potestatemque venêre.

Tarlatum genus gubernationem Aretii civitatis suscepit.

* nusquam MS.pal.

In constituenda Repub. Aretina, Priores populi ac Vexillifer justitiæ creantur.

* non aderantia MS.Palat:

Aretini lætis animis in Florentini populi potestatem venerunt.

At Perusini hoc Florentinorum factum gravissimè ferentes, cùm se delusos * planè circũventosq; putarent, Legatos confestim Florentiã misêre, qui & quererẽtur injurias, & bello parta secundũ fœdus reposcerẽt. Hi Magistratũ cùm adiissent, potestate dicendi factâ, orationẽ hujusmodi habuere. Adventus nostri causam, ô Florẽtini, silentibus etiã nobis palàm esse omnibus arbitramur. Quis enim, q modò pacta conventaq; inter populos norit, nõ & à vobis contra fœdus magnificè ventũ, & nos ferre non debere eã contumeliã intelligat? *Nempe durũ est, contẽni à socio, sceleratã à fito propè sacrilegiũ oppugnari.* Quid ergò spoliari simul & contumeliã affici? Ita nuper fœdus ictũ est civitatib⁹, ut neq; pax fieret ulla cũ hoste, nisi de sociorũ voluntate, & cũcta bello parta forẽt cõmunia. Hæc jurata religiosè, ac talib⁹ literisq; firmata, utrũ tãdẽ patiũtur vos sic Aretiũ suscepisse? vel restãtur id à vobis fieri nõ potuisse salvâ religione & fide? Nobis profectò hæc eo gravior injuria videtur quo minus facti est ulla defensio. *Nã ex libidine cõtra fœdus venire, id est socios pro nihilo ducere.* Quod enim, quæsumus, diffugiũ, aut q̃ defensionẽ quisq̃ vestrũ assumat? Desiisse nos esse in armis?

* MS.pal. depulsos.

Legatorum Perusinorum oratio ad Magistratum Florentinum.

armis? At nunc etiam sumus. Serò accessisse ad bellum? At prius, quàm vos, inferre cœpimus. Nullius momēti fuisse milites nostros? At nihil terribilibus erat hosti. Profecisse parū? At plurima & munitissima cepimus loca, *Quæ igitur contemnendi causa fuerit, cùm nulla fuerit conquerendi*? Atqui si verum audire non piget, non tàm de Tyranno, quàm de nobis, Florentini Aretium accepistis. Sacon (credo) vobis sponte dedit, benevolentiâ (se ipsum *) ut sit, utque Tyrannorum est mos, potestatem exuit, vobis concessit: Nihil profectò dici potest minus. Nos, nos inquam ad hoc invitum repugnantemque compulimus Tyrannum: nos hanc vim necessitatemque attulimus: (à nobis circa urbem opida illa ademta sunt *) A nobis crebro incursu noctu dieque vexatus spem resistendi omnino amisit. *Quis igitur autor est facti? qui compulsus est, an qui compulit*? Iste credo, nisi fortè qui de navi jactat, causam sibi non tempestati putemus consignandam. Quod si autores sumus, ut apparet, *quanta injuria est, nos his rebus, quarum ipsi causa sumus, spoliare pergere*? Venatores mediusfidius, etiam ii quibus nulla inter se est, societas, *si feram è silvis à se primò excitatam persequantur, ea fortè ab aliis capiatur, reddi lex & mos gentium jubet. Nihil enim indignius visum est, quàm alieno labore parta retinere.* Quid ergò vos, & socii, & jurati? nónne indignissimum est, si ne in communionem quidem prædæ à nobis excitatæ et persecutæ nos admittatis? At non vult hostis in tuas manus devenire: Ad hoc scilicet in societatem coivimus, ut voluntatem hostis spectaremus? Porro ne illud ipsum, quod nunc facit, vult: sed vi ipsâ compellitur. *necessitas enim omnia frangit. Quid autem minus convenit, quàm voluntatē hostium attendere, sociorum negligere? Viri sapientes nullâ in re humanâ neq; maiorem, neq; sanctiorem fidem, quàm in societatibus exegerunt. Nam si in socio fides violatur, quid iam in vita stabile supersit*? Itaque aliarum ferè litium iudicia quodammodo privata sunt, nec aliud ferè quam pecuniæ damnum in illis versatur: *Pro socio autem iudicium in caput transit. Nusquam enim integrum hominem haberi leges: voluerunt eum, qui non integrâ fide ergâ socios fuerit adinventus*: à testimonio, à curia, à foro, à publicis honoribus, ab humana denique societate repellendum illum amovendumque consuerunt. Quo magis est à vobis, Florentini, etiam nunc considerandum. *Non enim quid concupiscat animus; sed quid fas & jura sinant spectare debetis.*

Magistratus Florentini responsio.

Legati quidem Perusinorum ita dixerunt. Florentinus verò Magistratus, quoniam oratio, quàm decebat, arrogantior visa fuerat, ne momento quidem temporis differre responsum statuit, ne intercapedo ipsa ullâ ex parte minueret dignitatem. Quare ad Legatos conversus audacem, inquit, verborum copiam semper vobis, Perusini, adesse, & antea quidem sciebamus, & nunc oratio vestra manifestè ostendit. Necesse autem fuerit in respondendo nostram parumper consuetudinem intermittere, vestram assumere. *Nam atrociter objecta placidè repelli non debent.* Sed antequam de jure fœderis disputemus, quod violatum à vobis est, Perusini, non autem à nobis: refutanda videtur illa jactātia, quâ vobis totū belli opus, quasi nos nulli aut nusquam fuerimus, tribuistis, cujus id fuit immoderationis, & de nobis, & ad nos ista dicere? cujus præterea vanitatis? An quid vobis sperare unquam licuit * de Aretinis, si nos sedentes certamen vestrum quasi de theatro quodam spectassemus otiosi? Nempe quid vestræ, quidvé illorum possent vires prælium inter vos initum patefecerat. Superatis, fractis, atque fugatis vobis, cùm Aretini victores circum mœnia obstreperent vestra, opem tulimus indigentibus, quâ servati estis. Audetis ergò vos solos confecisse bellum dicere? quibus nisi opitulati essemus, bello ipsi vos eratis confecti? (De nobis, inquit, Aretium cepistis *) O arrogantiam singularem! O verborum audaciam non ferendam! Nósne de vobis cepimus? Ipsi nulla pars belli eramus? Et quid mentes Aretinorum fregit? Quid desperationem resistendi attulit, nisi bellum à nobis illatū? *Cùm vestrum ipsi per se longè contemnerent bellum.* * Jactate, in verbis quantum libet! Nam id quidem perfacile est: *levitas tamen verborum non mutat factorum gravitatem*, Venio nunc ad societatis fidem, quam à nobis violatam dicitis, cùm id sit vestrum. Audete negare, si potestis, secretos cum Sacone de accipienda urbe tractatus habuisse, nuncios & literas ea de re clàm ad eum misisse, voluisse accipere, si potuisset fieri. Quæ cujus fidei sunt, Perusini? cujus integritatis? *Fides in societatibus nullâ magis re, quàm voluntate, & animo violatur Nam factum quidem perinde haberi solet, uti propositum fuerit agentis.* Mens & voluntas pro scelere est, conatus fraudandi turpitudinem contrahit, qui cùm fuerit in vobis, quid

* MS. Pal. non hab.

* in utroque MS. Pal non erant.

* liceat MS. Pal.

Aberant è Pal. MS. utroque, Sed meritò restituenda.

* Ista iterum deerant in M. Pal.

Levitas verborum non mutat factorum gravitatem.

quid nunc objicere audetis? *Levius est à nobis factum, Perusini, quàm à vobis attentatum:* propterea quòd vos eo tempore tentastis, cùm integra erat societas, nos eo tempore fecimus, cùm vestrum jam scelus, & fraudandi conatus omne societatis vinculum, juraque dissolveret. *Nam perfido fides servanda non est.* Quid enim facere nos oportuit, cùm per fraudem vos conari adversus societatis fidem sentiremus? Nonne contra dolum & conatum vestrum nos communire? Nonne fraudem anteveniendo excludere? Hoc nos fecimus, à vobis edocti, qui per nos ipsos optimâ fide quieturi fueramus. *Non potestis de eo facto à sociis juste conqueri, quod vobis in socios licere statuistis.* Si igitur viri sapientes nulla in re humana neque majorem neque sanctiorem fidem quàm in societatibus exegerunt: si nusquam integrum hominem haberi eum leges voluerunt, qui non integrâ fide erga socios fuerit adinventus: Si ab humana denique societate repellendum amovendumque censuerunt: videte, quanta vos maneant, Perusini, qui tam gravi legum sapientumque censuræ obnoxii reperiamini. Nam factum quidem nostrum legitimam habet defensionem, cùm vos jam societatis jura fraude vestrâ sustulissetis. Vester autem conatus, quo minus infamiam contraxerit, defendi non potest. *Quanta igitur dementia est, vestrum & crimen verbis augere?* Circumspicere vos oportuit, Perusini, & quid loqueremini & ad quos, magis attendere. *Nam impudentia ista verborum non turpitudinem occulit, sed acerbat. Quis enim ferat objectantem, quod ille ipse, qui objectat, commisit?* Perversa in oratione vestrâ impudentia fuit: Bellum vos confecisse solos dixistis, cùm id sit nostrum: fraudem à nobis commissam, cùm id sit vestrum. At communionem saltem postulamus! Non habet eam vim Legatio vestra, ut ita* postulet, sed ut nos jurgio lacessat, ut contemnat, ut nullam in partem belli fuisse utiles redarguat. Ad hoc, ut apparet, totum legationis vestræ propositum convertistis. Nam qui ex jure postulant, neque maledictis, neque contumeliâ potiùs, quàm honestis verbis, præsertim ad civitatem loquentes, uti consuerunt.

Perfido fides servanda non est.

*ista MS. Pal.

Cùm dicendi finem Magistratus fecisset, & qui assidebant cives, pro se quisq; castigando mitigarent, lenioribus tandem verbis tractari res cœpta est, & utrinque jam rationes auditæ. Denique inter has civitatum discordias quoniam dijudicari posse videbatur, adhibita est mediocritas quædam, ut Perusini Licinianum, Sabinum, Florianum, Anglare opida Aretinorum tenerent, ac Magistratum quinquennio Aretium mitterent, ad quem ex judiciis provocatio esset. Et res quidem Aretii discordiæque, & bella in hunc modum cecidère. *

Licianum, Sabinum, Florianum, Anglare, Opida sunt Aretinorum.

*concidere MS. pal.

Lucense jam negotium restabat magis porrò difficile, nec in Hetruria solùm, verùm per Galliam quoque transpadanamque regionem variè implicatum. Principio igitur insequentis anni Mastinus, quoniam & captum Aretium, & auctas in Hetruria Florentinorum cognoverat opes, Accium quendam è suis Ducibus cum novo equitatu Lucam dimisit. Is equitatus ad veterem additus, cùm satis magnum numerum confecisset, movit hominum studia, mentesq; erexit. Itaque Florentini paratis confestim copiis, sociorum quoque auxiliaribus arcessitis, magno exercitu Lucensem agrum ingressi, omnia ferro igneque popularunt. Hostis impar tantæ multitudini signa conferre abnuit: Opido tantùm & mœnia tutabatur. Eam ob rem pugna nulla commissa est, populationes modò latè actæ.

Lucense negotium.

Mastinus Accium e suis Ducibus Lucam dimittit.

In Gallia verò cùm in summa res esset spe, cuncta repentè turbavit Germanorum seditio. Mastinus enim virtutem Ruffi metuens grandi mercede à Germanis equitibus, qui sub Ruffo militabant, redemerat, ut interfecto Duce ad se transirent. Sed dum maturantur insidiæ, res interea patefacta est. Itaq; hujus facinoris conscii ad mille Germani equites, facto repentè globo, ac igne pluribus locis, ne quis persequi posset, per tabernacula injecto, ad hostem transfugère. Erant in castris ante hæc transfugia Florentinorum Venetorumque supra quinque millia equitum. Reliqua ergo multitudo, refectis castris, eodem loco perstitit, nec Dux suo casu perterritus est, quo minus solitâ viveret uterturque fiduciâ. Jam cæteri Galliæ principes ruinam Mastini sperantes in societatem coierant, & quantum nunquam antea copiæ Mantuano in agro cogebantur, Mediolanensium, Ferrariensium, Mantuanorum. Ad hos Ruffus Marsilium fratrem cum duobus millibus quadringentis equitibus misit: ipse cum reliquis apud Bogolentam remansit in castris. Copiæ sociorum ubi coactæ sunt, ex Mantuano in Veronensem transiverunt agrum. Harum summa penes Lucinum Vicecomitem omnium sociorum concessu habebatur.

Germanorum seditio.

Germani equites ad mille ad Mastinum transfugiunt.

Transfugia Florentinorum & Venetorum super quinq; millia equitum.

Marsilius Ruffi frater

Bogolenta.

Lucinus Vicecomes.

M

Igitur Lucinus Veronæ admotis copiis, sedem ipsam, ac domum Tyranni propinquo milite quatiebat

Carolus Iohannis Regis filius. Feltrum. Bellona.

Eodemque tempore Carolus Johannis Regis filius alia ex parte adveniens, Feltrum, & Bellonam Mastini urbes invasit.

Tyranni periculosum sed strenuum consilium.

Tertia Patavium castra premebant. Quibus circumventus malis Tyrannus periculosum quidem, veruntamē strenuū sumit cōsilium. Veronā egreditur cū omnibus copiis. In his equitum fuerunt ad tria millia, peditū multitudo ingens, cæterū urbana & inexercitata. Cum his ad hostem ferociter profectus, aciem in conspectu struxit, potestatemq; dimicandi fecit. Lucinus, etsi longè præstabat equitatu: tamen neq; in aciem copias producere, neq; fortunam pugnæ experiri voluit. Quæ res hostium * animos, ferociamq; adauxit: suorū verò ita fregit mentes, aliis alia suspicantibus, ut consilium sumerent discedendi.

Lucinus fortunam pugnæ experiri non vult.

** Hominum MS. Pal.*

Hoc incendio domi restincto Mastinus, quasi secundam tempestatem nactus, in Patavinū agrum copias traduxit, ac tribus passuum millibus infra Bogolentam ipso in flumine castra fecit, eo consilio, ut commeatum impediret, simulq; ut cæteras copias, quæ cum Marsilio aberant, redire in castra prohiberet. Rex erat jā in angusto. Nam & desperatum erat fortunā prælii tentare illâ paucitate copiarum: & desperatū manere intercluso commeatu. *Sed ingenium multa reparat invictum.* Cùm enim animadversum esset, Mastini copias ex hoc eodem flumine, nec aliunde aquandi facultatem habere, suis ipsum artibus Ruffus aggreditur. Herba est in his locis amaro nimium succo, Hanc milites jussu Ducis quæsitam comportatamq; in ripa * fluvii conterebant, in aquam projiciebant. Ea secundo cursu ad castra hostium delata horrendoq; ac tetro sapore aquā inficiebat, ita ut nec hominibus, nec equis utilis esset. Qua difficultate ad extremum victus hostis, irrito cœpto abscedere coactus est.

Ingenium invictum multa reparat.

Ruffus Mastini copias aggreditur.

Herba amaro succo in aquam projicitur.

** Iniuriam MS. Pal. Sed incōmode.*

Albertus Mastini frater.

Patavinorū defectio.

Ubertinus Carra.

Tyrannus capitur, & Venetias mittitur.

** In MS. Palat. non habebantur.*

Ruffus post hæc cōjuncto fratre Patavio copias admovit. Patavii erat Albertus Mastini frater, natu quidē major, sed nequaquā pari autoritate. Hunc Patavini oderant cuncti: *sed metus, ut fit, populum cohibebat.* Stante igitur ad portas Ruffo omniaq; tentante, tandem cives corripiunt arma, domumq; Tyranni invadunt: Ruffum autē cum exercitu intra mœnia admittunt. Autor autē hujus defectionis rerūq; novarū fuit Ubertinus Carra, longè nobilitate & potentia princeps. Hic urbē Tyranno primùm dederat, coactus civili dissensione: post multa atq; gravia ab eo perpessus, hanc liberandi viā cogitarat. Præsidiū omne Tyranni à Patavinis oppressū est: (Ipse verò captus & Venetias missus *) Verùm hanc lætitiā felicitatemq; victoriæ haud multò pòst turpavit ipsius Ruffi obitus. Etenim compositis Patavii rebus, Silicem opidū expugnare adortus; cùm in ipsa porta committeretur prælium, ac vi perrumpere milites conarentur, opidani verò contrà pugnarent, Ruffus ex equo prosiliens, pedes ad primos suorum convolavit. Ibi suos adhortanti, manum etiā conferenti, cum undiq; tela volitarent, hastâ supra femur transfigitur: qua divulsâ cùm hostem infestiùs irritatiusq; urgeret, in fossam prosiliit, ac per eam in opidum transire perrexit. Hîc madefactum vulnus exarcerbatū est. Itaq; paulò pòst relatus Pataviū è vita migravit.

Ruffus hasta transfigitur.

Marsilius frater moritur.

Marsilius quoq; alter frater morbo, quem primò contraxerat, & dolore germani, paucis post hæc diebus moritur. Horum mors Florentinorum Venetorumque turbavit animos, magnisq; funt illis ab utraque civitate honores impensi. Nam eorum virtute maxima pars belli existimabatur confecta.

Brixia à Mastino deficit.

Brixia fermè per hos ipsos dies à Mastino defecit: eâ Mediolanensis potitus est.

Proximo de hinc anno Venetorum Florentinorumq; copiæ in agrū Veronesē traductæ, non longè ab urbe castra fecerunt. Aliquot dies cōmorari, cùm & castella quædam munita cepissent, ac hostium vires pluribus locis attrivissent, tandem majori conatu Vicentiam obsederunt.

Vincentia obsidetur.

Mastinus cùm in deterius rem labi cerneret, capto fratre, amissis magnis quatuor urbibus, multisq; cum his opidis, Vicentia finitima in periculo constituta, sibi jā ipsi diffidens, oratores de pace ad Venetos misit. Veneti autem & ipsi per se proclives erant ad pacem, & accedebat publicè Mastini deprecatio, privatim autem multorum amicitiæ. Itaq; pax tandem illi à Venetis data est, ea conditione, ut Tarvisium Tarvisinumq; agrum Venetis dimitteret. Florentinis verò id modò cautum, ut si in pace venire ipsi vellent, Pisciam & Bugianum de hoste acciperent, cæteraque Lucensis agri castella, quæ possidebant, retinerent. Exulibus verò Lucensium, qui cum Florentinis Venetisq; in eo bello fuissent, in urbem Lucam redeundi jus foret. His

Mastinus oratores de Pace ad Venetos mittit.

Pax à Venetis Mastino datur, Tarvisium.

arcane

arcanè compositis per legatos Florentiã missos,& se pacem velle dixerunt,& conditiones protulerunt. Proinde si pax Florentinis placeret, ea affore, quæ pacti essent: sin magis bellum, hoc etiam eorum arbitrio permitti.

Hoc Venetorum factum pergrave visum est Florentino populo: Sed ad curam deligendi necessitas ipse vocabat. In eo consultationes variæ frequentesq; habitæ. Remanere Tyranno Lucã, quã nuper Florentinis per fraudẽ ademisset, cujusq; gratiâ ipsi bellum suscepissent, turpissimum videbatur, ipsaq; vicinitas nihil firmi habitura. Contra verò, si bellum continuarent soli, arduũ sanè ac difficile, præsertim tot sumtibus defessis, existimabant fore. Et invitabat Piscia Bugianũq; duo Lucẽsis agri opida: quæ si reciperentur, infirmior Tyrannus ad bellum videbatur futurus. Hæc tãdem vicit prævaluitq; sententia, missisque ad Venetos legatis mandatũ est, pacem ut maximè improbarent, ac dissuadere conarẽtur. Quod si perstarẽt in sententia Veneti, conditiones, quoad fieri posset augerent, pacẽ tandẽ oblatã reciperent. Legati fuerũt Franciscus Pactius, Alexius Rinutius, Jacobus Albertus. Ab his Legatis nihil profectum est, obstinatis ad pacem Venetorum animis. Itaq; pax est tandem iisdem, quibus convenerat priùs, conditionibus recepta.

Florentini misßit Legatis ad Venetos pacem cum Lucensibus dissuadent.

Franciscus Pactius, Alexius Rinutius Iacobus Albertus Legati.

Post hæc liberæ civium mentes nõ à bello tantùm: sed etiam à suspicione belli conquierunt, nisi quòd Mastinus per finem quasi ejus anni Lucam venit. Et quidem adventus etiam in pace formidabilis erat: Verùm ille paucis diebus Lucæ commoratus, nullâ penitus innovatâ re in Galliam rediit.

Mastini adventus etiam in pace formidabilis.

Proximo dehinc anno, qui sub recentem fuit pacem, nihil memoriâ dignum à civitate gestum comperio. Auguria tamen permulta & fœda, futuras inde portendebant clades. Tacta est enim de cœlo turris ædium publicarum. Tacti sunt etiam muri urbis. Porta quoq; Bononiensi viâ fulmine icta, & tres illic homines exanimati.

Auguria multa & fœda.

Messes eo anno tenuissimæ famẽ haud dubiè minabãtur. Ea solicitudo perpulit ad capita hominũ dignoscẽda, ut quãto importatu opus foret, cerneretur. Censu igitur habito reperta sunt civium capita intra urbem degentium nonaginta millia.

Civium capita intra Florentiam degentium nonaginta millia reperiuntur.

Sequitur annus trecentesimus quadragesimus supra mille. Hic annus insignis fuit multarum rerũ novitatibus. Principio Cometes in cœlo visus hominũ mentes superioris anni auguriis pavidas, magis conterruit. Nec vanũ id præsagiũ fuit. Secuta enim mox pestis, non per urbem modò: verùm etiam per agrum, fœdâ strage, magnã vim hominum absumsit, nec adolescentes tantùm, sed profectos ætate, & aliquot in Rep. insignes, sedecim millia urbanæ multitudinis extincta per eã pestem tradunt.

Ann 1340. Cometes in cœlo.

Pestis sedecim millia urbanæ multitudinis absumsit.

Vergente jam in hiemem anno, cùm ea pestis desevisset, novæ res inter cives coortæ majorẽ in modũ quassarũt civitatẽ. Caput verò seditionũ hinc fluxit: Magni quidã è plebe homines, nec hi qdẽ multi admodũ numero, cæterũ plus æquo sibi arrogantes Rẽp. pro arbitrio gubernabãt, impositoq; ad bienniũ peregrino Magistratu homine crudeli, & cũcta pro libidine illorũ ministrãte, omnib⁹ nimirũ erãt terrori. Affecti ab hoc injuriis multi: sed insignes eã tẽpestate familiæ duæ, Bardi Frescobaldiq;. Qua indignatione cõciti principes earũ familiarũ conjurarunt, ut raptis subitò armis Magistratũ ejusq; fautores adorirẽtur. Cùm patrandi dies adesset, res ad Priores delata est. Itaq; populus cõfestim quasi nobilitas adversus eũ insurgeret, ad arma vocatur. Cõtrà verò ea pars nobilitatis, cui periculum parabatur, raptis & ipsa armis trans Arnũ loca tenebat, põtesq; stationib⁹ positis turabatur; sperãs, si auxilia supervenirent externa, facilè inde in reliq̃ urbẽ evadere posse. Ea formido movit populũ, ut eorũ spẽ cogitataq; præverteret. Itaq; insurgẽte trans Arnũ plebe, cis Arnũ quoq; magnâ manu per infimũ pontẽ irrũpente, impetus fit in cõjuratos. Ex hoc illi paulatim cedere, ac pedẽ referre cœperũt, circaq; ædes proprias magis cõglobari, quoad amissâ tandẽ spe, nocte proximâ urbe excesserunt. Posthæc populus arma deposuit, ac judicio acta res. Postulati enim de vi publica, cũ nemo cõpareret, absentes dãnati sunt, ædesq; illorũ magna urbis deformitate subversæ. Deniq; eò usq; processum est severitatis, ut vel diligẽs opera dedita sit, ne qua sociorũ amicorũmve civitas profugos reciperet. *Quod malo consilio factũ, haud multò pòst non contẽnendũ Reip. attulit detrimentum.* Exclusi siquidem ac repulsi à civitatibus amicorum contra voluntatem propositumq; animi, multa Deum hominesque testati, tandem coacti sunt, sese ad Pisanos conferre: quæ res secutis mox certaminibus multum obfuit civitati. *Cives enim sic odendi sunt, ut tamen cives illos esse meminerimus.*

Seditio nova Florentiæ.

Bardi. Frescobaldi. Coniuratio Principum familiarũ duarum.

Absentes damnantur, ædesq; eorum subvertuntur.

Exclusi & repulsi se ad Pisanos conferunt

Turbatam domi Remp. externum mox excepit bellum, Parmam enim per hoc tempus. Accius quidam Parmensis è suprema & ipse nobilitate à Mastini domina-

Bellum externum.

Inter Veronenses & Mantuanos bellum renovatur.

tua vertit, auxilio fretus maximè principum Mautuanorum. Itaq; & bellum confestim inter Veronensem, Mãtuanumq; renovatum est: & quia accessus ad urbem Lucam per agrum Parmensem Mastino fuerat, præcisâ jam eâ facultate apparebat, Lucam teneri ab eo non posse: Ea res Florentinos Pisanosq; simul erexit studio Lucæ potiundæ. Duæ erant conficiendi viæ, una belli: altera pactionis. Bellum quò minus Florentini susciperent, obstabat novæ pacis autoritas. Et simul erat metus, ne ille indignatione ex bello cõceptâ ad Pisanos inclinaret. Itaq; ut minus gloriosa: sic magis visa est pactionis via. Quare viginti viri ad hoc ipsũ cũ potestate publica creati, hãc viam secuti sũt. Sagax verò Tyrãni mens cùm civitatũ desideria odorasset, Lucâ venali hastæ subjectâ licitationem augebat. Primũ igitur certamen de precio fuit, de quo ita contendebatur, ut appareret, qui pecuniâ superati foret, eos ad arma ituros. Tandem cùm plus offerrẽt Florentini, *Tyrannus velut libra ad pondus inclinavit.* Summa licitationis fuit C CL: milliũ. At Pisani simulac rẽ ad Florentinos inclinare senserũt, in arma vertũtur. Urebat enim propinquus Florẽtinorũ metus: Et faciebat animos quod Lucinus Vicecomes (is enim Accio nuper defuncto in principatu successerat) cæteriq; per Galliã Mastini hostes magna ultrò pollicebãtur auxilia. Itaq; Mediolanẽsium, Mãtuanorũ, Parmẽsiũ, Patavinorũ auxiliarib9 acceptis, ipsi domestico equitatu peditatuq; affatim addito Lucã circũsedêre. Id postq̃ à Florẽtinis intellectũ est, (nec erat jã dubium, quin ea res ad arma spectaret) suas & ipsi copias expediunt, sociorũ amicorumq; auxilia rogant. Profecti cũ omnib9 copiis ad Fucetium constitêre. Inde missis ad Pisanos nunciis, qui juberent Lucâ absistere, cùm illi nihilo minus perstarent, ac propè inexpugnabiliter castra cõmunissent; consiliũ cepêre Pisanũ agrum pervadendi. Itaq; Arnũ transgressi Pisas duxerunt, ac omnia circũ urbẽ longè lateq; populârunt. Loca etiã quædã munita ceperunt. Sed neq; terror urbis neq; vastatio agri, neq; castellorum expugnatio Pisanorũ obstinatã mentẽ infringere valuit, quin perstantes in obsidione durarẽt. Itaq; cum nihil per eã viã se profecturos Florentini viderent, & imbres propè continui per hos ipsos dies quasi deditâ operâ turbarẽt, retrò ad Fucetiũ duxerũt. Mastinus inter hæc per legatos postulabat, uti ne jã ultra differrẽt, Florentinus Lucã accipere, pecuniã solvere. Ea res agitata ex integro est, variantibus sententiis civium. Neq; enim dubium erat, quin honestè resilire à pactione liceret, urbe obsessâ & castellis à Pisanis quibusdã captis. Itaq; illud ipsum jã liberè in consultationẽ veniebat, suscipiendáne foret Luca, sic obsessa, an totum hujusmodi cœptum relinquendum? Vicit tandem ea pars, quæ ad dignitatem potior videbatur, *quasi turpe esset cœptum omittere.* Illud modò provisum assentiente Tyranno, ut ob præsentes difficultates L X X. millibus de priori summâ detractis, Luca uti tunc erat, ita reciperetur. Horum gratiâ obsides dati adolescentes primarii, Ferrariæ mansuri, donec promissa complerentur. Solutionibus verò taxata intervallis tempora.

Mastinus Lucam venali hastæ subiicit.

Florentini offerunt C C L. millium.

Lucinus Vicecomes, Accio defuncto in principatu successit.

Pisani Lucam circumsident. Fucetium.

Florentini agrũ Pisanum populant.

Luca à Florentinis L XX. millibus de priori summo detractis recipitur.

His conventis solenniter firmatisq;, quod reliquum erat ad suscipiendam urbem ire placuit. Profecti cum omnibus copiis in colle, qui Lucæ imminet, castra fecerunt. Pisani ante Florentinorum adventum trina circum Lucam muniverant castra. Tunc autem ob præsentiam hostis se contrahentes in una magis parte continebant. Ea res facultatem nostris præbuit urbis recipiendæ. Quare delectis è toto exercitu equitibus trecentis, quingentis verò peditibus, dedito inter se signo, unũ sub tempus & à Luca, & à Florentinorum castris ad munitiones Pisanorum impetum fecerunt, hisq; ab ea parte disjectis Lucam intrârunt. Cum his copiis legati tres ad recipiendam profecti Johannes Bernardini filius Medix, Naddus Oricella & Ricciardus Riccius. Hi pecuniâ (sic enim convenerat) Mastini militibus qui in præsidio fuerant, persolutâ, urbem arcemque susceperunt.

Florentini Lucam intrant, Iohannes Bernardini filius Medix, Naddus Oricella, Ricciardus Riccius Legati pecunia persoluta, Vrbẽ arcemq; suscipiunt.

Receptâ igitur Lucâ ingenti lætitiâ & gratulatione de tutanda jam cogitabatur. Præsidium erat validum, urbs munitissima, rerum suppeditabat copia, itaq; vel lentâ expectatione perfringere licebat Pisanorum conatus, qui & duobus amplius mensibus steterant in obsidione, & quoniam recepta jam à Florentinis erat, fractis debilitatisq; iacebant animis. Sed vicit superbum præcepsq; consilium, nil actum existimantibus, nisi hostis vi & manu pelleretur. Quare octavo post receptionem die, è colle, quo prius constiterant, descendentes: ad fluvium Auserim fecerunt castra, procul ab hoste non amplius mille passibus. Inde postridie primâ luce copias producunt, potestatemq; pugnandi hostibus faciunt. Pisani, cùm sibi pugnandum viderent, partem valli ad Florentinos versam sustulerunt, fossasq; complanârunt. Mox productis copiis aciem struxêre. Triplici subsidio Pisanorum acies stetit: Primum antesignani

Pugna Florentinorum cum Pisanis. Pisanorum acies Triplici stat præsidio.

tesignani equites ad octingentos delecti; Hos Sagitarii utrinq; cingebant: Post hos signa stabant cum omni robore virorum. Tertium fuit expeditum agmen, cui repri- 3. mere obsessos, si forte ex urbe in castra eruptionem facere conarentur, mandatum erat. Florentinorum verò duo tantùm fuerunt agmina: unum antesignanorū, in quo *Florentinorum duo agmina.* fortissimi è toto exercitu delecti equites ad mille ducentos. Hos tria sagittariorum 1. millia cinxerunt. Post hos signa cùm omni robore equitum peditumq; affatim stru- 2. cta. Ut igitur occinuerunt classica, terribili inter se congressi impetu conflixerunt antesignanorum acies, dureq; & atrociter aliquandiu pugnârunt. Tandem superantibus Florentinis, Pisanorū antesignani terga verterunt, seq; ad majorē aciē, ubi signa stabant, receperunt. In eā quoq; velut procella quædā secuti victores primo sta- *Dux exercitus* tim impetu ita turbârunt, ut & signa prosternerēt, & Ducē exercitus cū aliquot pro- *Pisanorum capitur.* ceribus caperent. In his fuit Arrigus Castrutii filius, & supremi quidā Pisanorū, exu- les quoq; Florentinorum aliqui. Victoria haud dubiè parta erat, si alterū agmen pro- *Arrigus Castrutii filius.* secutum fuisset: Sed stetit immobile, nec post suos incessit. Itaq; quo magis retulerat plebem hostis, eo plus à suis disjuncta Florentinorum prima acies impar tantæ mo- *Pisani profligant* lis fuit. Quare conglobati ad extremum agmen Pisani, toto simul exercitu adversus *Florentinorum aciem.* unam aciem dimicantes illam profligârunt. Alterum verò Florentinorum agmen *Alterū Florenti-* nec se pugnæ admiscuit, nec quenquam amisit, sed fugâ protinus arreptâ Pisciam *norū agmen aufu-* aufugit. Ex prima verò acie plurimi cæsi captiq; sunt. Fuerunt etiam, qui munitiones *git.* transgressi Lucam refugerunt. Captivi verò Pisanorum omnes servati, præter Johannem Vicecomitem Pisani exercitus Ducem, qui ad signa captus, ac inde ad majus Florentinorum agmen traductus in ipsa fuga Pisciam tractus est.

Florentiæ confestim delatus rumor multò quàm fuerat, atrociora vulgârat: cæsum exercitum omnem, deletas funditus copias, signa ab hostibus capta murmur fuit. Sed ubi salva esse signa, ac supra duas exercitus partes incolumes esse auditum est, resumtis rursum animis ad studium reparandarum virium convertuntur. Inpri- *Florentini Robermis* (*ut durioribus ferè in rebus fieri consuevit*) ad Robertum Regem respicere, & ali- *tum Regem cum* quem ex regio genere cum auxilio postulare. Cū ea peterentur, ultrò Rex ipse Lucā *auxilio postulāt.* per Legatos de Florētinis repetiit, sua dudū cū esset, ab Fagiolano per vim occupa- *Robertus Rex Lu-* tam ostendens. Nec latuit Florentinum populum, id eo consilio ab Rege fieri, quo *cam per Legatos* mittendi subsidii onus averteretur. Itaq; suis illum vaframentis aggressi, dedere se *de Florentinis repetit.* illi Lucam responderunt. Eam tamen ob rem non ultra motus est Rex, quàm ut legatos mitteret, qui ex autoritate regia agerent cū Pisanis, ut Lucā suam, utiq; veterē urbem, & nunc à Florentinis restitutam, oppugnare desisterent. Sed vana Regis postulatio vanioribus itē verbis delusa est à Pisanis. Nullo enim alio respōso dato, quā se de ea re Legatos ad Regē missuros, obsidionē pertinaciùs, quā antè sūt persecuti.

Peridem tempus suspicio ingens fuit apud Aretinos, ne Sacon rebus adversis Florentini populi elatus, tyrannidem rursus invaderet. Nam affectare quidem illum nemo dubitabat, quoniam antè regnare consuesset: Rediisse verò adversarios in urbem, & ante oculos versari suos, nonnunquàm etiam verbis insectari, anxiè ferre putabatur. Crescente igitur suspicione cives Præsidē adeunt, periculum ostendunt. Trahitur in sententiam Præses, & arma capere jubet. Illi correptis armis Saconem circumsistunt. Capiuntur multi præterea diversæ factionis: multi ob eas suspiciones *Tarlatus Saco-* ablegantur. Capitur etiam Lucæ Tarlatus Saconis frater. Is enim nuper cum aliqua *nis frater capi-* manu equitum peditumq; in expeditionē Florentini populi profectus, cōmisso præ- *tur.* lio inter antesignanos egregiè dimicaverat: Qui postquam à Pisanis victores ipsi, ut diximus, victi sunt, per medios hostium cuneos, sibi viâ gladio factâ, Lucam aufugit, ibiq; cum cæteris obsessis remansit. Hic quia expers omnis culpæ credebatur, & quia in prælio ipso, & obsidione egregiâ virtute erat cognitus, honestiori genere captivitatis sine carcere asservabatur. Itaq; non multò pòst, dum unà cum Johanne Medice *Ioannes Medices* Præfecto præsidii extra Lucæ portā equitaret, concito repentè equo ad Pisanos trās- *Præfectus præsidii.* fugit. Ob eas res Sacon & agnati, qui cum illo capti erant, Florentiam ducti, carceri *Tarlatus ad Pisanos transfugit.* mancipātur: Bellumq; his de causis in Aretinis suscitatum est, frequentibus illorum castellis rebellātib' ad id bellū. Ricciardus cācellarius, eques Pistoriēsis, Dux missus armatâ Aretinorū multitudine, Bibienā cæteraq; Saconis castella infesto milite po- *Ricciardus Can-* pulatus est, domosq; ejus familiæ intra urbē insigni magnificētiâ ædificatas evertit. *cellarius.*

Dum hæc in Aretinis geruntur, Florentini in Lucam versi, de ulciscenda clade servandaq; urbe cogitabant. Cum ergo urgerent obsidionem Pisani, auxilia ab Re-

ge sperata nequaquam esse ventura appareret, Florentini hoc regis factum gravissimè indignabantur, & circumspiciebant oculis, si quem asciscere possent, in belli societatem.

Ludovicus Romanus Imperator. Tridentum. Imperator Ludovicus cum Florentinis coire fœdus cupit.

Fortè per id tempus Ludovicus, qui Romani Imperatoris nomen insigniaq; invaserat, transmissis Alpibus redierat Tridentum. Ad hunc Mastino autore adhortatoreq; Florentini Legatos miserunt. Is singulari in Pisanos erat odio ob superiorē defectionem, & coire fœdus cum Florentinis cupiebat. Erat quoq; Roberti Regis Pontificisq; Romani manifestissimus hostis. Sed tamen civitas indignatione accensâ, nihil non factura putabatur. Hujus rei indies succrescens fama multos conterruit, quasi turbatis rebus, Florentini per Ludovici favorem à Roberto & Pontifice diffidentes, bello tandem adversus illos implicarentur.

Societates Florentinorum fidem abrumpere coguntur.

Societates Florentinorum permultæ ac maximæ in Roberti regno & Galliarū partibus, integrâ ad eam diem fide, negotiabantur. Apud has magna pecuniarum vis cum jam pridem variis ex causis fuisset, unum sub tempus, ob natum hinc metū, repetentibus cunctis, fidem abrumpere coactæ sunt cum incredibili dāno civitatis. Nec tamē coivit cū Ludovico Florentinus. Et si enim res peropportuna videbatur: vicit tamen ad extremum partium respectus, ac per se potiùs conari statuit. Quamobrē duo millia equitum mercede conducta: Ex Bononiensibus verò ac Ferrariensibus sexcentos, à Mastino quingentos coëgêre. Ad hoc domestico equitatu peditatuq; addito magnū exercitum comparârunt. Copiis autē ducendis, belloq; administrando præfectus est Malatesta Ariminensis, vir per eā tempestatē inprimis clarus.

Malatesta Ariminēsis præfectus.

Quarto Nonas Octobris accepta clades prælii fuerat. Legationibus mittendis apparatibusq; faciēdis, cùm hiems intervenisset, necessariò in futurū ver expeditio est dilata. Id ubi venit, Florentiâ movētes, per Nebulā fluviū ad hostē duxerunt: Cùmq; in cōspectū venissent, castra in colle supereminēti fecerunt, procul ab hoste quinq; millibus passuū. Pisanis fortunā pugnæ nequaq̄ experiri propositū erat seq; intra munitiones cōtinebant. Itaq; servandis * sagaciter locis, tentādisq; hostiū animis, aliquot diebus cōsumtis, tandē in plana descendentes loca, aciē, castris hostiū admoverunt, conati, si qua pellicere ad præliū possent. Cū verò à Pisanis nemo prodiret, satis ad speciē actum existimantes, perumpere in urbē aggrediuntu, cōmeatūque ad id paratū importare. Munitiones & fossæ ab hostibus de industria factæ impediebāt omnia, ut etiā sine repugnātia transeundū si esset, difficillima tamē & anxia foret transitio. Hoste verò custodiente armato traducere impedimenta impossibile videbatur. Quare ad dextrā flectentes per Auserim fluviū transire c ōtenderunt. His quoq; locis difficultates oriebantur. Duo erant pontes in Auseri, quibus ad urbem iri posset: Horum utrūq; hostis tenebat, munimentisq; cōpræhenderat Florentini ergò inter utrumq; pontē delecto loco, maximè contra urbem castra fecêre, eo consilio, ut postridie structi paratiq; vado trajicerent. Id eò facilius erat, quod amnis ibi scissus in brachia insulam facit, nec integer uno alveo, sed imminutus distractusq; procurrit. Hac igitur spe quiescentes lucē expectarunt, sarcinasq; & cōmeatū expedierunt, quæ in urbem traducerentur. Eā nocte imbres assidui cadentes flumē sic auxerunt, ut transeundi vado nulla esset facultas. Quamobrē quatriduo iisdē in locis retenti, spacium dedêre hostibus adversam illi ripā muniendi. Itaq; redeunte postea serenâ luce, alveoq; decrescēre, munitionib⁹ & concursu hostiū impediti frustra trāsire conati sunt: Desperatoq; demum transitu abscedere compelluntur. Post hæc in agrū Pisanū transgressæ copiæ fœdâ populatione cuncta vastârunt. Sed Pisani nihilo ob eam rem commoti, in obsidione perstiterunt, certâ jam fiduciâ urbis potiundæ.

** M S. Pal. Scrutandis.*

Florentini à Pisanis desperati abscedere compelluntur.

Aretinorum exules urbem intrant. Prælium exulum cum civibus atrox. Exules superantur. Lucius Guasco Cincius Branca. Gibellinæ factionis homines urbe expelluntur.

Dū hæc in Pisanis gerūtur, Aretinorū exules, cōtractâ in unū multitudine, paulò ante lucē ad urbē venerūt. Ibi locū nacti custodib⁹ vacuū, quâ fluvius secans mœnia in agrū exit, urbē subitò intrârūt. Fuerunt autē hominū ad tria millia, cū urbē pervadere cœpissent, exciti eo tumultu cives arma corripiūt, seseq; cohortātes impetū faciūt. Prælium fuit atrox, multæq; utrinq; cædes. Sed tādē superati exules, per ea ipsa, qb⁹ paulò intraverāt loca, præcipites agūtur. Capta sunt de exulibus vexilla sex præterea intercepti complures, de quibus supplicium est postea sumtū. Ceciderunt autē illo prælio Aretinorū viri duo, quorū virtute eâ nocte urbs plurimū defensa fuerat, Lucius Guasco & Cincius Brāca. Hi cū advers⁹ exules fortiter dimicarent, interfecti sūt: preterea optim⁹ quisq; & fortissim⁹ civiū vulneratus. Ob ejus noctis periculū omnes Gibellinæ factionis homines, qui reliq erāt in urbe, expellūtur. At hi q Lucæ preerāt

Florentini

Florentini, cum neq; ad se deferri cōmeatū posse, neq; moveri Pisanos ob vastationē agri viderent, necessitate coacti, deditionē facere constituūt. Quare pacti, ut incolumē præsidiū abducere liceret, urbē reliquerunt Pisanis, nono ferè mense, postquàm fuerat recepta. Nullo unquàm bello magis dehonestatum est Florentini populi nomen. Et traxit mox ignominia foris accepta aliud domi dedecus majus. Quasi enim ira quædā cælitùs præmeret, Tyrannus, quod nunquàm antea fuerat, civitati impositus libertate sublatâ in civium sanguinem desævivit. Nam amissâ Lucâ cives malè concordes, atque (ut rebus fit adversis) superiora errata alii aliis objectantes, spretâ belli curâ, simultatibus odiisq; secum ipsi pugnabant. Viginti viros, quib⁹ autoribus emta nuper Luca, bellumq; erat susceptum, populus sic oderat, ut ne nomen quidē sine execratione sustineret audire. Horū existimatio non publicè modò, verùm etiā privatim per vicos & compita lacerabatur. Malatestæ quoq; Duci, qui bello præfuerat gerendo, quia parùm successerat, non satis nomen erat acceptum. Ita fato quodā impellente alter, qui rebus præesset, quærebatur.

Luca Pisanis à præsidibus relinquitur.

Florentini populi nomen dehonestatum.

Tyrannus Florētinus in cives desævit.

Cives Florentiæ secum ipsi pugnant.

Malatestæ Ducis nomen non erat acceptum.

Gualterius erat Gallus, claro natus genere, quē nudo inaniq; titulo Athenarū Ducē vocitabant. Hunc nuper, fervente bello, cùm Neapolim applicuisset, cognito Florentinorū conatu, amor cepit in expeditionē veniendi. Fuerat enim per tēpora Castrutiani belli Florentiæ cōmoratùs cum Carolo Roberti regis filio, moresq; civitatis & homines norat. Quare invitatus à Florentinis civibus alacri se animo ad iter paravit, pervenitq; ad exercitū cū parva equitū manu, eâ ipsâ die, quâ Malatesta Dux è colle, quo castra fecerat, descendens, structas copias hostiū castris admovit. In exercitu autē vigilando, & impigrè res obeundo cōmendationē sibi non exiguā cōparavit. Ita & nobilitatis favore, & virtutis opinione sublevatus in hac difficultate tēporum & discordia civiū, quasi idoneus reb⁹ sanandis, cum potestate legitima præficitur urbi, ac belli cura sibi demandatur. Domi igitur militiæq; potestatē nactus volvere multa secū, & cogitare cœpit, quēadmodū pro arbitrio dominari posset. Vir enim Gallus, & Galliarum morib⁹ assuetus, ubi plebs penè servorū habetur loco, nomina artium artificumq; ridebat. Multitudinis arbitrio regi civitatē ridiculū existimabat. Faciebat verò animos discordia civiū, plenæq; odiorū mentes. Primò nobilitatem duris legibus obnoxiā, iniquo animo constituta ferentem, suā fore totam arbitrabatur, propterea quòd quę pars civitatis premitur, ea semper novas res cōsuevit optare. Tenues verò, & opifices, ac totā illā civitatis turbā nullum negotium putabat ad se traducere. Nullā enim iis neq; dignitatis neq; libertatis curā intelligebat esse. Restabat medius populus: In eo difficultas omnis versabatur. Igitur in hunc audendū putans, homines proximo Lucensi negotio versatos, atq; ob id recenti infamia flagrantes, arripi jubet. Ex his Johannē Medicē Florētinū equitē securi percuti jubet. Naddo autē Oricellæ & Ricciardo Riccio, qui item Lucæ cum potestate publica fuerant, eidem supplicio destinatis, summis civiū precib⁹ vitā largitus est, grandiori tamen pecunia multatis. Objectū est alteri, quòd pecunias à Pisanis accepisset: utriq;, quod Remp. in quæstura fraudasset. Post hæc Guilielmū Altovitā capit, extremoq; supplicio afficit. Causa adscripta, quòd, dum Aretio præfuit, multa ob pecuniā nefaria cōmisisset. Hanc ejus sive crudelitatē sive sævitiā in civib⁹ puniendis multitudo usq; adeò lætis excipiebat animis, ut palàm gratularetur: Hunc virum fortē, hunc interritum prædicabant: Cæteros magistratus potentiorum satellites carnificesq; venisse: Hunc unū repertū, qui in potentiores ipsos animadvertere non formidaret. His vocib⁹ ubiq; nomen ejus celebrabat, tollebatq; multitudo: Ac si quando ꝑ urbē incederet, laudibus acclamationibusq; prosequebatur. Accedebat nobilitatis favor, ut verbis occultior, sic ad agendū efficacior. Optimates etiam quidā vel metu publico vel privatâ familiaritate sese illi addixerāt. Et jā suadebāt multi totius civitatis frena capessere. Ipse quoq; in spē elatus non dubitabat cupiditatē animi præ se ferre. Modus tantùm facinori, quærebatur. Priores, qui tunc erant, viri integri libertatisq; tenaces, variè per illius fautores tentati, non modò non concedebant, sed etiā repugnabant apertè. Quarè aliâ ingrediendū ratus, in concionē populū vocat: hoc facit per præconē, cùm jam ádvesperasceret. Concio in crastrinū erat futura: neutrū erat obscurū, nec quid ille vellet, nec quid multitduo sentiret. Itaq; Priores curis anxii ꝑ noctē ad eum conveniunt, queruntur palàm de vocatione populi, ostendunt se inconsultis nihil tale factū oportuisse. Ille cōtra verba dat: *populū quæ velit declarare posse, aliter non libertatē populi, sed servitutē esse.* Tandē ita deciditur, ut proximâ cōcione

Gualterius Gallus, Athenarum Dux.

Gualterius à Florentinis invitatus urbi præficitur.

Apud Gallos plebs pene servorum loco habetur.

Gualterii Præfecti sævitia, in Nobilitatem, in tenues & opifices.

In Medium populum.

Iohannes Medices Florentinus eques securi percutitur. Gualterius Naddo Oricellæ & Ricciardo Riccio vitam largitur.

Guilielmus Altovita capitur, & extremo supplicio afficitur.

Gualterii nomen celebratur.

Priores repugnant factis Gualterii.

Gualterius populum in concionem vocat.

Priores ad Gualterium conveniunt, querentes de vocatione populi.

Imperiũ sibi Priores in annũ decernãt, iisdẽ ex ... tionibus, quibus Carolo Roberti Regis filio fuerat antè concessum. His compositis ad multã noctẽ Priores discedunt.

Imperium Gualterio in annum à Priorib. decernitur.

Postridie orto sole concio aderat frequens. Gualterium in concionem venientem multi è nobilitate comitati sunt, quidam etiam populares illius fautores circũ stabant: arma vestes contegebant. Ubi in concionẽ ventum est, Priores pro Rostris sedentes medium exceperunt, assurgensq; unus è Prioribus concionari cœpit, ea rogaturus populũ, quæ per noctẽ convenissent. Vix principia orationis ingresso cerdones & opifices, ac tota illa civitatis fex, ab extrema concionis parte acclamare cœpit, ac dominũ sine ulla exceptione esse jubere. Suscipitur à fautoribus ejus clamor, ac secunda per comitium aura discurrit. Ita concione totâ acclamante Priores decepti, ac metu perculsi conticuerunt, ultra repugnare non ausi. Gualterium autem principes nobilitatis sublatum manibus palatio intulerunt, in sedeq; constituerunt.

Civitatis fex Gualterium Dominum esse iubet.
Priores decepti repugnare non audent.
Gualterius in sede constitui tur.

Factus per hunc modũ dominus & quid post hæc gesserit, & quã diu regnârit, est à nobis explicandũ. Res enim digna est, quæ literis annotetur, vel pro admonitu civium, vel pro castigatione regnantium. *Apparebit enim, civibus nihil magis formidandũ esse quàm servitutẽ: Dominantibus verò nihil magis ad ruinam tendere, quàm immoderatã incivilemq; superbiam.* Parto igitur, ut voluerat, dominatu, de servando jam illo cura supererat. Hujus autem gratiâ & foris & domi multa duxit providendum. Itaq; statim per legatos Aretii & Pistorii cõcionibus advocatis, imperiũ à populis earũ civitatum suscepit, nõ Florẽtini jã populi nomine, sed sui ipsius. Id astuto admodũ consilio factũ, quo sibi benevolẽtiã devinciret civitates. Existimavit enim velut beneficiũ se conferre, si, quæ dudũ Florentinis subessent, eas æquâ cõditione cũ Florẽtinis redderet, nec ipse per alios, sed per se ipse voluntariis dominaretur. Post hæc bellũ tollere adortus, de pace cũ Pisanis egit, firmavitq; nullâ neq; honoris neq; dignitatis curâ. Conditiones hujusmodi fuerunt, ut Pisani Lucam xv. annis retinerent, arcem custodirent, post id tempus liberam dimitterent, exules Lucensium omnes ab exilio revocarent, bona restituerent, captivos Florentinorum sociorúmve sine precio dimitterent: Castella Florentinus populus, quæ Lucensis agri tenuisset, retineret, pẽderet insuper Pisanus in annos singulos auri novẽ millia. Florẽtinus verò exulibus, quicunq; Pisanis in eo bello favissent, reditũ in urbẽ permitteret, bona restitui juberet. Saconẽ & agnatos, qui captivi tenebãtur, dimitteret, pacẽ his, ac cæteris, q vel Aretio, vel Florentiæ bellum intulissent, daret, Lucæ durante eo tempore Magistratum imponeret. Hoc extremum nõnihil videbatur, sed erat parum. Nã cùm Pisani arcẽ præsidio, urbemq; tenerẽt, domini ac moderatores omnium essent, nudũ Magistratus nomẽ, ac titulo dũtaxat speciosũ habebatur. Ex hac pace nobilitatis ea pars, quæ per seditionẽ pulsa nuper fuerat, in urbẽ rediit, & qdẽ summâ Dominatoris gratiã, quasi ejus beneficio restituta. Sacõ verò & agnati carcere exemti Bibienã, ac cętera eorũ castella circa Aretiũ tenuêre. Cũ de Pisano providisset bello, aliis rursus intentus, Gallos omnes, q erant per Italiã, evocavit: Frequentes etiã domo, famà illius potẽtiæ exciti, advenerũt. Ex his cõfecit eqtes circiter octingẽtos, quos circa se custodes habere cõstituit. Societatẽ post hæc & amicitiã cũ Pisanis inivit, magis, ut apparebat, cõtra cives, q̃ cõtra externos hostes. In hãc societatẽ duo millia equitũ descripta. *Hæc foris provisa nõ incautè: Domi verò omnia perversè quędã etiã leviter stultè.*

Gualterius Imperium ab Aretinis & Pistoriẽsibus suscipit, non Florentini populi, sed sui ipsius nomine.
Agit de Pace cum Pisanis.
Conditiones Pacis.
Nobilitatis Pars pulsa, in urbem redit.
Sacon & agnati carcere eximuntur.
Gualterius societatem cum Pisanis init.

Priores (qui summus in civitate esse consueverat Magistratus) non sustulit ille quidem (quod ipsum fuit tolerabilius) sed omni autoritate spoliatos, parvo admodũ ministerio relicto, quasi spectaculũ quoddã acerbũ miserabileq; in oculis civiũ dereliquit. Cũq; Carolus Roberti Regis filius, q ante hũc civitatis imperiũ obtinuerat, vir tãto genere, tãtâq; expectatione dignitatis, nunq̃ ab honore ædiũ publicarũ Priores dimovisset, sed ipse alibi inhabitasset: Hic lõgè dispar ac dissimilis, Priores ædib⁹ suis expulit, ipse incubuit. Vexilliferos ac societates fũditùs sustulit, arma civib⁹ ademit, honores ac magistrat⁹ irritavit omnes, nisi q ab eo essẽt cõcessi. In civium autẽ favore ita variavit, ut modò nobilitatẽ modò populũ videretur pręferre. Sępè his rejectis ad plebẽ magis inclinare. Et sanè multitudini plura indulsit, quàm alii cuiq̃ parti civitatis. Pecunias omnes publicas cupidissimè in se unũ cõvertit, quarũ etiã gratiâ portoria auxit, & nova excogitavit vectigalia, & tribura insuper imposuit crebra. Cõsignationes à populo factas iisdẽ ex pecuniis irritas duxit, obsides Mastino datos, ꝑ quib⁹ solvẽdũ fuit, neglexit, cum sũma querela propinquorũ, sũmoq; dedecore civitatis: Accipiẽdis cõputandisq; pecunijs publicis de fide civium diffisus, peregrinos

Priores omni autoritate spoliat.
Aedibus suis expellit.
Vexilliferos ac societates tollit.
Pecunias publicas in se cõvertit.

regrinos imposuit homines. Arcem inde facere aggressus, proximas Palatio ædes turresq; adjunxit, crepidasq; effecit. Palatio ipsi propylæas, fenestris ferreos cancellos apposuit, plateam dilatavit, portas urbis turresq; desuper cōmunivit, aliasq; juxta singulas, ad usum, portulas struxit. Delationes civium ita morosè suscepit, ut sæpius eos qui deferrent, ne pervestigatâ quidem re, néve perquisitâ talione multaret. Interdū verò ob maledictū ad crudelitatem irritatus est. Civi paulò antè Prioratu egresso, quod mediocriter quæstus de Rep. fuisset, funditùs linguam jussit evelli. In exilium actū, quod de se malè loqui suspicabatur, per simulationem veniæ revocatū, supplicio crudeli indignoq; occidit. Cùm intolerabilis videretur, ac indies magis crescerent mala, superante jam odio metū, variæ primò querelæ civiū, mox conjurationes sunt cōsecutæ, & quidē plures uno tempore, ignorantibus alijs alias. Consiliū invadendi varium fuit. Fuerunt, qui in palatio ipso vi irrumpendū, necandumq; putarent. Fuerunt qui dum per urbē incederet, quod ille frequenter ab initio faciebat. Sed inerat in his reb⁹ difficultas, quod suspicio ex conscientia malefactorū coorta, cautū magis diffidentemq; indies reddebat. Quare & intra Palatiū firmo stabat præsidio, & foris, nec temerè, nec sine ingenti comitatu versabatur. His difficultatibus res protracta est, nec prius confecta quàm patefacta.

Delationes civium Guelferius morosè suscipit.

Cōiurationes & consilia contra Gualferium.

Senensis erat quidam vir militiæ cognitus, & ob id à studio nequaquàm nobilitatis abhorrens. Is igitur cùm fortè ascitus esset, commotus primo aspectu, rem totā ad Franciscum Burnelletium equitē Florentinū, cujus familiaritate plurimùm utebatur, detulit. Ille re subitâ perculsus, cùm esset totius conjurationis ignarus, Tyranno, quid ex Senensi audiisset, patefecit. Index subitò arcessitus duos nominavit, quibus statim correptis cùm tormenta adhiberentur, capita ipsa, ac principes conjurationis extorsit Magnitudo multitudoq; civium Tyranni animū conterruit. Itaq; parumper primò cunctatus, tandē ex illo numero Antonium Adimarem Baldinacci filium, virum & genere, & potentiâ clarum, per apparitorem ad se vocat. Paruit ille vocanti, sive ignorantiâ periculi, sive fiduciâ multitudinis cōjuratorū. Quo depræhenso atq; convicto, cùm alios quoq; complures versari in ea conjuratione Tyrannus comperisset, bifariam fluctuare cœpit, ardens quidē animo supplicium sumere: metuens verò multitudinē civium, quos esse conscios affinesq; ejus rei depræhenderat. His curis anxius consilium capit, ante omnia militum præsidia ex finitimis oppidis in urbē vocare: Ea intercapedo fuit dierum sex. Quæ cùm jā convenissent, temp⁹ esse ratus, ea quæ cogitaverat patrandi, egregium quenq; civē ad se vocat. Numerus vocatorū fuit circiter treecentos. Causa verò prætenditur, ut de conjuratione ad consilium referat. Cæterum id agebatur, ut cum hi convenissent, in Palatio ipso opprimerentur: reliqua inde jam securè transigeret. Fuerunt in numero vocatorū pleriq; ex conjuratis, qui fortè, uti fit, ex conscientia periculum suspicantes, metumq; apud alios de industria augentes, in eam formidinem adduxerunt, ut nemo vocanti pareret: nemo in consilium iret.

Senensis quidam consilia ad Franciscum Burnelletium defert.

Burnelletius quod ex Senensi audisset, Tyranno patefacit.

Antonius Adimar Baldinacci filius.

Cives circiter trecentos à Tyranno vocantur.

Ex hoc jam civitas apertè rebellis, qui conjuraverant sese ultrò nudantib⁹, unâ omniū mente in Tyrannū surrexit. Tunc demum compertū est, tres in civitate conjurationes jam pridē adversus Tyrannum initas viguisse. Nec erat fermè ulla paulò amplior familia ex nobilitate aut plebe, quæ expers esset conjurationis. Armis igitur populariter sumtis, cùm arcē circumstetissent, obsidere ex composito perrexerunt. Contrà verò Tyrannus tela desuper jacere ac repugnare, & arcere populi impetum. Quæ postquam in cassum agitare videt, quo multitudinis placaretur ira, concedere animo ac ultro summittere statuit. Itaq; postridie orto sole Antoniū Adimarē equestribus donatum insignibus demisit. Idem fecit de cæteris, quos in captivis habebat. Priorib⁹ verò (eos namq; ab initio tumultus in Palatium traxerat) contra consuetudinē suam honorem exhibuit, & vexilla quædam populi, quasi libertatis ultrò ab se permissæ indicia, ex summa arce protulit.

Civitas apertè fit rebellis.

Tres coniurationes adversus Gualferium.

Arx obsidetur.

Antonius Adimar captivus dimittitur.

Sed ob eas res nihilo magis pacata civitas est. Urebat enim mentes ulciscendi libido, eorum præsertim, quorū ille propinquos agnatosq; necârat, *nec sine sanguine Tyranni expiari posse cædem suorum arbitrabantur.* Ut tamen multitudo, quæ, sine ullo publico decreto, sine ullo Duce legitimo in armis erat, modum aliquem formamq; susciperet, principibus vocantibus concio populi convenit ad Reparatæ ædem. Ibi per suffragia quatuordecim viri cum imperio delecti sunt ad Remp. confirmandam, ordinandamque civitatem. Additus est iis Angelus Acciaviolus Præsul, vir summo consilio summaq; autoritate, qui ferè princeps fuerat libertatis recuperandæ.

Ulciscendi libido.

Viri 14. cum imperio deliguntur ad Remp. confirmandam.

Angelus Acciaviolus Præsul.

Ob[illegible]io inter hæc & oppugnatio neque die neq; noctu intermittebatur. Sed

erat cum Tyranno manus valida militum ferme trecentorum: Locus verò egregiè munitus. Verùm hæc talia erant, ut procrastinationem tantùm periculi, non autem spem ullam salutis viderentur afferre. Quare modò colloquia civium poscere, modò fidem implorare: supplicare denique & obtestari obsessi pergebant. Quin etiam quo piaculo aliquo deliniretur ira Tyranni, satellites quondam in civium suppliciis debacchatos, quos ad vindictam deposci sentiebant, per vim portâ detrusos gladiis ardentis populi objecerunt, qui illico membratim discerpti, fructum crudelitatis suæ dignissimum reportârunt.

Præsul & 14. viri colloquia cum Tyranno ineunt.

Ex hoc jam restinctâ parumper civium irâ, Præsul & quatuordecim viri colloquia magis iniverunt. Deniq; mitiori consilio Tyranno, & cum illo obsessis vita permissa est, arcem dedenti, ac omni potestate, quam jussu populi habuisset, sponte se abdicanti. Eam abdicationem, quo vitium abesset, extra territorium quoq; fieri placuit. Ita arce Præsuli quatuordecimque viris traditâ, Tyrannus sese in eorum manus misit. Custoditus posthac biduo in ipsa arce, ne à populo violaretur, tandem nocte urbe emissus. In Casentinatem iter primum fuit, ibi abdicatione iterum factâ abiit, decimo ferè mense postquàm regnare inceperat.

Tyrannus custoditus urbe emittitur.

Gualterius Tyrannus abit.

Aretini arma corripiunt.

Dum hæc Florentiæ geruntur, Aretini cognitâ obsidione Tyranni, arma & ipsi corripuerunt. Tres erant Aretii arces, una ad Florentinam portam, duæ in summa urbis parte: Earum primo statim impetu duas expugnârunt. Restabat tertia arx, & ea munitissima, quam omni conatu oppugnare dum pergunt, Sacon dudum Aretinorum Tyrannus magnâ multitudine superveniens contra ipsam arcem, extra urbem consedit. Hinc injecta civibus formido est, ne arx Saconi dederetur. Ob hæc intermissa oppugnatio est, & per colloquium res tentata. Præfectus erat arcis Guelfus Bondelmontes. * Is cùm à civibus intra urbem: extra verò à Sacone obsideretur, & ruina Tyranni, cujus nomine præsidebat, spem omnem abstulisset: vocatis in colloquiū civibus: non ignoro, inquit, Aretini, vix mea referre, vobisne an Saconi arcē dimittam? Cæterum ut ad vos magis incliner, duæ res faciunt: primùm, quod nostra familia Guelfarum partium semper præcipua fuit, quâ in re vos mecum convenitis, Sacon dissentit. Altera quod æquiore hominū laude me fore puto, si videbor libertati potiùs vestræ, quàm Saconis Tyrannidi gratificari voluisse. Ita civibus arcē tradit.

Sacon Aretinorum Tyrannus.

Guelfus Bondelmontes præfectus Arcis.

* MS. Pal. Buondelmontes.

Guelfus civibus arcem tradit.

Eodem ferè modo Pistorienses & Volaterrani, qui & ipsi in potestate fuerant Tyranni, per illius ruinam libertatem consecuti sunt.

Pistorienses & Volaterrani per Gualterii ruinam, libertatem consequuntur.

HISTORIARUM FLORENTINARUM,

LIBER SEPTIMUS.

Liberi jam populi, civitatisq; in suum arbitrium assertæ fundamenta rursus Reip. novasq; subinde res, & primò communicatam nobilitati gubernandi curam, mox ademtam, ac divisam novo more urbem, cæteraq; memoratu digna prosequemur. Pulso Tyranno libertateque receptâ, civitas quidem sui juris facta, cæterum multis ac magnis præsidiis, auctoque dudum Imperio spoliata remansit, Aretinis, Pistoriensibus, Volaterranis per eandem Tyranni ruinam, & ipsis quoq; sese in libertatem pristinam vindicantibus. Foris igitur unum sub tempus cuncta perdita, profligataq; jam erant, quæ dudum multorū annorum labore, plurimisq; contentionibus fuerant acquisita. Intus verò inordinata omnia, nulli Magistratus in urbe, nulla subsellia: Quatuordecim tantum viri, quos sibi per tumultum civitas creaverat, unà cum Præsule autoritatem publicam tuebantur. In hos cura Reip. & omnium consilia recidebant. Ad constituendum igitur civitatis statū, ante omnia intendentibus quædam ab his veterum identidem confirmata, permulta etiā novo more constituta fuêre. Vetus illud retentum, ut Priores summi Magistratus nomen in civitate foret, quod ne Tyrannus quidem omninò subculcaret. * Illud autem novum ac maximi in Rep. momenti, quòd contra superioris temporis exempla nobilitatem ad hunc ipsum cæterosque Reip. Magistratus recipiendam esse statuerunt. Causæ verò hujus consilii duæ potissimæ ferebantur. Una concordiæ civilis respectus. *Ita demum enim quietis pacatisque civium animis, tranquillam fore Remp. credidêre, si nulla in eâ pars honore exlusa præsentem civitatis statum odisse per suam injuriam cogeretur.* Altera præsens meritum, quòd in pellendo Tyranno haud segnem

Florentia sui iuris facta, præsidiis & Imperio spoliata remansit.

Nulli Magistratus in urbe.

Civitatis status iterum constituitur.

* Sustulerat MS. Pal.

Causa cur Nobilitas recepta fuerit ad Reipub. Magistratus.

ſegnem nobilitas operam civitati navârat. Id autem eò fuerat gratius, quod à Tyranno ipſo permulta ei generi hominum indulta videbantur, cujus porrò beneficiis amorem patriæ libertatemque prætuliſſe maximum ſinceri in Remp. animi fuerat argumentum. His ergò rationibus ad communionem Reip. gubernandæ recepta nobilitas eſt.

Permagna rerum mutatio ſecuta ex nobilitatis receptione ad Reip. Magiſtratus. Cæterum ex eo facto permagna rerum mutatio ſequebatur, antiquâ gubernandi formâ omninò convulsâ. Duo ſiquidem maxima libertatis præſidia, quibus antè Resp. ſteterat, neceſſariò tollebantur: juſtitiæ conſtituta, & populi ſocietates. Nam & conſtituta juſtitiæ contra vim nobilitatis reperta oſtendimus: & ſocietates populi, quo grandioribus familiis reſiſtere imbecilli homines poſſent, & ab initio ſapienter excogitatæ, & poſtea ſalubriter conſervatæ in Rep. fuerant. Tunc autem exæquato penitùs civitatis corpore, ac velut uno per concordiam facto; contentionibus antiquatis, præſidia quoq; antiquabâtur. Prioribus octo viri in conſilium attributi, & hi quoq; mixti ex nobilitate, & plebe, cùm antea duodecim è plebe duntaxat eſſe conſueſſent. Illud quoque novum, quòd urbem primò in ſex diviſam tribus, hi quadrifariam partiti ſunt. *Urbs primò in ſex tribus diviſa quadrifariam poſtea dividitur.* Pro ſexta enim parte tribus unaquæq; honores in Rep. ſuſcipiebat, atq; ex eo fiebat, ut quæ tribus populoſiſſima eſſet, ex ea homines minùs honorarentur. Quadrifariã igitur partiri placuit, habitaq; eſt ratio, quantũ fieri potuit, ut par multitudo in ſingulis cõpræhenderetur. Evenitq;, ut Transarnina tribus, *Transarnina Tribus.* quæ pro ſexta quõdã honores capiebat, ex hac nova diviſione pro quarta ſuſciperet.

His conſtitutis nomina civium in ſuffragium miſſa, ex quibus poſteà Magiſtratus ſortirentur. *Priores quatuor ex nobilitate & Octo ex plebe ſortiuntur.* Suffragio tandem perfecto, nominibusq; incluſis, Priores ſortiti ſunt duodecim, quatuor ex nobilitate, octo ex plebe. Inierunt autem Magiſtratum Calendis Septembribus, & in ædes publicas, ut mos ante tyrannidem fuerat, cum apparitoribus reducti, Remp. tractare gubernareque cœperunt. Hæc igitur à XIIII viris acta & conſtituta ſunt. *Priorum conſtitutio diuturnitatem non habet.* Quæ etſi bonis rationibus excogitata videbantur: tamen diuturnitatem minimam habuêre. Vix dum enim Magiſtratu inito, res inſolita primò commovit animos, nec jam tunc communio grata erat, & in futurum metuebatur magis. *Homines nobiles intolerabiles videntur.* Homines enim nobiles, magnarum principes familiarum, qui ſine ulla poteſtate publica ipſi per ſe formidabiles erant, ſi Magiſtratum inſuper nacti forent, intolerabiles videbantur, nec temperaturos ab injuriis exiſtimabant. Hæc prætexebatur cauſa, & erat ſanè nonnulla.

Invidia & contentio conſueti civitatis morbi. Cæterum invidia atq; contentio, conſueti dudum civitatis morbi, unà cum libertate in urbẽ redierãt: odio & certamine res tota gerebatur. Igitur de his murmur primò apud populares exortũ: mox de induſtria in plebẽ diffusũ. Quid enim lætata ſit plebs dejectione Tyranni, ſi multi pro uno cervicibus ſuis imminere debebant? Niſi fortè moderaturos in Magiſtratu eos homines putent, quorum vim ac ſuperbiam in privata experti ſunt vita, qui tot jampridem legibus, totque præſidiis, à violentia coërceri non poſſint. His dictis erecta plebs, minimè quietura videbatur, nec liberæ modò, ſed interdum effrenes etiam voces audiebantur, ſocietatem hanc, quaſi pernicioſam, exitioq; tandem Reip. futuram, deteſtantes.

Præſulis admonitio. Quibus tãdẽ permotus Præſul (erat enim ipſe ex familia inſigni quidẽ & ornatiſſima: cęterũ populares in Rep. ſecutâ partes) quaſi rẽ emẽdaturus, collegas vocavit, egitq; cũ his, ut cognita voluntate populi cõmunionẽ improbãtis, rẽ potiùs ipſi corrigere, quàm vim multitudinis experiri malint: *Si ſponte ſe arbitrio ſubmittãt, multa retenturi. Sin contumaciter reſiſtant (ut ſunt multitudinis animi) omnia perdituri.*

Nobilitatis principes Præſulem monentem & ſuadentem reſpuunt. Hæc monentem præſulem ac fruſtra ſuadentem nobilitatis principes longè reſpuerunt, nec rẽ modò ipſam: verùm etiã ſuaſorẽ indignabantur. Nimirũ enim id agere plebẽ ab eo cõcitatã inquieti ſpiritus homine, atq; infidi, qui modò in intimũ Tyrãni ſinũ adulando irrepſerit, eundẽq; mox peſſima ſuadẽdo ad ruinã impulerit. Nunc verò non abſimilẽ ludũ quærere, quo cives inter ſe cõfligat atq; collidat, nẽpe cui una ſit ars, tanq̃ puerili in ludo, quosdã extollere, eosdẽq; rurſus deprimere. Quãtum ad ſe attinet, libertatẽ patriæ defendiſſe, propriam verò libertatem ſuã nequaquã neglecturos eſſe, viſurosq; aliquãdo, quinam ſint, qui ſe non tantùm innocuos verùm etiam benè de Rep. merentes, à dignitate excludere pergant. An verò Simofontæ Figinoq; profectis hominibus, quondã populi Florentini hoſtibus honores in Rep. tradẽtur? nobis autẽ vetuſtis ac veris Florentinis civibus, per quos illi dudũ victi sũt, honores in Rep. negabũtur? Et advenę ac ſubacti dominabuntur: Nos cives victoresque

victoresque illorum illis ipsis, quos vicimus, in propria patria serviemus? Et quis tantam iniquitatem ac repugnantiam rerum non modò perferre, sed audire sustineat.

Cùm Præsul hæc & hujusmodi vociferantes haud molliter refutaret, eaque ex re jurgia contentionesque exorta essent, ita ut à proximis exciperentur; it confestim per urbem rumor, invaditque arma plebs, & ad publicas ædes decurrens, eos qui ex nobilitate in Magistratu fuerant, vi & armis detractos in privatam redegit formam, ac in proprias ædes exauctoratos redire jussit.

Plebs invadit arma. Qui ex nobilitate in Magistratu sunt vi & armis detrahuntur. Nobilitas ob injuriam erecta arma sumit.

Nobilitas autem ob eam injuriam erecta, sumsit quidem arma, non tamen in unum convenit, nec decertare ea die contra vim populi ausa est: sed domi consistens unaquæque familiarum ædes suas tutabatur. Adventabatque his multitudo hominum ex agro permagna, ut cujusque clientelæ amicitiæque erant, auxilio futura.

Populus familias aggressus, arma intulit.

Cùm igitur tota civitas in armis esset, ac prælium exinde futurum appareret, ac permagna undique auxilia nobilitati ventura dicerentur, antevenire populus constituit. Itaque postera mox die primò cis Arnum familias aggressus arma intulit. Diversis in urbe locis nobilitas habitabat, eò facilius fuit singulas invadendo pervincere. Quanquam enim domos turresque suas quæque gens communierat, ac fortiter adversum impetum populi repugnabat: tamen ubi multitudo penè innumera undique cingebat, telaque & faces mittebantur, impar tanto certamini unaquæque familia brevi superabatur. Nec tamen cædes facta est nobilitatis: sed ut sese populi arbitrio permiserant, incolumes servabantur.

Unaquæq; familia superatur.

Expugnatis cis Arnum familiis, & in potestatem redactis, trans Arnum eodem modo invadere placuit. Ibi contentio longè major fuit, quòd & robustissimæ nobilitatis familiæ trans Arnum habitabant, ac singulorum capita pontium ædibus turribusque compræhenderant, ut eò pervadere multitudo non posset. Hæc difficultas aliquandiu impetum populi remorata est. Tandem verò ad infimum pontem (ibi namque nobilitas imbecillior erat) impetu facto, cùm à plebe quoque, quæ trans Arnum incolit, raptis armis procurreretur, ac ex utraq; simul parte multitudo populi nobilitatem invaderet, deserto, qui pro ponte stabant, præsidio, aufugerunt, populoque transitum liberum permiserunt.

Transgressa igitur per infimum pontem multitudo, cùm proximas familias in potestatem redegissent; mox inde in cætera pontium capita vim intulit. Idem ab trinitatis: Idem ad veterē pontem factum, & utroque in loco prælia conserta: Vehementissimè tamen omnium ad superiorem pontem decertatum est, propter egregiam, quæ circa id erat loci, nobilitatis potentiam. Et adjuvabatur naturâ atque situ. quòd ex altera flumen, ex altera mons domos muniebat. Viam, quæ unica ad eos ferebat, impedimentis jactis, & domorum altitudine facilè tutabantur. Hìc igitur aliquandiu constitit populi impetus, nec priùs perrumpere potuit, quàm multitudinis pars sub vexillis missa è diversa protinus regione, ascenso monte, desuper arma cœpit inferre. Tunc fractæ vires dissipatæque sunt & simul à superiore quoque ponte, cessante præsidio, penetratum. Aedes propter contumaciorem resistentiam in his locis à multitudine infima direptæ, frequentes etiam incendio conflagrârunt: Hominibus tamen ipsis, postquam in potestatem populi se dedêre, humaniter parsum. Non enim odio, neque maleficio certabatur: sed de potentia, de autoritate, de præstantia in Rep. omnis erat contentio.

Certamen plebis cum nobilitate de Potentia, autoritate & præstantia in Repub. Populus civitatis statum suo arbitratu confirmat. Urbs in quaternas Tribus dividitur. Nobilitatis potentia minuitur.

Victâ nobilitate populus, cum in arbitrium potestatemque suam haud ambiguò Remp. redegisset, confirmare jam inde civitatis statum suo arbitratu perrexit. Itaque & constituta justitiæ in antiquam formam restituit, & societates populi renovavit, numero tamen earū mutato, pro nova partitione urbis, ut quaternæ singulis tribubus inessent. Ita sedecim tunc primùm societates populi factæ, cùm antea viginti, mox decem & novem fuissent. Duodecim, ut antè, in consilium Prioribus attributi, omnes è plebe. Suffragia quoque Magistratuum ex integro refecta quibus in triennium sortirentur, eaque delectu habito diligenti, ut ex magna multitudine pauci obtinerent. Ad minuendam verò nobilitatis potentiam permulti ex eo numero ad plebem, volentes id flagitantesque traducti. Datum id pro summo beneficio illis, quorum aut vita modestior fuerat, aut potentiæ parum.

His peractis, cùm tranquilla domi jam omnia viderentur, foris identidem cura

suscepta.

suscepta. Illud inprimis provisum, ut Aretinis, qui per Tyranni ruinam libertatem sibi arripuerant, suspicio omnis tolleretur, ne quid ea formido turbationis induceret. Decreto igitur publicè facto, jus omne, quod Florentinus populus in urbe Aretio habuisset, sponte remissum est, missique Legati, qui Aretinis gratularentur pro libertate de Tyranno recepta, & Florentini decretum populi de remissione juris deferrent. Hi cùm Aretium venissent, in concione populi mandata exposuerunt, decretumq; publicum ex scripto recitârunt. Aretini verò hæc audientes læti sunt, & omissâ suspicione fidem Florentini populi majorem in modum complexi, in amicitia perseverârunt. Nec multò post inita societas est, in qua Perusini & Senenses & Aretini cum Florentinis fuêre.

Florentinus populus jus quod in urbe Aretio habet, sponte remittit.

Societas Florentinorum cum Perusinis, Senensib. Aretinis.

His ab ea parte Hetruriæ constitutis in Pisanos inde versi animi. Fuerat enim cum his bellum. Ex quo etsi pax recepta postmodum erat: tamen quia Tyranno autore gesta res fuerat, non obligasse populum videbatur: Rursus igitur fieri placuit. Per eam pacē Luca Pisanis cōcessa: Castella modò Lucensis agri, quæ tunc Florentinus possideret, retenta. Hæc eo anno, quo Tyrannus pulsus est domi forisq; gesta.

Principio in sequentis anni multitudo hominum ex Aretino Florentinoq; collecta agro, Pactios oppressit. Id erat genus nobile, castella in agro Aretino possidens: cæterum præterquàm quòd diversarum partium, vicinæ insuper invisum atq; grave ob rapinarum crebritatem.

Pactiorum genus nobile.

Eodem anno contra nobilitatem exasperatæ leges, atque illo insuper incommodo affecta, ut qui ex nobilitate apud quenquam Regum Tyrannorúmve degerent, continuo domū remearent, exilium publicationeq; bonorū, nisi legi parerēt, subituri. Ob eam legē complures libertatē Principum relinquere coacti domū rediêre. Ejus legis ferendæ non malevolentia modò causa fuit; verùm etiam suspicio, ne majori gratiâ apud Reges Principesq; initâ aliquid per favorem illorum aliquando molirentur.

Leges contra Nobilitatem exasperantur.

Per idem ferè tempus in eos cives, qui per Tyranni ruinā arces castellaq;, quib9 præfecti erant, dedissent, pœna constituta est, & Magistratibus mandata cura, ut diligentiùs inquirerent. Eam ob legem frequentes damnati, præsertim nobilium, quib9 plurimum arces crediderat Tyrannus.

Pœna in præfectos qui arces dederūt, constituitur.

Per hæc ipsa tempora Florentini cives, qui in Gallia negotiabātur, nunciarunt, Gualterum nuper tyrannide pulsum in Galliā ad Regē profectum, querelas gravissimas cōtra civitatē posuisse, ac per se amicosq; apud Regē niti, ut jus in corpora bonaque Florentinorū civiū, qui per Galliā forent, sibi permitteretur. Esse verò periculum ingens, ne corpora in cruciatus, bona in prædā illi dedantur. Jamq; ob eam suspicionem plerasq; societates institoresq; earum conterritos ad fugam respicere.

Gualteri querela ad Regem Gallia contra Florentinos.

Eo quidē nuncio cōmota civitas, incendente insuper veteri odio, privilegiū tulit in Tyrannū, præmio ingēti cōstituto, si quis eū necaret, & p cōtumeliā effigies illius apud ædes publicas cū insignibus vitiorū notis depicta. Oratores quoq; ea de causa ad Regē missi, ne fortè re temerè creditâ aliquid, ut fit, p gratiā Tyrāno cōdonatet.

Civitas privilegium fert in Tyrannū, si quis eum necaret.

Oratores ad Regem mittuntur.

Nec multò pòst Legati Regis Florentiā venerunt, satis fieri Tyranno postulantes. Petebant verò permagnū auri pondus ob compensationē damnorū, quæ à furēte multitudine sibi prædicabat illata. His, amplissimo consilio cùm mandata Regis exposuissent, responsum humaniter est, pro Regis, qui mittebat, reverentiâ. Cæterū ipsius Tyranni scelera, sordes, perjuria, cæteraq; improbissimi hominis flagitia sic patefacta, ut Legati ipsi obmutescere tantā ob malignitatē cogerentur. Ad extremū abdicationes prolatæ, quas ille non Florentiæ modò: sed etiam Papiàm procul ab urbe, libero in loco, metu omni cessante, suâ sponte fecisset. Nec se tamen admirari, quòd ille cōtra confessiones ac jusjurandum suum nunc veniat: Desiisse enim jampridem hoc admirari, cùm ille calcatâ religione, & fide populo datâ, per fas & nefas omnia fecerit, ad quæ libido animi cupiditasq; impulerit: Nullum pudorem hominum, nullum Dei metum unquàm habuisse. Debere præstantissimum Regem non modò aures scelerato homini non præbere, verùm etiam illius nequitiam ultrò compescere. In hunc ferè modum illis responsum est, & honor de industria major habitus Legatis, quò Regis animus per obsequium teneretur.

Legati Regis satis fieri Tyranno postulant.

Legati ob Tyranni scelera obmutescunt.

Eodem anno maximum est Reip. fundamentum parvo ex principio jaci cœptum. Civibus Resp. debebat auri pondo circiter. LXX. M dudum mutuo sumta ob Lucæ redemtionem. Ea igitur summa cùm ob angustiam ærarii dissolvi non posset,

Maximum fundamentum Reip. parvo ex principio jaci cœptum fuit. Civibus Respub. debebat auri pondo circiter LXX. M.

ac iniquum videretur suo fraudari cives, qui fidem publicam secuti mutuo dederat: media quædam inter has difficultates reperta est via. Nominibus enim eorum, quibus debebatur, tributim descriptis annui reditus è publico cōstituti sunt, quina singulis centenis. Quantitates verò ipsas in unum cōacervatas, à similitudine cumulandi, vulgo Montem vocavêre. Idq; in civitate postea servatum. Quoties Resp. indiget, cives tributa persolvunt: solutorum verò pensiones annuas percipiunt. Hi Mōtes cumulationesq; pecuniarū bellis quidem crescunt: pace minuuntur, propterea quod abundante rep. dissolutio fit crebra atq; peremtio. Quantitatum verò descriptarum & venditio est civib⁹ inter se & permutatio, atq; (ut in cæteris mercimoniis) pro tēpore, pro spe, pro cōmodo, minuitur carū preciū atq; augescit. In emtorē eadē commoda, quæ solutus ipse percepturus erat, transferuntur. Ea res facit, uti cives ad crebras tributorum solutiones perdurent, non pereunte omninò quod solutum est: sed utilitatem, si non magnam, attamen aliquam afferente.

Quantitates pecuniarum Montem vocarunt.

Principio in sequentis anni, crescente in potentiores odio, leges duæ ad populum latæ sunt: una in clericos iniqua, per quam omnibus eorum privilegiis derogabatur: altera in cives ingrata, per quàm dona ac munera hactenus quibuscunq; meritis à populo tradita, in irritum vocabantur. Fuisse tunc civitatem in arbitrio multitudinis imperitæ decreta ipsa ostendunt. *Quid enim hac postremâ lege (si modò illa lex nominanda est) quæ dedecus & infamiam reip. parit, iniquius ac vilius excogitare quicquam potest?* Defectionem fidei, quæ etiam uni privato turpissima est, populo toti impingere. *Nihil unquam in rep. utile existimandum est, quod sit contra dignitatem:* Dignitas porrò & inconstantiam & ingratitudinem longè repellit. Per eam legem multi, quorum majores virtutis gratiâ à populo donati fuerant, munera ipsa & donum relinquere magnâ cum hominum querelâ coacti sunt.

Leges duæ ad Populum feruntur. Una in clericos iniqua, Altera in cives ingrata. Quod dedecus & infamiam Resp. parit, Lex nominanda non est.

Eodem anno privata ex re permagna, non in singulos modò, sed etiam universæ civitati incommoda pervenerunt. Bardorum erat familia omnium locupletissima, permagnas multis in locis societates habens. Hæc summâ & indubitatâ fide cum apud cives, exterosq; ad eā usq; diē fuisset, ac multorum, ut fit, pecunias in manibus haberet, repentè inopinatoq; decoxit. Causa verò hujus fuit, quod surgentibus tunc maximè inter Francorum Anglorumq; reges bellis, quidam ejus societatis magistri in Britannia degentes, creditâ Regi Anglorum intolerabili pecuniâ, eò rem adduxére, ut necessarium fuerit fidem societatis abrumpere. Fractâ igitur societate, creditores, cùm reliquias persequerentur, compertum est, auri supra quinquies centena millia privatis nominibus societatem debere. Mutuo autem Regi data circiter septies centena millia, in quibus & propriam societatis pecuniam, & eorum, qui societati crediderant, absumtam constabat. Ea res inopinata & gravis, cùm multorum patrimonia afflixisset, traxit post se ruinam minorum societatum, cùm ob varia damna, quibus singulæ implicatæ erant: tùm quod ortis apud omnes suspicionibus ad reposcenda sua quisque credita properabat. Decoquentibus itaque permultis inæstimabilem jacturam civitas subivit, fidesque angusta in foro omnia perturbabat. Solicitâ ob eam rem civitate, lupus medio die, portâ Collinâ ingressus per urbem decurrit, peragratâ maximâ trans Arnum parte, cùm clamor venantium more illum prosequeretur, tandem egressus aliâ parte viâ Pisanâ oppressus est. Eâdem quoq; die signa populi ad publicas ædes supra portam sculpta sponte suâ cecidêre. His auguriis multorum animi in timorem versi. Nec multò post à Gallia nunciatum est, regē civitatis causam contra justitiā æquitatēq; improbasse, prædicto tamen tempore, ut qui civis Florentinus, quæq; civis Florentini bona post dies sexaginta in regno reperirētur, in eos eaq; jus ac potestas tyranno foret. Ob eā rem incōmoda magis accepta sunt, quàm damna, ꝙ spaciū habuerunt se suaque colligendi. Altero dehinc anno primo statim vere solicitā habuit civitatē sterilitatis formido, nec id vernâ tantū intemperie cœli, quantū superiorib⁹ imbribus, qui circa sementē omnia diluerant. Itaq; segetes perpaucæ in agris, & illæ ipsæ squalidæ arentesq; cernebantur. Et augebat metū, quod non unā aut alterā Italiæ partē; sed totas omninò regiones eadē premebat calamitas. Ex hoc metu caritas primò coorta, eaq; ipsa indies augescens. Tandē ubi ad messis tēpora ventū est, tunc, re jā ipsâ defectū arguente, cùm nil ferè ex agris reportaretur, circū spicere sese homines, ac futurū horrere, parvosq; jam inde natos, & imbecillē turbā miserescere. Cùm ergò fames haud dubiè immineret, solers planè ad hoc civitas in Africa & Sardinia & Sicilia, aliisque locis permultis, magnâ vi frumenti comparatâ, mari simul terrâq; importandū curavit

Bardorum familia. Fides societatis abrumpitur. Collina porta. Signa populi sculpta sponte cadūt. Sterilitatis formido civitatem habet solicitam. Segetes perpaucæ in agris cernuntur. Fames imminet. In Africa, Sardinia & Sicilia magna vis frumenti cōparatur.

Nec eo tamen modo evitari potuit, quin difficultates permaximæ eo anno subirentur. Turba enim ex agro in urbem mendicatura longis agminib⁹ mulierum puerorumq; advenerat. Ex finitimis etiam civitatibus, quæ minus ad hoc providæ fuerant, multitudo cōcurrerat, ut infinitus propè numerus hominū esset alendus, magnūq; in his civitatis meritum humanitasq; eluxit. Non modò enim non rejectus est quisquàm advenarū peregrinorūq;: sed, etiāsi tenuis foret, liberalitate gratuitā pro tantā rei frumētariæ inopiā sustentatus, ut propè collatū à civitate beneficiū in genus humanū videretur. Multa insuper eo anno tenuiorib⁹ indulta, & illud inprimis, quod creditorū acerbitas repressa est, lege latâ, ne quis, nisi certâ formâ, pro ære alieno cōveniri posſit. *Satis enim premi caritate ipsâ multitudinē existimavit civitas.* Et accedebant ad caritatē morbi, qui multitudinē convenam, & urbis insuetam consecuti, urbanam quoq; appræhenderant turbā, ut & commiserendum, & succurrendū esset.

In alendis hominum infinito prope numero civitatis humanitas eluxit.

Creditorum acerbitas repressa est.

Ad caritatem accedunt morbi.

Fame ac morbo laborantem civitatem nova insuper cura solicitam reddidit. Carolus enim Johannis Regis filius electus ad imperiū ferebatur. Ob eam rem formido injecta est civitati: nec immeritò quidem. Veniebat enim in mentem, & cum Herrico hujus avo, qui castra ad portas ipsas Florentiæ habuerat: & cū Johanne patre, bella propè continuatā serie gesta fuisse, multisq; illorū cœptis per Italiā ab hac civitate obviatū. Deniq; hunc ipsum Carolum adolescentē non expertē fuisse belli, cùm & Lucæ, & per Galliam rudimenta ipsa, vivente patre, adversus hunc populum suo etiam detrimento posuerit. Quibus de causis residere odia infensionesq; credebantur. Cæterùm harum rerum querela & consternatio erat, nulla tamen remedia tunc adhiberi poterant, prementibus iis, de quibus supra diximus, incommodis.

Carolus Regis Iohannis filius electus ad imperiū fertur.

Ob eam rem formido inijcitur civitati.

Eo anno Minias opidum in potestatem Florentini populi pervenit, dedentibus opidanis, ob intestinas seditiones & nobilitatis injurias fatigatis.

Minias opidum in potestatem Florentini populi devenit.

Altero dehinc anno priusquàm segetes maturescerent, eædem, quæ superiori tempore, difficultates rei frumentariæ populū tenuēre. Maturis deinde frugib⁹ atq; collectis difficultates illæ pristinæ cessavere. Variis tamē morborū generib⁹ laborabāt, & pestilentiæ, qua postmodū vastata Italia est, signa quædā horrenda tūc primùm apparuerunt. Ea clades biennio ferè antè (quantū haberi notitia poterat) in orientis partibus coorta: moxinde per populos pestilenti contagio evagata, alia subinde appetendo loca, regiones cumulatis funerib⁹ inanierat. Febris erat soporifera & inguinis tumor. Id quasi venenū quoddam robustissimos juvenes, alioquin sanos, repentè invadens, paucissimis interdū enecabat horis. Contagia omniū exitiosa erāt. Ea igitur tunc civitatē ingressa, imbecilliora primùm corpora puerorū puellarumq; cōficere cœpit: inde ad firmiora transgrediens per omnem sexum ætatemq; vagata est.

Difficultates rei frumentariæ cessant.

Pestilentia Italia vastatur.

Febris soporifera & inguinis tumor.

Contagia omniū exitiosa sunt.

Eodem anno Ludovicus Roberti Regis nepos domo profugus, parvo admodū comitatu in agrū Florentinum pervenit. Fugiebat autem Hungariæ Regem magno cum exercitu Apuliam ingresū, necem fratris nuper interfecti persequentē, ac regnum quasi hereditariū sibi vendicantē. Pro quarum cognitione rerum paulò altiùs repetendum est, ut familia civitati nostræ amicissima, ejusq; casus progressusq; non ignorentur. Carolo, qui primus ejus familiæ regnū Siciliæ obtinuit, filius unicus superstes fuit, ex eoq; numerosa nepotum series. Sed filius ipse navali prælio, non procul Neapoli superatus, in Arragonia captivus aliquandiu fuit, ut supra à nobis est quodam loco narratum. Morienti deinde Carolo, quoniam filius in captivitate tenebatur, nepotum maximus in Regno successit, Carolus & ipse nomine. Hic igitur adolescens statim post mortem avi Regium nomen obtinuit. Reverso deinde à captivitate patre, ac Regio nomine suscepto: filius in Pannonicas missus Regnum illic obtinuit ex hereditate materna. Ita partito quodammodo honore, filius apud Pannonias: pater in Italia regnavit. Mortuo deinde post aliquot annos patre, Robertus secundo natus loco in Regno Siciliæ successit, etsi non deerant permulti, qui Pannoniis evocandum legitimum successorem existimarent. Et suberant jam tunc querelæ & incusationes. Sed Robertum per omnem ætatem in Italia cōmoratum, egregiā insuper indole, favor populorū cōplectebatur: Fratris verò filios, veluti longinquitate alienatos, vix jam agnoscebant populi, & quia latissimè in Pannoniis dominabantur, satis superq; Regni posſidere existimabant. Robertus filiū habuit Carolū, quē per Castrutiani belli tēpora cū ingentib⁹ copiis Florentiā venisse ostendimus. Sed hic vivente adhuc patre defunctus absq; virili subole, filias reliquit duas, quæ parvulæ admodū, ac penè infantes apud Robertum avum educabantur. Ex Carolo

Ludovicus Roberti nepos domo profugus, in agrum Florentinum pervenit.

Hungariæ Rex necem fratris nuper interfecti persequitur.

Carolus regnum Siciliæ primus eius familiæ obtinuit.

Robertum favor populorum complectebatur.

Robertus filium habuit Carolū. & Filias duas.

Vngariæ Rex Carolus filium habuit Carolum eiusdem nominis. Huius filii fuerunt Ludovicus & Andreas.
Andreas Iohannæ nepti Roberti coniungitur.
Andreasp fautores Reginæ laqueo iniecto suſpendio necatur.

Ungariæ Rege alius item Carolus eſt exortus. Huic filii duo ſuperſtites fuêre: Ludovicus & Andreas, quem adoleſcentem adhuc Robertus, quaſi bonam fidem recognoſcens, Johannæ nepti maritum dederat, ac unà cum illa regnare in Apulia teſtamento juſſerat. Traductus igitur in Italiam adoleſcens, & Johannæ conjunctus, cùm non ſatis benè inter eos conveniret, nec deeſſent, qui Reginam contra maritũ incitarent, eò uſq; ſimultates occultaq; odia proceſsêre, ut vocatus per noctẽ adoleſcens, quaſi magnum aliquid urgensq; inſtaret, per fautores Reginæ laqueo repẽtè injecto ſuſpendio necaretur. Conſciam fuiſſe Reginam tàm atrocis facinoris creditum eſt. Et auxit infamiam alter ſubinde conjux ab illa ſuſceptus.

Ludovicus Vngariæ Rex fratris necem vindicare cupit.

Ea fœditas Ludovicum Ungariæ Regem permovit, ut cum exercitu in Italiã veniens, & fratris necem indignam, & Regnum quaſi debitum ſibi vendicaret. Regina metu extorris in Narbonenſem aufugit provinciam. Nec multò pòſt eam ſecutus novus conjux (erat enim quoq; patruelis) parvo comitatu in agrum Florentinũ advenerat. Civitas, quoniã domeſticæ illius familiæ erant diſcordiæ, ac res atrociſſima agebatur, neutri parti favere conſtituit: Itaq; nec venire in urbẽ cupientẽ permiſit, nec ullo auxilii genere, poſtulantẽ licet, proſecuta eſt. Proximo dehinc anno peſtis jampridẽ ingreſſa urbem ita deſævit, ut ſupra fidem videatur ejus ſtragẽ referre: Sexaginta amplius hominũ millia defuncta morbo intra urbẽ cõſtat, & inſignes viros, quorum conſilio reſpub. nitebatur, fermè omnes ſublatos. In agro autem exinanita cuncta ac penè deſerta. Ob eam calamitatem nihil publicè geri eo anno potuit: Tantùm adverſus latrones, qui per Apennini jugum itinera infeſtabant, copiæ quædam miſſæ.

Peſtis ita deſævit ut ſupra fidem videatur eius ſtrages.
Sexaginta hominum millia defuncta peſte intra urbem conſtat.
Inſignes viri fermè omnes ſunt ſublati.
Collenſes & Geminianenſes in poteſtatem Florẽtini populi redeunt.

Sequenti etiam anno parum, aut nihil, geſtum, conſternatâ adhuc civitate ſuperiori peſtilentiâ. Collenſes tantùm & Geminianenſes domeſticis ſeditionibus laborantes in poteſtatem Florentini populi redierunt: Et circa Apenninum aliquot caſtella de Ubaldinis capta, quibus latrocinia exercebantur.

ANNO 1350.
Iohannes Vicecomes Mediolanẽſium præſul. per Galliã imperat.
Bononia dominio Iohannis adiungitur.
Pontifex Romanus Bononiæ occupationem graviter fert.

Alterò dehinc anno (is erat annus quinquageſimus ſupra milleſimũ trecenteſimũ) nova ſunt ac magna rerũ certamina civitati exorta. Johannes erat Vicecomes Mediolanenſium præſul. Is ſuſceptâ à ſuis dominatione latè per Galliã imperabat, & ad veterem ſuorum potentiam maxima & ipſe addiderat incrementa. Ex quo egregiè potens Tyrannorum omnium factus, cum jam antea formidabilis eſſet, tum auxit timorem Bononia, per hoc ipſum tempus dominio ejus adjuncta, civitas magna atq; finitima, ut eam poſſidens tàm ingens potentia minimè quietura videretur. Adverſus hunc igitur naſcentẽ morbum remedia quærens civitas, non ſubito, nec impotenti & temerario impetu: ſed maturitate conſilii & prudentiâ veſtigabat. Graviter ferre Pontificem Romanum Bononiæ occupationẽ non ambiguum erat: Formidari etiã Mediolanenſis robur à Maſtino cæteriſq; finitimis Tyrannis exiſtimabatur. Cum his omnibus ſi ſocietas iniretur, accedentib⁹ Hetruriæ civitatibus, quæ erant in fœdere, ſatis ſuperq; viriũ fore ad cõprimendã Mediolanẽſis potentiã judicabãt. Data his omnib⁹ occultè opera eſt à civitate. Deniq; civitatis conſilio & operâ factũ eſt, ut & Legatus à Pontifice miſſus, & Tyrannorum civitatumque oratores hujus rei gratiâ in unũ coirent. Conventus congreſſuſq; omniũ Aretii fuit In re agitandâ tractandaque Peruſini, quoniam longiùs aberant à ſuſpicione periculi, minus eam ſocietatem appetere comperti ſunt: etſi id non apertè, ne diſcrepare à ſociorum voluntate viderentur. Sed per ſingula rerum tractandarum capitula difficultatem reperientes diſceptanteſq; , ac demum allegantes rem in longum protrahebant. Inter hanc moram nuncius de Maſtini morte ſupervenit, eaq; de cauſa cõventus re infectâ dimiſſus, cùm jam depræhensâ Peruſinorum mente, vel præter eos ſtatuiſsẽt cæteri ſocietatem coire. Hoc igitur quaſi fortunæ beneficium cœptis ſuis faventis accipiens Præſul (ſenſerat enim conventus Aretii factos, & contra ſe parari intelligebat) majora ſtatim animo concepit. Itaque deditâ confeſtim ſagaci operâ per Hetruriam atq; Flaminiam cunctos diverſæ factionis homines in ſuam amicitiam tutelamq; pellexit. Ne quid verò ſibi à tergo relinqueretur, Maſtini filium, qui mortuo patri in dominatu ſucceſſerat, multis magniſq; pollicitationib⁹ delinitum nõ modò avertit à propoſito paterno: verùm etiam fœdere ſibi inſuper amicitiâq; conjunxit. Quo facto cæteri quoq; p Galliã tyranni in ejus amicitiã cõceſsêre. Inter hæc propoſitum diſsimulans de Florẽtino populo amiciſsimè loquebatur, ſcribebatq; nõ nunquã, quo ſuſpicionẽ auferret. Bononiæ copiis, quas ea in urbe habebat, Bernabovẽ præfecerat

Legatus Pontificius & Tyrannorum, civitatũque oratores in unum coeunt.
Conventus omnium fuit Aretii.
Præſul per Hetruriam atq; Flaminiam cunctos diverſæ factionis homines in ſuam amicitiam tutelamq; pellexit.
Maſtini filium fœdere & amicitia coniunxit.
Bernaboves præficitur Bononiæ copiis.

præfecerat nepotem, videriq; cupiebat, mentem suam ad alia spectare. Quin etiam ut alibi implicaretur bello, exercitu ad Imolam misso, obsideri eam urbem jussit. Affuerunt in obsidione Bononienses magno quidē numero, jussi hoc agere, ne relicti domi per absentiam copiarum aliquid molirentur. Affuerunt & Faventini & Forolivienses, quorū Tyranni partim ob inimicitias Romani Pontificis, partim simili studio partiū sese Mediolanensi conjunxerant. Præter hos, copias suas adduxerat Bernabos equitum ad tria, peditum verò mercede conductorum ad quatuor millia. Hac multitudine copiarum fretus Imolam primo statim adventu expugnare aggressus est. Quod cùm minus succederet, eam undiquaq; præsidiis cinxit. Vi autem expugnare non amplius tentavit, expertus aliquoties, frustra conari se adversus urbē munitā fossis, atq; ab his, qui erant intus, egregiè defensam. Florentinis verò hæc intuentib⁹ indies magis crescebat formido, præsertim cum Pisanos Mediolanensi adhæsisse rumor vulgasset. Et dubitabatur de Pratensium Pistoriensiumq; fide, quorū opida & finitima urbi & opportunissima bello inferendo plurimum erant. Eorum si alterutro poriretur adversarius tam potens, actum de libertate existimabatur. Suspiciosiorem verò rem faciebant eorum *discordiæ, per quas facilè surrepere adversarius posset.* Ad hæc igitur ante omnia conversæ mentes, neq; negligendum, neq; differendum statuēre. Itaq; multitudine confestim armatâ, missisq; repentè copiis, ad ipsa Prati mœnia, non tàm hostili, quàm inopinato terrore posuerunt castra. Pratenses subitâ re trepidi, utpote qui nec rationem hujus facti, neq; consilium nossent sumserunt raptim arma, & ad eam partem opidi, quâ castra erant, concurrerunt. Ibi cùm Florentinos in armis cernerent, nihil hostiliter molientes, neque lædentes quenquam: sed illud modò postulantes, ut ad tollendas suspiciones custodia ejus opidi Florentino populo traderetur, pro communi utilitate, quieteque eam habituro. Etsi dura vox plerisque videbatur: tamen quando tantæ copiæ ad portas starent, ipsi verò imparati omnino essent, incerti primo consilii aliquandiu stetēre, nec concedere postulata neque negare, audentes.

Imola urbs. — Faventini. — Forolivienses. — Præsul Imolam expugnare aggreditur. — Florentinis indies crescit formido. — Florentini ad Prati mœnia ponunt castra. — Pratenses custodiam ejus opidi Florentino populo tradunt.

Inter hæc Florentini cives, qui in armis erant, ut quisq; notum amicumq; Prati habebat, compellando benignè exhortandoq; in sententiam trahere conabantur, monentes, quoniā desiderium Florentini populi cōspiciant, parēre voluntati, quàm vim experiri malint. *Multa quæ interdum aspera primò videantur, prospera tamen ad extremum reperiri.* Id esse consilium Florentini populi, ut non minus de Pratensium, quàm de sua propria salute cogitetur. His tandē vocibus, ac virorum reverentiâ, & præsenti necessitate compulsi, Pratenses portas aperuēre, & Florentinorū præsidiū intra mœnia recepēre. Et res quidē Pratensis in hunc modum composita suspicionē ab ea parte sustulerat.

Pratenses portas aperiunt, & Florentinos recipiunt.

Restabāt Pistorienses: Ea quo amplior erat civitas, eò cautiori studio tractanda videbatur. Sed obtulit occasionē idoneam seditio, quæ recens in ea civitate coorta, partē civium egerat extorrē. Itaq; p speciē officii præsidiū eò mittere Florentini postulârunt. Pistorienses verò non dissimili figmento id recipere annuerunt, sed nō ita multū, ut sibi formidandū esset, & eos ipsos quos receperāt sacramento obligârunt. Quare per eam quidē viam nihil profectū videbatur. Et suberat formido mentibus infixa, qua intenti Priores civitatis, dum ipsi per sese absq; populi scitu providere festinant, inhonestum tandē consiliū susceperunt. Re enim cum exulibus Pistoriensiū arcanè compositâ, subitarias cum illis miserunt copias. Hi noctu progressi, nullo penitùs suspicante, primo statim adventu scalis mœnia conscenderunt, & quosdam in urbem dimiserunt. Ipsi verò de muro clamorem tollentes, sperabant milites, qui præsidii causâ missi fuerant, unà secum rem aggressuros. Etenim præmiserat Magistratus ad eos Petrum quendam conducendis militibus scribam, & ob id plerisque eorum familiarem, qui rem ediceret. Sed is sive metu, sive negligentiâ per viam desederat. * Itaq; milites totius rei ignari, ut primùm clamor è muris sublatus est, integrâ fide cum Pistoriensibus concurrerunt, factoq; confestim globo ingressores deturbarunt. Ita pulsi è muris qui cum exulibus ascenderant, quot eorum se in urbem dimiserant, aut capti aut interfecti sunt. Crediderant primò Pistorienses exulum modò suorum fuisse conatum: *qui error audaciam eorum plurimum juvit.* Sed postquam ex captivis, adesse Florentini populi copias, intellexēre, atque orta subinde lux vexilla patefecit, majorem sibi imminere periculi molem sentientes ad certamen se comparatunt, & ad tutelā urbis acrius surrexēre. Hæc paulò pòst Florē

*Priores Pistorienses inhonestum consilium suscipiunt. — Exules scalis mœnia conscendunt. — *M. P. discedetat. — Exules & qui cum iis ascenderant, à Pistoriensib. pulsi è muris aut capti aut interfecti sunt.*

tiæ vulgata optimum quemq; & gravissimum commoverunt, lacerabaturque circulis & conventibus Magistratus cœptum, utpom fœdum atque nefarium. Ignaviam verò & imperitiam omnes detestabantur. Jaet verò non adauctam modò suspicionem: sed certum in periculum rem conjectam existimabant, putantibus cunctis, Pistorienses, tantâ fraude injuriâq; compulsos, ad Tyrannum ejusq; propinquas opes se haud dubiè conversuros. Cum verò, quid agendum foret, consultarent: etsi cœptum improbabant omnes maximè: tamen quid potissimũ ut in malis sequendũ foret dubitabant. Deniq; coacto omnium consilio, cùm de hoc ipso consultaretur, assurgens quidam ex senioribus in hunc ferè modum orationem habuit: Si res integra nobis foret, ô Præsides! nec attentata priùs neq; detecta, non difficile mihi videretur consilium explicare: Quippe suspicionem libertatis alterius occupandæ finitimis inferre, & omnem incertum atq; injustum motum nostris rationibus inimicũ censere. Nunc autem eò difficilior consultatio est, quod perperã ac penè contra naturam agitur. Quippe cæteri quidem omnes ante rem consultare solent: Vos autem (quod bonâ veniâ dictum sit) post rem actam consilium postulatis. Atqui bono quidẽ animo factum à vobis, Præsides, existimare debemus, qualecunq; tandẽ est factũ. Nota est enim integritas vestra, & fides, & animus in Rep. sincerus & rectus. Veruntamen res gerendæ, præsertim magnæ, & non ad privati alicujus, *sed ad totius civitatis discrimẽ pertinentes, non propositũ solũmodo bonum sed consideratione maximã & circũspectã multorũ deliberationẽ efflagitant: Nã ea quæ multorũ sunt, à paucis determinari nec honestũ est, nec illis ipsis, q determinãt tutũ. Populus enim, nisi suarũ rerũ autor ipse sit, quæcunq; nõ rectè ceciderũt, exagitare solet, ac pœnas nõnunquã imperiosè exigere. Sed facta qdẽ, ne facta sint, fieri nõ potest.* Itaq; hæc omittamus cõqueri, & quid remedii sit in hisce malis potiùs meditemur. Dico igitur, non esse Pistoriense cœptũ à nobis deserendũ, nõ quia id probẽ: (nec enim si res integra foret, idem cõsulerẽ) sed quia cùm semel cœptũ fuerit, periculosũ nimis foret, si in hac suspicione Pistorienses dimitterẽtur. Lõgè autẽ minùs dubitãdũ esset de Pistoriensiũ voluntate, si lacessiti non fuissent à nobis, qui præterquã occupare nocturnâ fraude illorũ urbem, exules insuper inimicos eorũ, qui Remp. gubernãt, armatos reducere in ipsorũ cervices studuimus. Hæc autẽ qualia sint, de vobis ipsis cõjecturã facite. *Neq; enim, cùm ipsi tàm charã habeamus libertatẽ nostram, cùm pro illa pericula omnia, mortẽ etiã si expediat, oppetendã prædicemus, non eundẽ sensum esse cæteris hominibus existimandũ est?* Nonnullis forsan ejus rei facultatẽ deesse. At enim voluntatẽ omnib⁹ eandem esse putandum est. Reductionẽ verò exulũ nostrorũ quibus nos, quæso, indignationib⁹ perferremus, si non pactione consensuq; nostro; sed armatos, & p vim improvisam quis eos reduceret contra cervices nostras? Hæc igitur omnia pensantes, inimicissimo erga nos esse animo Pistorienses existimare debemus, ac potestatẽ omnẽ præripere nocendi. Illud ostendatur verbis, nõ esse propositi nostri libertatem eorum auferre, sed pro incolumitate sua ac nostra præsidium in urbe ipsorum quoddam habere, quo & ipsi tranquilliùs degant, nos verò securiùs, & suspicio de mentib⁹ Florentini Populi auferatur. Quod si recipere nolint, non esse sic habituros, ut cum hac suspicione nos & ipsi relinquamur. Deniq; ostendatur, illis esse in eorũ arbitrio, utrũ hostem Florentinũ Populum, an propitiũ & amicum habere malint. Nec ob ea verba retardentur, quæcunq; ad obsidendas expugnandasq; urbes sunt comparanda. Rogentur auxilia socii; copiæ omnes ad Pistoriũ cogantur; juventus nostra sub vexillis egrediatur; ostententur machinæ; tormẽta cõvehantur: ut non levi conatu, sed præsenti obstinatoq; animo cuncta facere videamur. Aut enim verbis apparatuq; nostro flectentur Pistorienses: aut si pertinaces proterviq; esse pergent, malo domiti frangẽtur. Dixi, *quæ mihi optima factu in hoc tẽpore videantur. Deum rogo vestris in mentib. ponere, quæ salutaria maximè sint futura.*

Magistratus cœptum utpote fœdum laceratur Florentia.

Ex senioribus quidam orationem habuit.

Hanc sententiam ad extremũ secuta civitas, statuit ab incepto haud quaquàm desistere: sed extrema cuncta experiri, quo Pistoriũ in potestatem venire cogeretur. Hac itaque mente undiq; copias contrahere, ac majore vi urgere Pistoriũ perrexere, ut essent intra triduũ in castris armatorũ supra XV millia. Hac multitudine urbẽ circũdantes, vallo etiã & fossâ illam cinxere, ut nemo ingredi egredíve posset. Pistorienses contrà vi summa obnixi jus libertatemq; tueri cõtendebãt: neq; noctu, neq; interdiu laborib⁹ absistentes. Milites autem Florẽtini Populi, qui intus fuerãt, incolumes dimiserũt. Neq; enim nocte illâ, quâ tẽtata in vasio est, inutiles fuerãt Pistoriẽsib⁹, nec postea quicquàm cõtra fidẽ egerant: sed arma tenentes cum honestate quierant,

Florẽtini undiq; copias cõtrahere, ac maiori vi urgere Pistorium pergunt.

erant, nec faventes cuiquam neq; molesti. Et Pistorium quidem in hunc modum obsidebatur: hostilis tamen oppugnatio deerat. Colloquia verò propè quotidiana fiebant, obsessos inter & obsidentes: His ut acciperent præsidium in urbem ad tollendas suspiciones; illis nec justā nec æquā postulationem, nullamq; esse causā, cur suspicari de se debuerint, cōtendētibus. Sed cùm per eū modū nihil proficeretur, ac teri frustra tempus appareret, & colloquia ipsa interdum liberiùs agitata contentionem certamenq; accēderent: ad vim converti res cœpit, & quasi justo cum hoste bellum & oppugnatio parabatur. Ea de causa vineas agere, turresq; ligneas excitari atq; cætera convehi ad oppugnandas urbes opportuna. Cùm adspicerent Pistoriensium ii, * qui amiciores Florentini Populi per omnem vitam fuerant, veriti, ne, oppugnatione adhibitâ, reliqui Pistoriensium ad opes Tyranni convertantur, ac suarum partium eversio sequatur; præstare tandem statuerunt, præsidium Florentini Populi in urbem recipere. Horum sententiam (erat enim hæc maxima pars) cæteriq; tandem secuti sunt. Per hunc modū res malè cœpta bonū tandē exitum habuit.

Pistorium à Florentinis obsidetur: sed hostilis oppugnatio deest. Colloquia quotidiana fiunt inter obsessos & obsidentes.

* Nostrum MS duo. *Pistorienses statuunt præsidium Florentini Populi in urbem recipere. Res malè cœpta bonum tandem exitum habuit.*

Pistorio Pratoq; receptis Florentini minus jam suspicione degentes conquierunt. Neq; enim hostile quicquam adversus se moveri intuebantur, neq; causas ullas belli justas subesse: sublatâ quoq; facultate propinqui alicujus opidi potiundi magna ex parte obviatum periculo existimabant. Et augebat fidem caritas ficta, quòd Præsul ac sui, qui Bononiæ præerant, honorificentissimè de Florentino Populo loquebantur. Et quoties quid incidebat, promtus inprimis erat favor, ut nihil minus diceres, quàm aliquid adversi cogitare, contentumq; vicinitate, satis benè secum agi, si dominatus Bononiæ sibi nequaquam turbaretur. His de causis Florentini neq; militem parare, neque Ducem pergebant, ne ipsi non parum confidere præsenti quieti viderentur, eoq; ipso quod augerent copias, aliquid suspicionis illi afferrent.

Pistorio Pratoq; receptis Florentini conquierunt. Charitas ficta Præsulis & suorum.

Enimverò parandi augendique copias Præsuli magna suberat facultas. Nam & Imolense bellum superstes videbatur, & per Galliam suspiciones metusque prætexere non difficile erat, & nova Bononiæ dominatio cōntra cives ipsos suspiciosissima citra ullum Florentini Populi respectum robur & arma flagitare videbatur. His rationibus effectum est, ut civitas inter spem & metum dubia perstaret inermis, adversarius verò armaretur. Cùm satis paratus esset Mediolanensis Præsul, cives Bononienses primarios in ea civitate homines quasi conjurationis reos capi jubet. Ab his, uti voluit, tormentis extorquet, sese de dominatu ejus repellendo liberandaq; civitate cum Florentino Populo consiliū iniisse. Hinc arrepta belli occasio est. *Quid enim minus deest Tyrannis, quàm falsas pro veris causas effingere?* Hanc igitur ille prætexens causam, cùm bellū movere statuisset, diversę factionis homines, quos per Hetruriā sibi cōjunxisse suprà diximus, ad se in Galliam vocat. Ivêre frequētes, quasi salutandi officio: Quorum verò profectio suspiciosior erat, ii legatos misêre. Eos ergò in unum convocatos adversus Florentinum Populum incendit, damna, quæ singuli per superiora tempora perpessi fuerint, commemorat, venisse tempus affirmat, si modò viri esse velint, Florentinum Populum opprimendi, ac diversæ factionis nomen penitùs extinguendi. Se enim, si operā illi suam polliceantur, exercitum magnâ multitudine Florentinum in agrum mittere, urbemq; urgere statuisse. Providendum ab illis esse, cùm exercitus illis in locis fuerit, quisque res novas ut à suis opidis unum sub tempus, quanto maximè valet impetu, moliatur. Ita subitò circumventum undique Florentinum populum resistere non posse. Hujus dicta (erant enim vero similia) propter summam dicentis autoritatem ac potentiam omnes, qui aderant, lætis animis exceperunt, operam suam strenuè polliciti, cohortati etiam, ne tam certæ spei deesse vellet. Re itaque in hunc modum compositâ discedunt, quæ opus ad bellum sunt tacitè parant, adventumque copiarum præstolantur. Præsul omnibus copiis Johannem præfecerat Vicecomitem, cui Olegiano fuit cognomentum, & quæ fieri vellet, secretò mandaverat. Hic igitur, copiis undiq; in agrū Bononiensem contractis, cùm omnes in urbem *convenissent, inde repentè movens, nemine penitùs suspicante, ad jugum Apennini duxit, qua Bononiensē agrū Pistoriensemq; disterminat. Ibi nocte unā cōmoratus, alterâ mox luce circa Pistoriū descēdit, nec lōgè ab ea urbe posuit castra. Florētini subitâre penè attoniti, quo se verterent ad primū statim nunciū nesciebāt, & trepidabatur ubiq; & (ut in gravib⁹ repētinisq; periculis accidere solet) subesse aliquid arcanæ fraudis timebatur. Missi tamē raptim eqtes quingēti & pedites trecēti Pistoriū intrârūt. Hi presidio

Imolense bellum superstes videtur. Florentia inter spem & metum, dubia inermis perstat. Adversarius verò armatur. Præsul cives Bononienses capi jubet. Belli occasio à Præsule arripitur. Convocat ad se in Galliam diversæ factionis homines. Eos convocatos adversus Florentinos incendit. Præsulis dicta contra Florentinos omnes qui adsunt lætis animis excipiunt. Præsul copiis Johannem Vicecomitem, cui Olegiano fuit cognomentum præficit. Florentini attoniti quo se vertant nesciunt.

* unum MS. Pal.

dio, quod prius in ea urbe fuerat, adjuncti amicis quidem animos fecerunt ac urbem defendendam; & simul, si qui res novas cuperent, eos adventu suo compressêre. Legati etiã inter primum statim tumultum ad Olegianum missi, qui causas sciscitarentur hostilis adventus, & quid sibi vellet, flagitarent. His in castra profectis, cùm mandata exposuissent, nihil aliud Dux hostium respondit, quàm consuesse Præsulem Mediolanensem amicis vicinisque suis, qui injuriis premerentur, subvenire: Audiisse verò, multos per Hetturiam à Florentinis premi & indignè injuriis affici. Venisse ergò, ut his opituletur. Proinde aut accipiendum Præsulem arbitrum, cognitoremque juris & querelarum, aut vim ejus experiundam. Eo responso accepto Legati non disceptandum verbis rati cum eo, qui non rationem, sed arma inferret, è vestigio abscessêre.

Legati ad Olegianum à Florentinis mittuntur.
Ducis responsio.

Erat hosti permagna spes urbe Pistorio potiũdi, ducto maximè eã ratione, quod recenti Florentinorũ injuria Pistoriensiũ animos infensos planè exulceratosq; putabat. Itaq; cùm jã omnes cõvenissent copiæ, sub ipsa mœnia profectus recipi in urbẽ postulavit. Id verò cũ lõgè aspernaretur, q intus erãt, obsidere oppugnareq; perrexit.

Hostis Pistorium obsidere & oppugnare pergit.

Per hoc ipsum tempus multis per finitimas Regiones locis tumultus sunt concitati. Nam & Sacon à Bibiena Aretinorum opido subito confestim insultu Regionẽ terrore cladeq; involvit. Et Pactii Ubertiniq; ab eorum castellis omnia per superiorem Arnum loca repentinis incursionibus infestãrunt: Et Ubaldini per Mugellanum ruentes agrum Florentiolam & alia quædã castella improviso ceperunt, indéq; auctis copiis latè prædabantur. Quæ uno tempore nunciata, cuncta horrore trepidationeque repleverant.

Pactii & Ubertini omnia loca repentinis incursionibus infestant.
Ubaldini Florentiolam & alia castella capiunt.

Olegianus aliquot dies circa Pistorium commoratus, cùm perspiceret constanter à Pistoriẽsibus resisti, nec motum intra urbem ullum oriri, nolens in eo uno tempus terere, ab impugnatione destitit, ac Florentiã versus rectâ viâ per agrum Pratensem exercitum duxit, habens equitum supra decem, peditum verò mercede conductorum supra sex millia; præter hos auxiliarium voluntariorumq; multitudo ingens sequebatur. Cum his copiis haud procul ab urbe castra fecit super Bisentium amnẽ. Commeatũ exercitui prædæ rapinæq; primo adventu suppeditabãt egregiæ. Longâ enim pace bonis omnibus refertas domos, & pecoris magnam vim nacti, ab his facilè educabantur. Agmina verò armatorum sæpè ad portas usq; discurrentia magno tumultu infestabãt. His in locis cùm aliquot dies perstitissent, & cõmeatus profligatè abusus* jã deficere videretur; simulavit hostis, se trãs urbẽ ducere in animo habere. Et jactabãt in castris ad Salvianum templũ vexilla posituros. Id cum ex captivis trãsfugisq; cognitũ esset, permoti eo terrore Florẽtini, fossã à mœnib⁹ urbis ad proximũ inde collẽ parũ citra viã Bononiensẽ, subito perficiendã opere curaverunt. Eãq; fossam crebrâ statione militum ac magnâ sagittariorum manu die noctuq; custodiebãt. Fessulana verò in arce summa præsidiũ munierunt, quo trãsitus hostiũ impediretur.

Olegianus ab oppugnatione destitit.
Olegianus Florentiam versus exercitum ducit.
MS. Palat. [illegible] & Nostrum abusos: sed non nisi ἀρχαϊκῶς, excusabitur.
Fesulana arx.

Inter hæc Olegianus, sive deterritus munimentis, sive quòd ab initio ita constituisset, omissâ transeundi curâ retrò profectus ad Marinam fluvium castra fecit. Ibi Calentiano aliisq; munitis quibusdam locis expugnatis, cùm prædæ aliquantum ex eo redegisset, per ipsum fluvium profectus arctis difficillimisq; saltibus præmisso pedite occupatis nullo impediente in agrum Mugellanum transmisit.

Olegianus retro proficiscitur.
Marina fluvius.

Hic rursum in locis Barbarinum & alia quædam castella, non satis contra vim hostium munita, dedentib⁹ sese incolis suscepit, à quibus cõmeatu abundè refectus cũ esset, Scarpariæ copias admovit. Placuerat enim jampridẽ hostibus ea belli sedes, quod ad Bononiã versa Apeniniq; arcibus finitima, opportunitates ad bellum complures habitura videbatur. Itaq; id opidum in potestatẽ redigere omninò cõstituerant, volentes belli totius fidem in eo constituere. Florentini quoq; statim atq; in agrum Mugellanum transire hostem intellexêre, hoc idem conjecturâ suspicati, valido confestim præsidio delectorum militum Scarpariam firmarunt: Qui opidanis conjuncti purgatis fossis valloq; refecto (neq; enim totum mœnibus cingebatur opidum) alacribus animis obsidionem expectabãt. Hostes igitur magno tumultu copiis admotis, cùm nihil trepidè neq; temerè agi ab iis, qui intus erant, conspexissent, sed constanti animo sagaciq; consilio obviam iri, accuratiore oppugnatione opus fore arbitrati, circa illud consederunt, & machinas atq; tormenta cæteraq; oppugnandarum urbium instrumenta parare adorsi sunt. Contrà verò obsessi permagnũ sibi certamen impendere cernentes, omnia, quæ auxilio consuêrunt esse, jam inde prospicere atq; meditari severâ nimium disciplinâ cœperunt. Dum

Barbarinum & alia castella dedentibus sese incolis, Olegianus suscipit.
Scarpariæ Dux copias admovet.
Florentini Scarpariam præsidio militum firmant.

Dum hæc ad Scarpariam geruntur, Sacon, diversarum partium hominibus sibi conjunctis, cum duobus millibus peditum & quadringentis equitibus per agrum Aretinum evadens, circa Ambram fluvium duxit, cogitans inde, majori coactâ manu, Varicum cæteraq; superioris Arni opida è regione diversa urgere. Adversus hanc tumultuariam manum excitatis superioris Arni Populis, atq; capere arma jussis, magna confestim peditum manus apud Varicum convenit. Et accesserunt insuper equites Florentiâ missi circiter trecentos. Conjunxerunt se quoq; his copiis Aretinorum equites peditesq;, qui vestigia hostium secuti, auditâ manu, quæ Varici parabatur, & ipsi eò profecti sese illis conjunxerunt. His copiis omnibus præfectus est Albertactius Ricasolanus. Qui cùm multitudine abundaret (erat enim concursus ad eum vehementer factus) non expectare adventum hostis; sed ultro ad ipsum ducere constituit. Sacon per id tempus circum Ambram castellũ positis castris (est enim ejusdem cum fluvio nominis) adigere id in potestatẽ nitebatur. Cui cum nostri contra quàm ille existimaret numero & structurâ superiores apparuissent, veritus Sacon, ne primo statim adventu pugnare cogeretur, undiq; in unum suos cõtrahi conglobariq; jussit: Structaque de superiori loco acie, nullum à suis motum fieri permittebat: sed consistentes loco, expectare invadentes atq; ulcisci. Ricasolanus autem, cùm videret hostes in colle sese continere, anceps parumper stetit, adorireturne eos, iniquo licet loco stantes, an potiùs differret. Et placebat multis eos statim invadere. *At enim Duci, cujus fidei multitudo commissa erat, periculosum videbatur subitarium militem (erat enim collectitius vix dum inter se notus) excercitato hosti loco iniquo objicere.* Et simul inclinârat jam sol, nec multum supererat diei: Itaq; cum ad pugnã provocasset, ac manifestum esset, hostem illam detrectare, contentus minas eorum jactantiamque primo statim adventu suo repressisse, delecto castris idoneo loco non procul ab hoste cõsedit. Ejus noctis cùm jã media pars transacta esset, hostes desertis silentio castris abiêre. Quod cũ primâ luce statim palã esset, indignationes querelæq; ortæ sunt, præsertim apud eos, quibus è vestigio placuerat invasisse. Quamobrem ne insectari quidẽ vestigia voluêre. Aretini post fugam hostium confestim domum versus iter arripuêre, veriti, ne Sacon aliquid cladis rediens inferret. Cæteram verò Dux multitudinem Agnanum duxit. Receperant enim se per noctem in id castellum equites hostiũ circiter ducẽtos, Bustacium Ubertinũ secuti ipsius loci dominatorem. Nostri ergò hortante Duce primo statim adventu castellum expugnare adorti, cùm planiorem jam ejus partẽ cepissent, eruptione hostium paulò pòst deturbati atque expulsi, & damna quædam alia susceperunt, & signa militaria tria amiserunt. Eâ velut ignominiâ tacti irritatiq;, cùm rursus majore vi adoriri statuissent, & appareret victoriã fore in manibus, non tamen incruenta, nec sine multorum certissima clade, colloquia peropportunè inducta sunt, pactiq; tandẽ hostes, ut sibi incolumib⁹ abire liceret, Agnanum dedidêre. Per hoc ipsum tẽpus presul oratoribus ad Pisanos missis, ut bellum adversus Florentinos susciperent flagitabat. Etsi enim pax erat civitatib⁹: tamen quia audiverat pervetustas utriq; Populo inimicitias fuisse, studiaq; partiũ omninò diversa, persuaserat ipse sibi perfacile eos, tali præsertim opportunitate oblatâ, ad capessendum bellum impellere posse. Hac igitur fiduciâ Legatis ad Pisanos missis, refricandis vetustis Florentinorũ injuriis, multaq; pollicitãdo ostẽtandoq;, & studia partium incẽdendo, ad suscipiũdũ bellũ cohortatus est. Pollicebatur autẽ Bernabovẽ nepotẽ cum maximo novoq; equitatu se ad Pisanos missurũ; q illis cõjunct⁹ alia ex parte novo exercitu Florẽtinos adoriretur. Hæc facũdâ oratione ab oratorib⁹ explicata audientes illexerãt, præsertim cũ inevitabilẽ ruinã Florentini Populi certãq; existimarent perniciẽ haud dubiè secuturã. In Pisanis tunc maximè Gãbacurtæ pollebãt, familia opulẽta atq; otii appetẽs, & à studio Florẽtini populi nequaq̃ abhorrẽs. Hi ergò verissimã rationẽ secuti intelligebãt, ea quæ postulabãtur, nõ minus Pisanorũ libertati, q̃ Florẽtinorũ periculũ afferre. Præsulẽ enim dominatũ quærere, idq; unũ meditari, nec si Florẽtiæ cõpos fiat, Pisis tẽperaturũ. Monẽtes igitur privatim singulos, ne Florentinorum odio libertatẽ propriã abjicere velint, rejicẽdi postulata autores fuêre. Itaque tandem Legatis id modò responsum est: Pisanum Populum de rebus postulatis Legatos ad Præsulem mittere constituisse, coramq; respõsuros esse: Nec multo pòst Legati ab his, pfecti, cũ ad Præsulẽ pervenissẽt, allegatã Florẽtinorũ pace, quasi deliberabũdi subsistebãt, neq; negãtes postulata, neq; planè recipientes. Quã ludificationẽ cũ adverteret Presul, intelligeretq; nõ ex Populi Pisani; sed ex paucorum

Sacon Varicum cæteraq; opida urgere cogitat.

Albertactius Ricasolanus copiis præficitur.

Ambra castellum.

Sacon undiq; in unum suos contrahi iubet.

Ricasolanus nõ procul ab hoste considet.

Hostis media nocte desertis cast. silentio abit.

Agnanum.

Bustacius Ubertinus.

Florentini Agnanum expugnare adoriuntur.

Agnanum ab hostibus deditur.

Præsul ad Pisanos missis Legatis ad suscipiendum bellum contra Florentinos cohortatur.

Bernabovẽs nepos Præsulis.

Gambacurtæ, familia opulenta apud Pisanos.

Pisanis Populi respondit.

Præsul Oratores suos maiori apparatu Pisas remittit. corum voluntate id agi, confestim Oratores suos majori apparatu Pisas remisit, jubens, ut concionem Populi flagitarent, & in ea multitudinẽ alloquerentur. Oratores igitur Præsulis reversi Pisas, cùm sibi à Magistratu cõcio data esset, ingressi ad multitudinẽ verba fecerunt, maxima pollicentes auxilia, ac victoriã in manibus esse prædicãtes, modò ipsimet sibi nolint deesse. *Multitudo Pisanorum annuere postulatis Præsulis cupit.* Multitudo autẽ Pisanorũ hęc libenter audivit, ob Florentinorũ odiũ, & annuere postulatis cupiens erat: Reverentia modò gubernatorũ eos morabatur. Tunc Magistratus ad Legatos cõversus: Laudastis, inquit, ó Legati! veterẽ concionandi morẽ, & rectè quidem. Nam quid laudabilius, q̃ Populũ ipsum sua ipsius & scire & agere? Cæterùm illud quoq; laudetis oportet, secundũ eundẽ morẽ, *ut libera deliberandi ratio sit, nec ob alicujus præsentiã quæ quisq; sentit, dicere cunctetur.* Quamobrẽ rectũ fuerit vos cõcione excedere. *Oratores concione excedunt.* Id cum fecissent Legati (neq; enim repugnare honestũ erat) Magistratus, quæ dicẽda videbãtur, ex integro præfatus ad Populũ retulit de Legatorũ postulatis. *Franciscbinus Gambacurta Princeps eius familiæ.* Tunc Franciscbinus Gambacurta Princeps ejus familiæ assurgẽs, in hunc modum verba fecisse dicitur. Cũ Præsule Mediolanensi tanta mihi privatim amicitia est, ut nõ existimẽ alicui Pisanorum esse majorẽ. Nã & vetustam cum illo familiaritatẽ habeo, jã inde à parentibus cœptã, ac multis quidẽ illius beneficiis, nonnullis etiã meis obsequiis cõtinuo studio adauctã. Sed hæc privatim mihi tuenda censeo *Publicè autẽ dum consulitur, charitas patriæ me vendicat sibi, cui pietatẽ debitã negare non possũ.* Quare mihi veniã ille dabit, si patriæ saluti magis cõsultũ esse velim, quã illius sive potentiæ sive cupiditati. Adversũ Florentinos suscipere nos bellũ postulat, & magnas copias magnaq; auxilia nobis pollicetur: Ruinã verò Florẽtini Populi certissimã nobis repromittit. Urget deniq; & instat per oratores suos, ut hæc ceu nobis cõmodissima suscipiamus, & insurgamus ad bellum inferendum. *Nunquam rectè consulit qui odio consulit.* Mihi verò in ista consultatione illud maximè cavendũ videtur, *ne nimio Florentinorũ odio turpe ac dãnosum nobis consiliũ assumamus. Nunquã enim rectè consulit, qui odio consulit. Honor sanè atq; utilitas libero animo in cõsultationibus quæri debent.* *Prudentes viri ad honorem & utilitatem consilia sua universa dirigunt.* Ad hæc duo prudentes viri consilia sua dirigunt universa. Hæc igitur qualia sint hac re propositã considerare non pigeat. *Pax & fœdus Pisanis est cum Florentinis.* Pacem & fœdera esse nobis cũ Florentino Populo sciunt omnes, nec posse adversus illos à nobis bellũ moveri, nisi contra fidẽ, contra promissiones, contra jusjurandũ, quod de pace servandâ præstitimus, veniatur. Quæ igitur tanta utilitas ex hoc fœdifragio provenire nobis posset; *ut non præstabilius sit conventa servare; quàm turpiter & ignominiosè fidẽ fregisse? In gubernandâ Rep. honoris curã magis habendã esse, quã utilitatis omnes fatentur. Ut enim magna est civitatis dignitas, magnaq; majestas: ita & fidem & gravitatẽ inesse maximã decet.* *Præstabilius est conventa servare quam turpiter fidem frangere.* Itaq; multa in privatis hominibus toleramus, & incõstantiæ avaritiæq;, ac sordidis quęstibus veniam impartimur, quæ in civitate nullo modo forent toleranda. *Splẽdor enim & fides & gravitas in civibus elucere debent.* *Splendor, fides & gravitas in civibus elucere debent.* Nam unius aut alterius aut paucorũ quorundã improbitas hominũ forsan vitari nequit: Ut verò totus Populus deliberatione publicâ dejeret, ac fidem promissaq; consultò infringat, nimis foret detestandum. *Præsulis postulatio est contra honorem & dignitatem civitatis.* Contra honorem igitur ac dignitatem civitatis nostræ hanc postulationẽ esse constat: quam etsi magnæ utilitates sequerentur; tamẽ concedere nullo modo deberemus. Quid verò, si nullã inesse utilitatẽ apparet? Quid, si insuper maximi damni periculũ? *An capiemus id consiliũ quod sit turpe simul ac damnosũ?* An est quisquam vestrũ usq; adeò hebes, ut nõ intelligat, bello à nobis suscepto necessarium fore, ut vel vincat Præsul vel nõ vincat? Atqui si nõ vincat, duriores infestioresq; habebimus Florẽtinos, q cũ sint vicini perpetuò futuri, nunq̃ acerbâ vicinitate carebimus Sin autẽ vincat, potẽtissimã vicinitatẽ Præsulis recipiemus. *Equidẽ potẽtissimũ & latè dominantẽ videre Præsulẽ velim, dũ tamen procul à civitate nostra.* Licet enim amicissimus sit, ac propẽsissimâ benevolẽtiâ erga Populũ Pisanũ affectus: nunq̃ tamen eũ plures facere nos existimabo, quã Mediolanẽses cives suos, quib⁹ tamẽ dominatur. *Cupiditas imperandi cuiq; celso animo indita est.* *Adeò cupiditas imperãdi cuiq; celso animo indita est. Nos libertatẽ à patribus nostris relictã tueri debemus, & finitimos optare potius æquos ac pares nobis, quàm præpotentes ac formidabiles habere, qui si modò velint, possint libertatẽ auferre.* *Optandi potius finitimi æqui ac pares, quã præpotentes ac formidabiles* At subjici * Florẽtinos optabile nobis est: Fateor, modo sine jacturâ libertatis nostræ id fieri possit. *Quod si periculũ subjectionis, eorũ subjectio nobis affert, potius stent, quàm eorũ ruina civitatẽ quoque nostrã secum in ruinã trahat.* Castrurius Lucensis vir magni animi; sed nequaquam pari potentiâ cũ Præsule, nec pari dignitate, patrocinium opprimendi Florentini Populi cùm sibi assumsisset, quis

*Subigi. MS. Pal.

quis non gaudebat? quis non lætabatur? Atqui lætitia illa quantum nobis mœrorem ad extremum attulerit, scimus. Non enim prius nocuit Florentinis Castrutius, quàm Pisanos jugo servitutis, oppressit. *Ita dum aliis nocere voluerunt Pisani, sibi ipsis Tyrannidem superinduxère.* Hoc ergò cavendum nobis censeo, præsertim cum potentia Castrutii cum Præsulis potentia nullo modo sit comparanda, nec dominandi consuetudo atque natura. His ergò rationibus pacem cum Florentinis servandam puto, ac Præsuli hoc ipsum pro excusatione allegandum, quod salvâ fide* ac promissionibus nostris contra Florentinos bellum suscipere non valemus.

Pacem cum Florentinis servandam putat Franceschinus.

* sua fide, MS. Pal.

Secundum hanc orationem Magistratus Populum rogavit, vellent, ne juberent pacem cum Florentinis ritè factam servatamque contra jusjurandum fidemque publicam rumpere? Tunc optimus quisque, quod facillimum erat pro honestate, contra dedecus & infamiam Populi suffragium tulit. Itaque qui contrà sentiebant, pudore deterriti, concesſère. Decretumque ritè dignitate Pisani Populi, non videri pacem cum Florentinis initam, nullâ interveniente injuriâ, perfringere.

Quisq; pro honestate contra infamiam Populi suffragium fert.

Decretum Pisani Populi.

Per hunc modum Pisana spes Mediolanensem Præsulem fefellit, quã ille quasi certam ab initio cõplexus, ejus maximè fiduciâ Hetruscũ susceperat bellum. Hostes inter hæc, castris, ut diximus ad Scarpariam positis, omni apparatu opidum oppugnabant. Machinis enim & tormentis circà dispositis muros diruere, tabulata dejicere, propugnacula refringere assiduo opere nõ cessabant. Grandib9 insuper saxis rotatu tormentorum in opidum cadentibus tecta parietesq; infringebantur, frequensq; sub eorum casu obsessi peribant. Crebrò etiam per noctem scalis: die verò subitaneâ & improvisâ vi opidum aggressi, nullum, requietis spacium dabant obsessis. Sed erat præfectorum ac militum, qui se opido incluserant, admiranda solertia. Muros enim ac propugnacula ubicunq; machinæ dejecissent, magnis laboribus impigrè reparantes, ac munera vigiliarum assiduè obeuntes, & quoties manu opus erat, certatim se periculis objectantes, provocantes etiam sæpè hostem, permagnam sunt eâ obsidione gloriam consecuti. Florentiæ verò per hoc tempus omnia circumspectè simul impigrèq; agebantur: Militem conducere quàm maximo numero, domesticorum acrem delectum habere, socios in amicitia continere, hortari, agere, bonam spem afferre, magno & invicto animo rebus incumbere. Ita mercede conductorum effecerant equitum Germanicorum circiter duo millia quingentos Venerant insuper Senensium equites ducenti: Perusinorum verò sexcenti expectabantur. Ad hos si domesticus equitatus peditatusq;, qui passim affluebat, adderetur, sufficientẽ exercitum videbantur habituri. Mittere verò has copias adversus hostem decreverant, obsessisq; auxilium præsentes afferre. Hoc propositũ Florentini Populi, totamq; hujúsce rei spem conatũq; turbavit paulò pòst equitum Perusinorum adversus casus. Illi enim cùm expectarentur vehementer, ac in itinere jam essent; Sacon adventu eorũ cognito, cum duobus millibus peditum & quingentis equitibus obviam profectus, apud vicum, qui dicitur Ulmus, duobus passuum millibus ab Aretio nocte unâ cõmoratos primam sub lucem invasit. Et præliũ satis acre primo statim cõgressu initum est. Nã Perusinorum equitum pars jã equos conscenderat, iter ingressura. Hæc itaq; pars impetum Saconis fortiter excepit, & cæteris arma capiendi prosiliendiq; in equos spatium dedit, ut jã Perusini haud dubiè equitatu pares futuri viderentur. Sed postquam pedes superiore de colle, ubi Sacon eum collocaverat, supervenit, equitatum Perusinorum in medio nactus adoriri cœpit. Fracti confestim illi atq; profligati multâ cæde opprimuntur. Qui verò à cæde superfuerunt, capiuntur ferè omnes. Aretini sensère quidem pugnam, ac primum egressi urbe opem ferre Perusinorum equitibus properabant: Mox verò, cum intellexissent Saconem cũ copiis adesse (qui & Tyrannidem Aretii quondam habuerat, & extabat adhuc in urbe Gibellinorum factio, quã ille nitebatur, exclusa quidẽ à Reip. gubernatione, cæterùm non satis extincta) veriti, ne fortè ob Saconis præsentiã motus aliquis intra urbẽ oriretur, è vestigio domum reversi, clausis portis in potestate urbem continere studuerunt. Eam ob rem Saconi captivos equites abducendi plurimò cum otio facultas fuit. Hæc Saconis victoria, equitumq; profligatio spem consiliumq; Florentini Populi mutari coëgit. Neq; enim deficiente eâ equitatus parte satis copiarum restare visum est, quæ castra castris auderent conferre.

Nullum requiei spacium datur obsessis.

Præfectorum & militum in opido admiranda solertia.

Florentiæ omnia circumspectè aguntur.

Florentini copias suas adversus hostem mittere, & obsessis auxilium afferre decernunt.

Ulmus vicus.

Perusinorum equitatus à Sacone profligatur, & multa cæde opprimitur.

Aretini opem ferre Perusinorum equitibus properant.

Sacon Tyrannidem quondam Aretii habuit.

Aretini domum revertuntur, & clausis portis in potestate urbem continere student.

Saconis Victoria Florentini Populi consilium mutari coëgit.

Supererat igitur de his, qui obsidebãtur, formido, & quidem anxia. Nã illi quãdiu spes fuerat copiarũ adventus, supra vires proprias contra vim hostiũ restiterant. Verum ubi rem trahi in longũ frustrariq; spẽ auxilii conspexerunt, labante jã animorũ

vigore, minus alacriter tantam certaminis molem tolerabant, præsertim cùm indies labor ad pauciores recideret, frequentibus vulneratis, quibusdã etiam peremtis: non paucis insuper ob nimium vigiliarum operumque laborem in varios morbos laboresque transvectis. Hæ verò difficultates obsessorum nequaquam Florentiæ ignorabantur. Lixæ enim atque calones per noctem dimissi, latenter sese hostibus admiscentes mandata & literas deferebant. Ex quo cuncta scientibus metus insidebat animis, ne illi labore nimio fatiscentes ab hoste pertinaci tandem opprimerentur. In ea cura cùm esset civitas, aliusque alium respiceret, primus omnium ausus est profiteri Johannes Vicedomini è nobilitate Florentina, celsi vir animi, & bellorum gnarus, trigintaq; delectis militibus nocte profectus ad hostes, per media illorum castra incolumibus suis omnibus Scarpariam ingressus est, receptusque ingenti lætitiâ, spem atque animos confirmavit obsessis. Sed quæ adhuc facta erant, non satis videbantur, quærebanturque alii virtutis æmuli, qui ad obsessos pervaderent. Quod etsi multi cuperent, absterrebantur tamen hostium diligentiâ. *Neq; enim jam fallere erat sed vi & pugnâ opus fore credebatur.* Detrectantibus ergò cæteris profiteri ausus est Johannes Medix, jam tum inde clarâ vir famâ. Hic igitur dedecus sibi ducens, si quibusdam suorum civium inclusis, & in periculo constitutis, ipse liber atq; expers periculi in oculis hominum vagaretur, nec patriæ indigenti debitam solveret pietatem, centum delectos milites sub vexillis ducens, diverso ab hoste itinere ad Apenninum pervenit. Inde structus atque paratus intempestâ nocte descendens è diversâ maximè regione, qua minus hosti suspicionis erat, castra ingressus. Cùm primo statim adventu clamor & concursus hostium factus esset: tamen nihilo deterritus cum globo suorum destrictis gladiis obvios cædente, pectore atq; armis sibi viam aperuit, celeriterque prætervectus ad obsessos pervenit, octoginta secum habens milites. Nam viginti ex omni numero vel amissi vel exclusi in via remanserant. Horum adventu recreati sunt qui obsidebantur. Hostes verò cùm ingressum novorum militum comperissent, indignatione perciti, non ultra differre expugnationem statuêre. Et instrumenta quidem machinæque abundè aderant, ligneæ turres, cratesque, & valli, & harpagones, & hujus generis permulta: Scalarum præterea numerus ingens. Quamobrem armati omnes intolerandis propè clamoribus succedentes scalas atque alia pervincendi instrumenta intulêre. Obsessi verò, uti præceptum erat, mirabili silentio adventum eorum expectârunt, donec fossas transgressi successerunt mœnibus, ut miraretur quidem hostis neminem repugnare. Sed cùm ad mœnia successissent, scalæque ponerentur, tunc signo dato vis telorum saxorumque repentè superingesta est ab obsessis, ut præcipites agerentur hostes, scalisque relictis extra fossas ejicerentur, multis occisis, pluribus etiam vulneratis atq; oppressis. Constituerat Dux jam inde ab initio plura agmina, ut quieti fatigatis, & integri succederent fessis, sperans per hoc obsessos, etsi non aliâ vi; tamen laboris assiduitate obruere. Itaque ut primum agmen repulsum est, secundum pugnæ successit. Sed tanta fuit obsessorum virtus, ut pari vigore animi parique alacritate adversus primos ultimosque resisterent. Ita sæpè mutatis agminibus cùm à solis ortu ad meridiem usque pugnatum esset, nec quicquam se proficere Dux videret, receptui cani jussit. Aliud deinde certamen paucis pòst diebus ad cuniculos fuit. Hostes enim jampridem cuniculum agebant, summâ quidem spe muri evertendi. Cùm jam appropinquare mœnibus verisimile esset, soliciti qui obsidebantur de murorum ruina, præfodere antè mœnia ex illa parte, & prævenire statuerunt, profundiorem agentes fossam, quo cuniculus hostium nudaretur. Id cùm studiosè facerent, & ab hostibus prohiberentur, præsidio armatorum opposito se tutabantur. Biduo per hunc modum res acta certamen animorum utrinque incendit, aliis perficere destinatum opus, aliis prohibere nitentibus. Tertiâ demum luce hostes ligneam turrem primas ad fossas erexêre, in qua pugnatores collocati, non sagittis modò & tragulis: sed lapidibus etiã fodientes infestabant. Opus enim fiebat medium inter mœnia opidi ac turrim hostium, impedito quidem ad congressum loco; sed omnifariam telis exposito. Post longum certamen obsessi incredibili virtute operarios protegentes, ut compleretur opus, pervicêre, cuniculumque intra repertum cremaverunt. Eademque alacritate & secundo victoriæ cursu progressi, ligneam turrim, quam hostes ad impediendum opus effecerant, nudatam defensoribus incenderunt. Posterâ verò die hostes, quasi infamiâ superioris prælii tacti, primâ luce armato exercitu,

Johannes Vicedomini à nobilitate Florentina per media castra hostium Scarpariam ingreditur.

Johannes Medix pectore atq; armis sibi viam aperiens ad obsessos pervenit.

Ab obsessis tanta vis telorum superingesta est, ut præcipites agerentur hostes.

Primo agmine repulso secundum pugnæ successit.

Aliud certamen ad Cuniculos fuit.

Obsessi incredibili virtute pervicerunt.

Tertiò Hoſtis opidum expugnare aggreditur.

exercitu,& in agmina diviſo,cùm partes ſuas cuiq; Dux attribuiſſet, ex compoſito vadentes,majori quàm ante cònatu expugnare rurſus opidum aggreſſi ſunt. Ac primo ſtatim impetu faſces & ſtipulam & materiam deferentes primas complevêre foſſas.Inde eas transgreſſi,cùm ad ſecundas perveniſſent,complere quoq; illas ac trãſire nitebantur.Obſeſſi autem ab initio ex vallo & mœnibus repugnabant:Sed cùm magis magisq; premerentur,& cõpleri foſſas cernerẽt:eruptionẽ facere,cõminùsq; ferire,ac pedem pedi conferre non dubitârunt.Itaq; repentè egreſſi opido prœliũ commisêre,oſtendentes non tã mœnibus,quàm armis & virtute ſuâ confidere. Ea res ita hoſtes fregit,ut receptui canerent,& omiſsâ per vim expugnandi ſpe ad dolũ & fraudem converterentur.Quieſcentes igitur per diem,nocte intempeſtâ,trecentos delectos milites ſcalis mœnia invadere,ab ea parte opidi,qua Luna obumbrabat, juſſerunt.Cætera verò multitudo cum facibus & telis omniq; expugnandarum urbium apparatu è diverſa maximè regione ſummis clamoribus impetum fecit,volẽs totas obſeſſorum mentes in ſe converſas ab aliis opidi partibus per tumultum abducere.Obſeſſi verò etſi nocturnam quietem avidè complectebantur: tamen à vigilibus excitati,cùm ad ſua quiq; loca,ut conſtitutum erat, cucurriſſent, haud difficulter ſuſpicati ſunt hoſtilem dolum.Quamobrem ubi aperta erat vis, apertè repugnarunt. Aliis verò locis ſilentio conſiſtentes,ſi quid repentè emergeret intenti erant.

Obſeſſi apertè repugnant.

Ferveſcente certamine cùm in id verſos omnes exiſtimarent, qui per umbram latuerant,transgreſſi ſilentio foſſas,ſcalas mœnibus admoverunt. Cùm jam planè conſcenderent,repentè clamor de ſuperiori loco attollitur, ſaxaq; & robora quædã ad id comparata ſuperfunduntur,quibus eliſi hoſtes atq; dejecti,fractis etiam plerisque ſcalis,præcipiti dati ſunt.Ubi verò patuit dolus,pugnam hoſtes dimisêre. Obſeſſi autem (jam enim albeſcebat dies) egreſſi opido, machinas & omnia inſtrumenta,quæ per noctem admoverant,igne cremaverunt.

Hoſtes pugnam dimittunt.

Olegianus obſidionem diſſolvere ſtatuit.

Olegianus igitur omnia expertus,cùm nihil ſe profeciſſe appareret,frigoraq; jam illis in locis equitibus moleſta,pabuliq; penuria inſtarent,diſſolvere obſidionem ſtatuit. Quare biduo pòſt de tertia vigilia movens,cum impedimentis omnibus ſuperato Apennini proximo jugo, Bononiam verſus remeavit.Florentinus verò Populus illorum, qui obſeſſi fuerant, virtutem liberalitate gratiſſimâ proſecutus eſt. Militibus cunctis, qui in opido fuerant, duplicata ſtipendia: Opidanis autem vacatio munerum tributorumq; in decennium data Johannem autem & Silveſtrem Medices, quòd eximiâ virtute, fuiſſent,equeſtri militiâ inſigniri honeſtariq; decrevit, quingentis in ſingulos pondo auri pecuniæque publicè decretis,his pro equeſtri ornatu:centum verò & quinquaginta in epuli apparatum.Traducti etiam quidã ad populum è nobilitate,ex Donatis, Ruffisque & Vicedominis,qui in ea obſidione rem ſtrenuè geſſerant.

Florentini obſeſſorum virtutem liberalitate gratiſſima proſequuntur.

Florentinus Populus Iohannem & Silveſtrem Medices equeſtri militiæ inſigniri decrevit.

In Aretinis motus rerum novarum in extremũ diſcrimen penè civitatem deducit.

Eodem anno in Aretinis motus rerum novarum gravis in extremum penè diſcrimen civitatem adduxit. Brandaliæ gens nobilis erat magnis opibus clientelisque. Ejus familiæ Principes, quanquam honore & gratiâ apud cives pollerent: tamen offenſi legibus, quæ grandiores familias à Reipub. gubernatione ſecludunt, infenſi etiam popularibus quibusdam, qui plus nimio poſſe in civitate videbantur, de invadenda Repub. conſilium inière.Spem verò faciebat Mediolanenſis Præſul,cujus potentia ubique per Hetruriam implicata atque diffuſa omnibus inde caſibus imminebat.

Brandaliæ gens nobilis de invadenda Repub consilium init.

Aretium fuit in poteſtate Florentinorum.

Aretini per id tempus in ſocietate Florentinorum erant:Ex quo facilius viſum eſt,ſi quid inde turbaretur, Tyranni favorem promoveri. Hac igitur Brandaliæ ducti ſpe,quosdam è civibus,præſentem Reip.ſtatum indignantes in ſocietatem facinoris adſcivêre, celatimque paratis externorum auxiliis rem perficere maturabant. Expectabatur verò facultas perficiendi talis:Florentini dudum Aretii dominatu, ut ſuprà oſtendimus potiti, arcem in ſumma urbis parte facere cœperunt, quam complevit deinde atque abſolvit Gualterus Athenarum Dux, cùm Florentinis ſimul Aretinisque dominatus eſt. Pulſo deinde Tyranno, libertateque receptâ Aretini arcem nacti,eam non everterunt,metu contrariæ factionis: ſed illam ſervantes, fidos ad cuſtodiam cives deligebant. Eſt autem in ea turris portam urbis complexa, quæ ingreſſum tradere externis poteſt. Expectabant igitur conjurati,ut aliqui ex conſciis Præfecturam arcis ſortirentur. Quod ubi tandem evenit (Corbici enim fratres duo ex eorum,ut ita dixerim, ſinu,arcem ſuſceperant)

Florentini in ſumma Aretii parte arcem facere cœperunt.

Quã tertius Athenarum Dux,cum Florentinis ſimul Aretinisq; dominatur.

Corbici fratres duo arcem ſuſcipiunt.

multitudinem domi comparantes, multaque molientes latêre nequiverunt. Vocati igitur à Magistratu, cùm facinus longè inficiarentur, conjectura etiam diluerunt, in ambiguum rem protraxêre, nec priùs accusatoribus fides præstita, quàm externorum auxilia per noctem adventare cognitum est. Tunc demum arma populariter sumta, & ad ædes conjuratorum concursum. Sed erant ædes egregiæ; simulque armatorum manus jam pridem parata Populi impetum arcebat. Cùm ergò intra urbem conjuratos, extra verò hostes adesse non ambiguum esset, ancipites primò, hósne vel illos adorirentur, tandem (quod periculosius videbatur) excludere hoste properârunt. Itaque manu quâdam Populi circa ædes conjuratorum relictâ, Primores civium ad arcem profecti, compellantes Præfectos, verbis absterrere à tam nefario cœpto conati sunt. Postquam nihil verò sincerum respondebatur, effractâ proximâ muri parte: juventutem armatam eduxêre: Quæ ante portam ipsam consistens decisis undique arboribus, itineribusque præclusis; suburbanis etiam ædificiis (erant enim extra eam portam frequentia) occupatis, structâque subinde acie prohibere hostem ab ingressu constituêre. Hostes verò, quanquam peditatu equitatuque abundabant (erant enim peditum supra tria millia, equites verò sexcenti) tamen ubi detectam conjurationem intellexêre, in manus cum Aretinis venire non ausi, frustra eos revocantibus qui pro arce stabant, abiêre.

Concursus ad ædes conjuratorum.
Intra urbem conjurati, extra verò hostes adsunt.
Hostes abeunt.

Abacto per hunc modum externorum periculo, in urbem reversi cives, intestina curare aggrediuntur. Aedes conjuratorum non solùm egregiæ; verùm etiam multitudine armatorum affatim instructæ vim Populi facilè sustinebant. Turris quoque ad arcem strenuè defendebatur. Triduo in his locis pugnatum: tandem cognatis amicisque intercedentibus, pactione res composita est; ut conjuratis urbe excedere tutò liceret, qui è vestigio Mediolanum ad Præsulem abeuntes, & apud illum in honore habiti, fidem ambigentibus fecêre, nutu illius cuncta transacta administraque fuisse. Hæc itaque Aretii proditio incassum tentata haud quaquam eum est finem, quem hostis optaverat, consecuta. Diversum tamen paulò pòst evenit in finitimo loco.

Aedes conjuratorum vim Populi facile sustinebant.
Res pactione componitur.
Conjurati urbe excedunt.

Burgum est opidum in finibus Aretinorum pernobile, secus Tyberim amnem: Id Perusini per superiora susceptum bella in potestate continebant, arcesque in eo habebant duas, neque contemnendum in utraque præsidium. Sacon igitur, cùm id opidum, si qua posset, capere statuisset, omniaque sagaciter scrutaretur, tandem profectus cum equitum peditumque copiis, nemine penitus suspicante, intempestâ nocte ad ea loca pervenit, proculque ab opido consistens milites paucos præmisit, scalas ferentes, hujus artificii gnaros. Tempus erat procellosum & subobscurum, ventorumque violentia custodes ipsos in ædiculam turris incluserat. Hæc omnia usque adeò Saconis cœptum adjuvarunt, ut priùs scalis capta sit turris portæ supereminens, quàm à custodibus quicquàm sentiretur. Tunc demum strictis gladiis in custodes ruentes, cùm eos terrore mortis silere compulissent, acceptis per silentium commilitonibus, ubi satis multos conscendisse visum est, Saconi id præstolanti significârunt. Ille verò cum reliquis statim copiis adveniens, portam refregit, sublatusque clamor repentino metu opidanos involvit. Erant in eo opido factiones duæ, ut ferè cæteris Herruriæ locis esse consuerunt. Earum altera studio partium Saconi conveniens, ubi illum adesse portamque tenere cognovit, in favorem ejus non invita concessit: Altera verò perculsa metu, cùm arma cepisset, cucurrissetque in forum, conspecto alterius factionis animo & ipsa dilabitur, majorem vim adesse putans, quàm cui resisti quiret. Non tamen in ea sævitum est, nec detrimenti quicquam à Sacone illatum: sed absq; ulla opidanorum clade opido potius est.

Burgum opidum in potestate Perusinorum.
Saconi id opidum capere statuit.
Turris scalis à Sacone capitur.
Factiones duæ in opido: Altera studio partium Saconi conveniens: Altera perculsa metu.
Sacon opido absque ulla clade potitur.

Restabant arces, in quibus Perusinorum erant præsidia: Eas cùm frustra expugnare tentasset, quod reliquum erat, Sacon, extra opidum ductis copiis, vallo & fossâ illas cingere instituit, ne qua auxilii superesset spes, simulque ad amicos scribens, equitatum adauxit.

Perusini occupatione ejus opidi auditâ confestim miserant Tifernum copias, & Florentinorum auxilia rogârant, sperantes, si in unum omnes convenissent copiæ, satis superq; fore virium ad hostes opprimendos, opidumq; recuperandū. Cum igitur undique cogerentur auxilia, ac summâ expectatione res esset, Præfecti arcium, sive non intellecto suorum apparatu, sive ob circumvallationem amissâ spe, arces

Præfecti arcium eas Saconi dedunt.

ces Saconi dedidêre. Itaque cùm paulò pòst venissent Perusinorum auxilia proficere nihil potuerunt. In adventu hostilium copiarum Sacon intra opidum suos continuit.

Post hæc prælium fuit equestre non longè à Tiferno. Nam Sacon post recessum copiarum ad Tifernum cum equitibus discurrens, cum in se equitatum hostium concitasset, simulatâ fugâ in insidias traxit. Ibi cùm repentè invaderentur, prælium atrox committitur, & egr[egi]è ab utraque parte certatur. Pugna fuit insignis & acer absque ullo pedite; & ceciderunt ab utraque parte optimi equitum circiter sexaginta. Sed cùm pertinaciter utrinque dimicaretur, ipsiusque pugna longiùs suscepisset, succedentibus continuò Perusinorum auxiliis, pugnamque ex integro capessentibus, Sacon ad extremum cedere coactus est. *Prælium equestre non longè à Tiferno.* *Sacon ad extremum cedere cogitur.*

Peridem tempus Anglare opidum ad Saconem defecit. Tenuerant verò illud Perusini jampridem ex eo bello, quod adversum Aretinos gessêre. *Anglare opidum ad Saconem deficit.*

Eodem anno renovata societas est inter civitates Hetruriæ, quæ bellum adversus Mediolanensem exceperant. Fuerunt autem hæ, Florentini & Aretini & Perusini & Senenses. Apparatusque subinde per hiemen facti, quibus æstate proximâ uterentur. Multa quoque per eam hiemem Florentiæ constituta, quo pecuniæ ad bellum suppeterent. Illud verò inter cætera non probandum, ut qui Florentinum per agrum militare debebant, pecuniâ Reip. solutâ, quâ peregrini externique conducerentur milites, vacationem militiæ haberent. *Hoc profectò nil aliud fuit, quàm propriam domesticamque multitudinem imbellem efficere, ut alios suarum fortunarum inspiciat defensores: ipsa verò nec defendere sese, nec pugnare pro patria sciat.* Hæc & hujusmodi permulta Rerumpub. à gubernatoribus imperitis committuntur, *quæ parvis ab initio erratis permagna deinde pariunt detrimenta.* *Societas inter civitates Hetruriæ renovatur, fuerunt, Florentini, Aretini, Perusini, Senenses,*

Eodem anno Florentinorum sociorumque Legati in Galliam missi, qui Pontificem Romanum tunc Avinione residentem contrà Mediolanensem incenderent. Causæ quidem indignationis opportunæ suberant pro Bononia occupata, cujus gratiâ processus quidam adversus illum cœpti à Pontifice ferebantur, quibus de causis magna spes suberat, opes atque vires Romanæ sedis ad bellum conjungere. Ierunt igitur oratores cum magna spe civitatis mirabilia quædam à Pontifice expectantes, quæ spes quàm fefellerit postea dicemus. *Legati Florentinorum sociorumque in Galliã ad pontificem Romanum mittuntur.*

Inter hæc Scarparia opidum tanto labore nuper defensum improvisò penè casu amissum est. Florentini enim post solutam obsidionem hostiumque recessum, mœnia perficere ab ea, qua deerant, parte curabant. Erat itaque opidum operariorum plenum: milites verò in præsidio nequequam multi, & hi ipsi gravissimas adversus opidanos inimicitias contraxerant, vulneraque & rixæ per eos dies inciderant, quibus accensi animi, & ad vindictam exitiumque parati suspectos inter se utrosque reddiderant. Hæc hostes sagaciter odorati, docti etiam à speculatoribus quibusdam, qui per operariorum speciem fuerant in opido versati, novum inter ac vetustum aggerem facilem esse aditum, cum peditibus quingentis, equitibus verò circiter centum de proximis hostium castellis profecti ad Scarpariam duxêre, positisque subsidiis non longè ab opido, delectos milites ducentos quinquaginta, & cum his Ducem quendam itineris locorumque gnarum præmiserunt, qui opidum occuparent. Hi per aggerem ipsum nullo negotio ingressi dum audaciùs feruntur, neque signum dare suis, qui in subsidiis relicti erant, neque stationem, quâ ingressi fuerant ponere memores; sed in forum vadentes clamorem sustulêre. Tenebræ erant densissimæ, & milites, qui in tutela opidi erant, suam in perniciem arma sumta ab opidanis: opidani verò hoc ipsum à militibus suspicabantur factum. Is error aliquandiu utrosque continuit. Tandem verò cùm hostes versari medio foro cognitum esset, tunc deposito suorum metu ad communem salutem omnes convertuntur, factoque confestim globo strictis gladiis in hostes ruentes, primo statim impetu in fugam vertêre, paucis interfectis, nonnullis etiam captis. Reliqui locum ipsum, quo paulò antè ingressi fuerant, repetentes, ac se præcipites dantes evasêre. Per hunc modum Scarparia manifesto ex periculo, ac penè ex hostium faucibus divinâ potiùs quàm humanâ ope servata est atque erepta. Qui in subsidiis erant cùm diu signum expectassent, non priùs sensêre ingressus suorum, quàm ipsi inde fugati narraverint captum à se primò opidum, mox inde amissum. Ita indignationũ, irarumq; pleni alteros alteri incusantes priùs, quàm planè dilucesceret, abiere. *Scarparia amittitur penè improviso casu.* *Milites & opidani hostes in fugam vertunt* *Scarparia ex hostium faucibus divina potius quã humana ope eripitur.*

Sacon Perusinorum castella expugnat & incendit.

Eâdem hieme Sacon equites habens circiter mille, peditum verò ad quatuor millia, Perusinum ingressus agrum, non solùm prædas abegit ab ipso propè urbis conspectu; verùm etiam castella quædam Perusinorum expugnavit atque incendit. Inde cùm per agrum Cortonensem onustus prædâ rediret, suâ præsentiâ effecit, ut Cortonenses, qui priùs ambiguo favore habiti fuerant, ad Mediolanensem omninò cohærescerent, ejusque in bello sectarentur partes.

Hostis solertia & largitio.

Per idem tempus Florentinorum sociorumque Legati nuper in Galliam missi, cùm ad Pontificem pervenissent, magno in honore suscepti ac benignè auditi, etsi speciosa reddebantur verba; tamen rem atq; effectum languidiorem opinione repererunt. Causa verò hujus erat hostis solertia atque largitio, qui obeundo impigrè, largiendoque magnificè & Principes Galliæ, & Patrum magnam partem in favorem sui converterat. Per hos delinitus Pontifex non multum videbatur ab illius amicitia distare. Hæc domi per literas oratorum cognita, fecerunt, ut aliam subinde spem civitates respicerent.

Carolus ad imperium delectus.

Consilium initur à civitatibus Carolum in Italiam arcessendi.

Carolus erat ad imperium delectus. Is quia dudum adolescens sub patre Cisalpinam per Galliam longo tempore militârat, varièque jactatus in his fuerat locis, læsus jam tunc à Vicecomite familia, ob eamque rem hosti credebatur infensus. Consilium itaque initum est à civitatibus hunc in Italiam arcessendi. Arcanè tentata res usque adeò non ingrata Carolo fuit, ut ejus gratiâ quendam è familiaribus amicisque Florentiam mitteret, qui celatim gubernatores Reip. alloqueretur, pactaque componeret. Quæ quidem res, ut spem afferebat magnam, sic etiam difficultates habere plurimas videbatur: itaque nec effectum sortita est.

Vertina castellū à Florentinis obsidetur.

Ricasolani familia nobilis divitiis.

Vertina antiqua Ricasolanorum arx.

Per extremum ejus anni Vertinæ castellum à Florentinis obsessum est. Occupaverat autem illud non hostis, sed exulum Florentinorum manus, ex hujusmodi initio. Ricasolani erant familia nobilis divitiis virisque opulenta: Cæterùm gentiles agnatique ejus familiæ discordiis factionibusque inter se conflictabantur, certaminibusque ut fit, coortis, dum alteri prævenire, anticipareque communia properant jura, de vi publica accusati damnatique eorum aliqui exulârant. Hi ergò exilium indignè ferentes, Vertinas, antiquam ejus gentis arcem cum manu familiarum clientium occupantes, spoliatis proximis vicis magnã vim frumenti eò congesserunt, castellumque ipsum naturâ munitum etiam manu atque opere munierunt. Et jactabant, ni revocarentur ab exilio, quod indignè subiissent, Mediolanensi Præsuli se cohæsuros. Magis contemnendas eorum minas faciebat, quod locus ab hoste remotissimus erat. Non tamen ferendam illorum contumeliam rata civitas, missis eò copiis duobus castris Vertinas obsedit. Expugnare deinde adortos milites cùm omnia parata essent, continui prohibuerunt imbres, dilatâque rursus atque iterum die ita pluviæ obstiterunt, ut conjurasse nubes in obsessorum defensionem viderentur. Ea de causa intermissa expugnatio est, machinisque modò & telis exules lacessiti.

Continui imbres expugnationem prohibent.

Ruffus Præfectus Mugellani agri.

Losolæ castellum ab hostibus premitur & coarctatur.

Ruffus in insidias præcipitatur, & undiq; circumventus non exiguam partem copiarū amittit.

Principio insequentis anni Ruffus Mugellani Præfectus agri contractâ grandi peditum manu, jumentis etiam compluribus ad frumentum importandum coactis, Losolæ castello de Ubaldinis dudum recepto, quod in Apennino situm ab hostibus premi coarctarique nunciabatur, & jã commeatus deerant, succurrere statuit: ea siquidem cura paulò antè publicè sibi fuerat commissa. Profectus igitur cum peditum copiis atque impedimentis, cumque equitibus quadringentis per loca montana saltusque difficiles, cùm neque explorato neque callidè iter faceret, neque clam hostibus molitus esset, in insidias præcipitatur, & undique circumventus impedimenta omnia partemque non exiguam copiarum amisit. Qui à clade superfuerunt, dissipati variè atque palantes non nisi effusá fugâ evaserunt. Eam verò notam, ob imperitiam Ducis acceptam, quod deleret Florentinus Populus, paratis iterum copiis, Duceque mutato, præmissis qui arces atque aditus, qua prætereundum erat, occuparent, non solùm frumenta intulit nullo prohibente: sed etiam præsidium quoddam hostium, contra id castellum munitum expugnavit. Inde omnibus, quæ usui erant intra castellum devectis, reliquis verò simul cum præsidio crematis, cùm satis pro dignitate Reip. factum Dux existimaret, iisdem quibus profectus erat, itineribus copias reduxit.

Clemens Pontifex Romanus Oratoribus civitatum tria proponit.

Per idem tempus Clemens Pontifex Romanus ab oratoribus Florentinorum, cæterarumque Hetruriæ civitatum, quæ erant in fœdere, assiduâ propè flagitatione pulsatur,

pulsatus, tria demum eis proposuit: Societatem Romanæ ecclesiæ, transitum in Italiam, Caroli ad imperium delecti pacem cum Præsule Mediolanensi. Horum trium quod mallent, oratores eligerent, sese eorum voluntatem electionemque secuturum. Legati verò inter se cogitatâ re, tandem præstare existimarunt, ad arbitrium ejus totum referre. Quod cùm fecissent, susceptâ optione Pontifex mitissimam innocentissimamque partem sibi placere dixit: esse verò eam, pacem dare. Neque enim aliud Romanum Pontificem, si optio illi detur, eligere decere. Itaque daturum se operam, ut pax probabilis habeatur. Neque multò pòst, quasi facultatem nactus absque civitatum querela hostem sibi conciliandi, publico in auditorio, coram omni multitudine censuras in Præsulem Mediolanensem latas remisit, illumque ad gratiam recepit, ne restitutâ quidem Bononiâ, sed in duodecim annos gubernatione ejus civitatis illi concessâ. Pro quibus quidem rebus permagnam vim pecuniæ, censuum nomine, ab hoste suscepit. De pace autem, quasi illa tractatum exigeret longiorem, dilata res est. Induciæ modò ad annum ex autoritate Pontificis indictæ, ut per hoc medium tempus tractandi maturiùs agitandiq; facultate affuturâ.

Pontifex censuras in Præsulem latas remisit.

Bononiæ gubernatio in duodecim annos Præsuli conceditur.

In hoc Pontificis facto multa simul oratores nostros offendebant, maximè tamen omnium indignabantur, approperatam in eorum oculis reconciliationem hostis: pacis verò negotium dilatum atque posthabitum, cùm percommodum fuisset, non priùs illud, quàm hoc expediri. Deinde vicinum sibi pergravem atque infestum autoritate Pontificis datum confirmatumque dolebant. Augebat insuper dolorem adversariorum lætitia, qui, quasi illis repugnantibus, omnia consecuti exultare gaudio triumphareque videbantur. Itaque ne induciæ quidem à Legatis comprobatæ sunt: sed cuncta civitatum suarum arbitrio integra reliquêre. Hæc ab oratoribus per literas nunciata civitates permoverunt, ut nullo Pontificis respectu ad spem Caroli adventus converterentur. Cumque satis tractata res esset, conditiones acceptæ sunt. Fuerunt autem, ut summatim dixerim, ejuscemodi. Ille in Italiam venire contra Mediolanensem: hi pecunias præbere, eique ut Romano Principi favere promiserunt. Ita nova spes expectatioque mentes erexit.

Conditiones cum Carolo.

Vertinæ castellum jam pridem obsessum per hoc ipsum tempus pactione receptum est, & ad solum eversum. Semel enim id acriter oppugnatum quanquam egregiè defendissent exules: tamen postea deterriti magnitudine apparatus, incolumes abire, suaque asportare pacti castellum dedidêre. Egressi sunt autem cum Ricasolanis exulibus milites centum quinquaginta octo, datumque his spatium est ad sua deportanda. Id cum factum esset dirutæ arces atque muri.

Vertinæ castellum pactione recipitur & ad solum evertitur.

Eâdem æstate Florentinorum sociorumq; copiæ in agrum Aretinum profectæ Pinnam & Gaennem & alia quædam exulum castella populati sunt. Inde Bibienam profecti cùm omnia vastare pergerent, Sacon parvâ manu occurrens damna quædam primâ die intulit. Alterâ verò die dum castra moverentur re per exploratores cognitâ, Sacon collem quendam medium occupavit, prætereundique exercitui supra verticem conspectus in se omnes convertit. Itaque rapta in eum signa sunt, ac prælium acriter inceptum. Sacon præter virtutem militum suorum naturâ etiam loci plurimum juvabatur; ut parvâ ipse manu videretur, permagnas licet, copias impediturus. At pars quædam exercitus circundato celeriter colle per loca propè invia verticem occupavit. Inde magno clamore in terga hostium ruens invadere acriter cœpit. Et simul qui à radice montis pugnabant, sursum versus annixi præliabantur. Ita in medio constituti hostes à fronte simul & à tergo cæsi fugam tandem arripere coacti sunt, multis interfectis, pluribus captis. Florentini verò posthæc liberiùs populatione peractâ, cùm satietas tandem eos haberet, abscessêre.

Florentini Pinnam & Gaennem aliaq; exulum castella populati sunt.

Sacon fugam arripere cogitur.

Per idem tempus equites hostium circiter duo millia, pedites totidem, ducentibus Nolfo Feretrano & Uguicio Corronensi, Perusinum agrum tumultuosiùs ingressi, Bettonam opidum per proditionem occupârunt. Ea occupatio cùm periculosa videretur, & jam circumstantia castella ad eorum favorem inclinarent, commoti sociorum periculis Florentini octingentorum equitum subsidium Perusinis miserunt. Id bellum prosperrimo eventu gestum est à Perusinis. Nam cùm hostium Duces, parte copiarum ad Bettonam retentâ, cæteram multitudinem in Cortonensem agrum remisissent; obsessi tandem sunt à Perusinis, & ad extremam difficultatem rerum omnium redacti, frustraque expectato suorum auxilio, cùm tan-

Nolfus Feretranus.

Uguicius Cortonensis

Hostes opidum Bettonam per proditionem occupant.

Bellum prosperrimo eventu à Perusinis geritur.

Hostium Duces aufugerunt.

dem nemo succurrere posset, desperatis ad extremum rebus, Duces ipsi per noctem incogniti aufugerunt, suos pariter hostesque latentes. Milites autem relicti confestim incolumes abire pacti, opidum dedidêre.

Classes fluvius.

Per extremum ejus anni equites hostium ad mille sexcentos, per speciem finiti stipendii, in agrum Aretinum profecti, apud Classem fluvium consederunt. Simulabant verò amicitiam, neque pecoribus neque hominibus molesti, ementes necessaria, non rapientes. Et sermonem dederant, finitis cum hoste stipendiis, ad alia sese loca properare. Eo prætextu aliquot dies commorati, cùm tandem metu agricolarum pastorumque penitùs ademto, jumenta atque viri liberiùs vagarentur, ex composito irruentes magnas prædas multosque omnis generis captivos abegerunt, munitoque proximo super amnem colle, in eo stativa habuêre, gravis profectò vicinitas, & omnia igne ferroque permiscens. Aretini neque equitatu per id tempus abundabant, neque Florentinorum aut Perusinorum, qui erant in fœdere, satis confidebant equitatum recipere, suspicione quâdam & curâ libertatis, quam non multis prius annis receptam meminissent, suo se magis robore tutari pergebant. Hostes igitur diutius iisdem in locis commorati magnas per Aretinum agrum intulerunt clades.

Equites hostium in agro Aretino magnas prædas multosq; captivos abegerunt.

Sacon Ancisam usq; populabundus pervenit. Figinum. Tartaglese vi capit & evertit. Varicum.

Nec multò pòst Sacon his copiis acceptis, additoque proprio atque domestico milite, cum satis magnas copias confecisset, Florentinum agrum ingressus, Ancisam usque populabundus pervenit. Mox inde regressus Figini constitit, cunctis incendio fœdatis. Cùm inde se posterâ die proripuisset, Tartaglese vi cepit atque evertit. Inde Varicum prætergressus magna cum præda longoque captivorum agmine in agrum Aretinum remeavit.

Barga opidum. Hostes adventu Florentinorum profligantur.

Per hoc ipsum tempus Bargâ opido sociorum à vicinis hostibus obsesso, Florentini eò copias miserant, quarum adventu hostes profligati præsidia etiam, quæ circumstruxerant amisêre.

Pax cum Mediolanensi agi incipitur.

Nec multò pòst de pace per Mediolanensem agi cœptum. Cùm enim cerneret se ab adulatoribus deceptum, Pisanosque spei suæ defuisse, ac validiorem Hetruscam rem, quàm ipse futuram existimasset, labescenti jam feroci animo, ferebatur ad pacem. Mota igitur illius jussu pacis mentio est per Franciscinum Gambacuttam Pisanum. Nec Florentini rem aspernati. Quippe non ab his inferebatur bellum, ac se destitutos à spe Pontificis Carolique videbant. His igitur rationibus placente jam pace, Legatis Serazanam missis, conventuque habito post longas disceptationes tandem recepta pax est, his ferè conditionibus. Pax esto Florentinis, sociisque eorum, cum Præsule Mediolanensi, ejusque cohærentibus, ac sectatoribus. Præsul exercitus omnes præsidiaque ex Hetruria deducet, nec posthac alicui ex civitatibus Hetruriæ bellum inferet. Castella & arces, quæcunque ceperat in agro Pistoriensi, dimittet, Burgum sui juris esse sinet, præsidiumq; ex eo deducet. Pisani, Lucensesque medii sint: Si adversus Pisanos vel Lucenses Florentini intulerint bellum, liceat Præsuli opem ferre. Idem jus esto Florentino populo, si Præsul Pisanis aut Lucensibus inferat bellum. Florentini & Aretini & Perusini exules reducant, quot hujus belli causâ extorres patriæ sint: Si quis exul alia de causa, quam hujus belli exularit, nemo reducat, ni nominatim de eo sit actum. Sacon agnatique patrimonia sua ab Aretinis recipiant; ipsi tamen urbem Aretium introire non possint, néve propius ad urbem accedere millibus passuum quatuor. Multa præterea ejusmodi cauta circa exules cujuscunq; civitatis eorumq; reductiones & bona. Pax deinde publicè indicta est, & arma ubique deposita.

Franciscinus Gambacurta Pisanus.

Serazanam. Pax recipitur.

Conditiones pacis.

HISTOR:

HISTORIARUM FLORENTI-NARUM,

LIBER OCTAVUS.

Ltero dehinc anno, qui fuit statim sub recentem pacem, nulla ferè priùs acta res, quàm de fraude scribarum cognitum. Cum enim sordidus quisq; improbusque quasi in pace nominatus ad beneficium reductionis irreperet, querela primò & admiratio fuit, mox & pervestigatio. Compertumq; tandem est, scribarum fraude quosdam insuper adscriptos, quotidieq; adscribi. Itaq; corruptelæ autoribus supplicio affectis, reductio castigata est, ac debito modo repressa. Militibus mercede conductis, qui in eo bello militaverant, stipendia ex fide persoluta sunt à civitate, &, quoniam Resp. eorum operâ non indigeret, plerique dimissi. Secuta deinde quies ex pace aliquot menses hominum curas exemit. Intenti omnes rebus gerendi, & longum sperantes otium, belli cogitationem omnino reliquerant.

Fraus scribarum.

Milites demittuntur.

Cùm hæc esset conditio rerum, tandem ex re, quam minimè quisquàm suspicabatur, metus primò, mox & tumultus est majorem in modum civitati coortus. Causam verò hujus turbationis hinc fluxisse apparet. Morialis erat Gallus, vir diuturnâ militiâ per Italiam notus. Is, cùm fortè per id tempus quies à bellis esset, solicitatâ Gallorum Germanorumque multitudine, quæ stipendia facere per Italiam consuêrat, permagna quædam ac memoranda non defore illis præmia suasit, si in unam latrocinii prædarumque societatem cöirent: prævalidis quippe virorum robore armorumque futuris, nullam civitatum Italiæ tantarum virium esse, ut sibi resistere pervadentibus queat. Quamobrem vel pecuniâ se redimere compulsuros civitates, vel agros singularum, Regionesque populando prædam inæstimabilem consecuturos. His rationibus allectos magnam manum coëgit. Prima conventus sedes in agro Piceno fuit. Et confluebat quotidiè turba facinorosorum hominum, rapto vivere cupientium, nec externi modò, verùm etiam Italici generis. Hæc manus omnia circùm loca rapinis latè cœpit involvere, & alia subinde loca, tanquàm incendium quoddam, appræhendere. Jamque ex agro Piceno exire, ac in Umbriam Hetruriamq; vim transferre cogitabant.

Metus & tumultus civitati coori tur.

Causa huius turbationis.

Morialis Gallus.

Ob hunc motum indies crescentem Florentini militem scribere, ac Perusinos & Senenses novo fœdere sibi conjungere perrexerunt, ut, simul in unum collatis viribus, pari concursu sese mutuò tutarentur. Hostes autem, sive illi latrones, sive milites fuerint appellandi, cùm in Picentibus satis debacchati fuissent, Apenninum transgressi in Fulginates primò, inde in Perusinos transierunt. Perusini verò, quanquàm auxilia non deerant, ob fœdus renovatum: tamen tantam molem belli contra se ruere videntes statim cohorruerunt. Erant enim hostium copiæ supra octo millia equitum, peditum verò armatorum supra quatuor millia: præterea lixarum & calonum, & hujusmodi hominum, qui castra sectari consuêrunt, innumerabilis multitudo. Quare, ne eorum ager supremâ clade afficeretur, Perusini, traditâ pecuniâ commeatuque, ne sibi lædant, paciscuntur.

Florentini militem scribunt, ac Perusinos & Senenses novo fœdere sibi conjungunt.

Perusini ob hostium molem horrent.

Perusini tradita pecunia, cum hostibus ne sibi lædant paciscuntur.

Hostes de Perusino in Senensem, mox inde in Florentinum agrum transgressi, infesto agmine usque ad Cassianum vicum octo millibus passuum ab urbe devenêre. Ibi cùm vastarent omnia, tandem iisdem muneribus placati, in Aretinum & Tifernatem transiverunt agrum. In hoc demum loco prædam pecunias inter se partiti (erat enim jam autumni extremum) alias subinde res moliri in futurum parabant.

Hostes prædam pecunias inter se partiti alias res moliri parabant.

Eodem anno Carolus aliquanto priùs ad Imperium delectus in Italiam venit, solicitatus maximè ab inimicis Præsulis Mediolanensis, qui multi ac potentes in unam coierant voluntatem, illius fastigii deprimendi. Qua de re quo clarior sit notitia, superiùs aliquanto repetere libet. Post pacem cum Florentinis cæterisque civitatibus Hetruriæ initam Genuenses acri diutinoque Venetorum Catalanorumque bello conflictati, tandem ad Præsulem Mediolanensem confugientes, dominationem suæ civitatis illi tradiderant. Hæc susceptio Genuæ tra-

Carolus in Italiam venit solicitatus ab inimicis Præsulis.

Genuenses dominationem suæ civitatis Præsuli tradiderant.

xerat secum adversus Præsulem Venetorum bellum, coierantque unà cum Venetis Patavinus ac Veronensis & Ferrariensis cæterique Præsulis veteres inimici. Hi ergò solicitato Caroli adventu, ut transiret in Italiam autores fuêre, rati per illius adventum invidiosam ac supra modum auctam Præsulis potentiam esse labituram. Sed cùm jam Italiam ingressus esset Carolus, ac Patavii constitisset; paucis pòst diebus Præsul moritur, nepotesque ejus ex fratre in dominatu successêre. Hæc Præsulis subita ac penè repentina mors spem Caroli adauxit. Itaque ex urbe Patavio Mantuam petens, si qua res innovaretur, observabat. Sed cùm videret stabilitatem rerum, & concordiam in successoribus, nullumque protenus motum per civitates oriri, ad pacem animum traducere cœpit, factisque induciis quibusdã inter Mediolanenses ac eorum hostes, ipse jam quasi amicus pacatusque Mediolanum adivit, peractisque solennibus Hetruriam petiit. Pisas cùm ingressus esset, revolutiones rerum maximæ sunt consecutæ, & gubernatores Reip. qui recipiendi autores fuerant, ab eo ipso, qui receptus erat, oppressi. Ad Carolum Pisis degentem Florentini & Senenses & Aretini (quæ civitates tunc inter se confœderatæ erant) oratores simul misêre. Erat autem consilium, ut, *quemadmodum decet socios, eadem cuncti & sentirent & loquerentur:* quod tamen servatum non est. Nam Senenses quidem in rebus agitandis longè se magis Carolo permittere visi sunt. Nec id sanè mirum. Nam neque exules habebant, quos formidarent, ut Aretini: neque ab Imperatorio nomine abhorrebant, ut Florentini. Quibus ex rebus factum est, ut multò magis sese Carolo vindicarent, ac illius adventum Senas præstolarentur. Per eosdem dies Volaterrani & Miniatenses absque ullo Florentini Populi scitu sese ac urbes suas Carolo tradidêre. Florentini & Aretini solùm in uno eodemque proposito perseverarunt. Agitataque res est de Aretinis non mediocri contentione atque certamine. Exules enim Aretinorum primo statim Caroli adventu ad illum concurrerant, ac restitui in patriam flagitabant. Inter hos eminebat Sacon, quondam Aretinorum Tyrannus, & Nerius Fagiolanus, nepos illius qui Pisis dudum Lucæque dominatus fuerat. Adversus horum postulata querelasque fortiter resistebatur ab Aretinorum Legatis. Denique cùm seriosiùs dicendi facultas data esset, in hunc modum orationem habuêre. Utrum injustius, an impudentius postulent Aretini exules in patriam restitui, difficilis sanè comparatio foret. Utrumque certè tale est, ut excellere magnitudo, ac superare alterum videatur. Injustissima quippe postulatio est, quæ contra fas & jura contendit: Impudentissima verò, si apud eum, qui maximè offensus est, quive pœnam infligere ob errata debet, præmium, quasi rectè feceris, postuletur. Atque nobis ante omnia refellendum est illud, quod isti tanquam fundamentum & columen rerum suarum ubique jactant, se propterea, quòd partes Imperii tenuerint, fuisse ejectos. Hæc videlicet præstigia sunt, ô Princeps, & verba præsentiæ tuæ accommodata, cæterùm veritas est longè diversa. Non enim studia partium: sed sua illos flagitia præcipites egêre. Cùm enim Sacon non Principem civitatis; sed Dominum ageret, libertatemque patriæ abstulisset, jura legesque conculcasset, cuncta ad sui unius nutum libidinemque revocasset, cives alios pelleret, alios necaret; Cùm hæc omnia faceret ac moliretur, non tamen prius ab ullis labefactari status illius est cœptus, quàm à suarum partium hominibus. Nega, si potes, Sacon, non à Nerio Fagiolano, qui nunc reconciliatus tecum petit, ruinæ tuæ initia processisse. Nam quis alter Burgi & Tiferni cæterorumque opidorum rebellandi autor fuit? Quid Ubertinum genus, & ipsum tuarum partium? an non stante tecum Populo Aretino, ac bellum acerrimum pro te patiente, Ubertini contra te arma tulere? hostibus tuis se conjunxere? magnam agri partem & complura opida in tuam perniciem convertêre? Qua fronte igitur te ob studia partium ejectum prædicas, cùm illi ipsi, qui ejecerunt, tuarũ partiũ esse probentur? Quæris, num rectè fecerint? laudare non possumus: Nemo enim civis, quod contra patriã veniret laudãdus est. Sed habebant illi quidẽ excusationẽ, quod tu patriã eos pepuleras: nec studia partiũ inter vos agebantur, in quib⁹ cõsentiebatis, sed potentia & dominatio, in quâ lõgè dissidebatis. Cives te, Sacõ, tui, quos tu diversarũ partiũ esse dicis, usq; ad extremã obsidionẽ pertulere, bella tuis injuriis cõcitata patienter perpessi sunt, patrimonia, pecunias, corpora deniq; sua ꝓ te tutãdo protegendoq; opposuere. Tu quid illis pro ejuscemodi

Præsul moritur.
Nepotes ex fratre in dominatu succedunt.
Florentini, Senenses & Aretini Oratores ad Carolum mittunt.
Volaterrani & Miniatenses se ac urbes suas Carolo tradunt.
Exules Aretinorum restitutionem in patriam flagitant.
Legatorum Aretinorum oratio.
Non studia partium, sed flagitia exules præcipites egere.
Saconis flagitia.

ejusmodi meritis reddidisti? O Deus immortalis! pudet etiam nunc illius miseriæ temporis: Pecuniâ susceptâ urbem & patriam aliis tradidisti, servitutis turpissimum jugum civibus tuis de te benè meritis imposuisti, Imperii jura majestatemque pro turpi mercede minuisti: audes apud Imperatorem Romanû postulare, ut patriæ præficiaris, cùm dudum præfectus jura Romani Imperii, quantum in te fuit, in illa sustuleris, & cōmissam tibi alteri subjeceris? Quibus oculis quæso aspicere te possent cives in patria restitutum? Num sine gemitu & cordis amaritudine visuros te illos existimas, cùm civitatem illam, quondam Hetruriæ caput, tu nunc civis inventus sis, qui pecuniâ acceptâ alteri dederis in servitutem? Tu ipse, si sapis, in eam urbem redire vis, * in qua non vir, non mulier, non puer denique quisquàm te sine execratione sit præteriturus. Enimvero, non Sacon petit solùm in patriam restitui, sed & alii exules, qui in eadem causa cum Sacone non sunt. An putas, Imperator, horum contentiones atque certamina in unis atque ejusdem mœnibus posse consistere? Oderunt se mutuo, atque alter alterius exitium quærit: Simulatque unis mœnibus includerentur, facibus & incendiis omnia conflagrarent. Nemo est eorum, qui æquo juri cum cæteris vivere sciat: per superbiam atq; insolentiam dominatum affectant. Deniq; cives, qui nunc in patria degunt, illam, in servitutem ab istis impulsam & à Sacone traditam, in suum jus libertatemq; restituerunt. Nec reditum istorum ferre possunt, nec se tutos existimant, si isti revertantur. Quare videndum est tibi, Imperator, utrum præstet, illos, qui benè meriti de patria sunt, in ea sinere, vel, istis reductis, illos expellere. Nam utrique simul esse non possunt. Illud certè plurimum considerare debet Majestas tua, quodcunque de hoc statueris, exemplum fore cæteris quoque civitatibus & gentibus, utrum à te probentur occupatores venditoresque suarum patriarum, an improbentur.

* MS. Pal. redivertis.

Carolus cùm hæc audisset, improbare causam exulum visus est: non tamen apertè postulata rejecit, sed differendo ac procrastinando in irritum duxit. Florentinorum verò Legati, post multorum dierum disceptationem, tandem pecuniam dare pacti, cuncta, quæ postulabant, consecuti sunt. His peractis Carolus Pisis movens in Volaterranos primò, mox in Miniatenses, transiit; utroque in opido benignè receptus, paucisque diebus in his locis commoratus, tandem Senas pervenit. Urbem illam ingressus, tumultus quidam consecuti sunt. Denique ut Pisis nuper, ita & Senis qui Remp. ad eam diem gubernârunt depulsis, ipse civitates in suam propriam curam administrationemque reduxit. Ad hunc Senis existentem Florentini pecuniis ex fide missis, contra spem ac vota inimicorum præcipuâ benevolentiâ in sinum ejus irrepsêre, ut nemini uni Populo per Italiam magis fidere videretur. Non enim antiquâ partium levitate; sed præsenti commodo res existimabat. Itaque plus ab hac una civitate per amicitiam adjutus est, quàm à cæteris simul omnibus Italici generis. Quod si inimicitiâ, ut avus quondam ejus, certare voluisset, permagnæ difficultates erant illi subeundæ. Nunc autem & militibus & pecuniâ à civitate adjutus, nemine penitùs repugnante, Romam pervenit, solennibusque peractis tranquillissimè coronatus est. Hæc facta sunt in principio anni subsequentis, qui fuit quinquagesimus quintus supra mille trecentos. Mox repetitis Senis, cùm in ea urbe paucos dies resedisset, Florentinis sociisque cuncta indulsit, quæ ad amplitudinem honoremque eorum pertinere videbantur, absque ullo partium respectu. In Aretinos quoque eadem indulgentia fuit: quanquam adversantibus maximè exulibus, qui primo illius adventu pleni spe ad eum cucurrerant. Ex Senis Pisas, inde per Ligures transmisso Apennino in Galliam trans Alpes abivit. Eodem anno Casianus vicus muro cinctus est, & in opidi formam redactus, jam pridem admonitis hominibus opportunitate loci castris hostibus idonei, in quo dudum Herricus Imperator stativa, & nuper latrones in societatem coacti sedem belli habuissent. Quò igitur ea opportunitas adimeretur hostibus, communire locum placuit. Idque factum est validis mœnibus, quò tutus adversum oppugnationes foret. Rumor quippe jam increbuerat, latrones convenas, superioris temporis exemplo, ad vexandos Hetruriæ Populos incredibili multitudine côire, eoque metu anxiæ civitates fœdera inter se renovârunt.

Carolus causam exulum improbare videtur.

Florentinorũ Legati cuncta quæ postulant, consequuntur.

ANNO. 1355.

Casianus vicus muro cinctus est.

Sacon in opido Bibiena moritur.

Per hæc ipsa tempora Sacon, dudum Aretinorum Tyrannus, in opido Bibiena moritur.

moritur, ætate quidem admodum senex (erat enim supra octogenarium) sed corpore ita robusto, ut usque ad extremos fermè annos arma induere, ac nocturnos diurnosque militiæ labores suscipere, ac præliis periculisque interesse nunquam destiterit. Hic ætate suâ multa gessit, ac variè jactatus est, Dux bello quidem satis bonus, nisi quod audaciâ nimiâ parum cautus, & ob id nonnunquam detrimenta perpessus: ad civilem verò togatamque vitam nequaquam aptus. Aretini mortem ejus lætis animis complexi (erat enim terrori, dum vixit) delere familiæ reliquias constituerunt. Itaque haud multò post ejus mortem, emissâ juventute castella illius, urbi propinqua, circumstantes, positis validis præsidiis lentâ obsidione expugnare adorti sunt. Ita bellum in Aretinis ex integro renascitur.

Aretini lætis animis Saccnis mortem complectuntur.

Altero dehinc anno Figinum mœnibus cinctum est. Fuerat enim antè opidum nobile, sed paulò supra eum locum in montibus situm, quod à Florentinis eversum ostendimus, & opidanos Florentiam traductos in partemque civitatis receptos. Medio autem desolationis tempore vicus in via publica diversoriis mercatibusque rusticorum increverat, quod pòst mœnibus cinctum antiqui nomen opidi retinuit. Auxilia quoque missa quædam Foroliviensibus, quo diutiùs hisce in locis latronum copiæ detinerentur. Hæc foris.

Figinum mœnibus cingitur.

Domi autem non mediocris per hunc annum turbatio exorta est, ex hujuscemodi causa. Vetusta fuerant civitati partium studia, de quarum origine, atque progressu, in primo hujus operis libro mentionem fecimus. Ea post illorum, qui cum Carolo militaverant, reditum aliquandiu acriter servata, tandem procedente tempore, ut fit, minus custodita, quodammodo exoleverant, ut jam permulti, quorum majores Gibellinarum partium fuisse dicerentur, ad Remp. gerendam irreperent, lege nil tale licere illis permittente. Insurgentes igitur quidam civium, & antiquam observantiam prolabi querentes, autores fuère novæ legis ferendæ, ut quorum majores aut Gibellinarum partium, aut non sui corporis fuissent, hi à Rep. gerenda prohiberentur, pœnâ constitutâ adversus eos, qui hujusmodi conditionibus cum essent, Magistratum aliquem Reip. etiam ultrò sibi delatum suscepissent. Id verò quia difficile probatu erat, ut septem testium fides pro verâ probatione haberetur, constitutum est. Hinc cives alii aliunde vexari sunt cœpti. Duces enim partium hanc maximam curam sibi incumbere arbitrantes, deferebāt illorum nomina, condemnarique faciebant. Verùm hæc autoritas Ducum, ab initio non immoderatè habita, prolabi confestim ac modum transcendere cœpit, nec merentes modò, verùm etiam immerentes in periculū vocari. Crescenteq; indies suspectorum numero, metus universos pervaserat, faciesq; civitatis ex tranquilla & læta, trepida & anxia erat effecta. Querelæ magis in fronte, quàm in verbis erant. Terror enim ac periculum sui linguas præcluserat, propterea quòd non probantes ea, quæ fiebant, quasi suspecti partibus, ac diversa sentientes periculum subibant. Hæc maximè commoverunt homines ad rem corripiendam.

Domi non mediocris turbatio exoritur.

Nova lex fertur.

Facies civitatis tranquilla trepida efficitur.

Quare principio insequentis anni huic turbationi occursum est, lege latâ, ut ad priorem numerum Ducum insuper duo plebei adjungerentur. Depræhensum enim fuerat, per nobilitatem maximè in eo Magistratu sæviri. Itaq; ad frenandā moderandamq; eam rem, plebeji duo sunt additi, sine quorum interventu nihil decerni posset, & sortitiones refectæ ex minus implacabili genere hominum.

Nobilitas maximè in Magistratu sævire deprahenditur.

Plebeii duo Nobilib. adduntur.

Eodem anno ad tutelam Florentinorum civium rerumq; eorum, quindecim naves mari conductæ ex provincia Narbonensi. Cives enim Florentini, qui Pisis negotiari consueverant, variis Pisanorum injuriis vexati, cùm neque immunitas eis servaretur, neque in aliis gratè humanèque tractarentur, tandem Pisis relictis Talamonem se transtulerunt. Eo in loco statim celebritas consecuta est, & emporium factum, navesque mercibus onustæ eò undique veniebant: Inde à mercatoribus susceptæ terrestri itinere deferebantur. Itaque Pisani per hunc modum destituti, quo Talamonis portum incommodarent, prædari navigantes & impedire cœperunt. Adversus hanc Pisanorum injuriam conductæ provincialium naves, non modò Talamonis portum, navesque eò navigantes tutatæ sunt: verùm etiam circa Pisas profectæ, ostenderunt Florentinos ne mari quidem Pisanorum contumelias esse laturos.

Florentini injuriis Pisanorum vexantur.

Florentini Pisis relictis Talamonem se transferunt.

Per hæc ipsa tempora solicitam civitatem habebat Germanorum terror, qui in Hetru-

Germanorum terror solicitam habet civitatē.

in Hetruriam transituri dicebantur. Hæc gens eadem habuit conventus occasionem, quam prius habuerat Morialis manus, varieque per Italiam vagata in Apulia Calabriaque aliquandiu desedit: Indeque tandem emersa in Picenum Gallicumque agrum, mox subinde in Mediolanensium fines progressus, magnos ubique terrores ac rerum novationes pepererat. Ex Gallia tandem in agrum Bononiensium rejecta, cùm transitum in Hetruriam minaretur, commota ob eum timorem civitas, Apennini aditus magnis copiis, magnâque sagittariorum multitudine tuendos curavit.

Germani ex Bononiensi in Faventinum agrum transgressi, cum ubique custoditos Apennini aditus sentirent, & sunt loca montana & aspera, & difficilia transitu, Legatos Florentini Populi alloquuntur. Dicunt se cogitatum ac rectum iter deserere velle, nec si possint quidem; tamen invitâ civitate transituros esse. Cogitasse verò in Aretinos ducere per Amonam fluvium & Casentinatem agrum: quo quidem itinere angulus modò Florentini agri, & hic ipse montanus sterilisq;, attingatur. Hæc postulata Germanorum civitas demum per Legatos certior facta, concessit, quò certamen contentioq; abesset. Itaque per Amonam fluvium vadentes Germani, ad Apenninū duxêre, & unâ quidem nocte sub ipso jugo cōstiterunt, quietem sibi equisq; sumentes. Postridie verò primâ luce bifariam partiti copias, partem exercitus præmisêre: reliquam in subsidiis retinuerunt. Quæ præmissa fuerat multitudo, statim primâ luce iter ingressa, tutò pertransiit: Reliqua verò pars (in qua fuit Conradus * Lyndo eorum Dux) pòst aliquantò secuta est. Interea montani accolæ Germanorum injuriis per noctem vexati convenerant plerique, & tumulos viæ imminentes occupârunt. Sunt verò saltus difficillimi atque asperrimi, profundæque & arctæ convallium viæ. In his locis Germanos nacti accolæ, invadere cœperunt, primò pauci ac rari, mox verò plures concurrêre. Ab his Germani à fronte rejecti, cùm in itinere ipso constitissent, ac postremi nihilominus sequerentur, conglobatio facta est in via difficili atque arcta, & hinc ripas fluvii præaltas, illinc montes arduos habente, montani desuper volventes saxa ingentia, & in præceps dantes, Germanos in subjecta conglobatos valle sic obruebant, ut equi virique simul opprimerentur. Nec arma nec virtus ulla proderant Germanis. Quod tamen unicum videbatur remedium, pars quædam ex equis descendere à Duce jussa (Erant autem hi ut plurimum sagittarii) clamore minaci ac telorum jactu montanos rejicere conabantur. Sed illi de superioribus irruentes locis, post levem pugnam facilè sagittarios dissipârunt: Moxq; cominùs ferire equitatum ausi, cùm equorum nullus esset usus, loco iniquissimo ac impeditissimo miserabiliter opprimebantur. Et à tergo jam alia detecta manus arcta quædam obsederat, ac pedem referendi facultatem abstulerat. In his difficultatibus constituti Germani, ut quisque poterat, saluti consulebat suæ. Evasionis unica erat via: prosilientes equis arma abjicere, levesque & inermes sese per quæque confragosa dimittere. Sed & hi postmodum per silvas depræhensi à montanis, qui instar imbris undique pluebant, occidebantur. Nec viri modò: verùm etiam fœminæ montanorum, multos sese ultrò dedentes, salutem vitamque precantes captivos suscepere: pecuniasque & argentum nactæ mulieres nonnullæ ditatæ sunt. Equi, & arma, & vestes, & omnia malè parta quondum atque direpta, in prædam montanis devenêre. Conradus Lyndo exercitus Dux, cùm nullam diffugii videret viam, sese montanorum in manus ultrò permisit, ingentia pollicitus præmia, si vita servaretur: quod & illi contigit. Et hæc quidem exercitus pars omninò profligata atque deleta est.

Cætera verò pars, quæ primò incesserat, jugum Apennini transgressa, cùm jam in subjectas descenderet valles, auditâ reliqui exercitus clade, pavida, & sui diffidens, citato agmine ad Decumanum se recepit, qui est vicus Florentini agri. Ibi munitis castris, ac Legatis Florentinis, qui transeundi autores fuerant, infesto minaciq; clamore penes se retentis, illorum auxilio peropportunè utebantur. Convenerant enim illorum quoq; locorum accolæ magnâ multitudine, hanc quoq; partē exercitus deletura: vixq; jussu autoritateq; Legatorū ab invadendo poterant coerceri. Deniq;, nisi affuissent Legati, non minus hæc pars cis Apennini jugum, quàm illa trans jugum fuisset oppressa. Sed Legati partim metu sui, ut pote qui essent in eorum manibus, partim verecundiâ promissorum adducti, manifestissimis certissimisque ex periculis eos servavêre.

Amona fluvius.

* MS. Pal. Carolus.

Conradus Lyndo Germanorum Dux.

Accolæ montani Germanos invadunt.

Germani opprimuntur.

Quisq; Germanorum saluti suæ consulit.

Viri & fæminæ montanorum Germanos se ultrò dedentes, captivos suscipiunt.

Conradus Lyndo Dux se montanorum in manus ultro permittit.

Hæc exercitus pars omnino deleta est.

Cætera pars ad Decumanum se recepit.

Accolæ multitudo ab invadendo autoritate Legatorum coercentur.

Iter illorum

Iter illorum à Decumano ad Viculum Mugellani agri. Inde alio, quàm prius, itinere ad jugum Apennini redeuntes, eo transmisso in Imolensem agrum descenderunt, irati quidem Florentino Populo, neque tàm beneficii memores, quo servati fuerant, quàm infensi, quòd se accolæ delere concupissent. Itaq; vix in tuto constiterant, cùm minas querelis permixtas cœperunt contra Florentinos effundere, ac cæteri quoque profligationem exercitus dolo Florentinorum machinatam prædicare: in quo mentiebantur. Neque enim loca trans jugum, in quibus deleti fuerant Germani, neque homines, qui deleverant, Florentinorum erant. Et suopte ingenio permoti accolæ ob injurias quoq; prius acceptas eos invaserant.

Pars altera minas contra Florentinos effundere cœperunt.

Nec multò pòst Conradus Lyndo servatus ad eos rediit, vulnere quidem adhuc laborans, cæterùm incenso ad vindictam animo, reparare cœpit statim copias, ac majora quædam indies moliri.

Conradus Lyndo vulnere laborans indies quædam molitur.

Bellum per hoc tempus gravissimum gerebatur inter Perusinos & Senenses, mutuæq; utrinq; clades fuerant illatæ. Sumserat verò initium ob Cortonæ obsidionem, quam urbem in fide amicitiâq; Senensium requiescentē Perusini persequebantur. Cùm igitur bellando utriq; defessi jam essent, missis ad eos Legatis monendo ac suadendo, tandē arbitrio suscepto Florentini pacē inter eos pronunciârunt. Quâ mox palàm factâ ita se utraq; civitas invitam renitentemq; adversus conditiones pacis ostendit, ut oratores confestim Florentiam mitterent pro rebus irritandis. Sed constans planè in eo civitas fuit, utq; paci maneretur obtinuit.

Bellum gravissimum inter Perusinos & Senenses.
Florentini pacem inter Senenses & Perusinos pronunciant.

Ob eam pacem Germani, qui apud Senenses Perusinosq; militabant, ad tria millia equitum sese Lyndoni prioriq; exercitui conjunxerunt. Eo supplemento elati ex agro Gallico, ubi diutiùs fuerant commorati, transire in Hetruriam constituerunt, nec per Apennini montis juga, ut priùs, sed patentiori itinere per Cesenatem Ariminensemque vadentes agrum, in Picentes primò, mox inde in Fulginates & Perusinos transierunt. Perusini tantam belli molem contra se ruere cernentes, Legatis ad illos missis pecuniâ vexationem suam redemerunt. Itaque pacatè per agrum Perusinum vadentes Florentiæ propinquabant. Erat verò multitudo ingens, famaque eorum terribilis, multaque ab his opida vi capta, multæq; funditùs eversæ regiones ferebantur. Senenses atque Pisani, simul atque de concordia Perusinorum audiverunt, & ipsi eandem viam secuti, pecuniam tradere & commeatu insuper juvare paciscuntur.

Germani sese Lyndoni conjungunt.
Lyndonis multitudo ingens fama terribilis.
Senenses & Pisani pecuniam tradunt, & commeatu juvant.

Ob hæc majorem in modum elati Germani contra Florentinos minaciùs loquebantur, & hanc unam se petere urbem tàm longo circuitu prædicabant. Simulque permulti undique publicè & privatim, quasi benevolentiâ civitatis adducti, ad concordiam cum Germanis ineundam Florentinos adhortabantur, ac se medios sequestresq; offerebant, docentes, cum hujusmodi genere hostium nihil esse, quod lucrari civitas possit. Non enim urbem, non agrū habere, qui victis auferatur. Quod si unam modò diem in agro Florentino diversentur, longè plus damni allaturos fore, quàm quantum nunc, ut se abstineant sint, recepturi. Adderent incertos belli pugnarumque casus adversum homines desperatos & in armis exercitatissimos: Adderent occupationes opidorum, quæ non difficulter possint contingere. Jam verò finitimarum civitatum intuerentur exempla, quarum nulla protenùs ausa sit contra tales hostes bello contendere. Satis nomini gloriæque civitatis factum, quòd postrema cæterarum, & non nisi derelicta ab his, quæ sociæ periculorum esse debebant, conventionem inierit. Hic rationibus permovere civitatem nitebantur. Sed Florentinus Populus alto invictoque animo cuncta priùs tolerare statuit, quàm Germanorum minis jactationibusque concedere: & quò majora ostendebantur pericula, eo pulchrius ducebat obviam proficisci. In dignitate enim atque constantia non cedendi magnam sibi gloriam fore propositam haud falsò existimabat. Itaque nec pacta neque conventiones ullas audire aut tractari ab aliquo passus est: sed paratis impigrè copiis adventum Germanorum intrepidus expectabat.

Germani elati contra Florentinos minaciùs loquuntur.
Florentini ad cōcordiam cum Germanis ineundam admonentur.
Pop. Florentinus Germanorum minis cedere nequit.

Fama jam longè lateq; vulgaverat, Florentinos Germanis nequaquàm concedere: sed magno elatoq; animo ad resistendū parari. Atq; omnium oculi in Florētinos erant conversi, nec Hetruriæ modò, sed cæterarum Italiæ partium. Admirabantur quippe homines, ac præclarum ducebant tantam animi generositatē ac præstātiam, & favebant cuncti, auxiliariq; festinabant. Quamobrem & à Rege Siciliæ, & à

Omnium oculi in Florentinos convertuntur.
Auxilia Florentinis superveniunt.

Bernabove Mediolanensi, & de Patavinis Ferrariensibusq; auxilia supervenêre. Sed hæc postmodum. Ab initio autem statim civitas ipsa suas copias paraverat, Ducemque his præfecerat Pandolfum Malatestam. Itaq; ubi ex Perusino in Senensem agrum transiisse Germanos nunciatum est, movens Dux, cum omnibus simul copiis obviam progressus, ad Pesam fluvium constitit certissimo resistendi animo, si hostes advenissent. Germani contra spem sibi paratam dimicationem cernentes, in Senensi aliquandiu commorati, tandem per Volaterranum vadentes agrum, in Pisanos devenêre. Florentinorum quoq; exercitus Dux secutus illorum modum, traductas eò copias per fines Miniatensium, adversus hostem opposuit. Cumq; Germani ad Eram fluvium essent, ipse sub Toporio castra fecit, idoneo pugnæ loco, si illi, ut jactabant, experiri fortunam maluissent. Verùm hostes irritâ expectatione aliquot dies in his locis commorati, tandem inde quoq; abeuntes in Lucensem transiverunt agrum. Eò quoq; secutæ Florentinorum copiæ circa Nebulam fluvium adversus hostem constitêre. Quo magis intercedebat moræ, eo plures quotidie auxiliares Florentinis accrescebant. Nam præter eas, quas supra retulimus, copias, à Bernabove quingenti equites cum Ambrosino filio illustri adolescente; & ab Aretinis equites ducenti totidemq; pedites, viri bellaces, & Neapolitanorum equites quinquaginta ex suprema nobilitate privato spontaneoque officio: multi præterea insignes viri civitatis gratiâ supervenerunt. Quas ob res sublatis animis, magna erat alacritas Florentinorum in castris, magnaque vicendi fiducia, si ad pugnam veniretur.

Pandolfus Malatesta Dux præficitur copiis Florentinorum.
Dux Germanis obviam progreditur.
Pesa fluvius.
Era fluvius.
Nebula fluvius.
Florentinis auxiliares accrescunt.
Ambrosinus Bernabovis filius.
Florentinorum magna alacritas in castris.

Germani, ne omninò ridiculè post tantas jactationes abirent, pugnam sese cupere simulabant, ac magnâ expectatione perductas copias aliquanto progressi desuper ostentarunt. Sed postquam contra se alacriter iri à nostris structâ acie, & confligere paratâ viderunt, subsistentes in colle difficili & arduo descendere in æquum locum, ac potestatem confligendi facere recusarunt. In hunc modum aliquot dies irritâ expectatione commorati tandem ita abierunt Germani, ut metum trepidationemque manifestam ostenderent. Primâ siquidem luce per silentium abeuntes paucis relictis, qui tabernacula incenderent, priùs circa urbem Lucam se receperunt, quàm de illorum recessu quicquam sentiretur Florentinorum in castris. Cognitâ demum fugâ nostros sequi volentes Dux continuit, veritus, ne Pisanis, qui per id tempus Lucam tenebant, pax violaretur. Iter Germanorum ex Luca per Lunensem Genuensemque agrum in Galliam fuit. Dux verò ac milites Florentini exercitus triumphantium more post Germanorum fugam Florentiam redierunt. Ibi donatis laudatisque auxiliaribus tandem cuncti eximiâ gratiâ dimissi sunt. Nomen certè ac fama Florentini Populi ex hac una re mirum in modum apud cunctos accrevit, plurimamque exinde civitas est autoritatem & gloriam consecuta.

Germani potestatem confligendi recusant.
Germani metum & trepidationem ostendentes abeunt.
Florentini triumphantium more Florentiam redeunt.
Populi Florentini fama accrescit.

Non multò post reductas copias, cùm Germani in Gallia circa Ticinum pervenisse nunciarentur, permota civitas ob recentissimum Bernabovis obsequium, mille equites ad illum transmisit, quibus auxiliaribus in bello uteretur. Duces verò cum equitibus missi sunt cives Florentini duo, viri præstantes & bellorum non ignari.

Bernabovi auxilia mittuntur adversus Germanos.

Eodem anno bellum adversus Bibienam susceptum est à Florentinis ex hujusmodi causa. Tarlati & Ubertini potentes Aretinorum familiæ, licet studio partium convenirent: tamen privatis inter se odiis plurimum diffidebant. Fuerat verò utraque illarum Florentino nomini inimica, siquidem ex Ubertina gente extiterat Guilgelminus Præsul, qui apud Campaldinum dubio periculosoque certamine contra Florentinos conflixit. Ex Tarlatis verò Sacon & agnati, qui multas suo tempore molestias intulerant civitati. In Saconem igitur & filios quia recentior erat indignatio, Ubertini eorum inimici non alieni jam à civitatis studio putabantur. Redierant quoque apertè in gratiam per Germanorum adventum: Quo quidem tempore ultrò ferentes auxilium cum haud contemnendâ manu Florentiam venerant, indeque Ducem in castra secuti strenuam operam navârant. Ea quidem res gratissima civitati fuit. Et accessit ad gratiam, quod paulò post reversionem exercitus Biordus ejus familiæ Princeps, quem ex labore Castrensi adversus Germanos suscepto in morbum decidisse constabat, Florentiæ diem obiit. Itaque civitas grata memorque obsequii omnem magnificentiam ostendit in honoribus sibi exhibendis publicoque illum funere magnificen-

Bellum à Florentinis adversus Bibienam suscipitur.
Biordus eius familiæ princeps Florentiæ diem obit.

Florentia Accium Biordi fratrem militia insignit.

tissimè extulit, fratremque illius Accium militiâ insignivit: totam denique gentem in gratiam protectionemque suscepit.

Bellum adversus Bibienam suscipitur.
Bibiena obsidetur.
Opidani hostem suscipiunt.
Saconiani omnes in arcem compelluntur.
Farinata suscepit vulnus periculosum
Arx obsidetur & capitur.
Marcus & Ludovicus Saconis filii Florentiam ducuntur.

Horum igitur hortatu bellum tunc adversus Bibienam susceptum est à civitate, & cura ejus belli Accio Farinatæq; Ubertinis demandata, quod ipsi quoque circum ea loca plurima castella possidebant. Cum igitur eò missæ copiæ Bibienam obsedissent, Aretini pro antiquo Saconis odio ad urgendam obsidionem confestim supervenêre, ac seorsim castra metati suo & ipsi robore Bibienam premebant. Obsidio dura vehemensque fuit, & supra duos menses acriter repugnatum est ab obsessis. Tandem cùm spem salutis nullam intuerentur, opidani proditis per noctem muris hostem ex composito susceperunt. Inde pugna per opidum fuit, & in arcem Saconiani omnes compulsi, non tamen sine certamine, in quo etiã Farinata vulnus grave periculosumque suscepit. Arx deinde obsessa, ac tandem capta. Marcus & Ludovicus Saconis filii, cum quibusdam agnatis Florentiam ducti sunt, & carceribus asservati. Bibiena quidem per hunc modum in Florentinorum devenit potestatem. Cætera verò castella, quæ per agrum Casentinatem Saconis filii tenebant, ad Aretinos pleraque rediêre.

In Bononiensibus motus rerũ ingens.
Olegianus Bononiæ præficitur.
Olegianus in suspicionem Dominatoribus venit.
Bernabos contra Olegianum exercitum mittit.
Firmum in Picentibus Olegiano traditur.

Altero de hinc anno domi forisq; ab initio quies erat civitati: In Bononiensibus autem rerum motus ingens, ac novi belli suscitabatur materia. Eam urbem captam à Præsule Mediolanensi suprà ostendimus. Illo autem mortuo, cùm dominatio ad nepotes pervenisset, præficitur Bononiæ Olegianus, qui Dux militiæ in Hetruria fuerat. Erat enim propinquus genere, & autoritatem habebat idoneam ad urbem conservandam, & ante mortem Præsulis Bononiæ præesse consueverat, ut retinuisse magis præfecturam, quàm accepisse videretur. Stans igitur Bononiæ Olegianus in suspicionem Dominatoribus venit. Varium certè negotium, & modò reconciliatum, modò ad versum penitùs & hostile habitum. Dilata per hunc modum res est usque ad hoc tempus, in quo cum Bernabos contra eum exercitum misisset, difficultate coactus Olegianus, quoniam impar ad repugnandum esset, statuit Ecclesiæ Romanæ urbem reddere, pactusque cum Legato Apostolicæ Sedis, ut pro compensatione Firmum in Picentibus sibi traderetur, Bononiam Legato sponte dimisit. Id postquàm Bernabos intellexit, nulla fuit mora, quin bellum acriùs urgeret, & copias insuper augeret ad Bononiam opprimendam. Ita bellum inter Bernabovem & Legatum exoritur, magnum quidem, ac grandi nixu utrinque susceptum. Florentinis verò, etsi expertes erant belli: tamen propinquitas ipsa finitimi loci suspiciones varias afferebat. Erat tamen sic animata civitas, ut ecclesiam mallet, quàm Bernabovem in propinquo habere.

Bellum inter Bernabovem & Legatum apostolicæ sedis exoritur.
Florentini malunt Ecclesiam quàm Bernabovem in propinquo habere.

Lex fertur, ut nemini liceret Magistratum Florentiæ gerere qui dominationem alicuius opidi haberet.
Nicolaus Acciaiolus causa legis ferendæ.

Eodem anno lege sancitum est, ut nemini, qui dominationem alicujus opidi ditionémve haberet, liceret Magistratum Florentiæ gerere. Hujus ferendæ legis causa fuisse creditur Nicolaus Acciaiolus, qui longo intervallo Florentiam venerat. Erat enim magnus vir, & multarum urbium dominator, & qui Regem simul ac Regnum Apuliæ multos annos autoritate & sapientiâ gubernasset, tunc autem à Legato Bononiâque redibat magnarum rerum gratiâ illuc evocatus. Metuens igitur sive ipse, sive civitas, ne ipsius nomen sæpius jam per absentiam remissum præsenti tunc Magistratum sortiretur, generali lege de cunctis dominatoribus in omne tempus ut provideretur causa fuit. *Neq; enim pari jure cum aliis civibus convenire sciunt, qui dominari sunt consueti.*

Volaterrani in potestatem Florentinorum redeunt.

Principio insequentis anni Volaterrani seditione civium conflictati in potestatem Florentini Populi redierunt.

Talamones.

Semina belli Pisani per hæc ipsa tempora, latenter quidem, spargebantur, quæ mox segetem armorum calamitatumque uberrimam produxêre. Florentinis enim ad Talamonem emporium celebrantibus angebantur Pisanorum animi, cernentes urbem suam, quæ portus Florentinorum esse consueverat, per illorum dimigrationem in solitudine destitutam. Simul enim cum Florentinis negotiatoribus cæteri quoque illiusmodi homines, secuti negotiorum commoditatem relictis Pisis Talamonem petierant. Pisani ergo navibus prædatoriis ab initio missis Talamonis portum impedire tentaverant. Quâ in re cùm sibi resisteretur à Florentinis, majori classe ad tutelam portus conductâ, destiterunt quidem à vi apertâ, sed clàm infensis animis moliebantur, ut jam fines, quibus se civitates

contingunt

contingunt, infesti à maleficiis, non publicâ vi, sed impunitis privatorum facinoribus redderentur. Non modò enim non vetabant delicta Pisani, sed quodam modo invitabant homines ad ea perpetranda: tantum, ut fit, in odium Populis accesserat. Jam expugnationes quædam nocturnæ locorum munitorum & defensiones armatâ vi factæ audiebantur, cædesque & rapinæ omnia fœdabant. His de rebus querelæ sæpius apud Pisanos expositæ cùm essent, eo velamento excusabantur, quòd privati homines contra mentem propositumq; civitatis illa commisissent, eosq; ob ea damnatos publiceq; hostes judicatos asserebant, pœnas daturos, si unquàm in potestatem Pisani Populi devenissent. Quæ cùm simulata apparerent, Florentini, quo eâdem ulciscerentur arte, parem licentiam suis largiti sunt, ac patiente Rep. Pisanorum finibus privatim referebantur clades. Hæc aliquandiu continuata sic mentes utriusque Populi irritaverunt, ut parum distarent ab aperto bello. Tandem verò Petrabona castellum, quod per id tempus Pisanorum erat, per privatos quosdam occupatur. Id castellum quia majusculum erat. Pisani missis copiis obsederunt, munitis majorem in modum præsidiis, & omni machinarum genere ad oppugnationem convectis.

Pisani invitant homines ad delicta perpetranda.

Petrabona castellu per privatos occupatur.

Inter hæc Petrus Gambacurta Pisanorum exul Florentiam venerat, & discursiones quasdam suo nomine fecerat in Pisanum agrum, conatus, si qua posset, in patriam regredi. Erat enim Princeps factionis civium, quæ per id tempus dejecta premebatur. Pisani quoque ipsi Florentinorum fines impetierant, & circum Bargam opidum cuncta vastaverant, & quasdam munitas arces occupare conati fuerant. Ita cum jam honestè fieri posse videretur, defensio Petræbonæ à Florentinis suscipitur. Missis eò copiis & præsidio quodam juxta castellum munito obsessos jam apertè sustentabant. Pisani quoque conspecto Florentinorum proposito, majori nixu incubuerunt ad obsidionem urgendam. Et castra quidem sua jampridem ita munierant, ut protenus vi removeri non posse viderentur. Machinis verò maximè fatigabant obsessos: Tandemque excitatâ turri ligneâ, & mœnibus castelli admotâ, superiecto ponte, magno atrocique certamine castellum ceperunt. Maxima tamen pars hominum in proximum, quod Florentini munierant, præsidium evasit. In reliquos verò sævitum est à Pisanis.

Petrus Gambacurta Pisanorum exul discursiones facit in agrum Pisanu.

Barga opidum.

Defensio Petræbonæ à Florentinis suscipitur.

Pisani castellum Petrabonæ capiunt.

Florentini postridie cremato præsidio copias reduxêre magno infensi dolore, consiliumque damnantes suum, quod differendo ac procrastinando demum eo tempore defensionē suscipere distulissent, quo jam nulla superforet defendendi spes. Corrigere deinde susceptam ignominiam properantes, contrahere majorem in modum copias, & bellum inferre Pisanis statuerunt. Tantaque fuit celeritas fervente irâ, ut paucos intra dies ad mille octingentos equites, pedites verò ad quatuor millia mercede conductos in armis habuerint. His addito domestico equitatu peditatuque fines Pisanorum ingressi, circa Pecciole posuerunt castra, & castella ejus regionis pleraque expugnarunt.

Florentini bellum Pisanis inferunt.

Duxerat exercitus Florentini Populi Bonifacius Lupus Parmensis, vir magnâ scientiâ rei militaris, magnaque virtute præditus, sed ita liber, ac sui animi, ut cives sibi in consilium traditos nihil protenùs existimare videretur, nulla his secreta aperiens, nihil agens ex eorum voluntate: rectè quidem: *Scientia enim rei militaris vix illis, qui totâ vitâ nihil aliud meditati sunt, contingit, ne dum homines plebeii & otio mercaturisque assueti illam possideant.* His tamen de causis Bonifacio successor datus Rodulfus Varanius Camerinensis, qui suscepto exercitu, ac majorem in modum adaucto, pro magnificentia Florentini Populi in conspectum Pisanæ urbis copias ducere constituit. Fossa erat interim manu facta, de qua superioribus bellis mentionem fecimus: hanc Pisani suis custodiebant præsidiis. Varanius igitur ad fossam ducens, quamvis repugnantibus Pisanis, eam transgreditur. Ultra fossam verò plena erant omnia: Quod enim confidebant Pisani prohibere transitu posse, nemo curaverat villas evacuare vel in tutum refugere. Nostri ad Calcinam primò: inde ad Sabinum castra fecêre. A Sabino rursus moventes ad ipsa propè mœnia Pisanæ urbis profecti sunt. Ibi in conspectu à facie urbis militaribus, ad ignominiam, ludis editis, ac Pisanorum copiis, quæ inter ludos eruptionem fecerant, intra portam compulsis, villis ædificiisque undiquaque exustis, cùm facietas tandem nocendi cepisset,

Bonifacius Lupus Parmensis dux Florentini exercitus.

Rodulfus Varanius Camerinensis.

Calcina. Sabinum.

Pons Sachi.
Literæ intercipiuntur, quæ à Pecciole ad Piſanos mittuntur.

per eadem, quâ venerant, veſtigia retroducentes ad pontem Sachi fecerunt caſtra. In his locis cùm eſſent, literæ interceptæ ſunt, quæ ab opido Pecciole ad Piſanos mittebantur, quibus ſcriptum erat, omnem ferè illius opidi juventutem per abſentiam Florentini exercitus in agrum Volaterranum prædandi causâ profectam, biduo jam deſideratam fuiſſe: In opido autem paucos admodum, & eos ipſos imbecilliores relictos. Itaque ſubmitti defenſores celeriter poſtulabant: aliter autem, ſi adveniant hoſtes, defendi opidum non poſſe. Dux igitur lectis literis, tabellario etiam diligenter examinato, confeſtim præmiſit equites, qui reditum illorum impedirent. Ipſe verò cum reliquo exercitu ſecutus opidum obſedit, cingens undiquaque, ne quis regredi valeret. Poſt hæc opido admotis copiis, experiundi potiùs quàm expugnandi ſpe, rati defenſores, & inter eos fœminæ conſpectæ certam fecêre literis fidem, omne, quod fuerat, juventutis robur abeſſe. Conſtitit poſtea, juventutem ejus opidi ex agro Volaterrano, quo prædandi gratiâ fuerat profecta, concurſu noſtrorum averſam maris ad litus declinaſſe, longoque circuitu redire conatam obſidione prohibitam, ſe domum recipere. Ita cùm pars hoſtium excluſa domo, pars incluſa eſt, obſidioque indies urgeretur, pactione caſtellum deditur, niſi intra certam diem à Piſanis ſuccurratur. Erat in eo caſtello arx, duæque in ea turres ita propinquæ, ut ponte conjungerentur. Præfectus earum neque pactionem receperat, nec quod opidani fecerant, probabat. Quamobrem licet aliæ partes ab oppugnatione vacarent, & ad turres nihilominus pugnabatur, adauctusque jam cuniculus fundamenta alterius turris ſucciderat, quæ magno fragore prolapſa, cum ſuper mœnia opidi cecidiſſet, partem muri, ita dejecit, ut aditum patefaceret. Itaque eò confeſtim milites prædandi cupidi in opidum irruperunt. Opidani inermes fidem Ducis implorantes, & opidum ſine alia expectatione dedentes, perſtabant. Quod niſi à Duce præfectisque properatum eſſet, ac milites prope vi cohibiti, opidum nullo pactionis reſpectu, diripiebatur. Sic quoque ægrè temperatum vociferantibus militibus, prædam ad ſe jure belli pertinere.

Dux Pecciole opidum obſidet.

Caſtellum pactione deditur.
Præfectus arcis pactionem recipere non vult.

Piſanorum Dux caſtella quædam expugnat, nonnulla ſuſcipit.

Pecciole capto ad alia ſubinde caſtella Piſanorum, Dux profectus, quædam expugnavit, nonnulla ſeſe ſponte dedentia ſuſcepit. Sed indignatio querelaque militum ob prohibitam Pecciole prædam, cùm indies creſceret, nec Duces ſeditionis inſtigatoresq; deeſſent, veritus Dux majorem in exercitu motum, Miniate in opidum reduxit. Qui verò ſeditionem moliebantur, Ducem veriti ſeorſim caſtra metati ſunt. Ex his ad duo millia equitum abeuntes in ſocietatem latrocinii coiere.

A Florentinis Piſani mari vexantur.
Perinus Grimaldi præfectus navium.
Nicolaus Acciaiolus.
Lilium inſula capitur.

Per idem tempus mari quoque Piſani à Florentinis vexabantur quatuor longis navibus: quarum duæ de Genuenſibus conductæ. Præerat autem illis Perinus Grimaldi. Duas verò Nicolaus Acciaiolus potens in regno ex Apulia miſerat. Hæ pluribus locis per litus deſcendentes magnas Piſanis intulerunt clades, & Lilium inſulam, opidumque in illa munitiſſimum ceperunt. Portum quoque Piſanum ingreſſæ turres expugnaverunt, & catenas ferreas, quibus portus claudebatur, revulſas Florentiam transmiſerunt, quæ juxta Martis templum ſuſpenſæ monſtrantur, pro magnificentia civitatis, quæ non terrâ ſolùm; ſed etiam mari Piſanos ulta magnificè fuiſſet.

Rodulfus Camerinenſis Dux.
Petrus Farnetius

Per extremum ejus anni Rodulpho Camerinenſi, quem milites propter ſeditionem factam formidabant, nec Dux militi, nec miles Duci ſatis fidebat, ſucceſſor datus Petrus Farnetius, vir egregius bello, ac rei militaris per ea tempora inprimis peritus. Is ergò magnâ ſpe omnium cùm belli curam ſuſcepiſſet, principio veris Lucam per proditionem occupare tentavit. Erat enim tunc Luca in Piſanorum poteſtate, ut ſuperioribus libris oſtendimus, ægreque dominatum Lucenſes ferebant. Re igitur arcanè cum quibusdam Lucenſium compoſitâ, cum duobus equitum millibus, & peditibus quingentis Fucetio movens, ad conſtitutum tempus ſe circa Lucam oſtendit. Sed paulò antè detecta proditio fuerat, & manus injectæ quibusdam conjuratorum. Itaque non ſuccedentibus rebus Dux è veſtigio copias reduxit.

Farnetius Lucam occupare tentat.
Luca in poteſtate Piſanorum.
Proditio detegitur.
Barga à Piſanis obſidetur.

Barga per id tempus à Piſanis obſidebatur. Erant quoq; per finitima Bargæ loca defectus quidam & motus, ad quæ cùm Florentini Piſaniq; auxilia ſubmiſiſſent, prælium committitur, in quo prævalentibus Piſanis trecenti Florentinorum equites, & pedites ducenti profligati magnam cladem ſuſceperunt, præfectique eorum

capti

capti sunt,& castella, quæ defecerant omninò amissa,& Barga duriori, quàm prius, obsidione astricta. Eâ velut ignominiâ tactus Farnetius, quod primæ sibi res fœdè successerant, cum reliquis copiis agrum Pisanum ingreditur, iratus quidem & sibi, & hosti, certoque confligendi proposito nihil aliud meditatus, quàm quemadmodum acceptam cladem valeret ulcisci. Affuitque fortuna illius cœpto penè temerario. Nam cùm haud multum Pisis abesset, obviosque Pisanorum equites habuisset: pedites quoque mercede conducti ac multitudo urbana studiosè concurreret, pugnatum est aliquandiu dubio eventu. Tandem verò Farnetii virtus & ardor superavit, fractisque & profligatis magnâ strage Pisanis, plenam est victoriam consecutus. In eo prælio Dux hostium captus est, ac vexilla Pisanorum cum ingenti captivorum multitudine in potestatem victoris devenêre. Captivos, & Ducem, & signa militaria Pisanorum capta Farnetius cum ingenti gloria Florentiam retulit. Pro quibus rebus gestis cùm ab exultante Populo corona laurea sibi offerretur, accipere renuit, asserens majorum rerum triumpho illam convenire. Regressus deinde in agrum Pisanum majori apparatu, quàm prius, nullâ vi coërceri potuit, quin ad ipsa Pisarum mœnia perveniret; levibusque aliquot præliis ad portas commissis, profligatis & ibi hostibus, & intra mœnia compulsis, nummos argenteos in eo loco percussit, insigne habentes resupinam vulpem, quo videlicet insigni Farnetius utebatur.

Fortuna adest cœpto temerario.
Farnetius victoriam consequitur.
Dux hostium capitur.
Farnetius coronam lauream accipere renuit.
Nummos argenteos Farnetius percudit.

Per idem ferè tempus Barga, quod opidum jam pridem fuerat à Pisanis obsessum, liberatum est. Nam cùm equites à Farnetio missi eò pervenissent, opidani ob auditam victoriam sublatis animis opido egressi, magno ardore in hostem ruentes adeò superiores fuerunt, ut & castra contra se posita, & præsidia omnia expugnarent. Itaque ubique prosperè gestis rebus gloria civitatis augebatur.

Barga obsessum à Pisanis liberatur.

Sed haud multò post quasi fato quodam versa retrò sunt omnia; initio facto à Farnetii morte, qui in ipso victoriarum cursu pestilenti morbo correptus, Miniate in opido migravit è vita. Ejus corpus magno gemitu Florentiam devectum publico funere civitas sepeliit. Hæc prima turbatio Florentinorum mentes perfregit, Duce optimo ac fortunatissimo repentè amisso. Et supervenit contestim Anglorum gens à Pisanis conducta. Erant verò equitum supra quatuor millia, peditum verò duo millia, qui per Galliam variis bellis exercitati, tandem transmissis Alpibus in Italiam descenderant. Hos cum Florentinis militare potiùs optantes, propterea, quòd in Anglia multitudo Florentinorum civium negotiaretur, ac noti amicique plurimis essent, malo consilio civitas neglexit, horrens sumtus nimios stipendiorum: Militabant enim mercede, ac magna stipendia flagitabant. Tepescentibus igitur Florentinis, Pisani meliore consilio cuncta polliciti, eos sibi conjunxerunt. Pisas ergò profecti Angli magnum statim terrorem intulerunt nostris. Nam Pisani quidem rependendi ignominias avidi, quantos nunquam priùs apparatus fecerunt, conjunctisque ad Anglos cæteris, quas habebant, copiis, domestico etiam equitatu peditatuq; præcupidè insequenti, haud dubiè viribus superiores habebantur, præsertim cùm apud Florentinos morte Ducis omnia per id tempus conturbata essent. Apparatibus demùm factis Pisani magnâ multitudine per Lucensem & Pistoriensem & Pratensem venientes agrum, ad Piretolam, duobus passuum millibus ab urbe posuerunt castra. Ibi aliquot dies commorati, cùm frequenter eorum agmina propè ad urbem discurrissent, incendiis & rapinis omnia fœdârunt. Tandem exustis omnibus ædificiis ac vastatis, Pisanâ viâ cum incredibili præda magnoque captivorum agmine Pisas rediêre. Cum Pisis aliquot dies substitissent, illecti superiori prædâ rursus inde moventes in agrum Florentinum revertuntur. Eorum iter ad Emporium primò, inde à sinistra relictâ urbe inter Pesam & Elsam fluvios profecti, superatis collibus, quartis demum castris circa Figinum descenderunt. In his locis, quod ea maximè diversissima sunt ab agro Pisano, & propterea suspicione belli plurimum vacabant, incredibilem prædam nacti sunt. Mox Figinum expugnare adorti, haud magno labore illud ceperunt. In eo opido stativa hostium aliquandiu fuere, unde discurrentes catervæ latè populabantur, multisque expugnatis opidis, multis etiam metu desertis, trepidatio maxima cunctos pervaserat. Florentinorum copiæ contra hos profectæ ad An-

Farnetius moritur.
Anglorum gens à Pisanis conducitur.
Angli magnũ terrorem inferunt Florentinis.
Pisani ad Piretolam castra ponunt.
Pesa & Elsa fluvii.
Figinum Pisani capiunt.

cisam constiterant, castraque juxta opidum ita munierant, ut ex superiore colle ad Arnum extenderentur. In his locis cùm essent copiæ, & quotidiè levia prælia inter utraque castra committerentur, hostes cognito ex captivis situ castrorum, improvisò supervenientes castra nostrorum aggrediuntur. Quibus etsi resistebatur egregiè: tamen quia pro laxitate castrorum non satis ampla defensorum erat manus, tandem amittuntur castra. Ne verò magna susciperetur clades, propinquitas opidi fecit. Capti tamen permulti, in quibus & præfectus ipse copiarum fuit Rainutius Farnetius Petri frater, & commeatus impedimentaque omnia amissa.

Florentini amittunt castra.

Rainutius Farnetius Petri frater capitur.

Postero deinde die hostes structam aciem opido admoventes, transitum pervicerunt, qui fossâ & muro ab Ancisæ opido ad Arnum claudebatur, patefactoque itinere, exustis ejus vici ædificiis, facultatem eundi redeundique paraverunt. Ob hæc Florentiæ audita valdè trepidatum est, atque, ut fit in Populis; alii Duces ipsos, alii milites accusabant: Proditos denique se credere malebant, quàm victos. Situs castrorum laxior, & fuga quorundam spontanea culpabatur, tantumque invaluit hæc opinio, ut ad octingentos equites Germani, quasi parum fideliter in castris versati fuerint, ignominiâ dimitterentur. Reliquis verò omnibus copiis in locum capti Ducis Pandulfum Malatestam præfecerunt. Is enim haud multò antè domo vocatus, quasi rei militaris peritus, ac partibus maximè fidus Florentiam venerat, castrisque designandis apud Ancisam interfuerat: mox inde urbem reversus consultandi gratiâ, in calamitate suscepta non affuit.

Germani ignominia dimittuntur.

Pandulfus Malatesta præficitur copiis.

Inter hæc hostes victoriâ elati, jactantiâ quâdam significârunt, se certâ die ad portas urbis Aretinâ viâ esse venturos: proinde pararent se Florentini ad repugnandum. Hæ minæ hostium, trepidationem auxêre. Quamobrem & ad Miniatis ædem præsidium in supercilio urbis positum est militum quingentorum, & valli aggeresq; aliquot locis ante portam facti. Expectatus deinde eorum adventus tantâ solicitudine, ut quicquid de superiori loco appareret, hostes adesse putarentur. Sed cùm expectatio aliquot dierum frustrata timorem ademisset, ac peperisset jam securitatem, Angli ipsi suo proprio agmine, Pisanis ad Figinum relictis, noctu supervenerunt, adeò improviso ac insperato, ut prius circa Ripolim fuerint duobus passuum millibus ab urbe, quàm aliquid de eorum adventu sentiretur. Ibi sublatus clamor ad urbem usque pervenit, excitique è somno cives ad portam trepidi concurrerunt: Luce demùm exortâ copiæ ante portam eductæ constiterunt, id modò meditantes, quemadmodum venientibus ad portam hostibus resisteretur, ultra hoc nihil progressæ. Itaque hostes latè abactâ prædâ, magnoque captivorum numero coacto incendiis multarum villarum in oculis civium factis, nullo penitùs impediente, tandem abiêre.

Minæ hostium trepidationem apud Florentinos augent.

Hostes abeunt coacta præda.

Nec multò pôst eadem manus Anglorum contra Aretinos profecta, usque ad mœnia urbis populata est, ut eodem tempore Figini consistere, ac Florentina Aretinaque mœnia pulsare, omnibusque ex locis prædas abigere gens Anglorum putaretur: nec terribilius quicquam erat, quàm eorum nomen audire. Sed cùm finitâ jam æstate remeare Pisas statuissent, ne prædâ captivisque onusti per difficillimos saltus, quibus erat transeundum, impedirentur, dolum confingunt. Missis enim ad Florentinos nunciis, ut mense fermè antè fecerant, significârunt, se pridie Idus Novembres ad Salvianum templum esse venturos: Itaque Priores Florentinorum invitare ad solennia missarum. Hæc militari jactantiâ nunciata fidem adeò habuêre, ut soliciti omnes diem illum expectarent. Quæ cùm tandem advenit, armati cives, quasi rei certæ, ad portam præstolabantur; & alii jam vidisse hostes, jamque affore prædicabant: multi etiam è muris pavidi, studio videndi, speculabantur. At enim hostes eâ ipsâ die crematis ad Figinum castris, per asperrimos saltus, ac sinuosas facies cum omni præda cunctisque captivis incolumes evasere. Iter eorum ferè in abeundo fuit, quo prius advenerant. Pisis redeuntes, tantâ gratulatione suscepti sunt, ut triumphare viderentur: & quoniam hiems aderat, intra urbem illis hibernare permissum est. Quæ quidem res permagna incommoda genuit Pisanis. Militibus siquidem intra una mœnia degentibus tantâ multitudine, nihil liberũ civib. relictum est, non urbs, non ædes, non familiæ, sæpiusq; educere conati Pisani nunquam parere voluerunt,

Nihil terribilius fuit quàm Anglorum nomen audire.

Anglorum dolus.

runt, modo pecuniarum defectum, modò hiemis asperitatem causantes.

Per eandem hiemem apud Bargam (quod opidum rursus obsederant) iteratò fracti fusique Pisani, damna non modica acceperunt, cæsis eorum magno numero, ac signis militaribus aliquot amissis.

Principio insequentis anni Pisani rursus Florentinum majoribus, quàm antea, copiis invadere paraverunt. Accesserat enim ad prioris anni copias Germanorum manus equitum trium millium noviter conductorum. Insuper multitudo Pisanorum ingens ex urbe & agro voluntaria sequebatur. His omnibus ad iter paratis, per Lucensem Pistoriensemque & Pratensem agrum magno tumultu duxêre. Florentini copias quidem majores per hiemem conductas ex Gallia & Germania expectabant; & venerat pars quædam, non tamen tanta, ut exire in apertum, & castra castris auderet conferre: Itaque per opida consistens, à populationibus satis habebat hostem cohibere. *Pisani Florentinos rursus invadere parant.* *Florentini copias ex Gallia & Germania expectant.*

Cùm in his essent locis Pisanorum copiæ, Angli per fauces Marinæ fluvii vadentes, agrum Mugellanum intraverunt. Ibi latè prædam captivosque omnis generis nacti abegerunt. Reliquæ verò Pisanorum copiæ cum Germanis cæteroque equitatu inter Pratum & Pistorium consistebant. Placuit igitur bifariam quoque Florentinorum copias dividere, ut aliæ in urbe manentes impetus hostium ab ea parte, si quid conarentur, retunderent: aliæ in agrum Mugellanum ad cohibendum illic Anglicum tumultum proficiscerentur. Angli aliquot dies per Mugellanum agrum debacchati, tandem retrò vestigia legentes per easdem Marinæ fauces, nullo prohibente, cæteras ad copias remeârunt, omnibusque simul copiis procedentes Pisani ad Sextum & Columnatam vicos Florentini agri castra fecerunt. Florentiæ verò & rumor hostium erat, & dolor atque dedecus pro agro villisque, quas ante oculos incendi vastarique ab hostibus intuebantur: atque ab his hostibus, quos neque opibus, nec potentiâ sibi pares existimabant. *Marina fluvius.* *Sextus, & Columnates vici Florentini.*

Ob hæc quereiarum & indignationum plena erant omnia, & non succedentibus rebus Dux ipse belli Pandulphus infamiâ laborabat: alii nolle, alii nescire criminabantur. Quæ cùm increbescerent, commeatu petito, curam ejus belli ultrò repudiavit. *Dux Pandulphus infamia laborat.* *Dux curam belli repudiat.*

Inter hæc Pisani propiùs admotis castris colles omnes, qui urbi imminent, à Bononiensi via ad Fesulanū montem occupârunt. Inde postridie descendentes, Calendis ipsis Maji agmine quadrato ad urbem descenderunt, tantusq; fuit impetus, ut vix quisquàm extra portam esset, qui non præliando intra portam compelleretur, ac de turribus & mœnibus hostes ferirentur.

Post hæc retrogressi hostes in iisdem montibus constitêre: nocteque insecutâ multis facibus discurrentes, ludos ingentibus clamoribus inter se celebrârunt. Civitas autem trepida, utpote quæ non videret modò faces; verùm etiam voces hostium exaudiret, insomnem transegit noctem. Et tumultus quidam ad mœnia pluribus locis suscitati sunt, qui metum trepidationemque augebant. *Hostes ludos celebrant.*

Posterâ die hostes crematis ædificiis ferè omnibus quæ Fesulis, quæ Bononiensi viâ, & circum ea loca fuerunt, retrò moventes castra transmisso Arno in viam Pisanam omnibus copiis transiverunt. Ibi, ut priùs Bononiensi viâ fecerant, ita & Pisanâ ad portam urbis venire conati, multis vulneribus repelluntur, consuetis jam civibus varios metus contemnere. Quare ab ea quoque parte incendiis villarum factis, relictâ tandem urbe, per dexteros profecti colles in superiorem Arnum transierunt. Inde in Aretinum agrum vadentes, usque ad mœnia urbis populati sunt. Mox per Senensium fines regressi Pisas tandem rediverunt. Ante reditum harum copiarum cùm hostes circa Aretium essent, Florentini equitatu omni contra Pisas misso, cuncta circa urbem incenderunt. Inde Liburnum aggressi, cùm id opidum defensorum vacuum offendissent, ceperunt illud atque cremaverunt. Mox veriti, ne Pisani, ad quos nova equitum manus ex Gallia supervenerat, iter interrumperent, per Volaterranum agrum accelerantes Florentiam incolumes remeârunt. *Hostes à Pisanis repelluntur.*

Cùm finis esset illius æstatis, magnæque apud Pisanos copiæ forent, ac de futuri anni clade formidaretur, Florentini solicitatis pecuniâ Anglis, cæterisque Pisanorum auxiliaribus, ut ab illis discederent, magnâ impensâ obtinuerunt, non *Florentini Anglos pecunia solicitant.*

tamen ut sibi conjunctæ Pisanos invaderent (id enim honestate quadam militari exceperunt) sed ut neque Florentinis neque Aretinis obessent. Quod si aliis, quàm Pisanis bellum inferrent Florentini, adesse sibi non recusabant.

Copiarum maxima pars à Pisanis abscedunt. Johannes Augus Dux. Galeotus Malatesta Dux bello præficitur.

Per hunc modum pars maxima copiarum à Pisanis abscessit. Manus tantummodo Anglicorum una remansit apud Pisanos, quam Johannes Augus ductabat (ea fuit equitum circiter mille) & Italici generis aliæ copiæ. Florentini interea evocaverant Galeotum Malatestam, virum eximium ac peritissimum rei militaris, eumque Ducem ac moderatorem bello præfecerant. Is quâ die Florentiam ingressus est, receptis de more signis, sine ulla cunctatione extra urbem detulit viâ Pisanâ ad secundum ferè lapidem. Ibi auxilia ex Aretinis cæterisque amicis Populis expectavit. Ipse verò Dux per singulos dies in urbem ingressus, quæ sibi forent agenda cum Prioribus civium consultabat. Tandem cùm omnes convenissent copiæ, cæteraque parata forent, contra Pisanos duxit, habens peditum supra decem millia; equitum verò ad quatuor millia. Cum his copiis ad opidum Pecciole primò; mox inde ad Cascinam constitit. In eo loco munitis castris occasionem benè gerendæ rei cum summa providentia expectabat.

Pisani pugnare statuunt.

Pisani castra hostium sibi vicina intuentes (neque enim plus distabant à Pisis, quàm millibus passuum sex) prælio decernere statuerunt. Nam & Populi multitudo erat ingens, præsertim juxta urbem pugnatura, & conductorum peditum equitumque manus, Florentinos spernere consueta, & superioris æstatis victoriis fidens. Aderat præterea Johannes Augus peritissimus & callidissimus bello Dux, qui spem eorum valde sublevabat. Cùm ergò pugnare statuissent, Augus Pisis egressus ad Sabinum castra fecit, qui locus medius erat inter urbem & hostes.

Ratio prælii ineundi.

Ratio prælii ineundi hæc fuit: missis sæpè antè equitibus ad Florentinorum castra, qui tumultum suscitarent, ac è vestigio fugerent: in eam consuetudinem adducere curaverat, ut jam eorum adventus insultusque contemneretur. Id cùm astuto consilio assecutus esset, Augus tandem postmeridiano tempore subitò profectus, cum omnibus copiis mirabili silentio ac dissimulatione Florentinorum castris repentè supervenit.

Augus Florentinorum castris supervenit.

Calor erat ingens, militumque magna pars inermis vel sub tabernaculis jacebat, vel in flumine, quod præterfluit, lavabatur. Cura verò aut suspicio hostis nulla per id tempus erat. Tum improvisus hostis repentè ad munitiones delatus, speravit primo impetu castra perrumpere, & otiosos inermesque opprimere. Aretini ab ea parte stationem habebant, qui, licet tàm repentino adventu perculsi, nequaquàm cesserunt, sed armati simul inermesque sese hosti objicientes primum impetum sustinuerunt. Et jam clamor sublatus ad arma cæteros concierat, concurrebatque fortissimus quisque ad impetum retundendum. Ipse Dux ætate profectus, magnæque autoritatis, milites accelerabat, & pro temporis angustia hortabatur.

Florentini hostes invadunt, & pedem referre compellunt.

Cùm concurrissent undique, & robur jam virorum adesset, non contenti munitiones defendere, eruptione factâ, hostes invadunt, ac pedem referre compellunt.

Augus ubi primam aciem contra atque ipse ratus erat, non perrupisse stationem improviso impetu conspexit, paulatim subducere agmen cœpit, ac sese ad Sabinum recipere. Id verò tardiùs ex eo factum, quod maxima pars, ut magis lateret, equos dimiserat, pedesque venerat ad castra perrumpenda. Itaque abeuntibus qui ponè sequebantur, prima acies fracta, & in fugam versa obruitur à nostris, ac multâ cæde prosternitur.

Pisanus Populus nocendi avidus.

Maxima vis Pisani Populi, utpote nocendi avida, circa primam fuerat aciem: eorum plurima facta strages, & captivorum numerus ingens ex civibus Pisanis fuit. Dux ab insequendo longiùs continuit, veritus insidias ob tam acceleratam hostium fugam. Cæsi in prima acie supra octingentos Pisanorum, capti ad duo millia. Augus cum reliquis copiis, quæ ad Sabinum refugerant, desertis castris intra Pisarum mœnia se recepit.

Pisani capti curribus traduntur.

Post hoc Florentini propiùs Pisas admotis copiis, ubi nemo obviam prodibat, retrò moventes signa, quo captivorum impedimentis sese exonerarent, Florentiam rediêre. Pisani omnes capti ad spectaculum Populi curribus quadraginta quatuor per urbem devecti, tandemque carceribus traditi. His peractis

Dux

Dux iterum movens Pisanos fines ingreditur. Exercitus autem postulatione duplicis stipendii & captivorum contentione malè inter se concors in seditione gravissima versabatur, adeò, ut neque progredi ulterius, neque parere vellet. Ob eam rem Dux pacandis sanandisque militum animis aliquot dies, in primis finibus agri Pisani commoratus: tandem compositis ad aliquem modum rebus ultrà progressus, circa urbem Pisas devenit. Ibi cùm hostes affligeret, cladesque belli inferret, orta rursus in castris seditio ad prælium usque processit. Ea fuit causa celerioris recessus. Dux enim in discordia exercitus prope urbem hostium manere periculosum ratus, dimissâ parte militum; ipse cum reliquis Lucensem agrum pervasit. Florentiæ verò multorum jam animi ad pacem inclinabantur. Nam & satisfactum dignitati putabant ob victoriam nuper habitam, & tot Pisanos cives spectaculo traductos, & afflictum sæpiùs eorum agrum. Et accedebat desperatio quædam ex seditione militum coorta. Suspicio insuper nequaquàm contemnenda prudentiores territabat, ne Pisani fractis desperatisque rebus urbem, ac sua omnia Bernabovi dederent, Tyranno potenti, ac rerum novarum avido, & qui jampridem manus injicere per Hetruriam meditaretur. Ita mentio pacis orta est, & audire jam tolerabant Pontificis Romani vocem, qui per oratores suos pacem suadebat. Denique operâ Pontificis factum est, ut Legati Pisanorum in opidum Pisciam venirent. Ibi cum Florentinis Legatis congressi de pace agere cœperunt. Dum Pisciæ starent Legati, ac de conditionibus pacis tractaretur, Johannes cognomento Agnellus civis Pisanus inter hæc factione suorum Pisis sublevatus, dominatum atripuit civitatis. Is quia erat ex intimo Bernabovis sinu, & paulò antè ab eo redierat, nulli fuit dubium, quin ope consilioque Bernabovis hæc facta essent, quo turbatam civitatem ipse arriperet. Quæ causa fuit pacis maturandæ. Conditiones pacis multæ ac honoratæ pro Florentino Populo fuerunt. Nam & Petrabona castellum, à quo natum ab initio bellum fuerat, per eam pacem Florentinis à Pisanis est traditum, & alia quædam Pisanorum castella ex pacto ad solum eversa, & immunitates omnes à Florentinis Pisis restitutæ. Præterea in annis decem centum millia pondo auri dare Florentinis Pisani promisêre, singulis videlicet annis decem millia. Accessit etiam illud honorificum, ut exercitus Florentini Populi in finibus Pisanorum esset, cùm pax facta est, utque in opido Pisciæ tractata factaque fuerit pax, loco Florentinis subjecto. Hæc omnia pacem honorificam reddiderunt. Populus tamen Florentinus usque adeò pacem datam Pisanis ægrè tulit; ut à Carolo Srroza, qui autor suasorque fuisse pacis ferebatur, vix manus abstineret. Cùm finis impositus esset Pisano bello, Carolus Imperator in Italiam rediit, vocatus ab Urbano Pontifice, quo Bernabovem perpetuum Ecclesiæ hostem ulcisceretur. Idem Pontifex, cùm transitum Caroli præparasset, Florentini ut ad se Legatos mitterent, flagitavit. Missi sunt ad eum quatuor è Principibus civitatis. Hos Pontifex multis verbis cohortatus est, ut in societatem belli adversus Bernabovem Florentini coirent. Ea per oratores domum perscripta cùm essent, diligentiore consultatione habitâ tandem negata est societas Pontifici, eo prætextu, quòd pax & amicitia civitati cum Bernabove foret. Id responsum Pontificem simul Imperatoremque offendit, *& quasi labente fundamento nihil super ædificari solidum potuit.* Quamobrem Imperator, qui bellum tumultuosiùs Bernabovi cœperat inferre, non multò pòst insperato pacem cum illo fecit, ac demissâ magnâ exercitus parte, ipse cum reliquis Romam petere constituit. Cum audiretur pace per Galliam factâ Carolum in Hetruria esse transiturum, Florentini Legatis ad eum missis, qua mente, quovè animo esset, tentavere. Fuerat protenùs primo illius transitu optimâ gratiâ Florentinus Populus apud Carolum, multaque benignè per illum indulta suprà ostendimus. Sed erat suspecta pecuniarum cupiditas, præsertim indigentiâ conjunctâ, quarum comparandarum gratiâ nihil non moliturus credebatur. Idque statim apparuit. Nam simul atque ad eum pervenerunt Legati, accusatio facta ab illo est versus Florentinũ Populũ, quòd non contentus à se dudum concessis, jura insuper quædã Romani Imperii usurpasset. Id cum querela & indignatione ab eo prolatum, iram

Exercitus in seditione versatur.

Pontifex per Oratores pacem suadet.

Pisani cum Florentinis de pace agere incipiunt.

Johannes Agnellus civis Pisanus dominatum arripit civitatis.

Conditiones pacis.

Petrabona Florentinis à Pisanis traditur.

Florentinum populus pacem Pisanis datam ægrè fert.

Carolus Strozza autor pacis.

Carolus in Italiam redit.

Legati ad Pontificem mittuntur.

Societas Pontifici à Florentinis negatur.

tum, iram significabat, & duritiem animi infigniter offensi. Erat verò id totum ars pecuniarum avertendarum. Nec multò post hæc dicta iter ingressus Lucam petiit, & à Lucensibus benignè susceptus. Finitimo de loco terrorem adauxit. Equites ejus atque Præfecti Miniate in opido primo statim adventu, quasi in fronte, ab eo collocati, Florentino ex agro prædas abigere cœperunt, & hostiliter inde tumultuosiùs ostentare. Ipse autem Volaterrarum, ac Prati, & Lucensis agri, quæ à Florentino Populo tenebantur, restitutionem flagitabat, nec per intercessores ab hac postulatione quibat divelli. Quare obstinationem ejus aspiciens civitas, conducere militem, ac fines tueri armis perrexit. Nec Florentinos solùm commovit illius in Hetrutiam adventus; sed & alias quoque civitates novis rebus involvit.

Equites Caroli prædas abigere incipiunt ex Florentino agro.

Pisanis per id tempus præsidebat Johannes cognomento Agnus. Is Lucam ad salutandum Carolum profectus, cùm ibi casu quodam prolapsus coxam fregisset, delatus confestim Pisas rumor, alios spe, alios metu concitavit, totaq; civitas fuit in armis, prævalenteq; diversâ factione Petrus Gambacurta, qui ad eam diē exularat, favore suorum receptus gubernationē Reip. suscepit. Senis quoq; per hæc ipsa tēpora motus in Rep. gravissimi fuerunt, variæq; dejectiones & fugæ civium. Carolus per hos tumultus Romam profectus parumper ibi cōmoratus, dum Pontifici de rebus arcanis, quarum gratiâ venerat, loqueretur, tandem his, ut voluerat, compositis Senas regreditur. Senis autem dum esset, in suspicionem venit, quasi urbem illam alteri traditurus. Quamobrem tumultu Populi repentè exorto penè oppressus est, multisq; suorum amissis Lucam repetiit, indeq; in Galliam, mox in Germaniā transiit. Post Caroli recessum Miniatensium exules jampridem castellis quibusdam occupatis bellum opido inferebant. Erat in eo opido Germanorum manus ex Caroli exercitu, cumque his opidani diversæ factionis. Sed exules favore opibusq; Florentini Populi nitebantur. Quod intuentes adversarii, ad Bernabovem Mediolanensē confugientes, illius opem implorârunt, illiq; opidum tradiderunt. Bernabos igitur, ut qui rem Hetruscam jampridem meditaretur, ferre auxilium Miniatensib. constituit. Id verò peringratè facere visus est. Nam Florentini nuper vel ob id maximè indignationem Caroli Pontificisq; inciderant, quod contra ipsum, tunc amicum, inire fœdus recusassent. Ipse verò, cùm esset pax, nullâ probabili causâ hostem fovere, ac bello implicari adversus Florentinum Populum haud quaquàm abnuerat.

Johannes Agnus Pisanis præsidet. Petrus Gambacurta exul receptus, gubernationem Reipub suscipit. Senis in Repub. motus gravissimi. Carolus Romam proficiscitur. Tumultu Populi Carolus penè opprimitur. Miniatensium exules bellum opido inferunt. Miniatenses opidum Bernabovi tradunt.

Florentini cognito Bernabovis proposito, majori quàm antea nixu opidum obsederunt. Nec multò pòst equitatus aderat Bernabovis magno quidem numero. Ducebat autem Johannes Augus vir clarus bello, & jam inde per Italiam notus. Is audito castrorum ordine & obsidionis formâ, quoniā vim afferre posse desperabat, in agro substiterat Pisano, non longiùs tamen à Florentinorum castris, quàm decem millibus passuum.

Johannes Augus Dux equitatus Bernabovis.

Dux erat exercitus Florentini Populi Johannes Reginus, vir egregius quidem & bellorum sciens. Qui cùm videret copias hostium morari, nec ad se accedere, rectam ipse rationem secutus, standum in castris, & urgendam obsidionem, nec obviam exeundum censebat, ostendens opportunitatem castrorum, unde si adveniant hostes, & conentur, cum haud dubia strage expellantur: Si non adveniāt, nihil eos nocere. *Nec verò certam exploratamq; victoriam incertæ dubiæq; præliandi fortunæ cōmittendam esse.* Ejus consilium & rectum & prudens ferociores quidā civiū in Magistratu cōstituti ita exagitabant, ut totū illius propositū ad ignaviā timiditatēq; referrent. Plebs quoq; urbana, ob ferociā Magistratus læta, Ducis socordiā & metū pavoremq; increpabat. Quod cùm illi innotuisset, eamus, inquit, quò temeritas imperitorum jubet, jam scient, neq; animum mihi, neq; consilium defuisse. Inde primâ luce, copiarum parte ad tuendas munitiones in castris relictâ, ipse cæteram multitudinem sub signis structam certissimo pugnandi proposito ad hostem rapit.

Johannes Reginus Dux exercitus Florentini Populi.

Consilium Johannis Regini.

Augus verò cùm Florentinorum copias ad se venire conspexisset, suos intra munitiones cōtinuit, volens & itinere & calore viros equosq; adversariorū maximè confici. Itaq; calonib. tantùm & levis armaturæ militib. emissis detineri hostē ac defatigari imperavit. Ipse curatis suorū corporib. structam paratamq; subinde aciem, cùm tempus fuit, eduxit. Cumq; superior numero foret, & quietos infatigatosque eduxisset, perfacilè vicit.

Augus Florentinos vincit. Dux Florentini exercitus capitur.

Captus est in eo prælio Dux Florētini exercit⁹ cū magna multitudine, cæsi etiā permulti,

permulti, cæteri profligati, nullo neque ordine neque Duce, ut cuique sors obtulit, aufugerunt.

Hostes postridie sub ipsas munitiones castrorum profecti, cùm eas custodiri intrepidè animadvertissent; faciliorem sibi viam solvendæ obsidionis arbitrati, si agrum Florentinum ingrederentur, relictis castris usque ad mœnia penè urbis devenêre, majorem tumultum de industriâ ostentantes. Sed civitas in eo pertinax fuit, nulloque terrore potuit adduci, quin in obsidione perstaret, confestimque reparatis copiis, magis etiam, quàm priùs obsidionē urgeret. Evenitq; haud multò pòst, ut Miniate per proditionem caperetur, Lupercllo quodā, ex minima plebe homine, per abdita ac penè invia milites noctu recipiente. Ex quo vires hostium fractæ sunt, & diversæ factionis homines, qui rebellandi fuerant autores, Florentiam ducti multitudinis concursu penè discerpti, tandem affecti supplicio periêre.

Miniate proditione capitur.
Luperellus proditur.
Autores rebellandi Florentiam ducuntur, & affecti supplicio pereunt.

Haud multò post Miniate receptum Bernabovis equites sub specie auxilii Lucæ commorantes de occupanda urbe consilium inierunt. Tenebat eam Caroli Præfectus, nec latuit ipsum machinatio & fraus. Itaq; cùm aliis se præsidiis roborasset, dimissi ab eo equites sunt honesto prætextu, quasi non amplius eorum operâ indigeret. Ipse verò ad conditiones pactaq; trajecit animum, pecuniâq; demum acceptâ urbem relinquere civibus paciscitur. Mutua ob eam rem pecunia Lucensib. data est à Florētinis auri pondo viginti quinq; millia. Missi quoq; eò præstantissimi civium, qui in constituenda Rep. moderandaq; civitate adessent. Nam ipsi quidem Lucenses, ut qui diu sub Tyrannis vixerant, jura libertatis penè fuerant obliti. Per hunc modum libertas Lucensib. reddita est ex multis ac variis fluctuationibus. Arcem munitissimam in ea urbe à Castrutio ædificatam, quò popularius degeretur, cōfestim cives everterunt.

Bernabovis equites de occupanda Luca consilium ineunt.
Caroli præfectus Lucam relinquere civibus paciscitur.
Lucensibus libertas redditur.
Arx à Castrutio ædificata evertitur.

Eodem anno Florentinorum equites octingenti in Galliam missi Legato Romanæ Sedis, qui Bononiam tenebat, auxilia tulerunt adversus Bernabovem. Fuerat enim paulò antè societas inita à Florentinis cum Urbano Pontifice Romano, tunc Viterbii commorante. Moverant autem Florentinos ad societatem ineundam Bernabovis injuriæ circa Miniatis obsidionem illatæ. Mittentes ergò in Galliam equites, Legato contra Bernabovem auxilia præbuerunt.

Florentini Legato auxilia contra Bernabovem præbent.

Bellum per id tempus ad Regium lepidum gerebatur, quam urbem magnâ vi Bernabos circumsedebat. Ille igitur cùm adventum copiarū Florentini Populi cognovisset, quo necessitas redeundi domum illis injiceretur, per Placentinū Parmensemq; agrum equitib. missis repentè circa Pisas copias ostendit. Ob eum timorē cōfestim ex Gallia revocati sunt equites ad Legatum missi: Simulq; cum his sociorū equitatus accessit. Hi omnes in agrum Pisanū ad hostem profecti prælium cōmittere properabant. Sed hostis antequā in præsentia veniretur, per eam ipsam, quâ venerat, viam regressus, irrito labore longisq; itinerib. nostros fatigavit. Florentinorum sociorumq; equites persecuti hostiū vestigia, quædā illis intulerunt damna, ac manifestā fugæ cōfessionē extorserunt: moxq; & illi in Galliā reversi bellū prosecuti sunt. Certamē ejus belli per æstatē lōgius fuit: Tandēq; victoria parta est adversus hostem, & obsidio Rhegii dissoluta. Mannus autē Donatus eques Florentinus Dux earum copiarū labore nimio cōfectus in ægritudinē incidit, ex qua paulò pòst Patavii decessit.

Regium Lepidū Bernabos circumsedit.
Sociorum equitatus cum Bernabove prælium committere properant.
Obsidio Rhegii dissolvitur.
Mannus Donatus Dux copiarū.

Urbanus Pontif. per hæc ipsa ferè tēpora cōpositis Italiæ reb. in ulteriorē Galliā remeaverat, breviq; admodū tēpore supervixit. In ejus locū Gregorius XI. successit.

Urbanus Pontif. moritur.
Gregorius XI. succedit.

Nec multò pòst cum Bernabove pax recepta est, & copiæ sociorum solutæ, equitatusq; Florentini Populi in Hetruriam rediit.

Per extremum ejus anni oratores in ulteriorem Galliam ad novum Pontificē missi pro ejus assumtione gratulatum, mentem illius non satis pacatam in rebus Italicis deprehenderunt. Movit autem eos maximè in Perusinos cavillatio, quos ut instar prædecessoris in gratiā habere perseveraret, adduci non poterat. Et secuta mox ejus urbis occupatio suspicionem adauxit. Perusini, siquidem inopiâ frumenti laborantes, cùm undiq; itinera clauderentur, Legato, velut expugnati victiq; sese dedere coacti sunt. Mansit tamen in suspicione pax, & societas quædam cum Gregorio renovata est, in qua Pisani & Senēses & Aretini & Lucenses cum Florentinis fuerunt.

Oratores ad novum Pontificem pro eius aßumtione gratulatum mittuntur.
Perusini sese Legato dedunt.
Societas cum Gregorio renovata permanet.

Factiones per hæc tēpora Florentiæ increverant Albiciorum Riciorumq. Hæ familiæ erant opulentæ, Principesq; earum familiarū præstantes in Rep. viri diversis studiis ad se alios traxerant cives. Contentionib. ac certaminib. pleraq; gerebantur.

Factiones Albiciorum Riciorumque Florentiæ.

Hæ factio-

Hæ factiones cùm aliquandiu in civitate duravissent, tandem laudabili consilio finis est à civitate impositus. Cùm enim Populo ob eas, quas retulimus, causas maximè suspectus esset Pontificis favor, & factionum Principes pro suâ quisque magnitudine asciscere sibi favorem illius videretur, satietas quoque contentionum plerosque haberet cives, invidia Principes urgeret, quòd in libera civitate populariquc Rep. majorem sibi, quàm par erat, potentiam comparassent. Ob hæc omnia tandem lege latâ Principibus earum familiarum interdictum est Reip. administratione. Per hunc modum deturbatis autoribus, factiones ipsæ brevi conticuêre.

Principibus familiarum interdicitur Reip. administratione.

Altero dehinc atque tertio anno nihil memoriâ dignum reperio gestum, nisi quòd Ubaldinæ gentis castella per arces Apennini domita in potestatem Florentini Populi devenêre, gentisque ejus potentiæ hîc exitus fuit.

Ubaldinæ gentis castella in Florentinorum potestatem devenêrunt.

Per hæc ipsa tempora porticus juxta ædes publicas facta est insigni splendore ac magnificentiâ. Ejus ædificandæ gratiâ redemtiones domorum à possessoribus factæ sunt, quæ mox dirutæ spatium liberum ad ædificandam porticum præbuêre.

Principio insequentis anni, qui fuit septuagesimus quintus supra mille trecentos, suspicio adversus Pontificem jampridem concepta magis magisq; in dies augescebat, nec priùs finis quàm paulatim exacerbata manifestum tandē in bellum prorupit, de quo altiùs repetentes pro rei notitiâ quædam memorabimus.

ANNO. 1375. Suspicio adversus Pontificem augescit.

Fuerat Pontificatus Romanus in Gallorum manibus jam inde à Clemente VI, continuatus. Hi per Legatos ex Gallia missos civitates Romanæ Ecclesiæ subjectos per Italiam gubernabant. Dominatus eorum superbus erat ac penè intolerandus, nec Ecclesiæ tantùm urbes; verùm etiam liberas civitates sibi subdere cupiebant. Studia verò eorum non pacis erant, sed belli. Externorum hominum plena erat Italia, arces pluribus locis per liberas civitates infinito sumtu ab illis ædificatæ non libertatem, sed coactam miseramq; populorum servitutem ubique testabantur: Ipsi & invisi omnibus, quibus dominabantur, & vicinis suspecti atque cavendi.

Pontificatus Romanus in Gallorum manib. erat.

Cùm hæc esset rerum conditio per Italiam, Legatorumque potentia longè lateq; dominaretur, ac formidabilis esset, Florentini, magnis licet in suspicionibus constituti, pacem tamen & fœdus cum Pontifice observabant.

Florentini observant pacem cum Pontifice.

Sterilitas annonæ per hæc ipsa tempora supervenit civitati, &, utpote in urbe populosa, indigentia plurimùm creverat, ut vix Florentina plebs sustentaretur. Hæ difficultates Legato, qui Bononiam tenebat, non erant incognitæ. Sæpius enim jam pro amicitia & fœdere rogatus, frumenti facultatem denegârat. In hac igitur tantâ difficultate atque periculo cùm spes unica in segetibus esset, quæ planè jam flavescebant, Legatus repentè omnes copias suas in Florentinos dimisit, volens itinera præcludi, & simul omnem spem futuræ messis auferre. Quod nisi civitas prudenti consilio obviam iisset, jugum erat servitutis procul dubiò recipiendum. Nam magnitudo copiarum tanta erat, ut à finibus arceri nulla facultas esset, præsertim repentè adventantium. Hoc periculum tunc civitati imminens, non armis, sed consilio depulsum est. Datâ siquidem grandi summâ centum & triginta millium florenorum Ducibus militiæ, præter Legati spem non pacati modò, sed amici facti nullam calamitatem intulêre. Accessit ad cæteram indignationem Prati opidi per eos ipsos dies detecta proditio, quam sciente machinanteque Legato tentatam ferebant. His ergo infensi civium animi & metu simul indignationeque commoti adversus Clericorum malignitatem insurgere statuerunt. Ea de causa magnæ statim copiæ paratæ, octoque viri cum potestate publica creati, quibus omnis cura belli demandata est. Et civitas quidem pro accepta nuper injuria, & pro repellendo imposterum libertatis periculo robustè ac celso animo ad id bellum surrexit. Octo virorum autem providentiâ (fuerunt enim præstantissimi ac solertissimi viri) subsequentibus rebus confestim eluxit. Nihil enim ferociter, nec propalam agendo, sed remissè arcaneque singula obeundo, monendoque per singulas civitates homines, &, quibus erat opus, auxilia pollicendo, stragem adversariorum brevi dedêre. Primi omnium Tifernates ab his impulsi contrà dominatores insurgentes, jugum servitutis repulerunt. Erat in eâ urbe præsidium nequaquam contemnendum, attamen raptis armis Tifernates contra præsidium ruentes prælium commiserunt,

Sterilitas annonæ supervenit civitati.

Legatus frumēti facultatem denegat.

Legati dolus.

Periculum depellitur à Florentinis consilio.

Prati Proditio detegitur.

Octo viri creantur quibus belli cura demandatur.

Octo virorum providentia confestim elucet.

Tifernates ruunt contra præsidium in urbe.

commiserunt, tandemque multis interfectis reliquos intra munimenta arcis compulerunt.

Eâque ipsâ nocte Florentini Populi auxilia intra urbem recepta, unà cum civibus arcem obsidentes, non multorum dierum certamine ad deditionem coëgerunt. *Arx deditur.*

Qui Perusiam gubernabat Legatus, ubi rebellâsse Tifernates, & arcem à suis teneri cognovit, coactis subitò copiis ad recuperandum Tifernum eas dimisit. Id verò cùm cernerent Perusini, per absentiam copiarum elati, raptis & ipsi armis in Legatum feruntur, & arcem (erat enim munitissima in ea urbe arx, ab hoc ipso Legato constructa) obsederunt. *Perusini arcem à Legato constructam obsident.* Ad hos quoque submissa statim Florentinorum auxilia, & quanquam longior fuerit obsidio, tamen ad extremum ea quoque civitas pari tenore suscepit libertatem. *Perusini libertatem suscipiunt.* Secuta est paulò pòst Spoleti, Tuderti, Eugubij & Fori Livij defectio: Secuta & Asculi in Picentibus, & Viterbij in Tuscis: Nec ruinam parem meminit quisquam. Causa verò tàm subitæ fuit stragis mala dominatio, ac infensæ jampridem Populorum mentes, ut primò facultas apparuit sese in libertatem avidissimè vindicantium. Nec tolerabilis sanè jam erat Gallorum Clericorum ambitio, qui civitates Italiæ servorum habebant loco: nec animos sibi conciliare hominum ulla cura fuerat, sed arcibus murisque compescere. *Gallorum clericorum ambitio intolerabilis.* Super omnia tamen mentes Clericorum debilitavit & fregit Bononiæ defectio, quæ quidem urbs magnis Anglorum copiis tenebatur. *Bononiæ defectio Clericorum mentes debilitat.* Præerat autem copiis Johannes Augus. At enim cùm pro recuperatione Granaroli * opidi, quod per eos rebellaverat dies, copias eduxisset, Bononienses jampridem ab octo viris solicitati, sumtis per absentiam copiarum animis, corripuerunt arma, ac se, ut cæteri, in libertatem vindicarunt. *Granarioli leg. alii.* Et statim, ut compositum fuerat, auxilia Florentini Populi Bononiæ affuerunt. Copiæ verò illæ Anglorum eductæ, ubi Bononiensis motum Populi audivêre, Bononiam reverti non ausæ, Faventiam ingressæ sunt. *Faventia in fide Pontificis manet.* Ea civitas in fide Legati Pontificisq; manebat. Ob id nec refragante Populo Angli recepti intra mœnia cùm essent, mirabili Ducis pravitate, omnia in cives fecerunt, quæ captis expugnatisq; urbibus solent fieri. *Ducis pravitas.* Nam & rapinæ omnia propalàm exposita, & viris aut pulsis, aut interfectis, mulieres ad libidinem reservatæ, sacraq; & profana miserabiliter impieq; barbarorum immanitate polluta. Urbem deniq; ipsam, tandem omnibus nudatam, cùm mœnia solùm parietesque superessent sceleratus Dux pecuniâ vendidit Principibus Ferrariensium. *Dux Faventiam pecunia vendidit Principib. Ferrariensium.*

Dum hæc in Italiâ geruntur, Gregorius Pontifex Romanus auditâ Bononiæ defectione, quo ruentem Ecclesiæ statum repararet, sex millia equitum, & quatuor millia peditum Britonum, ferocissimarum gentium per Galliam scripta, in Italiam misit, cumque iis Legatum de latere, quem Gebennensem appellabant. *Gebennensis Legatus de latere.* Ipse autem Pontifex in Gallia residens censuras ac pœnas contra Florentinos promulgavit. *Pontifex pœnas contra Florentinos promulgat.* Erant autem hæ permultæ atque horrendæ, itaque non contemnere placuit, maximè cùm optimâ ratione probari posset, culpam omnem in pessimos illius ministros esse referendam. Missi igitur istâ de causâ ad Pontificem oratores duo, Alexander Antilla, & Donatus Barbadorius, viri scientiâ juris clari, & in agendo dicendoque inprimis efficaces. *Alexander Antilla & Donatus Barbadorius Oratores.* Hi cùm transmissis Alpibus circa flumen Rhodani ad Pontificem pervenissent, tempusque dicendi illis datum esset, publico in auditorio concursu maximo cujusque generis hominum, qui audiendi studio convenerant, in hunc ferè modum locuti fuêre. *Rhodani flumen.* *Oratio ad Pontificem.* Si tui, beatissime Pater, sive Præfecti, sive Legati, quos ad gubernandas civitates Italiæ misisti, gubernationem Populorum amabilem ac non Tyrannidem horrendã in cervices hominum fuissent meditati, nec tibi nunc accusandi causa foret neque nobis excusandi. Quippe res tranquillæ pacatæq; forent, nec ullius querimoniâ indigerent. Immò & gubernatores Populorum fidelitatem, & Populi ipsi gubernatorum moderationem debitis laudib. prosequerentur: Finitimi verò omni protectis incusatione carerent. Nunc autem, ut parest, querela multiplex variaq; insurgit, quod gubernatores fidelium Populorum infidelitatem accusant: Populi autem non ut fidelibus, nec ut ingenuis, sed ut servis ac barbaris imperatum sibi conqueruntur, superbiâq; & avaritiâ, & libidinibus eorum necessariò se compulsos ajunt, tam miseræ servitutis jugum excutere. *Querela Florentinorum contra gubernatores Pontificis.* Nos quoque devotissimi ab antiquo Ecclesiæ filii, quos isti nunc quasi fautores adjutoresq; defectionis criminantur,

Pontificis gubernatores servitutis iugum in cervices Florentinas extendere voluerunt.

luce clariùs docere possumus, gubernatores illud idem nefarium servitutis jugum, quo cæteros miserabiliter premebant Populos, tyrannico nimiùm conatu in cervices nostras extendere voluisse. Tu igitur, beatissime Pater, æquissimas tuæ sanctitatis aures inclina, & non ut pars, sed ut judex rectus & æquus causam fidelium tuorum de pontificali justitiæ solio recognosce. Quo enim longiùs abes, ac minùs vel oculis inspicere malefacta gubernatorum tuorum vel auribus percipere valuisti, eò magis debet tua sanctitas aures æquissimas nobis impartiri. Nos autem liberiùs de illis loquemur, quoniam certissimè credimus, contra voluntatem tuam illa omnia processisse. Cumque omnis legitima gubernatio gratiâ eorum qui gubernantur, instituta sit, & pro eorum utilitate, non debet tuæ sanctitati Populorum causa & justitia minùs commendata esse, quàm eorum, qui à te missi sunt ad gubernandum. Atqui cogitare debebant gubernatores illi, se non ad Barbaros neque Saracenos; sed ad ingenuos & Christianos Populos gubernandos transmitti, *& quo Ecclesiæ nomen atque religio diviniùs sonat, quòque alienius à Tyrannide armorúmque violentia esse debet, eò mitius & humanius Populos gubernare.* Hi autem præclari homines obliti qui eos mitterent; & ad quos mitterentur, ita demum se magnificos fore putârunt, ita demum vitia sua exercere posse, si vim, & arma, & terrorem cum misera gemendaque servitute fidelibus Populis inferrent. Quid enim, quæsumus tot arces per singulas civitates infinito penè sumtu ab illis ædificatæ? Quid tot mercede conductorum militum phalanges singulis urbibus impositæ? Nónne hæc probant, tales fuisse gubernatores, ut conscientiâ scelerum suorum de civium voluntate sibi fuerit desperandum, fundamentaq; status sui collocasse non in justitia & benignitate, sed in violentia miseraq; tyrannide, quâ servos nobis parére cōpellimus. Hæc autem, beatissime Pater, à voluntate consensuq; tuo semper aliena putavimus & putamus. At enim superbia illorum moresq; nefarii in gemitum primò, moxq; in desperationem Populos adegerunt. Nec ullos infestiores per Italiam hostes habuit Ecclesia, quàm gubernatores suos. Ab his & contemtus hominum superbissimi, & intolerabiles rapinæ, & inhonestissimæ cupiditates, ne dicam libidines, extitêre. Hi Populos ad defectionem non verbis, sed, quod deterius est, rebus hortati sunt: hi ad inobedientiam compulerunt. Doles tot civitates per Italiam defecisse? gubernatoribus imputa, qui id machinati sunt. Arma sumta, libertatemq; proclamatam à Populis indignaris? Eisdem gubernatorib. asscribe, qui sævo tyrannidis jugo in furorem & arma Populos adegerunt. Equi mehercle & elephanti, quibus non est intellectus, bonam vel malam gubernationem discernunt, atq; huic obediunt, illam non ferunt: nedum homines ratione præditos hæc non intelligere arbitremur. Nobis autem Ecclesiæ devotissimis ab antiquo filiis, qui persecutiones stragesq; innumeras pro defensione Romanorum Pontificum certantes subivimus, quid isti gubernatores fecerint, attende. Cum fame Populus noster laboraret: habemus nāque civitatem populosissimam, & quæ plurimum importato indigeat. Cum igitur superiore anno fame laboraret Populus noster, ac Bononiæ, cæterisq; Ecclesiæ urbibus permagna vis frumenti superesset; neq; precib. neq; obsecrationibus, neq; lacrimis pro infima plebe diffusis impetrare à gubernatorib. valuimus, ut de superabundantia sua famescenti plebi nostræ, vel in aliqua saltem particula, subvenirent; cùm essemus loco proximi, cùm publicè socii, privatim amici. Verùm hæc, quanquā dura sint & inhumana, & charitatis expertia: tamen non sunt magna, si ad sequentia comparentur. Non contenti enim non subvenire postulantibus & indigentibus: verùm etiam nostra ipsa pro futuri spe adimere malignitate mirabili gubernatores tui quæsiverunt. Nam cùm advenisset jam æstas, & omnis spes in segetibus esset, quæ jam flavescere incipiebant, scientes illi difficultates extremas nostro Populo adesse, nec aliud omninò refugium quàm in novis segetibus habere, repentè hi præclari gubernatores sub ficto cassationis velamento universum equitatum suum incredibili multitudine contra civitatē nostrā misêre; ut extrà vastatis agris, spéq; frumenti ademtâ, intus verò fame pereuntes (quod unum restabat remedium) in eorum potestatem, id est, sub eorum servitutem ac tyrannidem venire cogeremur. Quod nisi servasset nos primùm divina benignitas, deinde pecuniarum magnitudo (centum enim & triginta florenorum millia equitibus dedimus) proditionibus dolisque subacti in servitutem illorum miserabiliter trahebamur. Nam

Defectio civitatum per Italiam gubernatoribus imputanda est.

Gubernatorum Pontificis acta.

adversus tàm repentinam vim, tantasque copias improvisò & inopinatò supervenientes resistendi armis facultas non erat. *Nec proderat servare mœnia, cùm intus necessarius victus deesset.* Hæ autem qualia sunt, Pater optime? an non stupenda? an non detestanda? an non nefaria? Hac igitur fraude malignitateque depræhensâ, periculumq; experti, si sic posthac nos armavimus, ut iterum inferri nobis eadem pericula nequirent, utrum hoc est statum Ecclesiæ subvertere, an statū nostrū à periculo vindicare? Et utrum nos, qui obviavimus, ac restitimus illato nobis periculo, turbationis causa sumus existimandi: an illi, qui periculū inferendo nos muniri adversus eorum violentiā coëgerunt? Quod si aliæ civitates, videntes nos armari, fiduciam assumserunt illorum nefariis injuriis resistendi, quis justus judex imputare nobis debet, cùm pro defensione nostra omnia fecerim⁹, nō ꝑ alterius impugnatione?

Hæc pro nobis ipsis & justa & legitima dixisse videmur, & beatitudo tua, si rectè judicare voluerit, debet eadē cōprobare. Sed quæ post hac suspicio restet, liberè aperiemus. Auditum est enim à nobis, multa sinistra per æmulos obtrectatoresq; tuæ beatitudinis aurib. instillata fuisse atq; diffusa adversus devotionē fidelitatemq; civitatis nostræ. Itaq; necessarium videtur, quæ & qualis fuerit erga Ecclesiam Florentini Populi devotio, fidesque vice versâ memorare.

Florentinus Populus assertor præcipuus Romanæ ecclesiæ.

Florentinum Populum, beatissime Pater, si antiquæ recitentur historiæ, semper assertorem præcipuum Romanæ Ecclesiæ reperies extitisse. Ob hoc & indignationes Imperatorum gravissimas, & persecutiones innumeras pertulisse. Nullus contra Pontifices Romanos per Italiam surrexit, qui non & Florentinum Populum, ut fautorem assertoremq; illorum fuerit persecutus. Nec rursus ullo in loco bellatum est pro Ecclesiæ statu, in quo Florentinus non affuerit in armis. Probat primi Federici persecutio, qui cùm Romanam Ecclesiam crudeliter afflixisset, non minori sævitiâ Florentiam afflixit, utpote Romanorum Pontificum singularissimam assertricē. Probat Herrici filii persecutio identidem nobis illis de causis illata. Probat & alterius Federici, qui cùm Pontifices Romanos exterminasset, statumque Ecclesiæ per Italiam evertisset; ita demum hoc stabile fore putavit, si Florentinos Ecclesiæ Romanæ studio flagrantes è medio tolleret atq; opprimeret. Itaq; & carcere & tormētis & gladio & exterminatione civium, & omni crudelitatis impietatisq; genere in Florentinos desævivit. Successit ut in generis, sic etiam in furoris hereditatem Manfredus, qui Siciliæ regnū post Federicū obtinuit. Hic rursus, ut Pontifices persecutus est: ita nobis, utpote fidelissimis ecclesiasticarū partium assertoribus, bellum intulit, victosq; apud Arbiā maximo prælio domo pepulit, extorresq; patriâ dissipavit. Nec nos ante in patriā nostram restituti sumus, quàm Romanus tunc Pontifex in sedem suam fuerit restitutus. Sed Mãfredus ipse non impunè hæc egit. Nam cùm adversus illius persecutionē Carolus ex Gallia vocatus in Italiam venisset; in illa memorabili pugna apud Beneventum cōmissa Florentini tunc exules suo proprio agmine sub vexillo, quod Pontifex Romanus eis tanquā devotissimis fidelissimisq; donaverat, adversus Manfredum unà cum Carolo pro statu Pontificum pugnavêre; victoq; & occiso Manfredo finem persecutioni gloriosissimum imposuêre. Post hæc cùm hujus Manfredi nepos Conradinus Italiam cum exercitu ingressus Romam venisset, & persecutionem contra Ecclesiam moliretur, in quo ille prælio victus & profligatus est; nostræ quoque civitatis auxilia interfuerunt, ad persecutorem Ecclesiæ opprimendum. Quid posteris temporibus ac ferè nostrâ ætate? Cùm Ludovicus Bavariæ Dux, correptis imperatoriis fascibus, magno cum exercitu in Italiam venisset, ac Romam ingressus urbem teneret, ac falsum Pontificem Cardinalesque in ea creari fecisset, in magna Christianorum divisione, quisquam ne magis in veri Pontificis, veræque Romanæ Sedis devotione perstitit, quàm civitas nostra? quæ & adversus terrorem Ludovici armatam se obtulit, & adversus ambitionem fraudemque religiosorum, qui novum assumtum, ut verum Pontificem prædicabant, inconcussâ fidelitate constantissimè repugnavit. Nec terror armorum, nec imminentis periculi magnitudo, nec exempla cæterarum civitatum, quæ falso Pontifici adhærebant, Populum nostrum à vera fidelitate potuerunt deflectere, quamvis & bellum & obsidio gravissima à Ludovico simul & à Castrutio nobis immineret. Hæc & hujusmodi alia permulta cùm pro Ecclesia perpessus fuerit Populus noster, cum devotionis fidelitatisq; studio firmo & cōtinuato tam multa, tam gravia domi forisque, pace & bello, pro Ecclesia gesserit, fecerit, pertulerit, an ob

hæc dignus tibi videtur idem Populus noster, cui à tuis gubernatoribus & præfectis in extrema fame subventio frumentaria denegaretur? an dignus tibi videtur populus noster, cui non solùm denegetur frumentum à Præfectis tuis; verùm etiam in hoc ipso famis cruciatu equitatus Anglorū repentè immitteretur, ad segetes agrorum, quod unicum restabat diffugium, pervastandas, ut per hæc subdere colla, ac miseræ servitutis jugum suscipere cogeremur? Hæc si te volente ac jubente (quod credere non possumus) facta sunt, de Sedis Apostolicæ, de Ecclesiæ Romanæ, de Pōtificis summi ingratitudine & injuria conquereremur: Sin ipsi Præfecti præter & contra voluntatem tuam illa fecerunt, indignationem tuam ipsi promerentur, non Florentinus Populus, qui contra illorum nefarios conatus necessariò se armavit. Quocirca, Pater sanctissime, tibi ab intimis supplicamus, ut sereno trāquilloq; animo causam nostram discernas: Iram verò & indignationem, si quam adversus nos dolosę tibi linguæ infuderunt, deponas. Neque enim decet in cathedra Petri sedentem irâ vel odio commoveri. Pone tibi ante oculos infantes & pueros, & illam multitudinem civitatis nostræ fame laborantem, quibus non denegata modò est frumentaria subventio à Præfectis tuis, cùm suppliciter rogarentur; verùm insuper exercitus immissus ad unicam spem salutis crudeliter auferendam. Subveniat quoque tibi miserarum civitatum, quæ sub illorum gubernatione fuerunt, quibus veluti servis ac vilibus mancipiis imperatum est à gubernatoribus, quos illis præfecisti. Moveat denique lacrimas tuas Faventia, civitas fidelis, & innocens, ab equitatu Præfectorum tuorum hostilem in modum direpta. O miserandam calamitatem! O sceleratum facinus! O detestandam crudelitatem! Quis non fleat aspiciens necatos crudeliter cives? virgines ac matresfamiliâs ad stuprum libidinemque militum reservatas? infantium ac lactentium turbas, mulieresque ætate provectas longis agminibus mendicaturas, de propria urbe laribusque depulsas? Hæc sunt opera Præfectorum tuorum, hæc illorum sanctitas ac religio; quorum facta si tu non damnas, sed eos persequeris, qui adversus talia restiterunt, vide quid Deus ipse de his judicaturus sit, & quæ de hujusmodi rebus opinio in communi hominum judicio relinquatur. Legati quidē cùm hæc dixissent finem fecerunt. Multitudo autem quæ ad audiendum convenerat, & coronâ factâ in auditorio circumstabat, vehementer commoveri oratione Legatorum visa est. Fluxeruntque lacrimæ plerisque eorum, qui aderant, nec dubium erat, si suffragio audientium res commissa fuisset, quin Florentini sententiis omnium absolverentur, ita suadenter Legati dixisse visi fuerant, atque ita inflexerat animos oratio.

Pontifex verò hæc animadvertens, quanquam sententia in tempus aliud differebatur: tamen nonnihil respondendum in præsentia ratus, quo animos eorum, qui audiverant, confirmaret, in hunc ferè modum verba fecisse dicitur: Audivimus, Florentini, defensionem vestram adversus crimina per processus nostros vobis objecta, quòque accuratior vestra fuit oratio, eò magis patet vos omnia collegisse, quæ vel in causâ vel extra causam dici pro excusatione possunt. Et nos quidem, uti suadetis, judices erimus recti, nec irâ vel indignatione in judicando movebimur, neque calumniis credemus, sed solummodò veritati. Vos autem vice versâ hortamur, ut commiserationes istas & epilogos, ac cætera hujusmodi machinamenta, & artes, quæ ad decipiendum judicem pertinent, missa faciatis, & unà simul nobiscum veritatem intueamini. Quæro igitur à vobis, cùm Populus vester fuerit impulsor, adjutor & auctor civitatibus Ecclesiæ rebellandi (nam id quidem patet, & negari non potest, quod est omnibus manifestum) quâ tandem ratione factum est à vobis defendere aggrediamini? Nempè illâ ratione, quod pro tutela vestra dicitis id fecisse: Sic enim quodammodò dictum fuit à vobis, ideò armasse vos, ne pericula vobis possent inferri. Hæc autem verba fronte primâ videntur bona & recta (*cuique enim licet adversus illatam vim se ipsum tueri*) *veruntamen si arma capiat quis, non ut vim præsentem repellat; sed ut occidat eum, de quo suspicatur & metuit, jam homicida est, manifestéque damnandus.* Vos Florentini Tifernum, vos Perusiam, vos Bononiam copias vestras misistis ad arces Ecclesiæ Romanæ expugnandas, ad gubernatores illarum dejiciendos & opprimendos. Hoc autem (pace vestrâ dictum sit) nequaquàm est vim repellere, sed inferre: Nec à sua domo propulsare violentiam; sed alienæ domui violentiam facere. Tale igitur factum est vestrum, quale illius,

Pontificis Responsio.

illius, qui hominem occidit, de quo suspicatur, ne sibi aliquando possit nocere: quod esse damnandum, & contra leges manifestissimum est. Quanquam quid nos de suspicione vel metu loquimur, cùm appareat vos non in metu vel suspicione: sed odio magis illa fecisse? Omittamus enim Bononiam, Perusiam, Tifernum, quas ad rebellandum compulistis, quarum arces expugnastis. Fuerit in propinquitate illarum aliqua vobis suspicio vel metus: At Asculum in Picentibus & aliæ illorum locorum urbes, tàm procul à vobis, tàm longinquæ, tàm distantes, nonné probant manifestè, vos non suspicione vel metu, sed odio status Ecclesiastici surrexisse ad illas urbes auferendas? nec minuere vires Ecclesiæ per Italiam, sed evertere penitùs ac delere funditùs voluisse. Et postea vos asseritis Romanæ Ecclesiæ filios, nec intelligitis contra vos dicere: *quanto gravius est filium parenti manus afferre, quàm extraneum?* Abutimini ad omnia gubernatorum invidiâ, & arces per singulas urbes ab eis factas vituperatis quasi tyrannicum. Denique culpam omnem defectionis in gubernatores ipsos refertis. Primum igitur quantum ad arces pertinet, nec eas nos laudaremus, si Populi semper ratione uterentur: *Sed ut equi otio & affluentiâ cibi intractabiles fiunt & calcitrosi: ita Populi nimiâ interdum quiete & indulgentiâ insolescunt, & arcibus indigent, quibus compescantur.* Gubernationem legitimam omnem pro eorum, qui reguntur, Populorum utilitate institutam esse fatemur, talemque nostram esse dicimus. Neque enim sumus Tyranni, nec esse volumus. Arces tamen ad Populorum salutem utilitatemque pertinere credimus; ut se contineant, ut acquiescant, ut leves audacesque homines, quibus plenæ sunt urbes, contra bonorum voluntatem res novas suscitare non audeant. Nam quod ad culpam gubernatorum defectiones refertis, satis constat nobis nullum antè Populum defecisse, quàm à vobis suadendo & pollicendo fuerit ad defectionem impulsus, ut in vobis causa sit, non in gubernatoribus nostris. Ad extremum calamitatem Faventinorum miserabiliter deplorastis. Quasi verò calamitas illa non orta sit ex Bononiæ rebellione! Nunquam enim Angli Faventiam invasissent, si Bononia in fide permansisset. Itaque qui rebellandi Bononiensibus causa fuerunt, iidem ipsi miserabilis Faventinorum excidii fuerunt causa. Et nostrum est de ea calamitate, deque cæteris malis contra vos conqueri. Hæc respondisse breviter placuit ad orationem vestram, non affirmantes sed disceptantes, justitiam tandem facturi in sententia ferenda.

Secundum has orationes mora quædam aliquot dierum & intercapedo fuit, variæq; per curiam opiniones voluntatesq;. Galli siquidem omnes contra Florentinorum causam plerumq; sentiebant: Italici verò generis cuncti pertinacissimum favorem Florentinis impertiebantur. Demùm excusationibus defensionibusque rejectis, sententiâ Pontificis Florentini damnantur, & interdicto civitas subjicitur universa: in singulorum quoque bona, ubicunque reperirentur, jus asperrimè constituitur. Aderant oratores Florentini Populi cùm sententia ferebatur, quo in loco multa facundè ac libero animo dicta ab illis fuisse constat, & illud inprimis, quod ad effigiem Dei conversus Barbadorius (is enim majori spiritu nitebatur) magnâ voce, ita ut Pontifex exaudiret, Deus! inquit, nos Legati, Florentini Populi nomine, ab hac sententia vicarii tui iniquè lata, ad te tuamque æquitatem appellamus. Tu, qui falli non potes, nec irâ inflecteris, nec servitutem Populorum, sed libertatem amas, & Tyrannos libidinesque odisti, Florentino Populo libertatem suam defendenti subvenies, ac propitius protectorque aderis. Et res quidem curiæ ita transigebatur.

Florentini sententia Pontificis damnantur.

Barbadorii appellatio ad effigiem Dei.

Britones autem, quos in Italiam missos à Pontifice diximus, superatis tandem Alpibus per Astensem & Alexandrinum, & Dertonensem agrũ profecti, dimensâ citeriori Galliâ, circiter maturationem segetum in fines Bononiensium pervenêre.

Britones.

Florentini verò, quò ab eorum impetu Bononia defenderetur, copias omnes suas Bononiensibus transmiserunt, & Apennini aditus, quò illis in agrum Florentinum veniendi facultas deesset, custodiri fecerunt.

Erat cum Britonib. Gebennensis Legatus, de quo supra mentionem fecimus. Is ergò fictâ mansuetudine fretus, nec vastari agrum, neque cætera permulta, quæ belli natura fert, permittebat fieri, & in urbem miserat, qui præteritorum omnium veniam impunitatemq; offerrent. Quâ quidem pollicitatione nonnullos Bononiensium in sententiam traxerat.

Rodolphus Varanius Camerinēsis copiis Bononiensibus praeſ.

Agitatio igitur occulta ad proditionem tendebat, quâ unâ ſpe Gebennenſis per agrum Bononienſem ſæpius moris caſtris, diutiùs in his locis commoratus eſt, tentans, ſi qua poſſet, copias, quæ intus erant, ad exeundum pellicere. Intra urbem copiis præerat Rodolphus Varanius Camerinenſis, vir ſagaci ingenio, ac bellorum ſciens, qui moram hoſtium cernens, nihil aliud eos, quàm proditionem expectare conjecturâ ſuſpicatus, exire copias nuſquàm permittebat. Unam duntaxat meditabatur urbis cuſtodiam, putans, id quod erat, niſi eâ potirentur urbe, omnem impetum hoſtibus brevi eſſe caſurum, ferturque ejus vox & prudens & urbana. Nam cùm hoſtes ipſum allicere fruſtra conati,

Rodolphi vox prudens & urbana.

Proditio agitata ad lucem devenit.

tandem percontarentur, quid intus maneret cum ſuis copiis, quid non exiret adverſus, ac pugnam capeſſeret? reſponderi juſsit: ideò ſe non exire, ne illi intrarent. Nec multò pòſt agitata proditio, quoniam per hujus diligentiam aſſiduamque cuſtodiam effectum habere nequibat, quaſi longitudine fatigata ad lucem devenit, captique proditores ac ſupplicio affecti irritam expectationem Legato fecerunt. Stantibus ad Bononiam copiis, duo Britonum equites fide ſuſceptâ Bononiam ingreſſi, probra quædam militariter contra Italos locuti, quoscunque noſtros in ſingulare certamen provocabant. Adverſus eorum intolerabilem jactā-

Petrus Biffolus Florentinus.

Guido Aſcianenſis.

Certamen inter duos Britonum & Bononienſium.

tiam, cùm alii ſilerent, duo primarii juvenes ſeſe obtulerunt, Betus Biffolus Florentinus, & Guido Aſcianenſis. Hi non minori verborum acerbitate contra Britones invecti cùm minabundi ſe ad pugnam offerrent, datâ acceptâque duelli fide, conſtitutâque ad pugnam die inſignibus equis armisque in certamen venerunt. Locus illis extra urbem datus propè hoſtium caſtra, Gebēnenſi Legato ſecuritatem pollicente. Ibi quatuor pugiles magnis Italorū Gallorumq; votis ſinguli adverſus ſingulos congreſsi pugnavêre. Pugna eorū fuit equeſtris, effuſo curſu, infeſtis cuſpidibus, ſe petentiū. Quod cùm ſæpiùs egregiis animis periteq; feciſſent, tandē Bif-

Biffoli virtus emicat.

foli virtus prima emicuit, transfixumq; haſta Gallū ad terrā proſtravit. Ipſe verò mox equo proſiliens, cùm jacentem hoſtem jugulare pergeret, accurrens Gebennenſis parcere illius vitæ, captivumq; ſervare precabatur. Id cùm audiret Biffolus, interrogavit coram omnibus, num ſe victorem, ac illius vitæ necisq; dominū eſſe conſtaret. Cùm id affirmaretur, contentus eâ confeſsione, faciliter ac benignè Gebennenſi illum donavit. Reſtabat altera pugna & ipſa inſignis omniq; nixu agitata. Verùm ejus quoq; is exitus fuit, dū ſe infeſtiùs petunt, ambo uno eodemq; ſimul tēpore mutuis cuſpidib. trāsfixi corruerūt. Sed Italus primus ſurrexit, jacentēq; adhuc Gallū ſemianimū captivū habuit. Donati victores egregiè magna cum laude Bononiā rediêre.

Coniuratio apud Aretinos civitatem concutit.

Per idem tempus apud Aretinos detecta conjuratio graviori motu civitatem concuſſit. Saconis enim filii cum amicis paternis ſuæ factionis conſtituerant redire in urbem, ac dominatum arripere. Erant tunc Aretini in Florentinorum ſocietate, itaque ſpes omnis ac fiducia conjuratorum de inimicis Florentini Populi ſumebatur. Nec deerant copiæ vel Britonum vel Anglorum, qui opem in re conficienda afferrent. Verùm ea conjuratio patefacta creditur ab ipſorum neceſſariis, qui ſive invidiâ, ſive indignatione, quòd aſciti non eſſent; cùm aliunde reſciviſſent, to-

Coniuratores capti, ſupplicio afficiuntur.

tam rem indicavêre. Ob eam capti quidam conjuratorum ſupplicio afficiuntur: fugati reliqui, Gibellinæque factionis hominibus arma penitùs honoresq; Reip. ademti. Bellum quoq; ob eandem rem adverſus Saconis filios impigrè ſumtum.

Per finem ejus æſtatis Britones fruſtra Bononienſi in agro commorati tandem abeuntes Ceſenam petiêre. Ducebant verò eos cæteriq; illorum Duces & Gebennenſis Legatus. Ceſenates in poteſtate Pontificis cōtinuò permanſerant, & venienti Gebennenſi Britonibusq; portas liberè aperuerant. Stantibus igitur in urbe copiis, maleficia per noctes patrari cœperunt; vexari etiam interdiu cives ac injuriis affici. Quibus in reb. cùm nil valerent querelæ apud Legatum factæ, & quotidiè magis delicta augerentur, tandem ſuperante patientiam magnitudine injuriarum, in furo-

Ceſenates in furorem vertuntur.

rem Ceſenates vertuntur, raptisque per iram armis Britones aggreſsi, ſupra octingentos eorum interfecerunt: Reliquos verò omnes extra urbem pepulerunt. Arcem in ea urbe munitiſsimam tenebat Gebennenſis, qui veritus, ne civitas ad hoſtes deficeret, indignationem diſsimulabat, nihilq; ſiniſtrum de Ceſenatum facto loquebatur, ſed eos multa perpeſsos indignè, meritò ſimul neceſſarioq; ajebat arma corripuiſſe: Verùm ea deponere tandem, & ad ſua redire multitudinē ſuadebat. His verbis confiſi Ceſenates cùm arma depoſuiſsent, accitis propè Anglorum copiis

& cum,

&c cum Britonibus conjunctis per ipsam arcem contra Populum inermem deceptumque immisit. Britones verò irati cædem suorum ulcisci properantes, neque ætati neque sexui pepercerunt, miseram & innocuam multitudinem crudelissimè trucidantes. Numerus interemtorum fuit circiter tria millia hominum, urbsque tota hostilem in modum direpta. Nec dubium fuit, quin indignatio atque crudelitas Gallorum contra Populos Italiæ concepta, quasi facultatem nacta in hac una urbe exprimeretur, idem factura in cæteris, si potestas affuisset.

Gebennensis copias contra Populum deceptū immittit.

Eodem anno apud Asculum in Picentibus frequenter pugnatum est. Vindicaverat jampridem ea quoq; se civitas in libertatem. Sed arci præerat Gometius quidam Hispanus. Is pertinacissimè illam defendebat, & à Johanna Regina Siciliæ bis auxiliares copiæ magno conatu cum liberaturæ venerunt. Erat Asculi Florentinorum sociorumq; non contemnenda manus, quæ obviam profecta prælio commisso Reginæ copias profligavit. Quare Gometius cùm aliam salutis spem nullam intueretur; noctu clàm egressus arce, cum paucis comitibus ad Gebennensem pervenit, & auxilia rogavit, suscepitq;. Sed dum reverteretur, ac jam propè adesset, invasus subitò ab hostibus, ac dāna gravia perpessus copias amisit. Ipseq; destitutus omni spe tādem paciscitur, ut receptâ uxore & filiis, quos in arce reliquerat, cæteris incolumibus abire permissis, arcem dederet. Per hunc modum longo tandem labori finis impositus, & arx multis obsessa mensibus demum recepta est, & ad solum eversa.

Asculum. *Gometius præfectus arcis.* *Gometius arce egreditur.* *Arx recipitur & ad solum evertitur.*

Eodem anno Gregorius Pontifex Romanus in Italiam redire constituit, putans multum profuturum, si ipse præsens autoritate suâ rebus gerendis adesset. Habere se copiarum satis arbitrabatur Anglorum Britonumque, amicos quoque Ecclesiæ per Italiam superesse, quos omnes augere excitareque suo adventu cupiebat. Hac igitur ratione ductus, & indignatione saucius per autumni tempus ex Gallia movens navibus Italiam petere contendit. Ejus navigatio difficilis fuit, sæpiusque dissipata classis, ut Genuæ & Liburni & circum ea loca diutiùs retineretur. Ad Cornetum finis navigandi factus. Inde Romam pedestri itinere circiter Idus Januarii pervenit, & ut faciem quandam bonæ voluntatis ostenderet, ultrò postulavit oratores de pace ad se mitti. Iverunt igitur ad eum Florentinorum Legati, qui, licet gratâ fronte suscepti à Pontifice fuerint, tamen in re tractanda nihilo molliorem illius animum repererunt. Itaque mensem ferè apud illum commorati oratores, cùm postulata Pontificis excedere modum viderentur, Florentiam vacui revertuntur. In consilio autem civium cùm & postulata & responsa, & cuncta cum Pontifice agitata sigillatim explicuissent, animusque Pontificis durior * appareret; contrahendas majorem in modum vires, ac valentiùs incumbendum providendumque statuerunt. Neque enim parvum existimabatur momentum Pontificis in Italiam accessio, ejusque autoritas in rebus atque præsentia. His rationibus inducti per Bernabovem Mediolanensem deditâ secretò operâ, Anglorum multitudo, quæ apud Pontificem stipendio militabat, relicto Pontifice ad Florentinos transivit. Hoc factum est statim ab initio anni insequentis: quæ quidem res Pontificis amicorumque ejus plurimum fregit animos.

Pontifex postulat oratores de Pace ad se mitti.

* *MS. Pal. diversior.*

Anglorum multitudo relicto Pontifice ad Florentinos transit.

Per idem tempus octoviris, qui ad curam belli autoritate publicâ delecti fuerant, prorogatum imperium est, ad menses sex. Id quia sæpius factum erat (nam iidem viri ab initio belli ad illud usque tempus continuaverant) magnam illis apud multos civium conflârat invidiam. Et carpebantur jam eorum acta, & factionibus oppugnabantur. Quæ cùm audisset Pontifex, ad augendam octo virorum invidiam oratores suos Florentiam misit. Literæ Pontificis non ad Magistratum, uti consueverat: sed ad Populum scribebantur: ipsique oratores non alibi, quàm in concione Populi mandata promere velle affirmabant. Data illis concio est, quanquam non ignorabatur Pontificis factum, missionemq; illam oratorum non ad pacem; sed ad seditionem discordiamq; civium spectare. Verùm in civitate populari audientiā Populi flagitantibus denegare, vix tolerandū videbatur. Lectæ igitur ad Populū literæ, ac subinde oratores auditi. Sensus idem orationis literarumq; fuit: culpam à Populo levare, ac in gubernatores Reip. transferre. Itaque corripi eos emendarique jubebat. Ea multi lætis auribus perceperunt propter octo virorum malevolentiam: At enim multitudo Populi, quæ in invidia illorum honoris nō tangebatur: sed facta magnifica industriamq; probabat, non satis æquo animo ver-

Octoviris prorogatur imperium ad menses sex. *Pontificis litera ad Populum Florentinum.* *Sensus orationis & literarum Pontificis.*

Oratorum locutio ad populum rem deteriorem potius quàm meliorem efficit.

Pontificis autoritas contemnitur.

ba oratorum audivit. Ita frustra locuti ad Populum deteriorem potiùs rem, quàm meliorem effecêre. Quare haud multò post contemtâ Pontificis autoritate interdicti obſervatio ſublata eſt, ac celebrare per urbem agrumque cunctis in templis Sacerdotes juſſi, octo viriſque in annum eſt imperium prorogatum. Hæc omnia contumaciter facta mentem Pontificis percuſsêre, ut jam quaſi domitâ inſolentiâ ſentiret in poteſtate voluntateque exhibentium reverentiam conſiſtere, gratuitoque illam præſtari.

Iohannes Aretinorum Præſul Remp. invadere conatur.

Per hæc ipſa tempora Johannes Aretinorum Præſul remp. invadere conatus eſt. Hujus rei motus à Gregorio Pontifice Romano naſcebatur, affectante annitenteque Pontifice civitatem illam à Florentinorum ſocietate disjungere. Adverſus igitur hunc motum cives primò pavidi, ignorantesque convenêre: mox intellecto periculo cùm arma corripuiſſent, factio Præſulis ſuperata fractaque reſedit. Ipſe verò Præſul Aretio pulſus eſt, ædesque illius crematæ, & de quibusdam propinquis agnatisque ejus ſupplicium ſumtum. Eodem anno Rodolphus Varanius Camerinenſis, qui Florentini Dux exercitus eſſe conſueverat, ad hoſtes defecit. Nam cùm Fabrianum intraſſet, cives opidani ad libertatem conſpirantes Florentinorum ſociorumque auxilia convocarent, ipſe cupiditate opportunitateq; finitimi opidi allectus, in poteſtate ſuâ illud retinuit, nec flagitantibus jubentibusque octoviris dimittere Fabrianum voluerat. Hinc indignatio coorta transeundi ad hoſtes cauſa fuit. Ejus transitio, quia ſecretorum conſcius putabatur, vehementer grata fuit Gregorio, & honore Ducatuque gentium illum adauxit, traditis ſibi Britonum equitum mille quingentis: quibus ille fretus, finitimos Camerino Fabrianoque Populos vexare infeſtiùs cœpit. Contrà verò octo viri ſic indignè tulerunt illius fraudem; ut ad portas plateasque urbis effigiem ejus cum dedecoroſis vitiorum notis depingi fecerint. Nec multò pòſt copiis contra illum miſſis Fabrianum ipſum, cujus gratiâ transitionem fecerat, ſibi ademerunt.

Præſul Aretio pellitur.

Rodolfus Varanius Camerinenſis Florentini exercitus Dux ad hoſtes deficit.

Cum Pontifice de pace agi incipitur.

Per extremum ejus anni de pace cum Pontifice agi cœptum eſt, autore ac ſuaſore Bernabove Mediolanenſi. Inclinabat autem Pontificis animum ad pacem labaſcens rerum Italicarum ſpes, minimè reſpondens expectationi ſucceſſus ſui adventus. Rurſus verò Florentinos inflectebat longitudo belli, & quod Bononienſes, gratiâ quorum magna ex parte contentiones tantæ ac tàm graves erant ſuſceptæ, paulò antè cum Pontifice redierant in gratiam, & arma adverſus illum penitùs depoſuerant. Ita volentibus cunctis Serazanæ conventus indicitur, oratoresque eò miſſi rem agitare cœperunt, præſente Bernabove ac diſceptante.

Serazanæ conventus indicitur.

Pontificis mors. Anania. ANNO 1378.

Dum hæc eo in loco agitarentur, ſpesq; foret optima rem confectum iri, ſupervenit Pontificis inopina mors, per id maximè tempus, in quo pacis concluſio expectabatur. Gregorius enim Pontifex Romanus cùm ex Anania urbe Romam rediiſſet circiter Calendas Aprilis, octavo & ſeptuageſimo anno ſupra mille trecentos intolerabili veſicæ dolore interiit. Ea res nunciata conventum Serazanæ diſſolvit, deficiente jam autore, ac properantibus cunctis ſibi ipſis in rebus novis conſulere.

Poſt hujus Pontificis obitũ graviores caſus in Eccleſia ſubſecuti cuncta majorem in modũ turbavêre, ut de pace jã cum Florentinis faciẽda, aut de reparando per Italiam Eccleſiæ ſtatu minimè omniũ cogitaretur. Sumſit verò initiũ turbatio ex hujusmodi cauſa: Gregorio Pontifice Romæ defuncto, ſolẽnibusq; in funere peractis, cùm ingreſſi conclave Patres de ſucceſſore deligẽdo cogitarent, inſurgẽs Romana Plebs nullius certi hominis impulſu, ſed ſuopte ingenio permota Romanũ Põtificẽ ex civibus Romanis vel ſaltẽ ex Italicis creari debere clamitabat. Satis enim ſuperq; Gallos regnaſſe in Romana ſede. Jã ad cives Romanos Italosq; redire honorẽ illũ debere. Hæc dicta poſtulataq; cùm nõ inconſona rationi viderẽtur, augetur tumultus, creſcẽsq; multitudo palatia ad usque cõclaveq; pervenit. Patres conterriti, quoniã Romanus vel Italus eligi poſtulabatur, Bartholomæũ Archiepiſcopũ Barenſẽ, natione Italũ, patriâ Neapolitanũ elegerunt. Hunc & poſteris dieb9 ceſſante jã metu venerari ut Pontificem perſeverârunt. Sed fuit in illo homine natura inquieta & dura, & tunc præter ſpem ad tantæ dignitatis faſtigium ſublevatus intolerabilis videbatur. Nulla Patribus grat[illegible] quod ſe potiſſimum delegiſſent, nulla humanitas, nulla conciliatio an[illegible]. Contumax & minabundus & aſper malebat videri, & metui potiùs, [illegible] diligi. Ea perverſitas Patres coëgit metu & indignatione aliorſum reſpic[illegible] [illegible] inter ſe de electione conqueſti, cùm & metũ & violentiã Populi Ro[illegible] [illegible]cularent; abire à novo Pontifice omnes fermè cœpe-

Plebs Romana Pontificem ex civibus Romanis creari debere clamitat.

Tumultus Romæ.

Patres Bartholomæum Archiepiſcopum Barenſem eligunt.

Pontifex novus potius metui quàm diligi mavult.

runt, & in propinqua sese opida recipere. Mox hortantibus alios aliis apud Fundos Campaniæ urbem conventu facto, quasi prima electio vitiosa fuisset, alterum Pontificem elegerunt. Fuit autem Fundis electus Pontifex Gebennensis ille, qui Legatus in Italiam cum Britonibus transierat. Hinc jam divisio in Ecclesia, duoque simul capita fuere. Nominati sunt autem, qui Romæ creatus est Urbanus: qui verò Fundis electus fuerat, Clemens. Divisique Christianorum Populi huic vel illi adhæserunt. Hæc divisio quadraginta fermè annos in ecclesia duravit, usque ad Martinum quintum, qui Constantiensi concilio Pontifex factus est, sublatâ penitus divisione. Sed hæc postea: Nos ad nostra revertamur tempora.

Fundi urbs Campaniæ.
Alter Pontifex quasi prima electio fuerit vitiosa, eligitur.
Pontifex Gebennensis eligitur.
Duo simul capita sunt in Ecclesia.
Urbanus.
Clemens.
Divisio in Ecclesia 40. annos duravit.
Martinus quintus Pontifex.

Mortuo Gregorio Pontifice turbatio ecclesiæ fecit, ut de pace vel bello cum Florentinis non ampliùs cogitaretur. Itaque deposita hinc inde sunt arma, tacito quodam consensu, non expresâ pactione. In divisione autem ecclesiæ Florentini Urbano adhæserunt.

Florentini Urbano adhærent.

HISTORIARUM FLORENTINARUM

LIBER NONUS.

Externam pacem intestinæ confestim discordiæ subsecutæ quantum nunquàm antea civitatem turbârunt. Fluxit verò earum origo ex hujuscemodi causa. Octo viros, qui publicâ autoritate ad curam belli ab initio creati fuerant, sive sorte, sive consilio ex eo genere civium creatos esse contigit, qui ad plebem magis inclinare videbantur. Itaque neque primo statim tempore satis grata quibusdam optimatibus eorum creatio fuerat. Et auxit mox invidiam continuatio Magistratûs pluries in eisdem hominibus prorogati. Attulerat verò carpendi improbandique materiam Pontificis offensio, & civitati molesta sacrorum interdictio, vexatioque & direptio Florentinorum civium multis in locis per orbem terrarum facta, ut multiplicatis hominum querelis non deessent jam, qui octo viros eorumque res gestas, totamque hujus belli administrationem palàm detestarentur. At enim plebs & altera pars civium octo viros fovebat, eorumque res gestas incredibili favore prosequebatur. Optimates ergò, quo potentiam octo virorum fautoresque eorum deprimerent, antiquam civitatis controversiam renovârunt, & per Duces optimarum partium quosdam, quasi majores sui diversarum partium fuissent, ab honoribus Reip. removere cœperunt. Habebant verò ad hoc ipsum conjunctam nobilitatis voluntatem & operam, qui cum inter Duces optimarum partium essent, promtissimè ad notandum deponendumque populares homines concurrebant, nec modus aut modestia erat in rebus, merentes pariter immerentesque pervadebantur. Qui notati fuissent, Admonitos vulgò nuncupabant, quasi moniti essent, ne Magistratum inirent, utpote declarati inhabiles ad Reip. honores suscipiendos. Hæc igitur monitoria lex durante bello immodicè exercitata, per multosque vagata cives, incredibile, quantum civitatem quassârat, & vacillantem reddiderat Reip. formam. Sopito deinde per obitum Pontificis bello, Silvester Medix, qui tum vexillifer justitiæ fuit, emendare prolapsam rem, ac frænum monitoriæ legi imponere constituit. Ad id verò cùm legem aliam promulgasset, nec deforent, qui refragaturi viderentur, plebs ac multitudo urbana, jampridem infensa, & tunc ob hoc ipsum erecta, populari furore ad ædes illorum, qui legem monitoriam exercuerant, decurrit, injectisque flammis eas deflagravit, viros quoque deletura, si eos nacta fuisset. Sed illi metu cedentes partim sese abdiderant intra urbem, partim extra profugerant. Ita lex perlata est, & admonendi notandique cives finis impositus.

Discordia in civitate.
Optimates octo virorum potentiam deprimere conantur.
Admoniti nuncupantur qui notati sunt.
Monitoria lex.
Silvester Medix vexillifer justitiæ.
Admonendi notandique cives finis is impositur.

Post

Post hæc relegati quidā sunt ex eo ipso genere hominum, quos multitudo dejecerat, nonnulli etiam in exilium acti: Aliis verò inter grandiores familias reductis administratio Reip. in perpetuum est interdicta. Octoginta deinde viri creati, qui eorum, qui admoniti fuissent, querimonias audirent, & quod perperam factum esset, emendarent. Per hunc modum sub his Prioribus status Reip. mutationem suscepit. His verò Priores alii succesſêre, qui cùm aliquot dies in Magistratu fuissent, & constituta prosequerentur; multitudo urbana, egentes plæriq; ac ex minima plebe homines, jampridem per discordias majorum civium sublevati conventus agere nocturnos, ac de vendicandis sibi honoribus tractare cœperunt. Deniq; collegium sibi in civitate, & locū in Prioratu petere constituerant. Id cùm rescitum esset, Priores quatuor ex eo numero corripi jusserunt, quò veritas agitatorum exprimeretur, pœnasque darent: quod privatos de Rep. innovanda tractatus habuissent. At enim plebs & multitudo consurgens statim ad ædes Priorum globo facto, captivos reddi minabunda postulavit, & quia id tardabatur, ædes Luisii Guicciardini (is enim tunc vexillifer justitiæ erat) incendit. Inde per urbem quasi victrix discurrens, domos locupletum pluribus locis cremavit. Magistratum verò quendam ad compescendos eorum motus paulò antè creatum, in publicam aream tractum, in oculis Priorum laqueo suspendit, laceravitque.

Octoginta viri creantur, qui querimonias audiant.

Luisius Guicciardinus Vexillifer justitiæ.

Plebs magistratum quendam in oculis Priorum laqueo suspendit.

Posterâ deinde die eadem multitudo augescens, ædes Potestatis expugnavit diripuitque. Ab eo mox furore ad ædes Priorum reversa, Priores ipsos Magistratu se abdicare compulit, & in privatam formam redactos exautoratosque domum remisit. Ipsa verò multitudo palatium victrix ingressa, vexilliferum justitiæ sibi creavit Michaelem Landi, hominem ex minimâ plebe. Sacculos verò suffragiorum, in quibus nomina erant inclusa, omnes conflagravit.

Aedes Potestatis expugnantur.

Multitudo sibi vexilliferum justitiæ creat. Michael Landi

Eâdemque ipsâ die concio Populi advocata, multa noviter constituit circa Reip. gubernationem, & illud inprimis, ut vexillifer justitiæ per omne tempus non ex alio genere hominū, quàm ex infima plebe sumeretur. Collegia quoq; nova in civitate constituit, & Michaeli vexillifero, unà cū syndicis collegiorū Priores sibi deligendi est potestas permissa. Hi Priores elegerunt mixtos ex omni colluvione civiū: plebs tamē & multitudo cūctis dominabatur. Sortitiones inde refectæ satis diligēter & accuratè. His reficiēdis affuêre Priores: vexillifer justitiæ, vexilliferi societatū Populi, octo viri, qui belli curā habuerāt, Syndici artiū singularū. His additi nominatim Silvester Medix, & Benedictus Alberti, ambo ad equestrē dignitatē assumpti. Per hos sortitiones refectæ. Multi præterea cives ex diversa factione per eos dies in exilium acti, multi ad tempus relegati. Inter hæc motus quidam novi per singulos dies oriebantur, ut pote in civitate populosa & multitudine concitatâ, & ad novas spes erectâ.

Plebs dominatur.

Silvester Medix. Benedictus Alberti.

Motus novi per singulos dies.

Aliis diripere bona locupletum, aliis inimicos ulcisci: aliis potentiā sibi cōparare properantibus. *Id perpetuum documentum esse potest præstantibus in civitate viris, ne motum & arma in arbitrio multitudinis devenire patiantur. Neq; enim retineri possunt, cùm semel incœperint frænum arripere, & plus se posse intelligunt, quia plures sunt. Cavenda verò maximè videntur principia seditionum inter primarios cives. Ex illis enim ad ista devenitur.* Monitoriam legem confitentur omnes perniciosam detestandamque fuisse. Sed dum eam corrigere voluit Silvester Medix, vir ex familia nobili, ampla & locuplete, majorem in Rep. labem induxit. Præter propositum enim & credulitatem suam, egentes & opifices, & infimæ sortis homines facti sunt domini civitatis. Ita dum paucis admonitis succurrere vult, familiam suam & omnes sui similes dignitate spoliavit, & temeritati multitudinis concitatæ subjecit. Neque enim finis erat effrænatarum voluntatum hominum egentium & facinorosorum, qui arma tenentes locupletum & honestorum hominum fortunis cupidissimè inhiabant, nec aliud, quàm rapinas cædesque, & pulsiones civium meditabantur. Quod nisi Michaëlis vexilliferi virtus & constantia restitisset, supremum illud excidiū fuisset civitati. Eum unum, etsi ex infima plebe, ex ipsoq; opificio prognatum: tamen divinâ sorte præfectum civitati illis turbulentis tēporibus dixerim. Semper enim indignis cupiditatibus multitudinis se opposuit: Semper frænum incussit malignis voluntatibus, monendo, cohortando, castigando compescuit. Et inerat autoritas quædā nativa, & forma viri nō illiberalis. Et accedebat, quod per adolescentiæ tempora aliquot annis per Galliam militaverat. Itaq; non domesticâ ruditate

Monitoriam legem Silvester Medix corrigere vult.

Michael Vexillifer resistit effrænata voluntati hominum.

tate ignarus; sed externâ quoque experientiâ vigens peritè simul & callidè in rebus agendis versabatur.

Per extremos sui Magistratus dies multitudo rursus concita, raptis repentè armis, ad Priorum ædes pervenit. Ibi cùm aream publicam armatorum multitudine complesset, magnis clamoribus ut Priores in concionem descenderent ad leges ferendas postulabant. Erant verò leges, quas ferri volebant, perniciosæ quidem atque iniquæ. Nihil enim per id tempus moderatum cogitabatur. Priores in eo planè constantes neque cesserunt multitudinis vocibus, ut eorum fecerant antecessores, nec multitudinē intra ædes recipere voluerunt. Sed clausis foribus custoditisq; aditibus desuper responderunt, tunc quidem abirent, armaque deponerent, curæ Prioribus fore, ut prope diem illa, quæ cupiant, legitimè statuantur. Multitudo igitur per hunc modum abiens, cùm se delusam existimaret, conventus agere majores cœpit. Denique octo viris ex omni colluvione creatis, apud conventum prædicatorum sedem eorum collocavit. His & scribæ & apparitores instar legitimi Magistratus attributi, &, in consilium qui forent, cives delecti. Tractari posthæc ab his de Rep. cœptum, multaque & provisa & constituta. Increverat que autoritas metu, ut jam octo viri illi bello præfecti & alii quidam amplissimi viri, non sine reverentia illos adirent.

Multitudo iterum leges ferri vult.

Multitudo majores conventus agere incipit.

Cùm essent in civitate duo capita, & quæ alteri statuissent, alteri irritarent; confusio quædam rerum & desperatio sequebatur. Octo viri tamen multitudine armorum suffulti prævalere Prioribus putabantur. In tantumque audaciæ processerunt, ut tandem quosdam ex suis apparitoribus, & cum his scribam ad Priores mitterent, postulantes, ut in constituta decretaq; sua jurarent. Cum venissent ad Priores, ac mandata exposuissent, & jusjurandum poscerent, formidantibus cæteris, ac jurare parantibus, vexillifer justitiæ ferens indignè, stricto protenùs gladio in eos ruit, faciemque unius magno vulnere cæsim percussit: alterum verò punctim transfixit. Cæteros fugientes insecutus per scalas ædium præcipites egit. Excitis deinde in arma civibus, globoque bonorum facto, ipse cum vexillo justitiæ prodiens, armatus, equo insigni vectus, certissimo dimicandi animo ad conventum prædicatorum proficiscitur, ubi sedes erat adversariorum: nec eos ibi repperit. Illi enim contumeliâ nunciorum suorum intellectâ, confestim multitudinem convocârant, & armati magnis agminibus per urbem profecti, aliâ viâ Priorum ædes minabundi petierant. Vexillifer ergò justitiæ, cùm eos nec apud sedem suam, nec alibi per urbem reperisset; ad ædes publicas revertitur. Ibi tandem octo viros & infimam plebem armatam offendit. Erat verò multitudo maxima ex omni officina & colluvione hominum. Hi jampridem rostra occupârunt, & armis structurâque terribiles videbantur; præsertim cùm incendia & rapinas per superiores dies multa fecissent, & in manibus Remp. habere putarentur. Aedes publicæ pro vexillifero Prioribusque custodiebantur. Eas namque vexillifer munitas reliquerat. Itaque ubi rediit vexillifer cum suorum comitatu, lapidibus & telis multitudo plebis desuper feriri est cœpta: & simul boni cives, qui cū vexillifero coierant, multitudinem, globo facto, aggrediuntur. Ita illi & de superiori loco percussi, & à pari numero, majori impetu pressi, tandem profligantur, & in fugam vertuntur. Eosque mox sparsos insectati cives urbē pepulerunt atque exterminarunt. Hic finis concitatæ multitudinis fuit, & huc usq; eorum potentia valuit.

Duo capita sunt in potestate.

Octo viri postulant ut priores in sua decreta iurent.

Aedes publicæ pro Vexillifero & Prioribus custodiuntur.

Post hos alii Priores Magistratum inierunt. Quo die ingressi sunt, concio advocata duos ex numero Priorum, qui erant ex infima plebe exauctoravit, ac domum remisit; & nullum posthac ex infima plebe in Prioratu esse jussit. In locum verò eorum alios suffecit cives, quorum unus fuit Gregorius Scala eques Florentinus ex familia nobiliori & honorata: qui nuper admonitus indignè fuerat, & ob hoc ipsum illis, qui monitoriam legem exercuerant, inimicus. Hic status ferè tribus annis in civitate duravit, cùm plebs & mediocre quoddam genus hominum Remp. tenerent, & inhærentes quidam majores viri penè dominarentur.

Gregorius Scala eques Florentinus.

Per hæc ipsa tempora Urbanus Pontifex Romanus interdictum sustulit, ac pacem apertè, remissionemq; pœnarum Florentino Populo indulsit. Ea res civitatem afflictam quodammodo relevavit, & simul cessante multitudinis furore, aliquantò melior civitatis conditio videbatur.

Vrbanus Pontifex interdictum sustulit.

Cæterū suspiciones in Rep. gravissimę gubernatores torquebāt. Nā & multi ex his qui

Suspitiones in Remp. gubernatores torquent.

qui domi remanserant, pro ademtis sibi honoribus, graviter ferre credebantur præsentem Reip. statum etiam eos, qui pulsi fuerant, nulli dubium erat reditum affectare. Suspiciones hæ solicitos reddebant novos Reip. gubernatores, conjurationesq; civium contra Remp. initæ, seu illæ fictæ seu veræ fuerint, crebrò proferebantur, per quas multi domi supplicio affecti cives, multi etiam metu fugati. Hæc primo anno post obitum Gregorii, mutationemque Reip. facta.

Exulum quædam manus Figinum occupare tentat.
Alia manus ad Carolum convenisse nunciatur.
Iohanna regina.

Altero dehinc anno foris quieta omnia; præterquam ab exulum metu. Illi enim magnâ multitudine ubique dispersi solicitam domi civitatem reddebant. Principiò Senis profecta manus quædam exulum Figinum occupare tentavit. Qui cùm impediti casu quodam fuissent, dispersi fugâ, & alii aliis conspecti, non sectantibus eos incolis incolumes evasêre. Alia verò exulum manus ad Carolum, qui postea Rex fuit, convenisse nunciabatur. Is Carolus regio genere ortus, & apud Ludovicum Hungariæ Regem nutritus, in Italiam venerat Tarvisino bello, quod Rex per id tempus adversus Venetos inferebat. Id cùm tunc finitum esset, cogitabat adversus Johannam reginam bellum transferre. Movebat verò eum Urbanus pontifex, reginæ infensus, quod illa in divisione Ecclesiæ Clementem sequeretur. Ludovicus quoq; rex avidè illum pro antiquo reginæ odio auxiliaribus copiis persovebat. Ad hunc igitur Carolum, cùm esset Patavii, concursus est exulum factus, eaq; spe maximâ sui reditus nitebantur. Miserat quoq; ad Carolum civitas Legatos, inspiciendiq; causâ, & mentem ejus pertentandi, simulq; ad speciem commissum est, ut pacis negotium inter Genuenses & Venetos adjuvaret. Fuerunt autem hi legati tres: Tomasius M. F. Stroza, Donatus Barbadorius, Marcus Benevenuti. Hi ergò legatione obitâ redeuntes, de Carolo deq; exulibus diversa retulerunt. Tomasius enim Stroza Carolum ejusq; conatum & cœptum parvi admodum faciebat: Exules verò plurimùm onerabat, modò contumeliam verborum, modò facta nefaria illorum exaugens. Barbadorius verò diversa de Carolo: De exulibus verò, nec se illa scire, nec referre ajebat. Ita simultas quædam exorta est inter viros, & objectum Barbadorio, quòd Bononiæ quosdam exulum ad cœnam vocasset, seorsim ab aliis legatis: quâ suspicione diversarum partium haberi est cœptus. Inter hæc Jannocius quidam Salernitanus Caroli Præfectus cum aliqua manu equitum Bononiam venerat. Carolus autem ipse in Hungariam redierat, proximo tempore cum exercitu in Italiam transiturus. Præfectus Caroli quô magis appropinquabat, eò magis suspicio exulum augebatur & multa multi, ut fit, tali in re nunciabāt. Tandē verò duo ex octo viris, qui bello præfuerant, literas Prioribus recitârunt; quibus nunciabatur, certâ die exules cum Præfecto Caroli ad urbem esse venturos, magnamq; conjurationem intra urbem versari. Rem verò ita compositam esse, ut pluribus locis per urbem incensis, exules unà cum Præfecto Caroli in urbem recipiantur. Index verò hujus arcani erat Antonius quidam Bruscoli comes, homo perlevis, qui & nunciabat simul, & præmium indicii flagitabat. Id verò ubi rescitum est, nulla fuit mora, quin præstantes viri, de quibus modò aliqua suspicio fuisset, in judicium raperentur. Et nocte quidem illâ nonnulli in ædibus suis capti sunt, cùm nihil protenus suspicarentur. Die autem factâ ad eos, qui extra urbem in suis erant prædiis, satellites missi. Redierant enim per eos dies præclari quidam homines, qui ad tempus annuum fuerant relegati, & nondū confisi urbe, in villis suis morabantur. In his erant Pierus Philippi Albicius, vir & prudentiâ & autoritate & familiâ clarus: & Carolus Stroza vir pari existimatione. Ad hos igitur compræhendēdos missi satellites, Pierum Albicium ceperunt. Qui cùm tutari se posset (fiebat enim ad eum concursus suorū clientium) tamen innocentiâ confisus, ire ad Magistratum maluit. Carolus verò Stroza, cùm non procul à villa venientes ad se lictores vidisset, hortatu suorum evasit per posticum. Itaq; paulò pòst villam perscrutati, vacuam domino illam repererunt. Capti sunt etiam Cyprianus Mangio, Jacobus Sachetius, Donatus Barbadorius, Philippus Stroza, Johannes Anselmi, & alii quidam. Ne verò civitas ob talium virorum pericula fluctuaret, confestim auxilia equitum peditumque convocare placuit; & quatuor viros custodiæ civitatis præficere, quibus & militem conductum & urbanam multitudinem parére jusserunt. Fuerunt autem hi Tomasius Stroza, & Benedictus Alberti: hi ambo equites, reliqui duo ex plebe obscuri generis. Cùm verò de conjuratione quæreretur, nullum in captivis crimen, neq; rei notitia ulla reperiebatur: nec

Tomasi. Stroza Donatus Barbadorius. Marcus Benevenuti.
Simultas inter Legatos.
Iannocius Salernitanus Caroli Præfectus.
Antonius Bruscoli comes, homo perlevis.
Pierius Philippi Albicius.
Carolus Stroza.
Pierius innocentia confisus it ad Magistratum.
Stroza evadit.
Cyprianus Mangio, Iacobus Sachetius, Donatus Barbadorius, Philippus Stroza, Iohannes Anselmi capiuntur.
Tomasi. Stroza Benedictus Alberti.

tenuiores

tenuiores quidam homines, qui ab initio capti fuerant, quenquam istorum nominabant. Quamobrem cùm satis esset manifestum, ob suspicionem solummodò esse captos, attingere illos Magistratus nolebat. Verùm inimici adversariique eorum in Rep. & ferociores quidam è plebe homines, magistratum criminando, plebemque concitando atque urgendo non priùs destiterunt, quàm concursu multitudinis, vi prope adhibitâ, supplicio afficiuntur. Ex hoc jam miseranda quidem civitatis erat conditio, & plenæ pavoris atque odii mentes, utpote re ad sanguinem versâ. Magnis & innocentibus viris supplicio affectis, deposuit arma plebs, & in suam quisque domum reversus est. Nec multis pòst diebus, dum comitia novis Prioribus sortiendis haberentur, resumta rursus arma sunt, verentibus his, qui Remp. tenebant, ne quis diversa sentiens ad Magistratum sumeretur, & id ipsum vi & armis vetare properantibus. Secundum comitia cùm Magistratum novi Priores iniissent, suadentibus quatuor viris custodiæ urbis Præfectis, ne qua suspicio in posterum sortitionibus inesset; sex & quadraginta viros creari placuit, qui unà cum Prioribus collegisque purgandis diluendisque suspicionibus providerent, & quieti otioque prospicerent civium. Hi pluribus diebus re arcanè discussâ, tandem unum de quadraginta hominibus ad triennium vetuerunt Magistratum suscipere. Viginti prætereà ex nobilitate ad plebem, totidem ex plebe in grandiores familias traduxère. Multa insuper contra exules eorumque patrimonia sunt ab illis, & pleraque omnia malignè constituta. Et res quidem domi turbulentissimæ erant. Foris autem per hæc ipsa tempora metus ingens augebatur, quod Præfectus Caroli, de quo suprà diximus, ex Bononia Ariminum pervenisse, atque inde in Hetruriam venire nunciabatur: magnamque Florentinorum exulum manum sequi illum affirmabant. Ea formido effecit, ut Johannes Augus tunc primum Dux belli à civitate deligeretur.

Miseranda civitatis conditio.

Res turbulentissimæ.

Iohannes Augus Dux belli à civitate eligitur.

Principio insequentis anni ingentes copiæ in agro Senensi convenisse ferebantur. Hi erant Italici in societatem coacti, quibus præerat Albericus Barbianensis comes: & Germanorum manus, quibus præerat Guglielmus Filibachius: & Ungarorum, quos Jannotius Salernitanus secum adduxerat. Omnes autem hæ copiæ jam inde per Italiam Carolo parabantur, & jussum voluntatemque Præfecti ejus spectabant. Confluxerat verò exulum multitudo ingens, magnâ spe in urbem redeundi. Senenses, cùm ager eorum ab his copiis vastaretur; tandem pecuniâ traditâ, ut inde abeant, paciscuntur. Idem faciunt Pisani, ne suum agrum invadant. Florentini, cùm has Senensium Pisanorumque pactiones audissent, ipsi quoque oratoribus suis in agrum Senensem missis, pecuniâ decidere tentàverunt. Id verò, sive majorum spe rerum, sive malevolentiâ & odiis jam contractis, non est à Præfecto Caroli receptum: sed modò id postulatum, ut exulibus patrimonia restituerentur, quæ publicata fuerant, eorumque reditus post annum in arbitratu Caroli poneretur. Iter eorum in agrum Lucensem fore demonstrabant per extremos fines agri Florentini, nec hostile quicquam se in his locis molituros. Conquestus est tamen gravissimè Caroli Præfectus de calumnia sibi inusta, in civibus Florentinis innocentibus quidem, & cum quibus nullam protenùs rem habuisset, necandis, & de querela Bononiensibus facta, per quam dimissus ab eis inclementer fuisset. Hæc ab illo dicta offensionem animi significabant majorem, quàm verbis proferretur. Itaque ex agro in urbem minutaque loca referri curaverunt; & à Bononiensibus cæterisque sociis auxilia postulàrunt, Ducemque belli Johannem Augum tunc primò delectum venire celeriter jussêrunt.

Albericus Barbianensis comes.

Guglielmus Filibachius.

Iannotius Salernitanus.

Caroli Præfectus de calumnia sibi illata conqueritur.

Præfectus Caroli inter hæc ex agro Senensi ad Elsam, primo mox relicto, commodiore itinere ad Pesam fluvium duxit. In his locis aliquanto commoratus tandem in planiora loca descendit, procul ab urbe non ampliùs novem millibus passuum. Progressio quidem earum copiarum non erat hostilis; sed parùm distabat. Ex rixa tamen, quam cum equitibus Florentinorum habuerant, incendia quædam facta, & prædæ ad extremum abactæ, villæque aliquot direptæ penitùs atque exustæ. Tandem verò, nullùs cùm omninò motus ob eorum propinquitatem appareret, Emporium versus profecti, in Pisanum Lucensemque agrum transivêre. In finibus Lucensium aliquandiu commorati, demùm susceptâ pecuniâ abire pacti, legere vestigia retrò, ac per ipsum, quo progressi fue-

Pesa fluvius.

rant, iter, viam facturi dicebantur. Iam Augus Florentiam venerat, & magna insuper manus auxiliarium copiarum. Itaque Augus, iter eorum impediturus, cum omnibus copiis profectus in finibus Florentini agri se adversum opposuit. At illi dimicationem vitantes per Eram Volaterranumque agrum, diversâ admodum viâ, in fines Senensium revertuntur.

Augus opponit se Caroli præfectæ.

Per medium hujus anni Carolus, de quo supra diximus, in Italiam venit. Ejus iter per Tarvisinum Vicentinumque agrum fuit. Inde ad Padum descendens, trajecto amne Ariminum versus copias duxit. Habebat verò Hungarorum septem millia equitum, & Italici generis circiter mille. Oratores ab eo sub primum statim adventum Florentiam missi, commemoratâ conjunctione, quam semper domus Regia cum Florentino Populo habuisset, duo tantummodo capita virilis stirpis ex ea progenie superesse, Ludovicum & Carolum, docuerunt. Ad Carolum verò & concessione Ludovici, & Pontificis decreto Regnum Siciliæ pervenisse; quandoquidem Johanna regina multis se alioquin sceleribus, & nunc ad extremum schismaticis abominationibus inquinaverit. Venisse ergo in Italiam Carolum, ut Regnum sibi debitum ab injusto possessore extorqueat. Idcircò petere à Florentino Populo, ut pro antiqua domus benevolentia, proque pollicitatione dudum facta foedus secum ineat, & viribus pecuniisque perfoveat ad Regni consecutionem. Hæc eadem ferè Legati civitatis nuper in Ungariam missi nomine Ludovici Regis retulerant, addentes, ut cives aliquos ad Carolum civitas mitteret, quorum ille autoritate consilioque regeretur. Ea cùm peterent Legati, verterunt in admirationem, quod ex pollicito petebatur. Neque enim pollicitationem factam meminerat quisquam. Itaque hoc aute omnia scrutantibus, tandem compertum est, olim fervente contra Clericos bello, cùm Johanna Regina partes Pontificis foveret, auxiliaque ad Asculum mitteret, postulatum fuisse Ludovicum Ungariæ Regem, ut foedus cum Florentinis sociisque coiret, & auxilia mutua, si in foedus veniret, contra Reginam oblata. Quod cum Rex non recepisset, nullam remansisse obligationem constabat. Hoc igitur primo Legatis ostensum. Deinde responsum datum, nec velle nec debere Florentinum Populum in divisione Regiæ domus, quam semper coluerit, alterutrius parti inhærere. Neq; cōtra Roberti progeniē successionēq; absq; nota ingratitudinis foedus coire posse, aut vires convertere, cùm & à Roberto & à filio, hujus Reginæ parente, dubiis formidolosisq; temporibus fuerit civitas protecta atq; adjuta. Quod si adversus extraneos alienosq; postularentur auxilia, haud gravatè Florentinus Populus exhiberet. In pecuniis autem, etsi eadem sit ratio: tamen difficultates insuper majores instare, pro varia civitatis fluctuatione. Cum hoc responso oratores dimissi. Carolus inter hæc Ariminum pervenerat, & responsa oratoribus suis data, permolestè tulisse videbatur. Quæ cùm Florentiæ audita essent, ad placandum conciliandumq; ejus animum oratores missi duo, Philippus Cioneti & Guccius Dini, qui dona Carolo civitatis nomine detulerunt, & quindecim millia pondo auri ex liberalitate offerre jussi sunt. Hi cum Arimini Carolum adiissent, & quæ detulissent munera, quātámve offerrent pecuniam, notum esset, Carolus nec dona recipere voluit, & ad pecuniam respondit: ne, si centum millia pondo auri tradant, contentum se fore. Hæc rejectio munerum plurimùm eorum, qui tunc Remp. tenebant, fregit animos. Et auxerunt mox eorum timorem Aretini Carolum in Hetruriam vocantes ac dominationem civitatis illi tradentes. De quibus quidem rebus, quo clarior habeatur notitia, superiùs aliquantò videtur repetendum.

Oratores Caroli à Florentino Populo ut secum fœdus ineat petit.

Florentinorum responsio.

Carolus responsa Oratoribus data molestè tulit.

Cioneti. Philippus. Guccius Dini.

Pulso Athenarum Duce, qui Florentiæ Aretiiq; dominationem habuerat, Aretini libertate receptâ, viros sexaginta delegerunt, quorū consilio Resp. gubernaretur. Hi fuerunt clarissimi viri, & divitiis sapientiaq; in ea urbe præstantes, quorū prudentia gubernata civitas longo tempore cōquievit. Post multos demùm annos cùm defunctis plerisq; senioribus juvenes in parentum loco successissent, contentiones simultatesq; exortæ pristinam concordiam deleverunt: Nec priùs certandi finis, quā inter se divisi alteros alteri pepulerunt. Per eorum divisiones insurgens nobilitas, alteriq; inhærens parti, favore plebis immodico jam propè dominabatur. Hi Carolum vocantes, dominationem urbis illi tradiderunt. Carolus igitur Arimino profectus, Aretium venit: Omnisque multitudo Florentinorum exulum erecta, pro tàm propinquo, tamque opportuno loco ad eum confluxit. Erant Aretii Florentinorum

tinorum Legati jampridem eò missi gratiâ Concordiæ civitatis. Quâ die Carolus Aretium ingressus est, exules Florentini unum ex Legatis, quod domi infestus erat, occiderunt. Is fuit Johannes Monis, qui unus ex octo viris bello ecclesiastico fuerat, posteaque per discordiam civitatis auctus, & militiâ insignitus, inter præcipuos habebatur. Per hujus interitum multa Florentiæ contra exules graviter constituta, domusque percussorum eversæ.

Exules Florentini unum ex Legatis occiderunt.

Iohannes Monis.

Cùm esset Aretii Carolus, milites ejus contra Florentinorum castella irruentes, prædis rapinisque omnia fœdârunt, ac levia quædam prælia nonnullis in locis commissa sunt. Concurrerant enim eò copiæ Florentini Populi, & adversus raptores prædatoresq; faciliter repugnabant. Irritatis deniq; utrinq; animis, cũ rectâ viâ Carolus Florentiam petiturus crederetur, ipse diverso itinere in Senenses duxit, habens Hungarorum copias, quos in Italiam adduxerat: præterea Italos & Germanos, qui cum Alberico & Jannotio Salernitano fuerunt. Insuper Florentini exules magnâ multitudine sequebantur. Cum his copiis per Senensem agrum profectus, non longè à Staggia & Bonitio castra fecit. Ea sunt opida Florentini agri ad Senenses conversa.

Staggia.

Florentini Johannem Augum cum suis omnibus sociorumq; copiis ad ea loca miserunt, qui & resisteret venienti Carolo, & suos à populationibus cohiberet. Hîc jam apertè bellum gerebatur, prædæq; & rapinæ propalàm fiebant, & opida minus valida à Caroli militibus tentabantur. Augus verò aderat cum suis copiis apertè jam repugnaturus. Habebat verò Augus supra quatuor millia equitum, peditum autem multitudinem magnam. Inter hæc oratores ad Carolum missi duo: Rossus Eritius * & Bettinus Covonus, equites Florentini; qui & sciscitarentur causas adventus sui, & placare mentem ejus niterentur. Ab his Carolus aditus, respondit, se amicum, non inimicum Florentinis esse cupere: auxilia tamen, quæ civitas pollicita sibi & Regi Ungariæ dudum fuerit, postulare: His de rebus se Legatos Florentiam missurum. Interea quinque dierum tempus in Senensium finibus expectare statuisse. Legati ejus hæc eadem Florentiam missi detulere. Ostendebatur inprimis pollicitationẽ aliis temporibus alia de causa esse factam; quæ cùm tunc recepta nõ fuerit à Rege, nihil remanserat, quod postulari queat. Hæc ostendebantur, & erant planè legitima: sed ille armis aderat, & secum exules adducebat. Itaque cum pecunias illum quærere palàm esset, ad conditionem versa civitas, quadraginta millia pondo auri dare paciscitur: Ille abducere copias; nec exules in posterum fovere. Ea pecunia ferè omnis Johanni Bano Duci Hungarorum, quos secum duxerat Carolus, tradita est. Statuerat enim eas copias dimittere, præsertim cùm hiems jam adventaret, & profectio in Apuliam differenda necessariò videretur, propter multa, quæ sibi priùs erant cum Pontifice præparanda. Post concordiam factam Balthasar Spinula Genuensis, qui Carolum secutus fuerat, maximam Ungarorum partem à Carolo dimissam per Florentinum Lucensemq; agrum in fines Genuensium duxit; quo adversus Bernabovem bellum inferentem resisterent. Reliquas copias habens Carolus Aretium rediit. Ibi exules Florentinos humanissimè consolatus expectare tempus monuit, sibi, si negotium Regni succedat, curæ fore, ut in patriam restituantur. Nunc verò necessarium fuisse, rem eorum differre, cùm admotis tantis copiis nullus omninò motus intra urbem sit auditus, & implicari bello circa Florentiam minimè conducat in Regnum properanti, & à multis expectato. Qui cum Spinula profecti fuerant Hungari, Lucensem agrum dimensi, cùm jam finibus Genuensium propinquarent, copias Bernabovis obviam habuêre. A quibus cùm aditus occupati, itineraq; obsessa essent, frustra tempus aliquod transire conati, demũm inopes rerum omnium, regressi in agrum Florentinum circa Nebulam fluvium castra fecerunt, in Ungariam se reverti velle nunciantes, ac rogantes volente Populo transire sibi per agrum pacatè liceret. Civitas, ne longa circuitio eorum noceret, iter designavit, quà breviter commodeq; transmisso Apennini jugo descendere in fines Bononiensium possent. Ita per agrum Pistoriensem deducentes, brevi admodum viâ illos trans misêre. Quæ quidem res permagnam apud Bononienses peperit indignationem, quasi aliorsum tendentes operâ consilioq; Florentini Populi in eorum fines missi fuissent. Ex Bononiensi pars domum reversa est, pars in agro Gallico circa Ravennam & Faventiam in societatem majoris exercitus coivit. Interea Carolus Aretio profectus Romam petiit, & ab Urbano benignè honorificeq; susceptus, opportuna

Rossus Eritius, Bettinus Covonus oratores Florentinorum.

* M.S. Pal. Riccius.

Carolus auxilia sibi promissa postulat.

Concordia initur cum Carolo.

Iohannes Banus Dux Hungarorum.

Balthasar Spinula Genuensis.

Carolus Romam petit.

ANNO 1381.

Status Reipub. mutatur.

Johanna Regina capta Carolus possessiones Regni consequitur.

ad expeditionem in dies parabat. Qui secutus est annus (is fuit annus octogesimus primus supra mille trecentos) & domi & foris multas ac varias habuit mutationes. Nam domi quidem status Reip. mutatus est: foris autem victâ captâque Johannâ Reginâ, Carolus possessionem Regni est consecutus, & Aretium civitas finitima in miserandas est calamitates prolapsa: quæ cuncta per ordinem referentur. Principio ejus anni suspiciones domi maximæ continuabant, relegationesque & exilia civium propè quotidiana violentum quiddam ac minimè duraturum promittebant. Accessit verò ad priorem metum Caroli victoria & Reginæ captivitas. Carolus enim post apparatus Romæ factos Regni fines ingressus, cùm Neapolim pervenisset, profligatis Reginæ Ducibus, & Regnum & Reginam felicitate mirabili in suam redegit potestatem. Quarum rerum fama Florentiam delata terrore non modico affecit Reip. gubernatores. Viderant enim exulum spem totam ab eo Principe dependere. Et necatos quosdam adversariorum fuisse, prætextu illo, quod cum ipso Carolo, aut cum ejus Præfecto conjurationem iniisse dicebantur: Ipsum denique stipatum catervâ exulum civitatis fines intrasse. Præterea querimoniam adversus illum acerbam & gravem, factam Regi Ungariæ meminerant, quâ infensus esse meritò poterat. Movebat etiam plerosque Roberti Regis memoria, cujus successionem deletam miserabili cernebant ruinâ. Hæc igitur etsi dolebat civitas contigisse: tamen quò Carolus, si fieri posset, in amicitia teneretur, Legatos octo ad eum misit, qui civitatis nomine gratularentur: In quibus Robertus Aldobrandini, & Bettinus Covonius, equites Florentini, Principes fuêre. Hi cùm ad Carolum venissent, benignè amiceque recepti ab eo, atque auditi sunt, cum summa testificatione amoris erga civitatem. Quæ domum renunciata suspicionẽ antè conceptam de Rege attenuârunt. Itaque quò contineretur in amicitia Rex, duo ex oratoribus remanere apud eum jussi; reliqui peractis solennibus domum redire.

Florentia per octo Legatos Carolo gratulatur. Robertus Aldobrandini. Bettinus Covonius.

Aretinorum calamitas miseranda. Episcopus Iurinensis, Gallus.

Cùm esset prosperitas summa Regi, secundusque rerum cursus, Aretinorum supervenit calamitas, miseranda quidem ac deflenda. Fluxit verò ex hujusmodi causa. Carolus superiore tempore cùm suscepto Aretii dominatu ex Hetruria abiret, quendam ex comitibus suis, Episcopum Jurinensem, natione Gallum, hominem fictè compositum, cujus malignitas Regi erat incognita, Aretinis præfecerat, existimans, quoniam ille religiosus & Episcopus esset, pacatè tranquilleque civitatem gubernaturum. Is ergo, quò potentiam eorum, qui Regi civitatem dederant, minueret, simulato pacis ac tranquillitatis studio adversarios horum in urbem revocavit atque recepit. Hi erant Gibellinarum partium homines longis temporibus exules, inter quos Saconis filii agnatique, & Ubertinum genus, præpotentes Aretinorum familiæ, rediêre. Ex hoc autem statim evenit, ut ad favorem illorum, quos beneficio suo restitutos, proque eo sibi obnoxios intelligebat, Præfectus inclinaret: Illos verò suspectos haberet & inimicos arbitraretur; qui Regi dederant civitatem, quòd in restitutione adversariorum eos plurimum offendisset. In tanta igitur perversitate rerum tantaque confusione civitatis, cùm boni viri, ac benè de Rege meriti deprimerentur; exules verò nuper reducti in honore plurimo haberentur, querela & indignatio maxima erat, ac non jam occulta in Præfectum odia. Quod ille, intelligens, ab iis etiam, qui redierant irritatus, præcipuos quosdam ex eo numero, qui dominationem Regi tradiderant, capit, & in carcerem trudit: nonullos etiã interficit, alios fugat ac persequitur. Ita Gibellinorũ factio, quæ amplius annis quadraginta exularat, & per adventum Regis omnino peritura sperabatur, favore ac malignitate Præfecti in urbem reducta, plus posse incepit. *Adeò in rebus humanis conjectura fallit.* Profugi quidam civium hæc tanta Præfecti sui flagitia ad Regem detulerunt. Ille verò detestatus illius malignitatem, successorem præfecto misit Jacobum Carazolum Neapolitanum, ac reducere amicos suos fovereque honoribus jussit. Saconis filii & agnati, & Ubertini, ac tota illa Gibellinorum factio, sentientes novi Præfecti adventum, magnam multitudinem ex castellis clientelisque suis in urbem contraxerunt, paratiq; & structi ad omnem motum perstabant. Itaque cùm Præfectus novus ad urbem venisset, & in abscessu veteris Præfecti vim illi afferre quidam pararent, moventes illi arma ad ædes illorum, qui redierant, discurrerunt, & quanquam resistebatur egregiè: tamen quia copias illi permagnas habebant jampridem contractas atque paratas, tandem pervicerunt, pulsique adversarii ad arcem

Gibellinarum partium homines recipiuntur in urbem Aretium.

Profugi flagitia Præfecti ad Regem deferunt.

Iacobus Carazolus Præfectus novus.

ad arcem novumque Præfectum fe receperunt. Cùm verò & arx ipfa, novusque in ea Præfectus obfideretur, oppugnareturque apertè; cives in arcem compulfi, unà cum Præfecto remedia cogitabant. Fortè per id tempus Albericus comes Italicique fub eo in focietatem coacti in finibus Perufinorum Cortonenfiumque degebant. Hos advocare placuit, ac bona inimicorum prædam illis polliceri. Miffis ergò qui hæc rogarent, offerrentque motus, impigrè Albericus cum omnibus copiis advenit, receptusque per arcem & in urbem immiffus, cùm etiam ex arce defcendentes cives amicique eorum adjuvarent, Saconis filii & agnati, Ubertinique, omnesque eorum copiæ ex urbe pelluntur. Sed Albericus, Italicique fub eo militantes non illorum duntaxat domos: fed univerfam civitatem diripuêre, corporibus quidem parcentes, bona verò fine diftinctione aliquâ rapinæ prædæque fubjicientes. Nec multò pòft aliæ copiæ non minores fupervenêre, quibus præerat Villanuccius. Hæ quoque in urbem receptæ, fi quid fupererat ex priori direptione, abraferunt. Hi duo exercitus fex ferè menfibus in urbe Aretio commorati funt, incredibili prædâ locupletibusque fpoliis ditati. Cives miferandi & inopes per finitimas civitates opidaque difperfi migravêre.

Arx & novus Præfectus obfidetur.

Villanuccius Præfectus.

Stantibus in urbe Aretio copiis, rixæ quædam exortæ funt cum his civibus, qui arcem tenebant. Petebant enim cives, qui erant in arce, ut Albericus copias deduceret. Ad recuperandam enim pro civibus urbem, non ad occupandam fibi Albericum vocaffe. Ille verò fe paratum abire prædicabat: verùm milites, quod bene fe degere intelligebant, fequi nolle, hiemareque in ea urbe conftituiffe. Hinc indignationes coortæ, ac velut in hoftes nonnunquam præliatum.

Per hæc ipfa tempora Florentiæ delationes civium variæ, & conjurationes adverfus Remp. feu veræ feu fictæ, per fingulos dies proferebantur. Boni fi qui remanferant in urbe, trepidi latitantesque vix confpici fe patiebantur. Quippe inter tantam vel majorum acerbitatem, vel fatellitum calumnias, quis aut fperare incolumitatem, aut fibi ipfi confidere valeret? Igitur civitas mœfta & afflicta inteftino fimul atque externo laborabat morbo; quem tolerare diutiùs non valens, ad extremum decuffit. Duo maximè fupremi per hæc tempora civitatem gubernabant, Tomafius Stroza & Georgius Scala. Hi quanquam erant equites ex optimis familiis: tamen eos ad Plebis multitudinisque deflexerant partes injuriæ dudum fufceptæ. Nam Georgio quidem Scalæ nota admonitionis fuerat inufta: quâ ille injuriâ acerbatus fatiari vindictâ non poterat. Tomafius autem Stroza, quòd fuerat unus ex octo viris, bello ecclefiaftico gerendo jactatus, tunc contentionibus eorum, qui diverfa fentiebant partes animo haufer at acerbas, ut etiam gentilibus agnatisque fuis inimicus effet atque infeftus. Circa hos duos multi ex plebe fatellites, ac feditiofiffimi quique verfabantur: Hinc delationes civium: hinc ficta crimina, & privilegia in exules acerbiffima, & malorum omnium officina proficifci putabantur.

Delationes Florentiæ & conjurationes variæ.

Gubernatores civitatis Tomafius Stroza. Georgius Scala.

Johannes erat Cambi, vir & famæ integræ, & exiftimationis inter cives non exiguæ. Juxta ædes hujus fortè per noctem ambulans unus ex fatellitibus (erat enim mos fingula fcrutari atque facere) ftrepitum & verba intra domum fenfit. Hinc ille occafionem, ut voluerat, nactus, ftatim detulit, catervam armatorum à Johanne Cambi paratam effe domi, ad ftatum civitatis evertendum. Erat verò id totum inane. Nullos enim ille domi habuerat, præter familiam propriam, & villicum, qui ut fit, rure porcum adduxerat. Cùm ergo fcrutata confeftim domus vanum crimen effe docuiffet, delator tamen audax & improbus fcire fe ac vidiffe afféveraret; detinetur tandem à Magiftratu veritatem vel calumniam eruturo. Tandemque compertum eft, de induftria confictum effe crimen adverfus hunc, quia non acceptus partibus foret: & alios effe, quos eodem modo erat in calumniam vocaturus. Qui cum fupplicio afficiendus effet, Georgius & Tomafius precibus primò & minis; deinde, cùm eæ parùm proficerent, ad vim converfi, coactâ manu fatellitum fuorum, plebeque concitâ, noctu ad Magiftratum venientes, reum arripuêre, Magiftratum etiam interfecturi, fi nancifci potuiffent: fed ille, periculum vitans, in ædes Priorum aufugerat. Ibi violentiam fibi factam conqueftus, quando juftitia vi impediatur, nolle fe permanere teftatur, ac fe Magiftratu abdicat. Indigna cunctis res, fœdaque videbatur, & horrebant planè jam homines tantam per-

Iohannes Cambi.

Satellitis delatio.

versitatem ac licentiã. Rem igitur corrigendã Priores rati, Magistratũ cõsolati sunt, ac sperare bene polliciti, properantem abire non permiserunt. Demùm verò accitis præsidiis, & in area, quæ est circa palatiũ, collocatis, cùm jã satis muniti adversus vim eorum, qui reum abstulerant, viderentur, Magistratum cohortati, ut jam nihil vereretur, & opem suam polliciti virgam justitiæ resumere compulerunt, & ad prætorium suum remiserunt. Magistratus simul ac in ædes suas reversus est, cohortem misit ad Georgium Scalam capiendum; qui inopinatò & mirabiliter, quod nemo existimasset, prope ædes suas captus, nemine ex tot amicis satellitibusque opem ferente, ductus est ad Magistratum.

Tomasius Stroza fuga sibi consulit

Tomasius verò Stroza cùm hæc intellexisset, fugâ sibi consuluit.

De Georgio Scala supplicium sumitur.

De Georgio postridie supplicium sumtum est magno concursu Populi clamantis ac postulantis reum necari.

Simon Blasii unus ex delatoribus interficitur.

Inter hæc Simon Blasii, unus ex delatoribus, cùm urbe aufugeret, captus à quibusdam ac reductus, cùm ad Magistratum traheretur, medio itinere à concurrente Populi multitudine interficitur. Inde lacerum corpus per urbem ludibrio tractum. Eodemque tempore filius ejus adolescens alia in parte urbis occisus, eodem modo per ludibrium trahitur; cadaverque nati cum parentis cadavere conjungitur.

Duo alii ex satellitũ numero securi percutiuntur.

Triduo autem postea, cùm duo alii ex numero satellitum damnati, in ora totius Populi securi percuterentur, & multitudo concita sumsisset arma, perque urbẽ discurreret; veriti Priores, ne incẽdia, ac cætera, quæ civilis ira ferre solet, patrarentur, advocatâ cõcione ad alias curas Populũ traduxêre, permulta in Rep. esse corrigenda docentes, & viros deligendos cum potestate publica, qui illa corrigant atque emendent. Ita concione vocatâ, & in sua quique tribu venire concionem jussi.

CentumViri deliguntur Magistratum emendaturi.

Hæc dum aguntur, ira efferbuit, dum quisque aut sui aut propinquorum nominationi studet, nocendi ac debacchandi præterlabitur occasio. Frequens cùm tandem concio adesset, viri circiter centum deliguntur, quibus potestas publica mandata est constituendi emendandique.

His peractis vexillo partium optimarum prodire in medium, ac incedere per urbem jussò, sequente numerosâ civium multitudine. Lustratâ urbe, sine cujusquàm violentia, sine injuria, vergente in occasum sole, reditum est ad ædes Priorum cum summa civium gratulatione atque lætitia.

Posthac hi, quibus potestas commissa fuerat, in unum coëuntes decreverant exulibus quibuscunque, ac relegatis, qui post Silvestrum Medicem vexilliferum damnati fuissent, reditum in urbem patere: Suspensiones quoque & prohibitiones civium à Rep. & inter grandiores familias redactiones omnes post eum vexilliferum factas esse irritas & inanes.

Carceres effringuntur & captivi omnes eximuntur.

Carceres inde effracti, & captivi omnes exemti, præterquam si qui privatim ob æs alienum capti fuissent. Artium capita ad viginti unum redacta, duobus abolitis, quæ superaddita nuper ex humiliori opificio fuerant. Haud multò postea motus quidam exortus est ab his, quibus faciliter oppressis exules jam restituti expectabantur.

Copiæ quæ Aretium occupant in agrum Florentinum superveniunt.

Dum ea domi geruntur, ad tria millia equitum, pedites verò quingenti ex his copiis, quæ Aretium occuparant, repentè in agrum Florentinum supervenere. Terror fuit ingens, præsertim teneris adhuc rebus, nec dum satis stabilitis.

Marcialla.

Cùm tamen circa Marciallam castro posuisse hostem nunciatum esset; missus eo Augus cum militibus conductis & auxiliaribus, confluente quoque ad eum ex agro multitudine ingenti, castra in conspectu hostium posuit.

Hostis Prædonum ritu abit.

Aliquot diebus in hunc modum commoratis, tandẽ hostes deficiente comeatu prædonũ ritu abiêre. Profectionem eorum fugæ similẽ per vestigia secutus Augus, in agrum Aretinũ usq; devenit.

Inter hæc domi relegati multi eorum, qui antè in Rep. potentes fuerant: damnati etiã quidã & hostes judicati. Exules deinde in urbem reversi multa innovari coëgerunt, & tumultus crebrò creati, & resumta modò arma, modò deposita, concionesq; sæpius cõvocatæ, & potestates civib⁹ traditæ, donec purgatâ demũ urbe, & bonis exulũ restitutis, honoribusq; ad redeũtes trãslatis, civitas formã stabilitatẽq; suscepit.

Ludovicus Andegaviæ Dux in Italiam ad Reginam liberandam transit.

Per extremum ejus anni literæ ex Gallia venerunt, per quas significabatur; Ludovicum Andegaviæ Ducem cũ magno exercitu in Italiã esse transiturum. Adoptatum enim à Johanna Regina, ac filium successoremq; Regni designatũ venire in Italiam constituisse ad Reginam liberandam regnumque ex manibus Caroli eripiendum. Hæc eadem cùm è pluribus simul locis significarentur, in suspicionem versa civitas de futuro eventu belli solicita esse cœpit. Neque enim parvo

conatu

conatu: sed totis penè Francorum viribus insurgebatur ad transitum in Italiam faciendum. Timebaturq; jam inde, quonam res tanta foret tandem evasura. Exempla verò literarum statim ad Carolum missa.

Principio insequentis anni multa simul premebant civitatem. Nam & domi res admodùm solicitæ, & foris suspicio ingens ab his copiis, quæ Aretium occupabant, & Ducis Andegavensis adventus jam inde terrorem ac formidinem afferebat. Cum iis igitur, quæ Aretium occupabant, gentibus agitata res est, ac diligentissimè deducta. Cùm enim non Florentinis modò; verùm etiam cunctis finitimis civitatibus essent terrori, & jam Senenses Pisaniq;ue vexationes suas redimere pararent; intercessêre Florentini, hortantes ac monentes, ut civitates in unum vires suas consiliaque conferrent. Sive enim pecuniâ decidendum esset, longè faciliùs omnes simul, quàm singuli transacturos: Sive vi resistendum, confœderatos in unum faciliùs repugnaturos. Ipsi verò Bononiensium Bernabovisque auxilia jampridem contraxerant, & simul ostentabant vires, simul Alberici Villanutique Ducum animos deliniebant, simul solicitabant Regem pro copiis amovendis. Per hanc tandem diligentiam effectum est, ut quàm minimo impendio copiæ, poscente jam Regni periculo abirent.

Adventus Ducis Andegavensis terrorem affert.

Albertus & Villanutius duces.

De transitu verò Gallorum in Italiam ab ipso initio permagna res visa est, & continuò crevit opinio. Post literas enim Ducis Andegavensis, per quas suum Florentinis significabat adventum, oratores Francorum Regis Mediolanum pervenerant, indeq; significârunt, ad Florentinos sociosq; mandata habere, quæ referre in communi omnium conventu velint. Proinde orare Florentinos, ut socios convocent: se quidem brevi esse venturos. Rescriptum est à civitate, se lætis animis expectare tantorum Principum oratores. Venirent ergò quando commodum foret, socios enim tempore affuturos. Venientes igitur Florentiam oratores multa dixerunt de justitiæ causa, ac de magnitudine apparatus. Quibus prolixè explicatis ad extremum postulârunt, ut Florentini sociique cœptum Andegavensis ope consilioq; juvarent. Responsum est oratoribus, dolere civitati de sanguinis Regii dissidio, & pro concordia intercedere paratam: de postulatis autem non nisi ex sociorum decreto responderi posse. Scripsisse verò Legatos sociorum ad suas civitates, quarum voluntas cum audita fuerit, responsum darent. Illi verò ad alia properantes loca, rogarunt, ut vel literis, vel per oratores significari sibi responsum curarent. Denique honestis verbis ex sociorum consensu denegata auxilia sunt. Nec multò pòst Andegavensis cum exercitu superatis Alpibus in Taurinos descendisse nunciabatur. Adduxisse verò equitum supra triginta millia, & alias insuper copias in Italia superaddidurus. Hoc tanto apparatu attonitæ mentes futurum horrebant.

Oratores Francorum ad Florentinos sociosq; mandata habent.

Oratores auxilia postulant.

Nec multò pòst Caroli Regis aderant Legati, societatem ac defensionem mutuam postulantes.

Legati Caroli Regis societatem ac defensionem postulant.

Eodemque ipso tempore oratores alii à Duce Andegavensi Florentiam venerunt, cum ingenti benevolentiæ significatione. Non enim venisse, ut Florentinis cæterisque civitatibus noceat; sed ut faveat & opituletur. Nec agrum Florentinum suis copiis attingere in animo habere: sed alio itinere profectarum. Rogare ut vel auxilia sibi civitas conjungat, vel otiosam spectatricem se præbeat certaminis, neutri parti molestam vel faventem.

Oratores Ducis Andegavensis auxilium cupiunt.

Per hoc ipsum tempus Ludovici quoque Ungariæ Regis aderant oratores, Carolo faventes, hortantesque Florentinum Populum, ut cum Carolo Rege, cumque Urbano Pontifice vires consocient: Venire quidem in Italiam Gallos non minùs pro Ecclesiæ subversione, quàm pro Regni invasione. Civitas haud dubiè ad Caroli Pontificisque favorem erat propensior: sed deterrebat magnitudo potentiæ, quam non famâ aut terrore; sed præsenti fide Andegavensis afferebat. Itaque mediam quandam viam secuta civitas utriusque partis oratores in honore habebat plurimo.

Ludovici Regis Ungariæ oratores hortantur Florentinos, ut cum Carolo Rege & Urbano Pontifice vires consocient.

Civitas utriusq; partis oratores in honore habet.

Deniq; Andegavensis oratoribus gratiæ actæ, & oblata gratanter suscepta, & cum spe optima dimissi. Legatis verò Caroli neq; negare postulata, neq; assentiri placuit. Id modo responsum est, Florentinū Populum per oratores suos Regi coràm super his responsurum.

Responsiones oratoribus data.

Legati deinde ad Carolum missi excusationem Regi fecerunt, quòd civitates, quæ erant in fœdere cum Florentino Populo, non cōsentirent in societatem Regis

devenire. Hi erant Pisani, Senenses, Lucenses, Bononienses, Perusini: quorum Bononienses maximè renuebant, propter naturam loci, quâ Duci Andegavensi erat transeundum. Nec sibi & agro infestas reddere & provocare tantas copias volebant. Andegavensis interea dimensus citerioris Galliæ spatium in Bononiensem agrum pervenerat. Ad ipsum quoq; oratores missi, Ludovicus Marsilius (hic erat Theologus famæ præcipuæ) ac duo spendidissimi equites Luisius Guicciardinus, & Guccius Cini. Hi in agro Bononiensi illi obviam facti, adventum ejus in Italiam gratulati sunt, & civitatis devotionem erga se domumq; regiam ostenderunt, benignéq; ab illo suscepti, ac benè de se adventuq; suo sperare jussi dimittuntur. Iter hujus per agrum Gallicum & Picenum: Inde per Marsos regni fines ingressus, magnos continuò motus rerum suscitavit. Nam Principes quidem & Populi, qui erga Reginam afficiebantur, frequentes ad eum, tanquam ad successorem regni legitimū defecêre, ut Carolo difficilima regni defensio redderetur. Accessit insuper illud incommodum; quòd per hæc ipsa tempora Ludovicus Ungariæ Rex, unica spes Caroli atq; refugium, è vita migravit: Qui cùm nullum virilis stirpis filium reliquisset, Regni gubernacula, ad uxorem filiasq; delata, parùm firma videbantur, ut inde subsidium foret desperandum.

Ludovicus Marsilius Theologus. Luisius Guicciardinus. Guccius Cini.

Andegavensis adventus magnos rerum motus suscitat.

Ludovicus Ungariæ rex è vita migravit.

Per hæc ipsa tempora Urbanus Pontifex Romanus, timens Andegavensis vicinitatem, ac præsentiam Gallicarum copiarum formidans, à Florentino Populo multis ac supplicibus verbis pecuniarum subsidia postulabat. Erant sibi pecuniæ ex pace debitæ. Hæc postulatio Pontificis à fautoribus Caroli adjuta. Nam duo Reges, duoq; Pontifices de regno certabant: & erat una eademq; causa. Demùm hunc effectum sortita est, ut dimisso Johanne Augo (qui Princeps militiæ Florentini populi erat) & ad stipendia Pontificis conducto pecuniæ illi Pontificis nomine solverentur. Augus igitur susceptâ pecuniâ, militeque in supplementum contracto, Romam ad Pontificem profectus est. Nec multò pòst à Pontifice Neapolim missus Caroli vires adauxit: quæ res Andegavensis animum vehementer offendit. Itaque & palàm questus est de Florentino Populo, & in Galliam scripsit, ut Florentinis civibus eorumque bonis manus injicerentur.

Urbanus Pontifex à Florentino populo pecuniarum subsidia postulat.

Augus Romam ad Pontificem proficiscitur.

Eodem anno Aretinis variè subventum. Nam postquàm abierant copiæ, à quibus urbs illa aliquot menses fuerat occupata; descendentes ab arce cives urbem vacuam recepêre. Simulque alii cives vel per agrum, vel per finitima opida dispersi, pro multitudine quidem pauci, pro opulentis verò inopes domum remigrârant. Et bello nihilo minus vexabantur à Saconis filiis agnatisq;, totâq; illâ Gibellinorum factione: quibus reditus in urbem minimè patebat. Ad eos igitur, qui redierant in urbem, missa quædam subsidia sunt, & orator simul aderat pacem quæsiturus: quod tamen obtineri nunquàm potuit. Ac jam inde spes quædam exorta est à Florentino Populo urbe illâ potiundi, arcanèque cum Regis Præfecto insciis Aretinis agitatum est, de arce per simulationem occupandâ, quasi non traderet Præfectus, sed vi adimeretur. Hæc agitatio inter spem ac metum aliquandiu protracta demum evanuit; inhibente Præfectum Regis metu & arcani desperatione. *Civitates enim, quæ populariter reguntur, neque celare sciunt quod factum sit, neque possunt: quippe multorum deliberatione & conscientiâ in singulis decretis opus est.* Hic metus Præfectum retinuit. Castella tamen agri Aretini se Florentino Populo dedere volentia, præter unum Florianum recipere Florentini noluerunt, ne Regis offenderetur animus.

Aretinis variè subventum.

A Florentinis cum Regis Præfecto agitatur, de Aretina capienda.

Florianum Castellum Florentini recipere nolunt.

Eodem anno missi Genuam oratores controversiam sedârunt. Erat verò hujusmodi. Veneti cùm ex maximo nuper bello pacem faceret, inter cætera promiserunt Tenedum insulam dimittere, ex cujus occupatione ortum ab initio fuerat bellum. Pœna ad hoc posita fuerat centum quinquaginta auri millia. Florentini à Venetis rogati fidejusserant, nisi ea fierent, pecuniam solvere. Quæ cùm facta non essent, nulla fuit mora, quin bona omnia Florentinorum civium, quæ Genuæ, vel alibi in potestate Genuensium erant, caperentur. Veneti autem de hoc à Florentinis compellati, respondebant, per se non stetisse, quò minùs Tenedos ut convenrum fuerat, dimitteretur, cæterùm pervicaciâ Præfecti sui id accidisse. Atq; ita cùm non tàm re satis facere, quàm verbis cavillari viderentur, querelæ indignationisq; materiam attulêre. Cum Genuensibus quidem, ut melius fieri potuit, res composita est: Ad Venetos autem oratores missi ad hæc expostulanda.

Tenedos insula.

Eo, qui

Eo, qui secutus est, anno pestis jampridem cœpta desævivit, & fugæ civium consecutæ sunt, per quas vacuefacta urbs suspicionem dedit, ne à Plebe infima invaderetur. Itaque lex lata est, ne quis civis Florentinus domo abesset, quò frequentior esset urbs: nec deserta à bonis in perditorum relinqueretur potestate. Sed neq; lex, neq; inhibitio tenere potuit fugas, quippe adversus timorem mortis propositæ timor omnis alter tanquàm levior succumbebat. Ea pestis aliquot menses civitatem afflixit, & insignes aliquot viros absumsit. Ob eam causam nihil dignum memoriâ domi vel foris eo anno est gestum.

Lex fertur ne quis Florentinus domo absit.

Pestis insignes viros absumit.

Altero dehinc anno Gallorū alià manus per Priorum vestigia transmissis Alpibus in Italiam venit, Andegavensi supplementum allatura. Ducebat verò Engiramus quidam Gallus vir domi potens & militiâ clarus. Erant autem equitum supra duodecim millia. Hi cum circa Mediolanum pervenissent, adjuti pecuniis & commeatu à Bernabove Mediolanensi, ac ex longa via refecti, non iter illud tritum per Gallicum & Picenum: sed ad dexteram flectentes per Placentinū Lucensemq; agrū Hetruriam petierunt. Florentini, quanquam speciosa dabant verba, ex agro res omnes in opida referri jusserunt. Galli per Lucensem agrum profecti, cùm Florentinorum fines primùm ingressi sunt, non longè à Miniate opido castra fecêre. Et quanquam pacata obtulerant: tamen regionem cunctam prædati, ne ab oppugnatione quidem munitorum locorum temperàrunt. Sex diebus à Miniate ad Staggiam profecti, (quod spatium vel uno die satis commodè potuisset confici) prædæ rapinæq; omnia exponentes in fines Senensium devenêre. Hoc demum loco contumaciter loqui de Florentino Populo cœperunt, &, nisi pecuniæ darentur, minas jacere. Florentini armato milite opida vitantes eorum minas longè contemsere.

Engiramus Dux Gallorum.

Staggia.

Galli prada & rapina omnia exponunt.

Galli contumaciter de Florentinis loquuntur.

In his locis dum essent Galli, in spem venerunt Aretii capiendi. Exules enim Aretini Ducibus Saconis filiis Gallos adeuntes, docuerunt, urbem illam esse Caroli, adversus quem tanta dimensi spatia progrediantur. Eam verò urbem capere nullum esse negotium, propterea quòd ambitus murorum permagnus sit, defensores autem pauci, ob superiores illius urbis calamitates. Se insuper dare ingressum posse, propterea quòd ex factione sua nonnulli obscuri generis homines sint intus, qui nihil aliud, quàm adventum eorum præstolentur. Hæc audientes Galli negotiū susceperunt. Sed quò dissimularent, iter continuantes, versus Cortonensem Perusinumq; agrum, quasi in regnum abirent, transierunt. Inde mox converso itinere, parte copiarū suarum cum exulib. præmissâ, Dux cum reliquis omnib. secutus est. Exules igitur constitutâ nocte ad urbem profecti, antequàm sentiretur, mœnia duobus locis conscenderunt. Cives per tumultum exciti concurrerunt impigrè ad mœnia, ac deturbare hostem magnâ vi aggrediuntur. Dum ad mœnia, qua hostes conscenderant, præliatur, ac magnis clamoribus res geritur; aliâ parte urbis, refractâ à proditoribus portâ hostes majori agmine irruperunt. Ad eam quoque portam concursum est ab Aretinis, & prælia multis simul locis eodem tempore committuntur. Tandem majoribus hostium copiis continuò invadentibus, vicatim propè expugnata urbs ad primam lucem capitur tota, præter arcem. In eam enim juventus, ita ut armata erat, refugiens egregiè illam defendit. Per hunc modum Galli Aretium ingressi diripuerunt urbem. Captum est autem Aretium à Gallis triennio ferè, postquàm ab Italicis fuerat direptum.

Spes Gallorum Aretii capiendi.

Exules mœnia Aretii duobus locis conscendunt.

Aretium capitur prater arcem.

Florentiæ verò ubi hæc audita sunt, terror & querela civitatem invasit. Terror quidem pro Gallorum propinquitate, quam infestam & gravem suspicabantur fore: Querela verò, quia hoc jampridem futurum suspicati, remedium non adhibuissent in exulibus Aretinorum coërcendis. Sed affuit statim doloris medicina, quod eādē illa nocte, quā captum est Aretium, certissimi nuncii Florentiam venerunt de obitu Ludovici Andegavensis, quem in Apulia morbo constabat interiisse. Quare paulò pòst significantibus per ironiam Gallis, quasi læta & prospera, se Aretium cepisse, responsum est à Florentinis eodem figmento, non tàm gaudere se pro Aretio capto, quàm dolore pro Andegavensis morte. Nec esse quod de eo dubitent, cum & genus morbi, quo defunctus sit, & horam obitus certissimè sciant. Galli hæc audientes ab initio cōtemnebant, fictam rem arbitrati, magnoq; nixu intra urbē & extra urbem tentaverunt arcē pervincere. Sed erat in arce egregia Aretinorū manus, viri bellaces & impigri ad pericula obeunda. Hi singulis dieb. eruptionib. factis, ita prælia conserebant, ut mirificè utrinq; accenderetur certamen. Quod enim

Florentiam terror & querela invadit.

Ludovicus Andegavensis in Apulia morbo interiit.

Galli tentant arcem pervincere.

enim plures erant civium inter se pares, non ad unum aliquem summa rerum delata erat, sed unaquæq; dies suum habebat Ducem. Ille verò cujus eâ die imperium erat belli, ita pulchrum ducebat excellere, nullum ut periculum prætermitteretur. Galli verò & per se naturâ feroces, & ab his provocati, studiosissimè aderant. Structis aciebus incredibili virtute ante ipsam arcem pugnabatur: nec id levib. certaminibus, sed pede collato, manibusque consertis, ut justa in pugna fieri consuevit. Circiter dies sexaginta in hunc modum perseveratum est. Tandem Galli ob interitum Andegavensis consilio mutato non ultrà progredi, nec Apuliam petere, sed in Galliam redire statuerunt. Ad hoc cùm pecuniâ opus foret, de dedenda Florentinis urbe cogitare cœperunt. Id verò cùm intelligerent Saconis filii, totaq; illa Gibellinorum factio, quæ cum Gallis regressa in urbem fuerat, acerrimè restiterunt. Favebat quoque his Bernabos Mediolanensis, qui novâ affinitate cum Andegavensi contractâ, multum & autoritate & gratiâ apud Gallos valebat. Sed expeditior visa est Gallis Florentinorum via, & pecunia promtior: Itaque posthabito partium respectu ad Florentinos convertuntur. Qui arcem tenebant cives, ac Regis Præfectus hoc idem cupiebant, veriti longiorem obsidionem, &, ne urbs in manib. adversariorum relinqueretur, formidantes. Ita Florentinis tradita arx à civibus volentib. cupientibusque: & à Gallis pactione urbs relicta. Ob Aretium receptum incredibili lætitiâ ludi Florentiæ celebrati sunt. Lusit juventus equis stragulatâ veste insigniter ornatis.

Galli ob interitum Andegavensis in Galliā redire statuunt.
Galli de dedenda Florentinis urbe cogitare incipiunt.
Florētinis traditur Arx à civibus & à Gallis pactione Urbs relinquitur.
Florentini ludi ob Aretium receptum celebrantur.

Post hæc Saconis filiis bellum indictum. Occupaverant illi dudum castella permulta, & quædam vicina urbi possidebant. Contra hos igitur missæ Florentinorum copiæ castella utraq; brevi abstulerunt. Tandemque in arce Petramalæ inclusum Marcum, qui primus erat ex Saconis filiis, hominem sceleratum & impium obsederunt. Ea obsidio aliquot menses duravit. Tandem cùm spes nulla subesset, pactus, ut sibi incolumi abire liceret, opidum tradidit, quod illicò ad solum eversum est magna cum lætitia bonorum. Fuerat enim id opidum latrocinii sedes, & captivorum ergastulum, ac scelerum omnium detestabilis officina. A Senensibus quoq; Sabinum & Gorgonsa, & alia quædam castella restituta: ab aliis quoque nobilibus castella opidaque demissa. Ita Aretium cum omnibus opidis suis in Florentinorum potestatem, tanquàm in portum aliquem deveniens, à longis jactationibus & acerbissimis tempestatibus requievit.

Saconis filiis bellum indicitur.
Petramala arx.
Marcus Saconis filius opidum tradit.
Sabinum.
Gorgonsa.
Aretium cum omnib. opidis suis in Florentinorum potestatem devenit.

ANNO. 1385. Secutus dehinc annus, qui fuit quintus & octogesimus supra mille trecentos, multas habuit res novas atque insignes. Principio siquidem ejus anni Bernabos Mediolanensis, cujus potentia longo tempore formidabilis per Italiam fuerat, à Johanne Galeatio fratris filio captus, dominationem primò, mox vitam amisit. De quo altiùs pro rei notitia videtur repetendum. Vicecomitum familia per Galliam citeriorem potentissima, longam post successionem, dominatum omnem ad Galeatium & Bernabovem fratres transmiserat. Hi partito inter se dominio concorditer vixerunt. In divisione Placentia, Cremona, Parma, Laude, Brixia contigerant Bernabovi. Galeatio autem Papia, Vercelle, Novaria, Dertona, cæteræque civitates ad Alpes versæ obvenerunt. Mediolanum commune utriusq; relictum est. Galeatius filium habuit Johannem Galeatium: Hic defuncto patre cùm dominationem suscepisset, trãquillioris vitæ avidus putabatur. Eminebat tamen in eo forma egregia, & mores ad gravitatem compositi, & seu vera seu ficta bellorum turbationumq; detestatio. Adolescens cùm esset, uxorem duxit Regis Francorũ filiam, quâ mox defunctâ pro stabiliori cõcordiæ vinculo Bernabovis filiam in matrimonium suscepit. Sed nec eo quidẽ modo sublatæ suspiciones: *usq; adeò infida est dominandi cupiditas.* Bernabos enim & naturâ acer, & cupiditate nimius, & abundans filiis meritò formidandus: Hic autem propter ætatem ac solitudinem opportunus injuriæ videbatur. Quomobrẽ Mediolano absistens, quo tutior foret, Papiæ degebat, & congressum Bernabovis studiosè vitabat. Magnaq; illi erat cura paternas veteres amicitias tuendi, & novas insuper cõparandi, mansuetudine & clementiâ conciliare sibi animos hominũ properabat. Hæc autẽ per se grata acceptiora efficiebat Bernabovis acer immitisq; natura: Utq; brevi cõplectar, eorũ alter amari, alter metui studebat. Quare & fama prosperior & Populorum favor juvenem complectebatur. Tandem cùm Bernabos occultè insidiari sibi putaretur, antevenit Galeatius, ac Bernabove capto, potentiam ac dominationem totam in se unum convertit. Cremona

Bernabos Mediolanensis à Iohanne Galeatio fratris filio capitur.
Vicecomitum familia per Galliā potentissima,
Placentia,
Vercelle,
Novaria,
Dertona Galeatio obvenerunt.
Mediolanum.
Iohannes Galeatius uxorem duxit Regis Francorum filiam.

Placenti

Placentia, cæteræq; Bernabovis civitates uno prope tenore ad Galeatium defecerunt. Bernabos ipse captus haud multò pòst obiit diem.

Bernabovis civitates ad Galeatium deficiunt.
Bernabos captus obit diem.

Hæc Florentia audita haud quaquàm ab initio displicuêre. Quippe contentiones civitati fuerant adversus Bernabovem, & non satis fidum illius ingenium credebatur. Sed mox reputantibus, quanta potentia in unum cumulata foret, eundemque esse juvenem ætate & consilio reconditum, quod Bernabovis exitus comprobârat; Suspicio jam inde ac formido suborta est, quonam hujus cœpta forent evasura. Et in Gallia quidem per hunc modum res processêre. In Apulia verò post Andegavensis obitum, quasi sublato duriori adversario, contentiones gravissimæ inter Urbanum Pontificem, & Carolum Regem sunt statim exortæ. Adeòq; exarserunt iræ, ut Rex Pontificem armis persequeretur, tandemq; in urbe Luceria compulsum obsideret. Causæ verò discordiarum erant importunissimi Pontificis mores, & ingenium inquies & protervum, nec præsenti Regi, nec mediocri quidem homini tolerandum. Ad hos igitur pacandos missi oratores à civitate nihil proficere valuerunt. Pontifex tamen haud multò pòst ab inimicis Regis obsidione liberatus, finibus Regni excessit, ac Genuam navibus delatus per ea loca aliquandiu resedit. Eodem anno Carolus Rex in Ungariam profectus est, vocantibus proceribus ejus regni, quòd neque gubernationem Reginæ matris, neque filiarum recipiebant, & trahi extra regiam stirpem regnum, ad generosq; deferri ægrè patiebantur. Itaq; ad Carolum conversi, quòd foret ejusdem stirpis, eum vocabant ad regnū Ungariæ suscipiendum. Carolus quoq; ipse, quod erat in Ungaria educatus, magno exarserat desiderio ejus regni potiundi. Quare stabilitis jam ad aliquem modum in Apulia rebus, profectionem suscepit. Cumq; pecuniæ, quas daret militibus, deessent, Florentinorum civium, qui in Apulia negotiabantur, bona suscepit, coactis possessoribus tradere, ac æstimatione factâ precium expectare. Per hunc modum paratis Italorum copiis Ungariam petiit. Quò cùm tandem pervenisset, favore Principum Populorumq; Rex constituitur. Sed paucis pòst coronationem diebus dolo Reginæ, quondam Ludovici Regis uxoris, dum eam adit, ab occultis in cubiculo percussoribus graviter vulneratus & captus, vel ex vulnere, vel ex accelerata insuper morte interiit.

Contentiones inter Pontificem & Carolum regem exoriuntur.
Rex Pontificem armis prosequitur.
Luceria urbs.
Causa discordiarum.
Genua.
Carolus Rex ad regnum Ungariæ suscipiendum vocatur.
Carolus Florentinorum civium bona suscipit.
Carolus Rex constituitur Ungariæ.
Carolus dolo Reginæ vulneratur & ita moritur.

Florentiam verò literis Caroli alatis, quibus regnum Hungariæ susceptum à se significabat, ludi totâ urbe apparatu insigni celebrantur, fueratq; multos dies in eo civitas occupata. Inter hæc aliæ literæ de illius obitu supervenêre, quib. fides ab initio negata, & pro vanis habitæ. Tandem verò cùm pluribus ex locis idem nunciaretur, mœsta ut plurimùm civitas illius casum miserata est. In Hungaria verò post mortem Caroli gravioribus discordiis subsecutis, Regina, cujus dolo interierat, capta est, ac percussorum ejus capita in Italiam ad Caroli filios uxoremque transmissa. Superstites Caroli fuerunt Ladislaus filius tunc admodum puer, & Johanna ejusdem ætatis puella. Hi sub tutela matris regnum Apuliæ tenuerunt, nec prius quidem firmum, & tunc per mortem Regis totum vacillans, Populorum quidem parte filiis Andegavensis adhærente: proceribus verò divisis, ac propriæ magis potentiæ curam habentibus, quàm Regis alterutrius asserendi.

Florentia Caroli mortem miseretur.
Regina capitur.
Superstites Caroli fuerunt Ladislaus filius & Iohanna puella.

Altero dehinc anno in Urbinates exercitus à civitate missus ex hujusmodi causâ. Antonius Feretranus Urbinatiū Princeps bellum inferebat Francisco Cantianensi. Florentini verò pro amicitia utriusque Legatum suum eò misêre, gratiâ rerum componendarum. Is cùm ad Feretranum venisset, ac rem tractaret, quo faciliùs disceptaretur, ad præsentiam Feretrani Cantianensem ducit. Quod cùm factum esset, Feretranus nullo respectu, aut reverentiâ Legati, in illum manu injectâ, castellum, de quo lis erat, præsenti metu extorsit. Florentinus igitur Populus usque adeò tulit graviter, autoritatem suam in persona Legati deminutam, ut confestim indicto bello, copias in eum mitteret. Hæ copiæ Tiferno primùm convenêre: Inde per Eugobinos & Callenses profectæ, magnas Feretrano intulerunt clades. Nec prius destitêre, quàm reddito castello, & omni re in pristinum statum repositâ, ad arbitrium potestatemq; Florentini Populi controversia redigeretur.

Exercitus à Florentinis in Urbinates mittitur.
Antonius Feretranus Urbinatium Princeps.
Franciscus Cantianensis.
Eugobini, Callenses.

Eodem anno Licianum opidum de Senensib. receptum (tenuerant enim id opidum satis longo tēpore Senenses) per Aretinorū seditiones atq; discordias susceptum. Sed postquàm Aretium in potestatē venerat, repetitum à Florentinis, ac tandem receptū est ex Bononiensium sententia, quib. ea controversia fuerat commissa.

Licianum opidum.

Per hæc

Pontifex militẽ conducit, & apparatus facit.

Per hæc ipſa tempora Urbanus Pontifex Romanus ex urbe Genua Lucam venerat. Ibi cùm militem conduceret,& apparatus majores faceret, ſuſpicionem præbuit, ne antiquum Eccleſiæ dominatum meditaretur. Ob hoc igitur Bononienſes cæterosque liberos Populos, qui dudum Tyrannidem Clericorum experti fuerant, commonefacere placuit,ac eos hortari. Quibus adhortationib. excitati ſeſe omnes erexêre ad curam libertatis retinendæ,præter Peruſinos.Hi enim Pontificem vocabant, cupiebantque in urbe recipere. Nec proderat per literas & oratores ab eo conſilio deterrere, nec priſtinam eorum ſervitutem & iniurias commemorare, neque cohortari ad curam libertatis, neque auxilia magna, egregiaque polliceri. Dehortationem iſtam Pontifex reſciſse creditur, & indignationem animo concepiſse. Itaque cum poſtmodum Peruſiam vaderet, non recto itinere, ſed Florentino de induſtria vitato agro,per Piſanum & Senenſem longâ & incommodâ viâ Peruſiam profectus eſt. Eodem anno Suſinana & Coloretum,& alia quæ dã Ubaldinæ gentis caſtella per Apenninum ſita ad ſolum diruta ſunt. Creſcente ſuſpicione Johannis Actii,qui ex ea familia reliquus militiæ deditâ operâ famam ingentem ac potentiam ſibi comparaverat, & tunc magni Dux belli, quod Patavinus contra Veronenſem gerebat,inſigni victor prælio, favore ac ſermone plurimo celebrabatur. Quia verò cõfectũ erat bellũ,ferebãt permulti,illũ in Hetruriã eſſe venturũ. Ne igitur invitamento paternarũ arciũ pelliceretur, arces ipſas diruere placuit.

Liberi Populi omnes ſeſe erigunt ad curam libertatis retinendi, præter Peruſinos.

Suſinana. Coloretum. Ubaldinæ gentis caſtella diruuntur.

Iohannes Actius famam & potentiam ſibi comparat.

Area nova reficitur circa Palatium.

Eodem anno ampliata eſt circa palatium area, privatorum ædificiis ad ſolum dirutis, ruderibusq; purgatis, vetuſtâ Romuli æde ſublatâ nova refecta.

Turbationes graves exoriuntur. Benedictus Alberti.

Principio inſequentis anni turbationes domi graves exortæ ſunt ex hujusmodi cauſa. Benedictus erat Alberti, eques Florentinus, ex familia magna & opulenta. Ipſe tamen ſuo potiùs ingenio, quàm agnatorum voluntate in turbulentis illis temporibus cum Tomaſo Stroza & Georgio Scala ſenſiſſe videbatur, multumque per id tempus in Rep. potuiſſe. Supplicio certè illi, quod de civibus egregiis ſumtum eſt, armatus affuerat. Hunc, mutato poſtea Reip. ſtatu, cives, qui redierant, præcipuè verò interfectorum propinqui, oderant plurimùm, ægreque patiebantur. Cùm itaque ſortitionibus Magiſtratuum, qui tertio Calend. Maias fieri conſueverunt, Benedictus vexillifer ſocietatis Populi extractus fuiſſet, quem Magiſtratum octavo Idus Majas erat initurus: Et fortè contigiſſet, ut eodem illo tempore Philippus Magaloti eques Florentinus, ejus gener, vexillifer juſtitiæ futurus eſſet, homo juvenis,& autoritati illius maximè obnoxius, metuere adverſarii, & inſurgere cœperunt, nequaquàm permiſſuri, ut tantam nanciſceretur poteſtatem. Et arma quidem ſtatim parari cœpta ſunt, occultè primò; mox apertiùs ex agro & clientelis in urbem accita. Deinde à genere incipientes, objectâ ſibi minori ætate, nec tanti Magiſtratus capace effecerunt, ut Magiſtratus illi negaretur. Alterq; in ejus locum ſortitus eſt ex intimo adverſariorum, ut ita dixerim, ſinu. Is cùm Magiſtratum iniiſſet,& adverſariis Benedicti faveret, tandem ille pulſus urbe relegatur, causâ objectâ, quòd armatos domi contra Remp. habuerit. Relegatus eſt item cum eo Cyprianus illius agnatus, & magnæ parti familiæ interdictum Reip. adminiſtratione. Ad cives deinde ejusdem factionis converſi, multos pepulerunt, multis interdixerunt Remp. gerere. Ita purgatâ urbe, perculsâque contrariâ factione, ipſi certius ac firmius gubernationem ſibi aſſeruere.

Sortitio Magiſtratus 3. Cal. Maias fiebat.

Philippus Magaloti.

Philippo Magiſtratus negatur.

Cyprianus relegatur.

Suſpicio de Galeatio civitatem premit.

Per hæc ipſa tempora ſuſpicio de Galeatio Mediolanenſi indies creſcens magis ac magis civitatem premebat. Ille enim fervente nuper inter Veronenſem ac Patavinum bello, cùm diu inter ſe conflictati imbeciliores facti eſſent; repentè ſe immiſcuit eorum certaminibus, & Patavino conjunctus Veronenſem delevit: Veronæque & Vincentiæ dominus factus ad priorem potentiam magnum ſuperaddidit incrementum. Nec multò pòſt adverſus Patavinum ſuſcepto bello, ipſum quoque dominatu ſpoliaturus videbatur. Auctus igitur primò Bernabovis potentia, mox inſuper Veronenſium Principum: acceſſuris etiam Patavinorum opibus formidabilis erat, nec immeritò illius magnitudo à liberis Populis formidabatur, præſertim cùm & in Bernabove, & in Patavino depræhenſus eſſet, *aliud fronte ſimulare, aliud corde ſentire. Itaque quanto ſpecioſiora prædicabat verba, tanto ſuſpectior habebatur.* Jam verò quicquid per Hetruriam ſtrepebat, ab eo putabatur oriri. Maxima verò formido habebat Bononienſes, civitatem non inconſuetam Vicecomitum dominatus, quam & Johannes, hujus patruus magnus, & Olegianus tenuiſſet. Quò

Galeatius Veronæ & Vincentiæ dominus fit.

veluti quodam successorio jure irritari illum ad se pervadendos Bononienses arbitrabantur. Hi cùm essent socii Florentini Populi, ob eum metum perseverabant in fœdere. Nam Senenses quidem & ipsi veteris socii jam tunc visi sunt ad Mediolanensem respicere, cupidi rerum novarum, ac magnitudinem Florentini Populi post Aretium susceptum nequaquàm læto animo spectantes. Urebat insuper Liciniani extorta possessio, & Cortonæ Pollicianique oblatio. Cortonenses enim Tyranni cùm in fide Senensium essent, illis neglectis se ad Florentinos converterant. Idem fecerant Pollicianenses. Nam cum discordiâ inter Principes ortâ, alteri alteros pepulissent, pulsique ad Senenses, in quorum erant fide, confugissent, eorumque autoritate restitui in urbem molirentur; altera pars, quæ tenebat opidum, ad Florentinos conversa eorum auxilia implorabat, & opidum dedere Florentino Populo parata erat. Non recipiebatur apertè opidum, sed auxiliis fovebatur. Quibus indignationibus commoti Senenses, nihil non turbationis quæsituri videbantur. Jam illi quidem Legatos arcanis de rebus ad Galeatium miserant, famaq; increbuerat sese & urbem illi dedidisse: & provocasse Galeatium ad rem Hetruscam capessendam, non alia de causa, quàm ut Florentinos ulciscerentur. Ob hæc igitur cuncta suspicionibus redundare cœperunt. *Cortonenses Tyranni se ad Florentinos convertunt.*

Denique cùm de his rebus ad consilium civium referretur, assurgens Johannes Riccius in hunc modum orationem incepit: Hic homo signa multa facit. Licet enim in illo, de quo hæc verba scripta sunt, pacis erant signa, in hoc belli: In illo cupienda; in hoc formidanda, tamen nil vetat etiā de tàm diversis eadē verba proferri. Nam & hic homo signa multa facit, & quidem magna ac terribilia, nec ullo modo à nobis negligenda. Nam si in Gallia solummodò ejus cogitatio versaretur, esset id quidem à nobis nequaquàm formidandum. Nunc autem Senensibus finitimis nostris & adversum nos iratis sese usque adeò impartiri, spesque ac fiducias eorum suis opibus augere: Lucenses verò ac Pisanos studiosissimè sibi vendicare, & ubiq; per Hetruriam ejus nomen pullulare atque oriri, signa sunt manifesta, illum contra civitatem nostram spes cogitationesque suas convertisse. Nec alienum sanè videtur Hetruriæ cœptum ab illius progenie, quod dudum Johannes Mediolanensium Præsul, hujus Galeatii patruus magnus, & postea Bernabos patris germanus aggressi sunt. Habet verò iste facultatem & fiduciam longè majorem, quàm sui progenitores habuerunt, ob hanc recentem à nobis Senensium alienationem. Considerate hujus naturam dominandi cupidissimam, & sitim immensam extendendi imperii. Erat sibi ab initio paternum regnum longè amplissimum, cùm omnia fermè loca inter Mediolanum & Alpes possideret. Non contentus paterno, Bernabovis insuper regnum concupivit, mirabilique arte sibi illud adjunxit. Huic quoque duplicato imperio non acquiescens, Veronam & Vicentiam cum maxima ditione, & innumerabilibus penè opidis superaddidit. Nec his etiam contentus Patavium urbem cum tota Patavinorum potentia sibi vendicare perrexit. Nec in eo consistit inexplebilis ejus cupiditas: Jam Bononiam appetit, quasi hereditariam: Jam Apenninum ejus transgressa spes ad Senenses Lucensesq; extenditur. Hæc igitur intuentes, ô cives! insurgere debetis, ac defensionem libertatis vestræ meditari. Neq; enim credendum est, illum Senas & Lucam concupiscere, Florentiam verò non concupiscere: sed illas habere vult, ut hanc adipiscatur. Illud præterea considerandum est, non eâdem mente contra vos illum venire, quâ contra civitates alias. Cogitat enim, servitutem vos pati non posse, qui libera in civitate nati, non modò non servire, sed dominari aliis consuestis. Itaque nec vos sub jugo tenere, nec cæteras vicinas urbes firmiter possidere posse existimat; nisi Florentiam magnâ plagâ prosternat, ut, etiamsi liberare se cupiat, nullam habeat facultatem. His ergò rationibus illum inimicissimo contra nos esse animo putandum est, ac omni nixu insurgendum ad salutem libertatemque nostram retinendam: & pecuniis & armis & consiliis enixè conandum, quo relictam nobis à parentibus gloriam non amittamus. *Nam turpe quidem foret, immò turpissimum, cùm majores nostri ex parva & exigua magnam & opulentam hanc patriam fecerint; nos usque adeò ab illorum virtutibus degenerare, ut hæc grandia & præclara nobis relicta tueri nesciamus, præsertim cum neque pecuniæ nobis, neque opes desint: libertatem verò non solùm pecuniis & opibus; verùm etiam vitæ debeamus anteferre. At enim hæc, dicet quispiam, rectè mones, ac facere cuncta parati sumus: Sed tu remedia nobis ostende. Dicam igitur quæ* *Johannis Riccii oratio.* *Patavium.*

S

Consilium Iohannis Riccii.

mihi videntur. Primum & ante omnia cavendum censeo, ne illius aut fictis verbis, aut fronte compositâ decipiamur. Est enim altus & reconditus in eo sensus, ac profunda quædam voluntatis dissimulatio, ut in Bernabove prius, mox in Veronensi: inde in Patavino depræhensum est: quos omnes eodem artificio ad extremum pervertit, *cùm aliud ageret, aliud simularet.* Sit igitur in mentibus vestris semper hæc fixa immobilisque sententia, nihil illum usque adeò cupere & moliri, quàm ut Florentiæ dominetur: hujusque gratiâ illum omnia facere, quæ facit. Deinde copias jam nunc parandas esse dico, quæ contra illius subitos improvisosque conatus queant resistere. A repentinis enim invasionibus maximum nobis periculum imminet, cùm & copias habeat ingentes, & sit ipse dominus voluntatum deliberationumque suarum, & momento temporis mandare possit fieri, cujus contrarium eò usque simulârat. Nobis verò nisi prius paratæ sint copiæ ad resistendum, nihil in tempore ageremus. *Non possunt enim, non possunt subita repentináque pericula collectitiis evocatísque copiis propulsari.* Paratas jam ad hoc ipsum structasque esse oportet, quo pericula repentè supervenientia propulsemus. Viros præterea deligendos censeo, magnâ prudentiâ longâque experientiâ probatos, qui tanquam in specula cura circumspiciant & attendant. Utilissimum insuper existimo, vicinos omnes nostros in amicitia continere. *A vicinis enim facultas præbetur nocere volentibus, & aufertur.* Bononienses verò fovendos auxiliis, & in societate conservandos puto. Urbs enim illa, si ab hostibus occuparetur, permagna nobis pericula afferret. Hæc omnia non raptim, neque trepidè, sed quâ decet moderatione facienda puto; *ne ipsi, qui bellum timemus, velle inferre bellum aliis videamur.* Mittendos etiam censeo in ulteriorem Galliam Legatos ad Francorum Regem, qui ista denuncient & consilium petant. Facilè quidem erit, ut sunt Gallorum animi, vel ex hac sola postulatione consilii mentes quorundam erigere ad Alpes, si expediet, transeundum. Dixi, quæ mihi in præsenti facienda videntur: vos quod facturum sit optimum recipiatis.

Ea cùm dixisset Johannes Riccius consedit. Cæteri verò, qui in consilio aderant, hujus ferè sententiam comprobârunt. Itaque civitas id consilium secuta cavere diligentiùs, & circumspicere singula perrexit.

Florentini conventiones quasdam ineunt.

Carolus Bernabovis filius.

Senenses Oratores Florentiam mittunt.

Policianum opidum.

Per idem tempus in Picentibus atq; Umbris permagnæ copiæ in societatem cogi nunciabantur, mox Hetruriam petituræ: quas & observare ne obessent, & sibi conjungere Florentini perrexêre. Hæ copiæ per hiemem coactæ, ut primum ver advenit, Perusinum agrum ingressæ modò ad Cortonensium, modò ad Senensium fines deflexêre: gravis profectò vicinitas, & quæ omnia latè turbaret. Ad hos igitur Florentini missis oratoribus, conventiones quasdam inierunt: quæ res magnā apud Senenses Pisanosq; suspicionem induxit. Et quicquid postea per eas copias gestum est, quasi id pactum à Florentinis esset, civitati ferebatur acceptum. Tetigit quoque ea suspicio Galeatiū Mediolanensem, præsertim postquàm Carolus Bernabovis filius cum his sese copiis conjunxit, & Antonius Veronensis nuper dominatu pulsus. Senenses verò his copiis conterriti oratores Florentiam misêre, varieq; tractatū est de cōtroversiis sopiendis, & de conjunctione pristinâ retinendâ. Difficultatem reb. afferebat Policianum opidum, quod neq; deseri cum honestate, neq; retineri posse salvâ Senensium amicitiâ videbatur. Nec una eademq; mens civium erat, cùm alii dimittendum omninò opidum existimarent, quo Senenses in amicitiâ tenerentur: Alii nequaquàm dimittendum, sed retinendum cōservandumq; censerent, utpote Senensib. aliis quoq; rebus infensis, ne si illud recipiant quieturis. Erant etiam ferociores quidam, qui mittendas in Galliam copias, & Patavino, qui tunc à Mediolanensi premebatur, opem ferendā existimarent. Per hanc variationē sententiarum, quanquam frequenter agitarentur consilia: nihil tamen constituebatur.

Galeatius Patavium capit.

Inter hæc Galeatius Patavium cepit: quod postquàm Florentiæ auditum est, duplicatâ suspicione certissimum bellum expectabatur, & magis quàm antea de conciliandis Senensibus cura subibat.

Policianum in bonis Florentinorum.

Erant Florentiæ Policianenses legati: qui cùm variationem voluntatum civiū intellexissent, quod alii recipiendum omninò opidum, alii nec auxiliis fovendum censerent; docti, ut creditur, à fautoribus suis, ad ærarium profecti Policianum opidum in bonis Florentini Populi scribi referriq; jusserunt, mandatum allegantes, quod ad dedendum id opidum habebant. *Quæ verò in bonis Populi scripta sunt, ea*

sine decreto Populi alienari non possunt. Policianum igitur per hunc modum receptum est. Ea receptio quoquo modo facta plurimum irritavit Senensium animos, quasi parùm integrâ fide per contumeliam atque injuriam opido sibi ademto. Nec post hac iras texêre, aut pepercerunt querelis, apertè jam Mediolanensis potentiam asciscentes. Ipse quoq; Galeatius conqueri tunc primum cœpit adversus Florentinos, *Galeatius adversus Florentinos conqueritur.* quod Bernabovis filium & Antonium Veronensem inimicos suos eorum opibus augerent. Nec multò pôst, quasi pararentur sibi insidiæ, Florentinos omnes ex opidis urbibusque pepulit. Quæ postquam Florentiæ audita sunt, nulli fuit dubium, quin bellum adesset, ac parandas jam inde copias, quibus illi resisteretur, omnes censebant: Simulque in ulteriorem Galliam mittendos Legatos, qui aliquem Principum contra hujus potentiam excirent: Et Johannem Augum Bernabovis filio *MS. P. transalpinam.* conjungendum, mittendosque simul in Transpadanam * Galliam ad paternas amicitias clientelasque concitandas.

In medio apparatu futuri belli Petrus Gambacurta Pisanorū Princeps Florentiam venit, & quasi communis amicus monendo atque hortando Florentinum Populum ad curam pacis revocavit, tantumque valuit autoritas ejus viri, ut arma jam sumta è manibus extorqueret. *Petrus Gambacurta Pisanorum Princeps.* Fœdus in triennium firmatum, in quo Mediolanensis & Florentini, & Senenses & Perusini uno simul vinculo colligati sunt. *Fœdus Pisis initur.* Ictum est autem id fœdus Pisis autore Gambacurtâ, Legatis singulorum in eo loco coëuntibus, approbantibusque post satis longam disceptationem.

Per hæc ipsa tempora Urbanus Pontifex è vitâ migravit, virâ Simoniaca purus labe, cæterùm protervus naturâ atque perversus: Et Bonifacius in Pontificatu successit. *Urbanus Pontifex è vita migrat, Bonifacius in Pontificatu succedit.*

Altero dehinc anno statim majores quàm primò renovatæ suspiciones. Galeatius enim procuratam sui necem à Florentinis querebatur: idque per literas quibusdam proceribus & civitatibus significavit. Conquerebatur etiam acerbè, quòd Johannes Riccius publico Florentinorum consilio eum notasset, quasi fraudulentum hominem atque infidum: & quod ejus in Bernabovem perfidiam exprobrasset, ab eoque perinde quasi ab hoste cavendum esse monuisset, ac veneno quærendam illius necem suasisset, audiente civitate & approbante. Referebat etiam ad fidem, principium orationis illius fuisse: Hic homo signa multa facit, & quædam affigebat, quo rem magis aggravaret. Hinc abreptâ occasione cunctos Florentini nominis per opida ac loca sua versari commorarive inposterum vetuit. *Galeatius Florentinos per loca sua versari vetat.* Quæ ubi Florentiæ audita sunt, nulli fuit dubium, quin bellum adesset, & omnis spes unquàm futuræ pacis in tanta vacillatione & inconstantia perderetur. Placuit tamen ad calumnias ejus respondere, *ne forsan taciturnitas conscientiam arguere videretur*: nec sibi solùm; verùm etiam ad Venetos & Genuenses & Pisanos literis missis, quæ de procurata morte scripserat, magnificè refutata sunt. *Non enim esse morem Florentini Populi veneno adversarios necare, sed armis apertè, cùm expedit, bellum inferre: Venenis autem & proditionibus uti, Tyrannorum esse, non populorum.* Sed ipsum causam belli quærere, & ea fingere, quæ novit vera non esse. Quod autem cives Florentinos opidis ac locis suis pepulerit, se contra facturos esse: Itaque publico edicto invitare omnes suos, ut liberè commorari Florentiæ, cæterisque urbibus Florentinorum possint.

Inter hæc omnia majoribus ubique suspicionibus redundare cœperunt. *Senenses & Perusini fœdus Pisis ictum ratum habere nolunt.* Senenses quidem & Perusini fœdus Pisis ictum, ratum habere noluerant: Galeatius verò civitatis oratores ad Regem Francorum proficiscentes per viam detinendos capiendosque curaverat. *Querelæ civitatis referuntur ad Petrum Gambacurtam.* De his omnibus querelæ civitatis nomine referebantur ad Petrum Gambacurram, qui autor ac suasor fœderis ineundi fuerat. Sed ipse vir bonus sincerique animi, quantum valebat & poterat, turbulentis rebus medebatur. Et satisfaciebat quidem Florentino Populo rectitudine judicii ac bonâ voluntate: Itaque Mediolanum proficisci volentem, ad hæc expostulanda, Florentini retinuerunt, formidantes illius statui & Pisanorum libertati. Multa tamen per hunc ipsum virum & per alios eo ipso tempore cum Senensibus agitata sunt, conantibus Florentinis, si quà possent, ad veterem amicitiam illos reducere. Atque his de rebus sæpiùs oratores missi, etiam cum oblatione relinquendi Policiani in manibus sociorum. Hæc & per se & per Legatos Bononiensium cæterorumque amicorum Florentini quæsiverunt: Sed cuncta incassum, adeò Senensium animos indignatio exacerbaverat, præsertim cùm haud multò prius, facto & operâ Florentini Populi,

per Johannem Augum & copias ejus se impetitos cognoscerent, ut metu ad amicitiam Florentinorum redire compellerentur. Sed neque oblata humiliter, neq; minæ terrorésve profuerunt adversus mentes Senensium obstinatâ indignatione saucias.

Motus in Perusinis.

In Perusinis quoque motus erat non dissimilis, conquerentibus jampridem, quod eorum exules à Florentinis foverentur, quodque latrones in societatem coacti Florentinorum operâ eos offendissent. Et jam arces quædam per proditionem tentatæ dicebantur, ut Miniatis opidi & Anglaris. Et in Aretinis motus quidam conciti per Angelum Tarlatum Petramalensem, & Bartholomæum ejus agnatum. Ita bellum, etsi nondum erat, tamen haud dubiè parabatur.

Angelus Tarlatus Petramalensis.

Rex Francorum Florentinos protegere vult.

Inter hæc Rex Francorum per oratores suos nunciavit, Florentinos protegere ac tutari velle. Ob hæc autem duo postulabantur; primum, ut civitas Clementem, ut verum Pontificem Romanum in spiritualibus sectaretur: Secundum, ut donum aliquod annuum censûs nomine Regi dare instituerer, quo appareret protegendi tutandique jus Regi incumbere. Hæc utraque magno animo negata sunt Regi, quoniam alterum vacillationem fidei; alterum diminutionem libertatis continere videbatur. Itaque maluit Florentinus Populus suis propriis viribus bellum periculosum & maximum sustinere; quàm illa Regi concedere, quæ erant contra dignitatem: Nec postulantibus regiis oratoribus ad suum arbitrium pacem remitti cõsensit, ob earundẽ rerum suspiciones. Demùm verò cùm hinc inde exarsissent animi, Galeatius per literas suas civitati bellum indixit. Exemplum earum literarum hîc subjeci: Galeatius Florentinis. Pacem Italicam omni studio hactenus indefessâ intentione quæsivimus, nec laboribus pepercimus nec impensis. Optabamus enim, quòd lassata longævis bellis Italia semel temporibus nostris in pace quiesceret: Idque tanto animi fervore flagravimus, ut nonnunquàm per malos interpretes vitio nobis asscriptum fuerit, quòd humanitate & charitate facere nitebamur. Sed omnia frustra tentavimus, prævalentibus consiliis reproborum. Maluit enim, non dicimus vestra magnifica communitas, de quâ nihil tale opinari possemus: sed paucorum Arciguelphorum vestrorum seu rabies seu diffidentia malè fundati & tremuli status sui, qui florentem illam civitatem sub libertatis specie tyrannizant, guerram quàm pacem eligere, & pacis indigam patriam & Italiam pro magna parte strepitibus bellorum involvere: Violatis (quod execrabilius est) in grande damnum & inæstimabilem jacturam magnificorum filiorum nostrorum, Senensium, & Perusinorum, ignominiamque nostram, occultè primò, quantum fieri potuit; & tandem palàm fœderibus universalis ligæ, quæ fuerat longis tractatibus & validis solennitatibus confirmata. Utinam in ipsos solos, & non alios pacis avidos, & in ipsorum capita, & non in ipsam miserandam patriam detestabilia hæc sua consilia & opera redundarent. Quibus, præter naturam nostram, & omne nostrum propositum ad ulciscendum illatas filiis & amicis nostris, contra conventa ligæ fœdera, innumerabiles offensas, adversus tyrannizantem Arciguelphorum vestrorum statum à die præsentationis hujus nostræ diffidentiæ in arma necessariò provocamur. Ad has literas prolixiùs duriùsque responsum est à Florentinis cum singulorum capitum reprobatione. Pacem omni studio quæsivisse scribere, cum, qui nihil aliud, quàm bellum per omnem vitam fuerit meditatus: Qui nuper Veronensem fractum Patavini adverso prælio repentè bello armisque invaserit, fingens illum contra se insurgere velle, qui vix propria mœnia poterat à priori hoste defendere: Patavino autem, qui cum se conjunxerat ad Veronensem advertendum mox simili fictione bellum intulerit atque oppresserit. Qui gener socerum, nepos patruum mirabili impietate prodiderit. Qui non absimili fictione causam belli quærens, vix siccatis adhuc fœderis Pisani literis, necem sui procuratam in consilio Florentini Populi simulârit, quo pacem rumperet, bellum inferret: Nunc fœdus violatum à Florentinis dicere, cùm Florentini quidem ad unguem servârint. Ipse verò prius quàm conclusum fuerit, de illius violatione cogitârit. Qui spe vanâ inflatus regnum Italiæ speret atque affectet. Se quidem fuisse paratos juris disceptationi stare: Sed quoniam non jure; sed vi & armis invadantur, viriliter repugnaturos. Nam quod potentioribus quibusdam indicat bellum, non universæ civitati; in eo appariturum esse, quàm stultè crediderit malis suasoribus, cum unanimem sit civitatem totam ad refringendum ejus conatum reperturus.

Galeatius Florentinis bellum indicit.

Litera Galeatii ad Florentinos.

Responsio Florentinorum ad Galeatium.

Atque ita bellum magno elatoque animo est à Florentinis receptum. Id bellum cœptum est nonagesimo anno supra mille trecentos, medio quasi vere. Duravit autem ferè annis duodecim, quanquam intercessit nonnunquam pax, verùm ita infida ac suspecta, ut vix ab armis discederetur, ac resumeretur confestim bellum, ut distinctè per singulos annos deinceps ostendemus.

Bellum recipitur à Florentinis adversus Galeatium.

ANNO. 1390.

HISTORIARUM FLORENTINARUM,

LIBER DECIMUS.

Bellum Mediolanense, quod nunc scribere aggredimur, tantis opibus, tantâq; contentione animorum à Florentino Populo gestum est, ut procul dubio bellorum omnium, quæ is Populus unquàm gessit, maximum sit existimandum. Nam & civitas per id tempus viris opibusq; maximè florebat, & nitebatur adversus potentissimum hostem, cujus magnitudo dominii instar Regni cujusdam per Italiam habebatur. Nec nostratibus modò certatum est armis in eo bello: sed magnos insuper exercitus, potentissimosq; Duces ex Gallia & Germania Florentini exciverunt, ut admirandum sit Populum unum ad tantas res gerendas vel magnitudine animorum vel opibus sufficcisse. Causas verò ac semina hujus belli superiore libro expressimus. Initium verò gerendi in hunc modum fuit. Equites ac pedites magno numero Senis convenerant, paulò ante indictionem belli. Venerant autem partim ex Gallia, per Lucenses & Pisanos paulatim transeuntes; partim ex agro Piceno, in Perusinos priùs transgressi, cùm exules à Florentinis palàm adjuti redire in urbē niterentur, mox ex Perusinis in Senenses transierant. Cùm igitur bellum movere decretum esset, hostium equites ad tria millia, pedites autem ad mille quingentos Senis profecti, non procul ab ea urbe primâ die constiterunt. Duces verò equitatus erant Johannes Actii ex Ubaldinis, & Jantedescus nepos Saconis, dudum Aretinorum Tyranni. Erant verò ambo præstantes bello viri, amboq; Florentini Populi inimici. Quippe & Ubaldinæ gentis castella Florentini per superiora tempora everterant, & Saconis filiis Bibienam primò, mox cæteras, quas tenebant arces abstulerant. Profecti igitur Senis, ut diximus, ac eâ die intra fines Senensium commorati, ubi nox advenit, iter arripientes, transmisso monte, qui Lucus dicitur, per superiorem Arnum descenderunt. Promiserant enim quidam opidum illis prodere, quod juxta flumen Arni existens, à patrono civitatis nomen habet. Et voluerunt proditores portam capere: sed deterriti opidanorum concursu, ut fortuito adventu quorundam auxiliarium, desperatâ re ab incepto destiterunt. Unus etiam eorum dissimulato itinere ad hostes transfugit, conatumq; in irritum cecidisse ostendit. Eâ igitur spe destituti hostes per superiorem Arnum profecti in fines Aretinorum transierunt, prædis ac rapinis omnia fœdantes. Inde per Ambram fluvium in fines Senensium reversi sunt. In his verò locis consistentes discursiones & bellum tumultuosius intulerunt. Adversus hunc repentinum motum, quanquam non satis parata civitas erat: tamen quæcunq; potuit equitum ac peditum subsidia in Aretinos misit, quò conatibus hostium obviaretur. Nam Gibellinæ factionis homines jam per ea loca sese plurimum erexerant, novosq; fieri motus affectabant, studio magis partium, quàm ullâ probabili ratione inducti. Inter hos eminebant maximè gentiles agnatiq; Saconis, dudum Aretinorum Tyranni, quibus castella quædam & opida ex vetere fortunâ supererant, magnæq; eorum clientelæ & amicitiæ per agrum Aretinum vigebant. Hi ergò statim ac motum est, præcupidè arripuerunt bellum, & suarum partium homines in spem maximam erexerant. Itaque haud multò pòst & defectiones aliæ fieri cœptæ sunt, & Licinianum opidum nobile, quod Florentini tunc possidebant, ad hostes defecit.

Bellum Mediolanense omnium maximum.

Initium belli.

Duces equitatus Iohannes Actii ex Ubaldinis & Iantedescus nepos Saconis.

Lucus mons.

Unus ad hostes transfugit.

Florentini subsidia in Aretinos contra hostes mittunt.

Licinianum opidum ad hostes defecit.

Per idem ferè tempus adversus Bononienses, qui erant Florentinorum socii, motum est bellum. Galeatius enim missis repentè copiis alio exercitu Bononienses invasit. Præerat autem huic exercitui Jacobus Vermis Veronensis: Erant & alii

Bononiensibus à Galeatio motum est bellum.

Iacobus Vermis Veronensis.

cum illo ductores: sed summa rerum ad Jacobum referebatur. Hi omnes magno tumultu Bononiensem agrum ingressi, opida quædam expugnârunt, cæterisque subinde terribiles imminebant. Bononienses autem in eo periculo constituti hæc Florentiam celeriter nunciarunt, & auxilia poposcerunt. Itaque Florentini multis de rebus soliciti uno eodemque tempore, & de resistendo adversus propinquos hostes, & de sociorum tutela curam suscipere cogebantur. Johannes Augus inclitus eâ tempestate Dux, cum Florentino Populo militare consuetus, in Apulia per hoc tempus degebat. Hunc igitur confestim evocare placuit, & simul ad Rainaldum Ursinum egregiæ potentiæ hominem, magnumque bello Ducem respicere, eumque cum suis copiis arcessere, imperiūq; totius belli per Hetruriā sibi uni polliceri: In agrū item Picenum mittere ad milites alios conducendos. Et Augus quidē; celeriter ex Apulia movēs, satis maturè advenit, statimq; ad Bononienses missus est. Magna enim ac præcipua Florentinis erat cura Bononiēses in societate retinendi. Rainaldus autē Ursinus in Hetruria expectabatur. Qui cùm apparatus fecisset omnes, ac iter ingressus foret, dolo ac proditione quorundā apud Aquilam urbem interficitur. Ejus viri interitus multa turbavit: Sed affuit medicina haud quaquā dispar, quod apud hostes quoq; Johannes Actii, qui erat præcipuus belli Dux, haud multò pòst cōcepto in castris morbo, ac Senas relatus, diem obivit. In Bononienses verò cùm pervenisset Augus, coactis in unum Florentinorū ac Bononiensiū copiis (ad quatuor millia equitū fuerunt, peditū autem ad duo millia) ad hostes duxit. Nec expectavetunt hostes: sed desertâ obsidione castelli Præmalcore, quod tunc obsidebant, in Mutinensem agrum se receperunt. Augus pulsis hostibus reducere castella priùs amissa in potestatem Bononiensium nitebatur. Et erat quidem optimâ spe bello in his locis superandi. Habebat verò secum ad terrorem hostis Carolum Bernabovis filium, & Lucinum ex eadem familia ortum, ad quos imperium Mediolani successione legitimâ spectare dicebatur. Constituerat autem redactis in potestatem castellis primò amissis, in Mutinensium fines transire, indeq; adversus Mediolanensem bellum inferre.

Johannes Augus Dux ex Apulia evocatur. *Rainaldus Ursinus Dux.* *Rainaldus Ursinus apud Aquilam proditione interficitur.* *Johannes Actii diem obit.* *Castellum Præmalcore obsidetur.* *Lucinus.*

Inter hæc major cura Florentinos detinebat. Non enim si in Hetruria resisterent, neq; si Bononiensiū finib. repulissent hostem, satis esse putabant: sed ardebant animi cupiditate mirabili caput ipsum hostile per Galliam invadendi. Quare missis in Germaniā Legatis Stephanū Bavariæ Ducē magnis pecuniis maximisq; præmiis ostensis, ut transiret in Italiā, cōmovebāt. Franciscū quoq; Carariensē filiū, qui capto patre in Germaniā se receperat, Florentini excitabant, ut ad recuperandā dominationē paternā in Italiā reverteretur. In Galliā quoq; Transalpinā legatione aliâ missâ Jacobum Armeniaci comitem, bello insignem virum, magnis propositis præmiis evocabant. Utrobiq; infinita quædam vis pecuniarum à Florentinis impensa.

Stephanus Bavariæ Dux ut in Italiam transeat movetur. *Franciscus Carariensis* *Jacobus Armeniaci comes.*

Dum hæc per Galliā & Germaniā providentur, bellum nihilo segniùs in Hetruria gerebatur. Hostes enim castella insuper quædā Aretini agri ad defectionē coëgerunt. Tandemq; munitissimā arcē, cui nomen est Battifolle, trib. passuū millib. ab Aretio, per proditionē occupârunt. Cùm enim messis esset, ac opidani metendis colligendisq; segetib. intenti; se populariter extra opidū effudissent, presbyter quidā invitato ad epulas custode arcis, illū vi illatâ detinuit, ac turrim ingressus (erat enim celsa & egregia in arce turris) hostes vocavit, eisq; venientibus arcem atq; opidum tradidit. Opidani omnes capti, bonaq; eorum direpta fuerunt. In hoc igitur castello stationē habentes hostes, ac ex propinquo loco, die noctuq; Aretio imminentes, & usq; ad mœnia assiduis propè discursionib. infestantes, maximū in discrimē civitatē conjecerant. Adversus hujusmodi periculū illud maximè remediū fuit, quòd cives Aretini non secus pro tutela urbis, quàm pro vita & pro sanguine decertabant. Cùm enim Dux esset hostiū Saconis nepos, cujus pater atq; avus Gibellinæ factionis Princeps in Aretinis fuerat, non tàm Florentinorū status, quàm partium studia incensis animis agebantur. Itaq; & custodire urbē, & vigilias impigrè obire, & cuncta sagaciter providere nunquàm cessabāt. Gibellinis autē omnib. arma ademerant, neq; quēquam eorū, nisi per diem, exire domo patiebantur. Per hunc modū urbs illa ex maximo periculo, ac penè ex hostiū faucib. erepta est, atq; servata. Premebatur tamē intolerabili bello. Nam post Battifolle occupatum ab hostibus, frequentia castella diversarū partiū labe pollutâ rebellârunt, ac bellū urbi præcupidè intulerūt. Nec verò Florentini interea segnes aut trepidi erant: Sed apud Colle & Bonitium & Staggiam

Battifolle arx munitissima per proditionem occupatur. *Castella diversarum partium rebellarunt.*

coactis

coactis copiis, Senenses ab ea parte usque ad mœnia urbis infestabant. Itaque Senæ & Aretium uno eodemq; tempore enixissimè premebantur, & ager Florentinus quà Senas spectat, laborabat: & erat pluribus simul locis mirabili contentione implicatum bellum. Hæc quanquam erant magna laborisque & impensarum plena: tamen non tantam pro his curam Florentinus Populus suscipiendam censebat, quantam pro his, quæ ex Gallia & Germania ad opprimendum hostem ventura auxilia mente & cogitatione providerat. Intelligebat enim, si bellum solummodò in Hetruria sibi illatum repelleret, fore, ut longitudine belli civitas contereretur. Hostis quippe, si per Galliam in pace degeret, nec domi bellum sentiret, perpetuò suffecturum ad belli sumtus in Hetruria suppeditandos: Sin autem per Galliam pateretur bellum, pecunias illi faciliter defuturas, & pericula maxima novo in dominatu subiturum. Domi igitur ut hostis belli pericula sentiret, necessarium videbatur.

Bellum pluribus simul locis implicatum fuit.

Hoc itaque consilio Florentini per Legatos suos semel atque iterum missos, ex Gallia simul & Germania exercitus & proceres ad transeundum Alpes, veniendumq; in Italiam adversus hostem magnis pecuniis, magnaque præmiorum ostentatione excitabant. Et res quidem in Germania agitatæ prosperum finem habuere. Veniens enim Franciscus Cararienfis cum Germanorum equitatu, mirabili celeritate & audaciâ Patavium ingressus est, eamque urbem plaudentibus civibus suis statim recepit, præter arcem, quæ, licet amissâ urbe, pro Mediolanensi tenebatur. Hoc verò ubi auditum est, confestim Johannes Augus cum Florentinorum Bononiensiumque exercitu Mutinensem agrum transgressus, Rhegio ac Parmæ terribiliter imminebat, citra Padum inferens tumultuosè bellum, nec valeret hostis Patavium ad succurrendum arci auxilia mittere. Nec multò pòst Dux Bavariæ cum Germanorum exercitu supervenit. Hac igitur insigni plagâ percussus Mediolanensis, domi & in Gallia laborare cœpit. Amissâ enim Patavio maximâ urbe, Verona quoque & Vicentia vix in illius potestate consistebant, ad omnem motum trepidæ & incertæ, ac rerum novarum plurimùm avidæ. Nam Verona quidem publicè sumtis armis antiquos dominos palàm invocaverat: & Vicentia vix & anxiè continebatur. Quod si tunc vivus fuisset Antonius Veronensis, nuper à Galeatio dominatu pulsus, suas & ipse urbes pari terrore recepisset. Sed ille interierat relicto filio admodum parvulo Id enim Populos continuit, quod caput deerat, ad quod summam rerum referrent. Et simul Dux Bavariæ à Veronensibus expectatus debito tempore non venit. Itaq; deficiente paulatim spe cives qui insurrexerant, discordes inter se, & alia alii volentes seditionibus & armis concertare cœperunt, donec altera pars vocatis Galeatii Ducibus & intra urbem receptis, causa fuit, ut cum pernicie civitatis & direptione urbis omnia subverterentur.

Florentini ex Gallia & Germania exercitus excitabant.

Mediolanensis domi & in Gallia laborare incipit.

Verona antiquos dominos invocat.

Haud multò pòst Stephanus Bavariæ Dux per oratores suos Florentiam missos excusationem proposuit, quod Veronensibus opem ferre opportuno tempore nequivisset. Impeditum enim se fuisse, inquit, dum in Italiam properaret, cùm à Ducibus Austriæ, tùm à Præsule Aquilegiensi: ac per ea impedimenta factum esse, ut Verona, quæ jam ad ipsius expectationem ab hoste defecerat, amitteretur. Id verò se gravissimè ferre testatus est, in q; capita illorum se relaturum esse dixit, qui hanc sibi contumeliam intulerint. Conquestus est etiam adversus Venetos, quod cùm per Tarvisinum agrum iter faceret, inhospitaliter nimium ac durè Tarvisii portas sibi clauserint, nec se cum paucis quidem comitibus recreandi sui causâ intrare opidum permiserint. Inter has difficultates lætari se tamen dixit, quod adventu suo Patavium sit conservatum. Nam absque sua exercitusq; sui præsentia servari urbem illam nequaquam potuisse, tenentibus intra urbem hostibus munitissimā arcem, & multitudinem copiosam extra cogentibus ad invadendum. Esse verò consiliū suū, non prius exercitū Patavio educere, quàm arx recepta fuerit. Nam periculosum id foret, cū simulac traduxisset aliò copias, accedere hostis, ac per ipsam arcē invadere urbē valeret. Quamobrē se continuò oppugnare arcē, ac sperare brevi in potestatē esse vēturam. Interim verò darent operā Florentini, ut exercitus, quē Johannes Augus citra Padum habet, cum suo exercitu conjungatur. *Simul enim conjunctis exercitibus ubicunq; voluerint, per hostile solum castra facturos: Separatis autem, utrosq; imbecilliores fore.*

Excusatio Ducis Bavariæ per oratores suos.

Bavariæ Dux adversus Venetos conqueritur.

Consiliū Stephani Bavariæ Ducis.

Præterea se novos milites ex Germania expectare: Quare pecuniis opus esse, cùm pro his qui jam venerint militibus, tùm pro his qui expectentur. Nam se quidem ac domum & familiam suam gratuitò militare velle, nec pecunias pro his poscere. Hæc & hujusmodi dicta sunt à legatis. Responsum verò his datum est in hunc maximè modum. Displicere Florentinis impedimenta Duci illata, ac maximum dolorem suscepisse de Veronensium casu: Sed adhuc superesse maximam spem in illis civitatibus, *cùm quanto magis eas læserit hostis, tanto inimiciores sibi illas effecerit* Quod suo adventu conservasse Paravium affirmet, id & credere & gratias agere. Quod verò morari circum arcem statuerit, nec priùs in hostem proficisci, quàm arx fuerit recepta: id quidem consilium nequaquàm probare. Maximum enim Ducem cum Florentissimo exercitu circa oppugnationem unius arcis desidere inutilissimum esse. Franciscum enim Carariensem cum multitudine Populi Paravini, & cum aliquâ parte militum satis esse ad arcem oppugnandã & urbem tuendam. Ducè cum suo invictissimo exercitu in Vicentinos Veronensesque transire debere, facilia quidem sibi futura omnia, si celeriter trepidos ac titubantes adoriatur: Quod si differat, ac tàm præclaram facultatem labi sinat, confirmabuntur interea urbes stabilitatemque recipient. Exercitum verò, qui sit citra Padum, transire ad eum nequaquàm posse, maximis fluminibus, Pado & Athesi interfluentibus, qui neque navibus per hostile solum, neque vado transmitti ab exercitu valeant. Nec sanè minus utile videri, si bifariam hostis infestetur, quàm si uno loco solùm: cùm ipse quoque bifariam partiri vires, ac pluribus simul locis subire pericula compellatur. Pecunias verò, quas solvisse oportuit, eas jampridem fuisse persolutas, utque ipse benè novit, pro majori longè exercitu, quàm ipse adduxerit. Quare properet modò in Vicentinos Veronensesque ducere: civitatem, cùm tempus fuerit, de pecuniis cogitaturam. Cum hujusmodi responso Legati remissi.

Florentinorum responsio.

Cæterum ille sive metu, sive indignatione in proposito suo perstitit. Itaque differendo primùm, mox detrectando: ad extremum verò apertè negando exire in hostes nunquam consensit. Hac igitur morâ intercedente, motus omnis in Veronensibus Vicentinisque resedit. Exercitusque citra Padum nuper missus in Bononienses remeavit, initio orto ab equitibus Bononiensium, qui conquesti stipendia sibi non solvi, domum redire constituerunt. Id verò cùm facerent, nec Augustus quidem Dux cum reliquo exercitu stare in hostili solo confisus, retrò ducens in fines Bononiensium rediit. Per hunc modum cœpta adversus hostem prospera quidem, ac plena spei bonæ, frigere quodammodò ac debilitari cœperunt. Adeoque conversa res fuit, *ut, qui paulò antè de ruinâ hostis cogitabant, ne ipsi paterentur ruinam formidarent.* Tenebatur enim ab hostibus Paravii arx, &, quamvis oppugnata fortiter, retinebat. Copiæ verò hostiles circa Vicentiam & Veronam multæ convenerant. Dux autem Bavariæ indignatione conceptâ, quasi opera sua non satis grata foret, nec postulatæ sibi pecuniæ traderentur, deserturum se cuncta, & in Germaniam abiturum minabatur. Solicita igitur pro his civitas cuncta facere decrevit, quibus Paravium servaretur. Quare & pecunias insuper Duci tradere consensit, quò ille saltem, quoad arx caperetur, permaneret, & nova Patavium auxilia mittere festinavit, jam plurimũ ambigens de barbari hominis fide, à quo etiã nonnihil arcanè agitari cum hoste deprædenderat. Sed erat in transmittendis auxiliis difficultas maxima, quoniam Ferrariensis Albertus Galeatio fœderatus nulla transire auxilia per sua loca permittebat. Tenebat autem usque ad litus Adriæ. Restabat autem ut mari copiæ mitterentur, ex urbe Ravenna ad fossas Clodias navigaturæ. Sed neque naves aderant, neque Veneti eâ se inimicitiâ adversus Mediolanensem onerare volebant. Et in Gallia quidem hujusmodi conditio rerum erat.

Cœpta adversus hostes frigere incipiunt.

Dux Bavariæ deserturum cuncta minatur.

In Hetruria verò enixissimè gerebatur bellum, & erat, ut supra diximus, locis pluribus variè implicatum. Florentini tamen prævalere videbantur: Quippe Mediolanensis domi percussus, non eâdem quã prius alacritate, subsidia in Hetruriam submittebat. Quare Florentini majoribus subnixi viribus usq; ad mœnia Senarum hostes fatigabant, ab ea maximè parte, quæ ad Staggiam & Colle & Bonitiũ spectat.

In Hetruria enixissimè geritur bellum.

Florentini prævalere videntur.

Præerat autem Florentinorum militibus Donatus Azarolus, eques Florentinus; & Biliottus Biliotti. Equitatum verò habebant optimum ex Italicis & Germanis equitibus. Dux autem militiæ nemo unus omnibus præsidebat: eaq; erat causa, cur non continuò castra in hostili facerent, sed propinquis Florentinorum opidis pro castris uterentur.

Donatus Azarolus Florentinorum militibus præest. Biliottus Biliotti.

intra

Intra urbem verò Senarum caritas erat annonæ; & pestis eodem tempore Populum affligebat: Nec eadem voluntas omnium erat civium, multi bellum contra vicinos susceptum, & Mediolanensis adhærentiam improbabant. Quas ob res seditione inter cives coortâ, deventum est ad arma, parsque nobilitatis pulsa cum suis omnibus castellis Florentino Populo adhæsit, bellumque urbi Senarum intulit. In his Orlandus Malavolta, & agnati omnes, & alii quidem ex præcipuis familiis Senensium fuere.

Caritas annonæ Senis.

Orlandus Malavolta.

Per hoc ipsum tempus legati Bononiensium tres Florentiam venerunt. Erant verò ex præcipuis magistratibus delecti homines. Causa verò legationis fuit, quòd jam planè fatigati Bononienses, ac futuram sumtuum magnitudinem horrentes, deponere bellum, & qualemcunque potiùs recipere pacem cupiebant. Hi cùm audientiam civium Florentinorum à Magistratu postulassent, sibique exhibita esset, in hunc modum verba fecerunt.

Legatorum Bononiensium oratio ad cives Florentinos.

Si eadem opulentia nobis foret, ô Florentini! quam in vobis conspicimus, animus certè non deesset ad perseverantiam belli. Quippe & fortis est Populus noster, ac manu promtus, & celsi profectò animi in periculis capessendis. Et in hac quidem parte nemini uni Populorum Italiæ civitas nostra concedit: Pecuniosi verò (quod fas sit dicere) nequaquam sumus ad comparationem vestri. Non enim eo ingeniò sunt homines nostri, ut industriâ multâ in acquirendo utantur: nec ulli eorum per Galliam & Britanniam negotiaturi discursant. Simplices magis homines, ac suis rebus contenti, eo, quod habent domi, lætis animis perfruuntur. In hujusmodi autem moribus opulentia non fit, quam industria parit, diligentia exauget. Cùm igitur bellum per hoc tempus non lacertis, sed pecuniis geratur, & magnitudo contentionis maximos efflagitet sumtus, impar tanto dispendio Bononiensis Populus veniam precatur. Hactenus enim quantum potuit sufficit: Jam ampliùs sufficere nequaquàm valet. Itaque ne socii taciturnitate nostrâ decipiantur, hoc ipsum facere notum vobis ante tempus decrevit. *Nam bonorum sociorum esse putat, nihil vel dissimulare vel occulere, nec astuto consilio, sed bonâ fide incedere.* Cunctis igitur apud nos tritè discussis, non videmus supra tres menses in his, quibus nunc sumus, expensarum oneribus perdurare posse. Quamobrem videretur nobis hoc medio tempore totis viribus annitendum, ut vel victoriam de hoste, vel pacem honestam, si fieri potest, consequamur. Pacem enim, si bona sit, communiter recipiendam suademus. Transacto autem eo tempore, si duret bellum, non videmus supra nongentos equites mercede conductos, ac certum aliquem peditum numerum in communem societatem posse conferre. Quod si majora subsidia bellum poscit, nec ista sufficiunt, quæ afferre valemus, pecunias mutuo nobis date, ex fide, cum poterimus, reddituris. Sin verò nec ista vultis, rogant vos Bononienses, ut, cum bona venia vestra, sibi liceat pacem & concordiam per seipsos quærere, ac onus belli deponere, quod ferre non valent, in faternitate & amicitia vestra omni modo perseveraturis. Hæc denunciare vobis missi sumus. Ea cùm dixissent Legati dicendi finem fecerunt.

Bononiensiũ laus & descriptio.

Percussit animos cunctorum ea denunciatio, & quasi fundamenta rerum labi visa sunt. Nimis enim necessaria illorum societas ad bellum videbatur. Spatio igitur ad respondendum sumto, cùm res in consilio maturè agitata fuisset, tandem Legatis in hunc modum Florentinus Magistratus respondit.

Magistratus Florentini responsio Legatis Bononiensibus data.

Nos quidem, ô viri Bononienses! quæcunq; significantur à sociis de statu rerũ suarum, commendare solemus. Aut enim prospera sunt, quæ significantur, & unà cũ illis lætitiam sumimus: aut adversa, & unà cũ illis remedia cogitamus. Sine sociis autem de re sociorum constituere non licet. Atq; nos hi sumus, qui semper de vestro Populo magnam & egregiam opinionem habuimus, & supra quàm fortem, ac manu strenuum, etiam opulentum existimamus. Maximam enim civitatem ac rebus omnibus affluentissimam multis divitiis abundare par est. Neq; verò tam facultatem erogandi deesse Populo vestro credimus, quàm voluntatem. Sunt enim pergraves omnibus belli sumtus, sed præsertim Populis ac multitudini, quæ futura pericula non discernit. *Veruntamen ut medici, quos curant, ægrotos, urere interdum ac secare compellunt, & partem corporis cum dolore abjicere, quò cætera conserventur:* Ita gubernatores Reipubl. futurum periculum, instar medicorum, prævidentes, etiam

etiam cum dolore cogere debent Populos, partē facultatum suarū pro cōservatione cæterarum partium erogare, *Amissâ enim libertate in potestatem victoris omnia transmigrant; Et insuper dedecus & infamia servitutis adest, quæ etiam morte est à generosis hominibus repellenda.* Atque illud palàm est, in hoc bello principaliùs ab hoste civitatem vestram impeti, quàm nostram, non quod odium sit dispar, sed quod Bononiam in potestate majorum suorum fuisse jactat, & quasi hereditariam illam reposcit: ex quo fit, ut nos magis vobis auxilium feramus. Paci verò ac promissionibus ejus quàm confidere possitis, vos ipsi existimare per exempla Patavini & Veronēsis, ac cæterorum, quos fidei suæ credentes fraudulenter pervertit. Nihil tamen cupit magis, quàm vos à nobis disjungere. *Videt enim stantibus simul civitatibus nocere nō posse: Separatos verò vel decepturum se facilè, vel oppressurū cōfidit.* Quid igitur prudētes viri facere debent? Nónne in contrarium niti quàm hostis affectet? *ut cum ille in separatione interitum; vos in conjunctione unicam salutis viam existimetis?* Enim verò non valet Bononiēsis Populus onera belli perferre? At lōgè majora fere, si libertatem amittet. *Quæ enim nunc gravia videntur, tunc levia fuisse putabuntur.* Verùm hæc mala infanda ne experiri vos sinat divina benignitas. Quod autem ad pecunias mutuo postulatas attinet, cogitare debetis, quanta sunt onera civitatis nostræ. Nos enim, ut scitis, totum onus Hetrusci belli sustinemus, sine ulla participatione sociorum. Per Galliam verò quis nescit, quàm incredibilia sint profluvia impensarum nostrarum? Itaque mutuò postulare à nobis, nec honestum, nec tolerabile est. Illud verò nequaquam silendum nobis videtur, quod hujusmodi colloquia per vos inducta inimicissima sunt utilitati vestræ. Nihil est enim quod tam alere bellum possit, quàm si audierit hostis, alteram civitatum nostrarum jam esse defessam, ac de omittendis belli oneribus, & de qualicunque pace cogitare. Tunc enim spem nimirum suscipiet, tunc se attollet, tunc enixiùs perdurabit. Itaque supprimendæ sunt hujusmodi cogitationes & voces, ac ut hostis ipse pacem appetat expectandum. Multa sunt enim, quæ vobis spem optimam afferre debeant: Recuperatio Patavii, Germanorum præsentia, copiæ insuper nostræ citra Padum existentes. Ex Gallia quoque transalpina magnas copias esse venturas ad ruinam hostis irreparabilem expectamus. Victoria profectò in manibus nostris est, nisi per socordiam illam abjiciamus. Quare, ut decet fortes viros, utq́ue nomen ac fama civitatum nostrarum flagitat, celso & invicto animo incumbendum est ad bellum, nec illud tribus mensibus, sed vel ruinâ hostis, vel postulatâ ab eo pace, quæ communis civitatum nostrarum sit, metiendum. Aliter verò si fiat, non tam pacem, quàm servitutem sub nomine pacis expectate.

Bononienses constanter perseverant in fœdere. Legati cum hoc responso abierunt. Quæ cùm domi retulissent, quasi rationibus victi, Bononienses constantiùs quàm antè perseverârunt in fœdere, ac viriliter bello incubuerunt.

Post hæc Florentini omne studium converterunt ad Patavium conservandum: quod ut facere possent, summâ ope nixi sunt, Albertum Ferrariensem sibi conciliare, & à conjunctione Mediolanensis sejungere. Idque tandem assecuti sunt, operâ maximè Guidonis & Hostasii Ravennæ dominantium. *Guido & Hostasius.* Pace enim inter illum & Bononienses factâ itinera patefecerunt. Moxque Augus magnâ multitudine Patavium missus, opportuno tempore ad opem ferendam affuit. Nam Dux Bavariæ jam abierat: Hostis autem coactis in unum viribus Patavio imminebat. Adventu novorum militum, quos Augus adduxit, omne periculum depulsum est. Et Dux quidem Bavariæ in Germaniam rediit, nec inimicis neque amicis satis probatus. In eo tamen procul dubio utilis, quòd per illius præsentiam factum est, ne Patavium ab hostibus recuperaretur. Non enim retenta fuisset ab initio illa civitas, nisi ipse cum suo exercitu supervenisset. In cæteris verò cùm multum nocere potuisset hosti, vel noluit, vel nescivit, vel non ausus est. *Ducis Bavariæ acta.*

Per extremum ejus anni Johannes Augus militiæ Dux cum his, quæ Patavii convenerant, Florentinorum & sociorum copiis in hostem profectus, per Vicentinum Veronensemq; agrū castra pluribus locis fecit. Sed urbes jampridē cōfirmatæ, & insuper militū præsidiis affatim structæ, nullā motus alicujus significationē dederunt. Quare aliquod tēpus per ea loca moratus Dux, cū fructus nullus appareret, ac suspiciones quædam in castris exortæ forent adversus Faventinum Astorgium, qui cum suo equitatu erat in eâdem militia, redire Patavium constituit. Atque ita in hiberna *Faventinus, Astorgius.*

berna deducti milites, finem belli eo anno fecerunt.

Altero de hinc anno, qui fuit nonagesimus primus supra mille trecentos, maximi insuper motus, & quanta nunquam prius certamina extiterunt. *ANNO 1391.*

Florentini post Ducis Bavariæ recessum spem atque animum converterant ad Gallorum in Italiam transitum. Miserant enim jampridem Legatos in Galliam solicitandos proceres gentis, pecuniam abundè pollicentes, ac insuper maxima præmia futura demonstrantes. His pollicitationibus & illecebris præstantem bello virum, ac domi potentem exciverant, Jacobum Armeniaci comitem. Erat verò summa spes in illius adventu. Qui enim Patavii hibernabat exercitus, si ab ea parte hostem invaderet; ab alia verò parte Galli urgerent, nullum habiturus remedium hostis putabatur. Hac igitur spe conceptâ Florentini omni studio accelerabant illius adventum. *Iacobus Arminiaci comes.*

Per idem tempus Raggiolum opidum vehementer oppugnabatur à Florentinis. Defecerant enim illius incolæ ad hostes, secuti antiquas Saconis partes, & Aiãte desco acceperant milites: qui cùm latè discursiones facerent, ac per Casentinam omnia turbarent, obsidere illud placuit. Obsidio longior fuit, & tormentis maximè oppugnatio est peracta. Incolæ enim, quia supplicium formidabant, omnes difficultates pertulerunt. Tandem verò, cùm jã ferri ampliùs nõ posset obsidio, milites, qui erant in opido, incolumes abire pacti, incolas deseruerunt: opidum verò capitur ac diripitur. Sed cùm rixa exorta esset inter victores, quidam ignem injecerunt, quo totum opidum conflagravit. Ex opidanis permultos latitantes incendium absumsit: cæteri capti ac Florentiam ducti, deq; rebellandi autoribus supplicium sumtum. *Regiolum opidum à Florentinis oppugnatur.* *Capitur ac diripitur.*

Florentini inter hæc Gallorum Ducẽ vehementer solicitare non desistebant. Nec ille quidem segnis negotiũ obire. Coacto siquidem impigrè exercitu ex Gallia moverat. Cũq; circa Rhodanũ pervenisset, multa in his locis impedimẽta offendit. Fautores enim Galeatii pmulti ac potẽtes primò dehortationib⁹ & precib⁹ deinde minis & seditione exercitus iter illius impedire nixi sũt. Nã Galeatius formidãs illius adventũ p Legatos suos in Galliã missos, pecuniâ & gratiâ proceres gẽtis solicitabat ac impedire illi⁹ trãsitũ in Italiã nitebatur. Sed ille in ꝓposito manẽs, cùm omnia sprevisset, & seditionẽ exercitus per cædem quorundã sanavisset, ad Alpes cõtendit, illisq; demum superatis in Italiam descendit. Simulq; Johannes Augus, cùm de adventu Gallorum certior factus esset, ipse Patavio movens magno tumultu alia ex parte hostem invasit. Præfectus enim cum exercitu per Vicentinorum Veronensiumq; fines Athesim transiit, apud locum, cui Porcile nomen extitit. Inde castra per hostilem faciens, omnia tumultu trepidationeq; complevit. Dabat verò illi facultatem permaximam, quod Galeatius omne robur exercitus sui Gallis venientibus opposuerat: Per alia verò loca tanta solummodò præsidia reliquerat, quanta sat essent opidis tuendis. Itaq; Augus quasi vacuam regionẽ nactus permagnam habuit facultatem, quacunq; libuerit pervadendi. Qui cùm in Veronensi aliquot dies castra fecisset, tandem Mincinum amnem primò; Deinde Ollium non procul ab opido Soncino transgressus, per Brixiensem & Bergomatem agrum duxit, tandemque ex his locis ad flumen Adduam pervenit. Apud id flumen, quoniam vado transmitti non poterat, cum exercitu constitit. *Florentini Gallorum Ducem vehementer sollicitant.* *Rhodanus.* *Fautores Galeatii Gallorum transitum in Italiam pecunia & gratia impedire nituntur.* *Porcile.* *Augus facultatem nanciscitur quacunq; libuerit pervadendi.* *Mincius amnis.* *Ollium.*

Et accidit, ut octavo Calend. Julii, quo die cursus equorum Florentiæ edebatur, secus Adduam foret exercitus. Legati verò Florẽtinorum, qui tunc aderant, Robertus Aldobrandini, Andreas Victori, Nicolaus Uzanensis, ludicrum equorum civitatis nomine in ripa Adduæ celebrari fecerunt, stante trans amnem ingenti multitudine hostium ad id ludicrum spectandum. Distabat autem is locus ab urbe Mediolano non amplius XVI. millibus passuum. Augus igitur cum exercitu in his locis existens adventum Gallorum lætus præstolabatur. Galli autem secuti Ducem suum, cum in radices Alpium descendissent, iter per citeriorem Galliam faciebant, ad sinistram habentes Padum amnem, quem si transirent Ticinus etiam ab illis fuisset postea transeundus. Id verò quia difficile putabatur, ne inter duo flumina includerentur, sic faciebant iter, ut dexterâ Apenninum montem, sinistrâ Padum haberent. *Soncinum opidum, Addua flumen.* *Robertus Aldobrandini.* *Andreas victori.* *Nicolaus Uzanẽsis Legati ludicrum equorum civitatis nomine celebrari faciunt.* *Ticinus.*

Necessariũ nobis videtur hoc loco, sitũ ejus regionis breviter describere, ut his, q legũt, clariùs innotescat. Gallia Cisalpina à septẽtrione quidẽ habet Alpes: à meridie *Gallia Cisalpina descriptio.*

die verò Apenninum montem: ab Oriente Adriaticum mare. Padus autem fluvius inter Apenninum & Alpes decurrens, mediam planitiem per longum ſecat, & in Adriaticum mare ſe condit. Flumina verò omnia, quæ vel Alpibus, vel ex Apennino deſcendunt, in Padum recipiuntur. Sed incliti maximè amnes ex Alpibus fluunt, Habent enim Alpes locis pluribus maximos amœniſſimosque lacus, ex quorum ſingulis flumina oriuntur, ut Ticinus ex Verbano, Addua ex Lario, Ollium ex Sibincio, Mincius ex Benaco.

Ticinus ex Verbano, Addua ex Lario, Ollium ex Sibincio, Mincius ex Benaco oritur.

Mediolanum igitur inter Padum & Alpes ſitum eſt. Habet verò ex altera parte Ticinum amnem, ex altera Adduam. Galli ergò, ut diximus, ad ſiniſtram Padum habentes, ſecus fluvium iter faciebant. Erat verò eorum propoſitum, cùm eam regionem præteriiſſent, quâ Ticinus Padum ingreditur, tunc, quamprimum facultatem nacti forent, Padum tranſire, ac Mediolanum exercitum admovere. Hoc igitur propoſito iter facientes, cum magna ſui ſpe, magnoque terrore hoſtium adventabant. Eſſe verò in Gallorum exercitu ferebantur quindecim millia equitum, pugnaciſſimorum hominum, præterea multitudo ingens peditum, lixarumque & calonum turba, quæ caſtra ſequi conſuevit.

Galeatius Alexandriam opidum tenuit.

Galeatius autem Mediolanenſis Alexandriam opidum tenebant, poſueratque in eo loco Italorum optimum equitatum, Ducesque belli egregiè peritos.

Rinaldus Janfiliactii.
Iohannes Riccius

Erant cum Gallis Florentinorum Legati duo, Rainaldus Janfiliactii eques Florentinus, & Johannes Riccius. Hi Gallos, ac præcipuè eorum Duces, ab omni dimicatione, quantum poterant, auctoritate ac rationibus revocabant, ſuadentes, ut vitatâ interim pugnâ Mediolano copias admovere properarent: Alterum enim exercitum ibi præſtolari, qui ſe cum Gallis conjungat. Eo facto victoriam certiſſimam eſſe in manibus, nec hoſtem expectaturum. Nec ea quæ dicebantur, vana erant. Incredibilis profectò metus hoſtem invaſerat, adeò, ut ſimulac ſiniſtrum aliquid ſenſiſſet, Papiam (ubi erat ejus aula) deſerturus crederetur. Legati igitur iſta monebant. Galli autem innatâ gentis ferociâ in omne periculum ruere promtiſſimi erant.

Caſtellatium opidum.

Itaque expugnato opido, cui Caſtellatio nomen eſt, longè ab Alexandria ſex millibus paſſuum, cùm in eo loco conſtitiſſent, tandem ad ipſam Alexandriam, ubi copias hoſtium conveniſſe audierant, pugnaturi duxerunt.

Immenſi calores.

Erant tunc immenſi calores: Nam ad VIII. Cal. Auguſti hæc agebantur. Equites autem hoſtium intra mœnia intenti, equis viriſque recentibus adventum Gallorum expectabant. Illi feſſi & calore fatigati per meridiem advenerunt. Addunt errorem alium. Ubi enim propinquârunt opido, deſcendentes ex equis aciem ſtruxerunt pedeſtrem, denſam quidem, & procul dubio ſuperiorem futuram, ſi pectoribus & lacertis pugnaretur. Ita ſtructi ad hoſtes contenderunt, relictis poſt ſe aliquo intervallo equis, quibus fuerant advecti.

Hoſtes equos abducunt.

Hoſtes verò cum ea conſpexiſſent, emiſſo per alias portas equitatu, tranſverſis itineribus ad equos impetum fecerunt, profligatisque cuſtodibus equos ipſos ſeſſoribus vacuos magna ex parte abduxerunt: reliqui palati per agrum longè à ſuis aufugerunt.

Gallorum conditio deterrima redditur.

Ex hoc jam conditio Gallorum deterrima reddebatur. Neque enim aderant equi, quibus abire poſſent: & in pugnam à fronte non exibatur. Itali enim ex equis pugnare conſueti, pedeſtrem Gallorum aciem equitatu à lateribus maximè laceſſebant, ac procellas equeſtres interdum dantes, mirum in modum fatigabant. Quod ſi aliquando Galli ſeſe cohortantes in hoſtes facto impetu progrederentur, cedentes equites facilè abibant: mox redeuntes in ordinem Gallos perſequebantur. Per hunc modum cum aliquandiu eos fatigaſſent, tandem omninò defeſſos, ac ſeſe vix ſuſtinentes, calore ac laſſitudine magis quàm ferro ſuperarunt.

Galli calore ac laſſitudine magis quàm ferro ſuperantur.
Gallorum Dux capitur & interit.

Comes ipſe Arminiaci, Gallorum Dux ab hoſtibus captus. ex vulnere in prælio accepto, ac ex animi dolore & corporis ærumna proximâ nocte interiit. Cæterorum verò Gallorum plurimi interfecti: reliqui capti ſunt, nam quia equis carebant, ferè nemo evaſit.

Per hunc modum maximi labores, ac infiniti penè ſumtus Florentini Populi in tranſitu Gallorum facti, in irritum cecidêre: Decies centena & ducenta ſexaginta ſex millia Florenorum auri expenſa, per eos menſes relata ad ærarium comperio.

Legati Florentini in manus hoſtium deveniunt.

Legati Florentini, qui cum Gallis erant, in manus hoſtium devenerunt. Victoria fuit ingens ac plena, & profectò neceſſaria hoſti, in ſummo tunc diſcrimine conſtituto. Victis apud Alexandriam Gallis, Duces hoſtium in illâ exultatione

tione victoriæ, perquàm celeriter adversus alium exercitum, qui ad Adduam stabat, duxerunt. Johannes autem Augus, quanquam profligatos fuisse Gallos audierat, tamen quia ab hostibus manabat rumor, non penitùs adhibendam fidem censebat. Retrò tamen aliquantò castra movit, & in agro Cremonensi, apud vicum, cui nomen est Paterno, constitit. In eo loco dum esset Augus, hostes repentè supervenerunt, nec longiùs ab eo mille quingentis passibus posuerunt castra. Erat inter utrunque exercitum nuda planities, quam rivus arbustis consitus dirimebat. Hostes igitur cùm in propinquo essent, frequenter transmisso rivo nostros ita lacessebant, ut usque ad castra impetum facerent. Augus verò suos intra castrorum monumenta continebat, nec quenquam in hostes exire patiebatur. In hunc modum quatuor dies perseveratum. Cernere verò erat alacres hostes ob victoriã nuper de Gallis partam, alteram se victoriam in manibus habere existimantes. Et augebantur quotidie adventitio milite, nec abire posse Florentinorum sociorumque exercitum prædicabant. Augus cum aliquot dies insultum hostium pertulisset, ac patientiâ suâ auxisset illorum audaciam, tandem suos arma capere, ac intentos signum expectare jubet. Cumque hostes jactabundi advenissent, ac superiorum dierum fiduciâ tumultuosiùs subiissent castra, signum confestim dat, emissusque bifariam equitatus, dextrâ levâque hostes invadit, committitur ingens prælium. Sed quia sub ipsis castris pugnabatur, & quod jam pridem ad hoc ipsum structæ paratæque erant acies, non tulerunt hostes, sed ad extremum fracti, cum ingenti suorum strage præcipites aguntur. Cæsi ex his permulti: Capti etiam equites supra mille ducẽtos, & in his præcipui quidam ductores. Hac plagâ, hostibus inflictâ cum eorũ jactantia perculsa esset, movere postridie signa Augus constituit. Quare primâ statim luce ad Ollium duxit. Hostes verò, licet non eadem qua prius audaciâ, tamen secuti sunt, ac postremum agmen interdum lacessebant. Cum ad flumen Ollii ventum esset, timens Augus, ne transitu ipso ab hostibus invadatur, in hunc modum providit. Sagittarios Anglicos, quos in exercitu habebat (ad quadringentos hi fuerunt) flumen transire fecit, & per ulteriorem ripam dextrâ lævâque collocavit, ac exinde ferire hostes, cum advenirent, jussit. In postremo autem agmine equites delectos constituit, qui hostes submoverent. Cæteram multitudinem transire mandavit. Cum omnes jam transiissent, præter delectos equites, qui agmen claudebant, tunc equites ipsi ad ripam venientes transire cœperunt. Hostes autem illos persecuti à sagittariis in ulteriori ripa stantibus submovebantur, qui viros equosque sagittis ferientes à flumine repellebant. Atque ita, licet magno cum labore, nullo tamen cum detrimento flumen transmissum est. Post eam diem liberior fuit incessus. Augus enim celeriter anteveniens, nullo impediente, Mincium amnem transivit.

Hostes ab Augo ingenti strage præcipites aguntur.

Restabat Athesis fluvius. In eo transmittendo summa difficultas, ac periculum maximum fuit. Nam cum appropinquaret Augus, & per ea loca exercitum duceret, hostes ruptis aggeribus fluvii regionem totam inundarunt. Ea difficultas ac periculum valde turbavit Florentinorum sociorumque exercitum. Terram siquidem operientibus aquis, quò se verterent, nesciebant. Et simul hostes secuti vestigia supervenerant. Quare nec antè proficisci impedientibus aquis, & hostibus à tergo imminentibus, neq; rursus in eo, quo constiterant, loco, ob defectum commeatus diutiùs manere posse videbantur.

In his angustiis cum esset exercitus, periculosum, cæterùm necessarium consilium Augus capit. Ante lucem repentè movens per aquosa duxit, diemque totam, ac secutam noctem profectus, tandem in arido constitit, ac inundationem fluvii inter exercitum suum & hostes mediam dereliquit. Hostes ab initio nostros deseruisse castra nequaquàm intelligebant. Quippe Augus ad speciem vexilla imminenti loco affixa reliquerat in castris, quæ hostes procul cernentes ibi exercitum esse putabant. Sed cùm neque equi ulli prodirent, appropinquantes demùm exploratores deserta repererunt castra. Neque tamen hostes secuti sunt, quoniam longè jam abierant nostri, & ipsi inundationem & insidias formidabant. Post hæc augus ad ripam Athesis qua sibi commodiùs fuit, profectus contra Montagnanam Patavinorum opidum (hæc amica jã erant loca) Athesim navibus transiit. Ibi in tuto constituti reficere se ex longa fluctuatione, & quasi naufragio perrexerunt. Amissi sunt in eo itinere pedites omnes, equites quoque permulti.

Augi consilium periculosum sed necessarium.

Montagnana Patavinorum opidum.

T

quicunque videlicet parum robusti fuerunt. Illud autem censuerunt omnes, non alium quenquam Ducum, præter unum Augum, ex tantis difficultatibus servare exercitum potuisse. Fuit enim Dux rei militaris ætate suâ omnium peritissimus. Et erat tunc *extremâ ætate, quæ prudentiam & cautionem augere Ducibus solet. Nam juvenes plerunq; fervor & audacia præcipites agit.*

Quâ æstate hæc per Galliam gerebantur, eadem æstate alius Florentinorum exercitus Senarum mœnia pulsabat. Fuerunt autem in eo equitum quatuor millia, peditum verò mercede conductorum duo millia. Inter hos erant sagittarii Genuenses ad mille ducentos, expugnationibus aptissimi. Omnes hæ copiæ apud Colle opidum convenerunt: profectique illuc duo ex decemviris vexilla publica, ut moris est, Duci tradiderunt. Observatum est de cœlo in traditione signorum.

Loisius Campanus Dux. *Isola.* *Rosia.*

Dux exercitus fuit Loisius Campanus, propter egregiam rei militaris famam evocatus. Is ergo armato structoque exercitu, cùm extra portas opidi vexilla suscepisset, statim movens in Senenses duxit, ac primâ die apud Isolam fecit castra: Postridie verò in Rosiæ plano. Inde mox in alia atque alia loca transiit. Causa verò crebræ mutationis castrorum illa fuit, quod circa maturationem segetum erat.

Senis caritas defectusq; annonæ.

Intra urbem verò Senas caritate defectuque annonæ plurimum laborabatur: & si nova perderentur frumenta, irreparabilem inopiam hostes subibant. Ob eam rem majori studio adhibito cuncta populabantur, sæpius de industria motis castris, quo magis omnia deperirent. Commeatus exercitui ex Florentino Aretinoque agro, prout magis huic vel illi propinquabant, præbebatur. Capta sunt quædam munita loca ab exercitu, & incendio conflagrata: pugnæ insuper quædam circa urbem commissæ, & capti ex Senensibus nobilissimi quidam cives. Cum esset in Senensibus Florentinorum exercitus, ac maxima detrimenta cladesque inferret, nuncii celeres Florentiam attulerunt, profligatos apud Alexandriam Gallos, & alterum exercitum, qui ad Adduam fuerat, circumventum ab hostibus evadere non posse. Quibus auditis ceciderunt Florentinorum animi, ac futurum horrere cœperunt. Neque enim credibile videbatur, hostes post tantam victoriam esse quieturos: Jamque venire in Hetruriam arbitrabantur. Quibus autem copiis resisterent, duobus per Galliam exercitibus amissis, nequaquam videbant. Cum tamen paulò pòst incolumem esse Augum, & exercitum, qui cum illo erat, cognovissent, spem ac vigorem animi resumserunt, ac se ad bellum parantes Augum & exercitum in Hetruriam revocârunt.

Iacobus Vermis Veronensis Dux militiæ.

Galeatius autem, cùm ex magno periculo domi respirasset, quò patem Florentinis cladem inferret, ac Senenses oppressione hostium liberaret, victrices copias suas in Hetruriam mittere constituit. Quare apparatibus celeriter factis, Jacobus Vermis Veronensis, militiæ Dux, jubente illo, exercitum paulò ante victoriam per Placentinum agrum ad Apenninum duxit: ejusque montis superato jugo circa Macram fluvium descendit.

Macra fluvius.

Inde transmisso Lucensi agro in Pisanos devenit. Inter hæc Augus Bononiam accesserat: Qui cùm iter hostium cognovisset, superato & ipse Apennini jugo in Pistorienses descendit. Nec ullâ subinde morâ in Miniatenses profectus, contra hostes constitit.

Dux verò hostium ex Pisanis in Volaterranos; ex Volaterranis versus in Senensium fines cum exercitu transiit, volens & confirmare civitatem superiore bello afflictam, & copias, quæ in Senensibus erant, sibi adjungere. Ea cùm celeriter confecisset, retrò conversus, ad Colle & Bonitium duxit, habens equitum supra duodecim millia, peditum verò mercede conductorum tria millia. Præterea ex Senensibus & Pisanis voluntariorum multitudo ingens sequebatur. Cum his copiis agrum Florentinum ingressus est.

Duces Florentinorum conveniunt Bonitii. Loisius Campanus.

Bonitii convenerant Duces & milites Florentini Populi. Erant verò Duces duo, Loisius Campanus, qui eâ æstate bello per Hetruriam præfuerat, & Johannes Augus postea evocatus. Habebant verò præstantissimum equitatum ex Italis & Germanis per Italiam militare consuetis. Sed erant dispares numero: Hostes enim longè plures potentioresque habebantur. Nostri tamen opportunitate opidorum freti, equestria prælia in his locis multa commiserunt. Nec ullo in loco consistebant nostri, sed apud Colle & Staggiam & Bonitium partiti fuerant. Id eo consilio fecerant Duces, quod neque sub divo castra facere tutum existimabant, nec uno in opido omnes includere copias possibile erat.

Hostes igitur posterâ vel tertiâ die structis aciebus Bonitium prætergressi, inter Certaldum & vicum super Elsa flumine castra fecerunt. Inde Miniate versus duxerunt, quo ex vicinis Pisanorum finibus commeatum habere possent. In his locis aliquot dies commorati, tandem transmisso Arno secundis aut tertiis castris in agrum Pistoriensem devenere. Ibi expugnato castello, cui Casale nomen fuit, circa illud consederunt. Nostri autem Duces ad Emporium primò constiterunt: Mox ubi in Pistorienses transiisse hostes cognoverunt, Arnum per Signiæ pontem transgressi, ad Titianum duxerunt, ibique juxta opidum posuerunt castra. Distabant verò castra nostrorum ab hostium castris millia passuum non amplius duobus.

Certaldum.

Casale castellum.

Inter hæc magna sociorum auxilia Florentinis supervenerunt à Bononiensibus equitum duo millia, sagittarii quadringenti. Præerat Bononiensium equitibus Johannes Barbiani, comes. Miserunt & alii socii auxiliares copias. Ex agro quoque Florentino & Aretino incredibilis multitudo in castra confluxerat. Itaque nec Duces rei militaris periti, neque magnitudo exercitus civitati defuit, adeoque pares erant, ut non detrectarent Florentini pugnam, sed ultrò se fortunæ prælii offerrent. Apparatus certè fecerunt omnes, tanquam haud dubiè pugnaturi. Hostes verò deterriti magnitudine copiarum, quæ singulis diebus in castra Florentinorum confluebant, penuriâ etiam commeatus impediti, abire statuerunt. Quare ante lucem moventes ad Victolinum castellum duxerunt. Ibi transmisso colle in subjectam planitiem circa Nebulam fluvium descenderunt. In faucibus autem collis, quâ transeundum erat, præsidia equitum & peditum reliquerunt, qui ab insecutione nostros arcerent.

Johannes Barbiani Comes Dux Bononiensis exercitus.

Victolinum castellum.

Hoc postquàm auditum est, Florentinorum in castris arma raptim sumta sunt, & clamabant omnes, ruendum esse post fugientes hostes, neminem eorum incolumem abire oportere. Adversus hunc temerarium motum, præcipitemque militum voluntatem Augus pertinacissimè resistebat. Sciebat enim prudentissimus Dux, *quàm periculosum esset ad nutum hostis circum agi:* Permultæ quidem vel in fuga ipsa insidiæ consueverunt esse. Quare satis esse dicebat, si hostes aufugerent, seu id simulatum, seu id verum esset: proinde abire illos sinerent, ac sese suis ordinibus continerent. His verbis ac præsenti autoritate milites regens perstabat, missisq; omnes in partes exploratoribus, iter ac progressum hostium sciscitabatur.

Temerarius motus militum.

Cùm tandem certior factus esset, majorem hostium partem circa Nebulam fluvium descendisse: in collibus verò partem restare, validas equitum turmas, ac pedites magno numero præmisit, ad hostes, qui in colle remanserant, invadendum. Ipse cum reliquo exercitu structus intentusque sequebatur. Qui præmissi erant equites, celeriter progressi, hostes, qui in colle restabant, invasêre, statimque acer pugna committi cœpta est. Sed nostri auctâ continuò ad clamorem manu, fiduciâque sequentis exercitus, meliori spe dimicabât. Hostib. verò continuo decrescebant vires propterea quod descendebāt assiduè, nec ulli regrediebātur. Et jam multitudo peditum nostrorum supervenerat, & undique magno clamore & impetu invadebat. Quare tandem fracti hostes, non sine magna cæde profliguntur.

Hostes profliguntur.

Capti equites hostium supra ducentos, inter quos Taddeus Vermis, propinquus Ducis, & Vannes Appianensis Pisanus, & Gentiles Camerinensis fuêre. Peditum verò supra trecentos cæsi, quorum maximam partem ex Pisanis & Senensibus fuisse tradunt. Ingens præterea multitudo captâ. Eâ victoriâ sublatis militum animis, neque jam Ducis præcepto, neque aliâ ullâ re contineri potuerunt, quin descenderent ex collibus, ac postremum agmen hostium invadere properarent.

Taddeus Vermis. Vannes Appianus Pisanus. Gentiles Camerinensis.

Erant jam hostes apud plebem Nevolæ, ibique structi atque compositi suos expectabant. Qui cùm invaderentur à nostris, conversi è vestigio hostes, incautè ruentes in se nostros, non sine magno detrimento usque ad colles ipsos, ex quibus descenderant, præcipites egerunt. Ita qui non paruerunt Duci, temeritatis suæ pœnas dedêre. Hostes post hæc continuato itinere, cum persequeretur nemo, transmissis Florentinorum finibus, se in agrum Lucensem receperunt. Exercitus autem noster circa Nebulam fluvium castra fecit, lætus atque exultans ob hostium fugam, qui pugnam detrectantes, cùm eam petere simulassent, clàm abiissent.

Post hæc admodum variè in his locis hostes versati sunt. Primò enim ex fini-

bus Lucensium Serezanam versus profecti, Galliam repetere videbantur. Mox verò, quasi mutato consilio, in Pisanos reversi, circa Cascinam, & ea loca constiterunt, ac pugnam se poscere iterato jactabant. Ob eam rem auxilia sociorum revocata properè fuerunt, quæ post fugam hostium magna ex parte abierant. Nec tamen pugnatum est, sed in longum res protracta. Hostes enim per agrum Pisanum & Lucensem diutiùs castra fecerunt: Nostri autem illis oppositi ab ingressu finium nostrorum illos arcebant.

Cascina.

Rancium castellum à Florentinis obsidetur.

Per hoc ipsum tempus Rancum Aretini agri castellum obsessum est à Florentinis. Tenebant verò illud Saconis agnati, & bellum Aretio inferebant. Obsidere igitur illud placuit, & quia inexpugnabile erat, cuniculis maximè res tentata. Verùm irritus ad extremum labor apparuit. Stante igitur per Lucensem Pisanumque agrum exercitu hostium, nostris verò per ea loca adversus eos oppositis: Ranco autem in Aretinis obsesso, pacis mentio exorta est. Erat jam autumni extremum, frigoraque & pruinæ deducendum in hiberna militem suadebant. Belli autem clades hinc inde inflictæ, pacem æquabilem recipere posse videbantur.

Mentio pacis inducitur.

Fuerat verò jampridem mentio pacis inducta, primò per Petrum Gambacuttam Pisanum, eo maximè tempore, quo Dux Bavariæ in Italiam venire dicebatur: deinde per Ducem Genuensium, cùm Gallorum exercitum transire in Italiam cognitum esset. Utrumque tempus alienum à pace Florentini existimârant. Itaque licet apertè illam non repudiassent: tamen differendo ac socios allegando rem in longum protraxerunt. Sed jam cessante Gallorum ac Germanorum spe, Florentinorum animi ferebantur ad pacem.

Quare intercedentibus amicis, & hincinde suadentibus, legati Genuam missi sunt à Florentinis & sociis, & à Galeatio Mediolanensi. Adfuerunt & Romani Pontificis legati ad pacem suadendam adjuvandamque. Magnus enim per Italiam motus fuerat hujus belli, & ad quietem omnium pertinere illius sedatio videbatur. Florentinorum Legati fuerunt tres, Philippus Alamannus Adimar, Ludovicus Albergottus Aretinus, Guido Tommasi. In tractanda verò pace difficultates plurimæ oriebantur, maximè pro Patavii negotio. Franciscus enim Cariensis liberationem parentis apud hostem capti obstinatissimè flagitabat: Hostis verò Patavium urbem reposcebat. De Senensibus quoque non parva erat contentio, quod Florentini Talomeos & Malavoltas nobilissimas familias, quæ per id bellum domo pulsæ exulabant, reduci in urbem Senarum petebant. Erat quoque de castellis Aretini agri in eo bello captis disceptatio, ac præsertim de Liciniano.

Philippus Alamannus Adimar. Ludovicus Albergottus Aretinus. Guido Tommasi Florentinorum legati.

Franciscus Carariensis liberationem parentis flagitat.

Hostis Patavium reposcit.

Talomei & Malavoltæ nobilissimæ familiæ.

Tandem post multas variasque disceptationes, cum satis jam tritæ res viderentur, & quid honestè peti vel negari posset, deprehensum esset, & quibus in rebus superessent differentiæ appareret, quo pax concluderetur, ad arbitrium amicorum differentias retulêre. Fuerunt autem arbitri tres: Ricciardus Carazolus Neapolitanus, magnus Rhodi magister: is tùm aderat à Pontifice Romano legatus. Et Antoniotus Adurnus Genuensium Dux, suo privato nomine: Additus est his honoris gratiâ Populus Genuensis, in cujus urbe pax agitabatur, sed pro una duntaxat persona: idque expressè actum, ut nihil ratum foret, nisi quod ab omnibus concorditer laudaretur. Ante sententiam verò, cùm de observatione futuræ pacis sermo esset, & dicerent ii, qui rem tractabant, fidejussores idoneos ab utraque parte esse præstandos: Respondens Guido Tommasi, unus ex legatis Florentinis: *ensis, inquit, fidejussor sit.* Jam enim Galeatius, *& quid nos possimus expertus est; & nos, quid ipse possit, experti sumus.* Hanc generosam vocem adversarii quoque probaverunt, *turpe existimantes metum ostendere, cùm alii non metuerent.* Arbitri igitur re maturè discusså, demum ex compromisso pacem pronunciarunt.

Differentiæ ad arbitrium amicorum referuntur.

Ricciardus Carazolus Neapolitanus, magnus Rhodi magister. Antoniotus Adurnus Genuensium dux.

Pax ab arbitris pronunciatur.

Per eam pacem urbs Patavina cum omnibus opidis, quæ in potestatem suam redegerat, Francisco Carariensi adjudicata fuit. Damnatus autem, ut penderet Mediolanensi quingenta florenorum millia, in annos quinquaginta, singulis videlicet annis decem millia. De parente autem liberando nihil expressè actum; spes tantummodò dabatur, Galeatium ex propria libertate illum fore dimissurũ. Castella hincinde ablata, excepto Liciniano, (id enim in pẽdenti remansit) ut redderentur provisum, utque exules Senensium bonorum suorum fructus perciperent. Idem actum de Patavinis exulibus. Illud insuper additum, ne Galeatio Mediolanensi exercitum

citum vel copias ullas, ultra aquam frigidi, verſus Hetruriam mittere, ſeu habere liceret, niſi Senenſes & Peruſini, vel eorum alteri à Florentinis ſociisve, aut complicibus Florentinorum vexarentur: tunc enim mittere & auxiliari licere.

Penſio pecuniarum Patavinis imponitur. In hac ſententia maximè querelam habuit penſio pecuniarum Patavino impoſita: Nam cætera æquis animis Florentini & ſocii pertulerunt: Hoc unum indignati ſunt. Nec verò clàm fuit, Ducem & Populum Genuenſem pro Galeatio ſtetiſſe, & quædam penè violenter à Riccardo Neapolitano contra Legatorum Florentinorum voluntatem extorſiſſe. Attamen laudatis acquieſcere Florentini ſtatuerunt. Per hunc modum pax recepta eſt, & ab armis ceſſatum.

HISTORIARUM FLORENTINARUM,

LIBER UNDECIMUS.

Conditiones pacis. PRincipio inſequentis anni, etſi pax erat, ſuſpiciones tamen nequaquàm parvæ exortæ ſunt, ex hujusmodi cauſa. Actum fuerat in pace, ut provideretur ab alterutris, ne equites & pedites, qui vel apud Florentinos & ſocios, vel apud Mediolanenſem militaſſent, ita dimitterentur, ut in ſocietatem latrocinii coirent. Id duabus cautelis aſſequi poſſe videbantur: una ſi non tota ſimul agmina, ſed paulatim dimitterentur: altera, ſi Duces ad eam rem idoneos penes ſe retinerent.

Florentini igitur & ſocii id bonâ fide ſervaturi erant. Ac enim, qui cum hoſte militaverant, ductores quidam, non diu poſt pacem factam ſecedere ab illo, & in ſocietatem coire cœperunt, iterque à Bononienſibus & Ferrarienſibus poſtulare, quod niſi concederetur, vi ſe tranſituros minabantur. Ea res ſuſpiciones maximas peperit, ne ſimulatâ ab hoſte miſſione vires ſibi reſervaret, ac ſub alterius nomine Florentinos ſociosque adoriretur. Negare igitur iter placuit, & auxilia Bononiam à Florentinis miſſa ſunt, quò illorum conatibus repugnaretur: & ſimul Galeatio ſcriptum pro obſervatione conventorum. *Galeatio pro obſervatione conventorum ſcribitur.* Sed cùm Florentinorum auxilia in Bononienſibus erant, ductores illi, & equites, de quorum tranſitu dubitabatur, diverſo itinere per agrum Parmenſem in Hetruriam deſcenderunt. Inde per Lucenſem Piſanumque agrum profecti, ſecus inferum mare in fines Senenſium devenêre. Mox inde vadentes, longo circuitu in Picentibus conſtiterunt, majorem latrocinii ſocietatem augentes. Ibi cùm ſatis aucti roboratique fuiſſent, reverti in Hetruriam, ac civitates vexare minabundi cœperunt, & ad redemtionem ſui Populos compellere.

Hæc permagnam ſuſpicionem Florentinis & ſociis afferebant. Augebat verò ſuſpicionem obſtinatio Senenſium, qui contumaciter, infenſisque nimium animis poſt pacem remanſiſſe cernebantur. His addebatur inhumana tractatio Legatorum Florentinorum, qui dudum apud Alexandriam capti fuerant. Johanni enim Riccio poſt pacem factam additi compedes, ac triginta millium florenorum indicta redemtio, cum prius quatuor duntaxat millia poſtularentur. *Riccio 30000. florenorum redemtio indicitur.* Denique Galeatius ipſe per Carolum Zenonem Venetum, & Paſquinum Cremonenſem familiares ſuos edici feceratJohanni Riccio, quamvis digna mortis ſupplicio commiſiſſet, ob machinamenta veneni ſe adverſum procurata: tamen pœnam mortis remittere, pecunias modò illi, cujus mancipium eſſet, pro redemtione ſua exolveret. *Carolus Zeno Venetus. Paſquinus Cremonenſis* At enim tam exceſſiva erat pecuniarum ſumma, ut palàm eſſet, rem impoſſibilem ab eo poſtulari. Itaque macerare illum carceris ærumnâ ſtatuiſſe apparebat, infenſionemque animi & odium in cives Florentinos etiam poſt pacem illi remanſiſſe. Accedebat inſuper, quod Franciſcum Cararienſem ſeniorem nihilominus captum retinebat, & quod exules Patavinos ſtudioſius, quàm par erat, fovere videbatur. Hæc omninò erant talia, ut non abjeciſſe illum cogitationem belli deprætienderetur.

Florentini & ſocii fœdus renovant. Ob eas ſuſpiciones Florentini & ſocii fœdus inter ſe renovare conſtituerunt. Quamobrem Bononiæ convenientes ſingulorum Legati ſocietatem eiſdem fermè conditionibus, quibus erat prius, renovârunt. Fuerunt in eo fœdere Florentini,

Bononienſes, Patavinus, Ferrarienſis. Illudque in fœdere aſcriptum, ut cuicunque aut civitati, aut Principi venire in fœdus volenti locus eſſet. Ob quam facultatem haud multò poſt Mantuanus in ſocietatem fœdusque acceſſit. Ita Florentini & ſocii pacem verbis prædicantes optimo conſilio ſe adverſus futuri belli inſidias muniebant.

Mantuanus in fœdus acceſſit.

Commovit tamen maximè Galeatium Mantuani confœderatio, nec verbis querelisque pepercit, ac Florentinos pacem nolle, ſed bellum optare conqueſtus eſt, ſuosque & ipſe apparatus clàm & aſtutè moliebatur, ut poſtea de Piſanis apparuit.

Galeatius apparatum clam & aſtute molitur.

Florentiæ ludi eo anno magnificentiſſimè acti ſunt, ob honorem Francorum Regis. Significaverat enim Rex ad gaudium & lætitiam Florentini Populi filium ſibi primogenitum eſſe natum. Hoc igitur ſuſcepto nuncio devota regio generi civitas ob eam rem ludos ſolennes ad diem certam indixit, idque latè per Italiam divulgavit. Genus hoc ludorum Torniamentum vulgo appellant. Eſt autem pugna equeſtris armis & apparatu, & certamine verum prælium repræſentans. Cum ergò dies pugnæ advenifſet, incredibilis multitudo ſpectandi causâ Florentiæ convenit. Luſerunt juvenes obſtupendo penè apparatu. Equi erant bellaces & acres, ſtragula veſte inſigniter ornati. Juvenes autem ipſi pari ornatu equis inſidebant, thorace, & caſſide, & omnibus armis affatim muniti. Verſicolor veſtis auro muriceque inſignis arma contegebat, nec quicquam deerat ad veram pugnam, niſi quod enſes, quibus pugnabatur, nec aciem neque cuſpitem habebant, erant tamen ferrei, & graves, & adferiendum accomodati. Fecerunt autem turmas juvenum duas. Singulis autem turmis Dux ſuus erat, ſuaque inſignia, quibus dignoſceretur. Primâ die ſtructi ornatique ſolum modò transmiſerunt: Alterâ verò die pugna mirabili ſpectantium lætitiâ cōmiſerūt, modò cuneatim, modò ſparſim ſeſe mutuo pervadētes, inſectationesque & fugæ, & cōverſiones & dimicationes fuerunt ſpectaculo dignæ, pugnatoresq; aliqui excellenti virtute in ea pugna claruerunt. Hæc apud Regem Francorum & alios Principes relata famam civitatis anteà magnam, grandiùs extulerunt.

Florentiæ ludi aguntur ob honorem Francorum Regis.
Torniamentum ludorum genus.
Turmæ duæ.
Fama civitatis extollitur.

Haud multò poſt ludos editos Legati Mediolanenſis Florentiam venêre. Hi cum optimam Principis ſui voluntatem erga pacis obſervantiam multis verbis prædicaſſent, ſi qua ſuſpicio ſubeſſet, ad eam ſe reſponſuros, ac ſatisfacturos obtulerunt. Nihil enim gratius illi fore, quàm omnem ſuſpicionem de medio tollere, ut quemadmodum purâ mente incedit, ita exiſtimetur. Cùm adhæc generaliter reſponſum fuiſſet, Florentinum ſcilicet Populum de illius voluntate optima nequaquam ambigere, putareq; ſe pacem firmā certamq; habere; ſuſcipiens verba unus ex Legatis, Non eſt ſatis, inquit, ô Florentini! iſto modo agi. Non enim ideo miſſi ſumus, ut generaliter ageremus; ſed ut reſponderemus his, propter quæ vos ſuſcepiſſe ſuſpiciones Princeps noſter cognovit: ea, quoniam vos tacetis, à nobis exprimentur.

Tria, ut ab oratore veſtro intellectum eſt, ſuſpicionem de illius voluntate apud vos pepererunt. Unum dimiſſio copiarum, quæ mox aucto numero in ſocietatem latrocinii coiêre: Alterum obſtinati Senenſium animi: Tertium, quod Franciſcus Catarienſis ſenior, & Legati veſtri non ſint dimiſſi. Horum ſingulorum excuſationes legitimas audite, ut deſinatis aliquando ſuſpicari.

Tria ſuſpicionem Florentinis de Galeatio pepererunt.
1.
2.
3.

Primò, quantum ad copias attinet, erant apud illum permagnæ equitum copiæ, multique & præclari ductores, quos omnes magno ſuo incommodo apud ſe retinuit, eâ ſolummodò causâ, ne dimiſſi quietem patriæ conturbarent. Tres tantùm ex multis ab eo diſceſſerunt, Brogla videlicet & Brandolinus, quos propter conventiones cum illis ab initio initas retinere non potuit: Et Biordus Peruſinus, qui conducente ac poſtulante Romano Pontifice dimiſſus eſt, cui etiam Bononienſes ſocii veſtri ab eodem Pontifice rogati iter liberùm conceſsêre. De Biordo igitur nulla vobis juſta querela eſſe poteſt. Quid autem de ſuperioribus illis duobus? Multo minus. Non enim in terra & locis Galeatii vires ſuas auxerunt ſed cum illis ipſis, quas ab initio adduxerant, copiis abierunt, qui etiam, ne vos ſociosque veſtros attingerent, per longa itinera, ac propè devia, in agrum Picenum, unde conducti fuerant, reverſi ſunt. At enim poſtea in ſocietatem latrocinii coierūt. Quid ad ipſū? Neq; enim prēſtare debet, ne hujusmodi genus hominū, poſtquā ab eo diſceſſerint, latrocinetur: nec ſanè id poſſet. Quin etiā ex his, qui vobiſcū durante bello militarunt, magna ex parte ſocietas illa latrocinii conflata eſt. Nec ſanè

Brogla.
Brandolinus.
Biordus Peruſinus.
Societas latrocinii.

ſanè colluvies illa quenquam magis offendit, quàm Peruſinos & Senenſes illius complices & amicos. Quamobrem querelam facere de copiis dimiſſis alienum eſt à ratione.

Duritiei Senenſium.

Quid duritiem Senenſium? an quisquàm imputare illi debet, qui ſtatim receptâ pace ad quietem illos cohortatus eſt, ac deprecatus, ut omnem præteritarum offenſionum memoriam deponerent: Et quia duriores ſentiebat, milites omnes ſuos illinc removit, quo illi ademtis viribus mitiores redderentur. Quod ſi ex priſtinis contentionibus adhuc reſidet aliquid vulneris in eorum animis, nec eradicari uſque ad hunc diem potuit, ſperandum eſt, fore, ut brevi tempore conſeneſcat, præſertim cùm ipſi per ſe nihil moliri queant, quod ſit à vobis formidandum.

Non conventum eſt in pace de Legatorum liberatione.

Reliqua eſt querela de Franciſco Cararienſe patre, ac de Legatis veſtris, quæ quidem juſta foret, ſi de illis liberandis in pace conveniſſent. Sed cùm illorum liberatio non fuerit promiſſa, neque conceſſa, quis nunc admirari, vel imputare Principi noſtro debet, ſi illi non dimittantur: præſertim cum Franciſcus iſte junior, qui Patavii dominatur, non humanitate ac benevolentiâ, quod perfacile illi fuiſſet, parentis remiſſionem ſtuduerit promereri. Legati autem veſtri apud Alexandriam belli jure capti, in eorum, qui ceperunt, manus devenêre, quos nec redimere ipſe debuit, neq; illis, qui jure belli ceperant, auferre. Ex his tamen ſplendidus eques Rainaldus Janfiliactii ſatis humaniter dimiſſus fuit. Johanni autem Riccio fortunâ contigit veniſſe in manus militis durioris animi, qui infinita quædam ab illo ſperaret. Hæc autem, ut videtis, nihil ad ſe. Nam ipſe quidem, quantum in eo eſt, Johanni Riccio humanitatem exhibuit. Si igitur quisquam fuerit, qui de optimo illius animo ſuſpicatus ſit, eam ſuſpicionem deponere conſtantiſſimè debet. Ipſe certè ſi ſuſpicari vellet, plures probabilioresq; cauſas haberet ſuſpicandi, ob receptionem Mantuani, penè in viſceribus ejus dominii exiſtentis, & ob fœdus tanto ſtudio renovatum & auctum: quæ omnia videri poſſunt non ad quietem reſpicere. Legati Mediolanenſis iſta dixêre.

Reſponſum Legatis Galeatii datum.

Florentini autem cùm Legatorum dicta recenſerent, inprimis admirabantur, quod illi dixerant, ex Legato Florentini Populi tria illa ſuſpicionem afferentia cognoviſſe. Conſtabat enim, nunquam de hac re mandatum alicui legato traditum fuiſſe. Tandem verò comperrum eſt, Gratiam quendam Eremitanum, inſignem eâ tempeſtate Theologum, qui aliis de rebus ad Galeatium miſſus fuerat, quaſi monendo & hortando illa ex ſe ipſo protuliſſe. Itaque reſponſum legatis datum eſt, nunquam Florentinum Populum de optimo illius animo poſt pacem dubitaſſe. Quod autem de tribus illis querelis dictum ab eis ſit, ſe certiſſimè ſcire, nunquàm Legato ſuo talia commiſiſſe: Quare ſi forſitan dixerit quispiam de ſuſpicione concepta, ex ſe ipſo dixiſſe. De facto autem Mantuani nequaquàm admirari eum debere: Non enim amicitiam illius cum Florentino Populo nunc incipere, ſed eſſe perveterem: nec pro bello cuiquam inferendo in ſocietatem fuiſſe receptum, ſed pro pace quieteque ſervanda. Actumque expreſsè fuiſſe in eo fœdere, quod renovatum eſt, ut pax ſervaretur, nec adverſus illius conventa quicquam fieret. Quibus etiam de rebus oratores miſſuri ſint ad Galeatium, per quos non dubitant, quin planè faciant ſatis. Cũ hoc reſponſo Legati remiſsi ſunt.

Florentinorum amicitia cum Mantuano pervetus.

Poſt hæc omnia, quæ à legatis dicta reſponſaq; illis fuerant, ſociis ſignificata ſunt, ac oratores ad Galeatium delecti Philippus Adimar, Rainaldus Janfiliactii equites & Guido Tommaſi inclitus eâ tempeſtate vir.

Motus ingens in Piſanis.

Eodem anno motus ingens in Piſanis fuit, Petrusq; Gambacurta Princeps ejus civitatis interfectus eſt. Quibus de rebus altius repetentes, pro cognitione earum pauca dicemus.

Petrus Gambacurta interfectus eſt.

Piſanorum civitas ſatis diu ſub gubernatione Petri Gambacurtæ requievit. Is fuit modeſti vir animi, & Florentino Populo inprimis amicus. Habuit verò adjutorem rerum agendarum Jacobum Appianenſem ſcribam, qui cùm multos annos ei obſecutus eſſet, cunctaque etiam ſecretiſsima arduiſsimaq; tractaret, in eam paulatim aſcendens devenit potentiam, ut dominatori etiam ipſi formidabilis eſſet. Factionem enim ſibi non mediocrem comparaverat in Piſanis, præſertim eorum hominum, qui Mediolanenſi favebant, Florentinis adverſabantur. Nam has quidem partes Jacobus ipſe vehementer auxerat, filiumque ejus Vannem vi-

Piſanorum civitas ſub gubernatione Petri Gambacurtæ requievit.

Iacobus Appianenſis ſcriba.

Vannes Iacobi filius.

gente nuper bello ad Galeatium palàm miserat, adversus Florentinos militaturum. Hic Vannes in fuga illa hostium ex agro Pistoriensi facta captus à nostris fuit, quæ res facinus jam compositum longiùs retardavit. Ostendit verò Galeatius, quanti faceret hunc juvenem, quamque sibi placerent illius cogitata, quod Johannem Riccium, de cujus captivitate ac retentione supra diximus, Appianensi concessit, quo filium redimeret. Redemto igitur juvene, ac Pisas reverso, suspiciones majorem in modum creverunt, multique Petrum monebant, ut ab insidiis caveret. Nam comparari ab Appianensi vires, ac se præmunire non obscurum erat. Nec sanè ipse negabat, sed adversus Janfrancos inimicos suos, ne quid mali pateretur, sese munire prædicabat. Petrus autem Gambacurta utpote vir bonus, *qui non de alio crederet, quod non ipse faceret*, quamvis sæpè admonitus, fidem non adhibebat. Itaque antevenit Appianensis, ac Petro Gambacurta cum filiis interfecto, imperium sibi civitatis arripuit.

Vannes capitur.

Petrus admonetur, ut ab insidiis caveat.

Ianfranci.

Gambacurta interfecto Appianensis imperium civitatis sibi arripit.

Hæc res Florentinos vehementer turbavit. Creditum est enim, ac pro certo habitum, cuncta illa, quæ Pisis gesta fuerant, ex voluntate atque consilio Galeatii processisse, quo civitas Pisana in favorem ac nutum ejus magis converteretur, studiaque redemtionis juvenis & favores egregiè impensos ex conscientia jam cogitati facinoris provenisse. Ipse profectò Appianensis post cædem factam imperiumque civitatis receptum, ita sese Galeatio tradidit, ut cuncta referre ad illius nutum videretur. Ita pro Mantuano penè de gremio Mediolanensis recepto, ipse Pisanam urbem non minus in visceribus Florentinorum existentem in suas partes voluntatemque traduxit.

Mantuanus Pisanam urbem in suas partes traduxit.

Oratores ad Galeatium, ut supra diximus, electi, cùm omnia paravissent ad iter, superveniens Pisanorum casus profectionem retardavit, præsertim cùm Rainaldus Janfiliactii eo tempore Præses provinciæ per inferiorem Arnum esset, ac Pisanorum motus præsentiam ejus in illis locis necessariò flagitarent. Differre igitur missionem placuit, ac tandem alius in locum ejus suffectus est. Profecti demùm ad Galeatium Legati Florentinorum sociorumque placare illius mentem de Mantuano, ac de renovato fœdere conati sunt. Non enim bellum meditari, sed pacem: nec mali alicujus gratiâ societatem esse initam. Hæc legatorum dicta ille se credere simulabat: Itaque satis placatè tunc discessum est.

Rainaldus Ianfiliactii Præses provinciæ per inferiorem Arnū.

At enim non multò pòst multorum literis ex Gallia significatum fuit, Nicolaum Neapolitanum Galeatii Legatum apud Regem Francorum cæterosque proceres diffamationem gravissimam adversùm Florentinos vulgavisse, asserentem, illos contra fidem ac jusjurandum, quod recenti pace præstitissent, bellum moliri, ejusq; gratiâ conspirationē maximam iniisse, nec ullo modo posse quiescere. Quâ de re cùm civitas apud Galeatium per literas expostulasset, respondit illi per oratores, nunquam id mandatum Legato suo dedisse: Fateri tamen, dum Mantuanum & cæteros conspirare, ac tantam confœderationē parari videret, se pertimuisse. Sed postquam certior factus fuerit, illa non ad bellum parari, sed ad pacem, desiisse timere, ac generum suum, regis Francorum fratrem his de causis in Italiam transire volentem prohibuisse. Quod si de se quicquam suspicentur Florentini & socii, fœdus & societatem, & omnia offerre, quæ pertineant ad suspiciones tollendas. Audientes verò hæc Florentini fidem his se adhibere simulabant, nec adhibebant tamen. Deniq; res per hunc modum ferè triennio ducta est, cùm apertè bellum non esset, cuncta tamen hinc inde suspicionibus redundarent.

Nicolaus Neapolitanus Galeatii Legatus apud Regem Francorum diffamationem gravissimam adversum Florentinos vulgat.

Altero de hinc anno, qui fuit secundus post pacem, nihil ferè memoratu dignū est actū. Florentini tamen & socii, cùm se corroborassent, Ariminenses, Faventinos, Ravennates, Imolenses, Tifernates in societatē fœdusq; susceperunt. Quo autem plures accedebant ad fœdus, eò crebriores molestiæ sequebantur, ob copias in societatem latrocinii pluribus locis per Italiam coactas, quæ confœderatis terrores & damna variè inferebant. Et Mantuanus penè in gremio Mediolanensis constitutus, ac de jure Mincii amnis cum illo disceptans, magnis in suspicionibus versabatur. Sociis quoque inter se querelæ oriebantur, quæ interpositionem Florentinorum persæpè flagitabant.

Florentini & socii in fœdus suscipiunt Ariminenses, Faventinos, Ravennates, Imolenses, Tifernates.

Per hujusmodi ferè tres annus traductus est, nullâ insigni re foris gestâ. Domi verò eodē āno motus fuit, sumsitq; arma Populus, & concionē egit armatus. Per eā cōcionē quidam Albertorū pulsi: reliquis ejus familiæ honores in Rep. adēti. Causa verò hujus

Alberti pelluntur urbe.

hujus fuiſſe creditur, non tàm recens aliquod admiſsum, quàm vetus partium contentio ex eo tempore cœpta, quo Benedictus ejus familiæ Princeps armatus in foro affuit, dum ſupplicium illud indignum de Petro Albicio, ac de cæteris optimatibus ſumeretur: cujus rei indignatio atque dolor in mentibus filiorum agnarorumque reſederat.

Benedictus Albertorum Princeps

Per eandem concionem certo numero civium delectorum poteſtas data eſt Reip. reformandæ. Hi ſortitiones Magiſtratuum in quinquennium refecerunt.

Eodem anno Johannes Augus militiæ Dux, Florentiæ diem obiit, publicoq; civitatis funere elatus eſt. Fuit autem genere Anglicus, ſed longâ militiâ per Italiam aſſuetus, in multisque verſatus bellis, famam & gloriam rei militaris ſibi præcipuam comparaverat.

Augus militiæ Dux Florentiæ diem obiit.

Jam tertius poſt pacem intrârat annus. In eo rurſus anno magni rerum motus noviter exorti, & ad bellum reditum eſt. Non tamen adverſus Galeatium Mediolanenſem apertum fuit bellum: ſed adverſus alios eo ſubmittente. Mortuo ſiquidem Alberto Ferrarienſi, Nicolaus ejus filius admodum adoleſcens in principatu ſucceſſit. Accius verò ex eadem familia ob ſuſpicionem affectati imperii Ferrariæ commorari vetitus, primò Venetias, inde Florentiam ſe contulerat. Hic autem moram trahens ſatis honeſtè ac magnificè, & in honore apud cives habitus, cùm aliquod tempus eo modo perſtitiſſet, demùm cupiditate dominandi per ſe ipſum ardens, & ab aliis inſuper quibusdam incenſus, clàm Florentiâ abiit cum paucis comitibus, & in Flaminiam ſe contulit. Inde mox propiùs accedens, per amicos & clientes contractis ſubitò viribus, repentino tumultu cuncta involvit, ut non ſolùm in his locis, quæ ad Argentam & Ravennam converſa exiſtunt; verùm etiam in Mutinenſi defectiones variæ fierent, ac extremo in periculo ſtatus Nicolai poneretur. Cognòvit ſtatim civitas, Accium non ſuis viribus, ſed alienis iſta moliri: & quis eſſet autor machinatorq;, & quâ de causâ, non ignoravit. Itaque primò reducere Actium pro amicitiâ familiæ ad arbitrium conata eſt. Mox ubi illum alieniorem ſenſit, ad tutelam Nicolai, utpote ſocii & confœderati ſurrexit. Nec parva quidem fuit contentio, nec exigui temporis. Favebant enim Accio Ravennates & Forolivienſes. Johannes verò Barbiani comes, vir militaris, & magnum habens equitatum, domi ſuæ Accium receperat, & enixiſsimè adjuvabat, defectionesq; opidorũ ab ea quidẽ parte plurimæ ſunt ſecutæ. In Mutinenſi verò aliæ equitũ turmæ, quibus præerant Philippus & Marcovald' Piſani, omnia pervadebãt: nec deerãt etiã accolarũ favores.

Alberto Ferrarienſi Nicolaus eius filius in principatu ſuccedit.

Accius Florentia abit, & in Flaminiam ſe confert.

Iohannes Barbiani comes.

Defectiones opidorum.

Philippus & Marcovaldus omnia pervadunt.

Per idem tẽpus alia multitudo equitum & peditum in ſocietatem coacta, quibus præerant Brogla & Brandolinus, Gargonſam caſtellum Aretini agri furtim occupavit: Diurnonesq; hoſtilem in modum per vicina loca faciens, prædis ac rapinis cuncta involverat.

Brogla Brandolinus.

Gargonſa caſtellum occupatur.

Ob eas turbationes decem viros publicâ autoritate ad curã belli creare placuit, qui Magiſtratus poſt pacem fuerat intermiſſus. Hi & adverſus Gargonſam militẽ oppoſuerunt, qui à populationib. hoſtem cohiberet: & Ferrariam magna equitum auxilia miſerant, quibus præfuit Conradus comes. Ita bellum in Aretinis & Ferrarienſibus eodem tempore concitatur. Utrobiq; verò Galeatii factum ſubeſſe non erat obſcurum. Nam qui Gargonſam occupaverant equites, paulò antè ab eo dimiſsi fuerant, & à Senenſib. ejus amicis commeatu & ſubſidiis palam juvabantur: Et qui rurſus Ferrarienſem premebant, ab eodem autore proficiſci cernebantur. Actium denique ipſum nequaquàm per ſe tanta poſſe, vel auſum fuiſſe manifeſtiſſimè apparebat. Florentini igitur iſta cernentes, ita ſuſceperunt Ferrarienſe bellum, ut non aliena, ſed propria res agi videretur. Nam Bononienſes quidem ſive metu earum copiarum, quæ in Mutinenſi convenerant, ſive amicitiâ Actii, velut medii, quidem perſtabant. Per idem tempus Legati Romani Imperatoris Patavium primò, inde Mantuam venientes ſignificarunt, Venceslaum Imperatorem ac Boëmiæ Regem audiviſſe contentiones, quæ illis & ſociis eorum ſint adverſus Mediolanenſem. Itaque conſtituiſſe, ob eas res, ſi modò confœderati velint, in Italiam tranſire ad Mediolanenſis potentiam retundendam, quo rebus ſuis contentus ſit, alienas verò nequaquàm invadat. Hæc Legatorum oblata & Patavino & Mantuano peroptima videbantur, illiusq; adventum in Italiam ſuſcipiendũ adjuvandumq; cenſebant. At enim Florentini periculoſum nimis conſilium exiſtimabant, ob metũ ac ſuſpi-

Decem viri ad curam belli creantur.

Venceslaus Imperator ac Boemiæ Rex ad Mediolanenſis potentiam retundendã transire in Italiam conſtituit.

Conſilium Imperatoris periculoſum exiſtimatur.

ſuſpicionem Mediolanenſis, alium majoris faſtigii Principem in Italiam arceſſere. Itaque pervicerunt tandem Florentini, ut Legatis reſponderetur, nullum ſibi ad præſens eſſe bellū adverſus Mediolanenſem, ſed pacem agere, quā ſervaturū eſſe illum confidant. Quod ſi aliquando ſecus fieret, tunc ad Principem confugituros eſſe, ac benignis illius pollicitationibus uſuros. In Galliam tamen haud multò pòſt Legatis miſsis fœdus cum Francorum Rege quæſiverunt, putantes per hanc maximè viam Galeatium contineri poſſe.

Florentini fœdus cum Francorum Rege quærunt

ANNO. 1395.

Eo, qui ſecutus eſt, anno, qui fuit nonageſimus quintus ſupra mille trecentos, eædem contentiones civitati fuêre. Statim enim ab initio & Aretini & Ferrarienſis belli cura premebat. Erant in Aretinis magnæ hoſtium copiæ, qui Gargonſam tenentes cuncta circum loca præliis & rapinis & cædibus reddebant infeſta. In Ferrarienſibus autem Actius, & cum eo Johannes Barbiani comes omnia pervadebant. Utrumque tamen feliciter confectum eſt bellum. Nam in Aretinis quidem cùm ferveret maximè certamen, præter ſpem ac expectationem depoſitum fuit ab hoſtibus. Galeatius enim Mediolanenſis ductores illos & equites ad alias opportunitates traducere volens, autor fuit, ut Gargonſa Florentinis redderetur. Qua ex re & gratiam iniit, ut mediator, & nihilominus ſuam rem egit. In Ferrarienſibus autem longius bellum, & durius fuit certamen, nec viribus ſolùm, verùm etiā fraudibus certatum. Barbianenſis enim pactus magna pro mercede Actium interficere, alium quendam Actio ſimilem, illius veſtitu indutum occidit, quem cum eis, quibus cum pactus erat, cæſum ac ſanguine fœdatum oſtendiſſet, mercedem accepit ingentem vim argenteorum vaſorum, & duo inſuper Nicolai opida, Lucum videlicet & Conſelice. Quibus receptis, haud multò pòſt Actius vivens incolumisq; maximo cum riſu & lætitiâ ſe multitudini oſtendit.

Aretinum & Ferrarienſe bellum feliciter conficitur.

Alius pro Actio et ſimilis occiditur.

Ex hoc jam deterior Nicolai conditio effecta eſt, ac rebelliones crebriores inductæ. Miſcuerat ſe huic certamini Faventinus Aſtorgius, qui & ſuâ ſponte, cùm eſſet Barbianenſis inimicus, & Florentinorum rogatu bellum ſuſceperat, & crebris diſcurſionibus Barbianenſem Actiumque vexabat. Inter hæc multitudo agricolarum & colonorum inter Ferrariam & Argentam inſurrexit, armisq; ſumtis novis rebus ſtudebat. Quorum fiduciâ cùm Actius ſine Barbianenſi Padum transiiſſet, ac ſeſe illis admiſcere pergeret, ſentiens hæc Faventinus Aſtorgius cum ſuo Florentinorumq; equitatu (ad mille ducentos equites fuêre) cumque peditum multitudine Faventiâ profectus, Padum navibus trajecit. Inde Actium ac ſuos repentè aggreſſus, eos ſine magno certamine profligavit. Et, quod maximum fuit, Actius ipſe à Conrado Comite Florentinorum copiarum Duce captus eſt, & Faventiam ductus, ibiq; carcere aſſervatus. Per hunc modū Actii conatus cecidêre, etſi poſtea reliquiæ hujus belli, & in Mutinenſi, & in illis ipſis locis diutiùs permanſerunt.

Nicolai conditio deterior efficitur. Faventinus Aſtorgius.

Faventinus Aſtorgius Actium & ſuos profligat. Actius captus carcere aſſervatur.

Capto Actio rebusq; ejus profligatis, Florentini ductores ſuos & milites, quos per illa loca habebant, ad obſidendum Barbianum miſerunt. Erat enim Florentinis adverſus Johannem Barbiani comitem indignatio, quòd dudum ab initio Actiani tumultus, cùm orator Florentini Populi pro rebus componendis ad Actium veniſſet, ac eum deterreret à bello: Johannem etiam Barbiani comitem, ne adverſus Nicolaum Ferrarienſem bellum inferret, liberiùs commoneret, ac Florentinos nequaquàm id laturos eſſe proteſtaretur: Hic inquietus & militaris vir contumeliâ verborum uſus, Quanta, inquit, hæc veſtra, Florentini arrogantia eſt? Jam enim totâ Italiâ nemo crepitum facere poterit, cui intereſſe nolitis. Quicquid per Hetruriam, Galliam, Flaminiam emergit, pertinere ad arbitrium veſtrum exiſtimatis; Magiſtri & gubernatores omnium eſſe vultis. Et nunc adverſus Actium ex illa familia ortum, quam vobis amicam prædicatis, quod jura ſua perſequi velit, denunciatis bellum: Ac mihi cæterisque illius juſtitiæ fautoribus, ſi illi auxilio erimus, comminamini. Ite igitur, & vos me cum equitatu meo intra fines veſtros expectate. Neque enim alibi, quàm in terra veſtra armatus rem vobiscum transigam.

Florentini ductores, milites ad obſidendum Barbianum mittunt.

Iohannis Barbiani verba contumelioſa adverſus Florentinos.

Cum ſupra contumeliam facta improba ſequerentur, non tulit Florentinus Populus, ſed copiis ad Barbianum miſsis, jactantiam illius ſic retudit, ut qui ſe armatum expectari in terra Florentinorum minabundus denunciaverat, eum domi, & intra propria mœnia obſideret. Venit etiam Faventinus Aſtorgius, & Nicolai Ferrarienſis copiæ, & circa Lucum & alia illius opida conſederunt.

Tota

Tota res tamen atque cœptum magis Florentini Populi videbatur, Quamobrem Bononienses palàm questi sunt, indignantes apertè, quod Florentini illis in locis opida acquirere & possidere vellent: ac Johanni comiti adversus Florentinos non occultè favebant. Idem faciebant Ravennates & Imolenses, nequaquam amantes Florentinorum vicinitatem.

Militabat per hoc tempus apud Galeatium Mediolanensem Albericus Barbiani comes, hujus Johannes propinquus. Erat verò Albericus vir magnus, & Princeps militiæ Galeatii. Hic ergò dolens opida sua obsideri, commeatum à Galeatio petierat, & omnia parabat, quasi ad opem ferendam venturus. Id Galeatius per oratorem suum Florentinis denunciaverat, nec se continere posse Albericum ostenderat, quo minus ad succursum domus suæ veniret. Hoc igitur nuncio, & simul indignatione Bononiensium, & quod jam satis pœnarum ille dederat proterviæ suæ, obsidionem sponte suâ Florentini dissolverunt. In reductione verò aggressi sunt, Castrocarum obsidere. Tenebat id opidum Thomas quidam Novianus, à Pontifice sibi dudum in custodiam traditum: Postea mortuo Pontifice propriâ autoritate retentum. Hic amicitiam habens cum Florentinis, ac illorum opibus sæpè defensus, tandem in sermonem venerat, opidum illis tradendi. Non negligenda res visa fuerat, sed quò abesset querela, antè omnia à Romana Sede illud impetrare placuerat. Id cùm factum esset, possessor opidi, sive pœnitentiâ ductus, sive quod non quantum sperabat pecuniarum sibi tradebatur, reiictâ Florentinorum amicitiâ, & propinquis Tyrannis reconciliatus, opidum in potestate suâ contumaciter retinebat.

Albericus Barbiani comes commeatum à Galeatio petit.

Florentini obsidionem dissolvunt.

Castrocarum obsidetur.

Thomas Novianus.

His igitur aliquo tempore dissimulatis, tandem cum illis in locis copiæ essent, quæ à Barbiano redibant, Florentini opportunitatem præsentium copiarum secuti Castrocarum obsidere constituerunt. Repenteque circa illud positis castris, magnâque vi peditum evocatâ, opidum undique cinxerunt, & præsidia contra illud duo, quas Bastias vulgo appellant, munierunt, in quibus positi milites obsidionem urgebant. Hanc quoque obsidionem molestissimè tulerunt Bononienses, usque adeò, ut Legatis Florentinorum tunc Bononiæ existentibus edicerent, non esse passurum Bononiensem Populum, ut Florentini in Flaminia dominatum acquirant: satis illis Hetruriam esse debere. Forolivienses verò maximè hoc indignabantur, quoniam in vestibulo penè ejus civitatis id opidum est situm, nec tàm propinquam Florentinorum potentiam sine horrore cernebant.

Bastia.

Denique vicinorum omnium par erat indignatio, præterquàm Faventini Astorgii, qui favere Populo Florentino & in hoc & in cæteris per id tempus videbatur. Ex hoc apparatus jam fiebant, conspirante universâ Flaminiâ ad obsidionem tollendam, magnaque equitum agmina ex agro Piceno locisque aliis evocabantur. Quæ cùm tandem ad Forum Livii convenissent, ac peditatus ex cunctis Flaminiæ opidis penè innumeris equitibus jungeretur, magnitudine copiarum deterriti, qui castris Florentinorum præerant, relictis circa Castrocarum duobus præsidiis, cum manu militum, qui ea præsidia tuerentur, cæteram omnem multitudinem Mutilianam reduxerunt. Hostes autem venientes, quæcunque obsessis deerant, intulerunt, & præsidia contra opidum munita vice versâ obsederunt. Ita neque maturum, neque satis consideratum Castrocari cœptum tunc finem habuit non congruentem honori civitatis. Non enim solenni deliberatione obsessum fuerat opidum: sed opportunitate copiarum, quæ tùm in Flaminia erant, quasi extra propositum susceptum fuerat bellum. *Itaque levitatem consilii non bonus exitus brevi redarguit.* Et bellum quidem Castrocari intercedentibus Venetis cæterisque amicis tunc depositum est, præsidiaque circa opidum à Florentinis communita in manibus Francisci Carariensis deposita. Hæc in Flaminia eo anno gesta.

Levitatem consilii non bonus exitus redarguit.

Bellum Castrocari deponitur.

In Hetruria verò equites illi, qui Gargonsam dimiserant, haud multò pòst repentino impetu Lucenses invaserunt. Factum hoc esse operâ Jacobi Appianensis existimatum est, cupientis Lucam quoque imperio suo adjungere. Florentini verò ubi hæc senserunt, statim quantum habebant domi conductorum equitum, Pisciam miserunt: quod opidum non amplius distat à Luca, quàm decē millib. passuū, eaq; auxilia obtulerūt Lucēsib⁹, ac per Legatū hortati sunt illos ad libertatē confer-

Florentini Lucensibus auxilia offerunt.

conservandam. Quibus oblationibus & auxiliis confirmati Lucenses equitatum Florentini Populi in urbem receperunt, ac per eum egregiè se tutati sunt. Quin etiam egressi Lucâ equites aliquot prælia satis prospera commiserunt. Quamobrem desperantes ad extremum hostes se quicquam profecturos, abire constituerunt. Abeuntes verò palàm captivos & prædam per ipsam Pisanam urbem vadentes duxerunt: quæ quidem res animos Lucensium exacerbavit magis. Lucenses igitur tantis affecti injuriis à Pisanis: à Florentinis verò in tantis ac tàm arduis periculis adiuti, posthac in fœdus & amicitiam Florentini Populi concessêre.

Lucenses in fœdus Florentini Populi concedunt.

Galeatius titulum Ducatus ab Imperatore suscepit.

Eodem anno Galeatius Mediolanensis titulum Ducatus ab Imperatore Romano suscepit, cùm priùs virtutum comes nuncuparetur. Hoc ille Florentiam significavit, quasi benevolus & amicus, legatosque mitti petiit ad celebritatem honoris suis. Idque à civitate factum est. Miserunt & aliæ civitates & Principes ab illo rogati, magnoque conventu oratorum & procerum peracta solennitas fuit.

Donatus Azarolus.

Restituere cupit eam partem civium quæ ab honoribus exclusa erat.

Angelus Ricoveri.

Per extremum hujus anni motus in Rep. fuit ex hujusmodi causa. Donatus erat Azarolus eques Florentinus ex familia nobili & admodum honorata, ipse quoque vir magnæ virtutis magnæque autoritatis, & in gubernanda Rep. haud dubiè princeps. Hic cùm omni superiori tempore eadem sensisset, quæ cæteri, qui unà secum in Rep. versabantur, tunc, quæcunque tandem illum causa induceret, mentem converterat ad eam partem civium, quæ ab honoribus exclusa fuerat, restituendam. Itaque cum Angelo Ricoveri vexilliferi filio, & cum aliis quibusdam agitaverat. Res erat difficilis & ardua, & non sine contentione transitura. tamen confisus autoritate & potentiâ suâ se perfecturum sperabat.

Cùm igitur hæc intellexissent hi, qui Remp. gubernabant, confestim insurgentes hujusmodi propositum exagitare cœperunt, ac ita se comparare, ut nullo modo paterentur tale quicquàm fieri. Jamque Priores commonefacti sese erexerant ad rem, si quis eam tentaret, improbandam, & quasi inimicam publicæ quieti puniendam. Quo metu deterriti Angelus Ricoveri & Guido quidam scriba, qui totius secreti erant conscii, impunitate promissâ cogitationem & ordinem rei Magistratibus aperuêre.

Guido scriba ordinem rei Magistratui aperit.

Donatus ad Priores vocatur.

Donatus ergò ea de causa ad Priores vocatus, ab amicis & familiaribus suis quorum satis magna erat multitudo, retinebatur, suadentibus, ut domi maneret, ac manum suorum colligeret, quorum concursu munitus aut perficiet quæ cogitârit, aut certè nihil mali patietur. Fautores quidem ac suasores ita monebant. Ille verò inter spem ac metum ambiguus cùm aliquanto stetisset; tandem parére statuit, plurimum confisus autoritate suâ, & propinquorum favore, quorum aliqui in magistratu erant. Cùm in palatium venisset, captus ac retentus est. Quo facto omnes illius fautores dissipati nusquam posthac comparuerunt. Ipse biduo custoditus demùm tertiâ nocte sic in exilium agitur, ut de palatio ad portam cum multitudine armatorum deduceretur, ne inimici nocere illi valerent. Acti præterea in exilium sunt complures ex eo genere hominum, qui restitutionem affectabant. Obfuisse huic magno viro duo maximè existimantur: Primùm nimia potentia, nec ea ipsa coërcita: Deinde libertas reprehendendi nimia; quarum alterâ invidiam, alterâ malevolentiam plurimorum sibi comparavit.

Donatus capitur.

In exilium agitur.

Quæ obfuerunt Donato.

Legati ad civitatem missi domum illius frequentabant. Et omnes, quibus aliquid negotii cum civitate erat, ad hunc, tanquam ad patronum confugiebant: quæ, quidem res, nec ab amicis quidem illius probabatur: Inimici verò Ducem & dominum per calumniam vocitabant. *Adeò excellentia omnis in liberâ civitate molesta est. Libertas autem reprehendendi nimia sibi plurimum obfuit.* Ipse quidem vir integer vitia hominum ferre non poterat, crebroque exagitabat. Ea verò res non tantùm proderat Reip. quantum sibi nocebat. *Cives enim in libera civitate benignè monendi & dirigendi sunt, non contumeliâ verborum exagitandi.* Ob hæc ille pulsus ac relegatus patriâ caruit. Causam verò relegationis publicæ literæ ad germanum ejus, Romanæ ecclesiæ Cardinalem, scriptæ declarant. Inquiunt enim à se invitis & dolentibus Principem civem in exilium actum fuisse, quoniam extra ordinario tempore in spem novorum suffragiorum, novæq; restitutionis

cives quosdam erexerat: atque ita paraverat, ut, si non deliberatione publicâ obtinere possent, vi tamen & armis ea facere aggrederetur. Sequitur annus nonagesimus sextus. In eo rursus anno, quanta nunquam prius certamina parabantur. Principio enim illi ipsi ductores & milites, qui nuper Lucenses invaserant, Aretinum in agrum reversi, usque propè ad urbis mœnia, prædis, rapinis & incendiis cuncta fœdaverunt. Inde circa Burgum & Anglare transeuntes, ab ea quoque parte omnibus vexatis, tandem inter Cortonam & Aretinum consederunt, rapinis & incendiis omnia miscentes. Alia rursus ingentior robustiorque multitudo apud Johannem Barbiani comitem parari nunciabatur, in societatem latrocinii coitura. Futuros autem dicebant qui Barbiani conveniebant, non pauciores sex millibus equitũ. Ipseq; Johannes incredibili odio in Florentinos exarserat, nec verbis minisq; parcebat: sed jactabundus denunciabat invasionẽ & bellũ. Adversus hæc pericula insurgentes Florentini, eos qui in suo jã solo inimicè versabantur, virib⁹ suis oppositis excedere finibus compulerunt. Adversus eam verò manum, quæ Barbiani parabatur, non viribus, sed consilio & prudentiâ usi sunt. Ducibus enim equitum, qui jam Barbiani convenire cœperant largitâ pecuniâ effecerunt, ut inde cum suo equitatu abirent. In quorum numero fuerunt Ludovicus Cantelli & Philippus Pisanus, cum equitibus mille quingentis. Sed Philippus deprensus fugam meditari, captus ac retentus est. Ludovicus autem præveniens fugam arripuit cum suo Philippique equitatu. Hæc fuga cogitationem Barbianensis * penitùs irritavit, recusantibus post hæc aliis in eam societatem coire, quæ prius dissoluta fuerat, quàm penè incepta. Cùm igitur Ludovicus Cantelli cum eo, quem diximus, equitatu in fines Bononiensium se recepisset, Florentini sumtâ hinc occasione, quoniam & ipsi eisdem artibus oppugnabantur, auctores fuerunt, ut Ludovicus Cantelli cum Bartholomæo Pratensi & Antonio Obici, qui tunc in Mutinensi bellum gerebant, in societatem coiret, quo & ipsi pari fallacia inimicos ulciscerentur. Hi Duces & equites simul circa Mutinam convenientes, ac societatem augentes, damna Rheginis & Parmensibus, cæterisque finitimis inferre cœperunt. Veniebant Florentinis à Galeatio Mediolanensi querelæ pro rapinis & maleficiis hujus societatis. Cui respondebatur, non esse illas copias Florentini Populi: Tantummodo eos obligasse ad futura stipendia, si requirantur, interim verò sui juris esse, ac suo arbitratu vagari: Quo jure ipse etiam Galeatius Broglam Brandolinumque & Biordum cum eorum equitibus habeat obligatos. Sed cùm aliquantò in Mutinensi commorati fuissent, ac rebelles Nicolai Ferrariensis attrivissent, moventes inde Duces, cum omnibus copiis in Hetruriam transiverunt. Ibi quoq; adversariis quibusdam afflictis, tandem Pisanorũ fines maximo tumultu ingressi sunt. Conduxerunt autẽ eos in agrũ Pisanum exules Pisanorum, quorum Principes erant Gambacurtæ, & montis Scutarii comites. Hæc apertè ferebantur: Secretò autem Lucensium operâ fiebant. Superiore enim anno à Pisanis injuriam passi Lucenses, referre in eos persimiles clades festinabant, & pecunias clam Ducibus præbebant, quò Pisanus ager diutiùs vastaretur. Florentini verò semper inimicò animo adversus Appianensem fuerant, utpote infestum maximè & adversum Florentino nomini, & tunc gratiâ Lucensium sociorum ista fieri non inviti patiebantur. Cùm supra mensem integrum copiæ illæ in agro Pisano commoratæ, omnia longè latéque vastassent, Johannes Barbianensis cum equitatu suo Pisas advenit. Hunc enim Pisani statim evocaverant, ut pote inimicum maximè fugitivorum equitum, qui in societatem illam coierant. Iter ejus per Urbinates & Perusinos & Senenses fuit. Venerunt etiam cum illo Lucensium exules, quorum Princeps erat Nicolaus Diversus, vir apud Galeatium potens, & equitatum habens non contemnendum. Pisani ergò conjunctis cum Barbianensi & cum exulibus Lucensium, quas habebant, copiis, satis robusti videbantur. Itaque Bartholomæus Pratensis, & cæteri ductores in agrum Lucensem se receperunt, & à Lucensibus, quasi exules suos formidarent, recepti sunt. Miserunt etiam Florentini equitum auxilia ad Lucenses, præcepto eis dato, ut adversus offendere volentes in Lucensi solo resistant: Pisanorum verò fines nequaquam ingrediantur. Pisani igitur cum omnibus copiis ad Librafactam castra faciebant. Lucensium verò ac Florentinorum equites & pedites inter castra Pisanorum & urbem Lucam medii constiterunt, ac nonnulla prælia in his locis commissa sunt.

Anno. 1396.

Propè ad Aretiũ mœnia cuncta prædis, rapinis, & incendiis fœdantur.

Johannes Barbianus comes incredibili odio in Florentinos exarsit.

Ludovicus Cantelli

Philippus Pisanus capitur & retinetur.

* Appianensis MS.F.

Florentini auctores sunt, ut Ludovicus cum Bartholomæo Pratensi & Antonio Obici in societatem coeat.

Brogla. Brandolinum. Biordum.

Montis Scutarii Comites.

Johannes Barbianensis à Pisanis evocatur.

Nicolaus Diversus.

Florentini equitum auxilia Lucensibus mittunt.

Leonardus Malespina.

Inter Pisanos & Lucenses Florentini concordiam suadent.

Inter hæc Florentinorum Legati, qui Mediolani erant, significârunt, Albericum comitem & Leonardum Malespinam cum ingenti multitudine equitum dimissos esse à Galeatio qui in societatem coirent, & ad tutelam Pisanorum in Hetruriam proficiscerentur. Quo nuncio commoti Florentini, quasi medios & sequestres sese inter Pisanos Lucensesque interposuerunt, missisque ad utrosq; Legatis concordiam suaserunt: quæ tandem recepta est eâ conditione, ut Barbianensis cæteræque adventitiæ copiæ, quæ illum secutæ venerant in Pisanos intra decem dies ex Hetruria abirent. Pratensis autem & socii ex finibus Lucensium excederent, nec Pisanis ampliùs bellum inferrent. Hic finis tunc fuit illius turbationis; Ducesque & milites secundum conventa secesserunt: Barbianensis quidem in Galliam, Bartholomæus verò Pratensis & socii in fines Senensium abierunt. Nec tamen posthac quietæ res. Nam & Barbianensis per Galliam Ferrariensi & Mantuano Florentinorum sociis damna permulta ac maxima intulit: Et Florentini ob hanc ipsam indignationem exulibus Pisanis favebant, quo Appianensis & Pisani infestiùs urgerentur. Stantibus in hunc modum rebus, cùm bellum quidem apertè non esset, cæterùm suspicionibus & querelis omnia redundarent: Pisanorum autem exules à Lucensibus Florentinisq; occultè foverentur, intelligens hæc Appianensis, non ultrà tolerare hujusmodi pericula constituit. Quare & ipse parare sibi vires studuit, & Galeatium hoc ipsum jampridem cupientem meditantemq; magis incendit ad bellum in Hetruria concitandum. Acta res est magno consilio magnoq; apparatu, nec unquàm vires hostis tantum, quantum in hoc tempore patuerunt. Cum enim Florentinos invadere statuisset, magna undiq; agmina, multiq; simul Duces, quasi ad præscriptum Pisis convenêre. Ex inferioribus quidem Hetruriæ locis Paulus Ursinus, & Octobonus Parmensis, & Oecolinus Biordi frater. Eodemq; ferè tempore Brogla cum aliis item copiis Pisas petebat. Hi quatuor ductores ex Hetruria: Ex Gallia verò Johannes Barbiani comes, & Paulus Sabellus, & Lucas de Canali, cum alio item magno equitatu, & post hos Albericus Dux militiæ venire nunciabatur.

Barbianensis Ferrariensi & Mantuano sociis Florentinorum damna maxima infert.

Suspicionibus & querelis omnia redundant.

Multi Duces Pisis pulsi ad præscriptum conveniunt.

Paulus Ursinus.
Octobonus Parmensis.
Oecolinus Biordi frater.
Brogla.
Iohannes Barbiani comes.
Paulus Sabellus.
Lucas de Canali.
Albericus Dux militiæ.

Florentini trepidare incipiunt.

Bernardon militia Dux.

In hac tanta redundantia hostilium copiarũ Florentini plurimũ trepidare cœperunt, & Bartholomæũ Pratensẽ cæterosq; in societatẽ coactos, quasi dissolutâ societate, ad stipendiũ conduxerunt, eosq; p opida partiti sunt. Venerat per hoc tẽpus Bernardon militiæ Dux à Florentino Populo vocatus, ac summæ rei præfectus vir, genere Aquitanus, cæterũ longâ militiâ per Italiã cognitus. Is ad sexcentos equites delectos secum duxerat, peditesq; militare consuetos supra ducentos: Cum his copiis apud Miniate & Fucetium constitit. Rogati sunt insuper auxilia Bononienses ac cæteri socii: sed parva, & ea ipsa tarda ac lenta auxilia venerunt.

Lucenses Florentinorum auxilia implorant.

Inter hæc Paulus Ursinus & Octobonus Parmensis cum suo equitatu Pisis moventes, agrũ Lucensem ingressi sunt. Ibi cum Johanne Barbianensi conjuncti, Albericum venientem ex Gallia præstolabantur, ac hostilem in modum omnia pervadebant. Lucenses in periculo constituti auxilia Florentinorũ implorabant: Quibus cum auxiliari placuisset, Bernardon Dux Miniate ex opido profectus, Fucetium primò, inde in Lucenses transiit. Cùm igitur in Lucensibus essent Florentinorũ copiæ, omnibus ad eas partes intentis, Jacobus Appianensis, quod jam pridẽ machinatus fuerat, aggressus est Miniate opidũ per proditionẽ auferre. Benedictus erat Marigiadorus Miniatensis, vir domi nobilis, & ad eam usq; diem fidelis existimatus. Hunc Pisis tunc degentẽ Appianensis magnis præmiis impulerat ad facinus & maximum & audacissimum perpetrandum, ut occupato repentè opido, ac tumultu excitato per amicos homines suæ factionis, & per auxilia, quæ præstò sibi forent, id opidum Florentinis auferret. Res opportuna videbatur, quòd nulla Florentinorũ præsidia in opido remanserant: Hostium verò ingentes ac robustæ copiæ Pisis & circum ea loca degebant, paucis horis, si expediat affuturæ. Ratio verò transigendi hæc inita est. Ædes erant Præsidis in extrema parte opidi, ita constitutæ, ut extra & intus egressum ingressumq; haberent. Has occupare constituit, ac per eas ædes auxilia hostium suscipere. His ita compositis Benedictus cum equitibus decem septem Pisis movens, occaso jam sole Miniate pervenit. Ingressus autem opidum, sic, ut erat armatus, cum his, quos adduxerat comitibus, quasi nunciaturus aliquid, quod festinato opus esset, ad Præsidem contendit: admittitur sine ulla dubitatione. Ille verò statim ut in conspectum Præsidis venit, eductis gladiis, nil tale suspicantẽ cum suis invadit.

Benedictus Marigiatoris Miniatensis ad facinus audacissimum impellitur.

Benedictus Præsidem in Miniate interficit.

invadit atque interficit. Mox sublato clamore, opidanisque ad libertatem vocatis, igne significat hostibus, ut ad se maturent. Opidani attoniti primò atque incerti, cum hostes adesse cum exercitu putarent, nec alteris alteri confiderent, maximo in metu perstabant. Procedente autem tempore, cùm nulla hostium auxilia adesse sentirent, convenientes in unum, ac se cohortantes, invadere occupatores statuerunt. Facto igitur impetu ad Præsidis ædes, quanquam illæ munitæ forent, & ab iis, qui eas tenebant, egregiè defenderentur: tamen cum alii aliunde invaderent, ac ignem foribus injicerent, tandem diffisi occupatores adversus tantam vim posse resistere, ac nulla venire auxilia cernentes, ad fugam respicere cœperunt. Benedictus ipse per tenebras sese extra opidum abjiciens, per prærupta quædam evasit. Ex comitibus autem ejus quidam capti sunt: cæteri fugientes latitantesque evaserunt. Expugnatæ sunt autem ædes demum post mediam noctem, cum primis ferè tenebris occupatæ fuissent.

Miniatæ occupatores ad fugam respicere incipiunt

Benedictus per prærupta quædam evadit.

Erat nox media, cum Florentiæ nunciatum est, cæsum esse Præsidem, atque ædes ab interfectoribus teneri, hostesque ab iis vocari expectarique. Confestimque Magistratus exciti eo nuncio, cives trepidi vocaverunt, magnoque in metu civitas eâ nocte fuit. Opidum enim munitissimum, & multitudinis maximæ capax, in quo peridoneam belli sedem esse constaret, si amissum foret, actum de libertate putabatur. Ac nimirum tantas hostium copias ad hoc ipsum convenisse interpretabantur. Cùm igitur de his consultaretur, agereturque, & amissum omnino opidum omnes putarent: alter sub primam lucem nuncius servatum opidum, proditoresque pulsos fuisse retulit. Ex hoc secundo nuncio tantam lætitiam civitas suscepit, ut maximo liberata malo videretur. Admirantibus autem, cur auxilia occupatoribus non venissent, compertum est, cùm venirent per noctem auxilia, peditum incidisse primos in insidias nostrorum, qui alia de causa repositi, exules capere volebant. Ex hoc suspicatos hostes, rem esse detectam, retrò abiisse. *Sic fortuna potiùs opidum servavit, quàm ulla hominum providentia.* Die autem factâ Oecolinus Biordi frater cum equitatu adveniens pulsos occupatores reperit: Quare è vestigio conversus Pisas reduxit.

Fortuna Miniate servavit.

Oecolinus Biordi pater.

Post Miniatis detectam proditionem & fraudem, Dux militiæ Florentini Populi ex agro Lucensi Fucetium rediit, ac superiori periculo admonitus opida custodire intentus erat. Inter hæc Albericus comes Princeps militiæ Galeatii cum suo equitatu Senas petierat, ac cæteros omnes ductores ad se vocaverat. Itaque apud Senenses tandem omnes undique copiæ in unum coïerunt. Ob eam rem Dux etiam militiæ Florentini Populi ab illa quoque parte sese hostibus opponere jussus eò properavit. Sed erat viribus admodum dispar. Neque enim sub divo castra facere poterat, ob imparitatem copiarum: sed inclusus per opida fines tueri cogebatur. Fiebatque naturâ loci, ut necessariò distraheretur, incertus, quo tandem hostes forent invasuri. Aretium enim & Florentia tantidem distant ab urbe Senarum, ut quoquo versus se converterent hostes, pericula subessent. Fuit autem tunc fama & opinio, hostes Aretinorum in agrum esse transituros. Quamobrem Dux quoque militiæ Florentini Populi ad eam se maximè partem converterat. At enim hostes, cùm satis omnia parata fuerunt, præter expectationem omnium Florentiam petierunt. Erant autem equitum supra decem millia, peditum verò incredibilis multitudo, in quibus exulum & latronum, facinorosorum permagnæ erant catervæ. Iter eorum per Chiantium fuit, superatoque monte circa Panzanum prima fecerunt castra: idque castellum cœperunt: Inde ad Gravem fluvium descendentes transversis itineribus ad urbem duxerunt circa Pazolaticum & Certosam, & ea loca, instar diluvii cujusdam omnia inundantes. Agmina infesta usque propè ad mœnia urbis discurrebant. Agricolæ pavidi, & improvisò oppressi (neque enim indictum fuerat bellum) cum conjugibus & liberis, raptâque ex hostibus supellectile fugiebant, pecora præ se in urbem agentes. Famabant villæ incendiis, agri rapinis fervebant, cuncta tumultu ac trepidatione plena erant. Ad hæc multitudo urbana talium periculorum insueta ad portas discurrebat, & quid fieret, aut ubinam essent incendia, sciscitabatur. Hostes quicquid erat villarum apud Giogoli & Marignolam, & Sophianum populati, multisque incendiis factis in viam Pisanam

Galeatii omnes copiæ in unum apud Senenses coeunt.

Chiantium.

Panzanum castellum ab hostibus capitur.

Graves fluvius.

Pazolaticum.

Certosa.

Incendia.

Giogoli.

Marignola.

Sophianum.

descenderunt. Ibi quoque villarum ædificiorumque quicquid ab ea parte fuit populati, contra urbem terribiles imminebant, ut etiam instrumenta bellica super ipsam portam ad repellendos hostes ponerentur. Inter hæc Dux & copiæ Florentini Populi conspecto jam hostium impetu Florentiam redierunt, ac opportunis locis consistentes, quantum fieri poterat, à populationibus cohibebant. Hostes transmisso Arno, ac ultra citraque populati circa Signiam constiterunt: idque castellum omni studio expugnare adorti sunt, quo sedem belli in eo loco haberent. Est autem ad hoc opportunissimus Signiæ locus. Aliquot igitur dies summâ vi opidum oppugnantes cùm pervincere nequivissent, abire demum statuerunt. Ita per Pesam & Elsam fluvios profecti, multis ubique vexatis atque afflictis in agrum Senensem redierunt. Facta sunt autem hæc in extremo anni nonagesimi sexti, ut etiam principium insequentis anni circa Florentiam hæc copias reperiret. Postquàm in agrum Senensem reversi sunt, hostes bifariam dividuntur. Pars enim eorum una in Policianenses Cortonensesque transgressa, illic bellum intulit. Altera verò pars cum Alberico apud Senenses remansit, ad bellum in his locis continuandum. Sed haud multò post minui vires ac debilitari cœperunt. Nam & Paulus Ursinus ad stipendia Florentinorum se transtulit, & Biordus concordiâ cum Florentinis initâ Oecolinum fratrem revocavit, & Barbianensis Johannes operâ maximè Bononiensium in Flaminiam rediit. Ita magis æquatis viribus bellum gerebatur. Dum hæc in Hetruria agebantur, Galeatius Mediolanensis, ceu bellum alibi nullum sibi foret, alio magno exercitu in Mantuanos misso urbem illam aquâ terrâque obsedit: maximoque in periculo Mantuanus versabatur. Florentini verò, quanquam domi premebantur ab hostibus: tamen saluti deesse amici & socii noluerunt, sed auxiliares copias, nec eas quidem parvas, ad Mantuanum miserunt, quibus præfuit Ugo comes Montis fortis. Certamen hoc apud Mantuam eo anno maximum fuit. Certatum est enim aquâ navigiis per Padum & Mincium amnes: terrâ verò binis hostium castris & magnis exercitibus. In Hetruria verò post imminutas hostium vires, circa Senas plurimum redierat bellum. Ductores namque & milites Florentini Populi apud Colle & Bonitium consistentes, magnâ virtute conatus hostium refringebant, & ipsis pariter Senensibus Pisanisque inferebant clades. Per hoc tempus Bernardon Princeps militiæ Bartholomæum Pratensem supplicio affecit, quod quidem supplicium rem Florentini Populi penè subvertit. Causa verò mortis illius fuit, quod contra ordinem sciturnque Ducis discussione in agrum Pisanum factâ magnas exinde prædas abegerat, quæ jam pridem à Duce provisæ, ac universo exercitui destinatæ fuerant. Hinc indignatio exorta est, non tam pro emolumento, quàm pro contemtu majestatis. Videbantur jam pridem non benè inter se convenire. Bartholomæus enim Pratensis, egregius procul dubio bellator, ac magnarum jam copiarum ductor, non satis æquo animo Bernardoni suberat, cui se non inferiorem virtute bellicâ putabat. Itaque se maximè contemtum Dux existimans, & prædas tunc abactas inter omnes partiri jussit, & ipsum ad se vocatum in opido Colle comprahendi atque occidi mandavit.

Signiam hostes pervincere nequeunt.
ANNO. 1396.
Vires hostium debilitantur.
Paulus Ursinus ad stipendia Florentinorum se transfert.
Mantua à Galeatio aqua terraque obsidetur.
Ugo comes Montis fortis.
Bernardon Princeps Bartholomæum Pratensem supplicio afficit.
Bartholomæus Pratensis comprahenditur & occiditur.

Ex hoc Paulus Ursinus & Philippus Pisanus, qui unà cum illo prædatum ierant, se à cætero exercitu separârunt, ac seorsim degentes nec parére Duci, nec ad eum venire volebant. Multi quoque ex aliis ductoribus mortem Pratensis indignabantur, ac factum Ducis improbabant. Ex quo evenit, ut exercitus Florentini Populi penè dissolveretur, ut etiam aliquando à Decemviris cogitatum sit de Bernardone removendo. Demum compositæ res sunt per assecurationem illorum qui secesserant à Philippo Pisano. Equites omnes, qui sub Pratensi militabant, parére jussi: nec multò post Mantuam transmissi. Venerat enim Florentiam Carolus Malatesta, magnus eâ tempestate vir, ac pericula Mantuani ostenderat. Huic ergò Philippus Pisanus cum equitibus mille traditus est, ut & liberaretur metu seditionis exercitus, ac socio indigenti auxilium ferretur. Cæteri quoque auxiliares equites, quos Florentini cum Ugone comite Mantuam præmiserant, Carolo parére jussi sunt. Habuit autem Florentinus Populus ad subsidia Mantuani equitum circiter tria millia. Hujus autem Caroli virtus in illo bello plurimum claruit. Inter hæc per Hetruriam maximum ac periculo-

De Bernardone removendo cogitatur.
Carolus Malatesta.

ac periculosissimum gerebatur bellum, hostibus quidem Florentinos & Aretinos & Lucenses vehementer infestantibus: Florentinis verò vel pares vel majores in Senenses & Pisanos referentibus clades. Per hæc ipsa tempora cum extra maximè ferveret bellum, gravis & horrendus intra urbem casus emersit. Qui enim Remp. gubernabant præstantes quidam cives non pariter omnibus erant accepti. Longitudo belli & inexhausta tributorum collatio multitudinē urbanam gubernatoribus reddebat infensam. Et accedebat, quod familiæ quædam insignes suspectæ ac rejectæ à Rep. non satis æquo animo id ferre putabantur. In hoc statū rerum juvenes quidam ex præcipuis familiis conspiraverunt. Initium conspirationis Bononiæ fuit. Ibi enim Benedictus Spina & Bastardinus Medix juvenes audaces, ac manu promti, quorum uterque ob cædem Florentiæ dudum factam exulabat, requisiti atque rogati à Barone Hieronymi, ut sibi adessent ad cædem inimici, quam facere cogitabat, ei concesserunt. Adsciti sunt postea & alii ad facinus, inter quos Pichius Adimar, & Masinus Riccius fuêre, nec de unius modò, sed de plurium cæde cogitatum. Crescensque paulatim spes eò perduxit, ut cogitarent, mutationem status Reip. ex facto suo sequi debere: idque deinceps meditati sunt. Et accessisse creditur majoris autoritatis hominum consensus & opera. Compositis tandem rebus Florentiam noctu propter eos, qui exulabant, accesserunt. Ingressique per Arnum in ædiculis quibusdam recepti delituerunt. Prodeuntes deinde tertiâ die post meridiem palàm armati, ac tela manibus gerentes ad cædem patrandam profecti sunt. Erant verò juvenes octo. Initium cædis facere constituerant à splendido equite Maso Albitio, eâ tempestate magno viro, & in Rep. admodum potente. Illo enim interfecto faciliorem sibi viam existimabant fore, ad cætera, quæ cogitaverant, obeunda. Sed Masus à speculatore illorum observatus paulò antè, quàm illi supervenirent, inscius omnium fortè secesserat in proximam aromaticam tabernam. Atque ita casu quodam servatus est. Illi enim venientes ad locum, ubi speculator eum reliquerat, cùm hominem non viderent, nihil commorati prætererierunt. Profecti deinde in forum vetus, ac multitudinem opificum ad arma cohortati duos ex diversa factione homines sibi obviam factos interfecerunt. Sed cùm multitudo ad eos visendos concurreret, nulli tamen arma sumerent, nec se illis conjungerent, abire constituerunt. Profecti usque propè ad Servorum templum, ac postmodum datâ spe revocati, tandem in ædes sacras Reparatæ se incluserunt. Ibi demum obsessi, ac tandem capti sunt, deque illis supplicium est sumtum: Civesque aliqui eorum confessionibus denotati ex urbe aufugerunt, absentesque damnati sunt.

Maximum bellū per Hetruriam.
Horrendus casus intra urbem Florentinam.
Benedictus Spina. Bastardinus Medix.
Baro Hieronymi.
Pichius Adimar Masinus Riccius.
Masus Albitius.
Juvenes conspirantes obsidentur, capiuntur & puniuntur.

Prospera post hæc de bello Mantuano nunciata. Adventu enim Caroli Malatestæ cum auxiliaribus copiis, victoria parta est, hostibus aquâ terrâque fugatis. Capta hostium castra, equitum circiter duo millia in captivis relata. Navigia verò omnis generis supra centum viginti, in manus eorum, qui vicerant, devenerunt. Hac igitur percussus plagâ Mediolanensis, militiæ Ducem Albericum ex Hetruria revocavit, ut confirmaret suos adverso prælio conterritos, ac novi Ducis novorumque militum adventu erigeret. Abeunte igitur ex Hetruria Alberico, & suum equiratum abducente, Florentini superiores effecti, castra per hostile solum posthac faciebant, ac Pisanos primò usque ad mœnia populati sunt: Deinde traducto in Senenses exercitu, vastitate incendiisque omnia fœdaverunt, ob vindictam incendiorum per Florentinum agrum nuper factorum. Cum prosperæ in Hetruria res essent, in Gallia converti rursus & laborare cœperunt. Qui enim apud Mantuam nuper vicerant, nequaquam victoriam secuti sunt: Quasi enim totum confecissent, vires suas dissolverunt. Itaque hostes refecto exercitu, navigiisque paratis fines Mantuanorum aquâ terrâque iteratò invasêre, & intra munimenta, quod illi Serraglum vocant, penetrârunt, multaque castella, & omnia navigia ceperunt, ut in magno rursus periculo Mantuanus constitueretur. Nam neque Carolus Malatesta aderat, cujus virtute maximè victoria parta fuerat: neque Florentinorum auxilia, præter admodum paucos equites. Triremes verò ac cætera navigia de Venetis nuper conducta post victoriam abierant. Itaque hostes solitudinem defensorum na-

Vindicta in Pisanos.
Serraglum.

cti, facilè omnia pervadebant. Socii jampridem Mantuano bello fatigati, cùm illud renatum ignaviâ victoris cernerent, tardè nimium ac lentè auxilia remittebant. Spes quoque pacis superinducta reddebat homines tardiores. Jampridem enim Legatis missis pax Imolæ tractabatur, mediis ac disceptatoribus legatis Romani Pontificis ac Venetorum. Mox ex urbe Imola Venetias fugerat agitatio traducta. Ab hac spe homines plurimùm dependebant, præsertim cùm Veneti affectare pacem etiam sui causâ viderentur.

Ingens motus in Pisanis.

Inter hæc motus ingens exortus est in Pisanis. Milites enim Galeatii, qui Pisis erant, maximas Pisanis contumelias inferebant: Quas cùm illi non ferrent, ad verba prius & minas; tandem ad arma ventum est, prælioque per urbem commisso superante Populi multitudine, milites franguntur, multâque cæde & vulneribus dissipantur. Vulneratus est in ea pugna Paulus Sabellus equitum Præfectus: Nicolaus verò Palavicinus, & Nicolaus Diversus, & alii ductores capti: arma, & equi, & omnia quæ ipsi habuerant milites, à furenti Populo direpta. Jactabantque Pisani, eâ mente sumta à militibus arma, ut urbem caperent ac diriperent.

Paulus Sabellus vulneratur. Nicolaus Palavicinus & alii ductores capiuntur.

Hæc inimicitia atque discordia magnam spem Florentinis præbuit, Jacobum Appianensem & Pisanos totâ mente à Galeatio defecisse. Confestimq; literæ gratulationis plenæ à Florentinis scriptæ: Mox etiam oratores missi, qui pacem & auxilia Pisanis offerrent. Et oratores quidem libenter ac honorificè Pisis recepti sunt, ac spes optima tradita fœderis ineundi. Sed fuit Galeatius mirabili ingenio ad Populos & amicos in benevolentia continendos. Fatendo enim errorem suorum militum & Ducum, ac eos increpando: Pisanos autem laudando, quod necessitate coacti, prælium iniissent pro injuriis propulsandis, eos continuit. Appianensis quoq; Florentinorum antiquus hostis, haud facilè eorum fidei se committebat. Itaq; demum irritâ expectatione res Pisanorum frustrata est.

Pax & auxilia à Florentinis Pisanis offeruntur.

Redintegrato igitur adversus Pisanos bello, Dux militiæ Florentini Populi cum exercitu profectus, inter urbem Pisanam & proximum litus maris castra fecit, & quicquid erat Liburnum inter ac Pisas longè latéque populatus, tandem post multos dies onustum prædâ militem reduxit.

Liburnum.

Per extremum ejus anni Veneti, apud quos de pace, ut supra diximus, agebatur, cernentes per Mediolanensem Galeatium stare, quo minus ad pacem æquabilē veniretur: propinquitatem verò illius & potentiam nimiam formidantes, ad commune Florentinorum sociorumq; fœdus & ipsi accesserunt: Legatisq; ad Galeatiū missis, ut à bello desisteret, hortati sunt, alioquin se pro salute Mantuani bellum suscepturos denunciârunt.

Veneti ad commune Florentinorum & sociorum fœdus accedunt.

Hoc Venetorum factum maximè conterruit Mediolanensem, veritum, ne si illi quoque bellum susciperent, ipse impar tantis viribus reperiretur. Itaq; statim de pace tractari efficaciùs cœptum est, volente ac postulante Galeatio. Hic tractatus Papiæ agitabatur. Interim verò apparatus majores fieri placuit, quibus hostis, nisi pacem reciperet, invaderetur. Earum gratiâ rerum Legati in Germaniam & in Galliam missi sunt, ad Duces & exercitus in Italiam conducendos.

Biordus interficitur.

Per eadem ferè tempora Biordus, qui Perusiæ & aliis quibusdā civitatibus dominabatur, à quodā Perusino suæ factionis interficitur. Putavit interfector, cædem illius pergratam fore civibus suis, ob libertatis recuperationem: idq; beneficium præcupidè recepturos existimavit. Sed non eadem, ut videtur, libertatis cura omnibus erat. Itaque nemine tunc civium sequente, parentes & agnati interfectoris à fratribus & amicis Biordi occiduntur: ipse verò interfector vix fugâ evasit. Florentini ad componendas sedandasque hujusmodi turbas, partem equitū suorum Perusiā miserunt, & cùm his oratores, qui de casu Biordi cōdolerent, ac vires civitatis Perusinis offerrent. Altero dehinc anno, qui fuit nonagesimus octavus supra mille trecentos, comites Puppii & Balnei, itemq; Ubertini cum omnib. eorū castellis ad Mediolanensem defecerunt. Hic rerum motus per se ipsum magnus videbatur, & augebat suspicionē, quòd diu agitata defectio fuerat, occultis conventibus apud Urbinates & Forolivienses frequenter actis: ex quibus majora defectionis hujus fundamenta subesse credebantur. Accedebat insuper ad terrorem, quod Civitellam, castellū Aretini agri satis nobile, & opportuno ad bellum situ, hostes paulò antè per fraudem occupârant. Itaque pluribus ex locis insurgere bellum videbatur. Civitas hujusmodi periculis assueta constanti animo adversus hos terrores remedia

Interfectoris parentes & agnati occiduntur.

ANNO. 1398. Puppius, Balneus comites & Ubertini ad Mediolanensem defecerunt.

media parabat, nec deserebat interim Mantuani curam. Insuper ex Gallia Bernardum Arminiaci comitem, germanum ejus, qui apud Alexandriam interierat, Florentini ad transeundum in Italiam excitabant. In Germania verò Duces Austriæ potentissimi à Venetis simul Florentinisque legatis solicitabantur. Nec multò pòst Civitella obsessa est à Florentinis, ac tandem non vi expugnata, sed pactione recepta. Eodem anno induciæ cum Mediolanensi in decennium factæ sunt. Cùm enim in tractanda pace difficultates permultæ orirentur, facilior visa est inducíarum via. Per hunc modum tunc ab armis cessatum est, & in Galliam Germaniamq; ad Legatos scriptum, ne ampliùs Duces exercitusq; commoverent. Nec tamen quietæ fuerunt indutiæ, sed plenæ suspicionum & insidiarũ Haud enim multò post eas factas, ductores quidam & equites, qui apud hostem militaverant, quasi finitis stipendiis ex Gallia in Herruriam transiverunt. Hi fines Lucensium hostilem in modum populati sunt: ac subinde per Volaterranos profecti, in Collensem agrum discursiones fecerunt, & cum præda & captivis hominibus in Senensium fines se receperunt. Senenses quoq; haud pacato animo esse videbantur, multisq; de rebus controversias renovabant. Comites autem & Ubertini nullo modo quiescere poterant. Causa verò hujus erat, quod pleraque illorum castella per Casentinatem agrum ita circundabantur à nostris, ut, nisi per solum Florentini Populi, ad ea importari nil posset: Florentini autem vetabant, per solum eorum commeatus importari. Quod si vi & armis freti importare conarentur, vi & armis illis resistebatur. Ita neq; sal, neq; oleum neq; cætera quibus ad victum opus est habere valentes, quasi obsidebantur. Ob has difficultates compulsi turbare omnia cupiebant.

Bernardus Arminiaci comes in Italiam à Florentinis excitatur.

Civitella à Florentinis obsidetur & pactione recipitur.

Induticæ fiunt cum Mediolanensi.

Induticæ plenæ sunt suspicionum & insidiarum.

Senenses controversias renovant.

De his rebus querelæ ad Venetos, qui fuerant indutiarum autores, cùm sæpius ab alterutris deferrentur, tandem effecerunt, ut illi, tædio victi, satis existimarent fore si in Gallia nil fieret adversus indutiarum fidem: In Hetruria verò si quid fieret, non multũ curare viderentur. Quæ quidem res sagaciter animadversa per hostem, demum effecit, ut tota cogitatio sua in Hetruriam converteretur: ubi & materiã habebat paratam ad agendũ, & sine indignatione sociorũ posse agere cognoscebat.

Veneti erant indutiarum autores.

Per hæc ipsa ferè tempora Johannes Grassolini Pisanus, Florentiam veniens, fœdus & amicitiam Pisanorum Florentinis obtulit. Jacobo enim Appianensi, ac Vanne ejus filio morbo absumtis, gubernatio ejus urbis ad Gerardum juniorem filium devenerat. Hic autem contrariâ, quàm pater, viâ, ad Florentinos mente & animo inclinare videbatur, & potentiam Mediolanensis suspectam habere. Itaque Johanne Grassolini occultè Florentiam misso, per Rainaldum Janfiliactii, & Guidonem Tommasi, magnos eâ tempestate viros, paternos amicos, offerri fœdus & amicitiam fecit. Postulabat verò pro tutela status sui, ut sexcentos equites, ac ducentos pedites, Florentinorum impensâ tenere sibi liceret. Nam & in Pisanis æmulos quosdam habere dicebat, quos comprimere hac potentiâ opus foret, & adversus vim externam se munire.

Iohannes Grassolini Pisanus, fœdus Pisanorum Florentinis offert.

Gerardus Appianensis filius iunior.

Iohannes Grassolini.

Gerardus Florentinis fœdus offert.

Hæc publicè relata in consilio civium varias sententias habuêre. Utilis quippe videbatur amicitia & confœderatio Pisanorum: Cæterùm precio & impensâ illam emere non satis decorum existimabant. Erant etiam, qui non perseveraturos in fœdere Pisanos dicerent, sed pro innato contra Florentinos odio, simul atq; occasionem viderint, defecturos. *Quamobrem præstare, ajebant, ab illis cavere, quàm confidere.* Tandem legato respõsum est: Si velint Pisani & Gerardus in fœdus amicitiamq; venire, læto animo recipientur, ac promta illis parataq; erunt civitatis auxilia: nec sexcentorum modò equitum, peditumque ducentorum: sed omnium copiarum, omnisq; potentiæ Florentini Populi. Mercedem autem pro equitibus peditibusque certâ pactione promittere, id alienum à dignitate Florentini Populi videri, *qui amicitias non consuevit precio emere; sed fide ac beneficiis promereri.* Ita res Pisana tunc remansit infecta.

Florentia non consuevit amicitiam precio emere.

ANNO 1399.

Altero dehinc anno, qui fuit nonagesimus nonus supra mille trecentos, eadem certamina per Casentinatem agrum, eædemque suspiciones & querelæ civitati fuêre. Indutiæ enim nuper factæ valere servarique dicebantur: verùm in Hetruria turbabantur omnia, & erant plena insidiarum Galeatius enim Mediolanensis, quantum nunquàm aliàs, conatum omnem ad rem Hetruscam convertens, Pisas in ditionẽ potestatemq; suam redigere statuit: idq; paulò pòst assecutus est. Gerardo quippe Appianensi non id animi robur esse apparebat, ut tantæ re-

Galeatius Pisas in potestatem suam redigere statuit.

rum moli sufficere crederetur: & timebant multi Pisanorum, ne ad Florentinos declinaret. Eâ occasione invitatus Mediolanensis Galeatius, ad Pisas capiendas animum convertit. Quamobrem majoribus copiis in Hetruriam missis, modò pollicendo, modò pericula ostentando per intercessores quosdam effecit, ut retento Plumbini atque Ilvæ dominatu, & pecuniâ insuper acceptâ, Pisas sibi Gerardus relinqueret. Per hunc modum dominus Pisarum factus Florentinis terribilior imminebat. Augebat terrorem, quod alia subinde moliturus ferebatur. Nam post redactos in suam ditionem Pisanos, de Senensibus idem facere constituisse illum, fama erat. Licet enim Senenses odio Florentinorum se cum illo conjunxerant: tamen fœdus erat & amicitia, & voluntaria quædam obsecutio, non autem subjectio. Retinebat enim Senensis Populus usque ad id tempus & verbo & opere libertatem. Hanc igitur ille tollere, & in suam potestatem arbitriumq; Senas redigere animum induxerat. Id arcanè per amicos quosdam Florentinis nunciabatur.

Plumbinum. Ilua. Galeatius dominus Pisanorum efficitur. Galeatius Senenses in suam ditionem redigere constituit.

Ad Perusinos quoque spem animumque extenderat. Exagitabat Perusinos eo tempore metus ingens, quod Bonifacius Pontifex Romanus, quasi possessionem Romanæ Ecclesiæ, Perusiam repetebat. Jamque per Fulginatem Ugolinum moveri bellum adversus Perusinos effecerat, quo illi metu adhærere majori alicui potentiæ cogebantur. Florentinos nuper ab eis requisitos Bonifacii respectus, ne fœdus cum illis coirent, detinuerat. Itaque necessitate compulsi, ad Galeatium Legatos suos Perusini miserant, ac per ejus potentiam se tutos fore sperabant.

Ad Perusinos etiam Galeatius spem extendit. Pontifex Bonifacius Perusiam repetit.

Per hæc ipsa tempora Bononienses, Galeatii legationibus deliniti, in ejus amicitiam concessisse putabantur, ac veterem Florentinorum societatem quodammodo antiquasse. Lucenses quoque, Pisanis finitimi, sive metu, sive benevolentiâ, post occupatas ab illo Pisas, magis ad eum inclinare cœperant.

Bononienses in Galeatii amicitiam concessisse putantur. Lucenses etiam ad Galeatium inclinant.

Cùm tanta ac tam multa undique parari conspicerentur, Florentini magnis in suspicionibus versabantur, & quo se verterent, nesciebant. Denique Magistratus vocatis in consilium civibus, his de rebus ad eos retulit, ac ut saluti suæ cōsulant, hortatus est. In dicendis autem sententiis omnes uno ore summa pericula adesse fatebantur: Sed de remediis non idem omnes sentiebant. Alii jam tunc creandos Decemviros publicâ autoritate suadebant, qui conatibus Galeatii obviarent: Alii creationē Decēvirorum nihil aliud esse, quàm manifestè bellum suscipere ajebant: Id verò non concurrentibus ad bellum sociis periculosissimum esse. Quare potiùs dissimulandum, & aliis remediis obviandum censebant. Tandem plerique omnes sententiam Rainaldi Janfiliactii secuti sunt. Subjiciam in hoc loco, quam tunc dixit, orationem. Nam cùm Magistratus pericula, quæ Reip. parabantur, ostendisset, & ad consulendum hortatus esset, assurgens ille, magnâ expectatione & attentione factâ, in hunc modum locutus est: Maximas vobis gratias, præstantissimi Præsides, & agere & habere debemus omnes, qui per hoc difficillimum tempus, cùm omnia suspicionibus redundent, & pericula undiq; se ostendant, referre ad cives vestros de salute Reip. decrevistis. *Pericula enim sine consilio à Magistratu neglecta ruinam plerunq; irreparabilem pariunt.* Dicam verò fideliter, quæ sentio, & si licentiùs quædam loquar, mihi peto ignosci. *Non enim omni tempore veritas silenda est.* Equidem pericula ista, quæ nunc civitati parantur, quanquam illa magna esse fateor: tamen non tantum propter se ipsa, quantum propter mores nostros expavesco. Video enim, quantum ipse memoriâ teneo, nos semper omnibus in rebus ob tarditatem & negligentiam nostram providendi agendique tempora ignaviter perdidisse. Hujus autem mali causa est, *quod Populus ac multitudo futurum non prospicit: nec ferè prius sentit mala, quàm incurrit.* Excellentes autem viri, si qui apud nos in Reip. gubernatione versantur, quanquàm prospiciant pericula: tamen illis obviare nec audent, neque possunt. Tanta enim in hac urbe nostra calumniandi licentia est, ut simul atque ostenderit quis pericula, & obviandum suadet; continuò illum cupere bellum, & quietem pati non posse, multi proclamant, ac malignis legibus omnia sepiunt, & mille difficultatibus prohibitionibusq; involvunt, ut etiāsi velit quis saluti Reip. providere, nulla sibi via relinquatur. Ex hoc autē fit, ut nihil agentibus tēpora nobis effugiant. Cum verò in limine sunt pericula, nec vitari possunt, tunc demum trepidi consultamus, tunc ducentorum consilium, & centum triginta unius rem & negotium

Rainaldi Janfiliactii oratio.

negotium inextricabile convocamus. Atque ego non graviter ista ferrem, si cum alio Populo nobis esset certamen. Utrobique enim vel propè conditio foret. Nunc autem non cum Populo aliquo certamen est nobis, sed cum Tyranno, qui & vigilat assiduè pro re sua: neque calumniatores formidat, neque malignis legibus impeditur, neque multitudinis decretum, neque Populi deliberationem expectat. *Itaque mirandum non est, si ille in rebus agendis antevenit: nos autem post res perditas remedia cogitamus.* Johannem Grassolini Pisanum, societatem & fœdus Pisanorum nobis offerentem, malo admodum consilio quidam nostrorum civium rejecerunt, spretâ illorum sententiâ, qui periculum, ne illa civitas in potestatem Galeatii deveniret, ostendebant. Ei periculo si tunc obviatum fuisset, non in istis, in quibus nunc sumus, periculis versaremur. Nuper etiam profectos ad nos Perusinorum Legatos in fœdus societatemque recipi flagitantes, ac pericula sua docentes, malo item consilio quidam rejecerunt eos, qui recipiendos censebant, novum ordiri bellum adversus Pontificem inclamantes. At illi ad Galeatium conversi, jam, ut opinor, ab eo suscepti sunt. *Nos periculum inde impendens nunc demum consideramus.* Non igitur alios accusare debemus, quàm nos ipsos. Nec ullâ re magis per Hetruriam crevit Mediolanensis potentia, quàm tarditate & ignaviâ nostrâ. Verùm hactenus quæ facta sunt, mutari non possunt. Inposterum verò nisi hujusmodi calumnias, & nimiam obtrectandi licentiam, & impedimenta tarditatem inducentia corrigatis, nullum rebus vestris remedium expectetis. Quod si corrigere hujusmodi mores, ac rectè nobis consulere volemus, spes magna superest, non libertatis modò, verùm etiam dignitatis conservandæ. Habemus enim civitatem magnam & opulentam, latum dominium; multa insuper opida, plurimam ac validam nostrorum hominum multitudinem innumerabiles penè munitas arces. Duriorem sibi rem sentiet adversarius noster in opprimendis nobis, quàm ipse opinetur, si viri esse voluerimus, ac dignitatem libertatemque à majoribus nobis relictam tueri. Sed ante omnia, quæ supra commemoravi, mala, per hoc tempus ex civitate removere necessarium est. Sint aliqui vigiles in Rep. & potestatem habeant agendi, ne singula ad multitudinem referre, ac expectare illius decretum compellantur. *Res enim plerunq; celeritatem & silentium poscunt, quibus decreta multitudinis inimicissima sunt.* Cessent calumniatorum in præstantes viros maledicta & crimina. Intelligant omnes, magnâ multâque virtute, & industriâ, & impensâ opus esse ad illa repellenda. His domi constitutis, foris jam providendum censeo. Milites parandum & Ducem, qui præsto sint expeditionibus nostris. Pluris enim fiemus & ab inimicis & amicis, si sufficientē circa nos potentiā conspexerint: Quòd si potentia non aderit, omnes contemnent. Hæc de toto genere dixisse volo. De Senensium verò & Perusinorum formidatâ occupatione, ac de cæteris in consultatione propositis, quid mihi videatur, nunc breviter subjiciam. Primum ne Senas occupet adversarius, ego jam nullum esse remedium puto, præsertim cùm illi nobis infensi, omnem nostram exhortationem, & auxiliorum pollicitationem aspernarentur. Quamobrem neque literas neque Legatos mittendum ad illos publicè sentio. Privatim autem suadeo, cum potentioribus quibusdam civibus experiri, pollicendo auxilia, ac eos cohortando ad libertatem retinendam. Et de Senensibus quidem non multum videtur mihi à nobis esse laborandum. Sive enim dominus, sive non dominus, tamen omnia, ut libitum erat, de illis hactenus disposuit. Itaq; parum lucrabitur nunc si dominus fiat. *Florentia laus.*

Perusinos verò amicos ac benevolos nobis utinam non rejecissent quidam nostrorum civium, apud quos respectus Bonifacii plus valuit, quàm respectus propriæ civitatis. Fuit autem tunc meum consilium, & est etiam nunc, in fœdus ac societatem Perusinos esse recipiendos. Postquam verò recepti fuerunt, tunc demum Bonifacio Pontifici, & quid egerimus, & qua de causa significandum, sibique ostendendum, melius secum agi, si à Perusinis civibus, quàm si à Galeatio Mediolanensi Perusia teneatur. Quare celeriter mittendum censeo, qui fœdus & societatem ab eis postulatam offerat, & ad conservationem status ac libertatis suæ omnes opes nostras polliceatur. Verùm in his duobus non multum spei collocandum mihi videtur, propterea quod Senenses jampridem à nobis totis animis abierunt: Perusini autem, verendum est, ne jam cum adversario transegerint.

Quod igitur tu remedium affers? dicet quispiam, an movendum à nobis bellum, putas, & conatibus Galeatii obviandum? Nequaquam. *Periculosum enim nobis foret, si absq; sociis bellum moveremus.* Sed in quo maximam spem habendam putem, quæso diligenter attendite. Ad Venetos legationem prudentum virorum mittendam censeo, illisque ostendendum, quanta & qualia Galeatius per Hetruriam molitur, ut continuo appræhendendo loca nos includere ac circumdare pergit. Cùm verò hæc ostenderint Legati, nihil Venetos rogent, ne dignitatem civitatis nostræ imminuant: sed verbis ac rationibus doceant, non minus ad illos quàm ad nos hujusmodi pericula pertinere. Neq; enim credendum est, Galeatium *Longinqua ac remota cupere: propinqua verò non cupere.* Sed nunc arte quâdam nos circumvenire atq; invadere cogitat, quo nobis oppressis, & à cõmuni societate subtractis, cæteros deinde socios, imbecilliores factos adoriatur. Cogitandum ab eis esse, utrum præstet nunc obviam ire illius conatibus, vel expectare, ut ille per otium, sine impedimento ullo, membra societatis divellat: Præsertim cùm sint contra indutias & pacem, quæ ille per Hetruriam agit. Nos quidem, si concurrant socii, paratos esse in ejus cervicem clades referre. Sin autem tepescant socii, Florentinos sibi ipsis, ut in rem suam fore putaverint, prospecturos. Hæc eadem apud Bononienses & Patavinum & Ferrariensem per eosdem Legatos exponantur. Spero autem, neque frustra hæc dicentur à Legatis nostris neque frustra audientur. Dixi quæ mihi videntur providenda. Vos quod optimum futurum sit, consilium sumatis.

Magistratus Consilium Rainaldi sequitur.

Perusini se totos Galeatio permiserunt.

Hujus sententiam secuti Magistratus & cives, multa domi & foris, quemadmodum ille suaserat, providerunt. Sed quantum ad Perusinos, tardè: Illi enim citò recepti, Galeatio jam se totos permiserant. Apud Senenses quoq; irrita Florentinorum opera fuit. Itaq; Galeatius paulò pòst propositum suum persecutus, Senas ac Perusiam suæ ditioni imperioque subegit. Hæc omnia sic ab eo fiebant, quasi adversus indutiarum conventa, nihil protenùs ageretur. Nam Pisani & Senenses illius complices in pactione indutiarum fuerant, & Perusini neutrius partis per id tempus habebantur.

HISTORIARUM FLORENTINARUM

LIBER DUODECIMUS.

Res nova & inaudita per totam Italiam cõtigit.

INter bellorum vel jam cœptorum, vel imminentium curas, nova protinus res, & ante id tempus inaudita per universam Italiam, contigit. Omnis quippe multitudo Populi, quæ ubiq; erat, vestes induit albas, & piaculis quibusdam factis, incredibili devotionis ardore longa dealbatorum agmina ad vicinas urbes commeabant, pacem ac misericordiam clamore supplici deprecantia. Prorsus miranda res & incredibile negotium. Peregrinatio erat ferè dierum decem: Cibus verò ut plurimum panis & aqua. Nulli per urbes alio vestitu conspiciebantur. Accessus verò in aliena opida, etiam parum antea pacatorum, liberi fuerunt. Nemo per id tempus dolo fallere tentavit: Nemo advenarum oppressus. Tacitæ quædam indutiæ cum hostibus fuère. Duravitq; is motus ferè menses duos, cùm & proficiscerentur Populi in alienas urbes, & alii in suas adventarent. Mira hospitalitas ubiq;, & benigna susceptio. Unde verò initium cœperit, obscurum est. Ex Alpibus certè in Cisalpinam Galliam descendisse ferebatur, mirabilique discursu Populos appræhendisse. Florentiam primi omnium Lucenses populariter advenère.

Devotionis ardor.

Quibus conspectis tantus confestim devotionis ardor consecutus est, ut etiam illi ipsi, qui antea rem auditam maximè deriserant, primi omnium suorum civium vestes mutarent, & quasi Deo correpti, motu simili vagarentur. Florentini quadrifariã partito Populo, duæ ex his partes innumerabili multitudine virorum, mulierũ, puerum Aretiũ petière: Reliquæ verò partes ad alia loca profectæ sunt. Quocunq; perveniebant Albatorum agmina, eorum locorum incolæ exemplo simili movebantur. Ita ex Gallia in Hetruriam, ex Hetruria in Umbriam, ex Umbria in Sabinos & Picentes & Marsos

Marsos cæterasque subinde gentes progressa commotio, ad extremas Italiæ oras pervenit, nullos in Populos non pervagatâ.

Dum religio tenuit animos, de periculis belli nihil cogitabatur: Sed postquàm finis fuit dealbatorum fervori, ad primas rursus curas animi redierunt.

Religio tenet animos.

Pisas, Senas, Perusiam esse in potestate Mediolanensis periculosissimum videbatur: comitum verò & Ubertinorum castella ex parte alia regionem clausisse. Accessit insuper adhæc, quod Ugutius Cortonæ dominator desciviſſe à Florentinis credebatur, ac Mediolanensi adhæsisse. Signa certè pessima erant, quod ille nova quædam & intolerabilia à Florentinis postulabat, ac frumentum deferri ad Policianenses per suæ ditionis loca prohibebat, & in paludibus, quas Clanes vocant, impedimenta posuerat, ut nihil per aquam deferri se invito posset. Lucenses verò Pisanis finitimi, sive sponte, sive metu coacti, ad Mediolanensis amicitiam magis respicere videbantur, nec fœdus renovare cum Florentinis voluerant. Hæc erat conditio rerum cum annus millesimus quadringentesimus supervenit. Initio ejus anni nihil prius quàm adversus Cortonensis Ugutii suspicionem provisum.

Ugutius Cortonæ dominator à Florentinis deficit.
Clanes.
Lucenses fœdus cum Florentinis renovare nolunt.
ANNO 1400.

Montanina est arx, in extremis Aretinorum finibus posita, Cortonæ proxima. Hāc tenebant quidā nobiles: Erant verò Ugutii Cortonēsis ita familiares, ut omnia facturi illius gratiâ putarentur. Natura verò ejus loci talis erat, ut multum nostris nocere posset, si inde bellum inferretur: multum etiam Cortonensibus, si nobiscum esset. Igitur quibusdam Aretinis commisso negotio, Montanina per fraudem occupatur. Venatorum enim specie profecti, cùm eos, qui intus erant, in colloquium vocassent, atq; illi nihil veriti descendissent, repentè ingressi arcem, qui venerant; fumo, ut constitutum erat, significârunt; subitoque eò concursum est. Per hunc modum Montanina, possessoribus ademta, suspicionem ab ea parte imminuit.

Montanina arx.
Montanina per fraudem occupatur.

Deinde per Fabianum Bostoli Florianum missum, impedimenta, in Clanibus posita, delere curaverunt. Et simul Nicolao Albergoti negotium datum; ut cum equitibus intentus circum ea loca esset, ac si Ugutius accurrens tolli impedimenta vetaret, illum invaderet, ac interficere ne cunctaretur. Verùm Ugutius neque accurrit ad prohibendum, neque exire Cortonā ausus est. Ita sublata impedimenta sunt, nullo repugnante, ac præsidium, quod ille juxta paludes munierat, crematum.

Fabianus Bostoli Florianus.
Impedimenta in Clanibus posita delentur.

Peridem tempus equites Galeatii Mediolanensis circiter quadringentos in Casentinatem agrum venerunt. Variis enim querelis ac difficultatibus intricata Casentini loca, ob eas, quas supra diximus, rationes, materiam belli cupientibus opportunissimam afferebant. Bellum quoq; per hoc ipsum tempus inter Bononienses & Faventinum Astorgium fuerat exortum, pro castello Salarolo nuper occupato: Hujus quoq; turbationis Galeatius autor nutritorq; credebatur. Albericus certè comes vir Galeatio deditus, societatem cum Bononiensibus contra Faventinum Astorgium coierat, simulque conjunctis copiis bellum gravissimum inferebant.

Bellum inter Bononienses & Faventinum Astorgium exoritur.
Salarolum castellum.

Pestis signa quædam ab initio hujus anni terrere homines incœperant, quæ mox per æstatem plurimum desævit, cum incredibili strage cujusq; sexus atq; ætatis. Unicum hujus mali remedium in fuga repertum est. Fugerunt itaq; cives populariter, Bononiam plurimi demigrantes. Et tamen in vacua desertaq; urbe triginta hominum millia pestis absumsit.

Pestis desævit.

Eodem anno multa per Hetruriam innovata sunt. Nam & apud Lucenses Paulus Guinisius imperium civitatis arripuit: & Ugutius Cortonensis, de cujus fide dubitabatur, è vita migravit: Et Robertus Pupii comes, qui apertè à Florentinis defecerat, diem obiit. Hæc omnia varios effectus pepererunt. Cortonæ imperiū suscepit Franciscus de Casali Ugutii propinquus, melior profectò ac civilior quàm Ugutius fuerat. Robertus verò Pupii comes, pœnitentiâ ductus, quod à Florentinis defecisset, extremo vitæ tempore filium suum Florentino Populo commendavit, ac tutores ex civibus complures illi reliquit. Per hunc modum recuperatâ gratiâ puer à Populo Florentino fideliter susceptus, ac benignè tractatus est, multaq; in Casentinati pro salute pueri, & conservatione opidorum ejus provisa. Paulus autem Guinisius post imperium Lucæ susceptum, medius quidam haberi volebat: Magis tamen ad Mediolanensem inclinare putabatur. Miserat enim statim ad eum. Galeatius pro suscepto imperio gratulatū, ac magna quædam illi pollicitus fuerat. Itaq; à Florentinis de renovando fœdere requisitus, bonis verbis postulationē rejiciebat.

Paulus Guinisius Lucensis civitatis imperium arripit.
Ugutius Cortonensis & Robertus Pupii comes è vita migrarunt.
Franciscus de Casali.
Roberti filius à Florentinis fideliter suscipitur.

Eodem

Eodem anno magna cõjuratio adverſus Rep. inita fuit, quæ mox patefacta turbationes maximas in civitate peperit. Cives enim Florentini magnâ multitudine ob terrorem peſtis Bononiam petierant. Ibi cùm eſſent omnis generis homines, quidam ex his, qui præſenti civitatis ſtatui infenſi erant, colloquia & tractatus habere cœperunt: creſcensq; indies multitudo ad grandem numerum pervenerat. Conſilium eorum fuit Remp. invadere, pulſisq; potentioribus gubernationem civitatis arri-

Minias Riccius.

pere. Jamq; Priores ac cæteros Magiſtratus, quos ſtatim conſtituerent, deſignaverât, partim ex ſuo corpore, partim ex mediocri genere hominum. Cùm hæc ita compoſita eſſent, ac tempus jam rei patrandæ veniſſet; Minias Riccius, unus ex conjuratis, Silveſtrum Adimarem aſſciſcere volens, totam rem illi patefecit, & conſcios nominavit. Ea cum Silveſter audiviſſet, ambiguus atq; anceps illum dimiſit. Ipſe ad

Conjuratio patefit.

Bartholomæum Valoris profectus, negotium refert: Ille ſtatim atq; audiit ad Magiſtratum deducit. Per hunc modum patefactâ conjuratione, de quibusdam ſupplicium eſt ſumtum: Multi præterea abſentes damnati exulârunt.

Johannes Bentivogla in Bononienſibus dominationem ſuſcipit.

Per extremum hujus anni Johannes Bentivogla Bononienſis, magnus in civitate ſua vir, ac ſummæ apud multitudinem gratiæ, in Bononienſibus dominationẽ ſuſcepit. Hoc ubi Florentiæ auditum eſt, confeſtim oratores ad eum miſſi ſunt, qui civitatis nomine gratularentur. Quoq; res inſignior acceptiorq; foret, ex collegis decemq; viris novo exemplo oratores delegerunt, homines tunc in Magiſtratibus ampliſsimis conſtitutos. Hi Bononiã profecti magnâ atq; lætâ verborum ſerie pro ſuſcepta poteſtate gratulati ſunt, ac vires omnes Florentini Populi obtulerunt, ad ſtatũ dignitatemq; illius conſervandã. Miſit & Galeatius Mediolanenſis legatos ſuos ad hæc eadẽ facienda. Magna quippe utriſq; cura erat, novum ejus urbis dominatorẽ ſibi conjungere, magnumq; rerum agendarũ momentũ in conjunctione illius utrique reponebant, propter magnitudinem potentiæ, ſitusq; opportunitatem, quas quidem res utraque pars ſummo ſtudio ſibi vendicabat.

Cùm eſſet hic ſtatus rerum per Hetruriam, novæ quædam ſpes, novaq; conſilia

Carolus Imperator filios reliquit duos.

ſupervenerunt. Initium verò rerum hinc fluxit. Carolus Imperator, de cujus tranſitu in Italiam ſupra diximus, filios reliquit duos, Vincislaum & Sigiſmundum: Vincislaum, quod erat major natu, ante obitum ſuum Cæſarem appellavit, ac ſucceſſorem ſibi in Imperio delegit. Eidem quoque regnum Boëmiæ per manus tradidit. Mortuo igitur Carolo, cùm Principatum multos per annos Vincislaus tenuiſſet, nullaque illius actio cerneretur Principatu digna, cùm neque in Italiam tranſire, neque cætera imperii munera obire curaret, duæque tantummodò artes illius circumferrentur, una voluptatibus ſe dedere, altera cumulationi pecuniarum intendere: cætera verò omnia negligere, ſegniterq; ac diſsolutè ſe gerere. Ea cum diutiùs faceret, ac nomen autoritasq; Romani Imperii in illo deperiret, Electores im-

Vincislaus ab imperio per Electores removetur & Robertus Bavariæ Dux deligitur.

perii his rebus permoti de conſilio & aſſenſu aliorum procerum, illo antiquato ac remoto, Robertum Bavariæ Ducem magnæ ſpei virum, magnæque autoritatis ad imperium delegerunt.

Robertus igitur, ſicut diximus, ad imperium electus, confeſtim oratoribus ſu-

Robertus favorem Sedis apoſtolicæ ſibi procurat.

is in Italiam miſsis, favorem & gratiam Sedis Apoſtolicæ ſibi procurabat. Nam ſuberat controverſia, nec omnes pariter Alamaniæ proceres ac Populi Vincislaum deſeruerant, ſed erant, qui nihilominus illum Imperatorem appellarent. Hinc ergò noviter electo, quia proſpera ejus fama erat, ac magna facturus credebatur, Florentini mentem intendere cœperunt. Circundati enim undique à civitatibus & opidis, quæ in poteſtate atq; arbitrio Mediolanenſis erant, magnitudine inſuper potentiæ, ac multitudine copiarũ ejus deterriti, ad extremas opes reſpicere cogebantur. Itaque & oratores illius Romam petentes omni ſtudio proſecuti ſunt: & ipſi Legatis confeſtim ad novum Principem in Germaniã miſsis, tranſitum ejus in Italiam hortari cœperunt, & opes auxiliaq; Florentini Populi venienti offerre. Ille verò Legatos Florentinorum libenter audivit, ad pecunias maximè reſpiciens, atque inde ſperans, ſe multa poſſe conficere.

Turbationes in Bononienſibus.

Altero dehinc anno, ſtatim vere primo turbationes in Bononienſibus graviores exortæ ſunt. Johannes enim Bentivogla adverſus Faventinum Aſtorgium à Bononienſibus jam pridem cœptum continuabat bellum: Ad hoc Florentinorum ſimul ac Mediolanenſis auxilia contraxerat. Incubuerat quoque huic bello Albericus comes, qui acerbas cum Aſtorgio inimicitias exercebat. Sed cum

Aſtorgius

Astorgius quoque defensores suos haberet, & inprimis Carolum Malatestam, virum potentem, ac bello insignem, pax tandem fit inter Bononiensem & Faventinum. Eam pacem Albericus comes indignissimè tulit, cùm esset Bononiensibus fœderatus, ac se invito cum communi hoste recepta pax esset. Itaque sese deceptum prædicans, atque delusum, iram & indignationem adversus Johannem Bentivoglam convertit, exulibus Bononiensibus post hac favens, atq; eos promovens, & adhortans ad bellum novo dominatori inferendum. Habebat verò Albericus equites ad mille ducentos: cùm eo equitatu exulibus conjunctus omnia pervadebat. Ex hoc jam defectiones opidorum fieri sunt cœptæ, tumultuq; & trepidatione omnia miscebantur. Dominator autem ipse voluntate quidem ac studio partium ad Florentinos ferebatur: sed formidabat Mediolanensis potentiam, & ob hoc medius quidam esse cupiebat, nec Florentinis petentib⁹ fœdus renovare consenserat. Cùm tamen postea bello ac magnis suspicionibus premeretur, necessitate compulsus, equitum subsidia à Florentinis postulavit. Florentini autem, quo manifestiùs ille suarum partium detegeretur, non solùm equites, quos petierat; verùm etiam Bernardonem militiæ Ducem ad eum miserunt. Ex hoc jam bellum in Bononiensibus propalàm erat, nec occultâ Galeatii operâ adversarii fovebantur. Per Hetruriam verò manifestum non erat bellum: sed ita indies crescebat Mediolanensis potentia, ut tandem appræhensura omnia videretur. Florentini verò ista cernentes, magis ac magis ad Robertum Imperatorem noviter electum respicere pergebant, sperantes per illius adventum in Italiam Mediolanensis potentiam, vel omnem, vel maxima ex parte esse perituram. Nam & odia inter eos suberant acerba, & veneno se à Galeatio petitum Robertus publicè civitatibus ac Regibus significârat. Denique in hac spe constituti magnâ pecuniarum largitione adventum ejus in Italiam Florentini paciscuntur. Ducenta enim Florenorum millia polliciti sunt: hujus summæ partem prius quàm domo proficisceretur, dare illi convenerunt: Reliquam verò partem cùm in Italiam venisset, ac hostile solū Galeatii intrasset. Ex hoc jam apparatus fiebant ab illo, ut transiret: à Florentinis quo pecunias exolverent: Crebriq; oratores & nuncii ad alterutros commeabant. Ad persolvendas verò pecunias, quoniā immodica erat summa, missus est Johānes Biccii, vir prudens & integer, ac singularis apud mercatores fidei, qui solutionem Venetiis curaret. Is summa cum fide ac diligentia omnia peregit.

Pax inter Bononiensem & Faventinum.

Iohannes Bentivogla dominator Bononiensium, fœdus cum Florentinis renovare recusat.

Mediolanensis potentia crescit.

Florentini ad Robertum Imperatorem respiciunt.

Ejus adventum in Italiam magna pecuniarum largitione paciscuntur.

Iohannes Biccii.

Fama per Italiam vulgaverat, magnos exercitus circa Rhenum parari, novo cùm Imperatore in Italiam transituros, ereptique cunctorum animi in expectationem erant. Nec minor apud Mediolanensem providentia vigebat equites parare, pecunias cogere, civitates & opida in potestate sua continere, aditus locorum & flumina diligentiùs custodire. Conversis in expectationem novi Principis animis, ingens seditio in Pistoriensibus oritur. Sunt enim apud illos non in urbe modò, verùm etiam per agrum factiones duæ, magnis contentionibus inter se dissidentes. Ricciardus igitur eques Pistoriensis, Princeps alterius factionis, in suspicionem venerat res novas moliri. Cùm ergò inimici eum exagitarent, amici verò tuerentur, tandem metu adversariorum, & favore suorum inductus, castellum in Apennino, cui Sambuca nomen est, occupavit, venientes adversus se inimicos egregiè fudit. Ex hoc jam concursus erat ad illum, non ex Pistoriensi solum agro, verùm etiam ex Bononiensi & Mutinensi. Sunt enim finitima loca, & factionum studia jampridem per clientelas amicitiasque contraxerant. In urbe verò Pistorio divisis civium animis, & diversissima inter se sentientibus, periculum erat, ne civitas illa vel cladem aliquam pateretur, vel inferret. Missæ igitur Pistorium equitum ac peditum copiæ urbem custodiebant. Circa Sambucam verò præsidia quædam communita sunt, ne discursari licentiùs obsessi valerent. Sed tanta erat Ricciardi providentia, tantaque eorum, qui cum illo erant, audacia, ut sæpè fusos fugatosque obsessores præcipites ageret, nocturnisq; ac diurnis insultibus cuncta circùm loca redderentur infesta: maximumque ex ea re nomen Ricciardus est consecutus.

In Pistoriensibus seditio oritur.

Ricciardus eques Pistoriensis.

Sambuca occupatur.

Ricciardi providentia.

Roberti verò in Italiam adventus, ut plerunque evenire solet, tardior fuit, quàm ab initio crederetur: Per extremum enim autumni Tridentum venit. Cùm igitur Tridentum pervenisset Robertus, quo celeriùs conditionem pecuniæ solvendæ appositam adimpleret, Brixiensem agrum cum exercitu ingressus est,

Roberti adventus retardatur.

Brixia urbs à Galeatio tenetur.

Brixia enim urbs à Mediolanensi Galeatio tenebatur. Ipse verò tunc pecunias de Florentinis habere pactus fuerat, cùm solum Mediolanensis intrasset. Sunt autem finitimæ urbes Tridentum & Brixia, maximè circa Benacum lacum territoria commiscentes.

Galeatii Duces adversus Imperatorem convenerunt.

In his locis cùm esset novus Imperator, Duces Galeatii cum ingentibus copiis adversus illum convenerunt. Habebat verò Galeatius vel optimum equitatum ex Italicis viris confectum. Postquam contra Germanos equites Italici constiterunt, ac levia prælia iniri cœpta sunt, mirabile quantum Italici præstare videbantur.

Germani utuntur frenis levibus, & simplicib.

Germani enim frœnis utuntur levibus ac simplicibus: hujusmodi autem frœna ut ad celeritatem & cursum aptiora sunt, ita ad flectendum in girum equos, versandumque in præliis inutilia existunt: Italicis verò frænati erant equi, in girum flecti ac versari consueti: Itaque & lacessere hostes, & redire ad suos, ac ex medio cursu deflecti facillimum erat.

Italicis fuerunt frenati equi

Præterea Italici equites, armis affatim protecti, nullum periculum recusabant: At Germani deteriùs armati erant; plerique eorum pectoralia duntaxat & loricas habebant, hastas verò amentatas. Nam qui leviter armati sunt, urgere pectoribus hastas non valent. Quare jaculatione magis confidebant. Ob hæc illi citò spreti ab Italicis atque contemti sunt, ut auderent pauci Italorum equites multos Germanorum invadere. Tandem verò majori vi castra Imperatoris aggressi, ita Germanos turbârunt, ut trepidaretur totis castris, multisque suorum amissis, cedere demum, ac retrò signa referre cogerentur.

Imperatoris castra cedere coguntur.

Ita prostratis suorum animis ac metu dejectis Tridentum Imperator suos reduxit. Et quoniam res malè succedere videbantur, & alteri alteros incusabant, Coloniensis Præsul, & Leopoldus Austriæ Dux ab Imperatore abeuntes, cum maxima copiarum parte domum redierunt:

Coloniensis præsul, & Leopoldus Austria Dux ab Imperatore abeunt.

Imperatorque ipse Tridenti relictus pudore solummodò tenebatur, nec quid agendum esset faciliter constituebat. Nam & redire trans Alpes irrito cœpto permagnum dedecus sui nominis: Et remanere in Italia debilitatis viribus vanum existimabat. Inter hæc Franciscus Carariensis, & alii quidam Proceres, qui circa illum erant, & cum his Florentinorum Legati, Patavium ut se conferret, hortati sunt: Sic enim & famam ejus servari posse, & superesse adhuc spem magnarũ rerum per Italiã ostendebant.

Franciscus Carariensis.

Ille verò, quanquàm redire trans Alpes cupiebat: tamen partim pudore, partim spe retentus, sequi illorum consilium statuit. Quare Tridento profectus, Tarvisium primò, inde Patavium accessit.

Imperator Patavium accedit.

Patavii dum esset, nova Florentinorum legatio ad eum pervenit. Fuerunt autem Legati quatuor equites Florentini, inprimis nobiles: Rainaldus Janfiliactii, Masus Albitius, Philippus Corsini, Thomas Sacheti. Adduxerunt verò equites Italicos sexcentos, vel optimè structos, quibus præerat Sfortia & Baldasar Mutinensis.

Rainaldus Ianfiliactii. Masus Albitius. Philippus Corsini. Thomas Sacheti. Sfortia. Baldasar Mutinensis.

Suscepti igitur ab Imperatore benignè Legati cùm de reparandis rebus tractaretur, deprahenderunt mentem illius non satis alacrem, neq; magnæ fiduciæ plenam. Inquit enim, neq; sibi neq; Florentinis tantas esse vires, ut suffecturæ videantur adversus Mediolanensem evertendum: Quare Pontificem Romanum ac Venetos accedere ad societatem belli necessarium fore. Pecunias verò tantas postulabat, ut palàm esset, ipsum nihil de suo afferre: sed omnia Florentinorum sumtibus fore peragenda.

Imperatoris mentem Legati deprahendunt non satis alacrem neque magna fiducia plenam.

Ea cum deprahendissent Legati, statuerunt, ut Masus Albicius & Andreas Victori (Is enim in prioribus Legatis apud Imperatorem fuerat) Florentiam rediret, ad singula, quæ audissent, quæque vidissent edocenda: Neque enim satis commodè literis ostendi poterant. Hi ergò cùm rediissent, ac singula retulissent in consilio civium, debilitârunt omnium mentes. Nam & facere, quæ postulabantur, impossibile quodam modo videbatur: & rursus si abiret Imperator, manifestum periculum ab hoste remanebat, qui auctus existimatione, ac superbus victoriâ, nihil non ausurus meritò credebatur.

Florentini omnia facere pro Imperatore in Italia retinendo polliciti sunt.

Deniq; in consilio re discussâ, decreverunt omnia facere pro Imperatore in Italia retinendo. Itaque per Legatos, qui Patavii remanserant, magna auxilia Italici equitatus, & magnam insuper pecuniam polliciti sunt in Italia remanenti, & per hiemem quacunque posset bellum inferenti: vere autem primo hostile solum intranti, ac illic bellum gerenti: Illud insuper promittenti, neque pacem, neque indutias, neque concordiam ullam cum hoste facere, nisi requisito & consentiente Florentino Populo: Procuraturos se interea omni nixu, ut Pontifex ac Veneti cum eo jungerentur: quod non difficile factu ajebant fore, si bellum prosperè succederet.

Hæc per

Hæc per legatos Imperatori nunciata, tractatus varios apud illum habuêre. Nam se his obligare non satis honestum videbatur, & erant alioquin difficilia factu. Oriebantur etiam controversiæ quædam pro pecuniis in adventu suo promissis, quarum partem aliquam adhuc sibi deberi contendebat. Eam verò esse summam nonaginta millium florenorum, quam ante omnia sibi tradendam esse ajebat: postea verò si ita videretur, de novis conventionibus agitandum. Florentini promissas quidem pecunias sub conditione dicebant, quæ conditio ab Imperatore impleta non sit. Itaque nec pecunias deberi: & tamen ex ea summa viginti quinque millium jam esse persoluta. Per hujusmodi altercatione cùm mensis ferè consumtus esset, ac solutio pecuniarum penitùs negaretur, indignatione acceptâ Imperator abire constituit. Equitatu igitur per terram ad Tarvisium præmisso, ipse Venetias petiit, visendique causâ mirabilem civitatem, atque sibi illam, si qua posset conciliandi. Susceptus autem à Venetis insigni magnificentiâ, cunctisque exhibitis, quæ ad honorandos Principes exhiberi solent, cùm de facto suo postridie loqueretur, graviter & infensè adversum Florentinos conquestus est, quod eum solicitassent, impulissentque transire in Italiam, festinanter nimium, ac non suo tempore, & nunc promissa conventaque facere recusent. Ex quo fit, ut destitutus ac delusus contra decus sui nominis redire in Germaniam compellatur. Erant tunc Venetiis Florentinorum Legati duo, Philippus Corsini, & Rainaldus Jansiliactii, viri prudentes ac benè morati, qui ea de causa Imperatorem secuti Venetias fuerant. Hi querelis respondentes, instar mortis acerbissimæ sibi dixerunt esse, adversus ea loqui, quæ Princeps dixisset: Veruntamen dandam veniã, primò quod non sponte, sed coacti: deinde quod pro excusatione civitatis suæ, non pro cujusquã accusatione sint locuturi. Omnẽ igitur accusationẽ & querelã circa pecunias versari. Se fateri, promissas fuisse pecunias à civitate, verùm quomodo promissæ fuerint attendendum: Nam in eo judicium justæ vel injustæ querelæ versari. Primò enim ejus summæ, quæ promissa fuerit, plus quàm dimidiam partem, antequàm domo se moveret Imperator, pro parando ornandoque exercitu solvere convenisse: Eamq; partem ex fide fuisse persolutam. Itaque de ea conqueri Imperatorem nec posse, nec debere. Reliqua verò pecuniarum pars ita promissa fuit, ut annexam conditionem haberet, tunc demum esse solvendam, cùm ipse potenti cum exercitu in hostilem Galeatii terram venisset. Harum duarum conditionum (quod bonâ veniâ dictum sit) nulla penitùs impleta est. Nam neque venisse dicitur, qui non stetit: neque potenti cum exercitu venit, qui exercitus formidine hostium tam subitò retrocessit. Verba quidem recto sensu, non cavillosè suscipienda sunt. Nec verò Florentinus Populus tantam pecuniarum vim promisit, ut tacto protenus hostili solo recederet, sed ut ad ruinam hostis in solo perstaret. Quid ergo quisquam conqueri valeat de Florentino Populo, non videmus. Ipse certè Populus, si vellet, justè conqueri posset, pro tantis pecuniarum dispendiis, quantas jam erogavit, falsâ spe inductus. Veneti cùm hæc audissent, causam civitatis probare visi sunt, concordiam tamen pro communi utilitate suadebant, quæ cùm haberi non posset, Imperator abiit. Profectus verò unius diei navigatione, cum apud Cravolas constitisset, Veneti majori conatu adhibito, tandem assecuti sunt, ut Florentinorum Legati remissionem in eis facerent. Id cùm factum esset, missis ad Imperatorem amplissimis viris, eum Venetias reduxerunt. Hic jam pecuniis susceptis equitatuque revocato, cum aliquot dies Venetiis constitisset, assumtâ meliori spe Patavium rediit, & quod reliquum erat hiemis, in ea urbe consumsit, ac modò expectationem dedit, quasi Romam petiturus, modò ademit. Tandem verò cùm neque Pontifex Romanus neque Veneti in favorem auxiliumque ejus palàm descenderent: Florentini autem ea postularent, quæ difficilia factu videbantur, differre cœptum suum in aliud tempus constituit. Atque ita mense Aprili Patavio movens, magnis itineribus trans Alpes abivit.

Controversiæ inter Imperatorem & Florentinos pro pecuniis promissis.

Imperator abit.

Imperator infensè adversum Florentinos conqueritur.

Florentinorum Legati querelis Imperatoris respondent.

Veneti causam civitatis probant.

Cravola.

Per hoc ipsum tempus Legati Mediolanensis ad Venetos profecti, querelam & incusationem adversus Florentinos posuerunt. Veneti autem cum ea audivissent vocatis Florentinorum Legatis, qui tunc alia de causa Venetiis erant,

Mediolanensis Legati ad Venetos profecti incusationem adversus Florentinos posuerunt.

cuncta illis nota facere, & respondendi; si quā vellent, facultatem præbuerunt. Subjiciam verò, quæ tunc objecta ab adversariis, & quæ responsa sunt, ut justitiæ causa à legentibus examinari possit. Mediolanenses igitur legati à Venetis introducti; orationem hujusmodi in Florentinos habuere. Vobis potissimum, ô Veneti! qui induciarum & pacis autores suasoresque fuistis, querelæ faciendæ sunt adversus eos, qui contra fidem ac jusjurandum inducias & pacem violârunt. *Qui enim alicujus concordiæ autor ac suasor est, is & onus quodammodo suscipere videtur, eam servatum iri.* Ex quo fit, ut si non aliud; at saltem quam meremur opinionem de utrisque nostrum suscipere debeatis. Dicimus ergò illos homines esse maximè detestandos, quibus neque fidem servare cura est, neque promissa conventaque tueri. Cumque sit omnis defectio promissorum & fidei turpissima, maximè tamen abominanda & nefaria existimari debet, quæ contra pacis conventa bellum & turbationem per fœdifragium inducit. *Nam si fides ac jurisjurandi sanctitas ex hominibus auferatur, quod tandem restat vinculum inter homines, quo alter alteri confidere queat? Itaq; quicunq; fidem ac promissa in pace frangit is communem hominum societatem dissolvit.* Nota sunt vobis, ô Veneti! quæ nuper acta fuerint in conventione induciarū & pacis, & quàm solenniter promissa illa jurataque fuerint: Ut autem Florentini ea servaverint, vos ipsi vidistis. Stante enim pace; nulloque tale aliquid ab eis expectante, Robertum, qui se Romanorum Imperatorem facit, per Legatos suos in Germaniam missos concitârunt, ut adversus Galeatium Mediolanensem, cum quo pacem fecerant, ac solenniter juraverant, in Italiam transiret. Eamque ob rem magnam vim pecuniæ tradere illi pacti sunt, conventione expressè initâ, ut tunc pecunias traderent, cum solum illius, cum quo paulò antè pacem fecerant, hostiliter ad ejus subversionem ac ruinam ingressus fuisset. Legatosque palàm apud illum ista de causa habere non dubitarunt, ut admirari debeant omnes, tantam dolositatem & fraudem in illis extitisse. Atqui iidem Florentini non per Italiam modò, verùm etiam per Galliam sæpenumero suis nunciis & literis vulgârunt, se pacis & quietis avidos impeti ab aliis atque vexari. Nunc autem apparuit per effectum, non pacem, sed bellum, non quietem, sed turbationem atque vexationem aliorum ipsos quærere; nec ullo modo posse quiescere, propter inquietudinem animi, & superfluitatem pecuniarum. Hæc eadem civitas, contra majorum instituta & mores; Gallos & Germanos, exteras & barbaras nationes, & Italico nomini infestas & inimicas, transire in Italiam procuravit, ut quos natura ipsa oppositis Alpibus ab Italia exclusit, eos in Italiam ac in cervices Italorum induceret. Tantaque est consilii cœcitas, ut non intelligant, si Galli & Germani in Italiam traducantur, communem omnium Italorum esse perniciem, nec minus in cervices suas, quàm cæterorum illos traduci. Atqui Populus Romanus ex eo maximè laudem & gloriam promeruit, quod Cimbros & Teutones Italiam invadere parantes, magnâ suorum exercituum dimicatione delevit: Quodque Gallos multis ac maximis præliis fractos à cervicibus Italorum removit. Hi autem novi, ut sese ipsi prædicant, Romani, illas ipsas barbaras immanesque nationes, etiam pecuniâ traditâ in Italiam traducere curaverunt: tanta est horum hominum inquietudo ac perversitas, & Patriæ gentisque suæ detestanda oblivio. Enimverò *qui patrium solum inimicis produnt, quomodo sint appellandi nemo ignorat.* Odium certè Italorum omnium promerentur, qui exteras inimicasque nationes ad conculcandam Italiam datâ pecuniâ traduxerunt. Dicent adversarios suos per Hetruriam à Galeatio foveri: Quibus respondemus, non indigerent Pisani & Senenses cujusquam ope, nisi ab istis petulantissimè vexarentur. Nunc autem ob pericula rerum suarum ad Galeatium confugerunt. Nec sanè eum pudet, si Pisanos & Senenses paternos amicos ab injuriis Florentinorum superiori bello defenderit. Illud certè plusquàm manifestum est, non sponte suâ Galeatium sese rebus Hetruriæ miscuisse, sed vocatum & rogatum ab iis, qui magna ex parte spoliati, ac rebus exuti, ferre amplius horum injurias & contumelias non valebant. Quare illorum superbia in vicinos detestanda est, non Galearii subventio repræhendenda. Ut autem breviter concludamus,

Mediolanensis Legatorum oratio in Florentinos.

Cimbri Teutones.

concludamus, tribus de causis ad vos, ô Veneti! missi sumus, una, ut queramur de pace contra fidem violata: altera, ut pœnam in contractu appositam à violatoribus postulemus: Tertia, ne admiratio vobis sit, si contra fractores pacis bello resistemus. Quorum primum honestatem, secundum justitiam continet; tertium necessitatem. Ea cum dixissent Mediolanensis Legati, finem dicendi fecerunt. *Causæ cur Galeatii Legati ad Venetos missi sunt.* 1. 2. 3.

Florentinorum autem Legati, cum hæc omnia intellexissent, parumq; inter se collocuti, cum ad singula objectorum capita quid respondendum foret statuissent, demum pro honore civitatis in hunc modum locuti sunt. Nobis quidem, ô Veneti! lucrum ingens videri debet, per adversarios nostros hujusmodi sermonem inductum fuisse. Nam si illi tacuissent, veritas forsan in obscuro lateret, quæ nunc illorum verbis excitata in lucem emerget. Indutias & pacem cum Mediolanensi Galeatio, vobis autoribus ac suasoribus, ita fecimus, ut putaremus, illum nocendi insidiandique nobis animum abjecisse: Eâ nos credulitate inducti, non modò ex manibus arma, verùm etiam ex mentibus omnem belli cogitationem posueramus. At enim ille, ut pote qui nunquam, nisi bella turbationesq; cogitavit, etiam post pacem hostili mente se gessit. Omittimus ductores equitum suorum, paulò post pacem factam Lucensium sociorum nostrorum agrum hostiliter populasse, diripuisse Volaterranos, de Geminianensibus & Collensibus hostilem in modum prædas & captivos abegisse, & apud Senenses suæ ditionis cum ea præda captivisque se recepisse: Quæ omnia contra jusjurandum, contraque promissorum integritatem & fidem ab eo sunt facta. Omittimus, inquam ista, ac præterimus. Veruntamen illud quo tandem spectat, quod post eandem pacem majoribus copiis in Hetruriam missis, Pisas finitimā nobis urbem, omniaq; ejusdem urbis opida castellaque occupavit, ac ditioni potestatique suæ subegit? Senas item finitimam nobis urbem in suum dominatum traduxit? Perusiam & Assisium sibi subditas fecit? An hæc qui faciebat, pacem aut jusjurandum servabat? *Neque enim is solùm inferre bellum dicendus est, qui mœnia ictu percutit: verùm etiam is, qui parat ac fabricatur machinas ad expugnandum, licet nondum illas muro admoverit.* Non enim oportuit Galeatium pace factâ bellum meditari, neque positis è manibus armis, mentem nihilominus armatam retinere. An cum circundabat nos appræhensione tot opidorum & urbium, cum quasi obsidionem parabat, & veluti machinas ad expugnandum fabricabatur, non pacem frangebat? non adversus fidem ac jusjurandum suum veniebat? Negari non potest. Quare illa, quæ de violatoribus indutiarum & pacis ac fidei promissorumque defectione adversarii dixerunt, nos quoque magis asseveramus, illumque violatorem pacis, fractorem promissorum, defectorem fidei, ac jurisjurandi contemtorem ostendimus, nosque restitisse adversus illius fœdifragium, necessitate compulsos, verissimè allegamus, nisi forsan quisquam usque adeò mente captus est & hebes, ut, cum ille missis in Hetruriam copiis Pisas capiebat, Senas potestati ac ditioni suæ subjiciebat, Perusinos & Assisinos sibi subditos faciebat: cum Lucensem omni studio ad se traxerat, atque idem de Cordonensi facere nitebatur, non intelligat, hæc omnia ad opprimendum Florentinos, cum quibus paulò antè pacem fecerat, comparari: Illumque dum hæc agebat, contra fidem ac jusjurandum, promissaque sua pacem violasse. Quare si per Italiam & alia loca publicavimus aliquando, nos pacis & quietis avidos ab illo impeti ac vexari, verissimè publicavimus. *Qui enim post pacem ac jusjurandum contineri non potuit, quin ad oppressionem nostram omnia pararet, quid fecisse credendum est ante pacem & jusjurandum?* Nam quod inquit, nos quiescere non posse, sinat quæsumus, ut alii ista dicant, qui ipsi quieti sint. Ipsi certè, à quo non gentiles, non agnati, non propinqui, non socii, non vicini esse tuti unquam potuerunt, qui Veronam & Paravium sibi per fraudem subjecit; qui nunc Hetruriam subdere totam meditatur, nec ullo modo satiari ejus cupiditas potest, ista dicere de nobis nequaquàm congruit, qui cupimus quiescere, modò sineremur. Nam quod de Gallis & Germanis in Italiam traductis Legati ejus dixerunt, quis quæsumus hujus traductionis causa fuit, nisi illius inquietudo & violentia? qui non contentus in Gallia dominari, Hetruriam insuper ac Flaminiam sibi subdere, incredibili cupidine dominandi pergit, ac eò usque cupiditatis ambitionisque processit, ut Regnum Italiæ sibi repromittat: cujus nulla

Legatorum Florentinorum responsio.

Assisium.

verba nisi simulata; nullum factum, nisi dolosum; nulla fides, nisi maculata vitiataque existit: De quibus, si nobis non creditur, Veronensis ac Paravinus interrogentur, quos dolo ac fraude pervertit. Interrogentur Pisani & Senenses, quorum tyrannidem concupivit, ac dolosè arripuit. Nam in suos quid egerit, commemorare erubescimus. Adversus tantam cupiditatem atque perfidiam si resistere conamur, ac ex eo turbationes aliquæ per Italiam oriuntur, vel gentes aliquæ externæ adveniunt, quis harum turbationum est causa? illéne, qui movet atque impellit, an nos, qui necessitate coacti, pro tutela nostra subsidia quorumcunque procuramus? Quanquam Imperatorem Romanum in Italiam transire alienum videri non debet. Cæteri autem, qui transierunt, non sexcenta millia, ut Cimbri & Teutones, nec tales aut tanti fuerunt, ut ab Italia universa fuerint formidandi. Ad extremum, quam ipsi pœnam pro violata pace & induciis postulant, eam nobis deberi à Mediolanensi dicimus, pro violatione ac fœdifragio per eum commisso, deque ea re cognitionem vestram, & aliorum quorumcunque flagitamus. Nam quod ajunt, *neminem admirari debere, si nobis bellum inferat: jampridem certè omnes desierunt admirari, cum illius consuetudo semper fuerit, per fas & nefas bellum inferre.* Cujus violentiæ resistemus, in Deo ac justitia nostra spem habentes. Hæc tunc à legatis dicta ac responsa sunt.

Florentini in Deo ac justicia spem habent.

Veneti autem hæc audientes, Florentinorum Legatos valde probaverunt: cumque satisfactum honori civitatis putarent, ipsi, tanquam medii quidam, lenire iras gravibus ac prudentibus verbis conati sunt.

ANNO. 1402. Circa Bononiam belligeratur.

Eo, qui secutus est, anno, qui fuit secundus post mille quadringentos, circa Bononiam magnis contentionibus belligeratum est. Ante recessum enim Imperatoris Galeatius successu rerum elatus, partem copiarum in Bononienses miserat, ad novum ejus urbis dominatorem, si fieri posset, opprimendum. Sed cum Imperator abiisset, tunc majores omninò copias palàm ac suo nomine in Bononienses misit. Præerant verò his copiis Mantuanus Princeps, nuper in gratiam & amicitiam Mediolanensis reversus, & Pandolphus Malatesta, & Octobonus Parmensis, aliique ductores complures. Ac statim ob adventum hostium maximo in periculo ea civitas versabatur. Exules enim extra urbem satis potentes ad defectionem castella & opida compellebant: Cives autem intra urbem non omnes dominatu illius lætabantur. Florentini verò hæc pericula intuentes, confestim ab ipso initio Bernardonem Ducem cum magno equitatu in Bononienses remiserant. Addiderunt póstea & alias copias, cum hostium crescere exercitum cognovissent. Venerunt & à Patavino & ab aliis sociis satis magna auxilia: Sed Patavinus præcipuè duos ex filiis suis unà cum auxiliaribus copiis ad subsidia Bononiensis transmisit: Ut tandem omnes vires Florentini Populi, ac sociorum, omnesque vires hostium circa Bononiam cogerentur. Utrique verò circa urbem faciebant castra; sed hostes longiùs; nostri verò propiùs, ut essent medii inter hostium castra & urbem. Præerant autem nostrorum exercitui Bernardon Dux militiæ Florentini Populi: Hostium verò exercitui Albericus comes: Cum in hunc modum aliquandiu stetissent, tandem hostes, quoniam plures ac potentiores erant, invadere Florentinorum sociorumque castra constituerunt. Erant verò tunc nostrorum castra apud Casalecium vicum, procul Bononiâ quatuor millibus passuum: videbaturque ejus loci necessaria defensio, propterea quod inde aqua ex flumine Rheni Bononiam ducitur, quam si derivasset hostis, permagnæ difficultates in urbe sequebantur. Hostes igitur è castris suis profecti, structo agmine castra nostrorum repentino impetu invaserunt. Concursum est acriter à nostris, ac egregiè repugnatum: & aderat Bernardon militiæ Dux adhortator & moderator. Sed tantus fuit hostium impetus, ac tam vehemens ac repentinus, ut pontem, qui est super flumine, dejectis nostris, occuparent: Simulque non ex ponte modò, sed pluribus ex locis adversum nostros penetratum. Nec posthac prælium fuit, sed cædes passim ac fuga. Captus est Bernardon exercitus Dux, & ductores alii ferè omnes, præter eos, qui fugâ arreptâ in urbem Bononiam se receperunt. Duo Patavini filii fortiter dimicantes, tandem Mantuani Principis se in manus permiserunt. Castra ab hostibus capta sunt, cum inæstimabili præda.

Mantuanus Princeps. Pandolphus Malatesta. Octobonus Parmensis.

Hostes Florentinorum castra invadere constituunt. Casalecium vicus.

Bernardon exercitus Dux capitur.

Traxit

Traxit mox post se hujusmodi casus ruinam majorem. Cives enim Bononienses adverso prælio erecti, arma sumserunt, diversæque factionis homines audaciores facti, cervices adversus dominum erexerunt, præliaq; nocturna per urbem commissa sunt, in quibus Johannes Bentivoglia incredibili virtute pugnans, omnium judicio commendationem maximam est consecutus. Primus enim ac princeps bellator & amicorum & inimicorum confessione existimatus est. Sed cum tota civitas esset in armis, & hostes extra mœnia victores omnia tenerent, pars illa civium quæ adversabatur, unâ portarum captâ, exules, ac partem copiarum hostilium intra urbem receperunt. Tunc demum redundante inimicorum multitudine, Johannes Bentivoglia superatur, ac tandem occiditur. Duo erant Bononiæ Florentinorum Legati, Nicolaus Uzanensis, & Bardus Rectafides. Horum Bardus in ipso tumultu captæ urbis vulneratus, paulò pòst interiit. Nicolaus verò captus ab hostibus ac Papiam ductus, miserabili ærumnâ detentus est.

Iohannes Bentivoglia.

Iohannes Bentivoglia superatur & occiditur.

Nicolaus Uzanensis.

Bardus Rectafides.

Bononiæ post reversionem exulum Magistratus civium creati sunt, & forma quædam Reip. libertatisque reducta. Hoc enim Galeatius exulibus promiserat. Sed hoc bidui aut tridui lætitiam habuêre. Quidam enim ex Ducibus cum robore militum per urbem discurrentes, ac nomen Galeatii inclamantes, exauctorato civium Magistratu, dominatum omnem in Mediolanensem redegêre. Ita Populus simul exulesque delusi, subdere tandem colla ac jugum servitutis suscipere coacti sunt.

Magistratus civium creantur.

Omnis dominatus in Mediolanensem redigitur.

Florentini cùm & profligatum exercitum, & captum Ducem cognovissent, maximo in metu ac trepidatione fuerunt. Cum verò insuper Bononiam in manus hostium devenisse auditum esset, multò magis trepidârunt, hostes singulis horis adesse putantes. Amisso autem Duce ac militibus, cuncta desperationis plena videbantur: Quod si hostes sequi victoriam properassent, irremediabile periculum civitas incurrebat. Sed illi sive ignaviâ, sive discordiâ, tempus agendi inutiliter labi passi sunt. Itaque cum multi subinde dies intercessissent, nec hostes cum exercitu venirent, civitas, resumtis paulatim animis, insurgere, ac reparare vires perrexit: Et adversus Ubaldinorum clientes, qui post victoriam hostium rebellaverant, & adversus Ricciardum Pistoriensem, cujus sectatores pòst adversum prælii casum multa invaserant loca, missæ auxiliares copiæ illorum conatus repressêre.

De remediis verò tantorum periculorum consultantibus, duo potissimum occurrebant: unum, si Bonifacius Pontifex Romanus; alterum, si Veneti bellum susciperent. Et suberat certè sperandi ratio: Nam Pontifex quidem Romanus occupatas urbes, Perusiam & Bononiam, graviter ferre, non erat obscurum: Et Veneti crescere Mediolanensis potentiam, nequaquam sibi placere jampridem ostenderant. Apud utrosque igitur summo studio quæsita societas est. Sed subsistebant ambo, ac veluti horrebant bellum excipere. Pacta certè non satis æqua Veneti postulabant, & ut majori impensâ Florentinorum, quàm Venetorum bellum gereretur: Et nihilominus in potestate arbitrioque Venetorum esset, pacem, quandocunq; vellent, sine ullo Florentinorum consensu facere. Hæc dura sanè videbantur, & aliena à Florentini Populi dignitate.

Remedia tantorum periculorum. 1. 2.

Societas quæritur apud Pontificem & Venetos.

Veneti non satis æqua pacta postularunt.

Inter hæc spes supervenit pacis. Hostis enim post captam Bononiam pacem optare videbatur, atque ea de causa Venetias miserat Legatos, & conditiones satis æquas proferebat. Quæ audientes Florentini, deceptionem & fraudem verebantur: Pacem tamen simul & confœderationem recipere decreverant, putantes, si pax simul & societas iniretur, durabiliorem fore pacem, & postulata illa Venetorum post factam pacem nequaquam multi fore existimanda. Itaque Legatis suis scripserant, ut paucis correptionibus additis, pacem cum hoste, ac societatem cum Venetis firmarent.

Spei pacis supervenit.

Cùm his rebus intenta civitas esset; fama supervenit de Galeatii morte. Ea mors primum à Paulo Guinisio Lucensium Principe nunciata fuit, non tamen ab initio certa: deinde rursus certa & affirmata: cæterùm admodum arcana. Itaque statim ad Legatos, qui Venetis erant, scriptum est, ne paci, néve societati consensum præstarent. Veneti à Florentinorum Legatis mortem illius primùm cognoverunt, cum nihil antea de ea re sensissent. Et signa conspecta sunt, quod copiæ quædam per Placentinum & Lunatem agrum in Hetruriam descendentes medio repentè itinere revocatæ fuerant, & quod Ducibus exercitus, Bononiæ existentibus;

Fama de Galeatii morte.

Paulus Guinisius Lucensium Princeps.

præceptum venerat, ne se ex loco commoverent. Veritate demum compertâ, cognitum est, Galeatium non multò post Bononiam captam ægrotare cœpisse, morboq; demum interiisse apud Marignanum castellum Mediolanensis agri. Hæc ab initio occultata fuerunt: Tandem verò patefacta, cùm jam celari amplius non possent, ac funebris pompa magnificentissimè persoluta. Illud etiam cognitum est, Galeatium, dum ægrotaret, pacem cum Florentinis summo desiderio affectasse: Indeque missionem Legatorum ad Venetos, & procurationem novæ pacis fuisse exortas. Considerabat enim, filios à se relinqui admodum parvulos, in medio periculorum maximorum. Itaque festinabat pacem facere, prius quàm è vitâ decederet: Idque assecutus fuisset, si vel parum amplius supervixisset. Ex illius confestim morte tanta rerum conversio secuta est, ut qui prius vix ullam salutis spem reliquam habebant: hi maximè confiderent: qui autem se vicisse putabant, omnem spem amitterent resistendi.

Marignanum castellum.

Galeatius dum ægrotaret pacem affectavit.

HISTORIARUM FLORENTINARUM FINIS.

LEONARDI

LEONARDI ARETINI RERUM SUO TEMPORE IN ITALIA GESTARUM COMMENTARIUS.

Ui per Italiam homines excelluerint ætate meâ, & quæ conditio rerum quævc studiorum ratio fuerit: libuit in hoc libello discursu brevi colligere. *Hoc enim temporibus debere videor meis, ut eorum (qualitacunq; tandem fuerint) per me in posteros tradatur notitia.* Quod utinam fecissent homines superiorum ætatum, qui aliquam scribendi peritiam habuere: non in tantis profectò tenebris ignorantiæ versaremur. Mihi quidem Ciceronis, Demosthenisque tempora multo magis nota videntur, quàm illa, quæ fuerunt jam annis sexaginta. Tanta illi clarissimi viri ætatibus suis lumina infuderunt, ut etiam post tam longa decursa tempora, quasi ante oculos positæ discernantur. At enim quę postea secuta sunt secula, mirabilis premit occulitque inscitia. Eandem quoque in Platone, qui fuit ætate superior, diligentiam fuisse video: cujus libros, epistolasque dum legimus, quasi picturam quandam illorum temporum viventem adhuc spirantemque, intuemur. Sic enim ille studia adolescentiæ suæ, cupiditatemque Reipub. adeundæ, & conversiones temporum, & profectiones ejus in Siciliam, & Dionysii, Dionisq; controversias illas inextricabiles, & utriusque secutas exinde clades enarrat: ut immortalitati commendare voluisse eorum notitiam videatur. Vellem cæteris quoque libuisset idem efficere: quò suæ quisq; ætatis cognitionem, ac memoriam nobis quàm celebrem reliquissent. *Sed puto nulli voluntatem, plurimis verò facultatem defuisse scribendi. Literæ quidem, nisi sunt illustres, atque disertæ, claritatem rebus afferre non possunt, neque memoriam earum in longum extendere.* Nos igitur quod ab aliis desideramus, id exhibere posteris conati sumus: ut siqui fortè legere curabunt, nostrorum temporum non desit cognitiò.

MEquidem puero (ut hinc narrare incipiam) duo Pontifices Romani per discordiam creati, diverso favore Populos sciderant: aliis Urbanũ, aliis Clementem (hæc enim illorum erant nomina) ut verum Pontificem asserentibus. Imperii verò nomen ac titulum Vincislaus obtinebat: is in extrema Germania morabatur. Per Italiã autẽ Johanna regina Calabriã, & Apuliã, ac cæteras quæ regno illi accedunt partes gubernabat. Florentini magnis seditionibus agitati præstantissimos cives urbe pepulerãt. Aretini & intestinis discordiis, & lõgo difficiliq; bello suorũ exulũ vexabãtur. Cum hæc esset cõditio rerũ, Carolus, qui postea Rex fuit, in Italiã venit, vocante Urbano Pontifice: quò Johannam Reginam ulcisceretur. Illa enim Clementi favere, & Ludovicum Andegavensem Francorum quondam Regis filium adoptasse ad successionem regni ferebatur. Hæc itaq; indignãs Urbanus Carolũ ex Ungaria vocavit, jam pridem cognitum, Tarvisino bello: in quo magnas copias adversus Venetos, jussu Regis Ungariæ, per Italiam duxaverat. Vocabat autem eum Urbanus, quò regnum Reginæ auferret. Carolus igitur satis magnis Ungarorũ copiis per Tarvisinũ, Vicentinumq; agrum descendens, cùm transmisso medio spatio Ariminum pervenisset: Aretini studio partium, & fiducia generis permoti, illum in Hetruriam vocantes sese, ac urbem ei dedere velle obtulerunt. Erat enim Carolus regio genere, à Carolo illo, qui Manfredum superavit, Guelforumque partes per Hetruriam restituit, exortus. Qua quidem spe Aretini crediderunt exules suos diversarum partiũ homines (qui longo difficiliq; bello civitatem premebant) funditus everti posse. Venit igitur Aretium: & summâ omnium lætitiâ ingressus, dominationem suscepit civitatis. Cum esset Aretii Carolus, Florentini exules eadem fiduciâ generis, ac studio partium inducti, ad eum populariter convenerunt. Nam qui Florentiam gubernabant ad contrariam factionem declinare ferebantur. Eorum precibus motus Carolus, Florentiam petere contendit, quasi eos in patriam vi & armis reducturus. Nec rectum iter tenuit: sed per agrum Senensem profectus, circa Staggiam, & Bonitium Florentini agri fines ingressus est. Inde seu nõ succedente conatu, seu pecuniâ delinitus, re infectâ, Aretium rediit. Romam post hæc ad Urbanũ profectus cum aliquandiu ibi constitisset ad belli apparatus faciendos, mox Neapolim

Pontifices Romani duo creantur per discordiam, Urbanus & Clemens.

Vincislaus Imperator.

Florentinorum Seditiones.

Caroli adventus in Italiam.

Ludovicus Andegavius à Iohanna regina adoptatus.

Manfredus Rex.

Carolus Aretium ingreditur.

Florentini exules ad Carolum confugiunt.

Iohanna Regina à Carolo superatur & necatur.

polim petens, Reginam superatis ejus Ducibus cepit, regnumque obtinuit: nec multo post Regina obiit, Caroli jussu (ut putatur) necata: non tam odio (erat enim genere sibi in primis conjuncta) quàm ut spem omnem fautoribus ejus aufferret.

Aretini seditionibus agitari coeperunt.

Inter hæc Aretini magis, quàm unquam prius, intestinis seditionibus agitari cœperunt. Præfectus enim Caroli in ea urbe relictus formidans eorum civium potentiam, qui Regi tradiderant civitatem, quò eos debilitaret, diversæ factionis homines in urbem restituit. Hæc quanquam sub specie reconciliationis civilis agebantur: tamen confestim graviores discordias, ac extremum penè interitum civitati peperere. Unà siquidem intra mœnia receptis diversissimarum voluntatum hominibus, confestim & suspitiones, & studia partium increvêre Augebat verò id malum Præfectus ad favorem eorum, quos ipse reduxerat, totus declinans. Denique captis Principibus alterius factionis, & in carcerem conjectis, nonnullis etiam necatis, ad exulum nuper reductorum nutum cuncta ministrabat. Ita Gibellinorum factio, quæ amplius quadraginta annis exulaverat, & tunc per adventum Caroli peritura sperabatur, favore Præfecti reducta in urbem, prævalere manifestissimè cœpit: *adeò in rebus humanis conjectura fallit.* Quæ cum Regi nuntiata essent (cives enim ipsi à Præfecto dejecti querelam ipsi detulere.) improbitatem Præfecti detestatus, illo revocato atque remoto, Jacobum Caracciolum Neapolitanum ad gubernandam urbem transmisit.

Gibellinorum factio.

Cõiectura fallit in rebus humanis.

Iacobus Caracciolus.

In adventu novi Præfecti, quoniam ille secum cives nuper ejectos reducebat, & de mutatione rerum timebatur, arma sumpta sunt præliaque per urbem commissa. Durius id certamen faciebat, quòd Tarlati, & Ubertini Principes Gibellinarum partium aliquot millia armatorum hominum ex opidis, clientelisque suis in urbem contraxerant: paratique, & compositi ad arma devenerant. Eo præsidio muniti superiores habebantur, ut compellerentur nostri in arcem refugere. Ibi cum de remediis agitaretur, placuit Albericum comitem, qui magnas habens copias in finibus Perusini, Cortonensisque agri per id tempus degebat, in auxilium vocare, adversariorumq; bona prædam sibi polliceri. Ea conditione Albericus cum magno equitatu venit: receptusque per arcem simul cum ea parte civium, quæ in arcem refugerat, in adversarios erupit. Nec magnum fuit certamen: illi enim ipsi, ubi supervenisse auxilia equitum intellexere, relictâ urbe in proxima sese castella suarum partium receperunt. Equites verò ad prædam conversi, totam diripuerunt urbem: nec minus amicorum quàm inimicorum bona in prædam vertêre. Et supervenit properè alia manus equitum, non sanè minor, quam Villanucius ductabat. Ea quoq; manus in urbem recepta, quicquid superfuerat prædæ, abrasit. Additur huic acerbitati scelus aliud: Cum enim extremum esset autumni, hibernare Duces intra urbem cum omnibus copiis statuêre. Ita crudeliter pulsi cives cum conjugibus, & liberis, patriam relinquere coacti sunt: miserandaq; multitudo inops rerum omnium, ac bonis exuta, longis agminibus finitimas civitates, opidaque replevit.

Tarlati. Vbertini.

Albericus comes.

Albericus Aretii recipitur.

Villanucius.

Cives cum coniugibus & liberis Aretio pelluntur.

Per hæc eadem ferè tempora Florentiæ motus in Repub. fuit: pulsoque Thoma Strozio Principe illius factionis, Georgio autem Scala altero Principe supplicio affecto, exules in urbem summo consensu civium revocati gubernacula Reipub. suscepere. Quæ Aretium occupaverant copiæ, hiemem totam, ac partem æstatis in ea urbe commoratæ, cùm tandē abiissent, cives, qui à tanto naufragio superfuerant, in vacua, ac semiusta tecta redierunt. Nec in ipso tempore quies à bello. Exules enim finitima urbi castella possidentes usque ad mœnia per singulos fermè dies infestabant. Itaque nullus civis intra urbem non armatus conspiciebatur: omnis cura, & opera bellicis artibus incubuerat, cum & repellerent illatam vim, & paulò pòst confirmati, ultrò ipsi exulibus omnifariam belli clades inferrent.

Thomas Strozius.

Georgius Scala.

Inter hæc Ludovicus Andegavensis (quem adoptatum ab Regina dixi[mus]) in Italiam venit. Hujus adventus Florentinos, Aretinosque maximè conterruit. Veniebat enim inimicus Carolo: cui & Aretini parebant, & Florentini post reversionem exulum mirabili favore obsequebantur. Copias verò tantas secum adducebat Ludovicus, ut non facilè majores transisse Alpes quisquam meminisset. Equitum enim circiter quadraginta millia habere in exercitu ferebatur: à quibus, si per Hetruriam iter facerent, extremæ formidabantur clades. Sed ille cum tam innumerabili exercitu aliud iter secutus, cum citeriorem Galliam dimensus fuisset, Bononiam tandem, Ariminumq; prætervectus, per Picentes & Marsos in Neapolitanum

Ludovicus Andegavensis in Italiam venit.

politanum regnum pervenit. Ibi rebelliones crebrò factæ ab iis, qui Reginam à Carolo necatam indoluerant: bellumq; inter duos Reges acerrimum est concitatum. Quod cum longiùs traheretur, nec alterutra pars ad summum prævaleret: Ludovicus etiam equitum manum ex Gallia evocavit. Fuerant autem hæ copiæ circiter millia quindecim militum selectorum. Ducebat verò eas copias Enghiramus quidam Gallus, vir domi potens, ac bello clarus. Is ergo cum transmissis Alpibus in Italiam descendisset, receptus hospitaliter à Bernabove Mediolanensium Principe, commeatuque, & pecuniis adjutus, non per Ludovici vestigia prosecutus est iter: sed ad dexteram flectens, per Placentinorum, Parmensiumque fines Apennino monte transmisso, in Hetruriam descendit. Iter ejus per Lucensem, Florentinum, & Senensem fuit agrum. In his locis cùm esset, Aretini exules, de quibus suprà dixi, illum adeunt: Aretium Caroli esse docent: occupari verò eam urbem facilè posse, quoniam permagnus murorum ambitus sit, defensores autem pauci, ob superiores ejus Populi calamitates: Esse præterea nonnullos intra urbem, quos sibi fautores haud dubiè sperent. Ita pollicendo, atque instando Gallos pellexerunt, ut Aretium aggrederentur. Re occultè compositâ, exules per noctem scalis mœnibus admotis per remotissima urbis loca partem murorum ceperunt, statimq; Gallorum aderant copiæ, civesq; simul exciti accurrunt. Galli per refractam ab exulibus portam ingressi, non unâ modò viâ, sed pluribus invadere urbem cœperunt. Quo factum est, ut multis simul locis prælia unum sub tempus cōfererentur, nox atq; tenebræ terribiliora omnia faciebant. Deniq; vicatim propè expugnatâ urbe, post multas cædes, ac varias prælii fluctuationes, sub primam tandem auroram capitur tota, præter arcem: hanc enim pars juventutis in eam refugiens egregiè defendit. Ad prædam posthæc conversi victores omnia diripuerunt, & cives, qui exulibus egregiè inimici fuissent, captivarunt.

Bellum inter Carolum & Ludovicum.

Enghiramus Gallus.

Bernabos Mediolanensium Princeps.

Aretium à Gallis capitur.

Eâ nocte acerbissimâ quidem omnium, quas unquam meminerim, parens meus ab exulibus captus, & in castellum Petræmalæ ductus, ibi carcere maceratus est unà cum Johanne Episcopo Aretino, & aliis quibusdā præcipuis viris exulū inimicis. Ego quoq;, licet puer, ab alia manu exulum captus, in castellū Quaratæ (nā id quoq; exules tenebant) abductus sum, & quia puer eram, non cum aliis captivis, sed honestiore quodā carcere cubiculo asservabar. Erat in eo cubiculo picta Francisci Petrarchæ imago, quā ego quotidiè aspiciens, incredibili ardore studiorū ejus incendebar. Qua nocte Aretiū intrarunt, eâipsâ nocte Florētiā crebris negotiatorū literis nuntiatū est, Ludovicū Andegavēsē in Apulia diē obiisse: Itaq; Gallis paulò pòst p ironiā quasi læta nūtiātib⁹ se Aretiū cepisse: respōsum à Florētinis eodē figmēto est, nō tā lætari se Aretio capto, q̄ dolere Ludovici morte, quē certissimū cognoverāt interiisse. At Galli hæc falsa ducētes, læti, atq; alacres Aretii cōsistebāt. Expugnare verò arcē adorti, cū multis vulneribus repellerētur, ad obsidionē ejus se cōpararunt, crebraq; per singulos dies prælia ante arcē ipsam incredibili certamine cōmittebantur, ut amarent etiā Galli eorū, q obsidebantur, virtutē. Juvētus autē obsessa tāto belligerādi studio flagrabat, ut unica sibi voluptas foret manus cōferere. Tres menses circa arcē Galli occupati, cū tandē de obitu Ludovici certiores facti essent, omisso proficiscēdi in Apuliā consilio, redire in Galliā statuerunt. Ad hunc ipsū reditū cū pecuniâ opus esset, vertere mentē ad conditiones cœperunt, ac Florentinos pecuniā rogare, & sibi relinquere urbem polliceri. Florentini verò quanq̄ summopere affectabant, tamē ante omnia putaverunt mittendū esse in arcē ad sciscitandū civiū animos. Nec sanè obsessis aliud refugiū videbatur, præsertim ne exulibus urbs à Gallis relinqueretur formidantibus. Ita ex consensu civiū res transacta, urbsq; abeuntibus Gallis, & arx dedentibus civibus in Florentini Populi devenit potestatem. Castella deinde prius occupata repetentib⁹ Florētinis, bellū adversus Tarlatos, cæterosq; exulū Principes suscitāt: Petramalaq; perpetua Gibellinorū sedes obsessa, post longā oppugnationē tādē capitur, & solo æquatur: & Aretinæ qdē turbationes per hūc modū regeverūt.

Johannis Episcopi Aretini captivitas.

Leonardus Aretinus abducitur.

Ludovici Andegavensis mors.

Gallorum discessus.

Aretium in Florentini Populi devenit potestatem.

Carolum autem in Apulia omnino victorē alterius spes regni in Ungariā traxit. Mortuo enim Ludovico Ungariæ Rege propinquo suo, quoniā prolē nullā virilē reliquisset, ipse cōsensu Procerum ad id regnum postulabatur. Profectus igitur magnâ manu, cū regnū suscepisset, inter ipsā gratulationē dolo Reginæ veteris interficitur.

Ludovici Ungariæ Regis mors.

Carolus Ungariæ Rex creatur.

Carolus interficitur.

Per hoc ipsum ferè tēpus Bernabos Mediolanēsis, cujus & autoritas, & potentia p Galliā maxima fuerat, à Galeatio fratris filio capitur ac dominio spoliatur. Cuj⁹ ruina

Bernabos Mediolanensis capitur.

quanquam

quanquam grata erat Florentino Populo, tamen paulò pôst considerans ad priorem nepotis potentiam, quæ erât per se maxima, Bernabovis insuper opes, ac potentiam accessisse, horrere jam inde tantas vires; ac formidare immodicas opes incepit. Quam mox suspitionem auxit Verona primo, deinde Patavium, urbes magnæ ac potentes, ad imperium additæ. Itaque crescente suspitione, parare jam inde remedia, ac se præmunire Florentini pergebant. Et illæ vice versâ cavere diligentiùs, ac Florentinos versari in suis opidis prohibere. Jam per Hetruriam quicunque aut formidabant Populi Florentini potentiam, aut oderant, ad hunc respicere, ac refugere, & in Hetruriam accersere: Et in primis Senenses tunc infensi maximè Florentinis ob Politiani receptionem. Id opidum in fide Senensium cùm esset, orrâ inter Principes seditione, pars eorum pulsa confugerat ad Senenses, quam cum reducere illi vellent, renitens altera pars, sese, atque opidum Florentinis tradidit, adeo quidem obstinatè, ut non recipientibus ab initio civibus ob Senensium respectum, oratores, qui ad delendum opidum venerant, ad ærarium profecti in bona Florentini Populi id opidum retulerint, ac transcribi monumentis publicis effecerint.

Verona & Patavium urbes ad imperium adduntur.

Per hunc modum recepto Politiano, Senenses veluti contumelia tacti, res novas affectare palàm cœperunt, & ad Mediolanenses opes se totos convertere, magnumque illius equitatum intra urbem recipere. Ita crescentibus suspicionibus, atque odiis, tandem bellum exarsit. Id bellum multis duravit annis: quanquam intercessit nonnunquam pax, verùm ita suspitiosa, ut vix ab armis discederetur, ac resumeretur confestim bellum. Nec per Hetruriam modò, sed per Galliam quoque variè fuit id bellum implicatum, submittentibus eò copias Florentinis, ac magnos equitatus ex Transalpina Gallia, & Germania commoventibus.

Bellum inter Florentinos & Senenses.

Arma per hoc tempus in manus Italorum penitùs redierant, cùm superiori tempore per equites exterarum nationum mercede conductos bella geri per Italiam consuevissent. Veniebant enim viri domi nobiles comitatum equitum in Italiam trahentes, mercede vel apud civitates, vel apud Principes militaturi, plurimique ex Germania aut Gallia, sed & Hispani generis permulti, & Ungari, & Britanni per Italiam militabant. Apud hos gloria equestris habebatur. Nostri aut perpauci militiæ se dedebant. Me puero primum nostri veterem equestris militiæ gloriam recuperantes, magnis Italorum turmis militare cœperunt, crescensque paulatim multitudo usque adeò peritia, & audacia præstitit, ut nemo jam exterum equitem habere vellet, victoria & spes omnis bellantium in Italico equitatu reponeretur.

Militaris disciplina ad Italos redit.

Per hæc ipsa tempora mirabilis accidit Populorum motus. Omnis quippe multitudo vestes induit albas, & piaculis quibusdam factis, incredibili devotionis fervore longa dealbatorum agmina ad vicinas urbes commeabant, pacem, ac misericordiam clamore supplici deprecantia: prorsus miranda res, & incredibile negotium. Peregrinatio erat ferè dierum decem, cibus verò ut plurimum panis & aqua, nulli per urbes alio vestitu conspiciebantur. Accessus verò in aliena opida etiam parum antea pacatorum liberi fuerunt. Nemo per id tempus dolo fallere tentavit, nemo ad venarum oppressus, tacitæ quædam induciæ cum hostibus fuere. Duravitque is motus ferè menses duos, cùm & proficiscerentur populi in alienas urbes, & alii in suas advenirarent. Mira hospitalitas ubique & benigna susceptio. Unde verò initium cœperit, obscurum est. Ex Alpibus certè in Cisalpinam Galliam descendisse ferebatur, mirabilique discursu Populos apprehendisse. Florentiam primi omnium Lucenses populariter advenere, quibus conspectis, tantus confestim ardor consecutus est, ut etiam illi ipsi, qui antè rem auditam deriserant, primi omnium suorum civium vestes mutarent:* & quasi Deo correpti motu simili vagarentur. Florentini quadrifariam partito Populo, duæ ex his partes innumerabili multitudine virorum, mulierum, puerorũ, Aretium petiere, reliquæ verò partes ad alia loca profectæ sunt. Quocunque perveniebant dealbatorum agmina, eorum locorum incolæ exemplo simili movebantur. Ita ex Gallia in Hetruriam, ex Hetruria in Umbriã, ex Umbria in Sabinos, & Picentes, & Marsos, cæterasq; subinde gentes progressa commotio, ad extremas Italiæ oras pervenit, nullos in Populos non pervagata.

Dealbatorum religio & frequentia.

*aliis: & quasi œstro, ut dicitur, correpti.

Literæ quoque per hujus belli intercapedines mirabile quantum per Italiam increvere, accedente tunc primum cognitione literarum Græcarum, quæ septingentis jam annis apud nostros homines desierant esse in usu. Retulit autem Græcam

Bonarum literarum incrementum.

Græcæ literæ in Italiam reducuntur.

cam disciplinam ad nos Chrysoloras Byzantius, vir domi nobilis, ac literarum Græcarum peritissimus. Hic obsessâ à Turcis patriâ Venetias mari delatus primò, mox auditâ ejus famâ invitatus benignè, ac postulatus, & salario publico affectus Florentiam venit, sui copiam juvenibus exhibiturus. Ego per id tempus juri civili operam dabam, non rudis tamen cæterorum studiorum. Nam & naturâ flagrabam disciplinarum amore, & dialecticis, ac rhetoribus non segnem operā impenderam. Itaq; in adventu Chrysoloræ anceps equidem factus sum, cùm & studium juris deserere flagitiosum ducerem, & tantam occasionem literarum Græcarum ediscendarum prætermittere scelus quodāmodo arbitrarer, sæpiusq; ipse ad me juvenili motu inquiebam: Tu, cùm tibi liceat Homerū, Platonē, Demosthenē, cæterosq; poetas, & philosophos, & Oratores, de quibus tanta ac tam mirabilia circumferuntur, intueri, atque unà colloqui, ac eorū mirabili disciplinâ imbui, te ipsum deseres, atq; destitues? Tu occasionē hanc divinitùs tibi oblatā prætermittes? Septingentis jā annis nemo per Italiā Græcas literas tenuit, & tamen doctrinas omnes ab illis esse cōfitemur. Quāta igitur vel ad cognitionem utilitas, vel ad famā accessio, vel ad voluptatem æmulatio tibi ex linguæ hujus cognitione proveniet? Juris quidem civilis doctores passim complurimi sunt, nec te deficiet unquam discendi facultas. Hic autem unus, solusq; literarum Græcarum doctor, si è conspectu se auferet, à quo postmodum ediscas, nemo reperietur. His tandem rationibus expugnatus, Chrysoloræ me tradidi, tanto discendi ardore, ut quæ per diē vigilans percepissem, ea noctu quoq; dormiens agitarē. Condiscipulos habui plures, sed qui maximè profecerint, duos ex nobilitate Florentina Robertū Ruffum, & Pallā Honofrii filium Stroziā. Erat insuper in eadē disciplina Jacobus quidam Angeli, qui autor inprimis fuerat Chrysoloræ arcessendi. Accessit quoq; postmodū Petrus Vergerius Justinopolitanus, qui cū Patavii studio floreret, secutus Chrysoloræ famā, sese Florentiā contulerat ad eū audiendū. Ex his Robertus, & Vergerius, & Jacobus Angeli me lōgè anteibāt ætate. Pallas erat fermè æqualis. Apud hunc ego magistrum supra bienniū fui, institutus sanè probabili, atque optimâ disciplinâ. Tandē Imperatore Cōstātinopolitano in Italiā advecto, revocāteq; ad se Chrysolorā, abiit ille Florentiâ, & Mediolanū ad Imperatorē suū se cōtulit.

Chrysoloras Byzantius.
Robertus Ruffus.
Pallas Honofrii filius Strozia.
Petrus Vergerius Iustinopolitanus.
Iacobus Angeli.

Jam millesimus quadringentesimus erat annus, & pestis signa quædā terrere inceperant, quæ paulò pòst Florentiæ desævit cū incredibili strage cujusq; sexus, atq; ætatis. Unicum ejus mali remediū fuga repertum est. Fugerunt itaq; cives populariter, Bononiam plurimi demigrantes. Et tamen in vacua, desertaq; urbe suprà XXX. hominum millia pestis absumsit. Cum finem pestis tandem fecisset, bellum, quod aliquandiu intermissum fuerat, majus quàm anteà instauratum est. Congressæq; utrinq; copiæ apud Casaletium Bononiensis agri vicum conflixere. In ea pugna nostri superati profligantur. Bononia, quæ ad eam diem in societate Florentini Populi fuerat, Mediolanense jugum suscepit. Copiæ Florentinorum omnes eâ pugnâ perierant, capto etiam Bernabove Duce. Itaq; plurimum Florentiæ trepidatum est, nec ulla resistendi spes relicta videbatur, amisso exercitu toto, Duce insuper capto, Bononiâ subactâ. Per Hetruriam verò Pisani, Senenses, Perusini, in potestate Mediolanensium erant; Lucenses quoq; haud multum aberant, nec ullà salutis ratio cernebatur. Mors Galeatii Mediolanensis insperatò supervenit. Decessit enim morbo in cursu ipsarum rerum maximarum. Ejus interitu turbata sunt omnia apud hostes, cùm & filios reliquisset parvulos, & militiæ Duces statim inter se de potentia certantes, ruinā Principum machinarentur. Ita mirabiliter conversâ re, qui prius terrebant, metuere cœperunt, & quibus desperata videbantur omnia, in tuto cōsistere, ac plurimum fidere. In Hetruria tamē haud multò pòst data pax Senensibus est, & cum Pisanis tacito quodam consensu à bello cessatum. Perusia, & Bononia è manibus hostium ereptæ in potestatem Bonifacii Romani Pontificis (is enim Urbano successerat) devenere. Mortuo Galeatio Mediolanensium Principe ac subindè paucis pòst annis Bonifacio vitâ functo, Ladislaus Rex formidabilis per Italiam esse cœpit. Hic à patre Carolo, quem in Ungaria necatum ostendimus, puer admodum sub tutela matris in Italia relictus, inter mille difficultates adoleverat. Suscepta primùm ab eo in Ungariam expeditio, cum parum prosperè successisset, in Italiam regressus purgato Apuliæ regno, ac sub manus ejus redacto, in id potentiæ crevit, ut jam & Pontifici Romano, & Florentinis, cæterisq; Populis suspectus sanè, ac formidabilis haberetur. Præsertim cùm in eodem Rege summa calliditas esset cum summa dominandi cu-

ANNO 1400.
Florentiæ Pestis desævit.
Casaletii pugna.
Bononia Mantuano subiicitur Florentini victi.
Galeatii mors.
Senensibus pax datur.
Perusia & Bononia in potestatem Pontificis deveniunt.
Ladislaus Rex.
In Ladislao summa calliditas.

piditate conjuncta. Nec domi sedens per præfectos, sed ipse præsens exercitum ductare, ac expeditiones obire consuesset. Adjuvabat insuper eum incredibilis Populorum favor, quòd ipse solus ex regia stirpe reliquus unicè colebatur.

Innocentius succedit in Pontificatu.

Bonifacio Innocentius in Pontificatu successit, patriâ Sulmonensis, vir ætate grandævus, ac multarum, magnarumq; rerum experientiam callens. Ad hunc igitur Pontificem Ladislaus inter primas gratulationes Romam profectus, cum honestissimã salutandi, gratulandique prætexeret causam (esset autem revera augendi regni cupiditas) Romanos nec prius quietos suâ præsentiâ in Pontificem concitavit. Ipse verò mentem erexit ad urbem Romã capiendam. Nec tamen apertâ vi moliebatur Rex, nec in præsens urgebat rẽ, sed clàm irritando cives Romanos, ac Pontifici reddendo infestos, putavit fore, ut Pontifex illorum petulantiam non ferens, ex urbe migraret, Romani autem ad se converterentur. Hæc ergo machinatus Rex, domum rediit. Pontifex autem Romæ consistens magnis in difficultatibus versabatur.

Roma contra Pontificem à Ladislao concitatur.

Leonardus Aretinus à Pontifice vocatur.

Roma conditio.

Ego per hoc tempus ab Innocentio vocatus, Romam veni, & quidem in medio turbationum maximarum, susceptusq; benignè à Pontifice, ac honoribus, titulisq; affectus inter intimos illius familiares haberi sum cœptus. Romæ conditionẽ rerũ hanc offendi: Populus Romanus paulò antè receptam immodicè quidem exercebat libertatem. Ex Principibus autem Columnenses & Sabelli * plurimũ poterant. Ursini verò dejecti, atq; suspecti Populo, quod Pontifici favere putabantur. Curia sanè plena atq; locuples, Cardinales & multi & magnæ dignitatis. Pontifex apud Basilicã Vaticani degebat cupidus ocii, & præsente contentus statu, modò frui sineretur. Sed tanta perversitas erat quorundam potentium in Populo Romano, ut nullus quieti relinqueretur locus. Tandẽ nõ crescentibus suspicionibus, & equitatu à Rege submisso, Pontifex quoq; auxilia suorũ arcessere coactus est. Secutæ dehinc majores turbationes, civiumq; Romanorũ cædes, & Pontificis fuga. Quę, quoniã singulis interfui, nõ pertransẽâ, ut cætera, sed paulò seriosiùs juvabit perscribere. Pons est Milvius super amne Tyberi extra urbẽ Romam, per quẽ ex Hetruria in Latiũ transitur. Hunc nostri præsidio militũ imposito tenebant. Romani verò cupientes eum quoq; pontẽ in suã redigere potestatẽ, ne quando inde damnũ inferri Latio posset, noctu vadẽtes subitâ vi capere pontẽ adoriuntur. Resistunt milites, qui erant in præsidio, ac magnâ vi utrinq; pugnatur. Sub primã tandem lucem re ex fumo cognitâ missi celeriter equites nostri Romanos in fugã verterunt paucis interfectis, frequentibus vulneratis. Illi in urbem reversi Capitolio consistunt, multitudinẽ convocant, Festus erat diẽs, plebs otiosa, & vino calẽs, concursant, sumuntur raptim arma, vexilla promuntur, ad oppugnandas Pontificis ædes ire pergunt. Nostri cõtrà instare, parare tela, cohortari, insistere, expectare forti animo Populi impetum, ante molẽ Adriani, quæ mala pacata nobis erat, vallũ jacere. Nox deniq; certamẽ diremit, eâ nocte vigiliæ utrinq; in armis actæ. Secutis deinde mox diebus, de concordia agitatum. Cujus rei gratiâ Romani quidam cives ad Pontificem venere. Hi post multa cum Pontifice agitata domum redeuntes, paulò supra molem Adriani invaduntur. Capti ex his undecim (nam cæteri in ipso impetu dilapsi evaserant) ad Ludovicum Pontificis nepotem, cujus jussu capti fuerant, adducuntur. Deniq; omnes undecim crudeliter interfecti sunt. Inter hos, duo fuerant ex septemviris, quos ad gubernandã Rempub. Populus Rom. creaverat. Cæteri autẽ novẽ ex primariis civibus, & (quod dolendũ fuit) nonnulli ex his, qui eas molestias nobis inferri permolestè ferebant. Hujusce autẽ rei cũ celeriter fama per urbẽ vulgata esset, itur confestim ad arma, cõplentur omnes aditus clamoribus & vociferationibus omnia resonabant. Ipse quoq; permagnũ eâ die periculũ adii. Nam paulò ante fiduciâ eorũ civium, qui ad Pontificem venerant, flumẽ transgressus, ierã in urbem. Itaq; mox audito tumultu recipere me ad nostros propero. Cætera igitur dimensus cũ ad pontẽ Adriani pervenissem, armatorũ ingentẽ catervam, qui pontẽ occuparant, offendo. Erant autẽ hi cæsorum agnati, & propinqui. Stabatq; ferri acies mucrone corusco, stricta parata neci. Quod ego simul ac prospexi, averso celeriter equo, in proximum angiportũ desilio, ac veste ministri assumptâ, pedes me turbæ admiscens, stationes armatorũ incognitus pertrãsii. Mihi verò postquã ad nostros perveni primùm spectaculum fuit cæsorum acervus. Jacebant enim media in via sanguine fœdati, magnisq; vulneribus confossi. Steti horrẽs! lustraviq; omnes oculis, quosdam etiam ex his mihi notos & amicos lachrimãs recognovi. Inde ad ædes Pontificis ire pergo. Ille miro dolore angebatur. Res enim tota eo inscio transacta

Columnenses. Sabelli.
* alli Gibellini.
Ursini.

Potentium perversitas in Populo Romano.

Milvius pons.

Romani in fugam vertuntur.

Cives Romani XI. interficiuntur.

Leonardus Aretinus magnum periculum adit.

Pontifex dolore angetur.

trãſacta fuerat. Vir pacificus, & mitis, à cujus lenitate nihil magis abhorrebat, quàm cædes, & humani ſanguinis effuſio: mœſtus ſeſe ac fortunã deplorans ſuam, oculos interdum ad cælum tollens, quaſi Deum invocaret teſtem ſuæ erga Populum Romanum innocentiæ. Pontifex igitur his curis anxius, nec quid ageret, aut ubi conſiſteret præ nimio dolore ſciebat. Circumſtantium autem variæ erant ſententiæ: Alii confeſtim abeundum cenſebant, nec impetum Populi Romani tam inſigniter læſi, irritatiq; expectandũ. Eſſe inſuper haud procul ab urbe regias copias, quas pro Romanis ſtare nõ ambiguũ erat: Alii nullo modo abeundũ, ſed obſidionẽ tolerandã, auxiliaq; ex amicis opidis accerſẽda cẽſebãt: Erãt etiã qui poſtera, vel altera die abeundũ putarẽt, ut ſimul colligẽdarũ rerũ ſpatiũ eſſet, ſimul ut nõ fuga, ſed migratio illa videretur

Duo erant aditus, quibus ex urbe Romana ad nos pervadi poſſet. Unus per pontem cui moles Adriani ſuperimpoſita eſt: alter per tranſtyberinam partem & Janiculi collem adverſus molẽ Adriani, quoniã de fide ejus qui arcẽ tenebat, dubitabatur, ſtationes noſtrorũ militũ oppoſitæ fuerant, valloq;, & aggere in modũ caſtrorũ munitæ. Adverſus Janiculũ mœnia erant nonnullis locis vetuſtate collapſa, hæc quoq; loca armatis complebantur. Reſiſti ſine dubio poterat contra omnem Populi vim, verùm quia commeatus paucorum admodum dierum aderat, & regiæ turmæ nobis infeſtæ adventare nunciabantur, vicit eorum ſententia, qui ſuadebant e veſtigiò abeundũ. Igitur ſarcinas colligere, & impedimenta componere noſtri contendunt. Quod ubi per anguſtiã temporis factum eſt, prima turma equitũ, unà deinde impedimenta, peditesq; proficiſcuntur, poſt hos Pontifex cum omniũ curialiũ turba, extremum fuit equitum agmen, qui aliquo intervallo ſequuti, vim, ſi qua immineret à tergo, repellerent. Supererãt quatuor diei horæ, cũ urbe egreſſi ſumus, profecti non ſine magno timore, circiter ſecundã noctis horã ad vicũ Ceſianũ XII. millia paſſuum ab urbe conſedimus, ibi per eam noctem cõmorati. Poſtridie primâ luce caſtra movimus, & circiter ſextam diei horam Sutrium pervenimus. Sutrini omni multitudine extra portas diffusâ alacri vultu Pontificẽ receperunt. In hac urbe, quod reliquũ erat diei, ac ſecutam noctem cõmorari, poſterà die Viterbum contendimus. Viterbi autem cum eſſet Pontifex jam aliquot menſes cõmoratus, Romani pœnitẽtiã ducti dominationẽ urbis illi reddiderunt, ac multis legationibus eũ revocarunt. Itaq; reverſus Romã Pontifex, miro applauſu Populi Romani ſuſcipitur. Non tamen adhuc erant quietæ res, quoniam moles Adriani, in qua Regis præſidium erat obſidebatur telaq; & machinæ per urbem volitabant, & metuebatur à regiis copiis. Demũ poſt aliquot mẽſes, & arx recepta eſt, & pax cũ Rege ex ſuperioribus incurſationib⁹ facta.

Moles Adriani. Janiculi collis.

Pontificis fugã.

Sutrium.

Viterbum.

Pontifex à Romanis revocatur.

Pax cum Rege.

Per hoc ipſum tempus Florentini Piſas ceperunt, jam pridem ab eis obſeſſas & ad extremã famẽ perductas, de qua quidẽ re altius repetẽtes pro illius cognitione dicemus: Piſanorũ civitas ſatis diu ſub dominatione Petri Gãbacurtæ requieverat. Is fuit modeſti vir animi, & Florẽtini Populi, ut in Piſanis, valde amicus. Habuit verò adjutorẽ rerum agẽdarũ Jacobũ Appianum ſcribã, cæterũ aſtutũ hominẽ, q cum multos per annos fideliter ei obſecutus eſſet, cunctaq; etiam ſecretiſſima, maximeq; ardua tractaret, in eã paulatim aſcendẽs devenit potentiã, ut etiã domino ipſi formidabilis eſſet. Factionẽ enim ſibi non contẽnendã cõparaverat in Piſanos, præſertim eorũ q nõ ſatis cõtẽti præſente civitatis ſtatu videbãtur. Cũ itaq; ſuſpitiones majorẽ in modũ creviſſẽt, antevenit Appianus, ac Petro Gãbacurta cũ filiis interfecto, dominationem ſibi civitatis arripuit: huic poſt paucos annos defuncto Gerardus filius ſucceſſit. Qui cũ nõ ſatis cõfideret Piſanos continere poſſe, eã urbẽ Galeatio Mediolanẽſi tradidit, retentâ Plumbini, & Ilvæ inſulæ dominationẽ. Ita Piſana urbs in poteſtatẽ Mediolanẽſis devenerat. Moriens deinde Galeatius, Piſas Gabrieli filio ex cõcubina genito reliquit. Qui, quãq̃ eſſet admodũ puer, ac ſub matre nobili muliere degeret, tamen triennio fermè poſt obitũ patris eã urbẽ retinuit, tacito quodã cõſenſu pace cũ Florentinis receptâ. Demum verò diffidens illã tenere poſſe, grandi pecuniâ de Florẽtinis ſuſceptâ, Piſas tradidit: ita ſecretò, ut prius in arcẽ præſidiũ Florẽtini Populi receptũ ſit, quàm quicq̃ ſentiretur. At Piſani ubi hæc reſciverunt invadentes cõfeſtim arma in arcem ipſam impetum fecere, tantaq; fuit vis, atq; procella, ut expugnatam celeriter arcẽ in ſuam redigerent poteſtatẽ, & Populi Piſani nomine gubernare civitatẽ cœpere. Florentini autẽ delere ſuſceptã ignominiã volẽtes, cõfeſtim eis intulerũt bellũ. Majoribus deniq; paratis copiis, Piſas obſederũt. Poſt aliquot tandẽ menſes fame domita civitas, jugũ ſuſcipere coacta eſt, Johanne Gãbacurta, quẽ Piſani ab exi-

Florentini Piſas capiunt.

Jacobus Appianus Scriba Piſarum Dominus efficitur.

Petrus Gambacurta cum filiis interficitur.

Gerardus Appianus.

Piſana urbs in poteſtatem Mediolanenſis devenit.

Gabriel Galeatii filius.

Piſana urbs Florentinis traditur.

Johannes Gambacurta.

lio revocatum sibi præfecerant, ob extremam famem urbem dedente. Eo facto tantùm crevit Florentini Populi nomen, quantũ nõn omnibus bellis superioribus creverat. Urbs enim æmula dudùm potētissima, bello, obsidioneque perdomita in ejus devenerat potestatem.

Innocentii Pontificis mors.

Paulò pòst captas à Florentinis Pisas, Innocētius Pōtifex Romæ diē obivit. Cardinales autē peractis circa funus solennibus, ambigui fuerunt, num Pontificē aliũ sufficerent in demortui locũ, an magis supersederent electione: Faciebat verò ambiguitatē, quòd Principes Galliæ veriti ne divisio Ecclesiæ perpetua efficeretur, propontificē suum obligaverant ad pontificatũ deponendũ, si vel noster Pontifex se abdicaret: vel eo vitâ functô Cardinales nostri electione supersederet. Hæc enim via redintegrãdi, uniēdiq; certissima visa fuerat. Nã juris qdē disceptatio nec judicē habebat ullũ, qui superior esset, & inextricabiles alioqui continebat difficultates. Hac igitur viâ placente, cupiebant Patres in electione Pontificis supersedere. Sed altera ex parte pericula magna, si supersederetur, timebantur; cũ & dilatio lõga necessariò interventura foret, & nullo interim præsidēte cõfusio, atq; ruina rerũ formidaretur. Itaq; mediã quandã viã secuti Patres eligere quidē statuerunt, verũ ita obligare eum, qui eligeretur, ut se magis procuratorē ad deponendũ pontificatum, quàm Pontificē factũ existimare posset. Cautio in hũc modũ adhibita: promisit, juravit, & vovit unusquisq; Patrũ idq; chirographo solẽni inscripsit, si Pontificē eligi se cõtingat, depositurũ se põtificatũ, si adversarius Põtifex idē faceret, idq; statim illi per literas significaturũ, & invitaturũ ad hoc ipsũ faciendũ, procuraturũ insuper omni viâ, & modo; unitatē, idq; bonâ fide, & sine ulla fraude, promissionē, & votũ, & jusjurãdum, quod ipse præstitisset, omnibus Regibus, Principibusq; per suas literas primo quoq; tēpore significaturũ, quò eos testes haberet obligationis suæ. Ea multis, solennibusq; verbis cũ in unum redegissent, & chirographa singulorum cõfecta essent, agitare pòsthac de electione cœperunt. Vir quærebatur non tã peritiâ rerũ gerendarũ q̃ fide, integritateq; idoneus. Quippe ad benè agendũ in ea quidē re nõ calliditate cõsilii, neq; profundo arcanoq; pectore, sed bonâ voluntate opus fore videbatur. Ita animati cũ singulos examinarent, tandē in Angelũ Corrariũ natione Venetũ; mentē, consensũq; omnes verterunt. Is fuerat paulò antè operâ Innocētii Pontificis inter Patres adscitus, cũ antea titulotenùs Patriarcha Constantinopoleos haberetur; vir priscâ severitate, & sanctimoniâ reverendus. Is ergo cõclavi egressus promissionē, votũ, & juramentũ, qui privatus fecerat, tunc in potestate constitutus iterato novavit. Atq; ita loquebatur de unione primo illo tēpore, ut si cętera deessent, pedibus, & baculo se iturum ad eã conficiendã asseveraret, statimq; adversario scripsit benignè illũ ad pacē invitans, & abdicationem mutuã offerens. Adversarius autem tantisdē fermè syllabis ad eum rescripsit, eadem invitatio fuit, eademq; cohortatio. Locus deinde necessarius visus est, in quo & Pontifices ipsi, & collegia cõvenirent. Ad hoc Saona pari consensu recepta fuit, urbs medio fermè spatio cõstituta, & tã mari, quàm terrâ accessibilis. Prosperè huc usq;, & planè ex sententia. Deinde paulatim res labascere cœperunt, & cuncta indies deteriora fieri. Volũtas enim illa Pontificis recta, nequaquã satis habere firmitatis reperta est ad pontificatum deponēdum, cujus rei culpã multi in propinquos ejus referebant: Ab his enim formidines inanes, & adumbrata pericula, quotidie fingi, ac instillari ejus auribus prædicabant. Quibus ille deterritus nec Saonam accedere voluit, altero Pontificē ad constitutum tēpus illic se exhibente, & absentiã ejus incusante, & in cæteris, quæ facienda erant, difficilē se præbuit, & morosum. Româ tamē profectus est Senas, ibiq; longiora mora protracta, cum ab universis incusaretur, Lucã se tandem contulit, datâ rursus inani spe, quasi cum adversario Pontifice coiturus. Erat in altero Pontifice nõ melior sanè mens, sed occulebat callidiùs malã voluntatē, & quia noster fugiebat, ipse obviã ire videbatur. Itaq; Saonâ profectus in Veneris portum, atq; inde (quò propior esset) Spediã venerat. Sed cum de congressu eorũ per internuntios ageretur, noster tanquã terrestre animal ad littus accedere, ille tanquã aquaticũ, à mari discedere recusabat. Cùm per hunc modum desideria Christianorum, qui pacem, unitatemq; optabant in longũ ducerentur, nõ tulerunt Cardinales nostri, sed deserto Pontifice Pisas abiere. Idq; auditũ cũ esset, alterius quoq; Pontificis Cardinales, deserto illo, atq; relicto, Liburnũ aufugêre: Ibi cõgressi simul, ac paulò pòst Pisis omnes recepti, conciliũ missis p orbem terrarum nuntiis, & literis advocarunt, Gregorius interea Senas reversus, paulò pòst Ariminũ petiit

Gallia Propontifex.

Dissensio in eligendo Pontifice.

Angelus Corrarius Pontifex creatur.

Saona receptio.

Spedia.

petiit. Ego Pontificem secutus sum potius familiaritatis gratiâ, quàm quòd ejus causam probarem. Quanquam fuit in Gregorio permagna vitæ, morumq; honestas, & prisca quædam (ut ita dixerim) bonitas, scripturarum quoq; scientia & indagatio subtilis, & recta. Deniq; in cunctis fermè rebus mihi satisfaciebat, præterquam in unionis negotio. Ego tamen, ut dixi, in cæterorum curialium fuga illum deserere nolui, sed & Senas, & Areminum secutus, non prius ab eo discessi, quàm gravi præcepto civitatis meæ revocatus sum. Arimino per id tempus præerat Carolus Malatesta Princeps illius familiæ. Huic viro nihil deesse videbatur ad excellentiã laudis: idē robustissimo ac pulcherrimo corpore: idē cõsilii maximi, ac magnitudine animi penè immensâ: idē egregiâ liberalitate: idem studiorũ, literarumq; peritissimus. Cũ hoc ego viro familiaritatē maximã habui, nec tamen corrumpit me amicitia in laudibus ejus recensendis, quas majores etiam merebatur, quàm à me prædicentur.

Carolus Malatesta Ariminiprafectus.

Dum Arimini commoratur Gregorius, concilium Pisis continuò assiduè cogebatur, convenitq; tandē in eo loco multitudo ingens. Cunctarũ verò nationũ consensu in eo concilio accusati sunt de collusione Pontifices ambo, & pontificatu privati, & Alexander natione Græcus ad pontificatum adsumptus.

Concilium Pisis cogitur.

Alexander ad Pontificatum assumitur.

Per hæc tempora Ludovicus Andegavensis filius ejus Ludovici, quem cũ Carolo de regno contendisse suprà scripsimus, Pisas veniens concessionē regni Apuliæ ab Alexandro recepit. Nã Ladislaus cuncta effecerat, quò conciliũ impediret. Qua etiã de causâ magno cũ exercitu circa Aretiũ consederat, sperans eam urbē per amicos paternos recipere, ac omnia turbare posse. Etenim erat alioq unioni infestus. Romã certè, aliasq; urbes post recessũ Gregorii nullo respectu Ecclesiæ occuparat. Itaq; Ludovicus cũ exercitu nostrorũ contra Ladislaũ missus est, cũq; eo Baldasar Cossa ex latere legatus. Hæ copiæ quanquã ingentes, non multũ profecerunt, & ferè circa urbē Romã commoratæ, nec ultrà progressæ irrito cœpto redierunt. Alexander verò per autumni tēpus abiēs Pisis, Pistoriũ concessit. Ibi hieme totâ cõmoratus, Bononiã petiit: nec multò pòst Alexander moritur anno ferè postquã sedere incœperat, in ejusq; locũ Johãnes XXIII. assumitur. Hic, dum in minoribus erat, Baldasar Cossa nominabatur, sancti Eustachii diaconus Cardinalis, vir in temporalibus quidem magnus, in spiritualibus verò nullus omnino, atq; ineptus, Qui anno ferè pòst creationem suam Bononiæ commoratus, Romam tandem petere constituit. Fuerat enim illa prius aliquanto de Ladislai manibus, extorta. Iter ejus per agrum Florentinum, & Senensem ad inferum mare, inde per Tarquinatem, & Ceretanum ad urbem fuit.

Ludovicus Andegavensis secundus.
Ladislaus concilium impedit.
Baldasar Cossa.
Alexander Pontifex moritur.
Baldasar Cossa fit Pontifex & Iohannes XXIII. nominatur.
Bononia Ladislao extorta.

Post hæc apparatus facti, missæq; adversus Ladislaum copiæ, Duces militiæ erant Paulus Ursinus, & Sfortia. Aderat quoq; Ludovicus Andegavēsis, cui possessio regni quærebatur, jam pridem ab Alexandro Rex appellatus. Ab his commisso in finibus regni prælio Ladislaus profligatur. Quòd si Duces militiæ sequi victoriam aut scivissent, aut voluissent, actum quidem erat de regno. Sed in morando, ac tempus terendo, recipiendi sese, ac reparandi vires facultatem victo Regi dederunt. Vox fuit postea Ladislai, qua die profligatus est, eâ die & sui corporis, & totius regni potestatem in manibus hostium fuisse: Secundâ verò die corporis quidem sui potestatem amisisse, regni tamen adhuc dominos esse potuisse, si prosecuti victoriam essent. Tertiâ verò die nec jam sui, nec regni capiendi habuisse potestatem, quoniam adversus illorum vim remedia comparasset.

Paulus Ursinus.
Sfortia.
Expeditio contra Ladislaum.
Ladislai victi dictum.

Post hæc fortuna varia fuit, ut modò pax inter Pontificem, & Regem: modò bellũ vigeret. Ad extremum verò ruptâ pace, ac Paulo Ursino cum Pontificis copiis in Picentibus obsesso, Pontifex Româ pulsus Florentiã venit. Factiones magnæ per id tēpus in Florētinis vigebãt, aliis Põtifici, aliis Regi favētibus. Ob eas factiones Pontifex intra urbem invitatus non est, sed in suburbano Episcopi resedit, curia tamen intra urbem recepta.

Pontifex Roma pellitur.

Rex per hæc tempora urbem Romam, & alias omnes urbes usq; ad fines Senensiũ Florentinorumq; occuparat. Qui cum terribilis, ac præpotens esset, laieq; per Italiã dominaretur, nec ulla resistendi cerneretur spes, Johãnem Pontificem impulit ad externa, transalpinaq; auxilia quærenda. Sigismundus per id temporis imperium susceperat, Vincislao fratre turpiter administrante, ac omnium jã opinione principatu ejus antiquato. Ad hunc igitur, cum in finibus Italiæ esset, Johannes Pontifex Legatos misit duos ex Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, jam pridem tamen agitatâ inter eos re literis, & nuntiis. Unicum quippe remedium & Imperatori, & Pontifici vide-

Roma à Ladislao occupatur.
Sigismundus Imperator.

batur generale concilium advocari. Sed erant circa hoc ipsum constituenda permulta, ceu locus, tempus, modus. Missi sunt igitur his de causis ad significandum Legati. Horum missio Legatorũ ruinæ Pontificis initiũ fuit. Qua in re non videtur prætereundũ mirabile quiddã, quòd tunc accidit, *ut omnia cælitùs gubernari cognoscamus.*

Legati Pontificis ad Sigismundum Imperatorem.

Ruina Pontificis initium.

Communicaverat mecum Pontifex arcanè mentem, & cogitationem suã. In loco inquit, concilii rei sũma est, nec ego alicubi esse volo, ubi Imperator plus possit. Legatis igitur istis, qui à me mittuntur, mãdata amplissima, potestatẽq; maximã ad honestatis speciẽ dabo, quæ palàm ostẽtare possint, atq; proferre, secretò autẽ mandatũ restringã ad loca certa. Enumeravit mihi subinde loca. Cũ in hoc proposito multos dies fuisset, tẽpus venit, quo proficisci Legatos oportebat. Tũc remotis cæteris præter me unũ, Legatos secretò allocutus est, multisq; verbis cohortatus ad munus legationis diligẽtissimè obeundũ, ostẽdens quãti põderis illa res esset, cujus rei gratiã mitterẽtur. Deinde cõversus ad benevolentiã, cũ eorũ prudentiã, fidẽq; laudaret, ac meliùs illos cognoscere quid factu opus esset, q̃ se ipsũ, dicebat. Dũ ista cõmemorat, atq; inculcat, affectus ipse benevolẽtia, propositũ diu cogitatũ, momento tẽporis immutavit. Decreverã, inquit, loca quædã nominare, à quib⁹ nullo modo discederetis, sed in hoc tẽporis puncto sententiã muto, ac vestræ prudẽtiæ cuncta permitto, vos quid mihi tutũ, & quid formidandũ cogitetis, chartulamque in qua ea loca scripta erant, in eorũ conspectu laceravit absq; ulla alicujus loci nominatione. Legati igitur ad Sigismundũ profecti, Constantiã pro loco cõcilii delegerũt urbẽ, & transalpinã, & Imperatori subjectã. Quod simul atq; intellexit Johãnes, incredibile, quãtũ indoluit se ipsũ, ac fortunã suã detestatus, quod tã leviter à cogitatione, propositoq; illo pristino restringendorum locorũ descivisset. *Sed voluntatem Dei nemo vitare potest.* Johannes principio hiemis Florentiã Bononiã abiit, nec multò pòst congressum Sigismundi petẽs, in Galliã Cisalpinã profectùs, Placentiæ primũ cũ illo cõgreditur, inde ad Laudẽsem urbẽ profecti ambo mẽse ferè totò in ea urbe fuere. Ex Laude tãdẽ Cremonã petierũt. Cõditio Galliæ Cisalpinæ mihi per id tẽp⁹ nõ pessima modò, verũ etiã miserabilis visa est: Adeò quassatas urbes, ac regionẽ totã belloq afflictam vastatãq; offẽdim⁹

Constantia urbs ad Concilium eligitur.

Dei voluntatem nemo vitare potest.

Galliæ Cisalpinæ conditio.

Dux Mediolanensium erat Philippus Galeatii primi Ducis filius. Is juvenis tunc velut ex longo principatus morbo vires resumere incipiebat, necdũ tantũ poterat, ut cæteras urbes recuperare de manibus occupantium valeret. Itaq; singulis ferè civitatibus singuli dominabantur Tyranni, ubiq; magna pars civium pulsa, aut necata, ubiq; villæ, ædificiaq; exusta. Johãnes relicto apud Cremonã Imperatore, Mãtuã petiit. In ea urbe paulò longius commoratus, tandẽ exactâ hieme totâ, Bononiã rediit.

Philippus Galeatii primi Ducis Mediolanensium filius.

Singulis civitatibus singuli dominantur Tyranni.

Eâ æstate cum Bononiæ resideret Johannes, suspensis omniũ animis, & ad Concilium se præparantibus, Laudislaus Rex præter spem, expectationemq; omnium moritur. Cum enim exercitu coacto magnis copiis Perusiam usq; venisset, Florentiniq; conterriti, relictâ Pontificis societate per se ipsi recepissent pacem, retrò cedens Rex non satis bonâ valetudine Neapolim rediit, ibiq; post paucos dies è vita migravit. Ejus mors Florentinos, cæterasq; liberas civitates magnis suspitionibus, & manifestissimo, certissimoq; periculo liberavit. Nullum enim diffugium erat eo vivente quin colla tandem submittenda fuissent, præsertim cũ magna pars civium jã tunc ad illum inclinaret. Pontifex maximè illius morte relevatus est, ut jã nil esset, quod illũ cogeret ad Sigismundum respicere. Sed tamen quia concilium à Pontifice simul, Imperatoreq; in eorũ cõgressu illo Gallicano solẽniter fuerat publicatũ, & Constãtiæ indictũ, tempusq; præfixum, quo adesse oporteret, noluit Põtifex promissis deesse. Itaq; circiter Calend. Octobris Bononiâ movens per Veronensẽ, Tridentinũq; agrũ transmissis Alpibus Constantiã accessit. Eò & Imperator venit, & incredibili Principum, Prælatorumq; frequentiâ concilium celebratur, ut essent quandoq; in eo loco equorum supra triginta millia, ex quo multitudinem hominum licet conjectari. Discordiæ confestim inter Johannem Pontificem, Sigismundumq; exortæ, alterum alteri suspectum planè, inimicumq; reddidere. Quæ cum procederent longiùs ac in dies magis pericula cernerentur, Johannes clàm abire constituit, adjutus ad hoc, & planè invitatus factione Moguntini Archiepiscopi, & Federici Ducis Austriæ, qui cùm Imperatori adversarentur, crescere illius autoritatem ex oppressione Pontificis cõdolebant. Johãnes itaq;, cũ jã amplius quatuor mẽsib⁹ in cõcilio fuisset, tandẽ propter suspitionẽ noctu incognitus cum paucis comitibus fugiens, Schafusiam abiit. Cardinaliũ nemo fuerat conscius. Secuti sunt tamen postea pleriq; eorum, sub specie reducendi, reconciliandique. Qui cùm nihil proficerent, vim Concilii veren-

Ladislaus Rex moritur.

Concilium Constantiæ celebratur.

Johannis Pontificis & Sigismundi Imperatoris discordiæ.

Johannes Pontifex clam abire constituit.

Federicus Dux Austriæ.

Johannis Pontificis fuga à concilio.

tes Constantiam rediere. Johannes autem Burgundiam petere festinans, jussu Federici Ducis per viam retentus, Imperatori traditur. Timuit enim magnitudinem rei Federicus, præsertim cum per id factum Imperatorem simul, & concilium in suam ruinam provocasset. Itaque ex protectore proditor factus, reducere illum ac tradere constituit. Non tamen Constantiam reductus est, sed alia per opida captivus detentus, seu sponte, seu invitus pontificatu se abdicavit. Lentum deinde negotium concilii fuit, cùm & corrigere in Ecclesia permulta, ac tollere penitùs schismata niterentur. Vivebant enim adhuc Gregorius, & Benedictus, ambo nuper in Pisano concilio damnati: Gregorius in Picentibus constiterat, & quanquam omnes Populi, præter paucula Malatestarum opida, ab eo descivissent, ipse tamen se Pontificem nuncupabat. Is ergo Constantiam misit, seq; penitùs abdicavit. Benedictus autem in Hispania consistens, licet à cunctis destitutus, suâ tamen se pertinaciâ nutriebat. Hic ergo rursus improbatus, ac damnatus est.

Johannes Pontifex Imperatori traditur.
Johannes Pontificatu se abdicat.
Gregorius & Benedictus Pontifices damnati.
Gregorius Pontificatu abdicatus.

Post multa concilii decreta, & longi temporis moram, ad creationẽ novi Pontificis intendentes, Cardinales, & nationes singulæ ex autoritate concilii, Oddonem diaconum ad pontificatum delegerunt. Is fuit natione Romanus, ex familia Columnensium, vir antea nequaquã sagax existimatus, sed benignus. In pontificatu tamẽ ita opinionem de se prius habitam redarguit, ut sagacitas quidem in eo summa, benignitas verò non superflua, neq; nimia reperiretur. Peracto demum concilio in Italiam reversus per fines Mediolanensium, Mantuanorum, Ferrariensium, Ravennatium, Foroliviensiũ, Florentiã venit, Bononiam vitans, quæ se per id tempus in libertatem vindicarat. Florentiæ biennium ferè resedit, peropportuno loco ad rem Ecclesiæ componendam. Nam & cum Braccio, qui ecclesiæ opida permulta occuparat, opitulantibus Florentinis, concordiam fecit, illiusq; post hæc fretus operâ Bononiam redegit in suam potestatem, & cæteras urbes ubiq; recepit, ex quo ejus plurimum crevit autoritas.

Oddo Diaconus ad Pontificatum deligitur.
Bononia sese in libertatem vindicavit.

Per hæc ipsa tempora Johannes, qui depositus in Constantiensi fuerat concilio, Florentiam venit. Magna profectò res, ac mirabilis, quam paulò altius repetam pro ejus cognitione: Johannes post captivitatem illam, & abdicationem in Bavaria carcere servabatur. Erat autem scrupulus quidam apud multos, quoniam depositio, abdicatioq; illius violẽta fuerat, num jure subsisteret. Quòd si illa dubia, Martini quoq; electio in ambiguum veniebat, quoniam *non vacanti Ecclesiæ provideri de novo pastore non potuerit*. Ob hunc timorem Martinus, & simul ne Germaniæ Principes hoc habẽtes idolum, per eam occasionem aliquid quandoq; molirentur, redimendum Johãnem, & in Italiam reducendũ providit. Igitur per hunc modũ exemtus carcere cùm in Galliam pervenisset, consilio Martini cognito (id erat ut Mantuæ perpetuo carcere teneretur) antequam Mantuam veniret, rursus aufugiens in Ligures abiit. Ibi cùm esset liber, ac sui juris, sive conscientiâ ductus, sive quòd desperabat aliquid proficere posse; sponte suâ Florentiam venit, & sese pedib. Martini subjiciens, eum ut Pontificẽ verum & unicũ recognovit. In adventu ejus tota civitas obviam profusa multis lachrymis, & incredibili cõmiseratione respexit hominẽ de tantæ dignitatis fastigio in tantas calamitates prolapsum. Ipse quoq; miserabili propè habitu incedebat. His omnib. cõmiseratio Populi augebatur. Susceptus à Martino tandẽ intercessione civitatis primus Cardinalis efficitur, nec annũ integrum superstes, è vita migravit. Martinus autem pace cùm Braccio factâ cum & opida recepisset, ac omnia pacata viderentur, Romam petere constituit. Nec satis benevolo erga Florentinos animo decedere credebatur, carminibus quibusdam, quæ de se vulgò circunferebantur, infensus.

Johannes Pontificis abdicatio num justa.
Martinus Pontifex.
Johannes Pontificis liberatio.
Johannes Pontifex Martino Pontifici inclinatur.
Johannes Pontificatu abdicatus primus Cardinalis effectus, paulo post moritur.
Martini Pontif. pax cum Braccio.

Memini me non multis dieb. antè, quàm abiret Martinus, in cubiculo ejus fuisse, cùm unus, aut alter cubiculariorũ adessent, præterea nemo: Ambulabat ille de bibliotheca ad fenestrã, quæ hortos respicit, cum aliquot spatia tacitus confecisset, deflexit è vestigio iter ad me, cumq; proximè se admovisset, porrecto in me vultu, brachioq; molliter elato, Martinus, inquit, Papa quadrãtẽ nõ valet. Atq; ego statim verba illa recognoscẽs (erat enim cãtilena, quæ de illo dicebatur Italicâ linguâ, scilicet, *Papa Martino non vale un quatrino*) Quid est? inquã: nũ ad aures quoq; tuas hæ puerorum nugæ pervenerunt? Ille verò nihil ad hæc, sed eodem vestigio consistens iterato subjunxit: Martinus Papa quadrantem non valet. Tunc ego manifestiùs deprehensâ illius infensione animi (refricabat enim verba de se vulgò cantata) statui,

Leonardi Aretini verba ad Pontificem.

si quà possem, pro civitatis honore vulneri ejus mederi. Itaque, cùm alia nulla, inquam civitas, beatissime Pater, tibi & Romanæ sedi tantas cõmoditates, utilitatesque attulerit, quantas, dum in ea resedisti, Florentia contulit, nihil gloriosius, quàm pontificatus iste tuus reperiri poterit. Venisti Florentiam, cùm nihil temporalis dominii possideres, occupatis ubiq; per adversarios opidis, Bononiã quoq; parêre abnuente, ut tibi necessarium fuerit, cùm ex Ferraria Florentiã venire velles, per Ravennatẽ, & Foroliviensẽ agrũm longo ambitu iter deflectere. Te Florentiæ cõmorante, & cætera opida in potestatẽ tuam redierunt, & Bononia ipsa, quam prius extulerat, cervicem submisit. Contulit verò ad hæc plurimum opportunitas hujus urbis, propterea quòd Braccius amicitiam, fidemq; Florentini Populi secutus, ad te venire non dubitavit, & intercedente civitate, discordias omnes componere, atque opida reddere, illiusq; tũ postmodum fretus operâ Bononiam tibi parêre vi adhibitâ compulisti, ut longè, lateq; nunc tua potentia dominetur: Te insuper Florentiæ cõmorante cùm prospera ubiq; de te, ac de sedis tuæ loco circumferrentur, Cardinales ab Hispania deserto Benedicto huncipsum ad locum venientes, te ut verum, atque unicum Pontificem recognoverunt. Quo facto tres obedientiæ dudum separatæ, in te uno conglutinatæ sunt. Ad hæc duo incrementa hoc in loco suscepta, tertium illud præstantissimum, excellentissimumq; omnium felicitate mirabili cumulatur: quòd qui dudum fuerat Johannes Pontifex, de cujus dẽpositione propter vim adhibitam multi dubitabant, & scrupulus quidam relinquebatur in mentib⁹, securitate, atq; fiduciâ hujus loci Florentiam venit, tibiq; se sponte suâ subjecit, ac dominum, & Pontificem verissimum recognovit. Quo facto omnis penitùs est scrupulus, ambiguitasq; sublata. Neq; enim de vi illa adhibita solicitus esse quisquam potest, cum ipsius voluntaria in loco sibi tutissimo sit conspecta subjectio. Et accessit, quòd paulò pòst defunctus est, ut & admiratio, & querela, & (ut ita dixerim) fortunæ ludibriũ tolleretur. Illud certè constat, nullo alio loco illum ad te venturum fuisse, nisi in hac urbe, in qua permagnas amicitias privatim, & publicè se habere sentiebat. Hæc sunt, pro quibus gratiam tuam Florentia promeretur, cujus vel opportunitate, vel obsequio, vel auspicio tanta põtificatui tuo super accesserint incrementa. Nam puerilib. quidem nugis aures admovere, & quid ætas illa loquatur, attendere, vix tuæ videtur gravitatis. Martinus autem hæc audiens lætari admodum visus est, meq; palàm multis verbis laudavit, ac verissima dicere cõsensit. Quanti verò fecisset verba mea, paulò pòst ostendit. Nam cũ abire statuisset, vòcato ad se Florentinorũ Magistratu: Valde obligor, inquit, huic civitati. Cognosco enim quàm multa prospera in illa, & per illã mihi cõtigerunt. Deinde illa ipsa enumerãs eodẽ ordine, quo à me dicta fuerãt, cuncta recensuit. Florẽtiã tandẽ abiens Martinus Romã se cõtulit, ibiq; aliquot annos beatè regnavit. Præcipuè tamen pòst Braccii mortem ejus crevit potentia.

Martinus Pont. Romam se confert.

Braccius qui fuerit.

Braccius ipse magnus profectò vir fuit: Nam & Dux rei militaris peritissimus habebatur, & magnitudine animi, consilioq; pollebat, & aderat ei adumbrata quædã civili moderatione honestas. Hic ex opido Mõtone Perusini agri nobilib. admodũ parentib. ortus, statim ab adolescentia rei militari se tradidit, multisq; vulnerib. atq; laboribus peritiam tandem, autoritatemque boni Ducis est assecutus.

Braccius militũ Dux.

Exulabat per id tempus Perusina nobilitas ferè omnis, inter quos Braccius licet admodum juvenis, consilio tamen, & autoritate Princeps habebatur. Deniq; variâ militiâ per Italiã actâ, multisq; rebus gestis in id potentiæ, autoritatisq; accreverat, ut Perusinos diversæ factionis, qui domi erant, vi & armis compulerit nobilitatem recipere, ipse verò dominus Perusinæ urbis à Populo simul sit ac nobilitate delectus. Hinc ille magnificentiùs vires extendere cœpit, ac multas subinde urbes sibi subditas facere, ut cùm venit Florentiam Pontifex, hic plurima possideret. Initâ deinde cum Martino concordiâ, cùm opidorum partem dimisisset, partem concedente Martino retineret, non diu tamen in ea perseveravit.

Braccius Perusiæ dominus.

Sfortia militum Dux.

Erat per idem tempus Sfortia magnus & ipse profectò vir, & in quo rei militaris peritiam alii majorem esse, quàm in Braccio, alii parem existimabant. Hic quoque multas, ac magnas res gesserat, & per omnes militiæ gradus ad famæ, atque gloriæ culmen ascenderat. Inter hunc, & Braccium amicitia tandiu fuit, quandiu minores utrique fuerunt: auctos verò atque potentes æmulatio, atque contentio irritavit. Itaq; & prælia nonnunquam inter se committere, & cum inflammati plurimũ essent amborũ animi ad certamen, Sfortia transitu fluminis Piscariæ submersus periit. Et Braccius paulò pòst cum Aquilam urbem obsideret, Martino copias suas

Braccii & Sfortiæ æmulatio.

Sfortia submersus periit.

amicorumque ad liberandam obsidione urbem submittente, præter spem omnium profligatur, atque occiditur.

Braccius occiditur.

Florentini per hoc tempus bellum resumserant adversus Philippum Ducem Mediolanensium. Creverat enim ille, ac vires paternas mirabili quadam felicitate resumpserat, & addiderat ad paternam dominationem Genuam urbem. Cum ergo jam terrâ, mariqúe formidabilis esset, ac magnos Duces, magnumque equitatum haberet, & circa Forum Livii, Imolamque se inserere videretur, susceptum adversus eum est bellum, missæque à Florentinis copiæ apud Sagonaram profligantur. Philippi autem Duces post victoriam multa loca Florentinæ ditionis per Apenninum montem occuparant. Adversus hunc tumultum in dies crescentem, Oddo Braccii filius: puer adhuc sub gubernatione, atque cura Nicolai Picinini, cum magna paternorum equitum manu conducitur; Qui Aretium primùm, mox in agrum Mugellanum traducti hostiles impetus repressere, cursumque eorum victoriæ retardarunt. Sed post multa, atque egregia belli opera, cùm tandem in saltus difficiles se conjecissent, circùm Monam fluvium profligantur, captusque Nicolaus Picininus Faventiam ducitur. Nam Oddo in ipsa profligatione vulneratus obierat. Hinc vacillare civitatis res iterato cœpere, & in magno esse metu. Sed accidit percommodè Picinini captivitas, quoniam Faventinum dominum, in cujus manibus ipse erat, ad nos traxit; conditionibus melioribus, utilioribusque oblatis. Itaque secutâ mox æstate belli omnis impetus ad Faventiam constitit. Copiæ Florentini Populi intra urbem Faventiam, adversariorum autem copiæ longè majores ad Imolam, Forumque Livii, circumque ea loca degebant, præliaque percrebra quotidiè gerebantur ad ipsas propè Faventiæ portas. Denique Faventia eo anno murus nostræ fuit civitatis. Nec enim dubium erat, quin omnis impetus belli Florentina in mœnia recasurus fuisset, nisi Faventia obstitisset.

Belli inter Florentinos & Philippum Ducem Mediolanensiū.

Genua à Duce Mediolanensiū recipitur.

Florentinorum copiæ profligantur.

Oddo Braccii filius.

Nicolaus Picininus.

Mona fluvius.

Oddonis mors.

Post longum certamen in agrum tandem Aretinum impetus belli redactus est ex hujusmodi causa: Magistratus, qui pro Florentino Populo Anglare opidū gubernabat, sperans sibi lucrū fore, si ab ea parte turbationes concitarentur, Burgenses quietos homines, nec hostile quicquam molientes, hostiliter ipse invasit, vastatisq; infestè agris, ac prædæ expositis, summis injuriis eos affecit. Illi tam insigniter læsi, nulla fuit mora, quin copias hostium ad se convocarent. Hæc copiæ cum eò venissent, cuncta circum Anglare ferro, igneque populatæ sunt, & copias Florentini Populi sub ipso opido stantes perfregerunt. Per hunc modum belli certamen, & impetus ex Faventino agro in Aretinum redigitur. Nicolaus Picininus per hunc tumultum in Aretinos tractus, non satis bono animo esse videbatur, & prædicabat obsequia sua nequaquam gratè à Florentinis esse suscepta, Tempus verò stipendiorum suorum ad finem devenisse, se jam alia sibi cogitare. Hæc ab eo palàm jactata interpretabantur homines, quasi vellet ille consueto hoc militantium more stipendia sibi augeri, & vulgò jactabant ab amicis ejus, qui non pauci Florentiæ, nec impotentes erant, hanc viam ostensam illi, quò majora consequeretur. Ob hanc igitur opinionem nulla diligentia est adhibita, quò retineretur. Sed cùm finis stipendiorum venisset, secedens in Cortonensem, & Perusinum agrum, paucis pòst diebus se ad stipendia Mediolanensis Ducis conductum ostendit. Subindeque conjunctus hostibus unà cum illis in agrum Aretinum regressus, Classium & Castrum novum, & Pontenanum, & quicquid castellorum est inter Bibbienam, & Aretium cepit. Hic tumultus plurimum turbavit nostrorum mentes, nec solùm trepidare, verùm etiam diffidere, desperareque coëgit. Erat enim multitudo hostium ingens, nostri autem perquam pauci, insuper imparati, & fracti videbantur. Cum ergò non immeritò trepidaretur, ad Venetos respicere Florentini cœpere, existimantes illis quoq; formidandum esse Mediolanensis Ducis opes usq; adeo augeri. Nec falsa quidem erat existimatio. Formidabant enim ac molestè ferebant, gravemq; illius propinquitatē futurā putabant civitati suæ. Quibus rationib. ad societatem trahebantur. Philippus verò ubi hæc tractari sensit, ne coirent simul civitates, pacem obtulit Florentinis: prælata est tamen Venetorum societas paci, cui non satis credendum homines arbitrabantur. Post eam societatem contractā, repentè Brixiam urbem Veneti invasere. Quare conterritus Mediolanensis Dux confestim revocavit ex Hetruria copias. Florentini quoq; bifariam partitis copiis earum partem in Galliā Cisalpinā misére, quò Venetis jungerentur, partem ad

Burgenses à Magistratu Florentino aggrediuntur.

Nicolai Picinini à Florentinis defectio.

Florentinorū cum Venetis concordia.

Venetorum cum Duce Mediolanensi Philippo pax.

recuperanda castella Aretini agri prius amissa retinuere. Et castella quidem illa non sine difficultate recuperata sunt, & in Gallia prospere bellum est gestum. Brixia quoque tota cum arcibus in potestatem Venetorum devenit. Pax deinde cum Mediolanensi Duce facta, in qua insuper Bergomum, & opida quædam Venetis dimisit.

Brixia in potestatem Venetorum devenit.

Pòst nòn integro biennio decurso, aliud rursus bellũ renascitur, longè periculosius, quàm primũ. Fluxit verò ex hujusmodi causa: Nicolaus Bracci sororis filius cũ aliqua equitũ manu inter copias Florentini Populi p Galliã militaverat. Hic finito bello in Hetruriam reversus, cum ad cæterorum exemplar stipendia, utpote receptâ pace, ipsi minuerentur, non tulit ille quidem, neq; assensus est, sed per id ipsum tempus majores sibi copias parare contendit. Et vulgabatur illum in Umbria, quoniã inde ipsi origo foret, aliquid esse moliturũ. Cùm ergo ad aliquẽ modum auctus jam esset, repentè in agrum Lucensem profectus, regionem totam subitâ clade involvit. Lucensib⁹ per id tempus dominabatur Paulus Guinisius, eratq; cum illo pax Florentinis. Odia tamen suberant, quod proximo bello cum hoste sensisse ferebatur. Filium certè cum equitatu ad eum miserat, eâ tamen lege, ne adversus Florentinos, Venetosq; bello gerendo adesset. Itaq; etsi ignarâ civitate impetus erat factus, tamen quia causæ suberant, ac ex nostris opidis moverant, suspicionem præbuit, quasi occultâ civitatis operâ factus impetus fuisset. Qua opinione multi nostrorum his locis finitimi ad prædam, direptionemq; concurrerant, ut jam non integra res civitati, sed cœpta quodãmodo videretur. Punire enim transgressores præ multitudine non licebat, & simul multitudo urbana mirabili ardore id bellum deposcebat. Deniq; rejectis maioribus, gravioribusq;, qui diversa suadebant, concursu multitudinis bellum suscipitur. Quo facto, statim permulta Lucensis agri castella sese Florentinis dedidere. Luca deinde obsessa, & aggere circundata, adeò vanâ spe, ut sibi suaderent stulti quidam aquâ per aggerem invadari posse. Id cum sperare vanum esset, & in longum obsidio traheretur, veniens demum Franciscus Sfortiæ filius, Lucam obsidione liberavit, nostris bono consilio ad Librofactæ mœnia sponte suâ se recipientibus. Hostes autem paulò pòst circa Nebulam fluvium profecti Pisciam oppugnarunt, & Buggiam vicum ceperunt.

Paulus Guinisius Lucæ dominus.

Luca obsidetur.

Franciscus Sfortiæ filius Lucam obsidione liberat.

Nec multò pòst ipse Paulus Guinisius, qui Lucæ dominabatur, dolo suorum captus, Mediolanum transmittitur. Franciscus autem Sfortia pecuniâ à Florentinis acceptâ Lucam destituit. Rursus ergo majori vi obsessa à Florentinis, cùm jam ad extremum devenisset, adventu Nicolai Picinini obsessores profligantur. Missio Nicolai Picinini, & prius Francisci Sfortiæ à Philippo Duce Mediolanensi processerat. Ob eamq; rem resumptum fuerat adversus eum bellum, flagitantibus Florentinis, ut Veneti per Galliam Philippum adorirentur. Inter hæc Senenses apertè defecerunt à Florentinis, jam pridem illis infensi ob Lucæ obsidionem, per quam nimia crescendi, ac vicinis dominandi cupiditas depræhendebatur, ac suspecta jam pridẽ illis erat civitatis potentia. Picininus ergo Pisanũ, Florentinũq; agrũ invadens, non prius destitit, quàm à Luca Senas usque sibi viam aperuit, ipse quoque cò profectus Staggiam obsedit. Inde in Aretinos spe proditionis tractus, cum detecta proditio esset, castella in his locis subitâ, improvisâque vi complura cœpit.

Paulus Guinisius dolo suorum capitur.

Luca iterũ à Florentinis obsidetur.

Et liberatur.

Senensium à Florentinis defectio.

Staggiam Picininus obsedit.

Hoc bellum maximè attrivit Florentini Populi opes, ac in summum discrimen adduxit, cum & Pisæ vix, & anxiè retentæ sint in potestate, & omnia castella Pisani, Volaterranique agri fuerint amissa, & in Aretinis fluctuarent omnia, & in Florentino etiam agro castella quædam Senenses occupassent, & intra urbem crebris, intolerabilibusque tributis cives exinaniti, & ærarium penitùs esset exhaustum. *Querelarum itaq; plena erant omnia, ut fieri solet in Populo malè succedentibus rebus*, nec quicquam erat odibilius, quàm ij cives, quorum operâ bellum Lucense fuerat susceptum. Per Galliam quoque Cisalpinam varia ejus belli fortuna modò Venetos, modò Mediolanensem Ducem afflixit.

Hoc feruente bello Sigismundus Imperator in Italiam venit, nec magnas copias secum adduxit, utpote qui in Philippi Mediolanensis potentia, opibusque fundamenta sui transitus collocasset. In Gallia longiori morâ per hyemem tractâ, cùm Mediolani primùm, deinde Parmæ desedisset, tandem secutâ mox æstate in Hetruriã transiit. Ob ejus adventũ civitates erectis animis vel timore, vel spe suspensæ perstabant, magnũ profectò aliquid molituræ. Sed imminuit ejus autoritatẽ, quòd

Sigismundi Imperatoris adventus in Italiam.

his ipsis

his ipsis diebus præmissi equites Philippi Mediolanensis, magnâ strage ab equitib. Florentini Populi sub Toporio opido profligati sunt. Qua nostri victoriâ elati, ubi venisse in urbem Lucam Imperatorem cognoverunt, eò vadentes, ad ipsas propè portas posuerunt castra, cunctaq; circa urbem populati sunt, intus manente Imperatore, ac prohibere vastationem nequeunte. Hæc res & his, qui erigebantur ob ejus adventum, fiduciam eripuit, & his qui formidabant, metum ademit.

Philippi Ducis equites apud Toporium profligantur.

Sigismundus Imperator Lucæ obsidetur.

Post hæc in agrum Senensem traductis copiis, quo illic quoque vastarentur segetes, Duces parum admodum circum ea loca commorati, in fines Aretinorum sese receperunt, causantes commeatum Senensi in agro sibi deesse. Itaque per eorum absentiam Imperator adeundi Senas facultatem nactus, eò festinavit. Senis aliquot menses commoratus, tandem Romam profectus est de Pontificis voluntate. Pontifex erat Eugenius quartus, natione Venetus, qui Martino defuncto in Pontificatu successerat. Ab hoc Imperator solenniter coronatus est.

Eugenius IIII. Pontifex.

Per hæc ipsa tempora pax recepta est cum Mediolanensi Duce, ac bello finis impositus. Per eam pacem omnia castella reddita sunt Florentinis, quæ in Pisano, Volaterrano, Aretinoq; agro hostis cepisset. Hostibus quoq; omnia castella Lucensis agri, quæ prius ceperant Florentini, reddidere. Imperator demum Româ abiens per Tuterdinũ, & Perusinum agrum profectus Ariminum petiit. Inde per Ravennatẽ, ac Ferrarienseẽ, & Mantuanũ trans Alpes abivit. Et quidem tantâ varietate vel animi, vel fortunæ, ut inimicissimus Philippo Mediolanensi abierit, cujus favore, atq; opib. Italiam intrasset, Venetorum autem, quibus maximè inimicus venerat, amicissimus recederet. Erga Florentinos quoq;, licet apud Lucam graviter ab his offensus, non inimico esse animo visus est, tentavitq; in recessu illo suo Florentiã venire, sed non recipiente Populo aliud iter secutus in Germaniam rediit. Nec diu supervixit. Nam triennio fermè post reditum ejus in Ungaria defunctus est. Hunc Principẽ nos Placentiæ primum vidimus, & aliquem cum eo usum, conversationemq; habuimus, dum Laudæ, Cremonæq; constitimus. Postea verò Constantiæ magis naturã illius, moresque conspeximus. Fuit autem proculdubio vir inclytus, præclarâ facie, corpore tum specioso, tum robusto, magnitudine animi sive pace, sive bello eximiâ, liberalitate verò tantâ, ut hoc unum illi vitio daretur, quòd largiendo, & erogando, sibi ipsi facultates detraheret ad negotia, bellaq; obeunda. Huic successit in imperio, ac regno Ungariæ Albertus Dux Austriæ, qui nec ipse diu vixit. Sed hæc posteo facta sunt. Nos autem ad nostra tempora revertamur.

Florentinorum Pax cum Duce Mediolanensi.

Sigismundi Imperatoris ex Italia recessus.

Sigismundi Imperatoris mors.

Sigismundus Imperator qui fuerit.

Albertus Dux Austriæ in imperio succedit.

Post eam pacem, de qua suprà diximus, Franciscus Sfortiæ filius, qui cum equitatu apud Mediolanensem Ducem militaverat, per speciem allevandæ militiæ dimissus, in Picentes devenit. Ibi cum dedentia sese opida permulta suscepisset, elatus successu, iter in Apuliam ab initio destinatum omittere statuit, ac circum ea loca vires extendere. Hujus propinquitas Eugenium intra urbem Romam trepidare coëgit, & accedebat terrori, quòd Nicolaus Braccii sororis filius, qui modò sub eo Pontifice militaverat, alienatus, atq; infensus Pontifici, quasi eum opprimere dolo tentasset, magno tumultu Tibur occupaverat, indeq; bellum Romæ gravissimum inferebat. Intra urbem verò nihil sani, neq; pacati videbatur, nec satis Eugenii prospera fama, præsertim quia Pontificatũ tranquillissimum à Martino susceptum, ipse confestim magnis turbationibus involvisset.

Francisci Sfortiæ gesta quædam.

Tibur occupatur.

Concilium per id tempus Basileæ cogebatur, & accesserant eò Cardinales quidam. Eugenius autem Romæ consistens, magnis vexationibus premebatur, quibus tandem ex urbe Roma clàm fugere coactus, mari Pisas delatus, indeq; Florentiam veniens aliquandiu in ea resedit. Hoc quoq; in loco multa ab eodem Pontifice tentata, haud satis quieti, & paci congruentia, & illud in primis, quod Bononienses vi, & armis cogere in sua imperia perrexit. Ex quo turbationes ortæ graves, ac penè in bella reditum. Bononienses enim ab illo vexati, Mediolanensis Ducis auxilia confestim vocavere, copiisq; hinc inde coactis, noster, Venetorumq; equitatus Pontifici concessus, non longè ab Imola urbe, à Picinino profligantur, Duxq; copiarum Florentini Populi Nicolaus Tolentinas Mediolanum captivus transmittitur.

Concilium Basileæ indictum.

Eugenii Pontificis fuga.

Nicolaus Tolentinus capitur.

Cosmus Medices reducitur.

Florentiæ quoqus per hoc ipsum tempus vehemens in Repub. mutatio fuit, reductoq; Cosmo Medice, & agnatis, qui superiore anno fuerant expulsi, diversa factio satis magno numero in exiliũ agitur. Cõcordia deinde inter Eugeniũ, & Philippũ Mediolanẽsẽ secuta, Imolaq; & alia quædã Flaminiæ opida Põtifici restituta. Stabilita

Concordia inter Eugenium & Philippum Mediolanensem.

quoque pax iterum, in qua Veneti, & Mediolanensis Dux, & Florentini comprehensi sunt, eo pacto, ut si quis eorum alterum offenderet, cæteri omnes adjuvare eam partem, quæ offensa foret, tenerentur. Hæc & solenniter facta, & plena maximæ spei durationem minimam habuere. Nam cùm haud multò pòst Genua, quæ

Genua à Duce Mediolanensi deficit.

sub Imperio Mediolanensis Ducis erat, ab eo defecisset, Florentini, & Veneti usq; adeo gratè id susceperunt, ut non abstinerent ab auxiliis præstandis, quò Genuenses in libertatem se magis assererent. Et sanè potentia Mediolanensis Ducis eximia, & animus extendendi Imperii cupidus infidam ac suspitiosam confœderationem reddiderant. Causa verò rerum novarum Genuensibus fuit, quod cùm Aragonum

Aragonum Rex superatur.

Regem non procul Gajeta navali prælio superatum cum duobus fratribus, ac magno procerum multitudine cepissent, Dux Mediolanensis eum Regem, fratresque Mediolanum traductos, & humanissimè suscepit, & liberalissimè dimisit. Mirabili certè magnificentiâ fretus in duobus simul Regibus, ac tot proceribus liberandis. Sed ea liberalitas amittendi Genuam causa fuit. Genuenses enim usq; adeò indignè tulerunt, Regem sibi inimicum absque ulla sui ratione esse dimissum, ut Mediolanensis Ducis jugo repulso in libertatem se vendicarent. Florentini verò & annonâ primùm, & mox auxiliis militum eos juvarunt.

Basilica Florentina dedicatio.

Pons ligneus mirabili opere ædificatur.

Per hoc ipsum ferè tempus basilica Florentina ab Eugenio Papa solenniter dedicata fuit. Cujus rei causa pons ligneus incredibili celeritate, ac mirabili opere ædificatus est ab Ecclesia prædicatorum, ubi Pontifex habitabat, ad ipsam basilicam, quæ erat dedicanda. Is verò pons non solùm ad magnificentiam pertinuit, verùm etiam ad necessitatem. Tantus enim in ipsa dedicationis die concursus hominum fuit ex agro, ac finitimis opidis, & ex ipsa multitudine urbana, ut complerentur omnes aditus, omnesq; viæ, nec Pontifex cum suis Cardinalibus, & Prælatis transire unquam præ nimia turba potuisset, nisi pons ad hoc ipsum super injectus viam eis

Pontis latitudo & longitudo.

præbuisset. Incepit autem is pons à porta ipsa Ecclesiæ prædicatorum, inde novam plateam secans, usque ad caput viæ, quæ ducit ad Ecclesiam sanctæ Mariæ majoris, perque ipsam viam ubique continuato ponte usq; ad templum Baptistæ, proximamque subinde basilicam pervenit. Erat verò latitudo pontis circiter brachiorũ quatuor, pedesq; lignei transversa sustentabant tigna. Super his verò tabulata erant. A lateribus verò columnæ paribus inter se distantes spatiis insurgebant in altitudinẽ brachiorum septem. Hæ ad pavimenti tigna infixæ aliis rursus exilioribus tignis in extrema altitudine vinciebantur. Super his vela erant, quibus pons tegebatur universus, cum papilionibus utrinque pendentibus, pavimentum rursus ab utroque latere usque ad zonam hominis aulæis erat munitus. Per hunc pontem incedens Pontifex, magnâ & ipse pompâ, magnoq; ornatu, cum omnium Cardinalium, Prælatorumq; multitudine ad basilicam pervenit, spectante Populo de inferiore loco, & tantum pontis ornatum, ac tam venerabilem pompam cum lætitia intuente.

Haud multò pòst dedicationem hanc, Eugenius Bononiam se transtulit, rece-

Luca tertio obsidetur.

ptâ jam pridem eâ civitate post Mediolanensis Ducis confœderationem. Luca deinde rursus obsessa est à Florentinis ex ejuscemodi causa: Venerant in agrum Lucensem permagnæ equitum copiæ Philippi Mediolanensis. Ducebat autem eas copias Picininus, petebatq; à Florentinis, ut pacatè sibi transire in Senensium fines liceret. Florentini autem suspicantes fraudem aliquam subesse, transitum negaverunt, ac, ne fortè vi transire adorirentur, Franciscum Sfortiam celeriter vocatum (erat enim Venetorum, Florentinorumq; militiæ Dux) venientibus opposuerunt. Initium hiemis erat, cùm hæc facta sunt, statimq; est per universam hiemem ambigua pace, cum à nostris fines agri Florentini, Pisaniq; defenderentur, ab hostibus verò circum ea loca desidentibus suspiciones magis, quèm apertum inferretur bel-

Serezana.

lum. Serezanam tamen, & alia quædam Lucensis agri castella per eam hiemem ceperunt hostes, & duo parva loca in agro Pisano ad extremum occuparunt.

Transactâ demum hieme nostros majori apparatu Pisis egressos non expectaverunt hostes. Erant enim afflicti longâ hiemis miliriâ, sed trans Apenninum abeuntes, in Galliam se receperunt. Nostri verò receptis omnibus castellis primo amis-

Florentinis materia belli deerat.

sis, quandoquidem materia deerat belli, Lucenses invadere constituerunt, eis succensentes quòd hostibus auxilia præstitissent, quodq; eos commeatu, cæterisq; rebus, quæ sunt ad usum belli, sustentassent. Itaque contra Lucenses versis signis cuncta fermè eorum castella ceperunt, & Lucam ipsam obsederunt, ut parva admodũ, vel nulla

vel nulla spes evasionis superesse videretur. Nam hostium copiæ per superiorem hiemem diutius in agro Lucensi commoratæ, omne quasi frumentum ejus urbis consumserant. Nova autem frumenta, ptius quàm maturescerent, nostri vastarant. Quare in extremo constituta civitas frumenti defectu, peritura videbatur. Nutriebat tamen eorum spem Nicolaus Picininus, qui se venturum ad obsidionem solvendam minitabatur, & apparatus quosdam ad ostentationem faciebat.

Cæterum socii magis, quàm hostes, Lucæ profuerunt. Veneti quidem antiqui socii, & Genuenses nuper in societatem recepti, bis, aut ter obsidionem interruperunt, cum aliàs Pontremulum, aliàs Parmiam Dux, & copiæ traducerentur. Id Florentini perindignè ferebant, atq; ita alienationes quædam animorum exortæ sunt inter Florentinos & Venetos, jactabantq; permulti, Venetis non placere, ut Luca in Florentini Populi potestatem deveniret. Ea suspitio paulatim subcrescens, dividendæ societatis causa fuit, præsertim postquàm Duci copiarum transire Padum recusanti denegata penitùs stipendia fuerunt à Venetis. Tunc enim quasi deficiente societatis fide Franciscus Sfortia de reconciliatione cum Mediolanensi Duce agitare cœpit. Florentini autem, quò se verterent, nesciebant. Venerat enim Picininus cum magnis copiis per Flaminiam usq; ad Forum Popilii, quasi inde in Hetruriam transiturus. Veneti autem spectatores sedebant otiosi, oratores nostri Venetias missi non audiebantur. Ita cogente necessitate Florentini reconciliationē secuti sunt, & cum Lucensib. pax eâ conditione recepta, ut obsidio Lucæ solveretur, castella verò, quæ cœperat Florentinus, retineret.

Florentinorum & Venetorum dissidia.

Franciscus Sfortia Duci Mediolanensi conciliatur.

His peractis, Picininus statim retrò conversus Forum Livii, & Imolam, & Bononiam occupavit. Inde in Venetos transiens, omnes belli clades, quas Florentinis inferre paraverat, contra illos exercuit, multisq; opidis Venetorum captis, tandem Brixiam obsedit, atq; ita oppugnavit, ut mœnia urbis crebro tormentorum pulsu quibusdam locis everterentur. Hæc omnia mirabili celeritate Picininus effecerat.

Imola & Bononia à Picinino occupatur.

Brixia à Picinino obsidetur.

Proxima deinde hieme Eugenius Papa Florentiam rediit, adducens secum Imperatorem Græcorum. Quibus de rebus altiùs resumpto principio est à nobis dicendum: Eugenius enim cum Florentiâ Bononiam se contulisset, de unione Græcorū agitari cœpit. Mota priùs hujúsce rei mentio fuerat in concilio Basiliensi, deinde ab Eugenio recepta procuratio est, quò Basiliensis concilii autoritatē minueret. Itaq; Græci prius autoritate concilii permoti, cum ad eum venire locum, in quo Papa, & concilium foret, spopondissent, indicto à Pontifice apud Ferrariam altero concilio, cum illuc Pontifex quoq; accessisset, Græcos eò pertraxit. Venerant enim jam Venetias Græci, qui etsi ab initio ambigui starent propter Basiliensium, Pontificisque discordias, præter eorum spem apud nostros repertas, tamen viam Pontificis ad extremum secuti, Ferrariam se ad Pontificem contulere. Aliquot mensibus negotium unionis Ferrariæ agitatum cum esset, superveniente peste, Græci unà cum Pontifice Florentiam se transtulère, receptiq; benignè pòst aliquot menses, quàm Florentiam venerant, unitatem demum, & concordiam iniere, sublatis quibusdam circa fidem erroribus. Fuit autem numerus Græcorum, qui Florentiam venerant, supra quingētos. In his verò Imperator, & frater ejus germanus, & Patriarcha Constantinopolitanus cum multis Archiepiscopis, & Prælatis, multiq; cum Imperatore proceres, seculares q; insignes viri, ac literarum non sacrarum modò, verùm etiam gentiliū benè periti.

Concilium Ferrariæ indicitur. Græci ad Concilium veniunt.

Imperator Græcorum.

Patriarcha Constantinopolitanus.

Florentiæ dum essent Græci, redintegratio fœderis noviter facta est inter Florentinos & Venetos. Picininus enim post Brixiam oppugnatam, transgressus Athesim fluvium, circa Veronam, & Vicentiam terribilis imminebat. Capto Lignato, ac cæteris fermè omnibus illarum partium opidis, nullum remedium fore videbatur, quin Patavium usq; cuncta pervaderet. Hæc pericula Venetos permoverunt ad Florentinorum societatem, quam paulò antè spreverant, repetendam. Florentini quoque non inviti in societatem redierunt, existimantes, si deletæ forent Venetorum opes, nequaquam ab se victorem temperaturum. Ita conjunctio rursus fit inter Venetos, & Florentinos, Franciscusq; Sfortia Dux cum magnis copiis operâ Florentinorum ad Venetos transgressus, cursum victoriarum hostilium omnino repressit, eorumq; copias omnes trans Athesim repulit. Secuta deinde permulta, ac præclara & circa Benacum lacum, & circa Veronæ recuperationem, quæ particulariter referre contra propositum esset nostrum, cùm summam tantùm rerum notemus, non historiam describamus.

Fœdus inter Venetos & Florentinos redintegratur.

Lignatum opidū capitur.

Amadeus Subaudia Dux Pontifex creatur.

Per hoc ipſum tempus à Baſilea nuntiabatur concilium, quod ibi diutiùs fuerat, privato Eugenio, alterum Pontificem creaviſſe Amadeum Subaudiæ Ducem. Id admirabile cunctis videbatur, tanti faſtigii Principem dubio Papatu ſe honerare voluiſſe, *cùm etiam certus Papatus magna ſeruitus ſit exiſtimanda.* Nos quæ ſequentur videbimus.

Nicolai Picinini in Hetruriam adventus.

Cum per Hetruriã quies eſſet à bello, omnisq; hominum cura in Galliam Ciſalpinam eſſet converſa, Nicolaus Picininus in medio fervore Gallici belli relictâ Galliâ, magnas ſuorum copias in Hetruriam rapuit. Cumque transmiſſo Apeninni jugo in agrum Mugellanum deſcendiſſet, magnum terrorem intulit noſtris. Agmina ſuorum latronum ritu, uſque propè ad conſpectum urbis diſcurrebant. Fœdâ trepidatione, & fugâ circum urbem omnia complebantur, intra urbẽ verò magnæ ſuſpitiones erant, tum quòd infima plebs caritate annonæ premebatur, tum etiam quòd præſenti Reipub. ſtatu non omnes pariter cives gaudebant. Erat verò tota urbs plena colonorum, & agricolarum, cum conjugibus, & liberis, ac raptâ ex hoſtibus ſupellectile fugientium, bovesq; & pecora vias omnes urbis compleverant. In hoc ergo tumultu Decemvir iterum creatus ſum ad curam belli gerendi. Geſſeram enim ſuperiori æſtate eundem Magiſtratum per id tempus, quo reconciliatio facta eſt inter Florentinos, & Venetos. Sed premente civitatem maximo diſcrimine ob repentinum hoſtium adventum, rurſus decreto Populi Florentini Decemvir creatus fui, cum præſtantiſsimis quibusdam viris. Neq; enim tunc imminens periculum mediocres hominos depoſcebat, ſed qui tantarum rerum molem perferre animo, & gubernare conſilio idonei eſſent, propterea data opera eſt, ut quoad fieri poſſet, optimi ſumerentur.

Florentinorum trepidatio.

Leonardus Aretinus decemvir iterum creatur

Hoſtes cum aliquot dies circa Politianum ſtetiſſent, tandem ex Mugellano in Caſentinatem agrum transierunt, quod quidem eorum factum mentes noſtras valde ſublevavit. Formidabamus enim ne per Marinum fluvium ductis copiis inter Pratum, & Florentiam deſcenderent, ubi & commeatum habere potuiſſent, & impedire transmiſsionem frumenti, quod à Piſis, atq; emporio Florentiam vehebatur. Nam ad cætera quoq; pericula frumenti indigentia per id tempus acceſſerat. Picininus igitur ſive non intellexerit, ſive non auſus fuerit, hac opportunitate relictâ, in Caſentinatem copias duxit, loca montana, & ſaltuoſa, & remotiora ab urbe, qua quidem in re ſecutus eſt (ut putant) conſilium, & ſuaſionem Franciſci Comitis Puppii ſecretò illum vocantis. Ubi ergo in Caſentinatem pervenit, Bibbienam, & Romenam cepit, & Franciſcus Comes cum Puppio, cæterisq; caſtellis ſuis ad eum defecit, commeatuq; adjuvit. Inde ad caſtellum Sancti Nicolai poſitis caſtris, menſe integro circa illud deſedit. Poſtquam verò id quoq; ſuſcepit, ad Raſsinam conſtitit. Nos per hoc tempus caſtellum Sancti Nicolai paulò antè amiſsum recepimus, quæ quidẽ res adverſariorum mentes plurimum fregit. Munitiſsimum enim caſtellum, quod ipſi tormentis, & machinis vix uno menſe integro expugnarant, recuperarum à nobis intra paucos dies obſtupeſcebant. Jamque ex hoc noſtri meliore ſpe, illi deteriore cœperunt eſſe.

Franciſcus Comes Puppii.

Florentinis auxilia ſupervenerunt.

Michelottus.

Inter hæc Florentinis auxilia ſupervenerunt, ex Gallia equites ad ſeptingentos, ex agro Piceno totidem, quos ducebat Michelottus, ex Flaminia Petrus Jampaulus Urſinus cum aliqua manu redierat, pedites verò conduxerat civitas ſuprà quatuor millia, expectabãtur prætereà Eugenii copiæ. Erant verò hæ ſupra duo millia equitum, quæ cùm circa Aretum ſe noſtris conjunxiſſent, validi jam ac reſiſtere parati, ad Anglare opidum duxerunt. Nam Picininus ſuſceptâ in deditionem Raſſinâ, ad Burgum copias duxerat. Itaque illis in locis noſtræ copiæ hoſtibus oppoſitæ conſtitere. Non proſequar ſingulos actus. Nam id quidem (ut ſæpius jam diximus) hiſtoriæ foret.

Anglare opidũ.

Picininus Burgum tenebat, inde Tifernum occupare tentavit, mox Peruſiũ adiit, eamq; urbem celeriter in ſuos favores convertit, poſtea Tortonam per proditionem capere niſus eſt. Hæc omnia celeriter admodum fecit, inde ad noſtros reverſus inter Tifernum, & Burgum cum exercitu conſtitit. Noſtri hoſtium præſentiam veriti, caſtra, quæ prius erant longiùs, ad ipſa Anglaris mœnia conjunxerunt. Ea ſignificatio timoris audaciam Picinini adauxit. Itaq; non multis poſt hæc diebus repentè ſuperveniens totis copiis noſtros invaſit. Duæ res admodum noſtros juvabãt: una quòd ſub ipſo opido prælium committebatur loco percommodo ſibi, hoſtibus

adverſo:

adverso: alterà quòd hostes ex castris suis armati venientes propter maximos calores ipsi, & equi defessi prædium inibant, nostri recentes, & tunc primum sumptis armis, equisq; præliabantur. Itaq; tandem superatus Picininus omnes ferè copias amisit, ipse vix, & anxiè ad Burgum se cum paucis recepit. Vexilla omnia exercitus hostium à nostris capta, & Florentiam relata. Præterea tentoria, & cætera omnia, quæ fuerunt in hostium castris, nostri cepere. Ex equitib. autem hostium pauci admodū evaserunt. Capti sunt etiam ex Burgensibus supra mille ducentos, qui fiduciam Picinini secuti, quem victorem fore haud dubiè credebant, populariter exierant in nostros. *Sed qui alios capere sperabant, ipsi capti sunt.* Deniq; hæc maxima fuit victoria, finem bello impositura, si nostri sequi eam voluissent. Sed nec Dux erat unus, cui omnes parerent, nec militum cunctorum idem animus. Itaq; ad Burgum ducere, & Picininum circumsedere differentes, spatium abeundi illi dederunt. Tertia demum post pugnā die profecti, cum ille jam abiisset, ad Burgum duxere, Burgumq; ipsum, & Monterchium, & Valliallam in deditionem ceperunt. Fuit autem hæc victoria apud Anglare opidum parta tertio Calend. Julii quadragesimo anno supra mille quadringentos.

Picininus superatur.

ANNO. 1440.

Post hæc nos cum alia militum manu Bibbienam, & Romenam, ac cætera prius amissa, faciliter recuperavimus. Castella verò, quæ Comitum fuerant, cæterasq; arces per Casentinatem obsideri fecimus. Maximum tamen circa Puppium fuit certamen. Opidum enim nobile naturâ, manuq; munitum, & defensoribus plenum, haud facilè expugnabatur, nisi defectus rei frumentariæ nos adjuvisset. Puppienses enim jubente domino frumentum omne vetus Picinino, & suis tradiderant. Nova autem frumenta per bellum, & obsidionem colligere non potuerant. Ita deficiente spe Puppium deditur. Leoninum cum Mignario, cum Battifolle, & Prato veteri, ac cæteris omnibus castellis, quæ comitum fuerant, in potestatem nostram venerunt. Totum deniq; Casentinum, quod nondum fuerat Florentini Populi, in Magistratu nostro, nostræ civitati subjecimus. *Ita ex turbulentissima tempestate, qua creati fueramus, res prosperæ, lætæq; sunt ad extremum secutæ cum ingenti gloria & exaltatione civitatis.*

Maximum certamen circa Puppium.

Puppium deditur.

Florentinorum victoria.

RERUM ITALICARUM FINIS.

LEONARDI ARETINI COMMENTARIORUM RERUM GRÆCARUM AD ANGELUM ACCIAIOLUM EQUITEM Florentinum Liber.

Nimadverti nonnunquam, ô Angele! te admirari solere meam, ut ita dixerim, cunctationem, ac tarditatem, quoties aut de suscipiendo bello consultatur, aut de his rebus, quas bellum sit faciliter secuturum. Ego autem, si quid est in me tale, illud volo scias, non tam ex natura mihi provenire, quàm ex eo, quia multa legisse mihi videor, per quarum rerum memoriam, atq; exempla, cunctationes omnes, atque pericula reformido. *Nulla enim fuit unquam civitas, neq; tam aucta opibus, neq; tam florens, quæ non ex parvis interdum erratis in maxima inciderit pericula status sui.* Nonnullæ etiam ex hoc ipso in extremam ruinam devenerunt. Quare si cunctatores, & tardi, si deniq; timidi, ac diffidentes in hujusmodi rebus, aut tibi aut cæteris visi sumus, eam scias causam fuisse, quod exempla me revocant, & deterrent ab omni protinùs dimicatione. *Equidem civitati beatæ atq; felici quietem maximè complectendam puto*, & quò melius stat, eò minus fortunam experiendam, quæ mutabilitate gaudere dicitur. Sed est id quidem (ut opinor) non tam fortunæ culpa, quàm stultitiæ nostræ. *Homines enim neq; à doctrina instituti, neque ingenio, voluntateq; moderati, multum nocuerunt hactenus, & nocebunt suis civitatibus. Majori enim spiritu, quàm prudentiâ, Rempub. gubernantes, neque fines rerum, neque pericula metiuntur.* Atque ego his considerationibus inductus, tibi Commentarium rerum Græcarum scripsi (malo enim aliorum errores narrare, quàm nostros) in quibus videbis potentissimarum Græciæ civitatum, quæ latissimè dominabantur, varios casus, atque ruinas, & mirificas fortunæ conversiones. Aggressus verò sum non omnem historiam, sed eam solummodo partem, quæ pertinet ad Græciæ principatum, in qua primum Atheniensium, mox Lacedæmoniorum, inde Thebanorum casus referentur, usque ad Epaminundæ præstantissimi Ducis mortem, & victoriam illam memorabilem apud Mantineam partam, per quam principatus Græciæ Lacedæmoniis ademtus est, cum ipsi primò illum Atheniensibus ademissent. Ut autem seriem rerum breviter attingamus, Bellum fuit longissimum, ac maximum inter Lacedæmonios, & Athenienses, cœptum quidem per ea tempora, quibus Pericles Athenis Princeps erat civitatis, apud Lacedæmonios verò Archidamus regnabat. Id bellum per annos viginti & octo variâ spe, dubioq; eventu gestum, cùm modò hi, modò illi superiores haberentur. Tandem Athenienses superati, non modo autoritatem, verùm etiam libertatem amisere. Incipiemus ergò ferè ab extremo hujus belli tempore, quo apud Argyrusas primò, mox apud Lampsacum navali prælio certatum est. Ex illo enim tempore declinare Atheniensium res, & ad ruinam tendere cœperunt. Hoc autem nobis commodissimum narrandi principium esse videtur, ad eas res, quas docere volumus, ostendendas. Dicemus igitur hinc sumto initio.

Prudentia Resp. gubernari debet.

Epaminundas Thebanorum Dux.

Bellum inter Lacedæmonios & Athenienses.
Pericles Atheniensium princeps.
Archidamus Lacedæmoniorum princeps.
Argyrusa.
Lampsacum.

NARRATIO.

ATHENIENSES, simulac Mithylenam obsideri à Lacedæmoniis nuntiatum est, ferre auxilium properantes, centum & decem navibus tumultariè completis, in Samum navigarunt. Ibi coactis aliis, vel sociorum, vel civitatis navibus, totâ simul classe ad hostem contenderunt. Habuit autem Atheniensium classis supra centum quinquaginta naves. Callicratidas verò Lacedæmoniorū Præfectus, ubi adventare illos cognovit Etheonico Legato ad obsidionem urgendam relicto, ipse cum centum viginti navibus obviam profectus, apud Argyrusas classem Atheniensium offendit. Eam cùm per noctem invadere statuisset (neq; enim hostes adventum ejus cognoverant) magnis imbribus, ac terribilissimis fulgorib. prohibitus ab incepto destitit. Sub primam demùm lucem sese mutuo conspicientes, ad pugnā devenere. In ea pugna post longum certamen Lacedæmonii superantur: Callicratidas Præfectus interiit, & supra naves septuaginta ex classe Lacedæmoniorū periere. Nec Atheniensibus incruenta fuit victoria. Nam eorum vigintiquinq; naves cum ipsis pugnatoribus fractæ, ac submersæ sunt.

Callicratidas Lacedæmoniorū præfectus.
Etheonicus.
Pugna Atheniensium & Lacedæmoniorum.
Atheniensium victoria.

Post

Post eam pugnam Athenienſium Præfecti, Theramene, ac Thraſybulo, cum quadraginta navibus ad colligenda ſuorum corpora, qui prælio interierant, relictis, ipſi cum reliqua claſſe Mithylenam petere perrexerunt, quò eos, qui in caſtris erant, Lacedæmonios opprimerent:ſed ventus inſurgens hæc utraq; fieri prohibuit.Itaq; in Argyruſas reverſi, trophæum ibi ſtatuerunt.Inter hæc qui in caſtris apud Mithylenam relicti erant,cognito ſuorum caſu deſertâ obſidione,ſe in tutum receperunt. Quare paulò pòſt cò profecti Athenienſes non valuerunt eos nanciſci, tamen liberatam obſidione urbem reperientes, hoſtes verò terrâ quoq; metu diſperſos, ac fugatos, proſperè ubiq; geſtâ re ingenti lætitiâ exultabant. *Theramenas. Thraſibulus.* *Athenienſium Trophæum Argyruſis erigitur.*

Præfectos hujus claſsis poſt tantam victoriam Athenas reverſos, quidam accuſarunt, quod corpora civium in prælio defunctorum colligere neglexiſſent. Erant verò hi præfecti ſex: Pericles, Diomedon, Lyſias, Ariſtocrates, Traſylus, Eraſinidas, qui cum ex vinculis (ſic enim lex jubebat) cauſam dicere cogerentur, ſe quidem Traſybulo, & Therameni idoneis hominibus, quorum jam uterq; Præfectus claſſis fuiſſet, negotium mandaſse dicebant, cùm ipſi ad perſequendas hoſtium reliquias Mithylenam properarent. Ad hæc probanda teſtes adduxerant gubernatores, & nautas. Per hunc ſe modum excuſantes multitudini ſuadebant uſque adeò, ut prima ſtatim concio abſolvere eos voluerit. Sed gravem, infeſtumq; adverſarium habebant Theramenem. Formidabat enim, ſi illi culpâ carere viſi eſſent, ne in ſe, ac Traſybulum crimen referretur. itaque eo annitente, in aliam concionem differre placuit. Nam tunc jam crepuſculum erat, nec manus, quas porrigere mos eſt Græcis in decernendo, ſatis diſcernebantur. Inter hæc ſupervenerunt feſta dies quæ ἀπατȣ́ρια Græci vocant: Ad ea defunctorum bello civium parentes, cognatique conveniunt. In quibus Theramenes, ejusq; amici multos homines ſubmiſerunt nigras habentes veſtes, ac facies plagis lugubriter cõſciſsos, qui defunctos prælio (ut pote propinqui) deplorarent, & inſepultos lamentarentur. Per hunc modum invidia in reos conflata, rurſus advocata concio eſt, & cauſam dicere juſsi, qui accuſabantur, decreto conſilii recitato, ut per ſingulas tribus binæ ponerentur urnæ, abſolvendi una, altera damnandi. Si plures damnarent, quàm abſolverent, pœnam fore mortem, ac publicationem bonorum. Intercesſêre nonulli adverſus id decretum, utpote rem iniquã, & novam. Sed hi rurſus multitudinis, ac ſeditioſorum vocibus exagitati, ab incepto deſtiterunt, præter unum Socratem Sophroniſci filium, qui cùm eſſet Præfectus ſuæ tribus, & decretum improbaret, atque reprehenderet, nullo terrore de ſententia juſti, honeſtique potuit amoveri. Tandem verò fortiſsimi viri, paulò antè victores hoſtium, malignitate civium ſuorum damnati, necantur. *Pericles, Diomedon, Lyſias, Ariſtocrates, Traſylus, Eraſinidas præfecti.* *Απατȣ́ρια.* *Theramenis aſtutia.* *Socrates Sophroniſci filius.*

Altero dehinc anno, Architâ Spartæ, Alexio Athenis Magiſtratum gerentib. Lyſander Dux Lacedæmoniorum Epheſi conſiſtens, Etheonicũ cum his copiis, quas circum Mithylenam habuerat, ad ſe vocavit, ac cæteras naves, quæ ex prælio aufugerant, collegit, ac inſuper novas in Autandro fabricari fecit, quarum rerum gratiâ ad Cyrum, qui tunc erat Sardis, profectus, pecunias petiit. Cyrus autem regias quidẽ pecunias jam pridem fuiſſe conſumptas oſtendit, docens, quantas cuiq; Præfecto claſsis Lacedæmoniorũ tradidiſſet, ſed tamẽ Lyſandro ſe dare velle. Suſceptis igitur pecuniis Lyſander claſſem inſtruxit, & nautis, militibusq; ſtipendiũ ſolvit. Athenienſes quoq; per hoc ipſum tẽpus claſſem apud Samũ paraverant. Præerãt autẽ claſsi Conõ, & Adymanthus, & Philocles. Inter hæc Perſarũ Rex adversâ valetudine laborãs, Cyrum filium ad ſe vocavit in Medos. Qui cùm abire ſtatuiſſet, accerſito ad ſe Lyſandro, beneficiis, quæ in Lacedæmonios cõtuliſſet, memoratis, hortatus eſt ad res præclarè gerendas, curamq; belli, & reditus pecuniarum omniũ per Joniã, & Lydiam, & Cariam illi reliquit. Lyſander igitur poſt Cyri receſſum, ſtipendio iterum militib. perſoluto in Ceramicũ ſinum navigavit. Ibi Cedrias urbem Athenienſium ſociam, atq; amicã, expugnare aggreſſus, cum eam vi cepiſſet, diripiendam militib. cõceſſit. Inde Rhodum petiit. Athenienſes quoq; ex Samo profecti, Aſiæ oram pluribus locis hoſtiliter invaſerunt. Circa Chium, & Epheſum navigantes, & ad pugnam navalem ſe præparantes, ad priorum præfectorum numerum tres inſuper Præfectos adjunxerunt, Menandrum, Tydeum, & Cephiſodotum. *Architas. Alexius. Lyſander Dux Lacedæmoniorum.* *Cyrus Perſa.* *Conon. Adymanthus. Philocles.* *Cedria oppugnatur.* *Menander. Tydeus. Cephiſodotus.*

Inter hæc Lyſander ab Rhodo profectus, juxta Joniæ littus in Helleſpontũ navigavit. Athenienſes verò ex Chio vitantes Aſiæ oram, quæ ſibi inimica erat, obliquis itinerib. Helleſpontũ petiere. Lyſander Abydum prius, inde Lampſacũ venit. *Lampſaci oppugnatio.*

Erant enim Lampsaceni Atheniensium socii, atq; amici. Quamobrem classe quidē mari, Abydenis autem terrâ Lampsacum aggressis expugnatam demùm urbem Lysander cepit, ac militibus diripiendam concessit. Erat enim divitiis referta, & omnibus rebus admodum copiosa, libera tamen corpora Lysander inviolata esse jussit. Athenienses iter hostium consecuti in Cheronnesum venerunt, classē habentes navium centum octoginta. In eo cùm essent loco, captum ab hostibus Lampsacum audiverunt. Quare properantes Sestum primò, inde ad Cupræ flumina navigarunt. Is locus est in conspectu Lampsaci ex opposito protinùs littore.

Maris autem latitudo est in his locis stadia circiter quindecim. Cum ergo propinquæ essent classes, Lysander alterà mox die primâ luce corpora curare, ac naves cōscendere milites jubet, cumq; omnia quasi pugnaturus parasset, contra spem omniū intra portus munimenta naves cōtinuit. Athenienses verò prope Lampsacū profecti magno pugnandi ardore contra portū ipsum aciē struxerunt, nullā facturi morā, quin prælio decerneretur. Sed cùm Lysander à pugna suos contineret, ac magna pars diei jam præteriisset, abeuntes retrò ad Cupræ flumina redierunt. Lysander velocissimis navib. post Athenienses missis, quid agerent in eorum reditu speculari jussit, & ad se referre. Ipse verò ut erat structus, paratusq; earum reditum expectavit, nec quenquam prius è navibus descendere passus est, quàm illæ reversæ, quid agerent hostes, renunciassent. Hoc eodē modo fecit quatuor diebus continuis, cùm & manè cōpletis navib. se pugnaturū, simularet, & Athenienses cōtra portū ipsum structâ classe pugnaturi adessēt, & Lysandro pugnā detractante, demū reverterētur.

Alcibiades. Erat tunc Alcibiades in Cheronneso, qui paulò ante id tempus ab exilio domum revocatus, ac Dux copiarum factus, cum magnas res terrâ, mariq; gessisset, iterum contracta adversus Populū offensa in opido suo in Cheronneso degebat. Is ergo cùm è mœnib. intueretur Athenienses quidē non ad urbem aliquā, sed nudo in littore stationem habere, commeatumque ab Sesto petere, quod aberat ab statione navium duob. ferè passuum millib⁹, hostes verò in portu, & ad urbem cuncta opportuna habentem cōsistere, veniens ad Præfectos classis periculum ostendit, hortatusque est, ut ex Cupræ fluviis Sestum abirent. Habebitis, inquit, ibi portū, & urbem, in quo consistentes loco pugnabitis vestro, non hostium nutu. Præfecti autē, ac maximè Tydeus, & Menander abire Alcibiadē jusserunt, nunc enim se Præfectos, ac Duces esse, non illum, itaq; bellū suo, non illius arbitratu gerere velle. Alcibiades ergo his

Lysandri victoria. dictis abivit. Lysander verò cùm quintâ jam die idem fecisset, ac post expectationē pugnæ Athenienses abirent, jussit speculatoriis navib. quæ de more illos sequebantur, ut cùm descendisse Athenienses, ac dispersos per littus viderent, è medio cursū de malo navis clypeum suspenderent. Id enim fore signum ad rem gerendā. Athenienses multo magis per singulos dies, quia detractabatur pugna, hostem contemnentes, statim ut de navibus descenderunt, per Cheronnesum sparguntur, alii ad cōmeatum petendū ex Sesto, alii ad alias res peragendas. Tum speculatoriæ naves, ut præceptum fuerat, revertuntur: cumq; in medio essent freto, clypeum extollunt. Lysander verò cōspecto signo celeriter cum tota classe delatus, naves Atheniensiū alias omnino vacuas, alias semiplenas in ipso littore nactus oppressit. Interea quoq; magnam partem hominum cepit, præterquàm si qui eorum in proxima opida refugerunt. Ita victoriam maximam, plenissimamque adeptus est. Capti sunt etiā ex Præfectis Atheniensium Philocles & Adymantus. Nam Conon cum octo navibus

Conon ex tumultu aufugit. ex illo tumultu aufugit. Captivos omnes, & classem Lysander Lampsacum duxit.

Post hæc sociis in consilium vocatis, quid agendum foret de captivis consultatum, aspereque in Athenienses dictæ sententiæ, eorumque sævitia plurimum accusata, quòd superbè, crudeliterque in eos, quos ipsi ceperant, Græcos egissent, & quòd publico statuissent decreto, si vincerent, dexteram singulorum captivorum manum incidere, & quòd paulò antè duabus triremib⁹, quarum altera Corinthiorū, altera Andriorum fuerat, captis, viros omnes præcipites dejecerant, ac submerserāt. Philocles fuerat hujus sævitiæ autor. Objecta sunt Atheniensibus & alia permulta: tandemq; censuerunt socii, cunctos Athenienses captivos esse necandos, præter Adymantum, quem constabat nuper in concione decreto illi de incidendis captivorum manibus contradixisse. Lysander igitur Philoclem ad se perductum interro-

Philoclis mors. gavit, quid pati dignus foret is, qui Græcorum in corpora sæviendi initium dedisset, ipsumq; primum in suo cōspectu mactari jussit. Triremis una tantæ cladis nuntia continuato navigandi cursu tandem Athenas pervenit. Erat nox, cum portum in

gressa est. Statimq; vociferatio, & gemitus ex Piræeo per longa mœnia in urbem delatus, cuncta terrore, desperationeq; replevit, nec eorũ modò, qui in classe perierãt, sed multo magis se ipsos deplorabãt, illa formidãtes expectãtesq;, quæ ipsi crudeliter in multas Græcorum civitates effecissent. Et ea quidem nox insomnis peracta est. Postridie verò concione habitâ, portus omnes, uno duntaxat relicto, obstruere decreverunt: Præterea urbis mœnia curare, & custodes imponere, & cuncta alia parare, ad obsidionem perferendam. Et Athenis quidem hæc agebantur.

Lysander verò expeditis apud Lampsacum rebus, Bizantium, & Chalcidoniam navigavit. Utraq; civitas illum spontè recepit. Dimissis incolumibus Atheniensium præsidiis. Mithylena deinde, cunctæq; urbes, & insulæ ab Atheniensibus defecere, partim dimissis præsidiis Atheniensium, partim in Lysandri manus illis traditis, præter Samum, quæ in tanto terrore perseveravit in partibus, ac nobilitate omni, quià cum Lacedæmoniis sentire videbatur, oppressa adversatricem se Lysandro pertinacissimè obtulit. Lysander igitur ab Hellesponto cum ducentis navibus profectus, Athenas petere cõtendit. Cùm verò in propinquo jã esset, captivos omnes dimisit, ita ut nusq̃ aliò, quàm Athenas abirẽt, cogitãs, quòd quãtò major fuerit multitudo obsessa, tantò celeriùs fame laborabunt. Ipse ergo cum tota classe sociis navalibus cõtra Piræeũ stetit: ex alia verò parte Agis Lacedæmoniorum Rex cũ terrestribus copiis in Academia posuit castra. Ita simul terrâ, mariq; obsessa urbs, ab hostibus premebatur. Atheniẽses igitur in his difficultatib⁹ cõstituti, quò se verterẽt nesciebãt. Neq; enim naves habebãt, quib⁹ adversus tantam vim niti possent, neq; socius quisq̃ eis remãserat. Præterea defectus frumẽti aderat, nec importãdi ulla facultas, veniæq; desperatio ingens propter multa, quæ ipsi prius cõtra homines parvarũ civitatũ superbè, crudeliterq; effecerãt, nõ alia de causa, q̃ quòd cũ Lacedæmoniis in bello sẽsissẽt. In has itaq; formidines cõstituti obsidionẽ tolerabant. Quinetiã decreto publico vetuerãt loq licere de pace, aut de cõventionibus ullis cũ hoste, nisi salvâ libertate Atheniẽsis Populi, & incolumibus civitatis mœnib⁹. Nã fama erat cõstituisse Lacedæmonios mœnia Athenarũ diruere. Post aliquot mẽses, cùm extrema jã fames adesset, multiq; perirent ob frumenti defectũ, victa demũ pertinacia, oratores de pace ad Agim Lacedæmoniorũ Regẽ miserũt, petẽtes uti mœnia urbis Piræeũq; retinẽtib⁹ in societatẽ Lacedæmoniorũ venire liceret. Agis verò negãs hujus rei potestatẽ habere se, Lacedæmona ire jussit. Ea cùm Legati domũ renũtiasset, Lacedæmona missi sunt. Cũq; Selasiã pervenissent, q est proximus Laconicæ locus, interrogati, qualia petituri, venirẽt, cũ talia esse dicerẽt, qualia penes Agim prius dixerãt, reverti eos domum Ephori jusserunt, & si pace indigerẽt, cõsideratiùs venirẽt. Legati igitur domũ reversi cũ istà retulissent, ceciderunt cunctorũ animi, extremã cladẽ sibi, urbiq; adesse formidãtes. Necabat verò multos quotidie fames: Contra decretũ autẽ nemo cõsulere audebat.

Mithylena ab Atheniensibus defectio.

Lysandri consiliũ.

Piraeum promontorium.

Agis Lacedæmoniorum Rex.

Athenæ obsidentur.

Athenienses oratores de pace ad Lacedæmonios mittũt.

Selasia.

Fames necat multos.

Profectus erat jam pridem Theramenes ad Lysandrum pollicitus in cõcione, si eò mitteretur, faciliter deprehẽdere, posse utrum delere urbẽ vellent Lacedæmonii, an gratiâ fidei, ac securitatis mœnia dirui postularent. Missus igitur ista de causa Theramenes, astuto consilio morâ longius protractâ tempus expectabat, quo aures Populi Atheniensis ad audiendum saniora consilia placatiores essent. Id verò fore arbitrabatur, cũ acriùs fame premerentur. Cũ ergò id tempus venisset, rediẽs tunc in urbẽ Theramenes, in concione inquit, detentũ se diutiùs à Lysandrò, tandẽ verò respõsũ accepisse, si quid velit, Lacedæmonẽ ad Ephoros iret. Nã eorũ, quæ petita essẽt, se potestatẽ nõ habere. Per hunc modũ Legati decẽ à Populo delecti, rursus Lacedæmona mittuntur: quorũ unus Theramenes fuit. Hi cùm Selasiã venissent, interrogati, quid afferrẽt? cũ plena potestate ad pacẽ petẽdã se venire dixerũt. Ita Lacedæmona introire jussi, cum eadem illa exposuissent, consilio sociorum advocato, quid agendum foret à Lacedæmoniis consultabatur. In ea consultatione Corinthii, & Thebani maximè, & alii quidam sociorum, omnes conditiones repudiandas, penitusq; delendas Athenas censebant. Si enim stare civitas illa sineretur, quãvis nunc afflicta videatur, atq; dejecta, tamen situs bonitate futurũ, ut iteratò in potentiã formidabilẽ sibi, periculosãq; evadat. Cõmemorabatur insuper Atheniensiũ superbia, atq; sævitia, quã per superioris tẽporis potentiã contra minores civitates edidissent. Quibus de causis delendam penitùs eam civitatem suadebant. Atqui Lacedæmonii nequaq̃ se passuros dixerunt, ut civitas, quæ dudũ tantas utilitates in maximis Græciæ periculis attulisset, deleretur. Atque ita pax Atheniensibus data his conditionibus: ut longa

Legati decem Lacedæmona mittuntur.

Corinthii & Thebani Athenas delendas censent.

Atheniensibus pax datur.

mœnia, quæ ab urbe ad portum quasi brachia quædam extendebantur, diruerentur, utq; naves, præterquã duodecim, quas retinere liceret, omnes Lacedæmoniis traderetur, exules omnes reciperẽt, eosdẽ amicos, hostesq;, quos Lacedæmonii, putarent, sequi Athenienses terrâ, mariique quocunque Lacedæmoniis placeret ducere.

Theramenes, ac cæteri Legati hæc reportantes, cùm Athenas rediissent, cõfestim multitudo Populi in eos circumstitit sollicita, atq; timens, ne re infectâ reversi forent. Neq; enim ampliùs tolerare licebat ob multitudinem eorum, qui fame necabantur. Postridiè verò concione advocatâ Theramenes verba fecit. Erat enim orator, & facundiâ eminebat. Qui cum ostendisset quibus conditionibus Lacedæmonii pacem darent, exhortationem superaddidit, suadens ut pacem, qualis daretur, reciperent, ac mœnia potiùs, servato ab interitu Populo, dirui finerent, quàm Populum simul, ac mœnia eodem casu interire paterentur: Satis diu etiam supra fidem, expectationemq; hominum difficultates omnes tolerasse: Satis factum esse dignitati Atheniensis Populi: nunc jam de conservatione cogitandum, ac miserendum civium, qui fame interirent. Contradicentibus autem quibusdam civium, sed multo pluribus approbantibus, pax tandem judicio Populi recepta est.

Pax inter Lacedæmonios & Athenienses.

Post hæc Lysander in Piræeum venit, exulesq; reduxit, & longa mœnia celeri opere diruta sunt. Forma quoq; Reipub. gubernãdæ mutata, delectis triginta viris ad leges cõscribẽdas, quib[9] in posterũ civitas uteretur. Hi fuerũt omnes ex eo numero, q Lacedæmoniorũ amici putabãtur, præcipui verò inter hos Critias & Theramenes.

Triginta viri Thebarum gubernatores deliguntur.
Critias & Theramenes.

His peractis Lysander mari cum classe, Agis verò terrâ cum exercitu, abierunt, finisq; fuit ejus anni, in quo Dionysius Hermocratis filius tyrannidem Syracusis primùm obtinuit, victis magno prælio Carthaginensibus, & Agrigento urbe obsessâ, ob defectumq; frumenti ad extremum captâ.

Dionysius Hermocratis filius, primus Syracusanorum Tyrãnus.

Sequitur alter annus, in quo vicit olympia Crocinas Thessalus: Evodio Spartæ, Pythodoro Athenis Magistratum gerentibus. Hunc annum Athenienses vocant ἀναρχίαν, id est, ut nos Romano more loquentes diceremus, interregnum. Neq; enim ut Magistratum nominare voluerunt, quoniam à triginta illis viris perniciosis fuerat constitutus, de quorum gestis paulò post à nobis dicetur.

Crocinas Thessalus.
Evodius.
Pythodorus.
Αναρχία.

Lysander cùm è Piræeo navigasset, rectâ Samum petiit. Ea namq; urbs sola restabat, quæ diversas partes sectaretur, & post victos Athenienses pulsâ, cæsâq; nobilitate, quòd ad Lacedæmonios inclinare videbatur, contumaciùs, infestiùsq; perseverabat in partibus. Ad eos ergo domitandos Lysander profectus, urbem obsedit, ac demũ oppugnando urgẽdoq; eò necessitatis adduxit, ut deditâ urbe cũ singulis vestimentis abire paciscerentur. Lysander urbem, & cuncta in ea relicta ei parti civium, qui prius fuerant pulsi, tradidit. Demum jam confecto planè bello, socios navales dimisit. Ipse verò cum Laconicis duntaxat navibus Lacedæmona petere contendit, exceptus summo gaudio, utpote apud quẽ belli cõfecti gloria nõ ambiguè foret. Retulit in publicũ argenti quadringenta septuaginta talenta ex cõsignatione, quæ sibi supererant. Retulit & captarum navium rostra, & naves omnes Atheniensium ex pactione sibi deditas. Coronarum insuper aurearum magnum numerum, quibus fuerat donatus. Atque ita finis Peloponnesiaco bello impositus est vigesimo octavo anno, & sexto mense, postquam cœptum fuerat.

Samum obsidetur.

Finis Peloponẽsiaco bello imponitur.

Athenis verò triginta viri ad Rempub. instituendam electi, cùm ab initio magnã de se, legibusq; suis expectationẽ dedissent, procrastinando, ac differẽdo rẽ in longũ protrahebant. Ipsi verò planè dominantes, pro arbitrio gubernabant, ac primò seditiosum quenq;, atq; improbũ, qui dudum in populari licentia calumnias adversum bonos exercuerant, mactare cœperunt, non modò non repugnante, verùm etiam plaudente civitate. Deinde cum jam improbi deessent, contra bonos, innocentesq; manus vertere, ac omnino id moliri, ut civitatem in sua retinerent potestate. Cujus rei gratiâ duo ex ipsis triginta viris Aeschynes, & Aristoteles Lacedæmona missi, Lysandro suaserunt, ut sibi adjutor esset, quò Præfectum aliquem cum præsidio militum Lacedæmonii Athenas mitterent, qui urbi præesset, quoad ipsi perniciosis hominibus, ac diversa sentientibus, civitatẽ purgarent, ac Rempub. in formam probabilem constituerent. Stipendium verò his, qui mitterentur, Præfecto, militibusq; daturos se polliciti sunt. Lysandro igitur adjutore impetrarunt, ut Calivius Spartiata præsidium habens militum Athenas mitteretur. Cùm id præsidium suscepissent, majora jam audentes, arma civibus ademerunt, præterquã iis, qui

Aristoteles.
Aeschines.

Calivius.

suæ,factionis erant. Hi autem in catalogo descripti ad tria hominum millia fuere. Quibus peractis jam securi, ac neminem protinus formidantes, nullum posthac modum habuerunt in civibus necandis, aut pellendis, quos vel privatum alicujus odium, vel rapinarum spes tollendos è medio suaderent.

Nullus modus in civibus necandis.

Hanc tandem improbitatem primus omnium Theramenes improbare ausus est, nam cæteri metu silere cogebātur. Theramenes verò, quod erat ex triginta viris, collegas monere, obtestariq; primus cœpit, ut ab hac improba gubernatione desisterent. Deniq; redarguens singula, atq; carpens, molestus tandem esse cœpit, & quasi non eadem sentiret, suspitionem contraxit. Itaq; collegæ primò alius alibi conqueri, & calumnias jacere, ac uti caverent hominem diversa sentientem, monere. Ad extremum vocato suorum consilio, ac datâ operâ, ut adolescentes audacissimi cum gladiis adessent, cum Theramenes vocatus in consilium venisset, assurgens Critias in hunc modum locutus est: Si cui vestrûm, ô viri! qui in consilio adestis, forsan videtur plures civium per hoc tempus interisse, quàm oporteat, illud secum reputet, quia ubicunque status civitatis mutatur, hæc eadem, quæ nunc apud nos fiunt, consueverunt & alibi necessariò fieri. Plurimos verò hostes habere rationabile est, qui statum civitatis ex gubernatione multitudinis ad paucos traducunt, cumque sit civitas nostra populosissima Græcarum omnium civitatum, & longissimo tempore libertati assueta, necesse est plura hujusmodi in ea contingere. Nos verò intelligentes quàm inimicum sit rationibus vestris, si popularis status in hac urbe reviviscat, intelligentes etiam quia Lacedæmoniis servatoribus nostris Populus quidem nunquam foret amicus, præstantes autem viri semper in eorum fide, amicitiaq; persistent, ex illorum sententia hanc constituimus Reipub. formam. Et si quem scimus huic constitutioni adversantem, eum, tanquam impedimentum salutis nostræ, de medio tollere compellimur. Multò tamen maximè nobis justum videtur, si quis ex nostro corpore hanc ipsam gubernandi formam à nobis constitutam delere pergat, eum pœnas dare debere. Compertum verò habemus Theramenem hunc, quibuscunq; potest modis, nos simul, ac vos evertere conari. Quòd autem vera dicam considerantibus ejus opera manifestissimè apparebit. Constat enim neque improbari ab ullo magis præsentem Reipub. statum, quàm ab ipso Theramene neque magis adversari nobis, quoties aliquem ex adversariis tollere de medio, ac removere properamus. Si ergo ab initio hæc eadem sentiebat, hostis quidem jam tunc fuit status nostri non tamen improbus appellari verò potuisset. Nunc autem cum ipse Princeps fuerit, & autor fidei amicitiæq; cum Lacedæmoniis ineundæ, cum ipse idem Populi dissolvendi suasor, cum idem impulsor maximus nostri ad supplicia civium, videns nunc tandem nos apertè Populo inimicos esse factos, negat sibi placere quæ fiunt, *videlicet ut ipse in tuto sit, nos verò eorum, quæ facta sunt, invidiam subeamus.* Quare non ut hostis modò, verùm etiam ut proditor nostri, ac vestrûm digno supplicio affici meretur. Atqui tāto quòd perniciosior est proditor, quā hostis, *quanto difficilius est cavere ab occulta, quā ab aperta peste, tanto infestior, quanto hostes quidē & pacantur, quādoq; & fides eis habetur, proditori autē nec pacari quisquā vult, neq; fidē posthac adhibere.* Ut autē videatis, quia hæc non nova sunt in eo, sed jā pridē naturâ proditor est, commemorabo vobis istius acta: Hic ab initio apud Populum honoratus, quòd erat sibi paternū, ut popularis haberetur, maximus impulsor fuit, ut statu populari depresso, quadringēti illi crearētur ad Rēpub. guberāndā, fuitq; ipse in eo numero quodamodo Princeps. Deinde cùm videret eam rem ad paucorum potentiam ex eo ipso quadringentorum numero declinare, Dux rursus Populo fuit ad statum popularem contra quadringentorum potentiā asserendum. Unde Cothurni cognomentū huic inditum fuit. Nam cothurnus utriq; pedi congruere videtur, & ab utroq; tamen dissentit. *Oportet autem, ô Theramenes! virum, qui dignus sit vitâ, non id meditari, quo socios in pericula impellat, & si quid contra incidat, statim mutari, sed tanquam in navi laborare, quò rectâ viâ feratur.* Quòd si quid obsistat, tamen ut illuc perveniat, unà cum aliis adniti. *Sunt autem omnes Rerumpublicarum mutationes morti adnexæ.* Tu verò toties mori dignus, quoties de populari statu in paucorum gubernationem, ac rursus ex gubernatione rei paucorum ad popularem statum propter inconstantiam, & inquietudinē animi tui mutare civitatem studuisti. Præterea hic est, judices, cui cum mandatum fuisset à Ducibus suis civium corpora navali prælio defunctorum colligere, id prætermisit, atque neglexit, moxque Duces ipsos suis calumniis persecutus, fortissimos viros,

Theramenes improbitatem 30. virorum improbare audet.

Critiæ oratio.

Theramenes proditor reputatur.

Theramenes Cothurnus dictus.

viros,ac paulò ante maximi prælii victores,condemnari à Populo,ac ultimo supplicio necari fecit, quò videlicet ipse millies perire dignus, servaretur *Quisquis verò ad se ipsum,atq; ad commodum proprium sui cuncta,quæ agit,referre deprensus est,nec ullam curam honestatis,amicorumq; habere,quomodo huic parendum foret,aut quomodo ab eo non cavendum,ne,quæ dudum effecit,rursus nunc efficere contra vos, statumq; vestrum possit?* Nos ergo hunc deferimus ad vos,& tanquam insidiantem,& tanquam proditorem, idq; quàm rectè faciamus, attendite: Optimam quidem esse Lacedæmoniorum gubernandi formam non dubitatis. Quòd si illam aliquis Ephorûm mutare aggrediatur,& vituperare quæ aguntur, & adversari dum fiunt, nónne putatis illum ab Ephoris ipsis collegis suis, & à tota civitate morte esse mulctandum? Et vos ergo, si sapitis, non huic,sed vobis ipsis prospicietis.Nam hic si evaserit,multis aliis faciet animos diversa sentientibus.Damnatus verò eorum omnium,qui sunt intra urbem & eorum,qui pulsi sunt spem amputabit.Ea cùm dixisset Critias consedit.Theramenes verò assurgens:Equidem,inquit,ô viri!qui in consilio estis,ad illud respondebo, quod postremo mihi fuit loco à Critia objectum. Dixit enim Præfectos classis à me circumventos ultimo supplicio damnari fecisse. Ego autem nec ab initio accusavi eos,nec principium illius causæ à me est introductum ,sed cum ab aliis accusati præfecti,pro excusatione sua adducerent,mihi demandasse civium corpora, qui navali pugnâ interierant,colligere,& à me vis tempestatis, per quam non colligere modò illa,sed ne navigare quidē potuisse adduceretur, visus sum Atheniēsibus rectè dicere,& illud imputare illis,qui fatentes corpora defunctorum prælio civium colligi posse,ad alia loca navigassent.Nec tamen admiror Critiam ista nescire.Nam cum hæc Athenis facta sunt,in Thessalia degebat apud Prometheum, popularem statum constituens,ubi servos,& agricolas contra dominos per tumultum, ac seditionem concitavit,& quæ iste in Thessalia effecit,Dii hinc repellant.Illud verò ipse fateor, si quis statum hunc mutare aggrediatur, & adversariis faveat, eum maxima supplicia promereri, Sed quis sit is, qui hæc agit, vos ex operibus ipsis judicare debetis.Ego enim quousque vos in præsentem Reipub.statum constitueremini, quousque Magistratus,potestatesque nobis committerentur,quousq; pessimi sine controversia homines vestris sententiis subjicerentur,eadem sensi. Sed postquam isti cœperunt viros optimos opprimere , ex eo incœpi diversa sentire. Sciebam enim quia Leunte Salaminio interfecto,viro certè bono,& innocēte,similes illius omnes in metu constituerentur, metuentes verò contraria sentirent gubernationi nostræ.Cognoscebā quia Nicerato homine locupletissimo,qui nec ipse, neq; sui cū Populo unquā senserant,oppresso,pares, ac similes illius vobis inimici fierēt. Antiphonte quoq; à vobis interfecto,qui duas triremes ad bellū cōferebat,sciebā omnes q ejus gradus forent,in maximas suspitiones incisuros.Cōtradixi & cū homines novi singulis singuli opprimēdi traditi sunt,sciens p hujusmodi oppressionē cuctos incolas nobis inimicos fore. Cōtradixi & cū arma populo ademistis,nō existimans oportere,ut civitas inermis,imbecillaq; efficeretur. Neq; enim Lacedæmonios conspexerā ea de causa nos servare voluisse,quò imbecilles facti,nihil eos juvare possem⁹.Licebat quippe illis,si id cēsuissēt,civitatē totā delere, vel modico insuper tēpore fame perimentes,neq; conductorū militū præsidiū habere placuit, cū liceret tot ex civib⁹ nostris nobis cōjungere,ut nihil formidare haberemus.Deniq; cū viderē per multos præsēti civitatis statui infensos,permultos civitate pulsos, nō placuit rursus mihi,neq; Trasybulū,neq; Anyrū,neq; Alcibiadē pellēdo,cū exulib⁹ eos cōjungere. Intelligebā enim quantū robur illis accessurū foret,si multitudini exulū Duces,quasi de industria,præberemus.Hæc ergo q palàm,& in apertè monuit, utrū benevolus conservator præsentis Reipub.status,an proditor est existimandus ?*Non enim qui inimicorū numerū augeri vetāt,hi robustos faciunt hostes,sed multò magis hi qui per injurias, & rapinas,& cædes innocentiū numerū hostiū adaugent.* Quod si nō aliunde, hinc intelligere potestis.Utrū existimatis Thrasybulū, & Anyrū,& alios exules fieri maluisse ? Hæcne quæ suadebā,an illa,quæ isti fecerūt,& faciunt ? Equidē puto nihil magis eos optare,quàm quotidie socios,adjutoresq; sibi cōjungi.Quod si cives nobis retinere studuissemus,desperationē reditus sibi propositam existimarēt.Quæ verò de inconstantia mea dixit Critias,ad ea quæso ! dum respondebo,attendite: Quadringentorū potestatē Populus ipse decrevit,cùm pacē jam optaret,ac sibi suasū esset, Lacedæmonios omni magis gubernationi,quàm populari cōfidere,tū cū illi nihilo magis ob eā moverentur

Lacedæmoniorum gubernandi forma optima.

Theramenis oratio.

Leuntes Salaminius.

Niceratus. Antiphon.

Trasybulus. Anytus. Alcibiades.

moverentur,& Aristoteles,Melanthusq;,& Aristarchus hostes recipere pro civium oppressione statuissent.Si ergo illa sentiens prohibui,id est,quæso! proditorem esse? Appellat me cothurnum,quasi ambobus simul congruere studentem,sed qui neutris congruit,hunc quẽ,per Deum! appellare debemus?Tu Critia in populari quidẽ statu inimicissimus Populi repertus es, in optimatum rursus gubernatione omniũ optimorum civium manifestissimus hostis. Equidem semper illis adversatus sum, qui non putant civitatem populariter regi,nisi tunc demum,cùm tenues, & egeni, & omnis fex civitatis ad gubernationem Reipub.recepti sint. At rursus illis adversor,qui non putant Rempub.prius sub paucorum gubernatione esse, quàm ipsi illi, qui gubernant,tyrannidem exerceant.Eos certè,qui equitatu,& armaturâ,& pecuniis adjuvare Rempub.possunt,semper equidem optimos,aptissimosq; putavi ad civitatis gubernationem,ac sine ulla mutatione in ea sententia persevero. Quod si ostendere potes,ò Critia! me ullo unquam tempore, aut cum popularium levitate, aut cum tyrãnórum malignitate cõcurrisse,ad optimos cives à Repub.dejiciendos, ostende.Si enim reperiar aut nunc ista faciens, aut in præterito fecisse, non recuso quin omni supplicio affectus inteream. Theramenes cum hæc dixisset,finem fecit. Consilium autem favere Therameni visum est.Murmur certè post ejus orationem, quasi probantis,emisit.Quod cùm intueretur Critias,existimaretq;, si consilii sententiis experiretur,illum haud dubiè evasurum,nec sibi vivendum putaret, si hoc accidisset,contineri parumper jussit,& ad collegas ingressus,cum illisq; locutus,tandem egressus,adolescentes cum gladiis secum habuit.Quibus circa consilium, quasi in stationibus collocatis,ipse rursus verba fecit:Equidem,inquit,præsidentis boni opus esse existimo,non permittere,ut decipiantur amici,quod nunc faciam. Scitote igitur,quia neq; collegæ mei,nec ipse,ut Theramenes evadat, passuri sumus. Est autem in novis legibus provisum, qui in catalogo trium millium sint descripti, eorũ neminem absq; judicio vestro necari licere.Ex aliis verò licere triginta viris, quem velint,occidere.Nos verò,inquit,triginta viri consentientes omnes Theramenem ex catalogo trium millium delevimus,atq; eum morte damnavimus. Hæc audiens Theramenes,prosiliens,statim ad aram Deorum,quæ in consilio erat, confugit, atque aram tenens,Ego inquit,ò cives! in tutelam Deorum, quòd est legitimum nobis,& consuetum,supplex confugio,providere monens, ne sit in potestate Critiæ, nec me, nec quenquã alium vestrûm ex catalogo delere,sed quã legem isti ipsi scripsere,de hoc ipso,observent.Quamquam ne illud quidem ignoro, quia nec ara ista, quam teneo,mihi sat erit præsidii,sed palàm fieri volo,eos non solùm erga homines injustissimos,verũ etiã erga Deos impiissimos esse.Illud tamẽ, ò cives! admiror,si nõ vobis ipsis jã auxiliũ paratis,scientes nõ meũ magis,quàm uniuscujusq; vestrũ deleri nomen ex catalogo posse.Iii hunc ea dicentem missi satellites,ab ara ipsa per vim detraxere,ducente Satyro satellitum Principe homine pessimo,atque impudentissimo.Eorum verò,qui in consilio erant,maxima pars hæc inprobabat,sed quid agerent,cum inter subsellia versarentur armati; & formidaret quisq; sibi, ne eadem pateretur? Per hunc modum Theramenes ab ara detractus,undecim viris ad supplicium traditur.Ille verò Deos,hominesq; testatus magnâ vociferatione per carcerem trahebatur.Quo in loco facetum etiam quiddam ferunt ab eo dictũ. Nam minante Satyro malum sibi fore,nisi sileret.Quòd,inquit,si tacuero,non erit mihi malum? In carcere quoq; cum venenum potaret, reliquum ex calice quatiens, illud se Critiæ propinare inquit. Nec magnifacio hujusmodi dicta,sed illud existimatione dignum puto, quòd propinquâ imminente morte, nec mente concidit, nec remisit jocandi consuetudinem.Theramenes igitur per hunc modum interiit.

Aristoteles, Melanthus, Aristarchus

Concilium Therameni favet.

Theramenes ad aram Deorum confugit.

Theramenes supplicio traditur.

Theramenis facetum dictum.

Theramenes veneno interiit.

Triginta autem viri quasi jam planè dominantes, cuncta pro libidine exequebantur,metuq; conterriti cives,urbẽ sponte relinquebant. Per agrum quoq; multi civium,cum eò secessissent, capti,& in urbem reducti,necabantur.Itaq; tandem fugâ longius arreptâ,alii Megaram, alii Thebas migravere.

Hæc animos fecerunt exulibus contra statum civitatis insurgendi.Itaq; Trasybulus cum septuaginta exulibus à Thebis movens castellum satis munitum, nomine Phylam occupavit. Ad recuperandum triginta viri cum suæ factionis hominibus properantes,cũ expugnare locũ aggrederentur, multis acceptis vulneribus repellũtur.Obsidere verò arctiùs volentes, continuæ nives prohibuerunt.Ex hoc jam concursus est ad Thrasybulum factus,ut essent intra paucos dies exulum circiter septingenti. Triginta viri , & suæ factionis homines ne discursiones per agrum ab

Atheniensium exulum bellum. Phyla castellum occupatur.

exulibus fierent, partem equitum, ac peditum suorum in præsidio regionis collocarunt. Delecto loco inter urbem, & Phylam, quò discurrere per Atticam, & abigere prædas exules prohiberentur. Ad hos ergò Trasybulus per noctem ducens, sub primam lucem improvisò eos invasit, interfecitq; eorum circiter centum viginti. Cæteri verò deserto loco, commeatu, impedimentisq; relictis, nonnulli etiã amissis armis, trepidi in urbem se receperunt. Ex hoc Thrasybulus Piræeum accessit, aucto suorum numero, ut jam mille exulũ essent. Cum ergo in Piræeum venissent exules, triginta viri eò promptissimè auxiliũ tulerunt; cũ equitibus urbanis, ac suæ factionis peditibus, & cũ præsidio militũ Lacedæmoniorum. Thrasybulus verò structâ acie, orationeq; ad suos habitâ, cùm aut gloriosam victoriã, aut gloriosã mortem propositã illis ostendisset, tandem conflixit, licet cũ paucis adversus multos. Sed juvabatur naturâ loci, quòd unâ duntaxat viâ, & à fronte tantummodò pugna erat committendâ. Itaq; cum vehementer aliquandiu pugnatum esset, tandem majori vi cõnixi exules superarunt: interfectiq; in eo prælio sunt duo ex triginta viris, Critias scilicet, & Hippomachus, aliorumq; civium circiter septuaginta, inter quos fuit Charmides Glauconis filius. Horum arma quidem exules sumpserunt, vestes autem vel aliud quicquam eorum noluerunt attingere. Meminerant enim, etsi inimicos: tamen eos cives, non hostes esse. Quamobrem præter belli instrumenta, nihil eorum auferre sustinuerunt. Trophæum tamen in eo loco, in quo primum illos verterant, statuerunt, quasi monimentum perpetuum virtutis suæ. Cum verò induciis de more factis defunctorum corpora ad sepulturam concessissent, ac venissent propinqui, & agnati ad corpora deportanda, unus è numero exulum, vir magnæ vocis, magnæque audaciæ sic eis locutus est.

Exules Piræeum ingrediuntur.

Exulum victoria.

Critiæ mors.

Hippomachus.

Charmidis mors.

Exulis cuiusdam oratio.

Viri Athenienses, pro certissimo habitote, quosdam ex his, quorum corpora deportaturi venistis, non minori gemitu à nobis deplorari, quàm à vobis ipsis. Sunt enim in cœtu nostro & cognati, & affines, & amici, & familiares multorum. Hi ergo, ut cæteros omittã, pariter cũ ꝓpinquis magnò dolore, ꝑ illorũ interitu afficiũtur. Ex quo calamitosior nostra cõditio redditur, quòd neq; victores neq; victi gemitu carere possimus. Sed quæ calamitas est hæc nostræ civitatis? quis furor civiũ? quæ amẽtia? Nos enim domũ redeundi justum, ac legitimum desideriũ habemus: vos autem cur nos prosequimini? quid impugnatis? quid tantoperè nos odistis? Nónne in eadem civitate geniti? Nónne in eisdem templis, sacrisq; initiati. Nónne in eisdem scholis & gymnasiis eruditi? Nónne parentes nostri unà cum vestris parentibus pro dignitate, ac libertate, & amplitudine communis patriæ pugnarunt? Nónne nos unà vobiscum pro patria nobis charissima pugnavimus? Unde igitur hæc odia sunt exorta? cum odiorum nulla sit causa, multæ charitatis. An parere in hoc vultis triginta viris? nec illud consideratis, longè plures ab illis interfectos fuisse civium nostrorum mensibus decem, quibus Rempub. tenuere, quàm decem annis in bello fuerint interfecti à manifestissimis hostibus nostræ civitatis? Præfectus equitum, qui unà erat, cum his, qui ad tollenda corpora venerant, hos sermones interrupit. Sed nihilominus relati in urbem sunt ab his, qui audierant.

Post hoc prælium reversi domum, qui cum triginta viris exierant, valde segniores facti sunt ad resistendum, ac liberæ jam voces jactabantur, non esse triginta viris permittendum, ut civitatem per hunc modum evertant. In catalogo verò descriptorum civium variæ quidem erant voluntates. Quicunque enim illorum, aut cædibus, aut rapinis, aut persecutione cæterorum civium se oneraverant, mutationem rerum formidantes, pertinaciter defendendam urbem adversus eos, qui erant in Piræeo, prædicabant. Quicunque verò mediocritatem quandam secuti, nullas aliis civibus intulerant clades, ii & ipsi statuebant secum, & alios cohortabantur has patriæ calamitates nequaquàm esse tolerandas, nec parendum triginta viris, nec eis permittendum, ut eversores sint civitatis. Triginta ergo viri hæc formidantes, relictâ urbe in castellum Eleusinã sese trepidi receperunt, illisque abrogatum imperium est, atque in eorum locum singuli ex singulis tribubus creati. Fuerunt ergo hi tribuni decem. Siquidem Athenis tribus erant decem, in quas tota civitas dividebatur. Hi ergo tribuni simul ac fuerunt creati, valde timidi, diffidentesque videbantur, adeò ut quisque suæ tribus equites per noctem in publico secum haberet, ac mœnia circuirent armati semper formidantes, ne improvisò invaderentur. Qui verò erant in Piræeo quotidie magis augebantur

Eleusina.

Tribuni decem creantur.

tur concursu non modò civium, verùm etiam peregrinorum. Itaq; jam exire Piræeo ac discursiones per agrum facere, prædasq; abigere, & sub mœnia ipsa urbis accedere non dubitabant. Ex urbe verò nulli penitùs exibant, præter equites solos. Et jam cædes quædã fieri cœptæ fuerant, cũ in urbe captivi quidã ex Piræeo mactati forent. Et in Piræeo viceversâ quicũq; equitũ urbanorũ capti fuerãt, supplicio afficiebãtur.

Inter hæc qui erant in urbe, legatione ad Lacedæmonios missâ sibi ferri auxilium precabantur, ostendentes plebem Atheniensium secessisse, atq; omnes, qui populares sequantur partes, cõtra Lacedæmonios, eorumq; amicos insurrexisse. Jã verò Piræeum ab his occupatum esse, ac nisi obvietur, majora continuò paraturos. Fautorẽ Legati habuerunt Lysandrum, qui cum existimaret eos, qui Piræeum invaserant, facilitèr expugnari posse, si mari simul, terraq; commeatu prohiberentur, autor fuit, ac suasor, ut talenta centum mutuo traderentur iis, qui erant in urbe, ad militem conducendum. Ipse verò Lysander suscepto negotio militẽ in Peloponneso contraxit, & adversus Piræeum duxit. Frater autem ejus Libis classi præfectus mari Piræo obsidebat, quò nihil eo deferri possit. Quibus difficultatibus circũventi, qui in Piræeo erant nullam quasi spẽ habere reliquam videbantur. Inter hæc Pausanias Lacedæmoniorum Rex invidens Lysandri gloriæ, veritusq; ne si illa perficiat, majorem in potentiam evadat, & Athenas omnino sibi asciscat, tribus Ephororum in suã sentẽtiam tractis, sibi exercitum decerni fecit contra eos, qui erant in Piræeo. Nã Lysander nõn publico Lacedæmoniorum nomine, sed quasi ab Atheniensibus cõductus, illuc accesserat. Secuti sunt & socii Pausaniam Regem, præter Corinthios, & Thebanos, qui non rectè, neq; ex fide se facturos dixere, si contra Athenienses mitterẽt, cùm illi nihil fecerint contra jus fœderis. Hæc prætexebatur causa, sed reverâ graviter ferentes si Lacedæmonii Athenas sibi penitùs subjicerent, huic profectioni adversabantur. Pausanias ergo Rex eò profectus, non longe à Piræeo castra posuit, cùm altera ex parte Lysander esset, missisq; ad eos, qui in Piræeo erant, legatis cunctos ad proprios labores abire jussit. Cùm verò illi non parẽrent, vim, & arma ostentare cœpit, quæ & ipsa cùm illi non expavescere viderentur, secutâ mox die cum duabus Lacedæmoniorum cohortibus, & turmis equitum Atheniensium tribus usque ad portum, qui Surdus dicitur, progressus est. Inde speculatus Piræei situm, ac naturam regionis, cum tandem reduceret, insecuti è Piræeo leves quidam, & expediti postremum ejus agmen lacessere cœperunt. Qua indignatione permotus Rex, verso celeriter agmine, equitatum ac levis armaturæ militem in eos misit, ipse verò cum reliquis subsecutus usq; ad theatrum, quòd est juxta Piræeum, præcipites egit. Sed cum ad theatrũ ventum esset, reperit aciem armatorum opinione majorem, ac statim in eum versi ita presserunt Regem, & eos, qui secum venerant, ut necesse fuerit, citato gradu pedem referre. Et ceciderunt aliquot præclari viri ex his, qui erant cum Rege. Ipse verò circa quatuor stadia pulsus, cum in tumulum quendam se recepisset, facto suorum globo, rursus hostes invasit, ac in fugam vertit, interfecitq; eorum centum quinquaginta. Rex igitur prælio victor in castra sua rediit, nec ob hoc iram suscepit adversus eos qui obsidebãtur, sed missis clàm nuntiis, monuit, quib⁹ verbis ad se oratores mitterẽt, pro rebus cõponẽdis. Cõcitavit etiã eos, qui in urbe erãt, Athẽienses, ut seditione factâ venirent ad se quàm maximo numero, dicentes non expedire sibi, ut civibus, qui essent in Piræeo, bellum inferretur, postulantesq; ut opera Regis sublatis discordiis in urbem reducerentur, essentq; communiter omnes Lacedæmoniorum amici. Hæc non solùm Rex, verùm etiam duo Ephori, qui tunc aderant, non inviti audiverunt, factisq; inter eos induciis suaserũt, ut hi, qui in Piræeo erant, Legatos suos Lacedæmona mitterent pro concordia ineunda. Idem fecit ea pars civium, qui in urbe existentes concordiam optabant. Erant verò hi (ut suprà diximus) plurimum boni viri, & mediocritatem quandã in Repub. secuti, qui neq; cædibus, neq; rapinis, neq; injuriis in aliorum calamitatibus se oneraverant. Sed hæc pars civium privatim misit, eadem illa dicens, & postulans, quæ prius apud Regem, & Ephoros postulaverat. Miserunt etiam publicè, qui Rempub. gubernabant. Hi erant vel ex triginta viris, vel ex eorum sinu, ac factione, homines partim inimici, assertores nobilitatis, partim ita coinquinati cædibus, rapinis, injuriis, ut si redirent exules, se incolumes fore desperarent. Hi ergo mittentes, se dedere velle urbem, ac mœnia, & cætera omnia Lacedæmoniis obtulerunt. Quòd si amici Lacedæmoniorum essent, qui Piræeum tenent, idem facere debere. Non tamen hæc flexerunt Lacedæmonios à

Qui in urbe sunt ab Lacedæmoniis auxilium petunt.

Lysandri & fratris contra exules expeditio.

Pausanias Lacedæmoniorum Rex.

Exulum cum Atheniẽsibus pugna.

Surdus Portus.

Pausanias pedem referre cogitur.

Rex prælio victor in castra sua redit.

Athenienses concordiam optant.

gravitate sua. Sed cum omnes legationes audissent, tamen quindecim viros mittere Athenas decreverunt cum publica autoritate, qui unà cum Pausania Rege, & Ephoris, quàm optimè fieri posset, rem componerent, ac discordias sedarent.

Exulum cum Atheniensibus concordia. Per hunc modum concordia facta est inter cives, his fermè conditionibus: ut hi, qui in Piræco erant, domum redirent. Ex triginta verò illis perniciosis civibus quicunq; supererant, ut Elcusinâ migrarēt. Idemq; de iilis assentatoribus, & clientibus provisum, quibus propter injurias, & cædes, & rapinas dudum editas, tutum nequaquam fuisset in urbe manere. *Qui erant in Piraeo in urbem redeunt.* His peractis qui erant in Piræeo armati in urbem cum summa omniū lætitia redeūtes, in tēplo Minervæ, quod est in arce, posuerunt arma, *Minerva templum.* & pacati simul cives cōmuni suffragio Magistratus crearunt, & antiquis legibus gubernare Rempub. statuerunt.

Athenienses Eleusina obsident, & capiunt. Posteris verò temporibus cùm auditū fuisset eos, qui migraverāt Eleusinâ militē cōducere, ac res novas moliri, populariter egressi cives id castellū obsederūt, ac tādē cœperūt, & quot superfuerāt ex triginta viris principalioribusq; eorū satellitib⁹ necatis, cæteros in urbē reduxerūt, jurejurādo præstito, ne posthac quisquā prçteritarū injuriarū meminisset. Seditio igitur Atheniensium per hunc modum finē accepit.

Lacedæmonii verò post victos Athenienses, cùm principatum Græciæ sine controversia obtinerent, ac florere eorum potentia videretur, in medio rerum prosperrimarum & ipsi à Thebanis victi, principatum amisere, ut à nobis ostendetur: Mortuo Agide Lacedæmoniorum Rege, cum inter Agesilaum ejus fratrem, & Leuthicada filium de successione foret contentio, favore, & operâ Lysandri effectum est, *Leuthicades.* ut rejecto filio regnum Agesilao deferretur. Hic fuit vir egregius, & qui omnes ferè ante se Reges virtute superaret. *Agesilaus Lacedæmoniorum Rex.* Missus ergo in Asiam Agesilaus unà cùm Lysandro primùm, mox ipse solus res multas, ac præclaras bello gessit, victoriisq; suis nomen, ac potentiā Lacedæmoniorum, quantum nullus antè, per Asiā extendit, ut formidaret eum tandem Persarum Rex, missisq; in Græciam pecuniis quosdam motus fieri curavit, quò Asiam relinquere Agesilaus cogeretur. *Persarum Regis factum.* Quod assecutus est, adjuvante insuper fortunâ. Nam cùm exortum esset bellum inter Thebanos, & Phocenses, ac tandem circa urbem Aliartum pugnaretur, *Thebanum bellum contra Phocenses.* Lysander ad tutandos Phocenses cum exercitu missus, ad ipsa propè Aliarti mœnia eruptione Thebanorum occiditur. *Lysander occiditur.*

Pausanias Rex. Lacedæmonii semper duos habuerunt Reges. Pausanias verò alter Lacedæmoniorum Rex (semper enim duos Lacedæmonii habebant Reges, ex duabus familiis, quæ ab Hercule dicebantur exortæ) quia non succurrisse in tempore Lysandro putabatur, & quia corpus ejus ad sepulturam per indutias postulaverat, non autē prælio receperat, regiâ potestate privatus, & in exilium actus est. Inter cæteras privationis ejus causas, illa quoque fuit, quòd dudum in Piræco Atheniensium exulibus favorem impēdisset, & quòd eorum cōcordiæ autor fuisset, nullo bono publico, sed ob invidiā Lysandri. Pausanias igitur ob eas, quas dixi, causas regiâ dignitate privatus, in exilio diem obiit, in ejusque locum Agesipolis Rex factus est, qui cùm esset puer nondum bello idoneus, Aristodemo, qui erat ex eadem familia, cura belli committitur, & nihilominus Agesilaum revocare in Græciam placuit, quò omnis motus Græciæ comprimeret. *Agesipolis Lacedæmoniorū Rex. Aristodemus.*

Agesilaus ergo Rex ex Asia jussu patriæ revocatus, trajecto Hellesponto per Thraciam, Thessaliam, Bœotiam, Achaiā, profectus partim vi & præliis: partim autoritate, ac præsentiâ compressit omnes civitates, quæ vel extulerant capita post Lysandri mortem, vel extollere velle putabantur. Nec illi defuit belli materia, præsertim apud Thebanos, & Corinthios, & Arcades, & Aetolos, quos tamen omnes virtute Ducis, & Lacedæmoniorum potentiâ domitos pacem optare coegit, & imperio quiescere. *Pax cum Græciæ populis.* Pax tandem secuta est cum Græciæ Populis.

Principatus autē Lacedæmoniorū si unquā aliàs, tunc maximè stabilis esse videbatur. Cū igitur florere Lacedæmonii viderentur, & imperii gloriā firmiter obtinere, *convertit fortuna orbem suum*, mirabilique casu omnem eorum potentiam, autoritatemque postravit, initio malorum hinc exorto. Olynthii civitas Thraciæ magna, & potēs, finitimos Populos, ac Reges pvadere cœperāt, Acāthii ergò, & Apoloniatę vicini Olynthiorū, hæc ad Lacedæmonios deferētes, auxilia cōtra Olynthios imploraverunt, ostēdentes nisi illorū opibus obvietur, in nimiā eos potentiā evasuros. *Olynthii civitas Thraciæ. Abanthii.* Ea de causa Eudamidas Lacedęmonius cū parte copiarū subito in Thraciā navigare jussus est. Res enim celeritate plurimâ indigere videbatur. Reliquas verò copias ad

diem cogi,ac Phæbidæ germano tradi terrestri itinere ad Eudamidam fratrem perducendas.Cùm ergo pervenisset in Thraciam Eudamidas,opida,& populos in fide continuit,Potideam verò jam ad Olynthios traductam,ab illorum societate retraxit ac revocavit.Expectabat verò fratrem,& copias reliquas, ut majora aggrederetur. Phæbidas verò ubi convenerunt copiæ,eas accipiens terrestri itinere duxit. In via autem,cum non procul à Thebanorum mœnibus castra fecisset, rerum novarum semina in hunc modum concitavit. *Potidea.*

Erant Thebis per id tempus factiones duæ,Principes verò earum Ismenias,& Leontiades æmuli inter se,atq; discordes. Leontiades igitur ad Phœbidam profectus, docet se amicum Lacedæmoniis esse,Ismeniā verò inimicum.Suadet ut suis copiis arcem occupare Thebanam velit.Viam,qua id fieri possit, ostendit , ac se hujus rei Ducem,adjutoremq; pollicetur.Hac unâ re pelli adversarios nullum esse negotiū, se verò gubernante adversariis oppressis,ad nutum Lacedæmoniorum cuncta fore successura. Magnū deniq; peditum numerum statim sibi contra Olynthios se daturum promittit.Phæbidas his pollicitationibus illectus (erat enim non tam prudēs, quàm gloriæ cupidus) negotium suscipit,juvanteq; Leontiade improviso Thebarum arcem suis copiis invadit.Inde discursum per urbem est,& Ismenias captus,nec multo post de eo supplicium sumptum.Ex ea factione circiter trecentos metu conterriti in Atticam aufugerunt.Hæc ubi Lacedæmonii senserunt, etsi primò vehementer succensebant Phæbidæ,quod absq; civitatis decreto , cùm esset pax cum Thebanis,tantam rem attentasset,tamen,quia confecta res erat, & Thebæ in potestatem eorum devenerant,æquo animo pertulerunt.Ex hoc jā Thebæ sub Lacedæmoniis erant.Leontiades autem,& sui ad nutum Lacedæmoniorum gubernantes, magna illis auxilia ad bellum Olynthiacum præbuere,& bellum Olynthiacū finem habuit optatum.Nam post varias belli vices,tandē superati Olynthii,mittere Lacedæmona legatos,ac pacē exposcere coacti,Lacedæmoniorum principatū recognovere. Agesilaus quoq; per media hæc tempora Phlixasios non satis imperio parentes in Peloponneso domuerat. *Factiones Thebanorum. Ismenias. Leontiades. Phæbidas. Leontiades Thebas prodit. Ismenias capitur. Bellum Olynthiacum. Olynthii Lacedæmonibus parent. Phlixasii ab Agesilao domiti.*

Cùm esset hic status rerum,mirabile quiddam oritur apud Thebanos, pro cujus *exemplo maximo divinū numē formidādū est ab his,qui contra jus,fasq́; agere nō verentur.* Lacedæmonii quidem Græciæ Principes,ac (ut verè dixerim) rerum domini, contra quos reliqua omnis Græcia nihil posse credebatur,ab illis ipsis Thebanis , quos jugo servitutis indignè oppresserant, ipsi oppressi,atq; eversi sunt. Multaq; hujusmodi licet intueri & apud Græcos,& apud alias nationes,per quæ apparet *justitiæ,ac jurisjurandi transgressores puniri divinitùs.* Juraverant enim Lacedæmonii per extremam pacem nullius Græciæ civitatis libertatem impedituros.Contra verò jusjurādum,ac promissa Thebanam arcē tenebant, permittentes,ut Leontiades, & sui tyrannidem exercerent.Non tulit ergò divinum numen,sed eos mirabiliter ultum est.

Erat quidem apud Thebanos Magistratus scriba nomine Philidas,is cùm aliis fortè de causis Athenas venisset,atq; esset sibi jam pridem cum Melone, qui erat unus ex Thebanis exulibus,familiaritas,interrogabatur ab eo,quid Thebis ageretur? ita respondit,ut appareret sibi odio esse,qui tunc erat,civitatis statum.Ex hoc requisitus à Melone,ut adjutor esse vellet ad exules reducendos,nequaquā aspernatus est, sed operam suam pollicitus,non prius discessit,quàm re tractatâ,atq; compositâ.Summa hæc erat,ut Melon ipse cum quibusdam exulibus ad diem constitutā Thebas clàm veniret,ipse receptum eis,ac viā patrandæ rei præberet. Melon igitur sex duntaxat exulibus sibi cōjunctis exequi cōstituta pergit.Ad diē enim,qua cōvenerat,Athenis moventes,nec ulla secū ferentes arma,præter gladios,per speciem venandi per Atticā profecti,cum tandem nox supervenisset, agri Thebani fines ingrediuntur, & quàm maximū posśūt,iter noctu cōficiunt. Advētante mox luce desertis in locis requiescunt.Per hūc modū Thebis appropinquantes,p id maximè tēpus,quo tardissimi agricolarum regredi ab operibus solent,per ipsam portā unà cū cætera turba ingressi,qua domo constitutum fuerat,delituerunt.Phylidas verò scriba jā pridē quasi jocans Magistratui Thebanorum pollicitus erat formosas mulieres unâ se nocte exhibiturum.Id cum sæpiùs asseverat,eò deventū erat,ut jam tanquā promissum ab eo Magistratus deposceret.Tempus igitur venisse ratus,Magistratui denunciat,se mulieres,quas promiserat,paravisse.Qui verò in Magistratu erant,id læto animo audiverunt,cænâq; hilariori institutâ,mulieres expectabāt.Ille verò post cœnam demum *Philidas Thebanus scriba. Melon Thebanus exul.*

venturas esse dixit. Nam esse ejuscemodi, ut neq; cœnantibus interesse velint, neque post cœnam nisi prius omni ministrorum turba dimissa. Cœnati ergo dum essent ministros dimittunt à se, qui verò superforent, ab ipso Phylida negotio aliquo injecto ablegantur. Tandē cum præter Magistratū nemo adesset, sex illi introducuntur.

Exulum Thebanorum factum.

Erant verò eorum tres habitu matronarum, alii tres quasi pedissequæ, & ancillæ. Receptæ igitur jocosè à Magistratu, & inter eos sedere jussæ, statim ubi consedere, rejectis muliebribus velamentis, singuli singulos eorū, qui in Magistratu erant, gladiis adoriuntur, atque occidunt. Post Magistratus interfectos, Phylidas cum illis ipsis ad ædes Leontiadæ profectus, quasi nuntiare aliquid properaret, atq; hujus gratiâ jussu Magistratus veniret, sine ulla suspicione introducitur, ingressiq; unà exules, in proprio cubiculo Leontiadem occidunt. Inde ad carcerem properantes (magna enim vis civiū suæ factionis in carceribus custodiebatur) cū simularet Phylidas jussu Magistratus quosdā adduxisse in custodiā tradēdos, & ostiū sibi apertū esset, interfectis custodibus captivos educunt, atq; arma capere ex publico jubent. Cū his opportuna civitatis loca occupāt, ac jā aperto clamore cives provocant ad libertatē, cōcursusq; statim factus est Populi gaudentis quidē ac plaudentis pro civiū reditu, ac depulsione illorum, qui Rēpub. occuparant. Per insecutos ergo dies arcē expugnare cœperunt (tenebant enim illā Lacedæmonii) cumq; magnâ vi undiq; niterentur, tandē conterritis, qui in arce erant, & incolumibus abire pactis, arcem quoq; receperunt.

Thebani Magistratus occiduntur.

Leontiades ab exulibus occiditur.

Thebani in libertatem redeuntur.

Cleombrotus Lacedæmoniorum rex.

Per hunc modum Thebani recuperatâ libertate, & arcem, & sese in sua jura vēdicarunt. Lacedæmonii verò postquā hæc intellexerunt, graviter ea ferentes primo q̄dem Præfectū arcis, quòd ipsā immaturè reddidisse putabant, supplicio affecerunt. Deinde exercitū decreverūt adversū Thebanos. Duxit autē hunc exercitū Cleombrotus Lacedæmoniorū Rex q, Agesipoli mortuo successerat. Nā Agesilaus, quanq̄ tunc aderat, ab hac exercitus ductione se excusavit, ætatē allegans, quòd supra sexagenarium foret. Nec sanè causa hæc erat, sed fugere querelas civiū voluit, ne ab se dicerent bella ex bellis cōtinuò seri. Cleombrotus ergo alter Lacedæmoniorū Rex ad urbē Plateas, quæ est in Thebanorū finib⁹, exercitu ducto, indeq; Thebanorū aggressus agrū, dies cōplures in eo cōmoratus, nullâ insigni re gestâ, exercitū tandē reduxit. Et Thebani quidē, Lacedæmoniiq; in his erāt. Athenienses verò, quanq̄ lætati fuerant Thebanorū facto, tamen quietē agere cōstituerant, & perseverassent ad extremū in eo proposito, nisi nova Lacedæmoniorum injuria eos quoq; permovisset.

Sphodrias Lacedæmonius.

Sphodrias erat Lacedæmoniis apud Thespias opidum relictus à Cleombroto cū parte copiarum, quò inde Thebanis bellum inferret. Huic spes oblata est Piræei occupandi. Quamobrem profectus cum suis copiis Atticam ingreditur. Cumq; spes eum Piræei frustrata esset, prædis ex Attica abactis Thespias rediit. Ea res Atheniēses quoq; ad bellum commovit, indignatione percitos, quod in pace tentasset Lacedæmoniorum Præfectus Piræeū occupare, quodq; de hoc ipso accusatus Sphodrias judicio Lacedæmoniorum absolutus fuisset. Hæc Atheniensium commotio multū profuit Thebanis. Occupati siquidem Lacedæmonii maritimo Atheniensium bello, quod ferè circa Corcyram magnâ vi, vario eventu gestum est, suas vires omnes convertere in Thebanos nequiverunt. Et accidit quòd Agesilaus per id tempus graviter ægrotaret. Itaq; Thebani hanc facultatem nacti Thespias, & Plateas, & alias omnes Bœotiæ urbes, quæ ab se defecerant, in potestatem suā redegerunt. Athenienses verò demum circa Corcyram victores, cum satis vindictæ se exegisse à Lacedæmoniis pro attentato Piræeo judicarent, nec rem Thebanorum augeri placeret, præsertim cum illi nihil ad impensam maritimi belli conferrent, sed rem suam alienis sumptibus augerent, Athenienses verò crebrâ tributorum pensione consumerentur, Legatione missâ, pacem cum Lacedæmoniis fecēre, reservato loco Thebanis si modò in pacem venire vellent. Sed cùm posteà de loco Thebanis relicto disceptaretur, & illi se & Bœotiæ urbes in ea pace includi vellent, Lacedæmonii verò eis concessum locum dicerent, Bœotiæ autē opidis negarent, res demum ita cecidit, ut Thebani exclusi pace remanerent.

Thebani Bœotiæ urbes quæ ab se defecerant in potestatem suam redegerunt.

Athenienses cū Lacedæmoniis iterum pacem faciunt.

Lacedæmonii Thebanos pares non existimant.

Hinc jam Lacedæmonii majore, quàm prius, animo bellū adversus Thebanos aggressi (neq; enim sibi pares illos existimabant, & ulcisci cupiebant ignominiā antè susceptam) Cleombrotū Regem cū Lacedæmoniorū, sociorumq; copiis cōtra Thebanos ire jusserūt. Cleombrotus igitur ex Phocēsibus in fines Thebanorū traducto exercitu in Leuctris consedit, qui est locus Thespiensis agri. In eo quoq; loco The

Leuctri.

ban

bani cum suis copiis obviam profecti, in tumulo quodam non longè à Lacedæmoniis castra posuere. Cum utraq; pars optaret prælium, ac victoriam speraret, non multos post dies ad pugnam deventum est, structis aciebus, & cunctis apparatibus factis, quæ fieri tali tempore consueverunt. In ea pugna victores Thebani, Lacedæmonios superarunt, illosque dissipatos, & fractos magnâ strage occiderunt. Cleombrotus Rex, & omnis nobilitas, quæ circa Regem erat, in ea pugna interiit. Atq; ita superiores facti Thebani, non jam de tuenda libertate, aut de retinendis Bœotiæ urbibus, sed de principatu Græciæ, deque Lacedæmoniorum eversione cogitare cœperunt. Ad hanc eorum spem fortuna viam statim accommodavit. Post adversam enim Lacedæmoniorum in Leuctris pugnam, Arcades, gens magna quidem, & Lacedæmoniis finitima, cervicem attollere cœpit, jam pridem infensa Lacedæmoniorum potentiæ. Itaq; communi gentis consilio Mantineam urbem mœnibus cingere constituerunt, quod Lacedæmonii usq; ad eam diem facere eos, propter egregiā loci illius opportunitatem, vetuerant. Id igitur cū Lacedæmonii etiam in illa fortuna graviter ferre viderentur, & Agesilaū cū exercitu mitterent ad opus impediendū, nulla fuit mora, quin Arcades omnes fœdere, & amicitia cū Thebanis jūgerētur, eosq; vocarēt ultrò ad Lacedæmonios opprimēdos. Thebani ergo impigrè cū exercitu profecti ad Mantineam se Arcadibus cōjunxere, inde magnâ multitudine copiarū Lacedæmonē ipsam petere contendunt. Lacedæmonii verò nequaquā obviam exire ausi sunt, sed in urbe manētes eā custodiebāt obsessorū more. Adeò enim urbē Thebani pressere, ut in Hippodromo ipso, quod est theatrū urbi cōjunctū, prælia cōmitterentur. Profuit autē vehementer Lacedæmoniis, quòd Arcades, ut pote finitimi ad rapinā, prædasq; conversi, dū agunt, & ferunt, infrequētes stationes relinquebāt. Erat enim regio opulenta, ut civitatis longè, lateq; dominantis, & quæ hostes jā diu nullos regionē ingressos, cognovisset. Itaq; ne fugere quidem homines, vel asportare sua propter desuetudinē sciebant. His igitur rapinis intēti Arcades minus frequentes circa urbem stetere, Thebani quoq; hæc animadvertentes, cùm diffiderent expugnari urbem posse, motis retro ad Selesiam castris, id opidum expugnarunt. Gythum quoque opidum maritimum in quo navalia Lacedæmoniorum erant, à Thebanis biduo oppugnatum, ægrè defenditur. Inter hæc Lacedæmonii cum spes nulla satis reliqua videretur, legatione Athenas missâ, sibi tantis in periculis auxilium ferre precabantur. Legati fuerunt quatuor, qui veterem amicitiam, & mutua beneficia memorantes, & quanta commoda universæ Græcorū nationi ex cōjunctione sua dudū pervenerunt, ostendentes, conversis Atheniensium animis impetrarunt, ut auxilia mitterētur, quib⁹ præfectus est Iphicrates. Et exierunt quidē Athenienses prōptè, ac ferè populariter ad Lacedæmonios defendēdos. Hæc Thebani, & Arcades sētiētes, cùm jā commeatus quoq; deficerent, Lacedæmone relictâ domū copias reduxere.

Thebanorum victoria. *Cleombrotus Rex interiit.* *Arcades.* *Mantinea mœnibus cingitur.* *Arcadum bellum cum Lacedæmoniis.* *Hippodromus.* *Gythum à Thebanis oppugnatur.* *Iphicrates Atheniensis.*

Altero dehinc anno Lacedæmonii, & Athenienses, & Corinthii cum aliis civitatibus, quæ Lacedæmonios sectabantur, educto cōmuniter exercitu circa Corinthū aditus custodire cœperunt, ne possent Thebani in Peloponneso trāsire, quod tamē assecuti nequaquā sunt. Venientes enim Thebani ad ea loca, & per noctē eos, qui aditū custodiebāt, aggressi p mōtē cui nomē est Onio, in Sicyonios descēderūt. Ibi susceptis Arcadibus, & Argivis, & Eliensibus, omnibus simul copiis cōtra hostes vertuntur. Venerunt quoq; per hoc ipsum tēpus Lacedæmoniis à Dionysio Syracusano auxilia naviū longarum supra viginti, in quibus erant Hispani, & Galli, & insuper equites quinquaginta bellandi peritissimi eisdē navibus advehebātur. Hæc auxilia multū Lacedæmoniis profuerunt. Id bellū ferè circa Sicyoniū, & Corinthū est gestū, ac vario quidē eventu. Sed tamē ea belli conditio fuit, ut Thebani longè potentiores haberentur. Structa siquidē sub ipsa Corintho acie, cū ipsi fortunam pugnæ experiri vellent, detractatū à Lacedæmoniis est ad pugnam descendere, damna tamen variè hinc inde illata sunt, & accepta. Post hujus anni militiam Arcades, qui usq; ad id tēpus secuti fuerant Thebanos, diversâ opinione esse cœperunt. Cujus rei causa hinc fluxit: Erat Mantinæus quidam Lycomedes, vir genere, ac divitiis in primis clarus. Hic de se, ac de gente sua longè majora in dies sentire videbatur. Cernebat enim Lacedæmonios quidē afflictos, Thebanos verò potentiores insurgere. Utrunq; horū Lycomedes Arcadū opus esse putabat. Itaq; gloriabundus apud suos hæc prædicare solebat, atque castigare populariū suorum ignaviam, quod excellentiā suam, vel nō intelligere, vel non existimare viderentur. Solā enim Peloponnesū primā, ac verissi-

Onio mons. *Lacedæmoniis à Dionysio Syracusano auxilia mittuntur.* *Hispani.* *Galli.* *Arcadum & Thebanorum dissensio* *Lycomedis Mantinæi factum.*

Arcadum laus.

mam Græciam esse. Solos etiam Arcades nativos esse Peloponnesi homines, cùm alii omnes Populi eam incolentes sint alienigenæ, & advenæ. Multitudine verò nullã totius Græciæ gentem cum Arcadum gente esse comparandam. Viribus quoq;, ac bellandi virtute cæteris omnibus Græcis lõgè Arcades præstare. Neque Lacedæmonios unquam Atticam intrasse sine Arcadibus, neque Thebanos unquã in Peloponnesum venire ausos fuisse, nisi confisi essent Arcadum societate. Debere quidem Arcades hæc attẽdentes non tàm facilè alios sequi, sed se quoq; Principes Græciæ meminisse. Hac, inquit, ignaviâ, & incuriâ Lacedæmonios dudũ super cervices vestras crescere sivistis, & nunc Thebanis, nisi caveatis, vos ipsos, Peloponnesũq; subjicietis alteros nimirũ Lacedæmonios illos facientes. Arcades verò hæc audiẽtes, elati sunt animis, & Lycomedi, quãtos nulli unquã, honores tribuerũt, ejusq; ductu omnia ministrabãt. Cæterùm Thebani hæc sentientes suspectos Arcades habere cœperunt, ac segniores fieri ad bellum prosequendũ. Et simul discordiæ quædã Arcadibus cũ aliis Peloponnesi Populis, qui prius erant in fœdere, propter hujusmodi arrogantiã subortæ sunt, maximè verò cum Eliensibus, & Messeniis, quòd opida eorum Lacedæmoniis adempta, reddere sibi Arcades noluissent. Nec multò pòst Lycomedes autor fuit, ut Arcades cum Atheniensibus fœdere jungerentur, cujus fœderis incundi gratiâ cũ Lycomedes ipse Athenas, pfectus esset, cõpositis rebus inde revertẽs ab exulibus interficitur. Fœdus tamẽ cũ Atheniẽsibus initũ duravit, licet autore sublato.

Arcadum ab Eliẽsibus & Messeniis dissensio.
Arcadum cum Atheniensibus concordia.
Lycomedes interficitur.

Verùm hæc Atheniensium cùm Arcadibus inita conjunctio, aliud incommodum post se traxit: Nam Corinthii, qui prius erant in Atheniensium, Lacedæmoniorumq; societate, suspicionibus conceptis præsidium Atheniensium commorari amplius penes se noluerunt, aperteq; tandem deficientes ad Thebanos inclinarunt eâ tamen lege, ne contra Lacedæmonios auxilia mittere cogerentur.

Achæi Thebanis junguntur.

Per idem tempus Epaminundas Thebanorum Dux Achæos, quorum magna erat autoritas, Thebanis conjungere statuit. Cujus rei gratiâ cum exercitu profectus, civitates eorum omnes mirabili successu in Thebani Populi potestatem redegit. Magna profectò res, ac præclara, & ingens accessio potentiæ, si modò conservata esset. Sed postquam Epaminundas cum exercitu abscessit, Thebanorũ Magistratus ad civitates Achæorũ missi, dum populares contra nobilitatẽ fovent, ac seditiones cõcitant, causa fuere, ut à Thebanis deficerẽt, ac in Lacedæmoniorũ societatẽ amicitiãq; concederent. Inter hæc Elienses Arcadibus infensi, quod opida sibi non redderentur, desciscentes à communi societate Thebanorum ad Lacedæmonios redierunt, ex quo mirabilis quædã rerum confusio secuta est. Arcadibus enim adversus Eliẽses bellum gerentibus, Thebani, & Athenienses inter se hostes auxilia submittebant. Eliensibus autem Lacedæmonii, qui erant in societate Atheniensium, copias suas præbebant adversus Arcades. Certamen hujus belli maximũ fuit: primò circa Cromium, deinde circa Olympiam. Arcades enim magnâ vi recuperato Cromio, quòd opidum paulò antè sibi Elienses abstulerunt, tandem ipsi profecti per illud ipsum tempus, quo celeberrimum quinquennale certamen in Olympia futurum erat, occupato Jovis Olympii templo, pulsis ac deterritis Eliensibus, ipsi certamini præesse voluerunt, & apparatum fecerunt ad multitudinem recipiendàm, exhibendaque certamina. Cum verò dies certaminum advenisset, Elienses convocatis primò sociis, & apparatibus palàm factis, in Olympiam venire constituerunt vi, & armis illegitimos templi occupatores expulsuri. Jam ludi fiebant, cùm Eliensium copiæ supervenire conspectæ sunt. Cursus enim equorum, quadrigarumq;, & hominum in stadio decurrere solitorũ peracta solennitas erat: pugiles ut in certamẽ descenderẽt, expectabatur. Inter hęc igitur Eliẽses venire cõspecti sunt, & Arcades illis obviã facti, super Cladaũ fluvium, qui nõ longè ab Olympia decurrens in Alphæũ cadit amnem prælium commiserunt. In eo loco victi, ac profligati Arcades usq; ad templum Jovis Olympii præcipites aguntur. Templum quoq; ægrè defensum ab iis, qui de muris templi telis, ac lapidib⁹ repugnabant. Atqui cu Arcadib⁹ erãt Archivorum quidem ad duo millia peditum, Atheniensium verò equites quadringenti, ipsorum verò Arcadum multitudo ingens, qui victi ab initio, atq; pulsi, cum se tandem circa templum conglobassent, pugnam adæquarunt. Eliensis igitur cùm pervincere templum nequirent, ac simul ab æde Vestæ, & à theatro, cæterisq; cõtinentibus ædificiis telis, lapidibusq; ferirẽtur, ac sol jã occideret, subductâ paulatim acie in sua se castra recepere. Arcades verò tãtus terror ex hujus diei pugna pervaserat, ut secutura mox die neq; defendere templũ, neq; præliũ sustinere posse cõfiderent. Itaq; per noctẽ cæsis

Achæorum à Thebanis ad Lacedæmonios defectio.
Arcadum bellum cum Eliensibus.
Olympiorum certamen.
Cladaus fluvius.
Arcades ab Eliensibus vincuntur.

undiq; arboribus,aditisq; præclusis,intra munitiones consistentes,nec usquã exire ausi, obsessorũ more Olympiã defenderunt. Et certamina quidem in Olympia per hunc modũ transierunt. Postmodũ verò discordiæ maximæ inter Arcades ipsos cõsecutæ sunt,ob pecunias ejus templi,quas alii erogandas ad belli sumtus,& custodiã templi,alii nullo modo attingendas esse censebãt,ac potius reddendũ Eliensib.templũ, quàm sese,natosq; suos tantò belli sacrilegio inquinarent.Hæ discordiæ longiùs agitatæ, ad extremũ pacẽ inter Elienses, Arcadesq; pepererunt, pervincente ea parte,quæ salubriore consilio non attingendas pecunias templi, *nec Deorũ iram in se provocandam suadebant.* Quippe necessarium fore videbatur, diffidentib, Arcadum animis aut pecunias illas in conductum militem erogare, aut templum deserere. Atqui erogare templi pecunias plurimi Arcadum non ferebant, deserere autem templum, alii non patiebantur. Media igitur via potior visa est, pacis videlicet, atq; concordiæ. Hujus ergo pacis in eundæ gratiâ cum singularum Arcadiæ civitatum legati apud Tegeam urbem convenissent,ac tandem pax recepta, jurataque foret, gaudio,& lætitiâ,festisq; & conviviis Arcades exultabant.

Olympia obsidetur.

Arcadum cum Eliensibus pax.

Tegea urbs.

Erat in Tegea urbe Thebanus quidam Præfectus,habens præsidium copiarum satis magnũ,cum quo urbem illam tutabatur.Is indignè ferens, quod absq; cõmuni Thebanorũ decreto,ipsi per se pacẽ iniissent,irritatus etiã ab ea parte Arcadum,qui paci adversabantur:missis confestim per urbẽ militibus autores,suasoresq; pacis de mediis conviviis arripi jussit.Studuit verò plurimũ Mantinenses Legatos capere: sed illi, quod propinqua erat Mantinea,statim juratâ pace domum abierant. Cæteri ergo detenti, & in custodiam traditi cùm essent, Mantinenses celeriter aliis civitatibus Arcadiæ hæc nuntiarunt,& in armis singulas esse jusserunt. Ipsi autem legatione ad Præfectum missâ,ut nullum, neq; ex Mantinensibus, neq; ex aliis Arcadibus, quos cepisset,absq; judicio necaret,edixerunt. Paratos enim se fore suorum hominum delicta cognoscere,ac pro meritis illa punire. Docuerunt insuper Arcadiam totam esse in armis,nec passuram homines suos ludibrio haberi. Thebanus igitur Præfectus majorẽ formidans motum,captivos dimisit,fingens deceptũ se, quod Lacedæmonios audisset venire ad Tegeã capiendã operâ quorundã Arcadũ,eaq; suspitione illos retinuisse,quoad videretur verúmne , an falsum esset, quod illi fuerat suggestũ.Nec sanè Arcades ob hanc Præfecti contumeliã à societate Thebanorũ desciverunt,sed Thebas missis oratorib. Præfectũ accusarũt,ostẽdentes, ultimo supplicio digna cõmisisse, nec p eũ stetisse, quò minus res sociorũ in Pelopõneso everteretur.

Thebani præfecti facinus.

Mantinea.

Epaminundas per id tempus Magistratũ gerebat, qui auditis Arcadũ querelis, non satis clementer Legatis respondit: Rectius, inquit, videtur fecisse Præfectus Thebanus, cum autores pacis cepit, quàm cùm eos dimisit. Nam cum vestri causâ nos in bello simus, nónne proditioni simillimum est vos ipsos pro vobis pacem fecisse, nos in bello reliquisse? Abite igitur, inquit, atq; illud scitote: nos cum exercitu venturos esse in Arcadiam, atq; bellum unà cum illis, qui nobiscum sentiunt, gesturos. Hæc Epaminundæ verba cùm relata essent in cõmuni Arcadũ cõsilio, Mãtinenses cum magna parte civitatum Arcadiæ statim defecerunt à Thebanis, & ad Lacedæmonios missis oratoribus, sese cum illis societate, & fœdere conjunxerunt, eâ moderatione principatus,ut dum in Arcadia gereretur bellum, Arcades ipsi ducerent: dum in Lacedæmoniorum locis,Lacedæmonii Duces essent. Excitaverunt quoq; Elienses, & Achæos, ut ad Peloponnesi defensionem contra Thebanos insurgerent. Neq; enim aliud moliri Thebanos, quàm ut civitates Peloponnesi adinvicem cõflictentur, attrerãturq;,quò ipsi posteà non difficulter illis dominari possint.

Epaminundæ responsum Arcadibus datum.

Arcadum à Thebanis defectio.

Dum hæc in Peloponneso geruntur,intereà Epaminundas Dux bello à Thebanis præfectus copias impigrè parabat. Ad domesticum enim equitatum,peditatũq;, insuper ex Thessalia, & Eubœa, & Bœotia satis magna auxilia supervenere. In Peloponneso autem à sociis ejus adventus expectabatur Erant verò Argivi,& Messenii, & Arcadum ea pars, quæ cum Thebanis remanserat, in qua fuerunt Tegeatæ, & Megalopolitæ,& Asseatæ,& Pallantes,& si qua parva opida inter hos constituta sequi illos cogebantur. Epaminundas igitur cùm omnes convenissent copiæ, celeriter profectus in Nemæam duxit. Cum tamen eò pervenisset, aliquot dies circum ea loca desedit. Causa verò & properãdi priùs,& posteà cõmorandi,fuit: quòd Athenienium copias Lacedæmoniis, Arcadibusq; auxilio profecturas, si terrâ iter facerent, per ea loca transire necessarium erat. Itaq; magnam spem habuit oppri-

Tegeatæ, Megalopolitæ, Asseatæ, Pallantes.

mere illas posse, quod si contingeret, magnam belli partem confectam fore arbitrabatur. Dum in Nemæa commoratur Epaminundas, adversarii omnes apud Mantineam convenerunt. Id cùm ille cognovisset, simulq; certior factus esset, Atheniensium copias terrâ quidem iter facere posse desperasse, mari autem constituisse Lacedæmona petere, movens ipse ex Nemæa in Tegeatas pervenit. Ibi susceptis amicorum, sociorumq; auxiliis, intra Tegeam urbem exercitum omnem induxit, nec primùm illius industria laudata est, quòd castra intra mœnia collocarit, ubi non solùm magis tutum sibi fuit degere, verumetiam magis occultum quicquid facere moliretur, magisq; sui consilii, ac deliberationis, quando pugnam inire, aut differre vellet. Ipse igitur cum exercitu intra Tegeæ mœnia consistens, occasionem rei benè gerendæ præstolabatur, ad singula vigilans, atq; intentus, hostium consilia, atq; progressus, ne quid se lateret, mirâ sagacitate scrutabatur.

Cum hostes, aut diximus, apud Mantineam convenissent, nec longè ab eo loco Epaminundas cum exercitu esset, pugnamq; fore speraretur: Agesilaus Lacedæmoniorum Rex crebris nuntiis evocatus cum Lacedæmoniorum multitudine Mantineam petere, ac sese cum sociorum copiis conjungere statuit. Hæc igitur Epaminundas observans, postquam Agesilaum egressum cum exercitu, & jam in Pellenemos devenisse cognovit, repentè copiis eductis Lacedæmonem ipsam petere contendit, adeo celeri, & improviso itinere, ut, nisi Deorum beneficio quidam ex Creta eques festinato cursu id Agesilao nuntiasset, prius capta fuisset Lacedæmon, quàm venire hostes cognovisset, præsertim cùm esset defensorum vacua, cunctis, qui militare poterant, in expeditionem egressis. Sed Agesilaus intellecto periculo, statim Lacedæmonem cum recurrisset, ac prævenisset Epaminundæ adventum, locaque opportuna properè occupasset, ex manifestissima clade patriam servavit. Epaminundas, postquam redisse Agesilaum, & urbem defendi posse cognovit, expectare noluit, dum copiæ hostium, quæ erant apud Mantineam, Lacedæmona venirent, sed aptiorem sibi locum ad bellum gerendum Tegeam arbitratus, unde profectus erat, copias reduxit.

Agesilaus patriam ex clade servavit.

Cæterum ex hoc Lacedæmoniorum periculo in tantum statim fama Epaminundæ crevit, ut hostes maximè illius ingenium, ac magnitudinem animi formidarent, *putantes neq; consilium mirabile in rebus maximis, neq; audaciam in conficiendo illi deesse.* Itaq; & cavendum, & observandum hominem diligentiùs statuebant. Sed cùm Atheniensium magna equitum auxilia supervenissent hostibus, magnas insuper Arcades ipsi, & socii copias haberent, magnas Lacedæmonii quoq; conjunxissent, hostes sub divo castra faciebant. Epaminundas verò ab initio, ut constituerat, copias suas omnes intra Tegeæ mœnia continebat, nec longè aberant hostes, multitudine suâ confisi. Cùm aliquanto per hunc modum stetissent, Epaminundas pugnare statuit, jampridem apud animum suum constituto, quemadmodum pugnam committere deberet. Itaq; dixit militibus, ut se ad prælium pararent, intra paucos certè dies futurum. Illi verò læto clamore operam polliciti, ad apparatum belli convertuntur. Eratq; operæ pretium videre galeas alios tergentes, alios gladiorum, pilorumq; cuspides acuentes, alios scuta dilucidantes, alios frena, & ornamenta equorum aptantes. Hæc enim Epaminundas fieri jusserat, & inspector aderat singulorũ, dum agerentur. Cùm satis apparata visa sunt omnia (quod bonum, faustumq; sit!) arma capere, simulq; curare corpora milites jubet. Ea verò cum facta essent, copias educit, nec ad hostes rectâ contendit viâ, sed relictis ad dexteram hostibus, ipse aliâ viâ planitiem transgressus ad montes pervenit, ibiq; milites consistere, & arma ponere jussit. Qua ex re spem hostibus dedit quasi castra metari eo in loco vellet. At ipse per hoc maximè tempus aciem struebat. Quicquid enim roboris in toto exercitu habuit, primâ fronte collocavit, existimans id quod evenit, si primo impetu dissipati forent hostes, necubi posteà consistere valere. Itaq; omne robur in frontem contrahens, solidissimam, ac robustissimam aciem fecit, quasi rostrum navis, quod impetu sit perrupturum. Cæteras verò acies magis ad speciem, quàm ad usum aliquem struxit. Quarum unam montem conscendere, contraq; Athenienses, qui seorsum castra fecerant, stare jussit, quo metu circunventionis eos suo loco distineret. Cùm structa esset acies, repentè movit, ac celeriter ad hostem structus, paratusque magno pugnandi ardore contendit. Hostes verò, utpote qui primùm alio progressum itinere conspexerant, ac postea munire castra illum credebant, expectationem

Epaminundas fama crevit.

Epaminunda virtus in struenda acie.

Acies instar rostri navis instruitur.

omnem posuerant ea die præliandi. Itaq; cum supervenire illum conspectum est, trepidi omnes, atq; incerti modò arma induere, modò equos frenare, modo suos vocare properabant, quasi attoniti, ac de resistendo potiùs, quàm de vincendo cogitantes. Occursum est tamen, & quantum angustia temporis patiebatur, acies ab hostibus tumultuariè structa, sed nihil fefellit Epaminundam ex his, quæ cogitaverat. Nam cum in hostes magno impetu delatus fuisset, eos tandem post acrem, vehementemque pugnam vi, & armis, & pectoribus ipsis perfregit, dissipavit, in fugam vertit. Fugientibus verò hostibus plurimum auxilio fuit Epaminundæ vulnus, qui dum in prima fronte cominùs hostes frangit, hastâ transfixus est. Itaque dum milites studium, & amorem suum Duci præstant, hostem persequi destiterunt. Ex quo factum est, ut ex tanta victoria non magna strages fuerit hostium. Præter illos enim, qui dimicantes in acie ceciderant, in ipsa fuga non ingens multitudo periit, negligentibus Epaminundæ militibus eos persequi, sed circa Ducem, tanquam apes circa Regem suum se conglobantibus. Epaminundas ex vulnere paulò post spiravit. Victoria tamen manifestissimè parta, Lacedæmoniis principatu ademto, & autoritate potentiaq; omni ad Thebanos victores traductâ. *Ita principatus Græciæ ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, rursus ad Thebanos mirabili fortunæ conversione devenit.*

Epaminunda victoria.

Epaminundas vulneratur.

Epaminundas ex vulnere spirat.

Principatus Græciæ ad Thebanos tandem devenit.

FINIS.

INDEX NOMINUM ET RERUM MEMORABILIUM, QUÆ

IN PRÆCEDENTIBUS LEONARDI ARETINI Florentinarum, Italicarum & Græcarum Historiarum Libris continentur.

B

Carolus

Aret

H

I

Imperii

L

M

Pipinus

Tempus

Vicentia

FINIS.